ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
MARDI
2 SEPTEMBRE
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.191 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.191

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30 / Սեպտեմբեր 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

Լ. ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի եւ Հայաստանի նախագահները Մոսկուայի մէջ Օգոստոս 29–ին ստորագրած են համատեղ հռչակագիր մը որ կը շեշտէ երկու ղեկավարներու զուգահեռ կեցուածքը կնճիռներու, արտաքին քաղաքականութեան եւ միջազգային հարցերու նկատմամբ:

Այս հռչակագրին ստորագրութենէն առաջ Լ. Տէր–Պետրոսեան Կրեմլինի մէջ հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին հետ: Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, նախարար Ե. Պրիմակով յայտնած է թէ ԼՂՀ–ի նախագահական ընտրութենէն ետք իր երկիրը թեր դիրք պիտի բռնէ ԼՂՀ – Ատրպէյճան ուղղակի բանակցութիւններու նկատմամբ: Ռուս նախարարը ըսած է թէ Հ. Ալիեւ եւս նման կեցուածք արտայայտած է ԱՄՆ այցին ընթացքին, խօսելով կողմերու միջեւ ուղղակի շփումի անհրաժեշտութեան մասին:

Լ. Տէր–Պետրոսեան եւ Բ. Ելցին իրենց հանդիպումէն ետք ստորագրած են բարեկամութեան, համագործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան նոր պայմանագիրն ալ: Այս պայմանագիրը նախագահ Ելցինի տեսակէտով յետագայ համագործակցութեան լաւ հիմնաքար է եւ թէ երկու երկիրները խնդիր չունին իրենց միջեւ: Ընդհակառակը, ըսած է ան, երկու պետութիւնները ունին անկեղծ, ջերմ յարաբերութիւններ եւ չօգտագործուած ներուժ կայ ու բաւական մեծ կարելիութիւններ, երկկողմանի գործակցութիւնը առաւել զարգացնելու համար:

Նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան պայմանագրին ստորագրութենէն ետք մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ Մոսկուա իր այցին ամէնէն գլխաւոր արդիւնքն է արդէն որ կարելի կը դարձնէ երկու երկիրներու ոչ միայն ռազմավարական համագործակցութիւնը, այլեւ «դաշնակցային յարաբերութիւններ»ու մակարդակ մը: Ան կարեւորագոյն կէտերէն նկատած է ռուս – հայկական համալսարանի մը հիմնումը:

Ինչ կը վերաբերի ռազմական գործակցութեան, Լ. Տէր–Պետրոսեան ըսած է. «սահմանի համատեղ պաշտպանութեան ոլորտում ռուսեւհայկական համագործակցութիւնը կարող է դասական համագործակցութեան օրինակ ծառայել»:

Այս պայմանագիրը եւ ռուսեւհայկական համատեղ հռչակագիրը, վարչապետ Չերնոմիրտինի համոզումով կ'օգնեն խաղաղ եղանակով կարգաւորելու ղարաբաղեան հակամարտութիւնը:

Երկու նախագահներուն կողմէ ստորագրուած է կրթութեան եւ մշակոյթի բնագաւառին մէջ գործակցելու համաձայնագիր մը: Իսկ Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարը եւ «Գազպրոմ»ի վարչութեան նախագահը ստորագրած են «Հայռուսգազարդ» բաժնետիրական ընկերութիւն հիմնելու պայմանագիրը:

Նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան Կրեմլինի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Մոսկուայի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի եւ Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգեյեւի հետ:

(«ՅԱՌԱՋ». — Լը Մոնտ (Օգոստ. 31) քանի մը տողով կու տար լուրը: Կը գրէ որ երկու նախագահները «բարեկամութեան, գործակցութեան եւ իրերօգնութեան դաշինք» մը ստորագրած են ուր կը շեշտուի թէ ամէն մէկը կրնայ օգտագործել միւսին զինուորական կայանները արտաքին յարձակման պարագային:

Թուրք մամուլն ալ անդրադարձած է պայմանագրին, յատկապէս շեշտելով երկու երկիրներու գերիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան պահպանումին և ապահովութեան երաշխաւորումի ուղղութեամբ գործակցութեան պարագան):

ՄԱՀ ՖՐՈՒՆՁԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ

Օգոստոս 30–ին, 70 տարեկանին յանկարծամահ եղած է հայաստանեան շարժանկարին ծանօթ անուններէն Ֆրունզէ Դովլաթեան: Կարեւոր ներդրում տէր էր հայկական շարժանկարի մարզին մէջ թէ՛ որպէս դերասան, թէ՛ որպէս բեմադիր: Յուղարկաւորութիւնը կազմակերպելու համար վարչապետին որոշումով ստեղծուած է կառավարական յանձնաժողով Մշակոյթի նախարար Ա. Սմբատեանի նախագահութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ». — Յիշենք որ Ֆ. Դովլաթեան ծնած է Նոր Բայազէտ (այժմ՝ Կամօ): 1942–էն 55 աշխատած է Սունդուկեան Թատրոնը որպէս դերասան, շարժանկարի ճիւղին մէջ իր գլխաւոր դերերը եղած են «Դաւիթ Բեկ», «Ինչո՞ւ է աղմկում գետը», «Բարեւ, ես եմ», «Սարոյեան եղբայրներ», «Մենաւոր ընկուզենին» եւ այլ ֆիլմերու մէջ:

ԼԷՅՏԻ ՏԻԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԱԾ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐԷ ԿԱԼԼԷՍԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ԶՈՀ ԳՆԱՑ ԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ

Շաբաթավերջին գլխաւոր եւ գրեթէ միակ լուրն էր Լէյտի Տիի եղերական մահուան լուրը, Փարիզի կառքի փապուղիի մը մէջ:

Ենթակային հանգամանքը, ժողովրդականութիւնը, տարիքը, գեղեցկութիւնը, կեանքին առասպելական բնոյթը եւ մանաւանդ մահուան պարագաները պատճառ էին որ յուզումը ընդհանուր ըլլայ:

Շաբաթէն Կիրակի, Օգոստոս 30–էն 31 լուսնալիք գիշերն է որ այն Մերսէտէսը ուր տեղ գրաւած էին Տայանա եւ իր նոր բարեկամը՝ եգիպտացի Տոտի ալ–Ֆայէտ ճամբայ կ'ելլէր Ռիցէն (Փլաս Վանտոմ) ուր զոյգը ճաշած էր եւ Ալմայի փապուղին կը մտնէր արտակարգ արագութեամբ, հաւանաբար խուսափելու համար այն եօթը լուսանկարիչներէն որոնք կը հետապնդէին: Հոն է որ, կէս գիշերը անց, կառքը կը բախէր փապուղին մէկ սիւնին եւ կը ջախջախուէր: Տոտի ալ–Ֆայէտ եւ վարորդը մեռած էին տեղն ու տեղը, ծանրօրէն վիրաւորուած Լէյտի Տի կը փոխադրուէր Փիթիէ – Սալփէթրիէր հիւանդանոցը ուր բոլոր ջանքերը ի դերեւ կ'ելլէին եւ առաւօտեան 4–ին, Ներքին նախարարը՝ Ժ.–Փ. Շըվէնըման որ փութացած էր հիւանդանոցը, հազճեպ մամուլի ասուլիսով մը կը ծանուցէր Տայանայի մահը եւ կը ներկայացնէր Ֆրանսայի ցաւակցութիւնները: Լէյտի Տի վիրաւորուած էր շատ ծանր կերպով եւ պոհ կ'երթար թոքերու արիւնահոսութեան մը:

Այդ պահէն եւ առանց ընդհատումի դէպքերը իրարու կը յաջորդէին, Լ. Ժոսփէն, որ Լա Ռոշէլ էր ընկերվարական ժողովին, երթուդարձ մը կ'ընէր իր յարգանքը մատուցանելու համար, նոյնը կ'ընէր տիկին Շիրաք, նաեւ անծանօթներ: Ոմանք, տխուր, կ'երթային պահ մը խոնարհելու հիւանդանոցը կամ Ալմայի փապուղիին արկածի վայրը, ծաղիկներ դնելով, ուրիշներ վատառողջ հետաքրքրութեամբ մը: Ժամը 17–ին, Փարիզ կը ժամանէր իշխան Շառլ ու հիւանդանոցը կը դիմաւորուէր նախագահ Շիրաքի կողմէ: Իրեն կ'ընկերանային Տայանայի երկու քոյրերը ու միասնաբար կ'ընկերանային դագաղին որ Մեծն – Բրիտանիոյ արքունիքին յատուկ օդանաւով կը փոխադրուէր Անգլիա եւ օդակայանը կ'ընդունուէր նախարարապետ՝ Թոնի Պլէրի կողմէ: Երկուշաբթի օրուան ընթացքին պիտի յայտնուէին յուղարկաւորութեան թուականն ու պայմանները: Բրիտանական մամուլը ազգային յուղարկաւորութիւն կը պահանջէր, բայց իշխանուհին այլեւս մաս չի կազմեր արքայական ընտանիքին: Արդարեւ, բաժանումէն ետք իշխան Շառլէ, թագուհիին պնդումով, Տայանա ալ ընդունած էր ամուսնալուծումը որ տեղի ունեցաւ 1996 Օգոստոսին: Կը պահէր Կալլէսի իշխանուհիի տիտղոսը միայն:

Իշխանուհին որ 36 տարեկան էր, մայր էր երկու տղոց, որոնցմէ երէցը՝ գահաժառանգ է: Շառլի հետ ամուսնացած էր 1981–ին եւ քանի մը տարի ետք արդէն, յայտնի էր որ զոյգը անհամաձայն է եւ իշխանին սիրային կապն ալ Գամիլլայի հետ չէր կրնար բարելաւել կացութիւնը:

Յուզումը ընդհանուր է եւ խոր, որովհետեւ Տայանա շատ սիրուած կին մըն էր, Թոնի Պլէրի խօսքով՝ ժողովուրդին իշխանուհին էր: Արդարեւ, սկիզբէն իսկ կը տառապէր Անգլիոյ արքունիքին կաղապարուած, չոր ու ցամաք կենցաղէն եւ բաժանումէն ետք ալ կը շարունակէր իր օժանդակութիւնը հաշմանդամներուն, աղքատներուն, հիւանդներուն, տարաբախտ մանուկներուն եւլն. եւլն.: Միշտ մօտ եղած է խոնարհներուն: 20 տարեկանին կը սկսէր առասպելական կեանք մը, ամուսնանալով գահաժառանգ իշխանի մը հետ ու 36 տարեկանին կեանքը վերջ կը գտնէր եղերական կերպով, ինչ որ մեկնաբաններուն ըսել կու տայ՝ յունական, Շէքսփիրեան ողբերգութիւն ու Տայանան ալ կը դասուի Կղէոպատրայի եւ Տրովադայի Հեղինէին կողքին:

Այս արկածին պարագաները կրկին երեւան կը հանեն որոշ մամուլի մը վարուելակերպը, փափարածիներու (հալածող լուսանկարիչները որոնք ծնունդ առին Ֆելլինիի Տոլչէ Վիթա ֆիլմով) հետապնդումները իշխանուհիներու, դերասաններու անձնական կեանքին եւ մտերմութեան մէջ: Այս արկածին քննութիւնը յանձնուեցաւ ոճրային ոստիկանութեան, ինչ որ նախընթաց չունի երթեւեկի արկածի մը համար: Սեպտ. 1–ին ալ, Երկուշաբթի, եօթը լուսանկարիչները (6 Ֆրանսացի, մէկ Մակեդոնացի) դեռ դիպահ էին: Կառքին արագութիւնը 150–160 քմ., հետեւանք կը նկատուի այդ փափարածիներուն հետապնդումին. դեռ կ'ըսուի թէ արկածի պահուն օգնութեան իսկ չեն փութացած, ոմանք փորձած են խոյս տալ, ուրիշներ՝ դեռ նկար քաշել, միայն մէկը ՍԱՄՈՒՆ կանչած է իր առձեռն հեռաձայնով: Եւ անշուշտ բանավէճը որ ծայր կու տայ նոր չէ: Անգլիոյ առարկաները կը տեղափոխեն պատասխանատուութիւնները: Լուսանկարիչը կ'առարկէ որ իր թերթին տնօրէնութիւնը այդ կ'ուզէ, ուրեմն՝ ան է պատասխանատուն, այս վերջինն ալ կ'առարկէ որ ընթերցողները այդ կը փնտռեն եւ թերթ ծախելու համար պէտք է այդ կերը հրամցնէ իր ընթերցողին: Եւ Լիպերասիոն կու տայ տպաքանակները այդ թերթերուն... Վուասի՝ 661.715, Կալա՝ 319.614, Մաչ՝ 663.538, Իսի–Փարի՝ 448.925, ինչ որ դեռ ընթերցողներու թիւը չէ, որ շատ աւելի է: Արկածը, բարոյական ցնցում մըն ալ ստեղծած ըլլալով, Սեպտեմբեր 1–ին կ'ըսուէր թէ որեւէ թերթ մերժած է գնել արկածին պատկերը որ ծախու է... 6 միլիոն Ֆրանքի:

Իշխանուհի Տայանա աշխարհի ամէնէն նկարահանուած կինն է եւ որոշ լրագրողներ ալ դիտել կու տան որ դժգոհութիւն յայտնող ենթակաները (իշխանուհի, դերասան, եւլն.) իրենք յաճախ կը դիմեն մամուլին, զայն օգտագործելու համար: Բայց, մէկը միւսը չարդարացներ անշուշտ:

Սեպտեմբեր 1–ի օրաթերթերու խմբագրականներն ալ նուիրուած էին այս հարցին եւ քիչ չէին այն խմբագիրները որոնք կը դատապարտէին այդ հանրութիւնն իսկ, որ այսօր իր վրդովումը կը յայտնէ, բայց ինք է «այդ աւելի ճարտարարուեստին առաջին ագահը»:

Աշխարհի բոլոր մեծերը իրենց խոր ցաւը արտայայտած են, վեր առնելով Տայանայի ազնիւ նկարագիրը: Յիշենք՝ Գլինթըն, Ելցին, Հաւէլ, Նեթանիահու, Տիկին Թաչէր, Փավարոթթի եւլն. եւլն.:

Չորեքշաբթի օր, Օգոստոս 27–ին, Մոնտ հարցազրոյց մը հրատարակած էր իշխանուհի Տայանայի հետ, ուր ան շատ խիստ կ'արտայայտուէր պահպանողական կուսակցութեան մասին եւ իր համակրութիւնը կը յայտնէր Թոնի Պլէրի հանդէպ: Անգլիական մամուլը անգութ կը գտնէր եւ կ'աւելցնէր՝ «Իմ տեղս, ուեւէ մէկը ճղած գացած կ'ըլլար, բայց չեմ կրնար, երկու զաւակներս կան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ խօսք առնելով Լա Ռոշէլի ընկերվարական ամրան համալսարանին, շեշտը դրաւ «ձախի իրատեսութեան» վրայ եւ կոչ ըրաւ համախմբումի: Կ'ըսէ որ ընտրապայքարի խոստումները կը մնան եւ թէ Փասքուա – Տըպրէ օրէնքները խոր փոփոխութիւններ կը կրեն: Լիպերասիոն (Սեպտ. 1) յօդուած մը հրատարակած է գաղթողներու հարցին վերաբերող, ուր կ'արձագանգէ նաեւ մէթր Ժերար Զոլաքեանի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ԳՆԱՑՔԸ ՏԵՂԻՆ ԿԸ ՇԱՐԺԻ՞

Հայաստանի քաղաքական զանազան դէմքերու ելոյթներէն, մամուլի հրապարակումներէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի որ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու նիւթը նորովի ձեռք առնելու, անոր նոր որակ տալու հարկը կը զգացուի: Բան մը որ խորհրդային կարգերու անկումին վաղորդայնին իսկ ուշադրութիւն կեդրոնացնող մարզ մը պէտք է ըլլար Հայաստանի նման երկրի մը համար: Մանաւանդ, այդ վարչակարգին տակ «մշակութային» պիտակով գործող, բայց իրականութեան մէջ բաւական անմշակ մնացած դաշտ մը եաք:

Անկախութեան առաջին հնգամեակին Սփիւռքի հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը յուսախաբութեան յաջորդական ալիքներ պատճառեց նախ անհատներու. ապա անոնց թիւը բազմացաւ: Այսօր, անկախ՝ կուսակցական պատկանելիութեամբ արտայայտուող դժգոհութիւններէն, կայ միշտ յուսախաբութիւնը, բաւական լայն շերտերու մօտ: Կայ տարր քով, անշուշտ, պապէն աւելի պապականներու խումբն ալ որ զգացական, ենթակայական կամ այլեւայլ պատճառներով, գիտակցօրէն կամ անգիտակցօրէն կը մերժէ իրականութիւնը տեսնել: Այս վերջինը, ինչպէս երէկ, այսօր եւս, հոսանքն ի վար թիավարելով, խօսք կամ ներկայութիւն չի կրնար ունենալ փոփոխութեան ակնկալուած հոլովոյթի մը մէջ:

Շատ հաւանօրէն «պապէն աւելի պապական»ներու նեցուկը բաւարար չէ նըկատուած Երեւանի կողմէ որ վերջին շըրջանին զանազան ձեւերով փոփոխութեան մը տրամադրութիւն կը մատնէ: Թէ այդ փոփոխութիւնը ո՛ր չափով կարելի է «սրբագրութեան» հոմանիշ նկատել, այսօր տակաւին դժուար է ըսել: 70 տարուան կամաւոր ու ծրագրուած սխալին վըրայ բարդուած հնգամեայ արհամարհանքը կարելի չէ մէկ օրէն միւսը մէկդի դնել, յայտնուած տրամադրութեան մը տպաւորութեան տակ: Մանաւանդ որ տրամադրութիւնը յստակ արտայայտութիւն գտնելով հանդերձ, անպայման յստակ անհանդստութիւն մը չի մատներ. տաով կը մղէ մտածելու նաեւ պարագայական ազդակներու մասին: Սփիւռքի ընդհանուր կարողականութենէն առաւելագոյն չափով օգտուելու հեռանկա՞րն է որ ծանր կը կշռէ փոփոխութեան ներկայի մօտեցումին մէջ, թէ խակապէս նոյն ազգին պատկանող երկու ճիւղաւորումները համապարփակ ծրագրի մը – որ ընդհանուր հաւութեան վաղուան կ'առընչուի – տէր ու ենթակայ դարձնելու անկեղծ փափաքը:

Երկրորդ հաւանականութեան մասին մտածելու մղող գլխաւոր ազդակը այն էր որ պետական բարձրագոյն մակարդակով մը ձեռք առնուեցաւ հարցը. ծանուցուեցաւ կազմութիւնը Սփիւռքի հետ յարաբերութեան մարմնի մը, վարչապետին ղեկավարութեան տակ: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր գործնական այլ քայլեր չյաջորդեցին այդ կազմութեան ու կ'երկարաձգուի սպասման շրջանը: Այդ ընթացքին մամուլը սկսաւ պարբերաբար արձագանգ ըլլալ Սփիւռքին նկատմամբ լուրջ վերաբերում մը անհրաժեշտ նկատող արտայայտութիւններու: Անոնց մէջ եւս սակայն, միշտ չփոթ է տակաւին բուն նպատակակէտը: Թէեւ գործնապաշտ ու զգացականը թօթափածներ հոս ու հոն կը մերժեն երեւոյթէն դատումներու յանգիլ. անոնց համար աւելի չօշափելի տուեալ են օրինակ՝ ուղղագրութեան սըրբագրութեան յապաղումը, տարր դէմ յայտնուած ազմուկ – իրարանցումին տրամադրուած սխնակները, հանդուրժողութիւնը, քան՝ որքան ալ բարձր հասցէներէ մեկնած ըլլայ, խոստում մընացած մեկնակէտը:

Մամուլի վերջին թիւերէն «Հայաստանի Հանրապետութեան» Օգոստոս 13-ի թիւին առաջին էջով տրուած է այս նիւթը, բաւական հրահանգիչ խորագիրով մը. «Հայաստան – Սփիւռք լուրջ աշխատանքի ժամանակն է» կը շեշտէ Վահագն Աստուրեան: Խմբագրական ծանօթութիւն մը կայ հոն, որ կ'ըսէ թէ Հայաստանի հիմնախնդիրներէն եղաւ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու ձեւաւորումը, անկախութենէն ի վեր: Անոնց մեծ մասը ներկայիս ընկերային – մշակութային բնոյթ ունի. տարր պատճառները վերլուծելու փորձ մը կ'ընէ գրութիւնը:

Սփիւռքը կը շեշտուի նախ որպէս բազմատարր զանգուած մը որուն բուն թիւն ալ ոչ ոքի յայտնի է. Վ. Աստուրեան կ'ընէ «չորսից վեց միլիոն»ի ենթադրութիւնը: Կը կարծէ այդ բազմատարրութեան միասնական գիծը գտած ըլլալ երբ կ'ըսէ թէ ամէն սփիւռքահայ ցանկութիւն ունի Հայաստանին օգնելու: Ապա կը յաջորդէ մեղաւորութեան ստանձնում մը. եթէ Սփիւռքի Հայը չի չարժիր Հայաստանին առաւելագոյն չափով օգնելու համար, «ուրեմն, հիմնական մեղաւորը մենք ենք որ բաւարար չափով չենք աշխատում այդ ուղղութեամբ» կ'ըսէ լրագրողը:

Յաջորդ պարբերութիւնը կը սեւեռի Հայաստանին. բաւական հում ձեւով կ'ըսուի հոն թէ «Չի կարելի Սփիւռքը դիտարկել որպէս "կթան կով"»: Այս մատնանշումը տեղին է ու նիւթին նկատմամբ անկեղծ մտահոգութեան մը տպաւորութիւնը կը գործէ, քանի որ կ'արձագանգէ Սփիւռքի շրջանակներուն մէջ օրէ օր աւելի հող շահող համոզումի մը: Երկրորդ նշումով մըն ալ կ'ըսուի որ դուրսի Հայը որեւէ ձեւով կարելի չէ Հայաստանին օգնելու պարտաւոր նկատել, այն պատճառաբանութեամբ որ ունի բարոր պայմաններ: Հարկաւոր կը նկատուի «ձուկ տալու տե՛ղ, ձուկ որսալու կարթ պահովել»ու տարբերութեան շեշտումը: Այս կէտը ուղղակի կ'առընչուի Հայաստանի մէջ ներդրումներ ընելու նիւթին որ կարեւոր տեղ ունի տնտեսական դաշտի վերաձեւաւորման մէջ: Ու նոյն այս կէտին մատնանշումով ալ կ'արտայայտուի բուն հեռանկարը: «Ընկերային – մշակութային մակարդակից լուրջ տընտեսական գործակցութիւն» տանիլ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները: Այսինքն՝ ընկերայինն ու մշակութայինը ոչի՛նչ, լուրջ նկատուելու չափանիշը նորին վսեմութիւն «տնտեսական»ն է: Ու հոն տեղ չեն կրնար ունենալ «ամէն առտու լուսամուտէն Մասիսը կը տեսնամ»ի նման զգացական բաներ...:

Այս համոզումով, Վ. Աստուրեան հարկաւոր կը նկատէ օրէնքի դաշտին մէջ «հիւրընկալ» քայլեր առնել, ազատականութեան փաստը տալ, եւայլն, գրաւելու համար Սփիւռքի մարդոց դրամագլուխները: Ոչ մէկ խօսք այդ փորձառութիւնը յուսախաբութեամբ մը վերջակէտողներու վերաբերեալ:

Վերջին գլուխը որ «Քաղաքականութիւն» խորագրուած է, նիւթ կ'ընէ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքին Սփիւռքէն խառնուելու չխառնուելու պարագան: Այդ մէկն ալ ազդակ մը կը նըկատուի ներդրումներու յապաղումին:

Գրութիւնը որ բաւական ուշագրաւ է հայաստանեան նոր մօտեցումի մը արձագանգելու տեսակէտէն, միւս կողմէն ցոյց կուտայ այն մեծ միջոցը որ կը մընայ տակաւին հասնելու համար ցանկալի հանգրուանին: Հոն ուր հասկնալի անհրաժեշտը ըլլալով հանդերձ, միակ առանցք չհամարուի տնտեսականը, եթէ բուն մտահոգութիւնը միասնական ընդհանուր հեռանկարներու կը վերաբերի, ընկերային, մշակութային ու այլ մարզերով: Եւ խորհիլ որ մամուլի մակարդակէն մինչեւ գործնական քայլեր, նոյնքան լայն միջոց մըն ալ կը մնայ համոզուելու համար Սփիւռքը «կթան կով»է այլ բան նկատելու փափաքին անկեղծութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՀԻ ԱՐՈՒԵՍՏ ԿԱՄ «INSTALLATION»ՆԵՐԻ ԴԱՐԵՎԵՐՋ

Գեղարուեստի խնդիրներ ճնշուելով անվերջանալի հարցադրումներից, շարունակում են տանել կեանքի աններդաշնակութեան բեռը, փոխելով հոգեկան եւ իմացական մթնոլորտը, նպատակ ունենալով դուրս գալու այդ անորոշութիւնից:

Առաջ եկած նոր գեղարուեստական յըղացքներն ու գաղափարները, ցոյց են տալիս հետեւորդի վիճակից ինքնուրոյն վիճակի անցնելու փորձեր, նոր տարազ տալով դարնվերջի արուեստին: Գրեթէ օրեցօր փոխուող մարդկային արժէքների վերադնահատումը, դժուարին եւ բարդ գերխնդրի առջեւ է դնում արուեստագէտին: Նրա ինքնութիւնը շարունակելով խարխափել, փորձում է ազատուել միտքերի եւ գաղափարների «լաբիւրինթոս»ից, իր գոյութեանը որեւէ նկարագիր տալով: «Նոր»ի հաստատումը դառնալով անէծք, արուեստագէտին մշտապէս պահում է դերութեան մէջ: Այն փորձելով պահպանել իր «ես»ը, մտնում է թատերականացուած խաղերի մէջ, դառնալով, թէ՛ դերակատար եւ թէ հանդիսատես: Նրա գործը, նմանւում է ճշմարտանման խաղի, որն անընդհատ յիշեցնում է արուեստագէտ մարդու գոյութեան պայմանը: Զգացնելով նրա խարխափումը մըտքային եւ գաղափարային ազդեցութիւններից, որն աւելի է շեշտում եղածի անհեթեթութիւնը, ցոյց է տալիս «Նորի մօտալուտ»ը: Այս իրարանցումը նպատակ ունի մի բան ասելու կամ համոզելու...: Իրողութեան դժուարին ճամբան, նրա անյայտութիւնն ու անվերջութիւնը, հեղձուկի պէս մնում է արուեստագէտի կոկորդին, որն փորձում է ինչ որ ձեւով գըրաւել հանդիսատեսին: Հրամցուող «ըստեղծագործութիւն»ը ըստ պատեհ առիթի կարող է դառնալ կերպարուեստի նորոյթ, որն շրջանցելով ամէն տեսակ կանոնակարգումներ, փորձում է հասկցնել այն, ինչ մատուցւում է:

Այսօր, նոյնպէս արուեստագէտը ուզում է երազը իրականութեան վերածելու ու ծնելու նոր փաթաթուած կըղզիներ ու փափուկ հեռախօսներ, որոնք չմնային կեցութեան բարեշրջման մէջ համր վկայութիւններ: Սակայն, մերօրեայ գիտական «աւտոմատիզմ»ը գերկարեւորած միտքը, բերում է անաւարտ իմաստասիրութեան, որն լաւագոյն դէպքում վերածւում է նմանարկման, քան թէ նոր խօսքի: Իմաստասիրութիւնը թերեւս գեղարուեստ չէ: Այսօրուայ իրականութիւնը խորհրդաւորութեան մեծ ապարէզ ունի, որն կերտւում է անձնական ցանկութիւնների չափանիշներով ու վերածւում անբեղմնաւոր փորձի: Գեղարուեստի հոգեբանութիւնը, այսօր հիմնւում է գաղափարի եւ դիւտի վրայ, որն աւելի ու աւելի նպատակ ունի բացատրելու, խօսելու նրա մասին ինչ ցուցադրում է: «Ստեղծագործող»ը մտնելով նոր արտայայտչամիջոցների փնտռտուքի մէջ, փորձում է հասկացուել շնորհիւ իր գործի գիտականութեան եւ հնարամիտ միջոցների օգտագործման:

Communication-ի արդիական միջոցները, ձգտում են կերպարուեստային նոր spectre-ի աւելացման, այնուամենայնիւ մնալով գիտարարական նպատակային արուեստ...:

Եւ այսպէս, այս ամրան տեղի ունեցած երկու միջազգային յայտնի ցուցահանդէսներ, վենետիկեան «Երկամեայ»ն եւ Գերմանիայի Կասսել քաղաքի մէջ հինգ տարին մէկ կազմակերպուող «Documenta X 1997»ը, ցոյց են տալիս կերպարուեստի արդի վիճակը: (Այս ցուցահանդէսներին, տարիներ առաջ, իրենց մասնակցութիւնն են բերել նաեւ Բոյսը, Քլայնը, Քրիստոն, Սէզարը...):

Երկու ցուցահանդէսների բազմազանութեան եւ կազմատեսակութեան մէջ մէկ չեշտաւորուած գիծ կար. «installation»ների գերակշիռ քանակը, որոնք դրսեւորուած էին գիտահամակարգիչային, հեռատեսիլային – տեսերիզային, տեղատարածքային, մոքադիր ցուցադրական յղացքներով եւ կատարումներով...:

Դարասկզբին, «Ամէն ինչ արուեստ է» ասացին Դադայիստները: Ցատկապէս Դիւշանը որպէս էսթետիկական նիհիլիզմ, ցուցադրեց շուռ տրուած միզաման: Այսպիսով, հեգնելով հանդիսատեսին, որոշակի գործածութեան համար ստեղծուած առարկան դարձնելով «արուեստի գործ»: Դադաիստներից սկսած, արուեստը դառնում է ամէն ինչ, արհամարհելով նրա հոգեւոր լինելը: Նոյն ժամանակ Կանդինսկին ստեղծում է վերացապաշտ կտաւներ եւ գրում է «Արուեստի մէջ հոգեւորի մասին» աշխատասիրութիւնը: Իսկ Մալեւիչը առաջ է քաշում իր «սուպրեմատիստական» գաղափարները եւ յայտարարում նկարչութեան վերջը, յանձին իր «Սեւ քառակուսու»...:

Մինչեւ այսօր կերպարուեստը եւ գիտական արուեստաբանական միտքը ընթանում է այս ուղղութիւններով, կապուած արուեստագէտի գաղափարափոխական դաւանանքից, նախասիրութիւններից, ժամանակի թելադրած խնդիրներից, հասարակութեան մէջ կատարուող արժէքների փոփոխութիւնից եւայլն...: Այսօր մեծ «աշխուժացում» ունի յատկապէս «գիտական թեւ»ը...: Դէպքերի սրընթացը, հաղորդակցման արագընթաց միջոցները, համակարգիչային փոխ-յարաբերութիւնները, մարդու աւելի անհատական դառնալը, վերջապէս քաղաքական – գաղափարական ուսմունքների վերջը, արուեստագէտին ձերբազատում են իր նորօրեայ հնարամիտ խաղերի մէջ: Նա դառնում է մեծահասակ քմահաճ մանուկ, որն տարուելով իր կողմից ստեղծուած խաղալիքով, ուզում է իր ուրախութեան բաժնեկցորդները դարձնել նաեւ այլոց: Մի հեղինակ ասում է. «եթէ կայ գեղարուեստի էսթետիկա, ինչո՞ւ պիտի չլինի ուտելու և ուտելիքի էսթետիկա»: Այս ճշմարտանման գաղափարը իրագործելու համար, նա ամբողջ պատի երկարութեամբ արդիւնաբերական խողովակներ է ամրացնել տալիս և մի էկրանով համակարգիչ է դնում սրահի մէջտեղը: Հանդիսատեսը մի պահ ընկրկում է, ապա մօտենում է համակարգիչի էկրանին, որի վրայ ինքը, հեղինակը մի ուրիշ համակարգիչի միջոցով գրում է. «Մօտեցէք խողովակի անցքին եւ ասացէք, թէ ինչ կ'ուզենայիք ուտել: Մի քանի րոպէից ձեզ կը մատուցուի ձեր ուզած ուտելիքը»: Հանդիսատեսը մօտենում է խողովակի անցքին եւ պատուիրում է իր ուզածը: Այդ ընթացքում ականջը դրած խողովակի միւս ծայրին, հեղինակը լըսում է պատուէրը, ապա դնում է մի ուրիշ սենեակ – սրահ, ուր խոհարարները կազմուպատրաստ սպասում են հեղինակի խօսքին, որից յետոյ անցնում են պատուէրի կատարման...:

Ասում են, ժամանակի մէջ լինել կը նըշանակի հասկանալ ժամանակի լեզուն եւ ըստ այդմ արտայայտուել: Այս կատարումը ցոյց է տալիս մեր ժամանակների իմացաբանութիւնը, այսինքն ամէն ընկլուզումը սարքուած է սեփական հայեցողութեամբ: Մարդու հետ հաղորդակից լինելու այս ստեղծագործ – գիտարարի նպատակն է դիտողին իր յղացած գործի մասնակիցը դարձնելու: Որպէս հաղորդակցման միջոց, հեղինակը իրար է բաղդատում արդիւնաբերական խողովակն ու համակարգիչը: Իսկ ուտելու բազմաշերտ նշանակութիւնը կապում է լաւ կերակուրի բարերար ազդեցութեան, մարդու տրամադրութեան բարձրացման մէջ. (Documenta X 1997):

Օրինակ բերելով նաեւ վենետիկեան «երկամեայ» ցուցահանդէսից մի ուրիշ ստեղծագործ – գիտարարի աշխատանք, որն իր ամբողջ հեռատեսիլային «տեխնիկական» միջոցները եւ նկարահանող խումբը ցուցադրում էր որպէս իր ստեղծագործութիւնը, ըստ էութեան հաղորդումներ պիտի սփռէր այդ ցուցահանդէսից:

Դիւշանը ապակեայ սրուակի մէջ փարիզեան օդը բերեց Ֆիլադելֆիայի յայտարարելով դադայի ծնունդը, որն տարիներ յետոյ պիտի դառնար մերօրեայ արուեստագիտութեան տարուելիք քաղաքականութեան հիմնաքարը: Ամէն մի արուեստի զարգացում վերջ ի վերջոյ հասնում է յեղափոխական նոր փուլի: Այսօրուայ յեղափոխութիւնը հանդիսանում

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՈՒ՞Ր ՄՆԱՑ ԻՆՏՐԱՆ

Բացառիկ տաղանդ մըն է Ինտրա, իր ...ուն անունով Տիրան Չրաքեան: Կեանքի ...ուսարձակը՝ շատ բան կը լուծէ կամ կը ...ուսաւորէ գործին մէջ անոնց, որոնք ...զարտուղի խառնուածքներ եղան, ու ի...ենց խօսքէն կամ բառէն անդին ապրու...ով մը տագնապեցան: Մեր գրականու...թեան համար մեծ նպաստ մը պիտի հան...դիսանայ Ինտրայի կեանքին շուրջ որեւէ ...անխառն ու հարազատ վկայութիւն: Ո...րովհետեւ, մեր անձնական համոզումով, ...Ինտրա մէկն է անոնցմէ, որոնք որակ են ...ու թաքուն հարստութիւն, որոնց գործը ...կը վկայէ մեզի նոր «խորհրդութեան» մը ...մասին, — եթէ ներելի է այս բացատրու...թիւնը, ա՛յս պարագային: Ինտրա առհա...ւութեամբ մը ապրող իմացապաշտ մարդն ...է, որ իրեն ճակատագրուած ցաւին, յու...սախաբութիւններուն ու բոլոր ապրում...ներուն ընդմէջէն, մարմնապէս ընկճը...ւած բայց իմացապէս խիզախ ու խրա...ոյզ, փորձեց որոնել մարդկային հոգիին ...ու մտքին «ինչո՞ւ»ները, ու յաջողեցաւ ...եթէ ոչ ճշմարտութիւններ պատկերել, ...բայց առնուազն թելադրական ուժով մը ...մեր միտքը բանալ՝ մեր ու մարդկային ...հոգիի ներքին իրականութիւններուն վը...րայ:

...քիչեր կը խուզարկեն Ինտրան: Առհա...սարակ կը յոգնինք անոր բառին առջեւ. ...ձշապատ կը մնանք իր պատկերնե...րուն դէմ, որոնք գոյն են ու երա...ժշտութիւն, իմաստ ու հեւք, չունչ, ...վարակիչ խռովք: Մեր գրականութիւնը ...ունի «Ներաշխարհ» մը, որուն մէջ ...ան համադրած է իր մտքին, հոգիին թէ ...զգայնին բոլոր գեղեցկութիւնները, — եր...բեմն՝ արցունքով, երբեմն յոյսով ու խան...դավառութեամբ, բայց առ հասարակ՝ ...ութեան ու խորաչոտ մարդու մը հպարտ ...հոգիով:

Կ'արձանագրենք այս մտածումները, ...որովհետեւ թութակաբար յեղյեղուած ...բազմաթիւ անուններու կողքին, Ինտրայի ...գործը փառք ու նոր արժանիքներ պիտի ...բերէր մեր գրականութեան վրայ: Որ...քան աւելի մեծ պիտի ըլլար ու գիտակ...ցական՝ մեր հպարտութիւնը, եթէ փոր...ձէինք մեզի փոխանցուած այդ վաստա...կին մէջ փնտռել ինչ որ անոնց եսերը ...թաքթող ու հոգեղէն չէնքը սպառող ...կը ըլլայ, ինչ որ անոնց մէջ փոխա...կերպուած է բառի, բանաստեղծութեան, ...վէպի ու արձակի, միշտ բան մը կոր...սնցնելով իր խոր իրականութենէն եւ ...իրաւութենէն — որովհետեւ, անձէն դուրս ...ելող ներքին ամէն իրականութիւն, բան ...մը կը կորսնցնէ իր հարազատութենէն:

Ինտրա, չէ գտած տակաւին իր պատ...մագրողը, այնպէս, ինչպէս հարկ էր որ ...ըլլար մեր իմացական կեանքի պատմու...թիւնը:

Կը սպասենք մեր Սանուց Միութիւն...ներէն: Մասնաւորաբար Մխիթարեան ու ...Կեդրոնական Սանուց Միութիւններէն:

Բաներ մը ընել պէտք է յաւերժացնելու ...համար մեր գրականութեան մտքի վաս...տակաւորները:

Համաձայն չէ՞ք...:

ԱՐՇԻՒ

«Մարմարա»

...նոր գեղարուեստի խճանկարը, որն ...ման է կախարդական շրջանի, որից ...դուրս արուեստագէտի ճանաչողութիւ...նը, բազում հարցականներ ունի, իսկ, ...դրանից ներս մնում է պատմութիւն կամ ...կրկնութիւն: Նոր «երազ»ի իրականու...թիւն դարձնելը մեծացնում է փնտռում...ների լարուածութեան դաշտը, որտեղ ...նոր գաղափարները արտայայտում են ...ժառանգութեան նորօրեայ մեկնաբա...նումների անհեթեթութիւնը...: Բայց ...քանի որ ասում են. «կեանքը անհեթե...թութիւնների մի շարան է», ուրեմն նա...յենք այդ ամէնին որպէս անհեթեթու...թիւն...:

...Այսօրուայ ոճալիզմը ձգտում ունի նոր «ready-made» լինելու, ապաւինելով ...արդիական «technologie»-ին: Այսօր ...նոյնպէս նկարիչը բերում է իր կողմից ...յայտնաբերուած մի առարկայ կամ մի ...իր եւ տալիս նրա բացատրութիւնը, որի ...«գիտ — յայտնագործում»ը նմանւում է ...առանց թագաւորի ճատրակի խաղի...:

ԱՐՄԷՆ ՀԱՋԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՖԱՐԱՃԵԱՆ 1911 – 1997

Լիբանանի Հայոց Թեմը վերջերս դժբախտութիւնն ունեցած կորսնցնելու իր վաստակաւոր հոգեւորականներէն՝ Գրիգոր Ա. Քահանայ Ֆարաճեան, Յունիս 19-ին:

Քահանային վերջին օծումը եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած են Յունիս 23-ին Նոր Սիսի Ս. Սարգիս Եկեղեցին:

Ողբացեալը ծնած էր 1911-ին Կիլիկիոյ Սիս քաղաքը: Քեմալի իշխանութեան օրերուն նախ կ'անցնի Ալեքսանտրէթ, ապա՝ Լիբանանի Թրիփոլի քաղաքը:

Աւազանի անունով՝ Մակարիոս, ան 1940-ին եւ 1946-ին յաջորդաբար եղած է Թրիփոլիի Մինայի եւ քաղաքի երկու կիրակնօրեայ վարժարաններու հիմնադիրը եւ որոնց տեսուչը կը մնայ մինչեւ Պէյրութ փոխադրուիլը:

1970 Նոյեմբեր 7-ին քահանայ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Տաճատ Արք. Ուրֆալեանի եւ կը վերակոչուի Գրիգոր Քահանայ:

Իր թոռներէն՝ Գրիգոր Վրդ. Զիֆճեան, Իշխան Սրկ. Զիֆճեան եւ Վարդան Զիֆճեան, ազնիւ գաղափարը ունեցած են երկու գրքեր ի լոյս ընծայելու, ու հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել իր հոգեւոր ապրումներն ու կեանքին դրուագները: Այս գրքերը կը կոչուին. —

Ա. — Աստուծոյ Արքայութեան փնտռտուքով, լոյս տեսած 1994-ին, Նոր Սիս, 64 էջ: Հեղինակ՝ Գրիգոր Ա. Քահանայ Ֆարաճեան:

Բ. — Դրուագներ իրական կեանքէ, Հրատարակուած 1996-ին, Նոր Սիս, 152 էջ: Այս հատորին մէջ Տէր Գրիգոր կը նկարագրէ իր կեանքի բոլոր հանգրուանները, իրական եւ ապրուած դէպքերով ու դէմքերով, ուսանելի դասերով եւ տարիներու փորձառութեան լոյսին տակ:

Բաց աստի Պր. Վարդան Զիֆճեան արձանագրծը, ազօթանուէր խումբերու բարերարութեամբ իր Մեծ Հօր պրոնզեայ կիսանդրին պատրաստած ըլլալով, Տէր Հօր վախճանման քառասունքի պատարագէն եւ հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, եկեղեցւոյ բակին մէջ բացումը կատարուած է Յուլիս 27-ին:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Ամառնային պտուղներուն մեծ մասը հարուստ է Սէ, Ա. եւ Պէ. կենսանիւթերով, հանքայիններով, օլիկօ — էլեմաններով եւ ջուրով: Հետեւաբար անոնք, թէ՛ կը նպաստեն մեր առողջութեան եւ թէ կը յագեցնեն մեր ծարաւը՝ ամրան տաք օրերուն: Հակառակ այս հասարակաց յատկութիւններուն, ամառնային պտուղներէն իւրաքանչիւրը ունի իր յատկութիւնները. եկէք՝ ծանօթանանք քանի մը հատին:

○ ՍԱԼՈՐԸ

Սալորին շաքարի պարունակութիւնը կը տարբերի՝ նայած տեսակին, իսկ չոր սալորը շատ բարեբար ազդեցութիւն կը գործէ «ծոյլ» աղիքներուն վրայ եւ կը կանոնաւորէ անոնց գործունէութիւնը: Սալորը թելադրելի է պնդութիւն ունեցողներուն. այսուհանդերձ պէտք է չափաւոր ուտել անկէ: Սալորը պէտք է քաղել եւ ուտել, երբ լաւ հասունցած է. խակը թէ՛ անհամ կ'ըլլայ եւ թէ շուտ կը փտի:

○ ՍԵԽԸ

Սեխը հարուստ է քարոթէնով, հետեւաբար անոր առատ սպառումը դեղեցիկ գոյն մը (նարնջագոյն — պրոնզ) կուտայ մեր մորթին:

Սեխին պարունակած խոտը, փոթասիոմը եւ ջուրը լաւ միզեցուցիչ են, իսկ բնաթելը կը կանոնաւորէ աղիքներուն գործունէութիւնը: Որպէսզի սեխը աւելի մարսողական ըլլայ, հրաժարեցէք դայն սառած կամ շատ պաղ ուտելէն:

Հակառակ իր քաղցրութեան, սեխը քիչ ջերմուժ կը պարունակէ, հետեւաբար նոյնիսկ նիհարցնող — սննդականոնի հետեւողները կրնան առանց վախի ուտել անկէ:

○ ԽԱՂՈՂԸ

Խաղողը շատ հարուստ է Պէ. խումբի կենսանիւթերով, եւ անցեալին բժիշկները դայն կը թելադրէին յոգնացաւ եւ պնդութիւն ունեցողներուն: Խաղողը զօրացուցիչ եւ շատ սննդարար պտուղ մըն է, բայց շաքարախտաւորներն ու նիհարնալ փափաքողները պէտք է զգուշանան անկէ:

○ ԹՈՒԶԸ

Թուզը եւս հարուստ է Պէ. կենսանիւթով, որ կը կանոնաւորէ ջղային դրութեան գործունէութիւնը: Անոր մանիշակագոյն բիծերը կը զօրացնեն ու կը պաշտպանեն մեր երակները, իսկ անոր պարունակած կիրը կը զօրացնէ մեր ոսկորները: Ինչ կը վերաբերի մանր «կուտ»երուն, անոնք կրնան ոմանց աղիքային խանգարում պատճառել:

Թուզն ալ շատ շաքար կը պարունակէ, հետեւաբար պէտք չէ չափազանցել անոր սպառումը:

Թուզը պէտք է ուտել, երբ լաւ հասած է, եւ պէտք չէ երկար պահել զայն:

○ ԾԻՐԱՆԸ

Ֆոսֆորով եւ մակնեզիոմով հարուստ ծիրանը կը զօրացնէ յիշողութիւնը: Անիկա կը նպաստէ նաեւ արեան կարմիր գնդիկներու բազմացումին եւ կը դիւրացնէ վէրքերու սպիացումը: Շնորհիւ իր պարունակած երկաթին, նաեւ կը պայքարի արեան տկարութեան դէմ:

ՊԱՊԸ ԵՒ ԳԱՃԱՃԸ

Պապը ուշադրութեան առարկան է, իտալական լրատուիկներու, բայց ոչ Երիտասարդական համաշխարհային Օրերուն, այլ քաղաքական ղեկավարի մը վերջին յարձակումներուն առիթով: Այդ ղեկավարը Ումպէրթօ Պոսի կը կոչուի: Իտալիոյ հիւսիսային մասը անջատելու եւ Փատանիոյ դերիշխանութիւնը հռչակելու հետամուտ դէմքն է ան: Ան կը քննադատէ «լեհ այդ պապը որ ձեռնարկած է անցողական իշխանութիւն ունենալու եւ քաղաքականութեան հետամուտ եղած է, մոռնալով հոգեւոր կեանքի եւ աւետարանողի իր առաքելութիւնը»: Եկեղեցական նուիրապետութիւնն ալ ան նկատած է հեծեալներու զօրք մը որ կ'արշաւէ Փատանիոյ վրայ: Վատիկանի պատասխանը չէ ուշացած. «Օսերվաթոռէ Ռոմանօ»յի էջերէն յայտնուած է թէ Պոսի գաճաճ մըն է որ ինքզինք հսկայ մը կը կարծէ: Այդ պատասխանը բոլորովին փայլացուցած է Պոսին որ հակադարձած է ըսելով որ պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ թէ ո՛վ է գաճաճը եւ ո՛վ հսկան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԲ.

Նախագահն ըմբռնեց թէ այս ամբաստանեալին հետ երկարատեւ դատավարութիւն մը շատ անպատեհութիւններ առաջ պիտի բերէր. կարճ կապելու խոհեմութիւնը ունեցաւ: Օրինական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններէն յետոյ, դատաւորները խորհրդի սենեակը առանձնացան: Կէս ժամ ետքը վերադարձան: Նախագահը դատարանին միաձայն վճիռը ամբաստանեալին հաղորդեց: Երեք տարուան բանտարկութիւն:

ԺԳ.

Դատավճիռը Հինգշաբթի օր մը տրուեցաւ. իրիկուան դէմ: Դատապարտեալը յանկարծակիի չէր գար՝ այս ելքին արդէն սպասելուն: Զինքը վերադարձուցին Պապը Զապթիէ, հոնկէ կեդրոնական բանտը փոխադրումի համար: Յաջորդ օրը այցելուներ եկան: Իր գործը վերջացած ըլլալով, այլեւս «յարաբերութենէ կտրուած» չէր մնար: Եկողները հաստատեցին, թէ զօրաւոր բարեխօսութեանց շնորհիւ շուտով ներման պիտի արժանանար: Եւ իրաւ յաջորդ օրն իսկ, Դատական պաշտօնատունը ոստիկանութեան կը հաղորդէր «ներում շնորհող» կայսերական իրատէն:

Էֆէնտին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կառք մը նստաւ եւ ուղակի Եըլտըզ գնաց, ու սենեկապետի մը միջոցաւ «իր երախտագիտական զգացումները յոտս կայսերական գահոյից» դրաւ:

Սուլթանին պալատէն ուղղակի Օրթագեղ անցաւ: Նախորդ օրն ու նոյն առտուն շատ անձրեւած ըլլալուն՝ կառքը չէր կըրնար մինչեւ Տէրէն յառաջանալ: Էֆէնտին, ըստ սովորութեան, Թաշներտիվէնը վար իջաւ: Կանգ առաւ, աչքերը չորս կողմը ժուռ ածեց կարօտագին: Սիրտը անհուն տխրութեամբ լեցուեցաւ: Առտու մը ի՛նչ վիճակի մէջ մեկնած էր հոնկէ, եւ հիմակ ինչ վիճակի մէջ կը վերադառնար: Եւ ահա գինք նշմարելուն՝ խանութէն կամացուկ մը դուրս ելաւ փէնճին, որուն միշտ խալըպը կը դրկէր Փէսը: Քանի մը քայլ անդիէն շաքարաջուր վաճառողն ալ եկաւ: Ամէն առտու էֆէնտին անոր խանութը կը սպասէր քարշակին, լոխում մը ուտելով եւ ջուր մը խմելով: Դիմացէն բէրուքէրն ալ՝ իր բազմամեայ սափրիչը՝ ցատքեց: Երեքն ալ շուրջը եկան: Դէմքերնուն վրայ կը նշմարուէր ուրախութիւն մը, որ սրտաբուխ էր: Բարեւեցին յարգանքով, բայց մտերմական ընտանութեամբ մը, որուն սովոր չէին: Իրենց խնդակցութիւնները ու բարեմաղթութիւնները թոթվեցին. այնքան յուզուած էին, որ չէին կրնար առատ առատ խօսիլ: Էֆէնտիին սիրտն ալ եռաւ:

Զկրցաւ շատ բան ըսել. ամենուն հաւասարաբար հարցուց. Ընտա՞ր էք: Աստուծով ամէնքդ ալ ողջ առողջ, հանդիստ էք: «Ամէնքդ» խորհրդաւոր, ցած ձայնով մը արտասանեց: Ակնարկութիւն էր կոտրածին:

— Փառք Աստուծոյ, էֆէնտի, ողջ առողջ ենք, վիճակնիս յայտնի է, ըսին:

— Ողջութիւն ըլլայ, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց:

Հո՛ն, փողոցը, դասակարգերը իրարու կ'եղբայրակցէին տառապանքներուն մէջ իրենց հաւասարութեամբը: Էֆէնտին ու աղբարը միեւնոյն տանջանքներով կը խոշտանգուէին, առանց խտրանքի, իբրեւ միեւնոյն ազգին զաւակները: Վսեմաշուք Հայը այն պահուն որ կը կործանէր այն փաշաներուն ձեռքերէն, որոնց առջեւը խոնարհ երկրպագու եղած էր, իրեն յենարան ու զօրավիգ կը գտնէր ժողովուրդին սիրտը, որ կը ցոլար աղքատ աշխատաւորներու երեսը, աշխատաւորնե՛ր որոնց վրայ միշտ վերեւէն նայած էր: Օտարէն հալածուող ժողովուրդի մը համար եղբայրակցութեան զգացումին ամբողջ անուշութիւնը հիմակ կը զգար: Ու կը զգար նաեւ թէ շատ խորունկ իմաստ մը ունէր, ցեղին՝ «սրտէ ի սիրտ ճամբայ կայ» քաղցրախօսիկ առածը:

Մնաք բարով ըսելով, էֆէնտին ճամբան շարունակեց տրտում ու խոհուն: Իր աչքերը ի զուր չորս կողմերը կը փնտռէին այն դէմքերը զորս պզտիկուց ի վեր տեսնելու վարժ էր: Ո՞ւր էին Հայ համալները, որոնք իր անցած տանը բարեւ կը կայնէին: Անոնց հետ ալ կ'ուզէր երկու խօսք փոխանակել: Անոնք ալ կը կարօտնար այդ րոպէին: Եւ տեսաւ կոշտ ու կոպիտ, ժահադէմ Թուրքեր, այն բարի ու համեստ Մշեցիներուն տեղը անցած:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ արտայայտութեան: Ան կ'ըսէ. — «Նպաստաւոր կարգադրութիւններ ձեռք կ'առնուին այն պատրանքով որ վարչական մեքենան պիտի յարգէ զանոնք: Արդ, փորձառութիւնը ցոյց կու տայ որ այդ սովորութիւնը չունի»:

ՍԻՏԻ ՄՈՒՍԱՅԻ (Ալժերիա) մէջ է որ Ուրբաթ վաղ առաւօտեան (Օգոստոս 29) ահաւոր ջարդ մը գործուած է եւ մեռեալներու թիւն իսկ կարելի չէր եղած ճշդել, կ'ըսուէր 200—էն 300: Ջարդը չորս ժամ տեւած է թղթակիցի մը համաձայն, յարձակողները մինչեւ ատամները զինուած ափղան գդեստաւորումով անձեր էին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ գրօսաշրջութեան նախարարը յայտնած է թէ Քրիստոսի ծնունդին 2000—ամեակին Թուրքիա պիտի հրաւիրէ Պապը: Նախարարը ըսած է թէ գրօսաշրջութիւնը անմիջապէս կ'առընչուի արեւին, ծովուն, բնութեան, սակայն Թուրքիա տէր է նաեւ կրօնքի ու պատմութեան մշակոյթի մըն ալ զոր պէտք է արժեւորել:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ

«ԵՐԵՒՈՅԹ»Ը

Ռուսաստանի քաղաքական ծանօթ մեկնաբան Անդրանիկ Միհրանեան հատորի մը մէջ ամփոփած է 1988—1995ի իր յօդուածները. հատորը կը կրէ «Ռուսաստան ինքնութեան որոնումի մէջ» խորագիրը: Արձագանգելով հատորին հրատարակութեան, «Նեզավիսիմայա Կազետա»յի գրական յաւելուածը հեղինակը կ'որակէ «երեւոյթ մը»: Այս կոչումը Միհրանեան կը պարտի ոչ այնքան նախագահ Ելցինի խորհրդականը ըլլալու հանգամանքին, որքան քաղաքական դէտի:

Թերթին յաւելուածը կ'աւելցնէ թէ Միհրանեանի հատորը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի, հակառակ որոշ էջերու այսօր ժամանակավրէպ բնոյթին, քանի որ յօդուածները սերտօրէն առընչուած են 1988 — 1995 տարիներու քաղաքական անցքերուն: Հետաքրքրութեան գլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն որ այդ ժողովածուն միեւնոյնատեն կու տայ սխալներուն պատմութիւնը այն դէմքերուն որոնք քաղաքական գործունէութիւն ունեցան կամ փորձեցին ունենալ: «Անոնց շարքին կը գտնուի նաեւ Ա. Միհրանեան» կը կատակէ թերթը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը նոր յաղթանակով մը չարունակեց բարելաւել իր դիրքը գրաւելով այժմ 3—րդ տեղը ընդհանուր դասաւորման մէջ, 11 կէտով: Այս բարելաւումը կը պարտի Լուհանսի վրայ տարած 2 — 1 յաղթանակին:

Դասաւորման գլուխն է Թրուա 15 կէտով, 22—րդ եւ վերջին է Թուլոն 3 կէտով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 — 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 — 45 — 84 — 57 — 18

թիւին:

Միչէլ եւ Վարդ Լըֆրանսուա, զաւակները ու թոռները,

Այրի Տիկին Սոնա Սերոբեան, զաւակն ու թոռնիկը,

Սմբատ եւ Տոմինիք Վէզիրեան եւ զաւակները,

Տիկին Արուսեակ Կոթողեան, զաւակն ու թոռները,

Անտրէ եւ Մելինէ Ֆիշէր, զաւակներն ու թոռները,

Դանիէլ Ճիզմէճեան, զաւակն ու թոռները,

Այրի Տիկին Տիրուհի Քէօլէեան,

Տիկին Արշալոյս Յովհաննէսեան, զաւակն ու թոռները,

Յակոբ եւ Աստղիկ Կղերունի,

Տիրան Կէօտէմեան

եւ բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, քրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՎԷԶԻՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ճիզմէճեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 30—ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 15—ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս—Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը Rue du Mesnil:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղկի նուէրներ ընել՝ Արմենի — Վիլաժի (6, Սիթէ Վօքսհոլ, Փարիզ 10րդ):

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին եղբօր՝ Պ. Դանիէլ Ճիզմէճեանի եւ ընտանիքին:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի հողեհանգիստը իր յնկերուհիներուն յիշատակին (Սեպ. 7):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ—ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6—ին, առաւօտեան ժամը 10.30—ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

IN MEMORIAM

Il y a 25 ans, le 2 septembre 1972, M. Hovsep Terzian quittait sa famille et ses amis. En souvenir, ses enfants font un don de 1000 F au journal Haratch.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Գլենտաէ Լեփիտիսի մահուան առթիւ Սիմոնն Պայրամեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սիմոն Աւտոյեանին, Տէր և Տիկին Նոէլ Թիֆթիքճեանին, Տէր եւ Տիկին Ժագ Աւտոյեանին եւ զաւակներուն, Մխաք Աւտոյեանին, Վէմեան ընտանիքին եւ ազգականական բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝ Ատրինէ Աւտոյեանի մահուան առթիւ:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձռխ ճաշակ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10—ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

— Չորեքշաբթի ժամը 10 — 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

—Չորեքշաբթի ժամը 14 — 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

— Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 — 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն. — 01 — 47 — 09 — 23 — 18

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de **Son Excellence Mgr LAGRANGE,** Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,** Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne — Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club — Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.192 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.192

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ ՔՈՒԷՆԵՐՈՒ 89,5%-ՈՎ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 93,7%

Սեպտեմբեր 2-ի առաւօտուն, Երեւանի Արցախի ներկայացուցչութենէն հեռաձայնով մեր առած տեղեկութեանց համաձայն Արցախի նախագահական ընտրութիւններուն մասնակցած է ժողովուրդին 84,7%-ը եւ 89,5%-ով նախագահ ընտրուած է Արտաքին Նախարար՝ Արկադի Ղուկասեան, ինչպէս կը նախատեսուէր: Քուէարկած են նաեւ Հայաստանի Ղարաբաղցիները եւ մասնակցութեան մրցանիշը կոտրած է Ասկերան ուր համեմատութիւնը հասած է 99,2%-ի: Այս ընտրութեան եւ մանաւանդ Ղարաբաղի անկախութեան տարեդարձին առթիւ -Սեպտ. 2- Ստեփանակերտ ժամանած է Ղարաբաղի նախկին նախագահ, այժմ՝ Հայաստանի վարչապետ Ռոպէր Քոչարեան:

Արկադի Ղուկասեան ծնած է 1957-ին Ստեփանակերտ: Տեղւոյն ռուսական վարժարանէն ետք, աւարտած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական բաժինը 1979-ին եւ նոյն թուականէն սկսած է աշխատիլ «Սովետ. Ղարաբաղ»ի ռուսական տարբերակի խմբագրութեան մէջ: 1982-էն նշանակուած է գլխաւոր խմբագիրի տեղակալ: 1992 Սեպտեմբերին քաղաքական իր առաջին պաշտօնը կ'ըլլայ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահի արտաքին քաղաքական հարցերու խորհրդականի դիրքը, ապա Արցախի Արտաքին Նախարար կը նշանակուի 1993 Յուլիս 23ին, պաշտօն զոր ցարդ կը վարէր: Այս նշանակումէն քիչ ետք էր որ Ա. Ղուկասեան Փարիզ կու գար մասնակցելու համար Մինսկի խումբի ժողովին (Սեպտ. 22-28) եւ կ'այցելէր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ ուր իրեն հետ հարցազրոյց մը կ'ունենայինք («Յառաջ», 1993, Հոկտ. 1), որ կը վերջանար սապէս. —

Հ. — Վերջին հարցում մը. խորհ. Միութեան քայքայման հոլովոյթին մէջ, մեզի համար ամէնէն կարեւոր հանգրուանը եղաւ Ղարաբաղի հարցը: Այսօր, հինգ տարուան փորձառութեամբ, ի՞նչ նկատում ունիք այդ մասին:

Պ. — Ուզում եմ պատասխանել մի անեկդոտով, որը տարածուած է Ղարաբաղում: Զաուչէսկուի վերջին խօսքերն էին. «Ա՜խ, այդ Ղարաբաղը...»:

ՄԵՏԻԱՅԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«LE FIGARO» (1er Septembre)

Ղարաբաղի ընտրութեան անդրադարձած էր Ֆիկառօ (Սեպտ. 1) որ իր կարճ լուրը կը խորագրէր. — Նակորնի Ղարաբաղը կ'ընտրէ իր «ճախազահը» (շակերտելով նախագահ բառը): Լուրի բաժնին մէջ կ'ըսէր թէ երեք թեկնածուները խոստացած են ամրապնդել հողամասին զինուորական հզօրութիւնը, հոգամաս՝ բնակուած մեծամասնութեամբ քրիստոնեայ Հայերէ եւ ջանալ ընդունիլ տալ անոր անջատումը մահմետական Ատրպէյճանէն:

«L'HUMANITE» (2 Septembre)

Սեպտեմբեր 2-ին Իւմանիթէն ալ կ'անդրադառնար ճշդելով թէ նախագահական ընտրութիւնը սկսած էր Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 1-ին: Արձանագրուած 89.302 ընտրողները պէտք է ընտրեն անկախապաշտ երեք թեկնածուներուն մէջ ապագայ «նախագահը» (հոս ալ չակերտ մը): Կը յիշէ որ աթոռը թափուր է Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետ նշանակուելէն ի վեր: Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ որ Ղարաբաղի Հայերը յաղթեցին ատրպէյճանական բանակին, պատերազմի մը աւարտին որ 20 հազար մեռեալ խլեց 1988-էն 1994 եւ թէ Ազրպէյճան «ապօրինի» որակած է ընտրութիւնը. Բաքու կը մերժէ լայն ինքնավարութենէ մը աւելին տալ «ԱՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԱՄԱՍԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԵՐԲ ՍՏԱԼԻՆ ԱՏՐԲԵՋԱՆԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ԴԱՐՁՈՒՑ ԱՆՈՐ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԸ 1923-ԻՆ»:

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE» (2 Sept.)

STEPANAKERT (*Azerbaijan*)

Ամերիկեան այս ծանօթ օրաթերթը Ստեփանակերտը Ատրպէյճան կը տեղաւորէ, ուրիշներէ աւելի փութկոտութիւն ալ ցուցաբերելով: Տուած լուրն այն է որ հայ զինուոր մը սպաննուած է աւելցնելով նախագահական ընտրութեան լարուած մթնոլորտը: Զինուորը սպաննուած է Երկուշաբթի, Աղդամի մօտ, քաղաք մը որ կը գտնուի հայ եւ ազերի զօրքերու հակակշռած սահմանին վրայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

ԱՐԱՅԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Այս օրերուն Կրասնոյարսկի մէջ տեղի ունեցած ազատ ոճի ըմբշամարտի աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին Արտաշատցի 24-ամեայ Արայիկ Գէորգեան (60 քկ.) նուաճած է ախոյեանի տիտղոսը, դառնալով կրկնակի ախոյեան 1995-ի իր փայլուն յաղթանակէն ետք: Աւարտական մրցումին ան յաղթած է Հարաւ-Քորէացի իր մրցակիցին որմէ պարտուած էր Աթլանթայի ողիմպիականներուն:

Ա. Գէորգեան 1997-ին ձեռք ձգած էր նաեւ Եւրոպայի ախոյեանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ եղերական արկածի քննութիւնը երեւան հանեց որ կառքը վարողը, որ սովորական վարորդը չէր այլ Ռից պանդոկի ապահովութեան սպասարկութեան թիւ 2-ը, 1 կրամ 75 ալքոլ ունէր արեան մէջ, այլ խօսքով գինով վիճակի մէջ էր եւ կառքն ալ կը վարէր ժամական աւելի քան 180 քմ. արագութեամբ: Այս յայտնութիւնը պատճառ է որ միայն լուսանկարիչներուն չվերագրուի արկածին պատճառը: Այս վարորդը բսած կ'ըլլայ նոյնիսկ լուսանկարիչներուն՝ «երբեք չէք հասնիր ինծի»: Դիպահ լուսանկարիչներէն ոմանք սակայն հարցաքննիչ դատաւորին պիտի յանձնուէին Սեպտեմբեր 2-ին, այն մեղադրանքով որ «չեն օժանդակած վտանգի մէջ գտնուող անձերու»: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, չարունակած են նկարահանել: Գերմանական Պիլտ Ցայթունկը, որ չէ ազդուած որոշ մամուլի մը դէմ ծայր տուած արշաւէն, հրատարակած է երկու նկարներ արկածէն եւ տնօրէնութիւնն ալ յայտարարած է թէ չատ սուղ վճարած է: Տայանայի յուղարկաւորութիւնը -եթէ ոչ ազգային- գոնէ արքայական շուքով պիտի կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանը: 2000 անձնաւորութիւններ հրաւիրուած են: Գլինթըն պիտի չերթայ: Հաւանական է որ նախագահ Շիրաք երթայ: Եգիպտական մամուլը կասկածներ կը յայտնէ արկածին մասին եւ չի վարանիր բրիտանական գաղտնի սպասարկութեանց վերագրելու ոճրափորձ մը, այն պատճառաբանութեամբ որ Մեծն-Բրիտանիոյ արքունիքը չէր հանդուրժեր որ իշխանուհին սիրային կապ ունենայ մահմետական Եգիպտացիի մը հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ձեռնարկած է նորովի կարգաւորելու իր նեղուցներէն նաւթատար նաւերու անցքի կանոնները: Աւելցա հարկաւոր նկատուած է կովկասեան եւ միջին ասիական քարիւղին Արեւմուտք փոխադրութեան նիւթին այժմէականացումով: Սեպտեմբերի ընթացքին պիտի հրապարակուին որոշուած նորութիւնները. անոնք կը նախատեսեն ապահովութեան կատարեալ պայմաններ, ինչպէս համակարգիչներու հակակշիռով ուատուրի հսկողութիւն, հրշէջ ազդեցիկ ցանց, ապահովագրութեան պարտադրութիւն, եւլն.: Անգարա այս առիթով կը շեշտէ թէ որեւէ երկրի առեւտրական շահերուն արգելք ըլլալու քաղաքականութիւն մը չեն միջակեր:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ իշխանութիւնները, որոնք ցարդ չեն կրցած առաջքն առնել սարսափազդու ջարդերուն, որոշեցին իր բնակարանին մէջ արգելափակել ՖԻՍ-ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) պարագլուխը՝ Ապասի Մատանին զոր ազատ արձակած էին Յուլիսին: Իշխանութիւնները անընդունելի գտած են որ ան համարձակի նամակ մը գրել ՄԱԿ-ի քարտուղարին՝ Քոֆի Անանի ուր կ'ըսէ թէ պատրաստ է կոչ մը ընելու վերջ տալու համար արիւնահեղութեան եւ հրաւէր կ'ընդգել երկխօսութեան: Ներքին նախարարութեան համար Մատանի խախտած է իրեն վայելած ազատութեան կանոնները: Մատանիի նամակը հետեւանք էր ՄԱԿ-ի քարտուղարին յայտարարութիւններուն Ալժերիոյ վերջին ջարդերուն մասին, բայց Ալժերիոյ կառավարութիւնը չուզեր որ ՄԱԿ-ը միջամուխ ըլլայ երկրին ներքին գործերուն: Նոր ջարդեր գործուած են եւ 39 մեռեալ եւս կայ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Եւրոպայի Միութեան հարցը օրակարգի վրայ է ու բանակցութիւններ կը տարուին այդ ուղղութեամբ: Ծանօթ է որ կղզիին Թրքական իշխանութիւնը կ'ընդդիմանայ որպէս Կիպրոսի օրինաւոր միակ ղեկավարութիւն յունականին միջազգային ճանաչումին: Այս մօտեցումին կարեւոր նեցուկ մը նկատուած է Իտալիոյ Արտաքին Նախարար Լ. Տինիի յայտարարութիւնը թէ Նիկոսիա չի կրնար Կիպրոսը ներկայացնել իր ամբողջականութեամբ: Այս յայտարարութիւնը նախարարը ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Ի. Ճէմի հետ հանդիպումէ մը ետք, սապ աւելցուցած թէ Միութիւնը պարտի տարազ մը գտնել որուն մէջ առնել կարելի ըլլայ միւս

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Անգարայի մէջ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ ստորագրուած է բնական կազի կարեւոր համաձայնութիւն մը: Կը նախատեսուի Ռուսաստանէն մինչեւ Սեւ ծով, Սամսունի նաւահանգիստը, 380 քմ. երկարութեամբ ընդծովեայ կազատար խողովակաշար մը շինել մինչեւ 2000 թուականը: Անկէ, ուրիշ խողովակաշարով մը Անգարա պիտի հասնի ռուսական կազը: 2000 թուականին տարեկան ութ միլիառ խորանարդ մեթր կազ պիտի փոխադրուի. այդ քանակութիւնը պիտի կրկնապատկուի 2003-ին: Ուժանիւթի յաւելեալ այս աղբիւրին շնորհիւ Թուրքիա պիտի կրնայ ներկայի քանակութենէն 20%-ի չափ աւելցնել ելեկտրականութեան իր արտադրութիւնը:

Համաձայնագիրը ստորագրած են վարչապետ Եըլմազ եւ «Գազփրոմ»ի ընդհանուր տնօրէնը:

Թուրք մամուլը որոշ խանդավառութեամբ մը կ'արձագանգէ ռուսեւհայկական այն համաձայնութեան որ Մոսկուայի մէջ կնքուած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի այցին ընթացքին եւ որ կը նախատեսէ Հայաստանի ճամբով եւս բնական կազ փոխադրել Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանին: Նախատեսուած է ռուսական կազը Վրաստանէն Հայաստան հասցնել, անկէ ալ Գիւմրիէն փոխադրել Թուրքիա: Այս ծրագիրը Հայաստանի ուժանիւթի պահանջն ալ կարեւոր չափով պիտի բաւարարէ, նաեւ հոն անոր շնորհիւ արտադրուած ելեկտրականութենէն մաս մըն ալ պիտի վաճառուի Թուրքիոյ:

Այս նախաձեռնութիւնները որպէսզի իրականացուին, հարկաւոր կը նկատուի Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ ուժանիւթի մարզի գործակցութեան ծրագիրներու գործադրութիւնը. բան մը որ Ղարաբաղի հարցին պատճառով Թուրքիա կասեցուցած էր, ինչպէս կը գրէ «Հիւրրիյէթ» (Օգոստոս 31):

Թուրք մամուլը կը շեշտէ նաեւ այս համաձայնութիւններուն քաղաքական գործօնի արժէքը:

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՓՈՐՁԱՔԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ատրպէյճանի նաւթին հմայքով կը բացատրուի արեւմուտքին, յատկապէս Միացեալ-Նահանգներու, Պաքուի նըկատմամբ դրեթէ սիրալիր վերաբերումը: Ատոր մէջ առընչուած բաժինն ալ կ'ըլլայ, բնականաբար, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ անարդար ու անկարելի զիջումներու հեռանկարը: Այս առաջին շրջանակէն դուրս, հետաքրքրութիւններու մէջ թիրախը կ'ըլլայ Մոսկուան: Թէ՛ Պաքու-Ուաշինկթըն կապերուն սերտացումը, թէ՛ հայկական աւանդական քաղաքական գիծը կը շեշտեն այդ թիրախին կարեւորութիւնը: Կա՞ն այլընտրանքներ որոնք թոյլ տան տարբեր կռուաններ գտնէ փորձելու: Յայտնապէս ոչ: Կա՞յ նման բան փնտռելու ջանքը, կամ տրամադրութիւնը. կրկին, բացասական կը թուի պատասխանը:

Ներկայ պայմաններուն մէջ ուր Արեւմուտքի եւ Ռուսաստանի մրցակցութեան արդիւնքը պիտի որոշէ շատ բան, հետաքրքրական է ծանօթանալ այս վերջինին տրամադրութիւններուն, քաղաքական նախընտրութիւններուն, հաշիւներուն:

Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ էջեր ունի Օգոստոս 15-ի «Ազգ»ը: Առաջին էջէն ծանուցուած թղթածրարը պատրաստուած է ՀԱՊ-ի երկիրներու Մոսկուայի հիմնարկին կողմէ որ կը կոչուի «Սփիւռքի եւ համարկումի հիմնարկ»: Հոն պատրաստուած ծաւալուն քաղաքական վերլուծում մը կը ներկայացնէ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան: Վերլուծումը նիւթ ունի Ղարաբաղի հարցը, անոր հաւանական զարգացումները, որպէս Ռուսաստանի ներկայ ու յետագայ քաղաքականութեան կարեւոր գրաւարկ մը:

Նախ կ'ամփոփուին Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ լուծումի առաջարկին կէտերը որոնք կուգան անցեալ Դեկտեմբերի Լիզպոնի վեհաժողովէն: Ծանօթ այդ տուեալին կը յաջորդէ նշումը թէ այդ ուղղութեամբ ոչ ոքի լուրջ հաւատք կ'ընծայէ Ատրպէյճանի լայն ինքնավարութեան կարգավիճակի խոստումը. կ'ըսուի թէ անգամ մը իր ուզածը ունենալէ ետք, Պաքու ոչ մէկ հետաքրքրութիւն պիտի ցոյց տայ Ղարաբաղի կարգավիճակին եւ անոր հայութեան ապահովութեան հարցին նկատմամբ, մանաւանդ որ պիտի ունենայ այդ զանգուածին վրայ ազդելու հուժկու լծակներ, մինչեւ ուժ գործադրելու պարագան:

Տեղեկագրին հեղինակները իրադարձութիւններու որպէս հաւանական յետագայ ընթացք, կը գծեն հետեւեալ պատկերը. Պաքուի խաղաթուղթերը կը մղեն Միացեալ-Նահանգները որ նոր զիջումներ ընեն ու ճնշեն Երեւանի վրայ: Ամէն բան ուղղուած կ'ըլլայ Ղարաբաղը շրջանին մէջ ռազմաքաղաքական իրական ուժի դիրքէն հանելու: Կովկասի մէջ Ռուսաստանի կշիռին ու ազդեցութեան նուազումին համեմատութեամբ կ'աւելնայ Միացեալ-Նահանգներու ազդեցութիւնը: Իսկ եթէ Մոսկուա վերջնականապէս պաշտպանէ Միացեալ-Նահանգներու բաքուամէտ կեցուածքը, կրնայ կորսնցնել Հայաստանի վրայ իր ազդեցութիւնը, կրելով ատոր բոլոր հետեւանքները:

Հետաքրքրական է կարդալ որ նաւթի բարիքին շնորհիւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի վրայ որքան ալ զօրաւոր ճնշում ըլլայ, դժուար է որ հասնի Պաքուի համար ցանկալի արդիւնքին. այսինքն՝ անխուսափելի է Ղարաբաղի իսկական ինքնուրոյն յատկանիշին պահպանումը, ինչ որ ալ ըլլան որոշումները եւ ստորագրուած փաստաթուղթերը:

Կրկնելով խաղաղ կարգաւորման ԼՂՀ-ի փափաքն ու պահանջները եւ Ատրպէյճանի պաշտօնական դիրքորոշումը, տեղեկագիրը կը մանրամասնէ «Ատրպէյճանի տարածքին 20%-ին Հայերու կողմէ գրաւուած» ըլլալու Պաքուի պնդումները. իրականութեան մէջ այդ պնդումը կը վերաբերի 7 շրջանի, 8,8 հազար քառակուսի քիլոմեթր ընդհանուր տարածութեամբ: Եթէ ատկէ հանուին Աղդամը եւ Ֆիզուլին որոնք կիսով միայն հայկական հսկողութեան տակ են, կը մնայ 7,5 հազար քառակուսի քիլոմեթր, ինչ որ Ատրպէյճանի միայն 9%-ը կը կազմէ: Ատոր աւելցնելով ԼՂԻՄ-ի բուն տարածքը, կը ստացուի Ատրպէյճանի տարածութեան 15%-ը:

Վերլուծումը կ'անդրադառնայ հայկական Սփիւռքին վերագրուած դերին ալ. ճիշդ է որ կայ նիւթական օժանդակութեան իրականութիւն մը – կը յիշուի Գորիս – Լաչին ճամբուն համար կատարուած հանգանակութիւնը –, բայց լոբիական աշխատանքին վերագրուած ազդեցութիւն մը առասպելական չափերու հասցուած է:

Լիզպոնի վեհաժողովին արեւմտեան երկիրներու կեցուածքին յարելու Մոսկուայի կեցուածքը կը բացատրուի Չէչէնիոյ պատերազմով անոր կրած անյաջողութեամբ եւ ռուս հանրութեան Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ անտարբերութեամբ: Այլ խօսքով, պաշտպանել հայկական տեսակէտը, մեկուսացումի եւ յաւելեալ տկարութեան բաժին մը կրնար նուիրել Ռուսաստանի, որուն քաղաքացիները արդէն վերջին տարիներուն աւելի մեծ կորուստներու եւ պարտութիւններու վարժուած են, քան՝ Կովկասի մէջ Ռուսաստանի ազդեցութեան ճգնաժամը:

Այս պարագան կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ Ղարաբաղի կողմէ ռազմական գործողութիւններ անհաւանական դարձնող: Նոյնը կը նկատուի Ատրպէյճանի պարագան եւս որուն զինեալ ուժերը մարտունակութեան բարձր մակարդակ մը չունին: Ասիկա, երբ զէնք ու զինամթերքի յստակ առաւելութիւն մը կայ անոր մօտ: Օ-ԽՍ-Սէ-Ը-ի ստուգումներուն արդիւնք երկու երկիրներուն զինական ուժը կը ներկայացուի. Հայաստան, օրինակ, ունի 120 հրասայլ, 269 զրահակառք, 6 ռազմական օդանաւ, 8 ուղղաթիռ, եւայլն: Նոյն տեսակի զինամթերքին թիւերը Ատրպէյճանի պարագային, 270, 770, 53 եւ 37 են: Այսուհանդերձ, ատրպէյճանական բանակին բարոյահոգեբանական ցած մակարդակը եւ զինուորական մասնագէտներու պակասը կը ստիպեն որ Պաքուն առայժմ հրաժարի կնճիռը ռազմական եղանակով հարթելու դիրքէն:

Թուական տուեալներու բ. համեմատութիւն մըն ալ կ'առընչուի նաւթի պաշարներուն. ըսուածը այն է որ այդ մասին Ատրպէյճանի ներկայացուցած քանակութիւնները ճիշդ չեն: Օրինակ, «Ղարաբաղ» նաւթահանքին մասին յայտարարուած քանակութիւնը 200 միլիոն թոն է, մինչ իրականութիւնը 50 միլիոն է: Լենքորան-Տէնիզի պաշարները 120 միլիոն թոն ներկայացուած են, երբ իրականութիւնը 20 միլիոն է, եւայլն: Այսպէս, ատրպէյճանական նաւթի ընդհանուր իրական պաշարները ոչ թէ 1 միլիառ 60 միլիոն թոն են, այլ առաւելագոյն չափով 450 միլիոն թոն:

Դժուար չէ ենթադրել որ արեւմուտքի հետաքրքրութեան առարկան միայն նաւթը չէ. այդ ճամբով անոնք կը ձգտին իրականացնել քաղաքական նպատակներ: Անոնց գլխաւորն է շրջանէն Ռուսաստանի հեռացումը, անհնազանդ Իրանի ու Իրաքի մեկուսացումը, ապա Միջին-Արեւելքի նաւթի պաշարներուն հսկողութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, եթէ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը չարունակուի, խաղաղական խնդիրին լուծումը կրնայ վերածուիլ կիպրական տարբերակին, ինչ որ ձեռնտու չէ Պաքուի: Այս պայմաններուն մէջ, բնական է որ Ատրպէյճան ուզէ ժամ առաջ փակել Ղարաբաղի թղթածրարը որուն գոյութիւնը կրնայ վտանգել կարեւոր ներդրումները: Տեղ տրուած է նաեւ Հ. Ալիեւի հեռանալէն ետք Ատրպէյճանի ներքին կացութեան ապակայունացման վարկածին:

Ռուսաստանի համար բարեդէպ լուծում մը պիտի չունենայ Ղարաբաղի խնդիրը, եթէ ան պատճառ ըլլայ որ Մոսկուա կորսնցնէ իր դիրքը, դաշնակիցները եւ Կովկասի վրայ ազդեցութիւն գործելու կարելիութիւնը: Բայց նման պարագայի մը սխալ է մտածել որ Ռուսաստան ամենայն հանդարտութեամբ կը յօժարի մէկդի մնալու: Դէպի հարաւ անոր 200-ամեայ յառաջխաղացքը կը վերսկսի անպայման, ինչ որ արդէն փաստ մը տուած է Չէչէնիոյ պատերազմին արդիւնքներով:

Այսօր, նաւթի գրաւարկով ներկայացող մրցակցութիւնը շատ քաջալերական բան չունի Ռուսաստանին համար: Վերլուծողները անկարելի չեն նկատեր մինչեւ իսկ որ Կովկասի մէջ անոր ազդեցութեան տկարացումը, կորուստը կը մղեն ճնշուած Հայաստանն ու Ղարաբաղը նախընտրելու Արեւմուտքի միջամտութիւնը, փոխարէն նաւթամուղ, ներդրումներ եւ Թուրքիայէն ալ իրեն հանդէպ կեցուածքի որոշ երաշխիքներ ստանալով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՈԳԵԿԱՆ ՁՐՈՅՑ՝ ՎՍԵՄԱԿԱՆ ԹՂԹԻ ՄԱՍԻՆ»

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Գրեց՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՂԹ՝ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵԶ

Գրեմ ես բարակ թղթիկ –
Ուղարկեմ պատգամ ի լաց…
ՔՈՒՉԱԿ

Կարծես մօտենում եմ իմ ճամբաների վերջին…

Ճամբաները վերջ չունեն, յաւիտենական են, ինչպէս բնութիւնն է յաւիտենական, մարդն է յաւիտենական: Բայց ա՜ւա՜ղ մարդու ճամբան ճակատագրուած է մի տեղ հասնելու եւ թուղթն է որ իր վրայ դրոշմել է տալիս դրա վերջաւորութեան վերջակէտը:

Խնդրում եմ սխալ չհասկացուեմ…

Ի հարկէ եւ անշուշտ նոյն պարագայում, խօսքս վերաբերում է թղթի հետ սկսածս զրոյցի վերջաւորութեան: Մի բան, որը հաւատացէ՛ք, տատանուելով եմ փորձում:

Փորձե՛նք:

Զրոյցս ինձ համար պաշտելի թղթի վերաբերմամբ, այլեւս կցկտուր ու թափառ, տեղից-տեղ տանելով, հիմա եկել ու ապաստանել է Լոս-Անճըլըսեան այս տնում, որի անկոչ հիւրն եմ քանի տարիներէ ի վեր: Հաւանական վերջալոյսը թափառական կեանքիս, բայց ո՛չ դեռ թղթի հետ ունենալիք իմ մտերմական զրոյցների, որը Աստծուն է յայտնի թէ որքան կը տեւի…

Բարակ թղթիկ իմ սիրելի. ճերմակաթեւ ու ճերմակածոց դու ոգեղէն ընկեր իմ: Մեր ծանօթութիւնը եւ անմիջական հարազատութիւնը սկսում է այն լեգենդական աշխարհից, որտեղ մի դալկադէմ ու փխրուն վարժուհի քեզ յանձնեց ինձ ինչպէս նշխարն ու մասունքը կը տան մէկին: Դողալով տուն տարայ քեզ ու դողալով էլ վրադ դրոշմեցի հեգածս Այբբենարանի առաջին տառն ու առաջին բառը՝ Արեւ: Դրոշմեցի հոգեկան բոլոր նուիրածութեամբ եւ նկատելով թէ որքան մօտ է ու հարազատ իմը՝ Մեսրոպականին, ուրախութիւնից աչքերս լցուեցին:

Լաց եղաւ նաեւ հայրս, երբ առաջին անգամ նրա համար հեգելով կարդացի Այբբենարանի առաջին բառերը.

Արե՛ւ, արեւ, ե՛կ եկ,
Ձեզի քարին վեր եկ·
Ձեզի քարը տե՛ս, տե՛ս,
Պսպղում է լուսնի պէս:

Սիրտս վարարեց յուզմունքից, երբ ճեմարանում առաջին անգամ, առաջին նամակաթուղթը յանձնեց ինձ, մեծ երանելին՝ Սիմէոն Մխիկեանը: Առաջին թուղթն ու առաջին նամակը՝ որը ես պիտի գրէի, հազար ծով ու հազար աշխարհ հեռու գտնուող ծնողներիս: Ծնողներ, որոնք երեք տարիներից ի վեր, այլեւս չգիտէին կամ, թէ չկամ էս աշխարհում … Պիտի գրէի ինձ խնամակալի դեր ստանձնած մեծ տղաներից մէկի թելադրութեամբ.– Սիրելի հայրիկ եւ մայրիկ, յուսամ լինէք ողջ եւ առողջ ինչպէս որ ես եմ, ձեր տեսուն յուժ եւ յուժ կարօտ…

Իսկ թէ ի՞նչ էր այս տարօրինակ «յուժ եւ յուժ» բառերի մեկնաբանութիւնը, դա մէկ-երկու տարի յետոյ, մեր գրաբարի ուսուցիչ՝ Մեսրովբ Սեթը պիտի բացատրէր:

Դու սրբացար ինձ համար, ո՛վ դու մեծ հրաշագործութեան ծնունդ, լուսոյ կարկաչով ողող թուղթ: Դու ջերմացրիր հոգի ու ճառագեցիր մթամած ճամբուս, նոր հորիզոններ որոնելու համար: Ոտք եղար եւ հետս քայլեցիր, լեզու եղար ու ճանապարհս ցոյց տուիր, տեղից-տեղ, երկրից-երկիր:

Ամենայն ջերմեռանդութեամբ խոստովանում եմ որ քո նկատմամբ գուգուրանք ու փայփայանքս ուղղակի հասնում է պաշտամունքի: Այդպէս լինելով եւ սա բոլորը թող իմանան, որ քեզանից ոչ մի փշուր, առանց օգտագործելու՝ չե՛մ մի կողմ դրել, չեմ փճացրել: Եղած դէպքում՝ ականջիս է հասել քո մրմունջը, քո մղկտոցը:

Դպրոցական թղթերս ու տետրակներս, մշտապէս, մինչեւ կեանքի ճանապարհ դուրս գալս, եղել են ամենաօրինակելին, ամենաանբիծը, ամենաանեղծը: Դրա համար Մխիկեանի, Ալլաւերդեանի եւ Սէն Գուպտայի յանձնարարութեամբ, ես արժանացել եմ պարգեւատրութեան, ստացածս միւս պարգեւների հետ միասին:

Միշտ ձեռքիս տակ ու սրտիս մօտ, դու թելադրեցիր ու ներշնչում տուիր, գուսանական տաղեր գրել դպրոցում: Թեւեր ու թռիչք տուիր որ մէկ-երկու ընկերների հետ «Զանգ» ամսագիր հրապարակ հանեմ ճեմարանում եւ դառնամ գլխաւոր խմբագիր, Ալվանդեանի հետ.

Թուղթը շօշափելի նիւթ չի հանդիսացե՛լ ինձ համար: Նիւթ ու իրեղէն սովորական: Եղել է ճերմակ ոգի, ճերմակ դաշտ ու ճանապարհ, մտածումներիս երիվարը դէպի հեռակայ հորիզոնները ասպանդակելու, որով հպարտ եմ եւ երջանիկ:

Բարակ թղթիկ իմ. դեռ դպրոցական, դու ինձ «Զանգ»ից աւելի առաջ տարար: Մղում տուիր, որ ես իմ գրական առաջին էջերը ճանապարհ դնեմ դէպի Փարիզ, «Յառաջ» օրաթերթի հասցէին, որ … սիրտս դողում է ասելու – որ արժանի համարուի տպագրութեան, իր խմբագրապետ մեծն Շաւարշ Միսաքեանի կողմից:

Այդ ի՞նչ ցնծութիւն էր որ պարգեւեցիր ինձ, թուղթ:

Հոգեկան արբեցում եւ ջերմութիւն անանց, որ երեկուայ գեղջուկ տղան, Խուդադ պապի թոռը, արդէն դարձել է … դէ՛, ի՞նչ ասեմ … երեւի իր կարծիքով՝ ճանաչուած գրող…

Միամիտ, պարզահոգի, խանդավառ պատանին ու իր կարծիքն ու մտածումը … Իսկ դու, անարատ հոգի ու անարատ շնչի տէր ամենասուրբ թուղթ, նրան անշշուկ ու խաղաղ յուշե՛լ տուիր, որ իր սառած «ճանաչողութեանը» հասնելու համար, դեռ երկար ճամբայ ունի գնալու: Գրիչը ձեռը առած, քայլե՛լ տուիր առաջ, մտածել ու տառապե՛լ տուիր, իրեն սուզուել տուիր իր հոգու խորքերը եւ իր պեղած մտածումները որպէս գիր ու բան, եղերք բերե՛լ տուիր դժուարին գնով … երկունքով…

Չեղա՛ւ. բաւարար չմնաց: Ընդերքը խառն էր, տարբեր ու անկայուն; Քառասայ՛ն … իր տառապանքը վերջապէս արտասաւորուեց «Քեռի Զաւէն» աւանդազրոյցով ու «Բահար ու Ահմադ» հէք պատանիների թշուառութիւնը վրձինելով:

Ես ինձ շատ տեսայ օտար ափերում, ճամբաներ տեսայ, ովկեանոս անծիր, իսկ դու, Հեղինէ Վարժուհու եւ հայրիկեան՝ Մխիկեանի թուղթ, ման եկար այդ եզերքներով եւ երեւի յոգնած, հիմա ապաստանե՛լ ես իմ այս վերջին կայանում, որ կրում է 102 թուահամարը:

Ակնարկս սխալ էր: Դու յոգնել չունես: Դու յաւիտենական ես քո ստեղծարար երթով: Գուցէ ես եմ յոգնած, 80-ի եւ մի քանի տարի աւելի ծանրութիւն կշռող բեռը քաշ տալով ուսերիս վրայ: Կեանքը ամէն մարդու մի տեղ արգելակում է իր ուղեւորութեանը, բայց երբեք քոնը, որ նահանջե՛լ չգիտէ, զի դու ամենազօր ես թուղթ, ամենաճանաչը եւ ամենաանյոգնաբեկը:

Դու ես որ քո թեւերի վրայ առած հազարաւոր իմաստունների ու գրողների բեռը, գնում ես առաջ, անխոնջ ու անեբեր: Ծոցդ բեռնաւոր, քայլում ես դէպի յաւերժութիւն:

Քեզ եմ պարտական այն իմացական լոյսի համար, որ ծագել տուիր իմ հոգում: Այն բերկրանքի համար, որ քեզանով տեսայ ու ճանաչեցի Հոմերոսին ու Տանթէին, Շէքսպիրին ու Նարեկացուն, Քուչակին ու Սայաթ Նովային, Թումանեանին ու Զարենցին: Ու դեռ որքա՛ն-որքանների, որոնցով երանգաւորւում է մարդու խաւար հոգին ու հազար օրհնանք տալիս նրանց ծնած մօրն ու ազգութեանը, թէկուզ նմանները պատկանում են համայն մարդկութեան:

Այս Քուչակը՝ ղարիբութեան ու սիրոյ

անկրկնելի տաղասացը, որի թղթերին ծանօթացայ դպրոցում ու այլեւս մնացի անբաժան նրանից։ Որը թէ մխիթարեց, թէ լացել տուեց իմ պարապ օտարութեան մէջ. — Ժամ ժամ զիմ դարիպութիւնս ես յիշեմ եւ նստիմ ու լամ...

Ու դեռ որքա՛ն, որքան մոմուռ երգեր զարիպութեան վիճակուած մարդու համար.

Երթաս ի դարիպ աշխարհ,
ի յօտար երկիր ի հեռու,
գիշեր ու ցերեկ կուլամ,
Ջի դադրիր աչերիս ի լալու...

Թուղթ անմա՛ռ ու անբիծ, դու պարունակ իմաստութեան, կախարդական խօսքերի, քեզանով է չափում մարդը անդամատեան բարձունքները հեռաւոր աստղաբոյլերի ու համաստեղութիւններ։ Քեզանով է երջանկանում վարդաթիթ կոյսը, իր սիրականից ստացած նամակով, ինչպէս արքայաքոյր Աննան, երբ սրտի դողով կարդալ սկսեց Խալիփ նօքար Սայեաթ Նովայի սիրերգը. —

Ես էն դարդին վո՞ւնց դիմանամ,
Մազամ սիրտս ունիմ քարած.
Արտասունքս արուն շինեցիր,
Խելքս գլխէս ունիմ տարած...

Օ՛ դու Թուղթ վսեմպոյն, ակնաղբիւրն ու աննինջ զօղանջը մեր բազմադարեան դպրութեան։ Դու օթեւան իմաստութեան։

Որքա՛ն բաներ սերտեցի քո վրայից եւ երեւի դեռ սերտելու եմ, դու ձիւնափայլ ու նուիրական Թուղթ։ Եւ հաւատա, որ մաքրութիւնդ անեղծ պահելու համար, երբեք անլուայ մատներով չշօշափեցի քեզ։ Երբե՛ք։

Այսպէս՝ որովհետեւ մաքրութիւնը՝ հայելացումն է անաղարտ հոգու։ Հնուց են ասել՝ cleanliness is next to Godliness։

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը Աստուածաշնչեան սկզբունքն է եւ երեւոյթ քաղմանչանակ։

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը ժխտումն է բոլոր անմաքուր եւ ապիրատ արարքների, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը բնազանցական հասկացողութեամբ՝ Աստուածութիւն է, որով հէնց բնազանցական հասկացողութեամբ ինձ զգում եմ ուխտաւորի վիճակում։

Ուխտաւոր՝ որ ամէն բանից առաջ, պիտի ունենայ հոգեկան մաքրութիւն։

Ուխտաւոր՝ դէպի Թուղթ ու գիրը, դէպի ամէն բառ ու խօսք՝ որ բխում է հոգուց, եւ դաջւում է Թղթի վրայ, որպէս գրականութիւն։

Հաւատոյ Հանգանակը՝ որով խթանել եւ առաջնորդել է ԹՈՒՂԹԸ, որպէս աղբիւր ստեղծագործութեան, բոլոր գրողներին եւ իմաստուններին, բոլոր դարերում։

Թուղթը՝ որը հաւատարմօրէն առնում է մեր մտածումները, եւ ճամբայ դուրս գալիս դէպի անեզր ափեր։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ԱՐԱԳ
ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՀԵՌՈՒ

Աթլէթիզմի եղանակն է Եւրոպայի մէջ. վազել, քալել, ցատքել, նետել։ Յուլիսէն ի վեր, միջազգային մրցահանդէսներ կը յաջորդեն իրարու. բարձր կարգի մրցանիշներ կը հաստատուին, համաշխարհային նոր ռեքորներ. մանաւանդ երկար հեռաւորութիւններու վրայ։ Ափրիկեցիները կը փայլին այդ մարզին մէջ, մինչ ժամանակին սքանտինաւցի երիտասարդներն էին որ կը շահէին առաջնութիւնը երկար վազքերու մէջ։

Հիները կը յիշեն անուններ՝ Ռիթոլա, Քոլէյմանէն, Նուրմի, Ֆինլանտացիներ, պաշտամունքի առարկայ իրենց հայրենիքին մէջ։ Անոնց ձեռք բերած արդիւնքները կը նկատուին ներկայիս հասարակ, երկրորդական, մատչելի չափերու։ Քէնիացի մը, Եթովպիացի մը, առանց շատ յոգնելու կը գերազանցեն զանոնք։

Քէնիացի մարզիկներն են որ ամէնէն աւելի փայլեցան վերջին չարաթներու ընթացքին եւրոպական մարզահանդէսներուն մէջ։ Տանիէլ Քոմէն, Փօլ Թէրկաթ, Վիլսըն Քիփքէթէր, Պոյթ Քիփքէթէր, հաստատելով աշխարհի նոր մրցանիշներ, մտան աթլէթիզմի պատմութեան մէջ։ Եթովպիա, նմանապէս, ներկայ է բարձր մակարդակի վրայ, շնորհիւ Ժէպրէսէ Լաղվէի եւ ուրիշ մէկ քանիներու՝ որոնք գերազանց են, երբ վազքին հեռաւորութիւնը անցնի երեք հազար մեթրէն անդին։

Ափրիկեցի այս մարզիկներուն համար, վազքը կը նպաստէ ընկերային վիճակին բարձրացման։ Վազելը դարձած է արհեստ։ Կը վարձատրուին թէ՛ իրենց մասնակցութեան համար, թէ՛ իրենց ձեռք բերած արդիւնքներուն համեմատ։ Երբեմն, համաձայն իրենց համբաւին, կը ստանան կարեւոր գումարներ։ Մէկ անգամէն՝ աւելի քան գործաւորի մը տարեկան աշխատավարձը։

Իրաւ է որ բնատուր ձիրքը չի բաւեր յաջողելու համար. պէտք է աշխատիլ, ուրիշ խօսքով մարզուիլ։ Ճիշդ է այդ թէ՛ Ափրիկեցիներուն եւ թէ՛ ուրիշներու համար։ Պէտք է կազմակերպուած ըլլալ եւ՝ լուրջ։

Այդ դասակարգի մարզիկ մը ունի իր մարզիչը, իր բժիշկը, իր մարձիչը (մասէօր) ու պայմանաւորուած է գործակատարի մը հետ՝ որ կը կարգադրէ արտաքին յարաբերութիւնները՝ մրցահանդէսներու կազմակերպիչներուն եւ առաւել՝ սփոնսորներու հետ։ Անկազմակերպ մարզիկ մը չի կրնար երկար մնալ բարձր մակարդակի վրայ։

Մրցահանդէսներուն ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մէջ, Օգոստոսի սկիզբը. տեւեց տասը օր։ Ողջունեցան աշխարհի ախոյեանները։ 45 ոսկի մրցանակներ բաշխուեցան։ Մետալներ եւ դրամական վարձատրութիւններ ալ։

Անգամ մը եւս Միացեալ — Նահանգները եւ Գերմանացիները առաջնակարգ տեղեր գրաւեցին. Ամերիկացիները՝ շնորհիւ իրենց արագավազ սեւամորթներուն մասնաւանդ։

Ցիշատակելի դէպք մը՝ ուկրանացի Սերկէյ Պուպկա վեցերորդ անգամ ըլլալով, անընդմէջ, հռչակուեցաւ աշխարհի ախոյեան ձողով բարձր ցատքելու մէջ։ Ցատքեց 6.01 մեթր։ Աշխարհի մրցանիշն ալ իրն է՝ 6.14։

Հայաստան չերեւիր մրցանակիրներու ցանկին վրայ։ Անակնկալ մը չէ այդ։ Ըլլայ խորհրդային շրջանին մէջ, ըլլայ անկէ յետոյ, աթլէթիզմը եղած է ու կը մնայ տկար մարզաձեւ մը Հայաստանի մէջ։

Երկու Հայեր մասնակցեցան Աթէնքի մարզահանդէսին. երկու ցատքողներ. վեթերան մը, Ռոպէր Էմմիեան՝ մէկ քայլ եւ աւելի երիտասարդ մը՝ Արմէն Մարտիրոսեան՝ երեք քայլ։

Էմմիեան չէ կրցած անցնիլ զտողական հանգրուանէն անդին. ցատքած է 7,65 մեթր։ Ներկայիս աշխարհի ախոյեանն է զուպացի մը, Փէտրոզօ, 24 տարեկան։ Աթէնքի մէջ ցատքեց 8.42 մեթր։ Աշխարհի մրցանիշը կը պատկանի ամերիկացի Փաուլի՝ 8,95։

Իսկ Եւրոպայի մրցանիշին տէրն է միշտ Ռոպէր Էմմիեան։ Ցատքած էր 8.86 մեթր։ Այդ պատահած էր, տասը տարիներ առաջ, Ծաղկաձորի բարձունքին վրայ, Հայաստան։ Նոյն տարին, Հռոմի մէջ՝ հայ մարզիկը, նորէն աշխարհի ախոյենութեան ի հաշիւ, շահած էր արծաթ մրցանակ. առաջինն էր ամերիկացի՝ Գարլ Լեւիս։ Հայը ցատքած էր 8,53, Ամերիկացին՝ 8,67. Լեւիս այս տարի կը քաշուի մարզական գործօն ասպարէզէն։

Էմմիեան ծնած է 1965 Փետրուար 16-ին Գիւմրի։ 32 տարեկան արդէն։ Ամէնուն տրուած չէ ցատքել կանոնաւորաբար 7,50 մեթրէն անդին, ինչ որ կ՚ընէ ներկայիս հայ մարզիկը այսուհանդերձ հեռու է համաշխարհային բարձր մակարդակէն եւ կարելի է հարց տալ թէ հաճոյք կը գտնէ՞ շարունակելով մրցակցիլ։

Քանի մը տարի է, Ռոպէր Էմմիեան անդամ է Իսի — լէ — Մուլինոյի աթլէթիզմի ֆրանսական ակումբին՝ որուն ի հաշիւ մասնակցած է նաեւ Ֆրանսայի ախոյենութիւններուն։

Հայաստանի երկրորդ մարզիկը, Աթէնքի մարզահանդէսին, Արմէն Մարտիրոսեան յաջողեցաւ մտնել աւարտական մրցումին մէջ ցատքելէ վերջ 16,98 մեթր։ Բայց, աւարտականին, դասուեցաւ 12-րդ, 16,70 մեթրով։ Արմէն Մարտիրոսեան հրապարակի վրայ է 1990-էն ի վեր։ Այդ տարին, Խորհրդային Միութեան ախոյենութեան ի հաշիւ, ցատքած էր 16,55 մեթր։ Ինչպէս կը տեսնուի յառաջդիմութիւնը տպաւորիչ չէ։ Ցիշենք որ Մարտիրոսեան շահած է երրորդ մրցանակ 1996-ին, Եւրոպայի ձմեռնային ախոյենութեան Սթոքհոլմի մէջ. իր արդիւնքը հոն՝ 16,74 մեթր։

Աթէնքի մէջ առաջին ելած է զուպացի Քէզատա՝ 17,85 մեթր։ Աշխարհի մրցանիշը, 18,29 մեթր, կը պատկանի բրիտանացի Էտուըրտզի։

Հայաստան միակը չէ անյաջող աթլէթիզմի մէջ։ Ակնարկ մը Աթէնքի մրցանակիրներու ցանկին վրայ ու կը նկատենք բացակայութիւնը կարեւոր պետութիւններու, ինչպէս Իրան, Թուրքիա, Հնդկաստան, Չինաստան, Արժանթին։ Բնականաբար կովկասեան հանրապետութիւններուն ալ հետքը չկայ։

Ռուսաստան, վարժ խորհրդային շրջանին ոսկի մետալներ հաւաքելու, Աթէնքի մէջ շահեցաւ հատ մը միայն ան ալ շնորհիւ աղջկան մը, Կալքինայի, առաջին երկար ցատքելու մէջ։

Ֆրանսա ալ շահեցաւ մէկ առաջնութիւն միայն. Տիականա յաղթական 400 մեթր արգելարշաւի մէջ։ Փէրէք, բացակայ էր, վիրաւոր։

Աւելի քան երբեք դժուար է փայլիլ աթլէթիզմի մէջ՝ ուր մրցակցութիւնը խիստ է եւ արդիւնքները, ներկայիս, կը հասնին շատ բարձր մակարդակներու։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

Կիրակի առտու կանուխ արթնցաւ։ Աղեկ արեգակ օր մը կը ծագէր։ Պատուհանը բացաւ ու լիաթոք շնչեց օդին քաղցրութիւնը։ Հոն անուշը կերաւ, սուրճը խմեց, եւ նստած մնաց։ Բանտարկութեան օրերուն ամբողջ խոնջութիւնը հիմակ այդ հանգստեան պահուն կը զգար։ Երկար ատեն հոն մնաց, միշտ մտածկոտ, մերթ ընդ մերթ «վա՛խ, վա՛խ» մը հառաչելով։ Ինչե՛ր չէր ըրած, որպէսզի հայ ազգը Օսմանցիներուն հաւատարիմ ու անձնուէր մնայ։ Ներսէս Պատրիարքէն մինչեւ գեղացի Տէրտէրը, ամէնուն թշնամացած էր, ամէնուն դէմ կռուած էր հակաթրքական ձգտումներուն համար։

Եւ ի վարձատրութիւն իր այս ծառայութեանցը, տաճիկը զինքը կործանած էր։ «Վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ»։ Ու հագնուելու համար տեղէն ելլելով, ինքնիրենը բարձրաձայն ըսաւ. «եթէ արդարն հագիւ կեցցէ, մեղաւո՞րն ուր երեւեսցի»։ Եթէ իրեն՝ որ հաւատարիմներուն հաւատարիմն էր, այսպէս կ՚ընէին, հապա ուրիշներո՞ւն ինչե՛ր չէին ըներ։ Եւ հիմակ ա՛լ աղէկ կ՚ըմբռնէր Ներսէս Պատրիարքին, յեղափոխականներուն «անխոհեմութեան» պատճառը։ Մոռթելու համար դանակը վզին դրուած մարդէն, իր շարժումներուն մէջ զգուշաւոր խոհեմութիւն կրնա՞ր պահանջուիլ։

Հագուեցաւ. եկեղեցիին ատենն էր. ելաւ գնաց։ Խորհրդարանին աչք մը նետելով, չիտակ խնդրակատար անցաւ, ուրկէ մտած ատենը ոտքերը թեթեւ մը դողդղալ սկսան։ Ժամկոչը ուրախութեամբ ընդառաջ եկաւ։ Ան ալ իր բարեւ մտերմօրէն տուաւ։ Էֆէնտին մեծկակ գոհունակութիւն մը զգաց, այն հինաւուրց Վանքին տեսնալուն։ Հայաստանցի պանդուխտներէն ան կը մնար միայն։ Եկեղեցին անբռնաբարելի էր. հո՛ն ոչ ոք կրնար Թուրք մը Աստուծոյ սպասաւոր դնել։

Պահարանը՝ իր աթոռը տեղն էր. հոն գնաց։

«Հաւատամք»ին աւետարանը կը կարդային։ Գլուխը բացաւ, երկիւղածութեամբ ունկնդրեց։ Մտախոհ եւ զգածեալ կը հետեւէր արարողութեանց։ Ցանկարծ ցնցուեցաւ։ Սպասաւորող քահանան «եւ շնորհ յառաջիկայ ժողովրդեանս» կ՚աղաղակէր բարձրաձայն. Ո՞ւր մնաց «ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց»ը, որուն կարօտը կը քաշէր։ Ցիշեց ու գլուխը վայրահակեց։ Վեց տարի էր որ Օրթագեղի ժամը կը փոտուէր հայ ժողովուրդը կազդուրող հաւատարծած «ազատութիւնը»։ Օր մը ինքն ալ գերելոց եղած էր, ու ժողովուրդը իրեն համար ալ վախցած էր ձայնը երկինք բարձրացնել, առ Աստուած աղերսել։ Սրտաբեկ մնաց։ «Կեցո»ին յառաջացաւ դասը, պատարագչին ժամուցը պատրաստած։ Ու լսեց «Որ օրհնես»ը, ինչպէս ինքը սրբագրած էր։ Վեց տարի է որ բերանները ալ վարժուած էին ամէն Թագաւորներու համար հաւասարապէս աղօթել, սուլթանն ալ քրիստոնեայ Թագաւորներուն հետ խառնել։ Ստորակէտ մը բաւական եղած է քրիստոնէութեան ոգին փոխելու։ Ու չլսուեցաւ «զինուորեալ մանկանց»ն ալ։ Նորէն Էֆէնտին գաւիթէն դուրս ելաւ, բայց այս անգամ ինքն իր անձին դէմ գայրացած։

Իր յանցանքին մեծութիւնը կ՚ըմբռնէր։ Հայ ժողովուրդը ինքզինքը իր տաճարին մէջ ամփոփած իր այրած սիրտը դարերէ ի վեր կը մխիթարէ՝ մահմեդականութեան դէմ Քրիստոսին դիմելով, եւ անոր վրայ յուսադիր՝ ապագայի մը ակնկալու մնալով։ Ինքը՝ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ, ժողովուրդն այդ հաւատքէն՝ որ զօրութիւն մըն է, զրկել ուզած էր։ Միեւնոյն ժամանակ չէր ուզած որ ժողովրդին ձեռքը նիւթական ուժ մըն ալ դրուի, վասնզի միշտ խոհեմ եւ զգուշաւոր մարդն էր ինք։ Եւ ինչ կ՚ընէր ինքը, երբ տաճիկ մահմետականը իր գլուխն ալ ճզմեց։ Իր խոհեմութիւնը, զգուշաւորութիւնը փրկե՞ց զինքը։ Այս մտածութիւններով մտաւ խորհրդարանը, ուր վեց տարի յետոյ, իր աչքերուն առջեւ կը վերանորոգուէին Տէր Ցուսիկին հետ պայքարմանը տեսարանները։ Գեղացի Տէրտէրն անշուշտ իր տառապանքներուն մէջ կը զօրանար այն զգացումէն, թէ իրր Քրիստոսի եւ Ազգին զինուորը կը կռուէր։ Քաջ մըն էր, եթէ մեռնէր, բայց կը մեռցնէր ալ։

Խորհրդարանը քիչ մը նստաւ, սուրճը խմեց, հարցումներ ըրաւ ու մեկնեցաւ։

Կէս օրէն առաջ աչքի լուսի սկսան գալ շատ ընտանիքներէ միայն երեք — չորս հոգի, որոնց մէջ էր Օգսէնտիոս Էֆէնտին։ Էֆէնտին զանոնք ճաշի վրայ դըրաւ։ Սեղանէն առաջ օղի նստան։ Գլուխները երբ քիչ մը տաքցան, Օգսէնտիոս Էֆէնտին կրակոտ խօսքեր արտասանեց։ Էֆէնտիին յայտարարեց՝ թէ իր մարտիրոսութեամբը ա՛լ այսուհետեւ ժողովրդին պաշտելին էր։

«Աչք ամենեցուն ի քեզ յուսան», ըսաւ։

Կամաց կամաց լեզուները բացուեցան, եւ հիւրերը փափաքեցան գիտնալ, թէ ի՞նչը ինչ ըրած էր որ զինքը ձերբակալեր, բանտարկեր ու դատապարտեր էին։

— Մեծ ի՞նչը փնտռենք, հարցուց խընդալով ոսկեղարեան գրաբարին ներկայացուցիչը։

— Մենծ «Հ» փնտռեցէք, Օգսենտիո՛ս էֆէնտի, պատասխանեց տանտէրը։

(Շար. 28)

ՈՉ ԵՒՍ Է
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ

ՖՐՈՒՆՁԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը կը գուժէ Հայաստանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ, Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ, պետական մրցանակներու դափնեկիր Ֆրունզէ Դովլաթեանի մահը, որ 71 տարեկան հասակին, յանկարծակի պատահեցաւ Օգոստոս 31-ի առաւօտեան, Երեւանի մէջ:

Ֆրունզէ Դովլաթեանի քաղաքացիական հոգեհանգիստը տեղի ունեցաւ Արամ Խաչատրեան Մեծ Համերգասրահին մէջ, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ին, եւ յուղարկաւորութիւնն ու թաղման արարողութիւնը՝ Երեւանի Քաղաքային Պանթէոնին մէջ:

Սուգի մէջ է այսօր Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը, սուգի մէջ է մեր բովանդակ անդամակցութիւնը եւ սուգի մէջ կը մնայ Սփիւռքը ամբողջ որ ճանչցաւ ու սիրեց մեծ արուեստագէտը:

ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 31, 1997
Պոսթոն

(Շար. Ա. էջէն)

մասն ալ: Այս մօտեցումը Յունաստանի կողմէ բողոքի հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Ի. Ճէմ Եւրոպայի շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է, իր երկրին հանդէպ դրական տրամադրութիւններ ստեղծելու նպատակով, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան նիւթին: Այսուհանդերձ, ան կը կրկնէ թէ իրենք խնդրարկուներ չեն ու չեն պաղատիր անդամ ընդունուելու համար: Ի. Ճէմ գոհունակութեամբ անդրադարձած է Իտալիոյ թրքամէտ կեցուածքին, ըսելով որ ատով ժխտական քուէներէն հատ մը պակսած է: Թուրք նախարարը Թուրքիոյ դէմ ամէնէն անտեղիտալի դիրքերու տէր կը նկատէ Գերմանիան եւ Լիւքսանպուրկը: Ծրագրած է Փարիզի մէջ ֆրանսական իշխանութիւններու հետ հանդիպումէն առաջ Թուրքիոյ Եւրոպայի դեսպաններուն եւ ՕԹԱՆ-ի ներկայացուցիչներուն հետ ժողով մը գումարել, որոշելու համար յետագայ մարտավարութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իշխանութիւնները մարդկային իրաւանց 350 մարտիկներէն կազմուած «խաղաղութեան պատուիրակութեան» անցքը չեն թոյլատրած դէպի Տիյարպէքիր ուր անոնք կ'ուզէին մեծ ցոյց մը կատարել ի նպաստ քրտական հարցին խաղաղ լուծումին. պատուիրակութեան մէջ կը գտնուէին եւրոպացի բազմաթիւ երեսփոխաններ, քրտական դատին համակիր անձնաւորութիւններ: Տեղւոյն վրայ, Տիյարպէքիրի մէջ 470 հոգի ալ դիպած են, որեւէ ցոյցի փորձ անկարելի դարձնելու համար: Փոխ-վարչապետ Պ. Էճէվիթ ըսած է թէ Եւրոպացիներու այդ նախաձեռնութիւնը ուղղակի զբրգռութիւն է եւ թէ անոնք տեսնելով որ իշխանութիւններու ձեռք առած միջոցներով շրջանի անջատողական ուժերը հիմնովին պիտի մաքրագործուին, «խաղաղութեան գնացք»ով մը ծրագրած են մթնոլորտ մը տպաւորութիւնը ստեղծել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie
de Noël

-ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԸ-

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 - 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14.30-ին.

- Հայերէն լեզու,
- Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
- Երգ,
- Պար,
- Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 Paris
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Աստղիկ Աւտոյեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Սէն Ժէրոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ՝ Ռ. Վէմեան 300 փրանք, Ինճէեան ընտանիք, Տիգրան Հրաչեան, Դաւիթ Պանտիկեան, Անդրանիկ Փամպուքեան, Ժան Գասպարեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Լեւոն Զօլաքեան 200-ական փրանք:

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան՝ Սիմոն Աւտոյեան, Մկրտիչեան ընտանիք 500-ական Ֆր., Ժագ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Ֆերտինան Կրասեան, Ալեքսանդր Պայեան 200-ական Ֆր., Վարդան Տէր-Կարապետեան, Տիկին Ոսկանեան 100-ական Ֆրանք:

Սէն-Ժէրոմի Կապոյտ Խաչին՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Ժագ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան 100 Ֆր.:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Սէն-Ժէրոմի Կապոյտ Խաչ 300 Ֆր., Ժագ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան, Լեւոն Զօլաքեան, Շառլ Տէր-Գէորգեան, Ռոլան Վարդանեան, Վահրամ Ճարայեան, Կարօ Միլտոնեան, Անտրէ Տավիսեան, Ջաւէն Կապրիէլեան, Ալպէր Պօղոսեան 200-ական Ֆր., Շալճեան ընտանիք, Մարի Պէրպէրեան, Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆր.:

«Յառաջ»ին՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Ժագ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան 200 Ֆր., Շալճեան ընտանիք, Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆր.:

Համազգային Դպրոցին՝ (տանսալ Սէն-Ժէրոմի եկեղեցիէն) Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 300 Ֆր.:

Հայաստան - Ղարաբաղ Ֆոնտին՝ Միսաք Աւտոյեան 500 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները Միհրան-Ռոլան եւ Դաւիթ-Իվ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 7-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Պահրի)

յիշատակին, մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ — PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 - 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 - 45 - 84 - 57 - 18
թիւին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30-ի միջեւ: Օթօքարը կ'անցնի Մըտոն-լա-Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

*
**

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

- Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:
- Չորեքշաբթի ժամը 14 - 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:
- Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 - 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն.- 01 - 47 - 09 - 23 - 18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, առաւօտեան ժամը 10.30-ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

*
**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Գոլոմպ - Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20.45-ին
Centre Administratif d'Asnières

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաչալոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.193 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.193

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ԿՈՉԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը անկախութեան 6-րդ տարեդարձին նախօրեակին մասնակցութեան մեծ համեմատութեամբ ու քուէներու բացառիկ կեդրոնացումով —89,5%— ընտրեց իր Բ. Նախագահը: Լրագրականէն 1992-ին քաղաքական ասպարէզ անցած դէմք է Արկադի Ղուկասեան որ 1993 Յուլիս 23-էն ի վեր կը վարէր արտաքին նախարարի պաշտօնը: Այսօր իրեն կը յանձնուի կրկնակի դժուարին յաջորդութիւն մը: Պէտք է գլխաւորէ կռուանձոր պետութիւն մը եւ այդ դիրքին վրայ փոխարինէ Ռ. Քոչարեանի նման նախորդ մը: Այս երկու կէտերուն կարեւորութիւնը կը շեշտուի յատկապէս այս օրերուն երբ Ազրբէջանի չենթարկուելու ղարաբաղեան կամքին ու վարքին դէմ ցցուած է գրեթէ ամբողջ միջազգային հանրութիւնը, քարիւղի ամենահզօր ազդակին հիմնուած ռազմավարութեամբ մը: Բոլորը անխտիր, —եթէ նոյնիսկ կան նրբերանգներու տարբերակումներ—, կը ջանան Ստեփանակերտի ընդունիլ տալ անձնատուութեան «ընտրանք»ը որ կը ներկայացուի «փոխադարձ զիջում»ի անհեթեթ չպարով:

Գրեթէ միշտ այս մեկնակէտով կազմուած օրակարգերով բանակցութիւններուն ԼՂՀ-ն ներկայացնողը եղաւ մինչեւ այսօր Ա. Ղուկասեան: Ասկէ ետք պիտի ըլլայ այդ սեղաններուն վրայ հետապնդելի քաղաքականութիւնը գլխաւոր որոշողն ալ: Ու բնական է որ իր գրեթէ առոյգ ընտրութեան ցոյց տրուածէն շատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն մը պիտի հետեւի անոր նախագահի գործունէութեան:

Ա. Ղուկասեան անկախ՝ անզիջող Արցախցի, հարկաւոր ճապկումներու կարող դիւանագէտի քայլերէն, յայտարարութիւններէն, ունի սթափ ու համարձակ հանրային գործիչի յատկանիշն ալ. ան կու գայ լրագրողի իր անցեալէն: Անցեալ որ կ'առընչուի 1989-ի վերջին եւ 1990-ի առաջին օրերուն անցքերուն:

Այդ շրջանը մէկ կողմէ քաղաքական յաջորդական որոշումներ, միւս կողմէ՝ ազրբէջանական վայրագութիւններ կը մէկտեղէ: Ամէնքն ալ նոյն ուղղութեամբ. հակահայ:

Ղարաբաղը կրկին Բաքուի ենթարկելու 1988 Նոյեմբերի Մոսկուայի որոշումին որպէս հակազդեցութիւն, Դեկտեմբերին Արցախ — Հայաստան միացեալ հայկական Հանրապետութեան հռչակումը պատասխան կը գտնէ Բաքուի հայկական եկեղեցիին յարձակումով, յետոյ 1990 Յունուարին տեղի հայութեան կոտորածով: Մինչ Բաքուէն 4000 հայ գաղթականներ Երեւան կը հասնին, ազրբէջանական ուժեր յարձակման կ'անցնին Երասխաւան ուր մղուած կռիւներուն առաջին զոհերէն կ'ըլլար Մ. Գորգիսեան:

Խորհրդային երեր, այլ տակաւին կանգուն կարգերու տակ տեղ գտած այս զարգացումները, իրենց սումգայիթեան նախարանով, պոռթկումի աղաղակ մը կը փրցնէին երիտասարդ լրագրողէ մը, ուղղուած՝ Մոսկուայի մարդոց: Այդ երիտասարդը կը կոչուէր Արկադի Ղուկասեան: Շրջանի «Խորհրդային Ղարաբաղ» թերթին մէջ (1990 Յունուար 18) որուն ռուսերէն տարբերակին խմբագրութեան մաս կը կազմէր ան, հրատարակութեան տուաւ «Բացէք վերջապէս ձեր աչքերը» խորագրուած պոռթկումը: Բուն լրագրողներն ու իշխանաւորները թիրախ առած այդ էջով ան կը մերկացնէր ազրբէջանական վայրագութիւնները: Կը պախարակէր զանոնք լռութեան մատնելով պարագայական տողեր արձանագրելու մոսկովեան սովորամոլութիւնը եւ միշտ հակահայ տրամադրութիւնները: «Որտե՞ղ է ձեր խիղճը, բարձրագոյն իշխանութիւններ» հարց կու տար հրապարակաւ, ձաղկելով անոնց ծիծաղելի կողմնակալութիւնը. «Սպանենում են, բռնանում, ողջակիզում Բաքուում, իսկ արտակարգ դրութիւն մտցուում է... Լեռնային Ղարաբաղում»: Ապա կ'աղաղակէր. «Սա պատ է: Բայց ան էլ կը փլուի, ինչպէս փլուեց Պէրլինի պատը:

...Բացէ՛ք, վերջապէս, ձեր աչքերը...»:

Այդ շրջանին զինք քաղաքական բանտարկեալի վերածած այդ նոյն կոչը, այսօր եւ հաւանաբար վաղն ալ, պէտք է կրկնէ նախագահ Ա. Ղուկասեան. պէտք է կրկնէ ո՛չ այլեւս պարզապէս խորհրդային վերին իշխանաւորներու, այլ միջազգային ամէնէն բարձր հեղինակութեան տէր պետութիւններու երբեակին, ապա տասնեակին, բոլորի՛ն:

Զայն հնչեցնելու նորընտիր նախագահին զօրութենէն, կերպէն ու վճռականութենէն կախում ունի ղարաբաղեան հարցին իսկապէս արդար կարգաւորումը: Վերջնական այդ հանգրուանին սպասումին մէկ կարեւոր առաջին երաշխիք մըն է Ղարաբաղցիներու ջախջախիչ մեծամասնութեան քուէներուն կեդրոնացումը ի նպաստ Ա. Ղուկասեանի: Ղարաբաղցին որ քաղաքական իր ընտրանքներուն մէջ չսխալեցաւ մինչեւ այսօր ու որեւէ փորձութեան բնաւ պէտք չունի:

Ա. Թ.

ԱՐՑԱԽ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Սեպտեմբեր 1ին, ձայներու 89,5%-ով Արցախի նախագահ ընտրուած է Արտաքին նախարարը՝ Ա. Ղուկասեան: Միւս երկու թեկնածուները՝ Ա. Թովմասեան եւ Բ. Առուշանեան ստացած են 5,3% եւ 5,35% ձայներ:

Ընտրութեան ներկայ 40 օտար դիտորդները հաստատած են թէ ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով կատարուած է, որեւէ խախտում չէ պատահած: Մասնակցութիւնը 84,5% էր, 5% աւելի բաղդատմամբ նախորդ ընտրութեան: Երեքշաբթի, Սեպտ. 2, ժամը 13-ին, նորընտիր նախագահը կու տար մամուլի իր առաջին ասուլիսը: Նոյն օրը կը կատարուէր Արցախի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը որուն կը մասնակցէր նախկին նախագահ, Հայաստանի վարչապետ՝ Ռ. Քոչարեան: Նախ տեղի կ'ունենար այց մը զոհերու յուշարձանին, ապա, ժողովրդական տօնակատարութիւն, երգով, պարով, երաժշտութեամբ, համերգներով: Ռոպէր Քոչարեան Երեւան կը վերադառնար Սեպտ. 3-ին:

Այս ընտրութեան լուրը կու տար Լը Մոնտ (Սեպտ. 3), չակերտելով անշուշտ նախագահ բառը եւ յիշեցնելով թէ Բաքու ապօրինի հռչակած է այդ ընտրութիւնը: Նոյն թուականը կրող Իւմանիթէն շատ աւելի անընդունելի ձեւով կու տայ լուրը: Նախ որպէս խորագիր կը դնէ՝ ԱԴՐԲԵՋԱՆ, ապա կը գրէ. — «Արկադի Ղուկասեան "Արտաքին նախարար"ն է Ն. Ղարաբաղի, "նախագահ" ընտրուեցաւ ադրբեջանական անկախապաշտ հողամասին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, յայտարարեց ընտրական տեղական յանձնախումբը»:

Նոյն թուականի Ֆայնանշըլ Թայմզը կ'անդրադառնայ նաեւ Ա. Ղուկասեանի յայտարարութեան: Ան կ'ըսէ.—«Կը զգանք թէ պէտք է ամրապնդենք մեր զինուորական ուժը: Որքան ատեն որ զօրաւոր բանակ մը կ'ունենանք, կը կասկածիմ որ Ադրբեջան փորձէ մեր դէմ ուժ գործածել»:

Ընտրութեան լուրը տուած է նաեւ Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլը իր առաջին էջին վրայ, առանց չակերտելու նախագահ բառը:

Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Վերջին պահուն, խոր ցաւով տեղեկացանք որ Աշոցքի (Հայաստան) հիւանդանոցը փոխադրուելէն քանի մը վայրկեան յետոյ, Սեպտ. 2-ին, իր մահկանացուն կնքած է Վենետիկի Մխիթարեան Ուխտի վաստակաւոր միաբաններէն՝ Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեան (Ոսնձեան):

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս, 1921 Օգոստոս 16-ին: Վերջին տարիներուն հովուապետական առաքելութեամբ գացած էր Փանիկ (Հայաստան) ուր տքնաջան աշխատանք կը տանէր եւ խոր ժողովրդականութիւն կը վայելէր շնորհիւ իր ազնիւ, անձնազոհ, կատակասէր նկարագրին: Նախապէս, երկար տարիներ վարած է վանքին տպարանը, հեղինակ է նաեւ Հայոց Պատմութեան վերաբերող հատորներու:

Յետագային աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք իր կեանքին եւ գործին:

Մեր ցաւակցութիւնները Մխիթարեան Միաբանութեան:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՄԱՀԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Վատառողջ մթնոլորտ մը կը տիրէ Օգոստոս 31-էն ի վեր, այսինքն իշխանուհի Տայանայի եղերական մահէն:

Խնդրոյ առարկայ են Ֆելլինիով ծնունդ առած եւ փափարածծի մկրտուած մամուլի այն լուսանկարիչները, որոնք որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ նկարահանելու համար իշխանուհիներու, դերասանուհիներու մտերմութիւնները: Մեղադրելի՞ են: Մեղքը կը թողուն փրէսփիփըլի հրատարակիչներուն վրայ որոնց պէտք է հայթայթեն զգայացունց նկարներ լաւ գումարներ ստանալու համար:

Մեղադրելի՞ են հրատարակիչները: Անոնք ալ մեղքը կը թողուն ընթերցողի դասակարգի մը վրայ որ ծարաւ ունի այդ իշխանուհիներու, դերասան-դերասանուհիներու անձնական կեանքի յետին մանրամասնութիւններուն, մտերիմ նկարներուն, ինչ որ վճռական դեր կը կատարէ տպաքանակին վրայ:

Մեղադրելի՞ է ընթերցողը, որ եթէ ա՛յդ կը փնտռէ, գլխաւոր պատճառն այն է որ մշտական ձեւով այդ կը հրամցուի իրեն եւ ի վերջոյ կը վարժուի: Երբ ճաշակները խաթարուած են նման նկարագրութիւններով, զգայացունց նկարներով, բաւական կեղծաւոր ընթացք է մեղաւորներ փնտռել եւ միշտ միւսը յանցաւոր նկատել:

Մամուլի դերն է հանրային կարծիք կազմել եւ այդ ուղղութեամբ աշխատիլ: Բայց, ընկերութեան մը մէջ ուր այլեւս միայն ու միայն դրամը կ'իշխէ, կը տիրապետէ եւ ամէն ինչ կը տնօրինէ, աւելորդ է խօսիլ արհեստներու նուազագոյն բարոյագիտութեան մասին: Ի վերջոյ գաղտնիք չէ որ «Մաչ» կամ «Վուասի» Ալժերիոյ հարիւրաւոր մեռեալներով կամ Պաղեստինցիներու թշուառութեան նկարագրութիւններով չէ որ թերթ պիտի ծախեն այլ Տայանայի մէկ համբոյրին կամ Գարոլինի նոր սիրահարին նկարներով:

Ուրեմն, ի՞նչ է այս Փարիսեցիներու բանակին ըսածը քանի մը օր է: Երբ, ամէն ինչ եղած է բոլորին կողմէ ապականելու համար մթնոլորտը, արժեզրկելու համար իրական արժէքները, յանուն արտայայտութեան ազատութեան գռեհկացնելով միջավայրը, ի՞նչ կ'ակնկալուի եւ որմէ՞: Ո՞ւր են անմեղները: Կա՞ն:

Երիտասարդ, սիրուն, պարիկներու առասպելներու հերոսուհի, կեանք ունեցած կին մը զոհ գնաց ճիշդ ա՛յս ընկերութեան, ոչ թէ միայն փափարածծիներու: Եւ ի՞նչ կ'ընեն այսօր այն բոլոր բարոյախօսները որոնք «հարօ՛» բացագանչեցին առջի օր: Էջեր, էջեր կը լեցնեն փրէսփիփըլը դատապարտող թերթերը, օրերէ ի վեր օրաթերթեր 10-էն 12 էջ կը «նուիրեն» տարաբախտ իշխանուհիին, բայց, արդեօք աւելի պարկեշտ չէ՞ Պիլտ Ցայթունկը որ ճակատաբաց կը յայտարարէ թէ այս՛, սուղ վճարած ու գնած է արկածին երկու նկարները զորս կը հրատարակէ, մինչ իր ամօթխած պաշտօնակիցները կը սպասեն որ... թաղումը անցնի: Եւ յետոյ, այդ իշխանուհիներն ու դերասանուհիներն ալ որոնք հալածուած զոհերու դիմակ առած են այսօր, իրենք երբեք չե՞ն փնտռած այդ լրագրողները, չե՞ն ծախած նաեւ իրենց նկարները եւ ոմանք որքան անանուն պիտի մնային առանց այդ մամուլին զոր կը դատապարտեն:

Ամէն բանի մէջ, չափազանցութիւնը անիմաստ է, ինչպէս միթի վերածել տարաբախտ կին մը որ ողբերգական վախճան մը ունեցաւ, կամ բարոյականի քարոզներ կարդալ ապաբարոյ ընկերութեան մը մէջ:

Ա. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԸ, որոնք մաս կը կազմէին «խաղաղութեան պատուիրակութեան», որ կը փորձէր Տիյարպէքիր երթալ շաբաթ մը ի վեր, խոշտանգուած են ոստիկանութեան կողմէ, ըստ հեռատեսիլի ոչ-պետական ԷՆ-Թի-Վի կայանին: Պատուիրակութեան անդամները՝ եւրոպացի երեսփոխաններ, Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, մարդ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՅՍՕՐ

Քննադատութիւնը սայթաքուն եւ բազմակողմանի մարզ մըն է:

Ժամանակի ընթացքին, բազմաթիւ եղած են քննադատները ճաղկող արտայայտութիւնները, երբեմն լայնօրէն արդարացուած: Յաճախ անոնք որակուած են մակաբոյծներ, պատեհապաշտներ, արհամարհելիներ, անմշակներ, եւայլն: Սակայն, նոյն ատեն, շուկայական, ծանուցողական ու ինքնահաստատման նպատակներու եւ պահանջներու բերումով, քննադատը փնտռուած անձնաւորութիւն մը եղած է եւ է, որուն հովանաւորութիւնը կրնայ ճանաչման եւ վաճառքի դռները բանալ կամ անոր նկատելիօրէն նպաստել:

Քննադատութիւնը որպէս ասպարէզ ընտրելը միայն կոչումի հարց չի թուիր: Ինչ կը վերաբերի, գէթ գեղարուեստի մարզին, հաստատուած է թէ քննադատներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իմաստասիրութեան, հոգեբանութեան եւ արուեստի ստեղծագործող ճիւղերուն մէջ յաջողութիւն չգտած անհատներէ կուգայ, հետեւաբար, ձախողութիւնը փարատելու ձեւ մը կը դառնայ: Անցեալ դարուն, Թէոֆիլ Կոթիէ, քննադատը բնորոշած էր որպէս «Ներքինի մը՝ արուեստի բուրաստանին մէջ» որ, իր ամլութեամբ, շօշափելիօրէն չի՛ վայելեր բուրաստանին բարիքները այլ՝ միայն անոր ականատեսն ու վկայողը կ'ըլլայ: Մինչ, ԺԸ. դարուն, անգլիացի Սամուէլ Ճանսըն, «արեւմտեան չափանիշ»ի ամէնէն ազդեցիկ քննադատներէն մին, քննադատին դերը արդարացնելով, կը գրէ. «Նախընտրելի է յարձակումի ենթարկուիլ քան թէ աննշմար անցնիլ: Որովհետեւ վատագոյն բանը որ գրողի մը կարելի է ընել՝ անոր մասին չխօսիլն է»: Ասիկա կը զուգահեռի այն կարծիքին թէ, բացասական քննադատութիւնն իսկ անուղղակիօրէն քննադատուած կողմին ծանուցում մը կը կատարէ: Ճանսընի ակնոցով, ուրեմն, երբ քննադատը գրողի մը վրայ կը յարձակի, անոր բարիք մըն է որ կ'ընէ, ինչ որ ինքնին դրական քայլ մը պէտք է նկատել քանի գրողը, այս ձեւով, ուշադրութեան կ'արժանանայ...: Եթէ յարձակելուն նպատակը տուեալ երկ մը կամ հեղինակ մը զգետնել է (այլապէս ինչո՞ւ յարձակումը), ինչո՞ւ զգետնելու աւելի ազդու միջոցի մը չի դիմուիր, գրողին մասին երբեք չանդրադառնալով, ինչպէս Ճանսըն կ'ըսէ: Որովհետեւ, ըստ ներկայացուած տրիթին, քննադատը, մարդկային էութեան վերաբերող պատճառներու բերմամբ, դժուար է որ չյարձակի:

Ոչ ոք զերծ է քննադատելէ եւ քննադատուելէ, քանի որ քննադատելը մարդկային բնութեան մաս կը կազմէ, որ մարդու խառնուածքին յարձակունակ (անտաշ կամ յղկուած, հակակշիռի տակ առնուած) կողմը կը յայտնէ, նաեւ իր ատելիքը, կծելու եւ տրորելու իր փափաքը: Յարձակելով, ան ինքզինք գրաւելու կը ձգտի եւ կամ՝ միւսը չէզոքացնելու, իր առաւելութիւնը, իշխանութիւնը եւ հեղինակութիւնը հաստատելու կամ զանոնք ցոյց տալու համար: Վերապրումի պահանջքին մէկ երեսակն է խորքին մէջ, գոյութենական հարց մը, ներքին տագնապի մը արտայայտութիւնը:

Բայց, քննադատութիւնը նաեւ արժեւորելու ձեւ մըն է, ճիշդ դատելու, հասկնալու, քննադատողին կողմէ իր իմացական կարողութիւնները դրսեւորելու եւ զանոնք ցոյց տալու արարք մը որ, իր կարգին, ինքնասիրական գործարկում մըն է, ինքնին խոր կերպով կապուած գոյութենական հարցին: Նոյն ատեն, ան գնահատելու եւ համակրանք յուցաբերելու, իր ապրումները, տպաւորութիւնները, հաճոյքը եւ գոհունակութիւնը փաժնելու ուստի՝ հաղորդուելու միջոց մըն է: Եւ քանի որ կողմերու հարց է, ան կամ բախումի, ճակատումի եւ հակադրումի կը վերածուի քննադատողին եւ դիմացի կողմին հետ (արուեստագէտներ) կամ մերձակցութեան եւ կամ՝ չէզոք կողմնորոշման, քննադատին կողմէ: Լաւագոյն քննադատութիւնը այն մէկն է որ, յոռի կիրքերէ զերծ, կը մնայ պայծառ, անաչառ եւ խորաթափանց, որուն ընթերցումը իմացական եւ զգացական նոյնքան հաճոյք եւ գոհունակութիւն կը պատճառէ, որքան արուեստի լաւ գործ մը:

Ներկայ շրջանին, չափանիշներու յարաբերականացումով, անոնց կամայական եւ անիշխանական շրջումով կամ մերժումով, արժէքը դարձած է առաձգական բան մը, անդիկային:

Մշակոյթի պատմութեան մէջ, ի՞նչպէս կը կազմուի համոզումը թէ արուեստի որոշ գործ մը (գիրք, նկար, երաժշտական յօրինում) արժանի է մեր ուշադրութեան: Այս հարցումը, մեր օրերու ուեւէ այլ քննադատէ մը աւելի, ինքնիրեն ուղղած է Սըր Ֆրենք Քերմոտ, անգլեւսաքսոն աշխարհին մէջ ականաւոր անձնաւորութիւն մը իր խիզախութեամբ եւ վարկով, որ տարիներէ ի վեր կը դասաւանդէ Գէմպրիճի Քինկ'զ Գոլէճի եւ Եուսթընի համալսարանին մէջ (Թէքսըսի նահանգ): Քերմոտ, իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններուն մէջ, խորացած է ոչ միայն արուեստի գործին էութեան եւ գրաւած տեղին գծով այլ նաեւ՝ վիճահարոյց մեկնաբանութեան խնդրով: Այլ խօսքով, քննարկման ենթարկած է քննադատութեան իմաստն իսկ:

Քերմոտ կ'ըսէ. «Հում եւ չոր քննադատութիւնը ձեւ մըն է՝ որուն հանդէպ շատեր, ինծի նման, յոգնութիւն կը զգան եւ անոր կասկածով կը նային աւելի»: Լրագրողուհի Էլիզապէթ Բազի, որ հարցազրոյց մը կատարած էր Քերմոտի հետ, կ'աւելցնէ թէ ոչ միայն յոգնութիւն: Քննադատութիւնը այլեւս թիրախ մը դարձած է եւ իր դերին էութիւնն իսկ տատանումի մէջ է: Այսպէս, կը բաւէ որ գրող մը հեռատեսիլէն երեւայ, որպէսզի իրեն ուղղուած որեւէ քննադատութիւն անզօր դառնայ. իսկ պէսթ – սէլլըրներու ցանկը ալ աւելի ազդու է գիրքի մը վաճառքը հունաւորելու՝ քան որեւէ հեղինակաւոր արժեւորում: Ուրեմն, այս շրջանին, տեղի կ'ունենայ ոչ միայն գաղափարախօսութիւններուն փլուզումը այլ նաեւ՝ մշակութային կառոյցին, ինչպէս եւ չէզոքացումը մեկնաբանին, որ կապն է արուեստ – մշակոյթին եւ ընկերութեան միջեւ:

Սակայն այս փոփոխութիւնը, ինչպէս Քերմոտ կը մատնանշէ, այսօր չէ որ բակիզը կ'առնէ այլ՝ մեր դարասկիզբին ու կ'աւելցնէ. «ԺԹ. դարու ընթացքին կազմուեցաւ ընկերային գործունեայ լայն խաւ մը, անձերէ՝ որոնք ոչ արուեստով հետաքրքրուած էին եւ ոչ ալ այդ գծով ընդունակութիւններ ունէին: Ի. դարու սկիզբներուն, այն շրջանակը որ արուեստին եւ գրականութեան շուրջ կը դառնար, դեռ ընտրանիական էր»: Բայց, ըստ իրեն, հասարակութիւնը աշխուժ էր եւ հակադիր մղումներու ենթակայ: Նման կացութեան մը մէջ, ընտրանիի մշակոյթին դէմ ուղղուած (ուստի մեկնաբանողներու անձեռնմխելիութեան) ամէնէն կատաղի յարձակումը եկաւ դեր – ընտրանիներէն որոնք յառաջապահ խմբաւորումները կազմեցին: Այս իմաստով, «Անցեալը կարելի չէ աւելի ամբողջականօրէն ջնջել քան այն ինչ որ բրաւ Տատա շարժումը»: Այսպէս, արժէքներու (որոնց մաս կը կազմէր նաեւ քննադատութիւնը) ոտնահարումով եւ ծաղրով, մեր դարու առաջին քառորդին, բախումը շատ աւելի ուժգին եղաւ քան յաջորդող տասնամեակներուն, մինչ վերջին շըրջաններու մաս մետիայի յորձանուտը, առանձին քննադատին դերին եւ դատումին վերաճշդորոշման առաջնորդեց:

Ըստ Քերմոտի, քննադատութեան խնդրականացումէն անդին, անոր վերաբերող իսկական նորութիւնը այն է թէ, ուժգին բեկանում մը ստեղծուած է թերթերուն մէջ գրուածին եւ համալսարանական դասաւանդութեան միջեւ: Այսօր, մշակութային եւ գրական քննադատութիւնը շատ աւելի ընտրանիական է, շատ աւելի խորհրդաւոր: Միացեալ – Նահանգներու մէջ կացութիւնը հասած է կէտի մը, ուր թնական կրթութիւն ստացած բազմաթիւ անձեր չեն հասկնար դասաւանդողներուն խօսածը, որոնք նոր «կաճառային բարբառ» մը կ'օգտագործեն:

Մինչ. միւս կողմէ, թերթերու մէջ, քըննադատութիւնը հետամուտ է աւելի ժողովրդական դառնալու, մինչեւ իսկ իր դերը դրժելով եւ իր միջոցները լքելով: Սակայն, Քերմոտի ըմբռնումով, կաճառային բանագէտները, նաեւ, պէտք է տրամադրութիւնը ունենան թերթերու ընթերցողներուն բացուելու, անոնց աւելի մատչելի լեզուով մը որ, բնականաբար, տարբեր պիտի ըլլայ այն մէկէն որ յետ – կառուցապաշտ ասուլիսի մը ընթացքին կը կիրարկուի, օրինակ:

Քերմոտի աչքին, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն գրական պարբերաթերթերը, որպէս կամուրջ մը գիրքերուն եւ ընթերցողներուն միջեւ: Այն հարցին թէ թերթերուն մէջ լոյս տեսնող քննադատական գրութիւնները պէտք է գիրքերուն սպասո՞ւմը հունաւորեն կամ թէ սպառումի չափանիշներէն ամբողջովին տարբեր մեկնակէտերով յառաջանան, Քերմոտ կ'ըսէ թէ անոնք «պարտին ընթերցումի ճամբան բաց պահել: Ասիկա չի նշանակեր գիջողական կամ համակերպող ըլլալ այլ՝ հասկցուիլ եւ հետաքրքրութիւն արթնցնել»: Սակայն, հեռատեսիլային քարոզչութեան կամ լրատուական ելոյթներու բերմամբ, գրող – քննադատ – ընթերցող կապը կանգ պիտի չառնէ՞: Քերմոտ կը պատասխանէ թէ, միշտ գրողներ պիտի գտնուին, որոնք նոր բան մը պիտի ուզեն փորձարկել. այս պարագային, երրորդ անձ մը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ որ զայն ընթերցողին բացատրէ: Թէեւ կրնայ ըլլալ որ արուեստագէտը եւ քննադատը նոյն դիծին վրայ գտնուին:

Ճաշակի փոփոխութիւններուն եւ նորաձեւութիւններուն գծով, Քերմոտ դիտել կու տայ թէ գրական, ինչպէս եւ գեղարուեստական երկերուն ճակատագիրը տարուբերումի ենթակայ է, ինչ որ միշտ գոյութիւն ունեցած է: «Ուշադրութեան ձեւեր» իր գիրքին մէջ, ան երկար հատուած մը յատկացուցած է Վերածընունդի վարպետներէն Սանտրօ Պոթիչելլիի պարագային որ, ինչպէս էլ Կրէքօն եւ Վերմէրը, երկար ատեն մոռցուած ըլլալէն ետք, մեծ հրայրքով վերայայտնաբերուած է: Կայ նաեւ Շէքսփիրի «Համլէթ»ին օրինակը, որ սակայն դարերու երկայնքին կենդանի մնացած է՝ ոչ թէ իր ունեցած գրադատական մեկնաբանութիւններուն շնորհիւ այլ՝ քննադատութիւններուն իր դիմանալուն:

Ի վերջոյ, քննադատը պէտք է յարաբերականանալու եւ իր աշխատանքը յարաբերականացնելու կարողութիւնը ունենայ, առանց մոռնալու, օրինակ, Վոլթէրի պարագան, որ «Համլէթ»ը գէշ թատերգութիւն մը կը նկատէր ու զայն «կոշտ ու բարբարոս գործ մը» կ'որակէր: Բայց այս դատումը պատճառ չեղաւ որ ինք Վոլթէր չդառնայ: Արդիւնաւոր կերպով գործելու համար, քննադատը պէտք է իր ժամանակուան միթոսները յարաբերականացնէ ամէնէն աւելի:

«Առնենք պէսթ–սէլլըրները», Քերմոտ կ'ըսէ: «Անոնք միշտ գոյութիւն ունեցած են: Չարլզ Տիքընզի եւ Ճորճ Էլիըթի վէպերը պէսթ–սէլլըրներ էին ԺԹ. դարուն: Այսօրուան պէսթ–սէլլըրները, սակայն, ընդհանրապէս անոնցմէ տարբեր գիրքեր են. ոճով շատ նախնական, նեթահողով մը՝ որ շատ նման է անցեալ դարու թերթօններուն: Անոնք հասարակութեան ճաշակէն չեն ծնիր, այլ հրատարակչական նապկումէ մը որ, երբեմն, կրնայ իսկական եւ լրիւ խաբեբայութիւն մը ըլլալ: Հասարակութիւնը առողջ կ'առընչուի՝ որովհետեւ կը թուի թէ ամէն ոք կ'ուզէ կարդալ այն ինչ որ բոլոր միւսները կը կարդան. այսպէս, առանձին ընթերցողին անձնական հակումը այլեւս կարեւորութիւն չի ներկայացներ»:

Եւ ճիշդ հոս է որ, Է. Բազի կ'եզրափակէ, քննադատը, ընթերցողին անձնական միհակումին դպչելով (փոխանակ մեծ միջոցներէն ու տպաքանակներէն երկչոտելու եւ ճնշուելու ու, իր բարբառին պատերուն մէջ մնալու), կրնայ օգտակար կերպով հրապարակ մուտք գործել:

ԱՆՏՈՆԻՆ Բ.

ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ «ՊԸՋԻՒՔ»ՆԵՐԸ...

Մեր ազգի աշխարհացրիւ վիճակը պատճառ է եղել եւ է՛, որ կրենք մեր բընակած երկրների կենցաղը, ճաշակը, մըտայնութիւնը եւ մանաւանդ մեր ամէնօրեայ գործածած լեզուի ազդեցութիւնը: Այնպէս որ հանդիպած Հային, պէտք չունես անգամ՝ տեսնել իմանալու համար թէ ո՛ր երկրի բնակիչ է, կամ այսպէս ասած ժամանակակից որակումով, ի՞նչ տեսակի «օտարերկրացի» է...:

Ի միջի այլոց, պիտի ընդունել որ այս «օտարերկրացի» գնահատումը մեզ դուր չի եկել, անհանդուրժելի է, մինչեւ իսկ շատերին ցաւ ու բորբոքում է պատճառել: Այսպիսի պիտակ կպցնել դուրս մընացող Հային, արդարացնում է պետական ինքնատիպ տրամաբանութիւնը: Արդէն գրեթէ ամէն երկիրների պետութիւնները ունեն իրենց «լոկի»ն à géométrie variable... Ուստի Փարիզարնակ կամ Նիւ-Եորքարնակ մահկանացու մի Կարապետեան, կարող է մուտք գործել իր պապերի երկիր Հայաստան՝ վիզայում իբր «Թուրիստ»...

Մի խօսքով, հայրենիքի նկատմամբ, «օտարերկրացի» Հայը զգացական մի էակ է, զուրկ՝ պետական դատիարակութիւնից: Մասամբ մի anarchiste...

Վերադառնանք մեր ոչխարներին: Ուրեմն մեր հիւրընկա՛լ երկիրներում ապրող Հայերս, յաճախ պարտք ենք համարում եւ ջանք ենք թափում չզանազանուել բնիկներից: Հէ՛նց այդ մարմաջող ցանկութեան բերումով Ֆրանսաբնակ մի Խաչատուրեան պահանջ է զգացել ժամանակին պաշտօնապէս ծպտուել Տըլադրուա ազգանունով: Ինչպէս նաեւ հեռաւոր Ֆրէզնոյաբնակ Հայպարծեան, դառել է սիթիզըն Պէյքըր: Բարեբախտաբար այսպիսի «չուա տուած»ներ քիչ են: Սովորաբար «ջերմանոցի» ծնունդներ են մկրտւում տեղական «քոլորիթ» ունեցող անուններով: Այսինքն երբ ծանօթանում ես մի Ժան-Ֆրանսուայի հետ, գիտես որ ֆրանսաբնակ է: Կամ Փիթըրը Uncle Sam-ի երկրից է: Առանց մոռանալու հարաւային -ամերիկաբնակ Carlos-ները եւ մանաւանդ նախկին սովետական քաղաքացի Հայեր՝ Սերգէյները, Մելը, Վալոդիաները եւն....

Այլ խօսքով մեր ազգը «հարստանում» է այլազան անուններից բաղկացած փառաւո՛ր մի խճանկարով...:

Անցեալ տարի ամռան, մեր հարեւանի որդին Ժան-Փոլ, 10–12 տարեկան մի պատանի, գնացել էր Երեւանաբնակ իր ազգական ընտանիքի մօտ: Վերադարձին, ուրախ ու խանդավառ, պատմում էր իր անցկացրած արձակուրդը, Սեւանի մօտ մի գիւղում: Մի գիւղ որ զրկուած մնում էր ջուրից եւ լոյսից: Բայց Ժան-Փոլ բնաւ կարեւորութիւն չէր տուել այդ զրկանքներին: Շարունակ իր տարեկից ընկերների հետ, զուարճալի օրերի մասին էր խօսում, որոնց մօտ փարիզաբնակ «օտարերկրացի» պատանին, դառել էր գիւղի նպատակակէտը (point de mire): Մանաւանդ երբ տեղացիները որոշ զարմանքով ու հաճոյքով ճաշակում էին նրա ինքնատիպ հայերէնը, համեմուած ֆրանսական շեշտով: Մի օր էլ, Ժան-Փոլ Սեւանի ափին բացագանչում է տեղացի մի ընկերոջ՝ «Ռուբօ, Ռուբօ, ըզգո՛յշ, հեռու մի գնա, ոտք չունես» (այսինքն՝ խոր է, ոտքը յատակին չի հասնի): Ռուբօն կարեւորութիւն չի տալիս, ձկան նման լող տալով հեռանում է ափից: Երբ նա վերադառնում է մօտիկանալով Ժան-Փոլին նրա յետոյքին մի «լանկա» է տալիս ասելով՝ «Դէ՛հ, ուռքէզ, մէկ էլ չասես որ ոտք չունեմ»:

Անդրադառնալով պատանի Ժան-Փոլի

զուարճալի դէպքի առթիւ, մաքուրս խանուեցին մի շարք նման ինքնատիպ երկդիմի արտայայտութիւններ, որոնք ժպիտ ու ծիծաղ են առաջացնում Թարգմանելով ինչ որ մի ցաւ՝ մեր Մեծասքանչին կպչող «պըզիւք»ներ (verrue)...

Երբ տեղական լեզուն գերիշխում, խեղդում է մայրենին, «օտարերկրացի» ժանփօները, շատ բնականօրէն, գնացք կամ Թաքսի չեն նստում այլ՝ «կը վերցնեն», կամ էլ ասում՝ «եկուր քեզ սուրճ մը վճարեմ»...:

Անցեալ շաբաթ, Մարսէյլի զարմիկս հեռախօսով ինձ հարց է տալիս՝

– Քեռի, ի՞նչպէս ես, գործերդ լաւ կը քալե՞ն:

– Ո՛չ սիրելիս, գործերս չեն քալում, պառկած վիճակում են:

Վերջերս էլ ֆրանսական ասացուածքի «զոհ»ը եղաւ մեր գործատեղու պաշտօնեաներից մէկը՝ գիւմրեցի Վահանը, որ անձնական ինչ ինչ պատճառներով անցեալ տարի որոշել էր Ֆրանսա հաստատուել եւ Արարատը գիտել Փարիզից... Ու մի քանի օր առաջ մօտս կը գայ, խռովուած դէմքով, խնդրելով մի տեսակցութիւն.

– Ի՞նչ է պատահել Վահան, ասա՛:

– Պարոն, իմացէք որ Ժագի հետ այլեւս չեմ ուզում գործել եւ որեւէ կապ ունենալ:

– Ինչո՞ւ:

– Նա շատ կոպիտ խօսքով ինձ վիրաւորեց: Եթէ ես ձեզ յարգած չլինէի, նրան շատ փիս կը Թխէի:

– Զարմանալի բան ես ասում, Ժագ 25 տարի է որ մեզ մօտ է գործում: Շատ մեղմ, զուսպ բնաւորութիւն ունի: Ի՞նչ է արել, բացատրի՛ր, իմանամ:

– Չեմ ասի, գռեհիկ մէկն է, չեմ ուզում այլեւս նրա երես տեսնել:

Շատ պնդելուց յետոյ, վերջապէս պարզուեց որ Վահանը, հիւանդութեան պատճառով երկու շաբաթ բացակայ է եղել: Երբ վերադառնում է, մեր Ժագը անմեղօրէն եւ ֆրանսական շատ սովորական դարձուածքով, ասած կը լինի. «Վա՜յ, եկա՞ր, ո՞ւր էիր, կարծեցի որ մեռած ես...»:

Ի՛նչ աններելի նախատինք...:

Երբ Գիւմրին եւ Փարիզը տարբեր աշխարհի վրայ են, պարզ է որ կարելի է այլ բառերով էլ «բարի գալուստ» յայտնել:

Անցեալ դարում, Փարիզում բնակել է Ոստանիկ Տէր–Մարգարեան, Վասպուրականի հարազատ որդին (1846–1874): Նա եղել է ֆրանսացի գիտնականների եւ հրապարակագիրների մտերիմ ու նաեւ նշանաւոր Թերթերի աշխատակից ու ֆրանսական պետութեան բարձր պաշտօնեայ: Յետագայում դառել է հողագործական Ակադեմիայի անդամ:

Փարիզաբնակ Տիգրան Զիթունին, ինքն էլ Վանում ծնուած հանրածանօթ մատուրական, ժամանակին գնահատելով Ոստանիկ Տէր–Մարգարեանի բացառիկ յաջողութիւնը, գրել է որ «Ոստանիկը "բացառիկ խենթ տղաներ" է եղել, որ Վանէն Պոլիս ու Փարիզ ղրկուած է երկրագործական բարձրագոյն ուսում ստանալու համար եւայլ...»:

«Խենթ տղայ» բնականաբար ֆրանսական սովորական ասացուածք է: Բայց մեր Թանկագին հայրենակից Երուանդ Տէր–Մկրտիչեան, որ հաւանաբար բախտ չի ունեցել Մոլիէրի լեզուին տիրապետել, «խենթ տղայ» որակումը սեպել է վիրաւորական եւ «Գանձեր Վասպուրականի» հատորում (էջ 382) մեղադրում է Տ. Զիթունուն՝ «...գրողի մը կը վայելէ՞ այս աստիճանի հակասութեան մէջ իյնալ: Նմանապէս խենթ մը, ի՞նչպէս ֆրանսական ականաւոր պաշտօնեայ կրնայ ըլլայ, այդ ալ կ'ուզեմ հարցնել Զիթունիին»:

Տէր–Մկրտիչեանից զատ ապա ի՞նչ ասել այն հայ մտաւորականներին որոնք մեզ «զուարճացնում» են անհեթեթ Թարգմանութիւններով: Նշենք դրանցից մէկը որ անցեալում լոյս է տեսել պոլսահայ «Ժամանակ» Թերթում, շատ հաւանաբար մի Թարգմանութիւն ֆրանսերէն գրութիւնից: Ուրեմն Գլեմանսոյի մահուան առթիւ, յօդուածում նկարագրուած կը լինի այդ հռչակաւոր Ֆրանսացու դիակի զետեղումը դագաղի մէջ: Այսինքն՝ la mise en bière որ Թարգմանուել է՝ «...գարեջուրի մէջ դրուելէ ետք»: Զի նշուել գարեջուրի մարքան...:

Վերջերս էլ, Թշուառի մէկը, ցանկացել է Պարոյր Սեւակով «զբաղուել» եւ նրա նշանաւոր «Մարդը ափին մէջ» գրքի խորագիրը մկրտել է՝ L'homme sur la rive: Դէ՛, արի դու պրծիր, մի գժուի...

Մի ուրիշ «ջրալի» դէպք էլ պատահել է ժամանակին մեծ–մօրս: Պատերազմը նոր էր վերջացել, բայց Մարսէյլում դեռ շարունակւում էր ուտելիքների պակասութիւնը: «Սեւ շուկան» միշտ իր ուժին մէջն էր...: Մի օր էլ Լոնկ տէ Գափիւսին փողոցում, մի երկար հերթ է լինում: Մեծ–մայրս, արագ քայլերով, մօտիկանում է խանութի մուտքին, սառուգելու համար թէ ի՞նչ տեսակ բարիք է վաճառւում: Իսկոյն բարձրանում են բողոքի բուռն ճիչեր՝ «Hé, à la queue la mémé, à la queue comme tout le monde» (հերթի, տատիկ, հերթի, ինչպէս բոլորը): Մեծ–մայրս զարմացած, չի հասկանում այդ աղմուկի պատճառը: Նկատելով նրա շուարած վիճակը, մօտիկանում է մի երիտասարդ, մեղմ ձայնով զգուշացնում՝ «Տիկին պէտք է որ պոչ բռնէք, պոչ բռնէք» Այս խօսքերը լսելիս, աւելի շուարեց մեծ–մայրս՝ «Քյա, ի՞նչ պոչ, որի՞ պոչ բռնեմ, սա ի՞նչ աճէպ աճէպ բան կ'ասի էս տղան»:

Տարիների երկայնքին հերթը իր տեղ գիջեց պոչին...: «Պոչ բռնելը» այլեւս տարօրինակ նշանակութիւն չունի: Սովորական մի արտայայտութիւն է դառել, Թխուած մեր մայրենու ծոցում...:

ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ «ԱՆԿՈՂԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՃԱՇ»Ը

Բրիտանական մամուլը, հակառակ Լ. Ժոսփէն – Թ. Պլէր սիրալիր ու քիչ մըն ալ լրասփիւռային հանդիպումին, կը շարունակէ քաշքշել ֆրանսական ընկերութեան կամ Ֆրանսացիներու քննադատելի նկատած կողմերը: Այս անգամ, անոնք հիւրընկալութեան մարզին մէջ Թերի կը նկատուին: Կը Թելադրուի որ ըլլան աւելի այլասէր ու հիւրամեծար, յատկապէս երբ կը մօտենայ Փութպոլի 1998–ի աշխարհի բաժակին շրջանը:

Ֆրանսա որ յաւելեալ 300 հազար զբօսաշրջիկ կ'ենԹադրուի որ ունենայ այդ օրերուն, հաւանօրէն նեղութիւն քաշէ կացարան տրամադրելու բոլոր եկուորներուն: Քանինե՞ր պիտի յօժարին «անկողին եւ նախաճաշ» տարազով ընդրոշ եւ Բրիտանացիներուն յատուկ հիւրասիրութիւն ցուցաբերելու, իրենց տան մէջ տեղ տալու Փութպոլի այլազգի սիրահարներու:

Ֆրանսա հաստատուած Բրիտանացիի մը «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ գրի առած տպաւորութիւնները, բնաւ քաջալերական չեն այս առումով. ան կ'ըսէ Թէ վեց ամիսէ ի վեր Ֆրանսա բնակելով հանդերձ, բնաւ չէ պատահած որ հրաւիրուի տեղացիի մը տունը: Ֆրանսացիներու յատկանշական մէկ հակասութիւնը կը նկատէ ծայր աստիճան ընկերական ըլլալով հանդերձ, մտերմութեան տրամադրութեան պակասը: Դժուար է, կ'ըսէ, մնայուն բարեկամութիւն հաստատել Ֆրանսացիի մը հետ: Ճիշդ է որ շուտ կը զարգանան մակերեսային յարաբերութիւնները: Սրճարանին սպասեակը, քրուասան ծախողը անմիջապէս ակնարկութիւն կ'ընեն յաճախորդի մը միօրեայ բացակայութեան: Այսուհանդերձ, Բրիտանացին ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին անունը կը հարցնէ: Գիտէ Թէ ատիկա մտերմութեան ուրիշ մակարդակ պահանջող բան մըն է:

Արձակուրդի չմէն Անգլիացին կը հարցնէ Թէ ո՛ւր կ'երԹայ արձակուրդի իր յաճախած ծաղարանին տիրուհին: «Ամէն տարուան պէս, Գոթ տ'Ազիւր» կը պատասխանէ այս վերջինը: «Ի՜նչ բախտաւորութիւն» կը գոչէ Անգլիացին խանդավառ. բայց իր խօսակիցը նոյն կարծիքը չունի. «այդ շրջանը արձակուրդին չեմ սիրեր, շատ օտարական կ'ըլլայ» կը բացատրէ տիկինը, մոռնալով յայտնապէս որ իր զրոյցը օտարականի մը հետ է: «Բայց երբ անոնք կուգան ձեր խանութը, չե՞ն նեղեր ձեզ» կը հարցնէ Բրիտանացին: «Ոչ, ատիկա տարբեր. հոս գործի տեղ է, կ'աշխատինք. բայց չեմ կրնար արձակուրդս իրենց հետ անցընել» կ'ըլլայ պատասխանը: Իսկ Բրիտանացի երիտասարդը կ'եզրակացնէ որ այդ Ֆրանսուհին ապահովաբար «անկողին ու նախաճաշ» պիտի չտայ յաջորդ Յունիսին Փարիզ այցելող Փութպոլի սիրահար երիտասարդի մը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԱՒ ՄԸ

(Հինգ խաղեր՝ Պախուրցը, Հեղձակը, Երնջակը, Հրատիկը, Ախացելը)

Հեղինակ՝ ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պոլիս, 1997

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

Այս խորհրդաւոր հարցուպատասխանին բացատրութեան մը պէտք ունի:

Հայրապետ էֆէնտին կարդացեր էր ֆրանսերէնէ Թարգմանուած բոլոր վէպերը:

Մասնաւորապէս միտքը պահած էր Ֆրանսացի ոստիկանապետի մը այն հաւատքը, Թէ ամէն ծանր դէպքի մէջ փընտռելու է կինը: «Փնտռեցէ՛ք կինը»: Երբ Հայերը ձերբակալելու, բանտարկելու Թուականը բացուեցաւ, ո՛ր Հայն ալ բռնուեր ու գնտանը նետուէր, եւ ի՛նչ բանի պատճառաւ որ ըլլար, էֆէնտին ուրիշ բան չէր ըսեր, բայց եթէ՝ «փնտռեցէք մեծ Յ»: Մեծ Յ ըսելով կը հասկնար յեղափոխութիւնը, բառ մը զոր ամբողջութեամբ բերանը առնելու չէր համարձակեր: Ամէն չարիքի պատճառ մեծ Յ էր: Հիմակ Օգսենտիոս էֆէնտին քարը տեղը կը դնէր: Իրեն բանտարկութեանը համա՞ր ալ մեծ Յ մը փնտռելու էր: Էֆէնտին ճիշդ պատասխանը տուաւ «փնտռեցէք մեծ Հ» ըսելով: «Մեծ Հ»՝ Հայն էր. փնտռեցէք Հայը փնտռեցէք, հայութիւնը ամէն ձերբակալման մէջ: Էֆէնտիին դիտողութիւնը հիւրերուն շատ հաճելի անցաւ, ճիշդ կացութիւնը կը պատկերացնէր: Ամէն հայ կը բռնուէր, կը բանտարկուէր, կը սպաննուէր, վասնզի Հայ էր: «Փնտռեցէք մեծ Հ»ն, ա՛լ անկէ ետքն ալ կարգախօս մը եղաւ:

Ու էֆէնտին իր կարգին ինքն ալ քարը տեղը դնել ուզելով, խօսքը հայկարան էֆէնտիին ուղղեց ու ըսաւ.

– Օգսենտիոս էֆէնտի, Սողոմոն իմաստունը սխալեր է: Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք: Կը հասկնա՞ս ես:

Ակնարկութիւն էր, վեց տարի առաջ Տէր Յուսիկին վրայ յարձակմանը միջոցին, Օգսենտիոսի այն պատգամ խօսքերուն Թէ «ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք», զոր ո՛չ ըսողը գիտէր Թէ ումէն էր եւ ո՛չ լսող:

– Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք, կը հասկընա՞ս, Օգսենտիոս էֆէնտի, կը կրկնէր տանտէրը: Եւ հասկցուց, Թէ դարերը փոխուած էին, բայց բարքերը՝ ո՛չ: Տաճիկները մնացած էին, այնպէս տաճիկ, ինչպէս քանի մը դար առաջ:

Ոտքի ելան սեղանատուն երԹալու համար: Էֆէնտին կարծես հարցնելու բան մը ունէր ու կը վարանէր: Վերջապէս, հայկարանին դառնալով ըսաւ.

– Խօսքը խօսք կը բանայ: Ճանըմ, Օգսենտիոս էֆէնտի, առենօք հոս դարիպ Տէրտէր մը եկաւ, տաք գլուխ մէկը, թօհափ անունով գեղէ մըն էր, իր անունն ալ չի գար...:

– Հա՛, սա տամուզգեցի Տէր Յուսիկը, պատասխանեց Օգսենտիոս էֆէնտին:

– Ճի՛շդ ան: Ատ խեղճ մարդը ետքէն էնկիւրի բռնուեր եւ բանտարկուեր է եղեր:

– Այո՛, շատ բան քաշեց: Աքսոր աքսորուեցաւ:

– Ետքե՞ն:

– Ետքէն, 1895–ի ներհալներուն մէջ չմեռաւ:

– Խե՜ղճ մարդ. Դեռ Աքսո՞ր է:

– Ոչ: Տեղապահ սրբազանը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերը անոր եւ ուրիշներուն համար բարեխօսեց: Ազատուեցան:

– Աղէ՜կ, աղէ՜կ: Հիմակ ո՞ւր է, երկի՞րն է:

– Ո՛չ. հոս կը սպասէ երկիր երԹալու համար: Գարակէօմրիւկի ժամը խրկուած է. Անգամ մը գացի տեսնուեցայ հետը:

Խօսելով սեղանատուն գացեր էին. Էֆէնտին աւելի զուարթ կ'երեւար: Ուրախ ճաշ մը ըրաւ, կատակաբանելով: Օգսենտիոս էֆէնտիի տուած լուրը իրեն շատ հաճելի եղած էր:

ԺԴ.

Ա՛լ իրիկուն եղած էր: Տէր Յուսիկ հանգստանալու պատրաստութիւններ տեսնել սկսաւ: Պանդուխտ Տէրտիրոջ խուցին մէջ, որ ժամուն բակին վրայ կը նայէր, իբր կարասիք մեծկակ մինտէր մը կար, երկայն բարձով մը, ու փայտէ ճերմակ սեղան մը եւ երկու պարզ աԹոռ:

Ամէն օրուան սովորութեանը համեմատ, գաւիթն իր անկողինը՝ որ անկիւն մը դէզ կը մնար՝ բացաւ, երկնցուց, Թօթվեց, շտկեց. Յետոյ պզտիկ մանղալին մէջ քանի մը ածուխ ալ աւելցուց, եւ կըրակին վրայ զետեղեց պտուկը, որ սովոր լուրիկ կը պարունակէր, օրը պահք ըլլալուն: Սեղանին վրայ կարգադրեց պնակը, դգալը, պատառաքաղը, հացը, ջրի սրուակը եւ գաւաԹը: Քարիւղի լամբան ալ մաքրեց պատրաստեց, լուցկին տուփն ալ քովը դրաւ, աԹոռը պատուհանին առջեւ քաշելով, ժամագիրքը առաւ՝ իրիկուան աղօթքները կարդալու: Քիչ մը ետքը խուցին դուռը բացուեցաւ: Ժամկոչն էր, որ ետ դառնալով գնաց սանդուխին գլուխը սպասողի մը ըսաւ.

– Հրամմեցէք, հոս է:

Տէրտէրը աԹոռէն ելաւ: Դրսէն մէկը կուգար. քանի մը քայլ անոր ընդառաջեց: Եկողը ներս մտաւ, դուռը գոցեց. քահանան, վախնալով, ետ ետ գնաց, պատին կռթնեցաւ: Այցելուն իր առջեւն էր Փէսը զանած, եւ ծռած՝ ձեռքը կը քաշէր համբուրելու:

– Ես քեզի մեղա՛յ, Տէ՛ր Հայր, ես քեզ մեղայ մրմնջելով:

– Ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, օրհնած, ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, աղաղակեց Տէրտէրը այլայլած ձայնով: Ու յանկարծծծին յուզմամբ այցելուին ճակատը քաշեց պագաւ:

Երկուքն ալ Թաշկինակնին հանեցին, աչքերնին սրբեցին, ու բոպէ մը իրարու դէմ կեցան, մեծ խռովութենէ մը Թեթեւցած սրտով: Տէրտէրը աԹոռին մէկը բերաւ Հայրապետ էֆէնտիին հրամցուց, միւս աԹոռն ալ ինքը առաւ. Ու դէմ առ դէմ նստան:

– Է նայինք ընտո՞ր էք, հարցուց էֆէնտին խանդաղատանքով:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ առողջ ենք, ինչ ըլլալնիս յայտնի է: Ազգին վիճակին ամէնքս ալ բախտակից ենք:

– Գիտեմ, Տէր Հայր, գիտեմ, ազգին համար շատ բան քաշեցինք: Աստուած վարձահատոյց ըլլայ: Զարչարանքը, նեղութիւնը ամէնուս համար ալ է: Աստուծով ամէն բան կը շտկուի:

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

կայէն իրաւանց պաշտպանութեան անդամներ 20 երկիրներէ եկած Ուրֆայի շրջանը կը գտնուէին եւ մնացին եւ Տիյարպէքիրէն, ուր Սեպտ. 1–ին ուզած էին «Խաղաղութեան Համաշխարհային Օր»ը տօնել: Հանրակառքերը դէպի Անգարա ուղղուած են, բայց հոնկէ ալ եւ քշուած են եւ բաղաքի նստացոյց մը ըրած են նախքան Պոլիս երթալը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ նաւային միացեալ զօրավարժերը խիստ կերպով կը մտահոգեն արաբական երկիրները: Այս զօրավարժերը որոնց կը միանան Միացեալ–Նահանգները տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 15–էն 25 արեւելեան Միջերկրական, Իսրայէլի բացը:

«**ԱՆԳԱՄԱՅԻ** եւրոպական կոչումը» ոգեկոչած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հիւպէր Վետրին, ընդունելով Թուրքիոյ իր պաշտօնակիցը որ Փրանսախօս է:

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԷՉԷՆԻԱ չեն յաջողած համաձայնութեան գետին մը գըտնել ազրբէջանական քարիւղի անցքի պայմաններուն շուրջ: Պաշտօնապէս տարակարծութեան պատճառը դրամական է, այսինքն այն գումարներուն շուրջ զորս Մոսկուա պէտք է վճարէ չէչէն անկախապաշտներուն օգտագործելու համար Չէչէնիոյ 153 քիլոմեթրերը (Բաքուէն Նովորոսիսկ): Անկախապաշտներու նախագահը՝ Մասխադով կ՚ամբաստանէ Ռուսաստանի որոշ ուժեր, անոնք որոնք չեն մարսած պարտութիւնը, որ կը խափանեն բանակցութիւնները:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ արկածին հետեւանքով ձերբակալուած լուսանըկարիչներէն վեցը քննութեան տակ առնուեցան, բայց ազատ ձգուեցան երաշխաւորագինի (100 հազար Ֆր.) փոխարէն: Անոնք կը մեղադրուին որ օգնութիւն չեն բերած վտանգի տակ գտնուող անձերու եւ ակամայ մարդասպանութեան պատճառ եղած են: Ազատ ձգուած ըլլալով հանդերձ չեն կրնար իրենց արհեստը կատարել:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետին կինը՝ Կսավիէռ Թիպէրի անուանարկութեան դատ բացած է Ելիզապէթ Կիկիուի դէմ որ, երբ դեռ Արդարադատութեան նախարար չէր, հեռատեսիլի կայանի 7/7 յայտագրէն ըսած էր թէ անոր պատրաստած տեղեկագիրը պարապ բան է (պիտոն բառը գործածած էր): Տիկին Կիկու քննութեան տակ առնուած է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

5ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ - ՓՐԸՆՍԸ –

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin

organise

UN GRAND BAL ANNUEL

Samedi 13 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin

au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin

avec la partiicpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»

Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre
FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14.30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
–Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ–ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6–ին, առաւօտեան ժամը 10.30–ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա–Գոլոմպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20.45–ին

Centre Administratif d'Asnières

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատը գլուխ:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ — PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24–ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30–էն 12.30–ի միջեւ: Օթոքարը կ՚անցնի Մըտոն–լա–Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

– Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12. Հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

–Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16. Հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 – 21. Հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն. – 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
թիւին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
- C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.194 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.194

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/4)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Պաշտօնական արդիւնքներու հրապարակումէն ետք, ԼՂՀ-ի ընտրուած նախագահը Ա. Ղուկասեան կարեւոր իրադարձութիւն նկատած է նախագահական ընտրութիւնը, քանի որ Արցախի օրինական իշխանութեան տէր ժողովուրդը կրնայ զանազան առեւններու մէջ իր կամքը արտայայտել: Ան ուրախութիւն յայտնած է յատկապէս մասնակցութեան բարձր համեմատութեան որ կը նշանակէ թէ «ժողովուրդը անտարբեր չէ իր ճակատագրի հանդէպ ու գիտէ իր նպատակները ու դրանց հասնելու ուղիները»:

Ա. Ղուկասեան ներկայի խաղաղութիւնը արդիւնք կը նկատէ կողմերու ռազմական հաւասարակշռութեան որուն խախտումը պատերազմին վերսկսելուն պատճառ կ'ըլլայ: Ան կրկնած է թէ Ազրպէջանի ուղղահայեաց ենթակայութիւն մը անկարելի է, թէ իրենց չփումները միայն հորիզոնական կրնան ըլլալ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԼՂՀ-Ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սեպտ. 2-ին, ԼՂՀ-ի անկախութեան 6-րդ տարեդարձին օրը ժողովուրդին ուղղուած ուղերձով մը հանդէս եկած է վարչապետ Լ. Պետրոսեան: Ան ԼՂՀ-ի կազմաւորման հռչակագիրը սկզբնակէտը նկատած է «Արցախահայութեան ազգային ազատագրական պայքարի նոր, անհամեմատ վճռական փուլ»ին: Անդրադառնալով նախորդ օրուան ընտրութեան, վարչապետը զայն համարած է Հանրապետութեան կեանքին մէջ շատ կարեւոր իրադարձութիւն, նշելով որ համաժողովրդական քուէարկութեամբ ընտրուած նախագահի մը ներկայութիւնը կը կատարէ քաղաքական դրաւականի անփոխարինելի դեր եւ միջազգային շրջանակին մէջ կրկին կ'ընդգծէ ԼՂՀ-ի փաստացի անկախութիւնն ու անոր իշխանութիւններուն օրինականութիւնը: Հանրապետութեան հարցերը, Լ. Պետրոսեանի համոզումով, պէտք է լուծում գտնեն իշխանութիւն - ժողովուրդ սերտ գործակցութեամբ, Արցախ - Հայաստան - Սփիւռք միացեալ ջանքերով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ԼՂՀ-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար Լ. Զուրաբեանի յայտարարութեամբ՝ Հայաստան կ'ողջունէ ԼՂՀ ժողովուրդին կամքը որ արտայայտութիւն գտաւ Սեպտ. 1-ի ազատ եւ արդար ընտրութեամբ: Հայաստան կը նկատէ որ նախագահական ժողովրդավար ընտրութիւնը արդիւնքն է ընտրուած իշխանութիւն ունենալու ժողովուրդներու իրաւունքին: Նաեւ լաւին կը համապատասխանէ Մինսկի հիմնադիր ժողովին հաստատուած սկզբունքին որով հարկաւոր կը նկատուի որ կարգաւորման բանակցութիւնները տանին Հայաստանի, Ազրպէջանի կառավարութիւնները ու Լեռնային Ղարաբաղի ընտրուած ներկայացուցիչները:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՊԱՔՈՒ ԴԺԳՈՀ ԼՂՀ-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

Ազրպէջանի արտաքին քաղաքականութեան հարցերու խորհրդական Վաֆա Գիւլիզադէ «Թուրան» գործակալութեան յայտնած է թէ Լեռնային Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը ցոյց կու տայ որ Հայերը խնդրին լուրջ մօտեցում չունին: Ան աւելցուցած է որ հայկական կողմը Մինսկի խումբին առաջարկները ընդունելէ ուրիշ ելք չունի եւ թէ Պաքու - Ստեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւններ անկարելի են:

Արտաքին նախարար Հ. Հասանով ալ Պաքուի ռուս դեսպանին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուայի այն յայտարարութեան վրայ, ըստ որուն ռուսեւհայ նոր պայմանագիրը կողմերէն մէկուն դէմ յարձակումի մը պարագային, փոխադարձ ռազմական օգնութիւն կը նախատեսէ: Ազրպէջանի Արտաքին նախարարը նշած է որ Հայաստանի նախագահին այդ յայտարարութիւնը ինք կը նկատէ իր երկրին ուղղուած բացայայտ մարտահրաւէր:

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի բաժնի տնօրէն Գ. Տարասով Սեպտեմբեր 2-ի մամուլի ասուլիսը յատկացուցած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուա այցելութեան: Ներկայ ազրպէջանցի լրագրողի մը հարցումին պատասխանելով Տարասով ըսած է թէ իր նախարարութիւնը Ղարաբաղի ընտրութիւնը «դրդիչ» կը նկատէ, քանի որ չէ լուծուած Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը:

ԼՂՀ

ԴԷՏԵՐՈՒ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԷՆ

ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութեան 40 դէտերուն մաս կը կազմէր Սէֆորտի քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէ: Ան ընտրութենէն առաջ արդէն ըսած է. «Մենք Ղարաբաղը կը ճանաչենք որպէս Հանրապետութիւն եւ ընտրութիւնները՝ օրինական: Անցեալ տարուան ընտրութիւնները դիտելէ ետք ես համոզումով յայտարարեցի որ անոնք արդար էին եւ Ղարաբաղը միջազգային ասպարէզին մէջ տեղ ունենալու իրաւունքը նուաճած է: Ամբողջ պատասխանատուութեամբ յայտարարեցի ու կրկին կը յայտարարեմ. ով որ կը փափաքի տեսնել թէ ինչպէս կ'ընթանան նշմարիտ, արդար ընտրութիւնները, թող գայ Ղարաբաղ»:

Իսկ ռուս դէտերու խումբէն Հայաստանի նախկին դեսպան Վ. Ստուպիշին յայտնած է. «Ղարաբաղի ժողովուրդը ինքնորոշման իրաւունք ունի. ես կը կարծեմ որ միայն ատոր ճանաչումէն ետք կարելի է ղարաբաղեան թնճուկին լուծումին յանգիլ: Պէտք է կիրարկուին իրաւական բոլոր չափանիշերը: Ինքնորոշումը Աստուծոյ պարգեւն է եւ պէտք է յարգուի»: Խօսելով սահմաններու անձեռնմխելի նկատող սկզբունքին մասին ալ, նախկին ռուս դեսպանը աւելցուցած է. «Խորհ. Միութեան մէջ ինքնավար Հանրապետութիւններ կային որոնք միութենական Հանրապետութիւններու մաս կը կազմէին սեփական տարածքներով. իսկ երբ ինքնավար հանրապետութիւն մը դուրս կու գայ միութենականէն, անիկա կ'երթէ իր տարածքով ու չի խախտեր վերջինին սահմանները: Ղարաբաղն ալ ոչ մէկ հանրապետութեան սահման խախտած է անոր կազմէն ելլելով»: Ստուպիշին ըսած է որ Մինսկի խումբին վերջին առաջարկները ինք ճիշդ չի նկատեր, բայց միայն գոհ է որ հոն տեսակէտ-րէն փորձ կ'ըլլայ Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքը յարգելու, ինչ որ «դրական կէս քայլ մըն է»:

Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԱՀԸ

Երէկ, 2 Սեպտեմբեր 1997-ին, ուշ գիշերին, Հայաստանէն անուղղակի ճամբաներով հասած լուրեր կը գուժէին անակնկալ մահը ամէնքէս սիրուած ու գնահատուած մեր շատ սիրելի հոգեկից եղբօր՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանի, Մխիթարեան Ուխտէն, ժողովրդապետ ու հովիւ Փանիկի հայ կաթողիկէ համայնքութեան:

Մեզի կը հաղորդուէր որ մեծարգոյ հայրը ինքզինքը անհանգիստ զգալով, անմիջապէս կը փոխադրուէր Աշոցքի «Բարիթաս» ընկերակցութեան նորաշէն հիւանդանոցը, ուր սակայն անօգուտ կ'անցնին ամէն անմիջական բժշկական խնամքներ եւ միջոցառումներ. հասնելէն քիչ վերջ խաղաղ տրամադրութեամբ կ'աւանդէր հոգին, սուգի մատնելով իր հարազատները, Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր անդամները եւ մեծ թիւով զինքը մօտէն ճանչցող բարեկամներ ու գործակիցներ, բոլորին սրտերը լեցնելով արցունքով ու թախիծով...:

Հ. Կոմիտաս Վրդ. ծնած էր Կ. Պոլիս 18 Օգոստոս 1921-ին: 1930-ի աշնանամուտին՝ տակաւին փոքր պատանի կ'անցնի Վենետիկ իբրեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընծայարանի աշակերտ, ուր միջնակարգի եւ երկրորդականի ուսումները աւարտելէ ետք, կը մեկնի Հռոմ Գրիգորեան Համալսարանի մէջ շարունակելու իր փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ուսումները:

Այս համալսարանական ուսումներու ընթացքին արդէն կ'ունենայ սրտի եւ թոքախտի ծանր հարցեր, որոնց հետեւանքով կը կորսնցնէ թոքերէն մէկը:

Սակայն հաւատարապէս կ'աւարտէ իր համալսարանական ուսումները եւ 8 Դեկտեմբեր 1947-ին կ'օծուի կուսակրօն քահանայ, անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Կարճ ժամանակ մը վանական միջավայրին մէջ անցընելէ ետք, կը ղրկուի Լիբանան, Պիքֆայա, իբրեւ պատասխանատու հոն նոր բացուած ընծայարանին, միաժամանակ վարելով մատակարարի պաշտօն. ապա՝ Միաբանութեան Վարչական մարմինը բարձր գնահատելով իր կրթական յատկութիւնները աշակերտներու հետ ունեցած իր բնատուր ձիրքերը, յարմար կը նկատեն զինքը սահմանել նախ Մուրատ-Ռափայէլեանի ապա՝ Սամուէլ-Մուրատեանի ուսումնարանի պատասխանատու պաշտօնին, ուր կը մնայ երկար տարիներ, մինչեւ որ ստանձնէր Մխիթարեան Տպարանի տնօրէնի կարեւոր պաշտօնը:

Իրապէս իր բացառիկ խանդավառութեամբ եւ նուիրուածութեամբ կը յաջողի չէնցնել, վերանորոգել եւ արդիացնել այս դարաւոր տպարանը, եւ լոյս ընծայել բազմաթիւ հատորներ հայ գրականութենէն, պատմութենէն եւ մշակոյթէն...: Անձամբ պատրաստեց պատանիներու սահմանուած «Իմ Նախնիքներուս Պատմութիւնը», թարգմանուած եւ հրատարակուած եօթը լեզուներով: Նմանապէս շատ յաջող է մեր պատմութիւնը ներկայացնող յուշամետալներու շարքը որ ամէն Հայ այցելու սիրով կը խլէ ու կը տանի հետը իբրեւ յիշատակ մը Ս. Ղազարի Մայրավանքէն...:

Ցոյց տուած՝ տպարանային հեւ ի հեւ գործունէութենէն, նախախնամութիւնը ուրիշ ծրագիրներ եւ առաքելական ասպարէզներ կը նախատեսէ իրեն համար, գործունէութեան նոր ասպարէզներ...:

Որոշ շրջան մը մնալէ ետք Հալէպի մեր Վարժարանէն ներս, Միաբանութեանս Վարչութիւնը ընդառաջելով Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրաւէրին՝ ստանձնելու Հայ Կաթողիկէ համայնքին առաքելական եւ հովուական գործունէութիւնը, 1990-ին, Հ. Կոմիտաս Վրդ. առաջինը կ'ըլլայ երթալու եւ անխոնջ նուիրումով ստանձնելու Արթիկի շրջանին Փանիկ գիւղի հովուական պատասխանատուութիւնը:

Քիչ ժամանակի մէջ, եռանդուն եւ խանդավառ աշխատանքով, շէնցուց գիւղը ու եկեղեցին, վերարծարծեց հաւատքը ու բարեպաշտութիւնը մեր ժողովուրդին, գտաւ հարկ եղած տնտեսական եւ շինարարական միջոցները վերանորոգելու եկեղեցի, քահանայատուն, հիւրանոց եւ հիւանդանոց եւ ամբողջական շրջապատ... ծամբորդելով, հանդիպելով ծանօթ եւ անծանօթ բարեկամ-բարերարներու, իր ընկերական շատ զուարճախօս ու սրամիտ նկարագրով, յաջողեցաւ ստեղծել համակրանք, շահիլ վստահութիւն, անկարելին դարձնել իրականութիւն...:

Վստահ ենք որ այս 2 Սեպտեմբերի իր անակնկալ մահը մեծ յուզում ստեղծեց եւ սուգի մատնեց իրեն հարազատ դարձած գիւղի եւ ժողովուրդին բոլորին սրտերը եւ որուն յիշատակը երկար տարիներ պիտի մնայ անջնջելի եւ կարօտով պիտի յիշեն ու խօսին իր այնքան համակրելի, սրամիտ, զուարճախօս վարմունքի մասին:

«Յաւիտենական հանգիստ քու բարի ու անմահ հոգիին համար, սիրելի եղբայր Կոմիտաս. Դուն միշտ մերն ես ու կը մնաս մերը»:

Վ. Ք.

Վենետիկ, 3 Սեպտեմբեր

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 850-ԱՄԵԱԿԻՆ

Մոսկուայի քաղաքապետին հրաւէրին պատասխանելով, նշելու համար Ռուսաստանի մայրաքաղաքին 850-ամեակը, Երեւանի քաղաքապետ Վ. Սիրադեղեանի գլխաւորութեամբ հայաստանեան պատուիրակութիւն մը Սեպտ. 3-ին հոն հասած է: Անոնք տարած են շատ խորհրդանիշ նուէր մը՝ Երեւանի կենդանաբանական պարտէզի առիւծին երեք ամսական մէկ կորիւնը:

ՀԵՂՈՒԿ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԸ ՍՂԱԾ

Վերջին շաբթուան ընթացքին հեղուկ վառելանիւթին գինը 3000-էն հասած է 4500 դրամի: Կայ տեսակէտ մը որ գիներու շուրջ 15% յաւելումով կը բացատրէ երեւոյթը. այլ կարծիքի մը համաձայն, հեղուկ վառելանիւթի շուկան շատ մենաշնորհեալ է ու գիներու տատանումը կրնայ կապ ունենալ ենթակայական որոշումներու հետ:

9 ՄԵՌԵԱԼ՝ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՀՐԴԵՀԻՆ

Օգոստոս 31, ժամը 13-ին Արարատի մարզի Արեւշատ-Գառնի ճամբուն վրայ Լանջազատ գիւղին մօտերը հրդեհ մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԲ ՍՓԻՒՌՔՆ Է ԱՊԱԳԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԹէՕԼէՕԼԵԱՆ

— 1 —

Գայթակղութեան մը փնտռտուքը չէ որ գիս կը մղէ խորագրի հաստատումին:

Նման հաստատում կրնայ գայթակղեցուցիչ թուիլ 1988-ի Ղարաբաղեան շարժումէն եւ 1991-ի անկախութենէն ետք, երբ Սփիւռքը հայ զոյգ պետական կառոյցներու եւ բանակներու գոյութիւնով կը հրճուի եւ անոնց կը կապէ արեւմտահայ Սփիւռքի հոգերու մեղմացումի (միմմիտ) յոյսը:

Նաեւ, նման հաստատում կրնայ գայթակղեցուցիչ թուիլ, տրուած ըլլալով որ Եղեռնէն ու 1918–20-ի առաջին Հանրապետութենէն ի վեր Հայութեան, ի միջի այլոց իր ղեկավար ընտրանիներու մէկ կարեւոր հատուածը հայ պետականութեան երազով սնանեցաւ եւ խուսափողական, նոյնիսկ մերժողական կեցուածք ցուցաբերեց եղեռնատեղծ ըՍփիւռքի իրականութեան հանդէպ: Կը յօրինուէին եւ կը կրկնուէին լոզունգներ, սին եւ անհիմն վարկածներ: Մարդիկ՝ որոնք ծնած էին իբրեւ Սփիւռք կազմակերպուած Պոլսոյ, Թիֆլիսի, Սպահանի կամ Ռոստով-Նոր Նախիջեւանի մէջ, կը հաստատէին թէ, — «Սփիւռքը նպատակ չէ, ինքնանպատակ չի կրնար ըլլալ, ժամանակաւոր է, անցողակի է, արտերկիր է, արտասահման է, թեմերու, համայնքներու, գաղութներու հաւաքածոյ մըն է», ամէ՛ն ինչ է, բայց վաւերական, յարատեւող, թէեւ յարափոփոխ այն անդրազգային իրականութենէն՝ որ ըՍփիւռքն է:

Հիմա որ կայ անկախ (թէեւ բազում կենսական պէտքերու գոհացումին համար դեռ ուրիշներէ կախեալ) պետութիւն մը, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ կը գտնուին ղեկավար տարրեր՝ որոնք համակերպած են Սփիւռքին ներկայ եւ ապագայ գոյութեան, նոյնիսկ կը թուին ողջունել զայն: Այդ ողջոյնը, սակայն, Սփիւռքի իսկական էութենէն եւ իրավիճակէն կը չարունակէ խորշիլ: Ի զօրու է կարճատես ազգային «հաշիւ» մը, որ Սփիւռքը բնորոշելու, անոր բընոյթ եւ կոչում վերագրելու չահախընդիր աշխատանքին կը փութայ եւ տեւաբար կը գերադասէ հայրենիքը՝ որ կը կառուցուի միատարր եւ հողակալ հայ պետութիւն մը: Այդ հայրենիքը կը ներկայացուի իբրեւ Սփիւռքի հակապատկերն ու նախընտրելի այլընտրանքը: Ըստ այս հասկացողութեան՝ կեդրոնացած եւ կեդրոնաձիգ հայրենիքը կարեւոր է, կեդրոնախոյս եւ ցիրուցան Սփիւռքը՝ անկարեւոր, բացի այն պարագայէն, երբ ան կը գործէ իբր հայրենիքին օգնական, իբր անոր տնօրինած պէտքերուն մատակարար:

Անշուշտ բնական է եւ հարկ է հրճուիլ՝ հայրենիքի ճշգրտօրէն բնութագրուած նուաճումներով: Սակայն այդ առաջին քայլ մըն է միայն, որ անբաւարար է առանց երկրորդին, որ է՝ Հայրենիքի իսկական նուաճումներուն եւ վաւերական առաքինութիւններուն մէջ Սփիւռքի ըստորակայութեան փաստը չփնտռել: Սփիւռքը հայրենիքին հակապատկերը չէ, ոչ ալ անոր տարբերակը: Այդ սխալ, բեւեռացնող բնութագրումը զայն ընդունողները կը մղէ գերակայութեան եւ ըստորակայութեան փնտռտուքին: Ընդհանրապէս հայրենիքն է որ կը գովաբանուի, թէեւ կան մարդեր՝ որոնց մէջ Սփիւռքի գերակայութիւնը երբեմն կը հաստատուի (օրինակ՝ «Սփիւռքի արեւմտահայերէնը որքա՜ն աւելի մաքուր չայերէն է»):

Այս գրութիւնը բեւեռացնող վարկածներէ անդին անցնելու փորձ մըն է, որ կը մերժէ բաւարարուիլ նախնական բեւեռացումին պարզ շրջադարձումով: Այսինքն, Սփիւռքը գերադասելու փորձ մը չէ, թէեւ «Երբ Սփիւռքն է ապագան» խորագիրը կարելի է իբր այդ մեկնաբանել: Այս գրութեան նպատակն է պեղել նորաստեղծ եւ համաշխարհային իրականութիւն մը եւ մտածելակերպ մը, որ տարբեր ձեւով կը վերլուծէ ազգային, միջազգային եւ սփիւռքեան երեւոյթները, եւ որ կը մերժէ հայրենիքն ու Սփիւռքը իբրեւ իրարու հակապատկեր արժեւորել, անոնցմէ մէկը կամ միւսը գերադասելով:

Մեր մօտ գրեթէ բնազդի վերածուած, բեւեռացնող արժեւորումի հրամայականն է որ պէտք է մերժուի, քանզի ոչ համաշխարհային իրականութեան կը համընկնի այլեւս, ոչ ալ Հայութեան ապագայ շահերուն, 21-րդ դարու սեմին:

— 2 —

Նախ կ'արժէ վերաքաղի մը ենթարկել ազգին եւ ազգապետութեան (état-nation, անգլերէնով nation-state) բիւրեղացած պատկերները՝ որոնք կազմաւորուեցան 1648-էն մինչեւ 1789, արեւմտեան Եւրոպայի մէջ (այսինքն՝ 1618 – 1648-ի երեսուն տարիներու պատերազմի վերջը նշող Վեսթֆալիի դաշնագրէն մինչեւ ֆրանսական Յեղափոխութիւն). 1789-էն մինչեւ 1968 ազգապետական եւ անոր զուգորդուած միջ-ազգ-ային դրոյթը տիրապետեց աշխարհին: Կարելի եւ արդար է առարկել որ այդ դրոյթին տիրապետող դերակատարներէն չատեր —Օսմանեան, Աւստրեւհունգարական եւ Ռուսա-խորհրդային Պետութիւնները— ազգապետութիւններ չէին, այլ՝ բազմազգ կայսրութիւններ: Սակայն ուշ կամ կանուխ անոնք տարրալուծուեցան եւ անոնց բաղադրիչ միաւորները ուզեցին ապարէզ իջնել իբր ազգապետութիւններ, օրինակ՝ իբր Թուրքիա կամ Հունգարիա կամ Հայաստան: Մինչեւ 1968, ամէն լուրջ վերլուծող կը հաստատէր որ ազգապետութիւնները համաշխարհային համակարգի միակ կարեւոր դերակատարներն էին՝ զինուորական, տնտեսական, քաղաքական, վարչական, մշակութային եւ գրեթէ բոլոր կարեւոր մարզերու մէջ (ի բաց առեալ գիտութենէն եւ կրօնքէն՝ որոնց սահմանները չեն համապատասխանած կամ համընկած ազգային տարածքներու սահմաններուն):

Մօտ 30 տարի առաջ, 1968-ին, տնտեսական մարզին մէջ, ապա 1973-էն սկսած՝ նաեւ քաղաքական մարզին մէջ, ազգային եւ ազգապետական համակարգի կողքին սկսաւ կարեւորութիւն ստանալ անդրազգային (transnational) երեւոյթը (որուն մասնագէտներէն է Գալիֆորնիական Ռադմիկ Շիրինեան, Թըղթակից՝ «Ասպարէզ»ի), ապա նաեւ globalisation-ի երեւոյթը: Այս երկրորդին ֆրանսերէն հոմանիշը mondialisation-ն է: Բառին անգլերէն առաջի թարգմանութիւնը «երկրագնդացում» է, ֆրանսերէն՝ «աշխարհացում»: Ես հանդիպած եմ նաեւ անգլերէն արտառոց «planetization» «մոլորակացում» բառին: Թերեւս «համաշխարհայնացում» կամ նոյնիսկ «համայնացում» բառերը աւելի լաւ կը համապատասխանեն իմաստին, սակայն ես պիտի գործածեմ աւելի կարճ «երկրագնդացում»ը, որ կը նշէ համայն երկրագունդը պարփակող երեւոյթներ:

Ի՞նչ էին ուրեմն, ազգապետական համակարգի յատկութիւնները, ի՞նչպէս կը փոխուին անոնք 1968-էն ի վեր եւ ի՞նչ հետեւանք ունին այդ փոփոխութիւնները հայ պետութեան եւ հայ սփիւռք կառոյցներուն համար: Հարցումին պատասխանելու ամէն փորձ կը պայմանաւորուի այն իրականութեամբ, որ Հայաստանի երկրորդ անկախ Հանրապետութիւնը ուշ, շա՛տ ուշ հասաւ ազգապետական թատրոնի բեմին, հասաւ միայն ազգապետական համակարգի տիրապետութեան վերջին արարին, մինչ հայ սփիւռքը սփիւռքացումի առաջին, երէց երրորդութեան կը պատկանի (Հրեաներուն եւ Յոյներուն հետ), ու թաւալումին հասած է 1045-էն, Բագրատունեաց անկումէն ի վեր, եւ արտագաղթի բազմաթիւ ալիքներով «վերանորոգուած»:

Ըստ դասական հասկացողութեան, ազգապետութիւնը ազգի մը եւ իր հողին միջեւ գտնուող կապին երաշխաւորումն է, որ կը ստեղծէ իր բանակը եւ կը պահպանէ անձեռնմխելի սահմաններ: Հողը մարմինն է, ազգը՝ հոգին, իսկ երկուքը իրարու զօդուած՝ ազգապետութիւնը կը կազմեն, որ իր կարգին վարչակազմով օժտուած այն հաւաքական ենթական է, որ ուրիշ ազգապետութիւններու հետ կը կազմէ միջազգային դրոյթը: Իր պաշտօնի հողին վրայ, ըստ ազգապետութեան, պէտք է խօսուի մէկ լեզու, ստեղծուի մէկ մշակոյթ: Բարբառները, դաւանական սովորոյթները եւ տեղական մշակոյթները զատապարտուած են կամ անհետանալու կամ լուսանցքի վրայ մնալու, երկրորդացման՝ ի շահ «ազգային» նկատուող լեզուին ու մշակոյթին: Տնտեսական մարզին մէջ հանդէս կու գայ ազգային տընտեսութեան գաղափարը, որ չի նոյնացուիր պետական պիւտճէի գաղափարին, այլ՝ ազգապետութեան սահմաններէն ներս կիրարկուող երկրագործական, ճարտարարուեստական եւ սպառողական համակարգի, ապա նաեւ արտածումներու, ներածումներու եւ ներդրումներու գումարին հետ: Ազգապետութիւնը կը ստեղծէ ամենակալ վարչակազմ մը որ կը հսկէ տնտեսական, օրինական եւ լեզուամշակութային մարզերուն, իր սահմաններէն ներս: Յաճախ կը մրցի ուրիշ պետութիւններու հետ եւ այդ մրցակցութեան ընթացքին կը բնորոշէ շահեր՝ զորս կը կոչէ «ազգային», թէեւ անոնց աւելի ճշգրիտ բնութագրումը պիտի ըլլար «ազգապետային», որովհետեւ ազգի մը վերնախաւը յաճախ իր հատուածական շահերը կը հետապնդէ պետութեան միջոցաւ (որուն կը տիրապետէ), եւ կը յամառի քօղարկել այդ շահերու իսկական բնոյթը, զանոնք որակելով ոչ-վերնախաւային, ոչ-պետական, այլ՝ «ազգային»: Իտէալ պարագաներու՝ ազգի մը, իր ղեկավար վերնախաւին եւ իր պետութեան շահերը կը նոյնանան, սակայն նման նոյնացում բացառութիւն է, — սովորականը՝ այդ երեք շահերու ծիրերուն միջեւ գտնուող փոքր ու մեծ խրամատներու գոյութիւնն է:

Եւ վերջապէս, ազգապետութիւնը կը գերադասէ իր տնտեսութեան եւ մշակոյթի զուտ ազգային բնոյթը: Այսինքն՝ կը մտահոգուի երբ ոչ-հպատակը մեծաքանակ հող կը գնէ, կամ՝ երկրի ճարտարարուեստին ռազմագիտական կարեւորութիւն ունեցող հատուածին բաժնեթուղթերը կը սկսի գնել, կամ՝ երբ ուրիշ տեսակի թափանցումներ տեղի կ'ունենան, օրինակ՝ երբ ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի եւ հեռաձայնի մշակութային-հաղորդակցական համակարգը օտարահպատակներու ձեռքը կ'անցնի, եւ իր իսկ հպատակները ուրիշ երկրի մը արտադրած ազգային մշակոյթով կը սնանին: Գանատայի պարագային օրինակ, միշտ մեծ է այս մտահոգութիւնը, քանզի ամերիկեան հեռատեսիլի եւ շարժանկարի արտադրութիւնները —տարբեր, «ոչ-գանատական» ազգային ոգիով եւ աշխարհիմացութեամբ դրոշմուած— կը ձեւաւորեն իբր մատաղ սերունդի աշխարհիմացութիւնը կերտող ազդակ: Աւելցնենք որ Գանատայի մաս կազմող Քեպէքի մէջ, ուր բաւական զօրաւոր է շրջանին յատուկ ֆրանսախօս ազգայնականութիւնը, շրջանային վարչութիւնը կրկնակ մտահոգութիւն մը ունի, — Քեպէքեան «ազգային» ոգին իբր սպառնալիք կը տեսնէ ոչ միայն դրացի Ամերիկան, այլեւ «դրացի» անգլիախօս Գանատան:

Ամփոփում, — 1648-էն 1968, չորս հարիւր քսան տարուան ընթացքին, զարգացաւ եւ ի վերջոյ աշխարհի պետական բազմապիսի կառոյցներուն տիրապետեց «ազգապետութիւն» կոչուող տարբերակը: Ի՞նչ է ազգապետութեան իտէալը, կաղապարը, որուն կը ձգտէին ոչ-«կատարեալ» ազգապետութիւնները: Մէկ ազգ, մէկ սուրբ հող, սահմանները անձեռնմխելի, որոնց գոյութիւնը կ'երաշխաւորէ ազատ, անկախ պետութիւն մը, օժտուած օրինական վարչակազմով, բանակով, եւ որ կը ստարէ միաձոյլ լեզուի, մշակոյթի, տնտեսութեան կեդրոնաձիգ համակարգի մը ստեղծումին: Եւ վերջապէս՝ միաձոյլ, «արենակից» բընակչութեան մը կազմաւորումին:

Այս ազգային եւ ազգապետական համակարգին համար, Սփիւռքը ակարութիւն մըն է, պարտութեան մը, ձախողութեան մը, կամ կորուստի մը, նոյնիսկ դասալքումի մը արդիւնքն է: Այն պետութիւնը՝ որուն հայրենի հողը «լըքած» է դէպի Սփիւռք մեկնողը, փաստօրէն չէ կրցած պահել, պահպանել, գոհացնել իր իսկ հպատակները: Իսկ այն հիւրընկալ պետութիւնը՝ որուն հողին վրայ եկած է հաստատուելու գաղթականը եւ Սփիւռք կազմակերպել կը փորձէ, իր անդամներու կատարեալ ձուլումին արգելք հանդիսանալու յոյսով, յաճախ մտահոգ է, որովհետեւ պիտի նախընտրէր (եթէ ոչ՝ պարտադրէր) այդ փոքրամասնութեան ձուլումը: Սփիւռքածագ պետութիւնը իր իսկ Սփիւռքը կը դիտէ իբր «խորթ», — վերջապէս, ան կը թուի սոնակոխել ազգապետութեան կաղապարի իտէալները: Այդ Սփիւռքը ուրիշի սուրբ համարած հողին վրայ կ'ապրի, ուրիշի բանակին մէջ կը ծառայէ, ուրիշի օրէնքներուն կը հնազանդի, ուրիշի լեզուն կը խօսի սովորաբար, ուրիշին մշակոյթը որդեգրելով՝ օտարական ինքնութիւն եւ աշխարհիմացութիւնը որդեգրած կ'ըլլայ, եւ վերջապէս ուրիշի տնտեսութեան կը ծառայէ, — ըլլա՛յ իբր չոր հացի համար աշխատող պանդուխտ, ըլլա՛յ իբր հանճարեղ եւ ստեղծագործ հայ կամ հրեայ վաճառական: Սփիւռքը այն վտանգաւոր հակասութիւնն է, որ ըստ ազգապետութեան սահմանած իտէալ չափանիշներուն՝ օտար, «հիւրընկալ» պետութեան մը կը պատկանի:

Բայց նաեւ չի պատկանիր: Սփիւռքը այն հաւաքականութիւնն է որ հիմնականօրէն բազմակենցաղ է, կրկնավայր և անդրտեղային-, կապուած մէկէ աւելի աշխարհագրական վայրի, միանգամայն տեղացի եւ ոչ-տեղացի (այս իրավիճակը արդի մարդաբանութիւնը կը բնորոշէ թրանսլոքալ բառով), ազգային է եւ... անդրազգային: Այս տողերուն հեղինակը կը խմբագրէ գիտական պարբերաթերթ մը, որուն արտօնատէրն է Զօրեան Հիմնարկը եւ որուն անգլերէն անունն է Diaspora: a journal of transnational studies, «Սփիւռք. անդրազգային ուսումնասիրութիւններու պարբերաթերթ»: Սփիւռք բառը հոն կը նշէ անոր աւանդական հասկացողութիւնը եւ երեւոյթը: Այդ բառով կ'ընդգրկուին այն պատմական հաւաքականութիւնները, որոնք գոյացած են անցեալ երկու հազարամեակներու ընթացքին (Հրէական սփիւռք, Յ. Ք. 70-140 տարիներուն, Հայկական՝ 1045-1915, եւլն.): Անդրազգային բառը կ'ընդգրկէ նոր երեւոյթներ: Այս երեւոյթներն են խորագրի նշած «ապագան», որոնց գոյութիւնը կը հրաւիրէ (գրութեան այս հատուածին մէջ նկարագրուած) ազգապետութիւններուն՝ կատարել զիջումներ, փոփոխութիւններ, եւ ամէնէն դըժուարը, հիմնականօրէն փոխել եւ երբեմն մէկ կողմ դնել «ազգ, սփիւռք, պետութիւն եւ էթնիքական փոքրամասնութիւն» բառերեւոյթներուն մասին իրենց հասկացողութիւնը, բեւեռացնող նախապաշարումները, օրէնքներն ու գործելակերպը: Հայկական ազգային, ազգապետական հռետորութեամբ սնանած, անոնց տեսիլքով հմայուած Հայութեան համար (որ կը ներառնէ այս տողերը ստորագըրողը, ապա նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ ընթերցողներու ստուար մեծամասնութիւնը) դժուար, շատ դժուար ինքնափոխակերպում մը պիտի ըլլայ յարմարիլ անդրազգային երկրագնդացումի նոր ու դաժան իրականութիւններուն: Այդ յարմարում, կ'ենթադրէ ոչ միայն Սփիւռքի տեւականացումը՝ իբր ինքնանպատակ հաւաքական կառոյց, այլ՝ հայրենիքի «սփիւռքացումը», այսինքն՝ անոր բնակչութեան եւ պետական ղեկավար ընտրանիին կողմէ անդրազգային մտածելակերպի եւ գործընթացի որդեգրում: Հայրենիքներու տիրապետող ազգապետութիւնները պիտի ստիպուին հասկնալ կատարեալ անկախութեան դէմ գործող արգելքները՝ որոնք նոյնիսկ մեծ պետութիւնները կը վերածեն, որոշ մարզերու մէջ, օտարին հետ ստիպողաբար գործակցող, նոյնիսկ օտարէն կախեալ միաւորներու: Սփիւռքները հոմուտ են կախեալ վիճակի մէջ գործելու: Ապա նաեւ ազգապետութիւնները պիտի ստիպուին սորվիլ ապրիլ ոչ-միաձոյլ, երկուութիւն պարտադրող իրավիճակներու մէջ: Պիտի ստիպուին յարգել մարդկային եւ քաղաքական իրաւունքները փոքրամասնութիւններուն, որոնք խորթ են կամ գոնէ խորթ կը թուին իրենց: Պիտի ստիպուին ապրիլ իրականութեան մը մէջ, ուր բեւեռացումը անկարելի է, «մենք» եւ «անոնք» չկան, այլ կայ վիճակ մը՝ ուր անոնք մեր մէջ ալ են, մենք՝ անոնց, — խառնածին եւ խառնակառոյց իրավիճակ՝ որուն միւս կոչումը «ըՍփիւռք» է: Կը մնայ մանրամասնել այս վիճակը՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի (պատրաստ չեմ ըսելու՝ իր Սփիւռքի) պարագային, պարզելով թէ այս ընդհանուր սահմանումները ի՞նչ իմաստ եւ կիրարկում կ'ունենան մեր ածուին մէջ, ներկայիս եւ մօտակայ ապագային:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ «ՊԸՋԻՒՔ»ՆԵՐԸ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Չեմ կարող մոռացութեան տալ այն երկդիմի դէպքը, երբ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի տարբեր հնչողութիւնները եւ տարբեր ասացուածներ իրար են հանդիպում:

Մի տարի, բաւականին վաղուց, փետրուար ամսին, անսովոր ցուրտ եղաւ: Մեր պահեստանոցում այլեւս չոր թուղթ չէր մնացել ու այդ ապրանքի խիստ պահանջ կար: Ի միջի այլոց, ասեմ որ, չիրի վաճառականների եւ ածխավաճառների աղօթքը նոյնն է՝ երկուքն էլ կարօտ են ցուրտին... Ուրեմն այդ պահանջի նկատմամբ, ուղարկեցի մեր պոլսահայ պաշտօնեան կեդրոնական շուկան՝ լէ Հալ որ փորձի ճարել որոշ մի քանակութիւն: Երեկոյեան վերադարձին գալիս է գրասենեակս եւ յայտնում որ այնինչ վաճառականի մօտ կայ 425 սնտուկ.

– Լա՛ւ, այդ պարագայում, վաղ առաւօտ շատ կանուխ եղիր նրա մօտ, գինը խեղդիր եւ իսկոյն ապրանք քաշելու թուղթը բեր.

Անշարժ մոմիայի նման, սառած աչքերով, պաշտօնեան լո՛ւռ ինձ է նայում:

– Ի՞նչ է, չհասկացար ասածս:

Կմկմալով, մարած ձայնով, պատասխանում է.

– Շիտակ լսած պարոն, չհասկցայ, ինչո՞ւ կ'ուզէք որ գինը խեղդեմ:

Չեմ յիշում թէ ինչ շահ թողեց այդ թուղթի գնումը, բայց միշտ մտքումս վառ կը մնայ այդ օրուայ փոթորկալից «խեղդալ»ս...:

Նման մի դէպք էլ պատահեց մի օր Երեւանում: Սունդուկեան թատրոնի մօտեր, նշմարում եմ մի հաւաքում եւ ականջիս հասնում են կծու խօսքեր: Մօտենում եմ ամբոխին: Կռիւն էլ հետաքրքրական է դիտել Հայաստանում եւ ստուգել թէ բաց թողած նախատինքները հայերէ՞ն, ռուսերէն կամ... թրքերէն են գայլայլո՛ւմ: Մէկ էլ ի՞նչ տեսնեմ՝ բազմութիւնը հրմշտկելով դուրս է գալիս հանրածանօթ, փարիզաբնակ մեր նկարիչ Փափազը: Զայրացած աչքերով, կաշուից դուրս եկած վիճակում, գոռում է՝ «վա՛յ քըփեկ, վա՛յ»: Փորձում եմ նրա բորբոքումին սրտակից լինել՝ «Ի՞նչ է պատահել Փափազ, հանդարտիր»:

Պարզուեց որ Փափազ հանդիպել է ու ծանօթացել տեղացի մի հայրենակիցի հետ: Միասին զրուցել են, սովորական հարցումներ տուել, կատակել: Վերջումն էլ տեղացին, անմեղօրէն, հարց է տուել՝ «տարերկրացի» Փափազին՝ «հայրդ կենդանի՞ է»: Այդ հարցումին վրայ մեր նկարիչը կ'այլայլուի՝ «Ի՞նչ ըսիր, կենդանի՞. դուն ես կենդանի, վա՛յ քըփեկ, վա՛յ»:

Վա՛յ Փափազ, վա՛յ...

Մի դույզ երկթեւանի լինելու շնորհիւ է որ ալէհեր, բայց միշտ ջահել ու անփոխանակելի, մեր արեան լեզուն, բազմադարեան իր բարձրունքից չի տապալուել, չի կորչել: Ու երբեմն էլ, ահա, մեզ առիթ է տալիս ժպտելու:

* * *

Ֆրանսայից զատ, այլ երկիրների լեզուներ նաեւ «զարդարել» են մեր մայրենին: Իտալահայը վարդի բուրմունքը «կը լսէ»... Այնպէս որ հարբուխ էլ լինի, նա կարող է վայելել վարդի առաքինութիւնը... Իսկ Միացեալ-Նահանգների Հայերը դրամ չեն վաստկում այլ «կը շինեն»: Իտալացիներից զատ, Ամերիկահայերն էլ ուրեմն շինարարի համբաւ ունեն... Լաւ է որ տոլար չեն «արտադրում», թէ ոչ դրամի կեղծարարներ պիտի լինէին...:

Եթէ մեր լեզուի նկատմամբ բազմաթիւ են «տարերկրացիներ»ի սայթաքումները, այնուամենայնիւ մեզ մըրցակից են Հայաստանի մեր հայրենակիցները: Ո՞վ չգիտի թէ որքա՛ն հրապուրիչ, կախարդիչ դեր է ունեցել Պուշկինի միջնադարեան ծաղումով ռուսերէնը, որ յետագայում յաջողել է նախշել, զարդարել Հայոց հնադարեան լեզուն:

Վերջերս երեւանցի յարգելի մի անձնաւորութիւն, Փարիզում գտնուած օրերին, հեռաձայնում է փարիզաբնակ տիկին Վարդուհուն: Զարգացած, շնորհալի տարիքով, պոլսահայ մի տիկին:

– Բարեւ ձեզ տիկին Վարդուհի, ձեզ անհանգստացնողը Միշա Վարդանօֆն է: Երեւի յիշում էք, ո՞նց էք:

– Աղէկ, շնորհակալ եմ, բարի գալուստ:

– Ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը:

– Է՛հ, սանկ-նանկ, կ'երթանք կոր:

– Շատ բարի. կ'ուզէի տիկին Վարդուհի, գալ ձեզ հետ խօսել. կարելի՞ է:

– Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսիք պարոն:

Այս հարցումը արժանացաւ մի պահ լռութեան, որի ընթացքում մի դույզ թեթեւ զարմանային մի զեփիւռ շոյեց տիկին Վարդուհու միտքը... Այդ լռութիւնից Վարդանօֆ կարծես զգաց որ իր յայտնած ցանկութիւնը կարօտում է ճշգումի:

– Այսինքն տիկին Վարդուհի, ուզում եմ պարզապէս գալ ձեզ հետ մի փոքր զրուցել:

Հայաստանում երբ ուզում են ուրիշի հետ հեռախօսով զրուցել, նախ, բնականաբար, թիւերը պիտի... «հաւաքեն»: Իսկ համալսարանի դասախօս - փրոֆէսէօրը ուսանողներին հրաւիրում է «իրանց տեղերը զբաղեցնել»:

Ահա ուրեմն, Հայաստանցին մեզ առիթ կը տայ, որ աւելացնենք հոմանիշների մեր պաշարը:

Հեռախօսի համարներից զատ, ուրիշ մի պարագայում էլ կարելի է... «հաւաքել»:

Այն տարին Սփէնքսի զօրութեամբ, դեռ կանգուն էր Սովետական Կայսրութիւնը: Հայաստանի ճամբան անցնում էր Մոսկուայից: Շերեմեթով օդակայանից մեզ տեղափոխում էին հեռաւոր մի ուրիշ օդակայան: Ինչ-ինչ պատճառներով պատահում էր որ մի լրիւ գիշեր անցկացնենք այդ օդակայանի անհիւրընկալ չոր տախտակից նստարանների վրայ: Այդ տարին ուրեմն կծկուած վիճակից մեզ ազատեց մոսկովեան լուսաբացը. ու ճմռթկուած վիճակում տեղաւորուեցինք Ռուսաց արագիլի թեւերի տակ: Մի ժամ անցաւ եւ մեր ինքնաթիռը դեռ կապած սպասում է: Կողքիս հարեւանի համբերութիւնը այլեւս սպառեց, եղունգները բաւականին կրծելուց յետոյ, դիմեց ծխախոտին: Հազիւ վառել էր, հրթիռի արագութեամբ վրայ հասաւ երիտասարդ hօբէսը:

– Ընկե՛ր, չի կարելի ծխել, մարեցէք իսկոյն ձեր փափիրոզը: Սպասեցէք որ բարձրութիւն հաւաքենք, նոր կարող էք ծխել:

Հայախօս «հօթէս»ը հեռացաւ, ինքնաթիռն էլ սկսեց շարժուել ու թռչել: Տաս - տասնըհինգ րոպէից երբ նորից մօտիցս անցաւ, հարց տուի.

– Ներողութիւն օրիորդ, այդ ձեր ասած բարձրութիւնը ի՞նչով էք հաւաքում, բահո՞վ թէ «վեդրօ»յով (դոյլ):

Փոխան դասական ժպիտի, իր հայաշող սեւ աչքերով նա ինձ շանթահարեց ու «պապալաշ»ով հեռացաւ:

Նկատի առնելով որ հայերէնս մնում է «համեստ», ֆրանսերէն լեզուի ազնիւ ու անխուսափելի ճնշումի ներքեւ, ըդգում եմ որ յաճախ նախադասութիւններս կաղում են(1): Բայց պիտի չուզէի որ թղթին յանձնուած այս գծագրութիւններս սխալ հասկացուեն եւ մի տեսակ տեղի տայ անհաճոյ մեկնաբանութիւնների: Ուստի այս կասկածը հեռացնելու միտումով, յարմար նկատեցի որ Յովհաննէս Քաջազնունին լինի մտածումներիս թարգմանը:

«Ռուսի լեզուն թշնամի չէ իմ հայերէնին, ոչ էլ վտանգ կամ սպառնալիք: «Վտանգ ու սպառնալիք դառնում է այն դէպքում, միայն, երբ ես չգիտեմ նրանից օգտուելու ձեւը ու չափը, կամ երբ Ռուսը յարձակողականի է դիմում եւ, օգտուելով կողմնակի ուժերից ու հանգամանքներից, արգելքներ է դնում իմ լեզուի զարգացման ու արհեստականօրէն պատուաստում է ինձ իր ռուսերէնը:

«Հարկաւ, այդ դէպքում վտանգ կայ եւ ինձ չի մնում ուրիշ բան, քան տէ՛ր կանգնել իմ ժառանգական սեփականութեան, դիմել ինքնապաշտպանութեան ամէն հնարին միջոցի ու թոյլ չտալ, որ թալանեն ինձ» («Յետ մահու», էջ 148):

* * *

Պէտք ընդունել նաեւ որ Ֆրանսացի անուանի գրողներն էլ երբեմն նպաստել են իրանց գաղափարներով մեր ինքնութեան պահպանման(2): Քանի որ, իրականում, աւելի սնուել - զօրացել ենք ֆրանսական կենսունակութեամբ, չենք կարող անտեսել Պոմառշէն՝ «Կը փութամ ծաղրել ամէն ինչ, որ ստիպուած չլինեմ լալ»:

Այլ խօսքով եթէ լացը չի դարմանում մեր թերութիւնները եւ մանաւանդ մեր ազգային նախանձախնդրութեան պակասը, հարկ է ուրեմն վերջ դնենք մեր մայրենի լեզուի «պըղձիւք»ների այս շարանին, ճաշակելով յուղիչ եւ զուարճալի մի հանդիպում, իբր ախորժահամ մի աղանդեր (տեսէր):

Տարիներ առաջ Անդրանիկ Ծառուկեան գնում է Պաղեստին եւ Հայֆայում տեսակցում է Հալէպի որբանոցի իր տարաբախտ ընկերներից մէկին հետ, որ 40 տարիներից ի վեր, բնակում ու գործում էր այդ արաբախօս քաղաքում: Եղեռնից ազատուած երկու ընկերները համբուրւում են, յուզւում, կատակում, վերյիշելով անցեալի դառն ու անոյշ օրերը: Մի քանի ժամ տեւող այս ուխտագնացութեան համ տուող յետադարձից յետոյ, հրաժեշտի պահին, պայմանաւորւում են զիրար նորից հանդիպել: Հայֆայաբնակ ընկերը Ա. Ծառուկեանի ձեռքը սեղմելով ասում է.

– Ուրեմն Անդրանիկ, վաղը միասին կ'ըլլանք, իրիկուայ 8-ին վրայէդ կ'անցնիմ:

Ծառուկեան մի պահ լուռ դիտում է ընկերոջ ու ժպիտը շուրթին պատասխանում՝

– Վրայէ՞ս կ'ուզես անցնիլ, աղէկ, ըսկըզբունքով դէմ չեմ. սակայն ճաշակիդ կը մեղքնամ...:

«Վրայից ենք անցել», տակից ենք անցել... ի՞նչ փոյթ: Գոնէ մի պուտ «ծըծղանք»: Քանի մեզ վրայ դեռ չի փլէ կեանքի գիշերը...:

ՍԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

(1) VOLTAIRE — Mon verre est petit, mais je bois dans mon verre.

(2) DUBELLAY — Plus me plaît le séjour qu'ont bâti mes aïeux que des palais romains aux fronts audacieux.

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուլոնի պետական երաժշտանոցի տընօրէնութեան պաշտօնը յանձնուած է հայ երաժշտագէտ Սերժ Փալոյեանի:

Սերժ Փալոյեան ծնած է Վիէն 1950-ին, ուսումը ստացած Լիոն եւ տեղւոյն պետական երաժշտանոցը աւարտած է, վըկայուելով դաշնակի եւ աւագափողի մասնագիտութեամբ: 1980-ին նշանակուած է Լա Սիոթայի երաժշտանոցի տընօրէնութեան, ապա քաղաքական դանազան պատճառներով պաշտօնէն հեռացուած 1990-ին: Յաջողած ըլլալով Թուլոնի պետական երաժշտանոցի տնօրէնութեան պաշտօնի թեկնածուներու համար կատարուած մրցումին, այս Սեպտեմբերէն սկսեալ կը ստանձնէ իր նոր պաշտօնը: Իսկ իբր երգահան՝ Փալոյեան այժմ սկսած է յօրինել երաժշտութիւն մը փող եւ արինդի համար, եւ քըրիստոնէութեան 1700-ամեակին նուիրուած երգախաղ մը, ներկայացնող Գրիգոր Լուսաւորչի կեանքը եւ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանէն ներս, որ շարադրուած է ֆրանսերէնով Տիկին Սիուլաճեանի կողմէ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԴ.

Էֆէնտին «ամէնուս համար է»ին վրայ թեթեւ մը շնչեց: Անդրադարձաւ որ քահանան կը զգուշանար իրեն բանտարկմանը ո՛րեւէ ակնարկութիւն ընելէ: Անշուշտ չէր ուզեր վէրքը պղտիկ ձգել իր անցեալ ամբաստանութեանը համար: Բայց ինքը, վիրաւոր էֆէնտին, սփոփանքի կարօտ էր, ուստի խօսքը ինքը բացաւ:

– Այնպէս է, Տէր Հայր, այնպէս է. ամէնքս ալ ազգին բախտակից ենք: Մեր գլխուն ալ շատ բան եկաւ:

– Լսեցի, էֆէնտիս, լսեցի, պատասխանեց Տէրտէրը անկեղծ վշտակցութեամբ: Ի՞նչ ընենք, ամէնքս ալ Հայ ենք: Մեր պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ այսօրէն մահմետականները միշտ մեր մեծերուն գլուխը կ'ուզեն ուտել: Անշուշտ Յուշիկներուն մէջ կրակի տարուան աղէտը կարդացեր էք:

– Կարդացեր եմ, Տէր Հայր:

– Ին առաջ մեր քաջ նախարարները այրեցին, որպէսզի անտէր անտիրական ժողովուրդը դիւրութեամբ կոտորեն: Միշտ միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են:

Այս միջոցին Տէր Յուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստելու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ: Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր: Տէր Յուսիկ ներողութիւն խնդրեց, որ սիկար մը չի կրնար հրամցնել, վասն զի ինքը ծխող չէր: Էֆէնտին հատ մը գրպանէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցութիւնը շարունակեց:

– Է նայինք, Տէր Հայր, ե՞րբ կը մեկնիք, հարցուց:

– Շիտակը, էֆէնտի, որոշ բան մը չեմ գիտեր: Մօտերս նոր Պատրիարք պիտի ընտրուի, կ'ըսեն: Կը յուսամ որ սրբազանը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ: Բացակայութիւնս շատ տարի տեւեց. ժողովուրդը կը սպասէ: Ընելիք շատ բան կայ:

– Ի՛նչպէս, իմացա՞ք բան մը. ձեր գեղն ալ դէպք պատահե՞ր է, շատ դըժբախտութիւններ տեղի ունեցե՞ր են:

– Ատ մասին, փառք Նախախնամութեան էֆէնտիս, լսեցի որ մեր գեղը անփորձ մնացեր է:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, ատ ի՛նչ հրաշք է:

– Էֆէնտիս, մինակ պարզ հրաշք մը չէ:

– Հապա՞:

– Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրած են, ու քանի մը հրացան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինավարժութիւն սորվելով: Խուժանը դրսէն մեր գեղին վրայ յարձակում ըրած ատենը, տղաքն ալ անոնց վըրայ եւ թշուառականները լեղապատառ կը փախչին: Երիտասարդները անոնց ետեւէն կը վազեն եւ ուրիշ հայ գեղերու ալ օգնութեան հասնելով՝ զանոնք ալ փրկեր են: Ա՛խ, էֆէնտիս, եթէ ամէն քաղաք ու գիւղ ալ ասանկ նախատեսութիւն ունեցած ըլլար, բանիկ մը չէր պատահեր:

Այս տեղեկութիւնը լսելուն՝ էֆէնտին պահ մը մտախոհ լուռ մնաց: Կը հասկընար թէ «ժողովուրդի խոհեմութիւնը» զէնք ունենալու եւ զինավարժութեան մէջ կը կայանայ: Հետաքրքրութիւնը արթընցաւ. եւ Տէր Յուսիկէն քանի մը տեղեկութիւններ ուզեց. կը զարմանար թէ անծանօթ գեղի մը մարդիկ ինչպէս եղեր է որ կրցած են հեռաւոր ապագան նախատեսել:

Քահանան համառօտակի մը պատմեց տարիներէ ի վեր տեսնուած պատրաստութիւնները, բայց առանց ինքզինքը մէջ խառնելու, ամէն ինչ երիտասարդներուն կազմած ընկերութեան վերագրելով:

– Հէյ, հէյ, ըսաւ էֆէնտին: Մենք ալ հա՞յ ենք եղեր, մենք ալ բա՞ն գիտենք եղեր. իբր թէ ազգին մէջ ալ կարեւոր դեր մը ունէինք: Ժողովուրդը ինքն իր գըլխուն, մենէ աւելի աղէկ գիտէր թէ խոհեմութիւնը ինչ ընել կը պահանջէ:

(Շար. 30)

(Շար. Ա. էջէն)

ծուած է հանրակառքի մը մէջ, 20 լիթր պէնզինի տարայի մը բռնկման պատճառով, որուն հետեւանքով տեղն ու տեղը մեռած են 8 ճամբորդներ եւ 14 ուրիշներ ալ զանազան աստիճանի այրուածքներ ստացած: Կատարուած հետաքննութենէն պարզուած է որ վարորդը չէ յարգած ապահովութեան կանոնները:

Վիրաւորներուն մէջ կային նաեւ չորս երախաներ, որոնցմէ մէկը մահացած է հիւանդանոցը:

ՓԱՌԱՏՕՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

Կոստրոմայի (Ռուսաստան) մէջ, Օգոստոս 11–26 տեղի ունեցած երիտասարդական թատրոններու «Արծաթէ Նաւակ» միջազգային փառատօնին Երեւանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնը արժանացած է գլխաւոր մրցանակին՝ «Արծաթէ Նաւակ»ին: Թատերախումբը ներկայացուցած է Վարդգէս Պետրոսեանի «Դեղատուն Անի» գործին հիման վրայ Յակոբ Ղազանչեանի բեմադրած «Նամակներ պատանեկութեան կայաններից» թատերգութիւնը: Բացի այդ, Հայաստանի երիտասարդ դերասանները շահած են երկու այլ մրցանակներ եւս՝ «Լաւագոյն կանացի կերպար»ի (Քրիստինէ Յակոբեան) եւ «Կերպարային դեր»ի (Ապաւէն Ալեքսանեան) ճիւղերուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱ կը շարունակէ անսպառ նիւթ հայթայթել մամուլին եւ անոր ամէնէն լրջախոհ ներկայացուցիչներուն ինչպէս Լը Մոնտ (որ փրէսփիփըլի համբաւ չի վայելեր) որ Սեպտ. 4–ին իսկ էջեր կը լեցնէր յօդուած մըն ալ հրատարակելով Ճոնի Հալիտէէ: Լոնտոնի մէջ ալ մամուլ եւ ժողովուրդ կ'այպանեն արքունիքը որ յուզում չի ցուցաբերեր: Շաբաթ առաւօտեան թափօրին ուղեգիծն ալ աւելի երկարեցաւ (3 քմ.) թոյլ տալու համար որ սպասուած մէկէն երեք միլիոնի բազմութիւնը կարենայ հետեւիլ: Կ'ըսուի թէ թաղման այս արարողութիւնը պիտի գերազանցէ Վիքթորիա թագուհիին եւ Չրչիլի յուղարկաւորութիւնները: Եւ որովհետեւ չափի որեւէ զգացում չէ մնացած, Տայանա արդէն «Սրբուհի Տայանա» եղած է, կատարեալ, տիպար կինը որուն հանդէպ պաշտամունք մը ծնունդ առած է Անգլիոյ մէջ: Ամէն օր, աւելի քան 100 հազար հոգի կը տողանցեն իշխանուհիին բնակարանին առջեւէն եւ ծաղիկներ կը դիզեն: Սէնթ Ճէմսի մօտ ալ, ուր է ներկայիս Տայանայի մարմինը, խուռներամ բազմութիւն մը կայ, ստորագրելու համար ցաւակցութեան տոմարները: Հարկ է մինչեւ եօթը ժամ պոչ բռնել նպատակին հասնելու համար: Հիացողներու բանակ մը կայ որ նոյնիսկ Մեմորիալ մը կը փափաքի ապագային համար Լոնտոնի կեդրոնը, որպէս ուխտավայր...

ԳՐԻՍԹԻԱՆ ՊԼԱՆ կը սպառնայ հրաժարիլ Էօ–Ֆրանսի նախագահ–տնօրէնի իր պաշտօնէն եթէ կառավարութիւնը, հետեւելով Փոխադրութեանց Նախարարին (համայնավար Ժ.–Գ. Կէսօ), հրաժարի օդանաւային ընկերութեան սեփականաշնորհումէն: Կառավարութիւնը կը մեղադրէ նախագահը որ իր սպառնալիքով կ'ուզէ ճնշում բանեցնել: Գ. Պլան երկար բացատրած է Լ. Ժոսփէնի եւ Ժ.–Գ. Կէսոյի անհրաժեշտութիւնը որ կայ, ընկերութեան համար, կարենալ իր իսկ դրամը գործածել տնտեսութեան դիմելու: Ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր. Հոլանտ զօրավիգ է Կէսոյի եւ կը յայտարարէ թէ անոր դիրքը ճիշդ է՝ ոչ սեփականաշնորհում ոչ ալ սթաթու–քուօ: Յոյս կայ որ մինչեւ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պարոն Սիմոն Աւտոյեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն Վասպուրականի Հայր. Միութեան, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Վարչութեան, Սէն–Ժէրոմի եկեղեցւոյ Թաղականութեան, Պ. Կարօ Յովսէփեանին, եւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակներով, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, նամակներով, հեռաձայնով, հեռագրով, մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱՏՐԻՆԷ ԱՒՏՈՅԵԱՆԻ

(ծնեալ Վէմեան)

մահուան առթիւ:

Սեպտ. 12 (վարչական ժողովի թուականը) ելք մը գտնուի:

ՄՈՍԿՈՒԱ բացառիկ շուքով կը տօնախմբէ իր 850–ամեակը Սեպտ. 5–էն 7: Բացումը կը կատարուի Ուրբաթ ժամը 13–ին, Կրեմլինի ծոցը Գաթետրալներու հրապարակը, բեմադիր՝ Անդրէյ Կոնչալովսկի պատմական ներկայացում մը պատրաստած է՝ «Մեր նախկին մայրաքաղաքը» անուանուած: Ներկայ կ'ըլլան Ելցին եւ 6000 հիւրեր: Թատերական տօզանցք մը տեղի պիտի ունենայ ամբողջ օրը Մոսկուայի փողոցներէն եւ մեծ նուագահանդէս մը Կարմիր հրապարակին վրայ, մկրտուած «Սլաւ աշխարհը կ'ողջունէ Մոսկուան»: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ քաղաքապետը՝ Եուրի Լուժկով որ հաւանական յաջորդ մըն ալ կը նկատուի Ելցինի: Ան, հինգ տարուան ընթացքին, հիմնովին փոփոխութեան ենթարկած է Մոսկուան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ. յայտարարած է Սեպտ. 2–ին, Կազան (Թաթարստան) որ Կաթողիկէ եկեղեցիէն դատապարտում մը կ'ակնկալէ «մարդորսութեան» որպէս նախապայման Յովհ.–Պօղոս Բ.ի հետ հանդիպումի մը: Յունիսին ժամադրութիւն մը իրենց միջեւ տեղի չէր ունեցած որովհետեւ անկարելի եղած էր համաձայնութեան գալ դատապարտելու համար յոյն կաթողիկէներու մարդորսութիւնը, մանաւա'նդ Ուկրանիա:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտուեցաւ Մարթիկէն այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Այս պարտութիւնը պատճառ եղաւ որ դասաւորման մէջ նահանջէ եւ 3–րդ դիրքէն իջնէ 6–րդի, 11 կէտով: Գլուխն է միշտ Թուռա 16 կէտով եւ վերջին է Թուլոն 4 կէտով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները Միհրան–Ռոլան եւ Դաւիթ–Իվ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 7–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Պաhրի)

յիշատակին, մահուան երկրորդ տարելիցին առիթով:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յԱննայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին.

– Հայերէն լեզու,

– Պաճալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,

– Երգ,

– Պար,

– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 Paris
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ–ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս – Պուա–Գոլոմպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ — PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7–էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.–ի նախապատրաստական մակարդակ 13–էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30–էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30–էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24–ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8·30–էն 12·30–ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մըտոն–լա–Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

– Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

– Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն.– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations dans le monde!

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI
6 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·195 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.195

ԵՐՐԵԱԿ ՌՄԲԱՓՈՐՁ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

7 ՄԵՌԵԱԼ, ՄՕՏ 200 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 4-ին, Երուսաղէմի հետիոտն թաղամասի մը մէջ, անձնասպանական երրեակ ռմբափորձ մը գործուած է, որուն հետեւանքով 7 մեռեալ կայ -երեքը՝ ահաբեկիչներն իսկ- եւ մօտ 200 վիրաւոր, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ: Անմիջապէս տեղ եղած է Համաս ծայրայեղ շարժումի ղեկավարի մը՝ Էզզէտին ալ-Կասամ: Համաս կը սպառնայ նաեւ նոր ռմբափորձեր կատարել եթէ Իսրայէլ Սեպտ. 14-էն առաջ ազատ չարձակէ բանտարկած իր բոլոր զինուորեալները:

Իսրայէլի կառավարութիւնը անմիջապէս վերահաստատեց ինքնավար հողամասերու ամբողջական շրջափակումը, որ մասամբ մեղմացուցած էր: Նեթանեահու պատասխանատու կը նկատէ Արաֆաթը, որուն մէկ բանբերն ալ կ'աւելցնէ որ չեն յարգուած Օսլոյի համաձայնագրին տրամադրութիւնները:

Նոյն իրիկունը բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Հարաւ-Լիբանան, Հըզպոլլահի եւ իսրայէլեան ուժերու միջեւ: Իսրայէլցի 11 զինուոր սպաննուած է, չորս ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Իսրայէլի ամէնէն ծանր կորուստներն են 1982-ի գրաւումէն ի վեր:

Նեթանեահու պատրաստ կը թուի թաղելու Օսլոյի համաձայնագիրը: «Պաղեստինցիներուն հողամասեր տուինք, կրակ, փոխարէն յանձն առած էին, ահաբեկչութեան դէմ պայքարիլ: Սկիզբէն ի վեր՝ ձախողութիւն է»: Իսրայէլի վարչապետին համաձայն չեն աշխատաւորական կուսակցութեան անդամներ եւ անոր կը վերագրեն մեծ պատասխանատուութիւն մը ներկայ կացութեան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ԺՈՍՓԷՆ երկու ժամ տեսնուեցաւ Էռ - Ֆրանսի նախագահ՝ Շրեթիեան Պլանի հետ Սեպտ. 4-ին որուն աւարտին յայտնեց թէ Էռ - Ֆրանսի սեփականաշնորհումը օրակարգի նիւթ չէ: Ժոսփէն կ'ուզէ որ Պր. Պլան իր պաշտօնին գլուխը մնայ: Ընդդիմութենէն զատ, ձախի եւ նոյնիսկ ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխներ կողմնակից են Պր. Պլանի, այսինքն սեփականաշնորհման անհրաժեշտութեան: Ասոնց կարգին Մ. Ռոքար յայտարարեց թէ սեփականաշնորհումը պարտադիր է Պրիւսէլի Յանձնախումբին համար:

ԷԼԻԶԱԲԷԹ ԹԱԳՈՒՀԻՆ որոշեց ձայնասփռատեսիլէն ելոյթ մը ունենալ Սեպտ. 5-ին, ինչ որ աննախընթաց է: Բրիտանիոյ արքաները երբեք ուղղակի չեն խօսիր ժողովուրդին, բայց կը թուի որ ամբողջ արքունիքը ցնցուած է պատահածէն եւ պղծուած մամուլի քննադատութիւններէն: Թերթերը ծանրացան արքունիքին պաղ վերաբերումին վրայ, գրելով թէ սիրտ չունի եւլն. եւլն.: Թագուհին այլ զիջումներ ալ ըրաւ, Պըքինկէմի պալատին իր դրօշակը փոխարինեց ազգ. դրօշակով որ կէս պարզուեցաւ որպէս սուգի նշան: Կուսարտիքն իսկ գրած էր թէ եթէ Ուինտզըրները դաս մը չքաղեն, Շարլ թող իրենց ապագան է զոր պիտի թաղեն: Արքայական ընտանիքը նաեւ եկեղեցական կարճ արարողութիւն մը կատարել տուաւ Սեպտ. 4-ին, Սկովտիոյ իրենց ամարանոցին մերձաւոր մատուռին մէջ, ուր ներկայ եղան Էլիզապէթ, իշխան Ֆիլիփ, իշխան Շառլ եւ երկու զաւակները: Լոնտոնի մէջ պանդոկի մէկ սենեակ իսկ կարելի չէ գտնել, ծաղիկի ալ պակասի վախ կայ: Ոչ ոք, մանաւանդ ոչ՝ արքունիքը կը խորհէին թէ Տայանա այսքան սէր եւ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Բայց, խորքին մէջ, կը թուի որ ժողովուրդը առաւելաբար կ'ուզէ իր ցասումը արտայայտել ժամանակավրէպ միապետութեան մը դէմ: Տայանայի եղբայրը լուր տուած է բրիտանական մամուլի վեց թղթակիցներուն, որ իրենց ներկայութիւնը անբաղձալի է քրոջը յուղարկաւորութեան: Վախ կայ նաեւ որ իշխան Շառլ սուլոցներու թիրախ ըլլայ արարողութեան ատեն. ժողովուրդին վրէժխնդիր զգացումներուն առաջին զոհն է: Եթէ լայ՝ կեղծաւոր պիտի նկատուի, եթէ պաղ մնայ, անզգայ մը պիտի նկատուի:

«ԻՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՆ» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած է Ժերար Շալեան Մոնտի Սեպտ. 5-ի թիւին մէջ ուր կը վերլուծէ աշխարհաքաղաքական ընդհանուր կացութիւնը, հաստատելու համար թէ Միացեալ-Նահանգներու իրաւարարի դերը խնդրոյ առարկայ չէ գալիք երեսուն տարիներուն համար: Այսօրուան աշխարհաքաղաքականութիւնը, կը գրէ Շալեան, հիմնովին տարբեր է: Միացեալ-Նահանգները այլեւս աշխարհի առանցքն են: Կը նկատուի Կիեւ-Թիֆլիս-Բաքու-Տաշքենդ առանցք մը որուն զօրավիգ է Ուաշինկթըն եւ որ կը հակադրուի ռուսական ներկայութեան: Շալեան կ'անդրադառնայ Ամերիկայի դերին նաեւ Եւրոպա, Ափրիկէ, Մերձաւոր-Արեւելք:

ՀԱՒԱՆԱՅԻ (Գուպա) երեք չքեղ պանդոկներու մէջ ռմբափորձեր գործուած են Սեպտ. 4-ին: Իտալացի զբօսաշրջիկ մը մեռած է եւ բաւական վնասներ կան: Այս արարքները կը միտին տարհամոզել զբօսաշրջիկները որպէսզի Գուպա չերթան: Երկրին միակ եկամուտն է: Ամերիկա՝ դատապարտեց արարքները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ առթիւ Կրթական նախարարը՝ Գլոտ Ալեկր նկատողութիւն մը ըրած է որ սուր բանավէճի դուռ բացած է: Նախարարը քննադատած է ուսումնական դասուն յաճախակի բացակայութիւնները:

ՏԱՅԱՆԱՅԻ ԱՐԿԱԾԻՆ ներկայ եղած երեք լուսանկարիչներ, որոնք փախուստ տուած էին եւ կը փնտռուէին, ինքնաբերաբար ոստիկանութեան ներկայացան Սեպտ. 4-ին եւ ղիլահ կը մնան: Աքոթլանտ Եարտէն ալ երկու ոստիկան եկած է: Քննութիւնը ամէն օր նորութիւններ կը յայտնաբերէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սահմանադրական Ատեանը 30 օրուան պայմանաժամ տուաւ իսլամական Ռեֆահ կուսակցութեան որպէսզի իր պաշտպանութիւնը ներկայացնէ: Բեկանիչ Ատեանը, զինուորականներու դիմումին ընդառաջելով, դատի դիմած էր որպէսզի Էրպաքանի կուսակցութիւնը արգիլուի, այն պնդումով որ օձախ մըն է հակաշխարհական գործունէութիւններու:

ԱԼԺԷՐԻ բարձունքներուն վրայ նոր ռմբափորձ մը գործուած է. երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւորներ կան: Նախորդ օրն ալ 22 հոգի մորթուած էր Մետէա, մինչ ՄԱԿ-ը ձնշում կը բանեցնէ Ջերաւալի վրայ որ լուծում մը գտնէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԷՆ ԱՐԱՐԱՏ ՈՒ ԲՈՐԲՈՍԻ ՀՈՏ

Գերմաներէնի ուղղագրութիւնը բարեփոխելու հարցը լուրջ հակամարտութիւն ստեղծած է երկրին նահանգներուն միջեւ: Կան փոփոխութիւնները կիրարկողներ եւ մերժողներ: Եւ քանի որ այդ փոփոխութիւնն ալ կը վերաբերի հնաբոյր նկատուած տառի մը գործածութիւնը սահմանափակելու եւ մեծ մասով օտարամուտ բառերու գրելաձեւին:

Վէճերը այնքան աղմուկի պատճառ եղած են որ խնդիրը հասած է վարչապետին. ան որոշած է վերամուտին արտակարգ ժողովի մը օրակարգի նիւթ դնել զայն ու քննարկութեան դնել, Մշակոյթի, Կրթութեան նախարարներուն եւ շրջանային պատասխանատուներու մասնակցութեամբ: Մինչ այդ, ժողովրդային բողոքի բազմաթիւ դիմումներ կը հասնին դատական ատեաններու. անոնց մէ կը պահանջուի արգիլել փոփոխութիւնը, կամ անոր կիրարկումը: Այս պարագան արձագանգ գտած է միջազգային մամուլին մէջ ալ:

Զարմանք կը պատճառէ որեւէ փոփոխութիւն մերժելու զանգուածներու կեցուածքը: Լեզուն ազգային արժէք նկատող նախանձախնդրութիւնը եւ տեղի չըտալու յամառութիւնը: Կարելի չէ ըսել անշուշտ որ պարզ պաշտօնեան, վաճառորդը, արհեստաւորը լեզուական հարցերու մասին վիճելու ձեռնհասութեան տէր են: Բայց ուշագրաւ է աւանդական նկատուածէն բան փոխելու մերժումին թափը: Մանաւանդ երբ ամէն մարդ գիտէ թէ գերմաներէնը անտէր դաշտ մը չէ ուր ամէն վաչկատուն իրեն համար թիթեղէ պատուանդան մը կանգնէ, կամ գերմանագէտ հռչակուած օտարներու հեղինակութեան գետիններ նուիրուած ըլլան:

Եթէ իսկապէս հարկաւոր է գերմաներէնի ուղղագրութեան բարեփոխում մը, անպայման ան պիտի յանգի ամէնէն ճիշդ լուծումին: Լեզուն լուրջ գոյութիւն է Գերմանացիի համար որ զայն չի կրնար ձգել պատեհապաշտներու շահարկումին: Ոչ իսկ վստահաբար ժողովուրդէն արտայայտուած կամքին, երբ կան գիտութիւն, օրէնք, կանոն, հեղինակութիւն կոչուած բաներ:

Այսուհանդերձ, նախանձ շարժող, նոյնիսկ յուզիչ բան մը կայ փոփոխութեան ընդդիմացող Գերմանացիներու ընթացքին մէջ: Ցաւկապէս անոնց համար որոնք ականատես ու ականջալուր են մոլիբէ հերոսներու պայքարին որ կը մղուի նոյնքան նուիրական այլ լեզուի մը ուղղագրութեան դաշտին վրայ, ցեխի ու մուրի մէ թաղելով զայն, անկարելի յաւերժացումի մը սիրոյն:

Այս պայքարին հերոսները կը խորհրդանշուին ծակ դոյլերով Արարատն ի վեր ջուր հանող գանանններու շարքերով որոնց կ'ընկերանայ բորբոսի հոտ մը···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/5)

ԼՂՀ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԹՈՒՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԻՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ՏՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 4-ին տեղի ունեցած է ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ, նախագահութեամբ Ազգ. Ժողովի նախագահ Արթիւր Թովմասեանի: Օրակարգի միակ նիւթը եղած է իր հրաժարականին հարցը:

Հակառակ մինչեւ ԼՂՀ նորընտիր նախագահին երդման արարողութիւնը այս հարցի քննարկումը յետաձգելու մասին եղած առաջարկներուն, Արթիւր Թովմասեան պնդած է գոհացում տալ իր դիմումին, որ հիմնաւորած է Սեպտ. 1-ի նախագահական ընտրութեան եւ յատկապէս Մարտունիի շրջանի իր հայրենի Ճարտար գիւղի թիւ 24 ընտրատարածքին մէջ արձանագրած անյաջողութիւններով:

Կատարուած է քուէարկութիւն եւ 23 թեր, մէկ դէմ ու երկու ձեռնպահ ձայնով ընդունուած է Ա. Թովմասեանի հրաժարականը:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Հայեւադրպէջանական սահմանի հիւսիսարեւելեան հատուածին վրայ արձանագրուած է նոր միջադէպ մը: Սեպտ. 3, ժամը 21·25-էն մինչեւ 22 ադրպէջանական զինեալ ուժերը մեծ տրամաչափի գնդացիրներով գնդակոծած են Իջեւանի կիրանց բնակավայրի պաշտպանական դիրքերը. զոհ չկայ:

Հայկ. բանակին պատասխան կրակոցն ետք հակառակորդը հարկադրուած է դադրեցնել կրակը: Սեպտ. 3-էն 4-ի գիշերը հանդարտ անցած է:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆ

Լ. Տէր-Պետրոսեանի Սեպտ. 3-ին ստորագրած հրամանագրերով, Լեւոն Բարխուդարեան ազատ արձակուած է նախագահի խորհրդականի իր պաշտօնէն եւ նշանակուած է Գանատայի մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան: Լ. Բարխուդարեան նախքան նախագահի խորհրդականի պաշտօնը վարելը, Հայաստանի Ելմտական նախարարն էր:

ԳԻՒՄՐԵՑԻ ՇՈՒԿԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆՍՏԱՑՈՅՑԸ

Կառավարութեան վերջերս տուած այն որոշումը թէ շուկաներու մէջ վաճառականները իրենց օգտագործած իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրին համար 40 դրամ պէտք է վճարեն, մեծ դժգոհութիւն յառաջացուցած է այս վերջիններուն մօտ: Այս նոր կարգադրութեամբ շուկաներու վաճառատեղիներու վարձքերը կրկնապատկուած, նոյնիսկ եռապատկուած են հասնելով 600-700 դրամի:

Այս հարցին կապակցութեամբ Գիւմրիի քաղաքապետ Միքայէլ Վարդանեան ընդունած է գիրենք եւ կարգ մը պարզաբանումներ կատարած է. ըսուած է նաեւ որ ստեղծուած յատուկ յանձնաժողովը քննարկումի նիւթ պիտի դարձնէ սահմանուած վարձքերու չափերը: Սակայն վաճառականները այլեւս յոգնած՝ բողոքներէ եւ դիերումներէ, Սեպ. 3-ին

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԲ ՍՓԻՒՌՔՆ Է ԱՊԱԳԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— 3 —

Անդրազգայնացումի եւ երկրագնդացումի հիմնական ազդակներն են այն փոփոխութիւնները, որոնք տեղի ունեցան
(ա) հաղորդակցական միջոցներու,
(բ) տնտեսութեան եւ
(գ) բնակչութեան գաղթերու մարզերուն մէջ:

Այսօրուան համեմատած՝ հաղորդակցութիւնը աւելի դանդաղ էր անցեալին, ամէնուրեք, բայց կը կատարուէր ազգապետութեան սահմաններուն մէջ, կամ՝ ազգապետական կառոյցներու միջեւ: Ճամբորդութիւնը կը կատարուէր ազգային ճամբաներու վրայ (ռութ նասիոնալ), կամ ազգային երկաթուղիներով: Հեռագիր, հեռաձայն, փոստատարքում՝ պետական եւ դանդաղաշարժ կառոյցներ էին, — մէկ երկրէ միւսը երթալը՝ վիզա եւ փասփոր կը պահանջէր, իսկ մէկ ազգային հեռաձայնային դրոյթէ միւսը կանչելը՝ բարդ հարց էր: Այսօր՝ ճամբորդութեան միջոցները աւելի արագ են եւ մատչելի —օդանաւը եւ անձնական կառքը նախընտրուած են յաճախ, եւ այդ միջոցները այլեւս պետութիւններու մենաշնորհը չեն: Ամերիկայի մէջ (որ երկրագնդացումի բազմաթիւ երեւոյթներու մանրատիպարն ու մեկնակէտն է), երբեք գոյութիւն չէ ունեցած ազգային օդուղի, երկաթուղի —էր Ֆրանս չէ եղած— ոչ ալ հեռախօսային պետական ցանց: Այսօր նոյնիսկ փոստատարքման մարզին մէջ պետականը (որուն խորհրդանիշն է ազգային դրոշմաթուղթը) տեղի կու տայ կամ ստիպուած է մրցիլ սեփական առաքման կառոյցներու հետ, որոնք կարեւոր ծրարներու եւ փաստաթուղթերու փոխադրումի շահաւէտ գործը սկսած են խլել պետական փոստէն:

Աւելին, համակարգիչներու եւ հեռաձայնային թելերու այն ցանց-կառոյցը որ երբեմն «ինթէրնէթ» կը կոչուի՝ հիմնովին ապազգային է, երկրագունդը ելեկտրական ուղեղի մը վերածող հիւսկէն մըն է: Ամսթերտամ նստած լակոտներ ոչ միայն հոլանտական Պետութեան համակարգիչներու հետ կը հաղորդակցին, այլեւ Ուաշինկթընի Փենթակոնեան ապահովութեան ցանցերուն կը թափանցեն: Անոնց համար ազգային կամ ազգապետական հաղորդակցութեան ցանցը անիմաստ է, —կայ միայն սիպէռսփայս կոչուածը, «կիպերնատարածք», եթէ կ'ուզէք—, եւ ընդգծենք՝ այդ «տարածք» մըն է, որ ոչ հողի, ոչ սահմանի եւ ոչ ալ պետութեան սկզբունքներուն կը հնազանդի: Սփիւռքներուն համար խանգարիչ չէ այս երեւոյթը, թէեւ պետութիւններուն համար՝ է՛: Իմ գրասենեակս նստած՝ Հայաստանի եւ Աւստրալիոյ մէջ ապրող Հայերու հետ աշխոյժ հաղորդակցութիւն ունիմ ես, սակայն ոչ, ըսենք, Հալէպահայ բարեկամի հետ, քանզի հոն պետական կառոյցը ամէն բանէ վեր կը գերադասուի եւ կը հսկէ նման հաղորդակցութիւններու, կղզիացնելով ինքզինք եւ իր քաղաքացիները տեղեկութիւններու եւ փինանսական փոխանցումներու այն յարաշարժ շրջագայութենէն՝ որ արդիականութեան ալիչն է այսօր:

Այլ խօսքով՝ ներկայի եւ ապագայի երեւոյթը այն է, — Թարմ հաւաքական միտքը եւ տնտեսութիւնը կապուած են, նոյնիսկ պայմանադրուած են ոչ-պետական, ոչ-ազգային հաղորդակցական ցանցերով, որոնք ազգապետութեան հակազդեցութիւնը կը տկարացնեն, սակայն կը սատարեն սեփական եւ անդրազգային կառոյցներու աշխուժացման: Սփիւռքը նման անդրազգային հաւաքականութիւն մըն է: Անշուշտ խելացի շարժող պետութիւն մը կրնայ իր ազդեցութիւնը եւ տեսակէտները տարածել այս նոր դրոյթով, ապա՝ սեփական եւ անդրազգային (օրինակ՝ ՀՅԴ-ական) սփիւռքեան կազմակերպութիւններ կրնան հակազդել: Այսօր, երբ համակարգիչս «կը բանամ», կը տեսնեմ հոն իրարու հետ մրցող «Արմէնփրէս»ի եւ ՀՅԴ-ի լրատու ցանցերու լուրերը, կողք-կողքի: Անցեալին, մեր (եւ ուրիշ) Սփիւռքներու մամուլը հատուածական էր ընդհանրապէս, մէկ կուսակցութեան կամ կառոյցի (ՀԲԸՄ, Հայ Կաթողիկէ Համայնք) կամ անձի (Սիմոն Սիմոնեանի, օրինակ) դիտանկիւնէն կը ներկայացնէր աշխարհը, — «Յառաջ» շատ հազուադէպ եւ մասնակի բացառութիւն մըն էր:

Այսօր, «ինթէրնէթ»ային համակարգչային նոր դրոյթին մէջ, կը յամառի դիմանալ միականի, կարճատես, դիտումնաւոր լրագրութիւնը, սակայն արդիւնքը տարբեր է: Անցեալին, ըսենք Պէյրութի մէջ, ընթերցողներու զանգուածը իր համոզումներու համապատասխանող թերթ կը կարդար,—«Ազդակ»(ՀՅԴ),«Զարթօնք»(ՌԱԿ), «Արարատ» (Հնչակեան) երեք գլխաւորներն էին — եւ այդ մամուլին մէջ կը գտնէր իր նեղ համոզումները հաստատող լուրեր եւ մեկնաբանութիւններ միայն: Ինթէրնէթ-ի վրայ քով-քովի, ակնթարթ մը իրարմէ հեռու կը գտնուին նմանօրինակ կողմնակալ լուրեր, բայց կ'ընդգծեմ՝ քով-քովի: Եւ ինթէրնէթը ոչ միայն կ'արտօնէ, այլ նաեւ կը քաջալերէ հակաճառութիւնը, —լուրերու եւ կարծիքներու կրկէս ու քերմէս մըն է միաժամանակ: Շառլաթաններ, լուրջ մարդիկ, Հայութեան ապուշները, հոլիտները, լաւատեղեակները ուս-ուսի կը կարդան իրարու հակասող լուրեր, եւ կը ստիպուին դուրս գալ պատեաններէն: Կրնան չհամոզուիլ իրենց հակառակորդին կողմէ, սակայն կը գիտակցին թէ ի՛նչ է անոր տեսակէտը: Ասիկա սփիւռքեան իրավիճակ է, քանզի Սփիւռքի մէջ ապրիլը կը նշանակէ ստիպուած գիտակցիլ ուրիշի ներկայութեան, շփուիլ անոր հետ, հասկնալ ժամանակակից աշխարհի իսկական բարդութիւնը, հոն գտնուող կարծիքներու եւ շահերու անվերջանալի խաչաձեւումը:

Հայաստանի ազգապետութիւնը լաւ կը գիտակցի այս երեւոյթի կարեւորութեան: Կատարած է զիջումներ, օրինակ, ազգապետական խորհուրդը մարմնացնող փոստը կ'անտեսէ, հեռաձայնային ընկերութիւնը կը սեփականացնէ, եւ կը յանձնուի անդրազգային երկրագնդացումի հոսանքին, քանզի համոզուած է որ (ա) ինք իր միջոցներով չի կրնար արդիականացնել երկրին այս ցանցերը, եւ նման ձախողութեան զայն պիտի դատապարտէր կղզիացման, (բ) այդ անդրազգային սեփականացումը պիտի հարստացնէ արդէն ունեւոր վերնախաւին մէկ մասը, եւ (գ) ելեկտրոնական ու համակարգչային դրոյթին մասնագէտներու ներկայութիւնը Հայաստանի կրնայ արտօնել շատ բան շահիլ եւ քիչ բան կորսնցնել՝ նոր դրոյթին մէջ:

Ինչ որ կը պատահի երկրագնդային հաղորդակցական կազմին, կը փոխակերպէ —աւելի ճիշդ, շատ մը տեղեր արդէն իսկ փոխակերպած է— տնտեսական համակարգը: Յիսուն տարի առաջ ձոյլ ոսկին դեռ դրամ էր, սակայն թեթեւ եւ դիւրաւ «փոխադրուող» կամ «փոխանցըւող» թղթադրամն ու չէքը կը տիրապետէին տնտեսական դրոյթին, եւ, չըմոռնանք, թղթադրամը՝ դրոշմաթուղթին նման, ազգապետութեան խորհրդանիշն էր, եւ անոր անկումէն ետք՝ անարժէք: Այսօր, աշխարհի տնտեսութեան մեծ մասը կը բանի ոչ ոսկիի, ոչ թղթադրամի՝ այլ ելեկտրոնական փոխանցումներու շնորհիւ: Ամէն օր մէկ «թրիլիոն» (հազար միլիառ = մէկ միլիոն միլիոն) տոլարի փոխանցում տեղի կ'ունենայ՝ ոչ ձեռքէ ձեռք, այլ՝ ելեկտրոնական մեքենայէ մեքենայ, առանց ազգապետական հակակշռի, Փարիզէն Հոնկ-Քոնկ դրեթէ նոյնքան արագ, որքան՝ Փարիզէն Մարսէյլ: Այսօր պետական պիւճէ եւ ազգապետական հողին ու սահմաններուն կապուած տնտեսութիւնը տկար են, սեփական եւ անդրազգային դրամագլուխն ու դրամատիրութիւնը՝ զօրաւոր: Ոչ միայն Հայաստանը, այլեւ Ազրպէյճանն ալ, Ֆրանսան ալ, ստիպուած են գոնէ գործակցիլ անդրազգային դրամագլուխին հետ, յաճախ՝ շատ բան զիջիլ անոր: Կախեալ են անկէ, ոչ՝ անկախ: Եւրոպային մէջ, գերպետական այն կառոյցը որ կը կոչուէր Եւրոպական Շուկայ, կը յուշէ մեզի թէ զուտ ազգապետական տնտեսութիւնը որքա՜ն տարբեր ձեւերով կրնայ տեղի տալ ոչ-ազգապետական դրոյթին:(Փակագիծի մէջ կ'արժէ ընդգծել որ այդ «շուկան» միայն տնտեսական բնոյթ եւ նպատակ չունէր:

Կը փորձէր սատարել տնտեսական բարօրութեան, բայց նաեւ Ֆրանսայի համար մանաւանդ՝ Գերմանիոյ պարտըւած սակայն ապագային հզօրանալու սահմանուած շարժակին հակազդելու ծրագիր մըն ալ էր: Չկայ տնտեսականի եւ քաղաքականի կատարեալ անջատում):

Բնակչութիւններու յարաշարժութիւնը անդրազգայնացումի եւ երկրագնդացումի երրորդ ազդակն է: Ամէն անձ կամ «առանձնաշնորհեալ» է, կամ «դատապարտուած» է պետութեան մը քաղաքացի ըլլալու, անոր հպատակ ըլլալու, անոր հողին վրայ ապրելու եւ գործելու համար: Եթէ չէ, յատուկ արտօնաթուղթերու պէտք ունի, որոշ մարզերու մէջ կաշկանդուած է: Այս է ազգապետական դրոյթի ամէնէն հիմնական սիւնը: Բայց եւ այնպէս անհաւատալի թափ առած է գաղթը, սփիւռքացման հիմնական ազդակը, երկքաղաքացիութիւնը: Մարդիկ կը գաղթեն, նախ՝ որոշ պետութիւններու ծանր թաթէն խուսափելու համար, օրինակ՝ Խոմէյնիական Իրանէն: Ապա՝ պատերազմէն խուսափելու համար, — 11-րդ դարու Սելճուքներու ասպատակութիւններէն ապաստան փնտռող Հայեր հիմնեցին Ղրիմեան սփիւռքը (եւ Կիլիկիականը, որ նոր պետութիւն ստեղծեց: Սինկափուր եւ Կիլիկիա այն երկու պետութիւններն են՝ որոնք գաղթականներու ձեռակերտն են): Այսօր, Հայաստանէն՝ Հայեր, Թուրքիայէն Քիւրտեր, նոյնը կ'ընեն, կը փախին պատերազմէն: Սակայն գաղթականութեան սատարող ամենամեծ ազդակը՝ անդրազգային տնտեսական — հաղորդակցական նոր համակարգն է: Մեքսիքայի եւ Անատոլուի յետին գիւղերու բնակիչները քաջածանօթ են Լոս-Անճըլըսի եւ Միւնիխի տնտեսական կարելիութիւններուն: Երեւանի բնակիչները Գալիֆորնիոյ գործածուած ինքնաշարժի շուկային մասին աւելի լաւատեղեակ են, քան՝ բազմաթիւ բնիկ Գալիֆորնիացիներ: Զարգացած ազգապետութիւններու պատերազմէն (Ալժերիա), բռնապետութենէն (Թուրքիա) եւ տկար տնտեսութենէն փախող — արտագաղթողները, ապա՝ պարզ ապաստանեալները (Ռուանտա), այժմ յարաշարժ աշխարհ մը կը կազմեն, որուն թափանցումին դէմ միայն փոքրաթիւ պետութիւններ կատարեալ հակակշիռ ունին, իսկ յարատեւ գաղթողներուն, գաղթաշարժողներուն թիւը հարիւր միլիոններ կը հաշուէ (ոչ ոք ճշգրիտ վիճակագրութիւն ունի):

Հաղորդակցական — տնտեսական — արտագաղթային սիւներու վրայ հիմնուած նոր անդրազգային դրոյթը եւ անոնց երեք շարժակներէն մղուած երկրագնդացումը ունի հսկայ հետեւանքներ՝ լեզուական, մշակութային, ռազմական եւ քաղաքական մարզերուն մէջ, որոնց պեղումը տարբեր յօդուածի նիւթ է, չըսելու համար՝ տարբեր ուսումնասիրութեան: Այսօր, Հայաստանի նորակերտ ազգապետութիւնը ստիպուած է ծրագրել եւ գործել այս նոր դրոյթին մէջ: Սփիւռքը՝ նոյնպէս: Հայաստանը բազմաթիւ մարզերու մէջ կախեալ է կամ կը զգայ ինքզինքը կախեալ (ոչ անկախ) այս դրոյթէն, իսկ տնտեսական մարզին մէջ, կախեալէն անդին է, պատանդ է, — երկիրը կ'ապրի, շնորհիւ այն մի քանի հարիւր միլիոն տոլարին, զորս ուրիշ պետութիւններ, պանդուխտ աշխատաւորներ եւ հայ Սփիւռքը կ'ուղարկեն Հայաստան: Եթէ 1988-էն ի վեր Հայկական իրականութեան ամէնէն մեծ փոփոխութիւնը, մէկ ու կէս պետութիւններու ստեղծումն է (Արցախը՝ կէս-պետութիւն է), ապա այդ փոփոխութեան ամէնէն աչքառու հետեւանքներէն մէկը այն է որ 304.000 Հայ ստիպուած եղան Ազրպէյճանէն, Աբխազիայէն եւ կեդրոնական Ասիայէն Հայաստան գաղթել, իսկ 750.000 Հայ՝ Հայաստանէն դուրս ելլել: Եղեռնէն ի վեր այսքան մեծ գաղթ չէ պատահած. մէկ միլիոնէն աւելի Հայերու տեղաշարժ, եւ այդ գաղթը նոր սփիւռքներ կը կազմաւորէ այսօր, նոր Հայրենիքներու կողքին: Այդ յոգնակի բառերը, անոնց ենթադրած երկակենցաղ, նոյնիսկ բազմակենցաղ ապրելակերպերը նոյնքա՛ն հրատապ «ազգային» հարցեր պիտի ըլլան ապագային, որքան՝ «զուտ» ազգապետական հարցերը: Աւելին, Հայաստանի տկար ազգապետութիւնը, որ ընդհանրապէս հմուտ արտաքին քաղաքականութիւն վարեց 1991 – 96 տարիներուն, այսօր կը գտնուի լուրջ դժուարութիւններու առջեւ, մասամբ որովհետեւ միջազգային (կարդալ՝ միջազգապետական) դրոյթը շատ լաւ հասկցած է, սակայն անդրազգայինը՝ ոչ: Իր Սփիւռքը՝ ոչ:

Ց. Գ. — Ազգապետական համակարգի տկարացումը անժխտելի երեւոյթ է, եւ ես իբր այդ նկարագրած եմ զայն: Կ'արժէ ընդգծել որ այդ համեմատական անկումը՝ ի դէմ անդրազգայինին, ունի նոյնքա՛ն բացասական, որքան դրական հետեւանքներ:

Այս տողերը ստորագրողը սփիւռքեան եւ անդրազգային հարցերու «մասնագէտ» մը ըլլալով հանդերձ, խառն զգացումներով կը կատարէ իր ուսումնասիրութիւնները: Կենսականը այն է, որ հայկական ազգապետութիւնը գիտակցի թէ ե՛րբ պէտք է տեղի տալ անոնց իրականութեանց, գործակցիլ անոնց հետ, եւ ե՛րբ պէտք է ոգի ի բռին դիմադրել: Մտահոգութիւնս այն է որ Հայաստանն ալ, Սփիւռքն ալ, սխալ կը դատեն յանձնումի եւ դիմադրութեան առիթները:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՔՈՓԷՆՀԱԿ

Եւրոպական զանազան մրցաշարքերը օրակարգի վրայ են, կը վերսկսին քանի մը օրէն: Ֆրանսա լայն մասնակցութիւն մը ունի այս տարի: Իր ակումբներէն տասը որակուած են: Այդքան ճոխ ներկայութիւն մը չէր ունեցած մինչեւ հիմա:

Ֆրանսայի ակումբային ֆութպոլը ուր մեծ է օտար խաղացողներու դերը, լուրջ յառաջդիմութեան մէջ է: Անոր վերջին ապացոյցը Փարի-Սէն-Ժերմէնի անակընկալ յաղթանակը եղաւ, քանի մը օր առաջ, Ռումանիոյ բանակային ակումբին վրայ. անակնկալ՝ մանաւանդ կոլերու առատութեամբ՝ 5 – 0:

Շնորհիւ այս յաջողութեան, մայրաքաղաքի ակումբը երկրին ախոյեան Մոնաքոյի աջակից, կը մտնէ Եւրոպայի թիւ 1 բաժակախաղերուն մէջ: Մրցումները կը սկսին Սեպտեմբեր 17-ին:

Փարիզեան խումբին մրցակիցներէն մէկը Պէշիկթաշի ակումբն է, ան ալ դեր-ախոյեան:

Առաջին մրցումը Պոլիս Հոկտ. 1-ին, դարձ՝ Դեկտ. 10-ին:

Փարի-Սէն-Ժերմէնի խմբակին մէջ են նաեւ Կէօթպորկ (Շուէտ) եւ Գերմանիոյ հռչակաւոր ակումբը՝ Պայէրն Միւնիխ: Կէօթպորկ Փարիզ կու գայ Սեպտ. 17-ին:

Իսկ Մոնաքօ պիտի մրցակցի Լիէժի (Պելժիա), Փորթոյի (Փորթուկալ) եւ Լեւերքուզէնի (Գերմանիա) հետ:

Այս մրցաշարքին համար՝ որ կը կոչուի Եւրոպայի լիկ, որակուած են 24 ակումբներ. ասոնք բաշխուած են, զոյգական շրջանին, վեց քառեակներու մէջ: Առաջին դասուողները եւ երկրորդներէն երկու լաւագոյնները պիտի շարունակեն պայքարը:

Կը նախատեսուին դժուար բախումներ բոլոր մրցակիցներուն համար եւ՝ յուզումնալից երեկոներ անոնց համակիրներուն: Նոյնը կարելի է ըսել Եւրոպայի միւս երկու մրցաշարքներուն մասին՝ ուր կան, նմանապէս, համբաւաւոր ակումբներ, զօրաւոր կազմերով:

* * *

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է որ Հայաստան ունէր երեք խումբեր եւրոպական մրցաշարքերուն զտողական հանգրուանին: Յիշենք վերջնական արդիւնքները.—

Փիւնիկ, ախոյեան, դէմ յանդիման զօրաւոր հակառակորդի մը՝ Պուտափէշտի ՄԹՔ-ին, չկրցաւ յաղթահարել այս առաջին խոչընդոտը. կրկնակի պարտութիւն: 0 – 2 Երեւանի մէջ, դարձին՝ 4 – 2:

Ի.Ի.Ֆ.Ա.-ի բաժակին ի հաշիւ, «Ե-

րեւան» ակումբը, ունեցաւ նոյնպէս երկու անյաջող ելոյթներ, Դնեպրի դէմ. Ուկրանիոյ մէջ՝ 6 – 1, Երեւանի մէջ՝ 0 – 2:

Իսկ հայրենի երրորդ մասնակիցը՝ բաժակակիր Արարատը կը մնայ մրցակցութեան մէջ: Պարտուեցաւ Պաթումի մէջ տեղւոյն Դինամոյէն՝ 4 – 2, բայց վրացական ակումբը չէր յարգած, կ՚երեւի, կանոնագրութիւնը. Ի.Է.Ֆ.Ա. ջնջեց արդիւնքը եւ յաղթանակը տուաւ հայկական խումբին 3 – 0–ով:

Արարատ, Երեւանի մէջ, յաջողեցաւ պահել կոլերու տարբերութիւնը ի նպաստ իրեն, պարտուելով միայն 0 – 2–ով: Արդիւնքներ որոնք կը հաստատեն հայրենի խումբերուն տկարութիւնը հանդէպ վրացական ֆութպոլին: Քանի մը ամիսներ առաջ, յիշենք, Հայաստանի ազգային խումբը, բարեկամական հանդիպումի մը ընթացքին, պարտուած էր մեծ տարբերութեամբ Վրաստանի ներկայացուցչական կազմէն, Թիֆլիսի մէջ:

Արարատ պիտի շարունակէ ուրեմն պայքարը: Սեպտեմբեր 18–ին կը մրցի Քոփէնհակի մէջ, Դանիոյ բաժակակիրին հետ: Անկասկած դժուար մրցում մը երեւանցի մարզիկներուն համար: Սփիւռքահայ մարզասէրներու ներկայութիւնը, այդ իրիկունը, Քոփէնհակ, օգտակար կրնայ ըլլալ Արարատի: Դարձի մրցում՝ Հոկտեմբեր 2–ին:

Հայ խաղացողները խճողուած յայտագիր մը ունին Սեպտեմբերին, Հոկտեմբերին: Ազգային ախոյենութեան կողքին, կան միջազգային հանդիպումներ:

Ազգային խումբը պիտի շարունակէ իր մրցումները ի հաշիւ աշխարհի բաժակին զտողական շրջանին: Սեպտեմբեր 6–ին Ալպանացիները հիւրընկալելէ յետոյ, խումբը կը մեկնի Գերմանիա, ուր Եւրոպայի ախոյեանները պատրաստ են անշուշտ երկրորդ դաս մը տալու, Սեպտ. 10–ին, իրենց այցելուներուն, որքան ալ քաջարի ըլլան այս վերջինները: Յիշենք երթի մրցման արդիւնքը՝ 1 – 5: Հոկտեմբեր 11–ին Հայաստան կը հիւրընկալէ Ուկրանիոյ խումբը: Ի հաշիւ աշխարհի ախոյենութեան, այդ Հայերուն վերջին ելոյթը պիտի ըլլայ: Յաւելութիւն մինչեւ Եւրոպայի ախոյենութիւնը՝ որուն մրցումները պիտի սկսին 1999–ին:

Նորութիւն մը ըսած չենք ըլլար, եթէ ի տես մեր ակումբներուն ձեռք բերած արդիւնքներուն, գրենք թէ հայրենի ֆութպոլը չունի տակաւին այն մակարդակը զոր Արարատ ունէր, խորհրդային շրջանին, երբ երկու անգամներ շահեցաւ միութենական բաժակը եւ պայքարեցաւ յետոյ Եւրոպայի մէջ, հռչակաւոր ակումբներու դէմ: Պայէրն, Ուէսթհամ եւ ուրիշներ:

Անշուշտ ազգային խումբին —հաւաքականին— ունեցած արդիւնքներէն ոմանք քաջալերական են, բայց այդքան միայն… պէտք կայ տակաւին քանի մը տարիներու լուրջ աշխատանքի՝ տեղ գրաւելու համար եւրոպական երկիրներու [illegible]երուն ցանկին վրայ: Սակայն Հայաստանի ախոյենութեան մրցումներուն մէջ չէ որ մեր լաւագոյն խաղացողները պիտի կրնան յառաջդիմել:

Անհրաժեշտ են աւելի բարձր մակարդակի հանդիպումներ: Կովկասեան շրջանի գլխաւոր ակումբներուն մասնակցութեամբ միջազգային մրցաշարք մը կրնայ օգտակար ըլլալ: Դժբախտաբար քաղաքական կացութիւնը արգելք է ներկայիս այդպիսի կազմակերպութեան մը համար:

Կը նկատենք որ վրացական ֆութպոլն ալ այնքան փայլուն չէ ներկայիս. միայն Թիֆլիսի Դինամոն մտած է Ի.Է.Ֆ.Ա.ի մրցաշարքին մէջ: Դինամօ Վրաստանի ախոյեանն է: Իսկ Ազրպէյճան ունի ոչ մէկ ներկայացուցիչ Եւրոպայի մրցաշարքներուն մէջ:

Ախոյեանը՝ Բաքուի Նեֆթչին, պարտուած է երկու անգամ Լեհաստանի Վիտզեւ ակումբէն՝ 0 – 2, 8 – 0:

Ազերի ուրիշ խումբ մը որ դաշտ կ՚ելլէ Ղարաբաղ–Ագդամ անուան տակ, յաղթուած է չեխ ակումբէ մը՝ 0 – 3 եւ 5 – 0 ի հաշիւ Ի.Է.Ֆ.Ա.–ի բաժակին:

Ապագային, երբ Ստեփանակերտ մտնէ միջազգային ֆութպոլին մէջ, շատ հաւանական է որ ա՛ն աւելի լաւ պաշտպանէ Ղարաբաղի պատիւն ու համբաւը…:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

Լիբանանի մէջ պատերազմը աւարտած է. շէնքեր կը կառուցուին, ճամբաներ կը բացուին. ամէնուն հայեացքը դարձած է վաղուան: Սակայն կայ անհանդիստ զանգուած մը որ մտաւորականներունն է: Ամէնէն ծանօթ բանաստեղծը Ա. Պէյտուն կ՚ըսէ թէ ազգային, կրօնական եւ բարոյական արժէքները ջնջուած են: Մտաւորականները շփոթած վիճակ մը ունին: Մշակութային տեսանկիւնէն, պատերազմը անապատ մը ձգեց իր ետին, արժէքներու կորուստ քայքայումով:

Այսօր լիբանանցի մտաւորականը կը կրէ նաեւ ընկերութեան ժխտականներուն ծանրութիւնը: Ոչ վիճարկումի ասպարէզ, ոչ ալ տեղ մնացած է. արդէն վիճարկումներ կատարող մտաւորականներն ալ հազուագիւտ են: Պէյտուն զանոնք կ՚ամբաստանէ ամօթալի տկարութիւններ, անտարբերութիւններ ցոյց տալու մեղքով: Անոնց մեծ մասը խնկարկուն են իշխանութեան, երբեմն նոյնիսկ անոնց տուր պահանջը ներկայացուած ըլլալու:

Ուրիշ մտաւորականի մը համաձայն, որ համալսարանի դասախօս է, անապատէն աւելի խառնիճաղանճի մը պատկերը կը պարզէ Լիբանանի մշակութային համայնապատկերը: Ոչ մէկ յստակ գաղափարական կայ. նախկինը լքուած է ու տեղը ոչինչ դրուած:

Ասոնց քով կան յաւատեսներ ալ. Էլիաս Խուրի անոնցմէ մէկն է երբ կը խօսի յատկապէս վերջին երկու տարուան մասին: Ձինք կը խանդավառէ տեսնել որ մտաւորականները քաղաքական ասպարէզ կ՚իջնեն, քաղաքական դասուն լռութիւնը փոխարինելու համար: Անոնք էին որ 1994 Դեկտեմբերին կաշառակերութեան դէմ «55–երու մանիֆեստ»ը ստորագրեցին, ինչ որ մեծ աղմուկի պատճառ եղաւ: Նաեւ նման շատ մը նախաձեռնութիւններու առաջին օրինակ հանդիսացաւ:

Այսուհանդերձ, այս օրինակները դժուար է ընդհանրացնել երբ տիրող հարցադրումէ խուսափելու, չմտածելու հակումն է ընկերութեան մօտ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Մարմարա» թերթի խմբագրատան մէջ, Օգոստոս 22–ին «կլոր սեղան» մը տեղի ունեցած է Հայաստանցի գրականագէտ Սուրէն Դանիէլեանի ներկայութեան առթիւ եւ որուն մասնակցած են Զահրատ, Խրախունի, Վարդ Շիկահեր, Մկրտիչ Մարկոսեան, Էլմոն Հանչէր եւ թերթին խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Առաջին խօսքը տրուած է Ռ. Հատտէճեանի որ բացատրութիւններ տուած է իր «Յուշատետր»ի էջերուն մասին: Ապա, յաջորդաբար խօսք առած են Վարդան Կոմիկեան, Վարդ Շիկահեր, Զարեհ Խրախունի, Մկրտիչ Մարկոսեան, Էլմոն Հանչէր: Հանդիպումը փակելէ առաջ, Սուրէն Դանիէլեան որ իսթանպուլահայ գրականութեան մասնագէտ մը կը նկատուի, յիշեցուցած է որ Հոկտեմբերին կը լրանայ Ռ. Հատտէճեանի «Մարմարա»յի խմբագրապետի պաշտօնը վարելու երեսունամեակը, զայն նկատելով բացառիկ հանգրուան մը հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Ռ. Հատտէճեանի շնորհակալութեան խօսքով փակուած է հաւաքոյթը:

ԳԱՆԱՏԱՑԻՆ երիտասարդ ջութակահար (18) Ստեփան Արման Ա. մրցանակը շահած է երկրին երաժշտութեան ազգային փառատօնին որ տեղի ունեցած է Օգոստոս 18 – 24: Ան նուագած է Պրուխի ջութակի մէկ քոնչերթոն եւ Իզայիի թիւ 6 սոնաթը: Երիտասարդ արուեստագէտը տէր է նաեւ այլ մրցանակներու: Յաջող ձեռնարկներով հանդէս եկած է Մոնրէալի, Ֆիլատելֆիայի եւ Նիւ–Եորքի մէջ:

ՊՈՍԹԸՆ այցելած է, Օգոստոս 2–էն 4, Զօրի Բալայեան հրաւէրովը ՌԱԿ–ի տեղւոյն Ծովիկեան ակումբի վարչութեան: Յաջորդաբար այցելած է տեղւոյն հայկական հաստատութիւնները եւ թերթերու (Միրըր–Սփէքթէյթըր, Հայրենիք) խմբագրատունները: Օգոստոս 4–ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հանդիսասրահը, որուն ընթացքին Զ. Բալայեան խօսած է Արցախի մասին եւ հաւաքոյթի աւարտին պատասխանած հարցումներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Վերոյիշեալ խորագրով հատոր մը լոյս ընծայած են Յարութիւն Սիմոնեան եւ տոքթ. Վաչէ Ղազարեան որ ստանձնած է անոր խմբագրումն ու ներածութեան հեղինակութիւնը:

Խորագրէն իսկ կը պարզուի հատորին պատճառն ու նպատակը: Արդարեւ, այս գիրքը, այսինքն՝ այս «Յաւելուածը» կը միտի ամբողջացնել եւ մանաւա՛նդ սրբագրել Երուանդ Պապայեանի խմբագրած Այնթապի պատմութեան Գ. հատորը:

Ներածութեան մէջ արդէն, տոքթ. Վաչէ Ղազարեան խօսքը կու տայ հատորը աշխատասիրող՝ Յարութիւն Սիմոնեանի որ կը պատմէ իր յուսախաբութիւնը այդ գիրքին ընթերցումով, ի տես թերացումներու ու մանաւանդ կարգ մը Այնթապցիներու, ինչպէս՝ Ֆիլմէն Ժիրաղոյի չյիշատակուելուն, հակառակ անոր որ ան շատ կարեւոր գործունէութիւն ունեցած է:

Ուրեմն, 143 էջերու մէջ, Յարութիւն Սիմոնեան այդ թերիները ուզած է սրբագրել ի մի բերելով բազմաթիւ վկայութիւններ: Նախ, կը հրատարակէ Ե. Պապայեանի ուղղած իր նամակներուն պատճէնները ուր անոր նկատողութեան յանձնած է թէ գործուած սխալները, մոռացութիւնները անհրաժեշտ կը դարձնեն 4–րդ հատորի մը հրատարակութիւնը:

Ապա կան «Այնթապական յուշի ծուէններ» Սիմոն Սիմոնեանի գրիչով արտատպուած «Նոր Այնթապ»էն (1982) եւ «Մոռցուածներ»ու բաժին մը իրենց անձին ու գործին մասին հակիրճ տեղեկութիւններով: Կը յիշուի Ֆրանսահայ բարերար՝ Գէորգ Պագըրճեան որ 1980 Նոյեմբեր 8–ին տեղադրած է «Նոր Այնթապ» կառուցուելիք յուշարձանին առաջին քարը եւ անոր թափած ջանքերը 1970–ին որպէսզի կարելի ըլլայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդէն ձեռք ձգել Մասիսի շրջանի Թազագիւղը «Նոր Այնթապ» վերանուանելու հրամանագիրը եւ այլ մանրամասնութիւններ: Այլ խօսքով հատոր մը որ կը սրբագրէ եւ կ՚ամբողջացնէ Այնթապի մասին հրատարակուածները ինչպէս կը հաստատեն զայն լոյս ընծայողները:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԴ.

Ազդեցիկ այդ հայը իրեն պատահած դէպքէն ի վեր, ջղային գրգռման մէջ էր: Իր դառնացած սիրտը բանալու եւ խոստովանելու անդիմադրելի պէտք մը կը զգար: Հոգին տանջող ցաւը դուրս տալու: Տէր Յուսիկ ըմբռնելով ջախջախուած մեծատունին հոգեբանական վիճակը, շուտեց զանիկա ջլատել: Ընդհակառակն ջանաց զօրացնել այդ հոգին, կազդուրել, վհատումէ փրկել: Հայրապետ էֆէնտին ուժ մըն էր, զոր չէզոքացման վտանգէն հարկ էր փրկել: Ապագային պիտի կրնար իրենց օգտակար ըլլալ: Տէրտէրը իր նախկին հակառակորդը իր խուցը, այսինքն՝ իր ոտքը տեսնելէ ի վեր այս մտածութիւնը ունեցած էր եւ բատ այնմ կը խօսէր: Ուստի անոր յուսահատական վերջին յայտարարութիւններուն պատասխանեց.

— Էֆէնտի, այդպէս մի՛ ըսէք: Այն բոլոր Հայերը որ իրենց ազգը կը սիրեն ու անոր օգուտը կը փափաքին, անոնք ամէնքն ալ միեւնոյն կերպով չեն կրնար մըտածել: Ո՞վ կրնայ ապագան ճիշդ նախատեսել: Ու յետոյ, հիմակ ազգերնիս անանկ վիճակի մէջ է որ տեղ մը օգտակար սեպուած գործը, ուրիշ տեղի համար կրնայ վնասակար ըլլալ: Ու ինչ որ քաղքի կործանման պատճառը կը դառնայ ուրիշ քաղքի մըն ալ փրկութիւնը կ՚ըլլայ: Իրաւ է որ մեր գեղը ո՛ր եւ է աղէտ չպատահեցաւ, շնորհիւ ժողովրդին զէնքերուն, բայց լսեցինք որ հոս Օրթագեղ ալ բան մը չէ պատահած:

— Չէ՛, փառք Աստուծու, հոս ալ մէկուն քիթը չարունեցաւ, պատասխանեց Օրթագեղի նամակաբը գգածեալ համեստութեամբ:

— Բայց Օրթագեղ ալ զէնք չգործածեցիք, շարունակեց Տէրտէրը: Այդ թաղն ալ հրամանքներնուդ զգուշաւոր հեռատեսութեամբը փրկուեցաւ: Կը տեսնենք, թէ տեղ մը քաղաքագիտական վարմունքը կրնայ օգտակար ըլլալ, ուրիշ տեղ մըն ալ զէնքի վարմունքը: Ամէն միջավայրի Հայերը իրենք իրենց կացութեանը համեմատ հոգալու են ինքզինքնին:

Հայրապետ էֆէնտին որքան աւելի մըտիկ ընէր Տէր Յուսիկը՝ այնքան աւելի կը սիրէր զանիկա: Կը հասկնար թէ Հայաստանցին ոչ միայն զօրաւոր նկարագրի տէր խելացի մէկն էր, այլ եւ չա՛տ փափկանկատ: Անոր խօսքերը թեթեւցուցին սրտին վրայ ծանրացած բեռը: «Ա՜խ, կը մտածէր ինքնիրեն, եթէ սանկ շատ Տէրտէր ունենայինք, ազգը ա՛լ ինչ կ՚ուզէր»: Ու նոյն րոպէին, Տէրտէրոջ խօսքերուն տպաւորութեանը ներքեւ որոշեց ազգին՝ Տէր Յուսիկին պէս քահանաներ պատրաստելու համար ամէն ջանք ընել: Այս որոշումը նոր հոգի տուաւ իրեն, մէկէնիմէկ գինքը նոր մարդ ըրաւ:

Իր կեանքը մեծ նպատա՛կ մը ունէր: Անցեալը անցած էր. նայելու էր ապագային: Իր խորհուրդները բոլէարար ցոլացեր էին՝ Տէրտէրին խօսքերուն իր մտքին տըւած զարկերէն:

Մութը կը կոխէր: Հիւրը ոտքի ելաւ մեկնելու:

Տէր Հայր, ըսաւ, թերեւս երկար ատեն ա՛լ չտեսնուինք: Աստուած բարի ճամբորդութիւն տայ: Երկիրդ եթէ բանի պէտք ունենաս՝ Պատրիարքարանի միջոցաւ ինծի հաղորդէ, պէտք եղածը ընեմ:

— Աստուած պակաս չընէ, էֆէնտի:

Ու էֆէնտին յառաջացաւ դէպի Տէրտէրը, եւ անոր ձեռքը համբուրելու համար քաշած ատենը, իր գրպանէն պզտիկ քսակ մը հանեց մէջը լեցուն ոսկի, եւ քահանային ձեռքը դնել ուզեց: Անիկա ետ ետ գնաց:

— Կ՚աղաչեմ, էֆէնտի, նեղութիւն մի՛ կրէք: Ես բանի մը պէտք չունիմ: Ուրիշ աւելի նեղութիւն ունեցողներ կան:

— Չէ, Տէր Հայր, չէ՛. ա՛ռ. աս քեզի համար չէ:

Ու ծանր, խորհրդաւոր ձայնով մը ցածկեկ, աւելցուց.

— Ժողովուրդիդ համար վառօդ, հրացան գնէ: Խոհեմութիւնը զէնքին մէջն է: «Որ ո՛չ սուր առցէ, սրով անկցի»:

Տէրտէրը նուէրն ընդունեց եւ էֆէնտիին երեսը նայելով, ժպտուն.

— Աս կարմիր ժամուց է, ըսաւ:

Ու երկուքին աչքերն իրարու հանդիպեցան: Անոնց մէջ կը վառէր Հայ ազգատին ու Հայ հայրատին հազար տարուան ատելութիւնը մահմետական թշնամիին դէմ:

(Շար. 31 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըր-րաչեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

Գիւմրիի Թատերական հրապարակին վը-րայ քանի մը ժամ տեւող նստացոյց մը կատարած են, մասնակցութեամբ շուրջ 100 հոգիի:

ՊԱՏԱՆԻ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարիոյ Թաթապանիա քաղաքին մէջ այս օրերուն տեղի ունեցած ծան-րաբարձութեան Եւրոպայի պատանի-ներու ախոյենութեան Հայաստանի հա-ւաքականը խմբովին գրաւած է 2-րդ տեղը:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՈՒՐՔ

Արցախեան պատերազմին զոհերէն է Համլէթ Մինասեան որ գործօն դեր կա-տարելէ ետք Երքէջ, Բուզլուխ, Մա-նաշիդ, Ազատ, Կամօ, Թողան, Սարի-սու գիւղերուն պաշտպանական կռիւնե-րուն ընթացքին, ինկած էր Թողանի մէջ:

Հարժիս գիւղին դպրոցը 1992-ին կոչ-ուած էր անոր անունով: Սեպտեմբեր 1-ին, վերամուտի օրը, նոյն դպրոցին բա-կին մէջ բացումը կատարուած է անոր յուշարձանին, Գորիսէն, Երեւանէն, Կա-պանէն հիւրերու, անոր մարտական ըն-կերներուն ներկայութեան:

Սեպտեմբեր 3-ին ալ, Ստեփանակեր-տի իր անունը կրող թատրոնին դիմաց զետեղուած է Վահրամ Փափազեանի կի-սանդրին: Ան գործն է երկու քանդակա-գործներու. Տիգրան Արզումանեանի ու Համլէթ Մատինեանի:

Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան - Փա-փազ, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժագ Թորանեան, զա-ւակները,

Տէր եւ Տիկին Հանրի Փափազեան, զա-ւակները,

Տէր եւ Տիկին Արա Թորանեան, զաւակ-ները,

Պարոն Քրիսթոֆ Թորանեան,

Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Փափազեան, զա-ւակը,

Տէր եւ Տիկին Մուրատ Փափազեան, զաւակը,

Քարին, Անուշ, Մարալ, Սթեֆանի եւ Իզապէլ Փափազեան,

Տիկին Սիրարփի Փափազեան,

Պարոն Գէորգ Պապիկեան

կը սգան իրենց մօր, կեսրոջ, զոքան-չին, քրոջ, մեծ-մօր եւ հարազատին՝

ԱՐՓԻՆԷ ԳԱԳԻԿԵԱՆ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

(ծնեալ 1908-ին, Մանիսա)

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, 8 Սեպտեմբեր 1997, ժա-մը 15-ին, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկե-ղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ապա, հանգուցեալին մարմինը կ'ամ-փոփուի Պանթէօ - Գոմբինալ գերեզմա-նատան ընտանեկան դամբարանը:

Ներկայս ընդունիլ որպէս մահազդ:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել եւ նուիրատուութիւն կատարել Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Փափազեան եւ Թորանեան ընտանիքնե-րուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեանն յԱննայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, առաւօտեան ժամը 10.30-ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլ-լալ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Գո-լոմպ - Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդ-հանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմ-բեր 8, ժամը 20.45-ին

Centre Administratif d'Asnières

Sous le haut patronage de Son Excellence

VAHAN PAPAZIAN

Ambassadeur de la République d'Arménie en France

Avec les parrainages de

Mstislav ROSTROPOVITCH — *Charles AZNAVOUR*

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE

A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot

78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des **Jeunes Talents Arméniens des Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres**

Vahan MARDIROSSIAN — PIANO
David HAROUTUNIAN — VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN — VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

Վ Ա Ղ Ը՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (229) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Անգիմադրելի կապոյտը	ՇԱՀԱՐԱԶ
Միջերկրական	Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Փորձ հաստունութեան	Հ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
Guerane de Lampron	Cl. MUTAFIAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

-ՇԷՆ-ՖՐԸՆՍԸ-

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին մի-օրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19-էն 22.30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

VOYAGES CULTURELS

LES ARTS CHRETIENS EN ARMENIE

Du 9 au 16 Octobre 1997

PRO ARTE

agence de voyages culturels d'**Archéologia**
vous propose un périple exceptionnel de 8 jours en **Arménie**
sur le thème des splendeurs de l'architecture et de l'art religieux
en Arménie sous la conduite du co-auteur des **«Arts Arméniens»**
aux Editions Mazenod, président de l'A.E.C.M.H.A.,
Monsieur **Patrick DONABEDIAN.**

- *Visite du Matenadaran*
- *Dsaghkadzor, Lac Sevan, Noradouz,*
- *Etchmiadzine, Achtarak,*
- *Dilidjan, Odzoun, Sanahine, Akhpat,*
- *Ochakan, Thalin, Khor Virap.*

Prix de 11.400 F. par personne en chambre double (Hôtel Armenia)

Pour tous renseignements complémentaires écrivez ou téléphonez à :
PRO ARTE — 8, Place de la Concorde, 75008 PARIS
Tél. : 01. 40. 06. 03. 57 / Fax : 01. 42. 66. 53. 37.

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	PROGRAMME PÉDAGOGIQUE
• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne. Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A — R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE
7 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 229

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.196 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.196

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Եկեր եմ ծով՝ կապոյտով, եւ կապոյտ ծով է անհուն,
Նաւահանգիստ, պերճ քաղաք, ամառ, եւ գիւղ է խաղաղ.
Առաւօտուն՝ եւ՛չ, խայտանք ծիծառներու, աֆաղաղ,
Եւ տեսիլ է հայրենի՝ հոս, լուսացման այս պահուն:

Ափ է օտար, անծանօթ, ծանօթ՝ սակայն, ծանօթ ծով,
Միջերկրական, Արեւելք՝ Արեւմուտքին մէջ, երկիր...
Եւ մանկութեան աշխարհիս նըման ժայռեր են կարմիր,
Այդ աշխարհիս ջուրերուն նըման ծովն է իր կոծով:

Նման փայլող բըլուրներ եւ ճռճներ, լուսաբաց՝
Նարընջագոյն ու կարմիր... Յարութիւն է անցեալի,
Մինչ ուղեւոր մեծութիւն ծովն է, հըզօր, կը փայլի
Իր յուշերով դարաւոր, կ'առաջանայ լայնաբաց:

Հոս՝ հեռացածն է ներկայ եւ գալիքն է միասին,
Հին, նոր խինդեր միասին: Այստեղ տեսածս է նըման
Մանկութեան մէջ տեսածիս, մաքուր, խաղաղ, անսահման,
Եւ նըման է ապագայ աշխարհի մեր երազին:

Ճամբուս վըրայ թափառման՝ երկիր այս ծովն է եւ հուն,
Եւ ուղեւոր մարդկութեան, եւ քայլերու գերընային
Ձայն է, եւ մերթ քայլերուս ձայնն է... Տարուած կը նայիմ,
Տարուած եւ լի, լայնաբաց՝ լուսաբացի այս պահուն:

⁂

Բայց լոյսերեան մէջ, ահա, վըդովիչ կոծն է ծովին,
Ձայնն է կտրած ծովերուս: Օ՜ ի՛նչ ժըլատ ճակտի գիր.
Մեծութիւններ մարդկային ցանկալ, սակայն տարագիր
Շըջիլ, ոչ մէկ մեծութեան կրնալ կապուիլ արտովին:

Քաղցրութիւններ ձեռացած կը յիշեմ, զիս կը յուզեն,
Եւ հեռացած կը զգամ զիս: Ջուրեր կանաչ, գեղընային
Ձեռքերու պէս կուտան լոյս: Խորէն ժայռեր կը նային:
Վերացման պահ է, բայց զուրկ եւ կուշտ կը զգամ զիս լոյսէն:

Եւ հեռանալ կ'ուզեմ դեռ, թէեւ տեսիլ է վըսեմ,—
Ու կըրակներ են ճորէն, մինչ ծնունդ է խաւարին
Խորէն, հուրեր՝ հըրաշէկ մետաղներու... կը վառին
Անցեալ յոյսեր: Միշտ ծովին առջեւ՝ լոյսին կը սպասեմ...

Եւ ալիքներ են կրկին՝ այս սպասման մէջ լըռին...

ԺԱՅԹՔ

Բայց լուսաբացը կուգայ, կը բանայ զիս լայնաբաց:
Եւ վեհութիւն այս ծովն է, լոյս, հաւատքի պահ է, մինչ
Վայրը, անյայտ թռչուններ կ'արձակեն ճիչ ու կոչ՝
Որ վայրագ են, բայց յուզիչ, կոունկի կանչ, քաղցի լաց:

Կը քալեմ մեծ կապոյտով: Չեմ գիտեր՝ ինչ կը սպասեմ:
Բայց, լուսածագ է վառեալ, փառաւորեալ, յաղթական:
Մինչ ալիքներն են լոյսին զոհ արիւնող ցուլեր, կան
Յորդող, թռչող ոսկիներ: Կարմիր այս ծովն է վըսեմ:

Վսեմութիւն մարդկային՝ որ ցաւերով կուգայ վեր,
Իմացական մեծութիւն, դժբախտութեամբ, հըրավառ
Ողբերգութեամբ բարձրացող գեղեցկութիւն է, մինչ վար
Կ'իյնան թեւեր, կը բացուին անվերջ՝ հըզօր, նոր թեւեր:

Անհունին մէջ արձակուած պողպատներու պէս ջուրեր,
Հուրեր՝ նըման կըրակին, հրթիռներուն. հոյակապ
Բարձրացում է դէպի վեր: Աստուածային զօրութեամբ
Փայլող լոյսեր անդունդէն շըճորիի պէս կուգան վեր:

Նարընջագոյն, լայնաբաց այս լոյսերուն մէջ՝ կարմիր,
Այս հուրերուն մէջ, առռուն, անվերջ այրեալ ոգին մեր,
Այրեալ, սակայն միշտ յարեալ եւ բարձրացեալ լուսաբեր,
Փիւնիկին պէս մշակծին՝ մոխիրներուն մէջէն իր:

Անկեալ սակայն միշտ կանգուն եւ բարձրացած, եւ խորհուրդ՝
Մարդկայնութեան տառապող, մարդկայինի կերտումին,
Մեզի մտքի խորացում տըւող մեծ լոյս՝ այս ոգին՝
Հայութիւնն այս, ջերմութիւն՝ առաւօտեան մէջ այս ցուրտ:

Զիս լուսաբացն է բացած լայն, կապոյտ ծով է անհուն.
Արեւ, ու կեանք, անսահման ափեր, բերկրանք, եւ երբ ես
Կը դիտեմ այս վերացմամբ՝ Միջերկրականն այս, խորէս
Կը ժայթքի ճիչ մը խինդի՝ աղօթքներու այս պահուն:

ԱՆԴԻՄԱԴՐԵԼԻ ԿԱՊՈՅՏԸ

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՋ

Ո՞վ կրնայ անտարբեր մնալ Միջերկրականի խաղաղացող կապոյտին, անոր կախարդական լոյսերուն, ալիքներուն կանչին եւ տաքուկ ջերմութեան հանդէպ: Աւելի քան դար մըն է որ, քանի մը հարիւր մղոններու վրայ երկարող անոր հիւսիսային եզերքին յատկապէս մէկ հատուածը, Քոթ տ'Ազիւր կոչուած, իրեն, առասպելական ծովուն տուած է հմայք մը, որ իր բարձրագոյն արտայայտութիւնը գտած է զայն գովերգող արուեստագէտներու եւ գրողներու ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Յաւիտենական ջերմ լոյս մըն է կարծէք Ֆրանսացիներու կոչած «Միտի»ին, այսինքն՝ Հարաւի այդ տարածութեան մէջ տիրողը: Ամրան լոյս մը, որուն հետ նոյնացած կը թուին ըլլալ ծովը, անոր շրջակայքը եւ զանոնք գովերգող մարդոց տենչերը, ապրումները: Եւ միայն ամառը կրնար յարմարագոյն ժամանակաշրջանը ըլլալ, այս նոյնացումը վերակենդանացնելու եւ վերարծարծելու համար, այդ տարածքին կարգ մը քաղաքներուն մէջ կազմակերպելով ցուցահանդէսներ, բնութիւն — մարդ այս եզակի յարաբերութեան այլազան երեսակները ներկայացնող: Այսպէս, ամիսներու երկայնքին, տեղի կ'ունենայ ձեռնարկներու շարք մը (*), որ կը յաջորդէ Թուրինօ ներկայացուած նկարչական համապարփակ ցուցահանդէսին, դարու մը ընթացքին իրագործուած երկերով, Միջերկրականին նուիրուած կամ անկէ ներշնչուած:

Անցեալ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ Հարաւը, Փրովանսը, հետզհետէ ակնյայտ կարեւորութիւն կը ստանան ստեղծագործողներու աչքին: Սակայն, տպաւորապաշտութեան երեւան գալով եւ Փարիզ — Լիոն — Մարսէյլ երկաթուղիին զարգացումով ան, նոր յայտնաբերուած աշխարհի մը նման, կը դառնայ տիրական նիւթ մը ոչ միայն Հարաւի արուեստագէտներուն մօտ այլ նաեւ՝ հիւսիսէն եւ այլ երկիրներէ եկողներու: Այս անկիւնադարձը թերեւս պէտք է վերագրել Հարաւ, Էքս — ան — Փրովանս ծնած Փօլ Սէզանի որ, տպաւորապաշտ նկարչութիւնը որդեգրելէ ետք, այս գծով Հարաւը ներկայացնող առաջին պաստառները կ'իրագործէ, Էսթաքը եւ Մարսէյլի ծոցը պատկերող: Ասոնք պաստառներ են, կապոյտով տիրապետուած, որոնց մէջ ծովը երբեմն ընդարձակ տարածութիւն մը կը գրաւէ, մինչ տեսարանը, իր քանդակային կուռութեամբ, անժամանակ էութիւն մը ըլլալու զգայնութիւնը կը տածէ: Նոյն, 1880-ական թուականներուն, Գլօտ Մոնէ եւս կը հմայուի Միջերկրականով ու, իր կայծուն վրձնահարուածով ու գունագեղութեամբ, պաստառներուն կը յանձնէ տեսարաններուն իր վրայ բանեցուցած անմիջական տպաւորութիւնները (զուգադիպութեամբ մը, այս ամառ «Մոնէ եւ Միջերկրականը» խորագիրով ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Ֆորթ Նորթ, Թէքսըս — Միացեալ — Նահանգներ, — որ կը համախմբէ 65 պաստառներ, որոնք առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան կը ներկայացուին, որպէս այդ ամբողջութիւն): Կայ Օկիւսթ Ռընուարի պարագան եւս, որուն հրաւէրով է որ Մոնէ ծանօթացած էր միջերկրականեան ծովափին:

Սակայն, 1890-ական թուականներու սկիզբներուն, Փօլ Սինեաքի կայք հաստատելն է Սէն — Թրոփէ, ծովեզերեայ գիւղը, որ ընդհանրական «արշաւ»ի մը դուռը կը բանայ դէպի Հարաւի ջերմ ու թովիչ ծովափը: Սինեաք կէտապաշտ պաստառներու հիանալի շարք մը կ'իրագործէ, տեղւոյն եւ շրջակայքի տեսարանները ներկայացնող: Ասոնց մէջ, գոյնը եւ լոյ— ►

GUERANE DE LAMPRON,

la dernière grande reine d'Arménie

(XIIIe s.)

par

CLAUDE MUTAFIAN

Les divers royaumes arméniens, fondés à partir du IXe siècle à la faveur de la décadence du califat arabe, ne résistèrent pas à l'étau constitué, au XIe siècle, par l'expansionnisme byzantin à l'ouest et les invasions turques à l'est. C'est alors qu'aux confins orientaux de l'empire byzantin, dans l'angle nord-est de la Méditerranée, la Cilicie, avec sa forte population arménienne due à la fois à une colonisation progressive et à une immigration récente, offrit naturellement un cadre à une renaissance étatique arménienne. De nouvelles dynasties s'affirmèrent. Les Hétoumides, à tradition byzantophile, étaient intallés dans de puissantes forteresses, comme Lampron et Baberon, proches du seul col traversant le Taurus, les Pyles ciliciennes ou Portes de Cilicie. Mais le XIe siècle était le temps des Croisades, dont l'aire géographique jouxtait la Cilicie. La dynastie des Roupénides, installée plus à l'est dans le Taurus, sut habilement profiter de ce nouveau facteur pour fonder un royaume : en janvier 1198, le prince roupénide Léon devenait roi sous l'égide du Saint Empire romain germanique. La réconciliation avec les Hétoumides résulta d'un mariage. Léon Ier mourut en 1219 sans héritier mâle, sa fille mineure Zabel, petite-fille du roi de Chypre Amaury Ier de Lusignan, lui succéda sous la régence d'un conseil dont l'homme fort était Constantin de Baberon, d'une branche cadette des Héthoumides. Celui-ci imposa le mariage de Zabel avec son fils, qui devint en 1226 le roi Hethoum Ier.

A cette époque le royaume arménien de Cilicie avait une forme de dépendance vis-à-vis de son puissant voisin septentrional, le sultanat turc seldjoukide de Roum. Ce dernier fut écrasé en 1243 par les Mongols, nouveaux venus sur la scène. Habilement, le roi Hethoum Ier décida de jouer l'alliance mongole. Mais la branche aînée des Héthoumides, celle de Lampron, resta fidèle à la suzeraineté seldjoukide. Le baron Constantin de Lampron participa même aux invasions turques en Cilicie, ce qui lui valut une exécution pour haute trahison en 1250, ainsi qu'à son fils le «sébaste prince des princes» Hethoum de Lampron(1). Devant le danger consécutif à la prise de pouvoir des Mamlouks en Egypte à cette époque, une réconciliation entre les deux branches était indispensable. Aussi le roi donna-t-il son fils, le prince héritier Léon, en mariage à une fille du prince Hethoum de Lampron exécuté. Cette fille avait un nom grec, Kyr Anna, c'est-à-dire «Dame Anna», conformément à la tradition hellénophile de la famille. Dans les sources arméniennes, ce nom s'écrit Guérane. Un prénom assez rare, dont on n'a dans l'histoire arménienne qu'un seul autre exemple, la sœur de Hethoum de Lampron, donc tante de notre Guérane. Le mariage fut célébré en 1262. Pour commémorer l'événement, un évangéliaire fut commandé au plus célèbre miniaturiste arménien, Thoros Roslin, qui travaillait auprès du patriarche suprême, à Hromgla sur l'Euphrate. Roslin peignit entre autres scènes un portrait du futur couple royal(2). C'est l'une des très rares représentations de souverains arméniens que l'on possède. Dans sa chronique, le roi Hethoum II, fils aîné et héritier, confirme le caractère «politique» du mariage : en 1262, «Léon fils du roi d'Arménie se maria; c'est alors que Lampron s'unit à la royauté d'Arménie»(3). Plusieurs colophons postérieurs(4), parlant en termes chaleureux du prince exécuté, suggèrent même une réhabilitation posthume.

Qui était la mère de Guérane ? Elle est longtemps restée ignorée, et en se basant sur la consonance latine des noms des frères et sœurs de Guérane on a supposé que cette mère était une princesse franque(5). En fait, son nom est donné dans le colophon d'un Livre de prières copié en 1285. On y lit «ma mère Tephano, ma sœur la reine d'Arménie Guérane»(6). On retrouve ce nom dans un Recueil manuscrit copié en 1274 et conservé à la Bibliothèque nationale de France, sous le N° 42. Il contient plusieurs textes théologiques, notamment du grand savant et historien Vardan, et plusieurs colophons(7) où figurent deux noms, la reine Guérane et une Thevano qualifiée de «mère», de «la dame des dames, religieuse» ou de «la religieuse Thevano». Ce Recueil de 1274 a été commandé par Theophano, mère de la reine Guérane, entrée dans les ordres très probablement à la suite de l'exécution de son époux Hethoum de Lampron. Cette commande confirme la tradition de savants et de lettrés attachée à la famille héthoumide et sa pratique du mécénat.

Guérane elle-même n'allait pas être en reste dans ce domaine. On possède un très bel évangéliaire(8), copié pour la reine en 1283 dans le couvent cilicien de Sguevra, et comportant plusieurs enluminures. Surtout, il y a le fameux «Evangile de la reine Guérane»(9), l'un des plus somptueux manuscrits arméniens, copié et enluminé en 1272 : une commande de la reine qui suffirait pour assurer son passage à la postérité. Le nom du peintre ne nous est pas parvenu, mais il n'a rien à envier à Thoros Roslin. Le f° 380 représente le roi, la reine et leurs enfants agenouillés sous la Deesis, c'est peut-être la miniature arménienne la plus célèbre au monde(10). C'est de plus le premier portrait qu'on ait d'une reine arménienne (à part les portraits de Zabel figurant sur les monnaies de Hethoum Ier).

D'après cette miniature, Guérane avait à l'époque cinq enfants en vie. Le colophon du manuscrit nous parle du décès de la fille aînée, Zabel. Selon divers colophons, chroniques et récits d'historiens, on peut retrouver les noms des trois fils et des deux filles ici représentés : le prince héritier Hethoum né en 1265 (futur roi Hethoum II), Constantin puis Fimi peu après, Sibylle en 1269, Thoros en 1271. Ce n'était là qu'un début. Les diverses sources se font l'écho d'une impressionnante suite d'enfants : entre 1262 et 1283, Guérane eut plus d'une quinzaine d'enfants dont une dizaine de fils et trois paires de jumeaux. Bien entendu, beaucoup n'ont pas dû vivre longtemps, mais il est étonnant de voir le propre secrétaire du roi, Vahram, ne parler que de trois fils à la mort de Léon alors que Jean Dardel, chapelain du dernier roi Léon V, arrière-petit-fils de Léon II, écrit vers 1380 que le roi «mourut sans héritier»(11) ! En réalité, cinq fils de Léon II et Guérane —Hethoum II, Sempad, Thoros, Constantin Ier, Ochine— et trois petit-fils —Léon III fils de Thoros, Léon IV fils d'Ochine, Guyde Lusignan fils de Zabel— allaient se succéder sur le trône de Sis de 1289 (mort de Léon II) à 1344. Ce qui fait de Guérane la mère de cinq rois et la grand-mère de trois. Il faut ajouter à la liste sa fille Rita qui épousa Michel IX Paléologue et devint ainsi impératrice de Byzance, et son arrière-petit-fils Léon de Lusignan, dernier roi d'Arménie (1374-75).

L'aîné de ses fils, le prince héritier Hethoum II, fut un personnage complexe, un célibataire endurci incapable de choisir entre ses penchants pour le trône et pour le couvent. Il semble avoir été fasciné par sa mère Guérane. Cèst du moins ce qu'on peut déduire de quelques commentaires de la main-même de Hethoum II. On lit ainsi dans la chronique qu'il composa luimême : «En 1285, le 29 août, ma remarquable mère la reine d'Arménie Guérane rejoignit le Christ; elle avait une âme exceptionnelle et un beauté resplendissante»(12). Dans les dernières années du XIIIe siècle, sur le colophon d'un Psautier, il va jusqu'à évoquer le «beau corps» de sa mère(13). Ce sont des termes assez peu usuels dans un manuscrit religieux, d'autant plus que cette mère était pratiquement enceinte en permanence ! La mort de la reine en 1285 est confirmée par d'autres sources, qui précisent qu'à ce moment le roi était absent : il était allé en Iran auprès du suzerain mongol Arghoun pour chercher du secours devant la menace de plus en plus pressante des Mamlouks d'Egypte. L'année précédente (1284), un dominicain allemand, Burchard de Mont Sion, avait séjourné à la cour de Sis et nous en a laissé une description pleine de détails(14). «Un jour j'ai assisté à la messe en présence du catholicos, du roi et de la reine». Plus loin : «La reine d'Arménie avait plus de quarante ennuques lorsque j'étais à ses côtés. Aucun homme n'est admis auprès d'elle sans permis spécial du roi, qui désigne lui-même l'ennuque qui accompagnera le visiteur».

En résumé, les renseignements très fragmentaires sur Guérane nous montrent une princesse de grande culture, descendante de la branche aînée des Héthoumides. Son père et son grand-père ont été exécutés pour trahison et sa mère entra alors dans les ordres. Dans un but de réconciliation, le roi Hethoum Ier la maria en 1262 à son fils aîné, héritier de la couronne, cousin de Guérane au quatrième degré. Celui-ci fut fait prisonnier par les Mamlouks en 1266, emmené captif au Caire puis libéré au bout de presque deux ans. Il devint en 1269 roi Léon II. Bien que «politique», le mariage semble avoir été un succès. Le couple royal eut une nombreuse progéniture. Au vu de ses constantes mentions dans les colophons, on peut supposer que la reine eut également un rôle politique, mais on n'en a pas de trace explicite. Par contre, son rôle de protectrice des arts et des lettres est amplement attesté, en particulier par le célèbre évangéliaire de 1272 qui porte son nom. Ses deux portraits (1262 et 1272), ainsi que les témoignages contemporains, en particulier de son fils aîné, mettent en relief sa beauté. Elle mourut en 1285, quatre ans avant son époux.

(1) V. Hakobian, *Chroniques mineures* (en arménien), t. I., Erevan, 1951, p. 81. A. Matevossian, *Colophons du XIIIe siècle* (en arménien), Erevan, 1984, numéros 352, 440, 573, pp. 440, 538, 705.

(2) Patriarcat arménien de Jérusalem, Ms. 2660, f° 288. C. Mutafian, *La Cilicie au carrefour des empires*, Paris, 1988, t. II, fig. 166, p. 280.

(3) Hakopian, *op. cit.*, p. 82.

(4) Matevossian, *op. cit.*, numéros 330, 352, pp. 416, 440.

(5) W. H. Rüdt-Collenberg, *The Rupenides, Hethumides and Lusignans*, Paris, 1963, p. 61, n° 74 bis.

(6) Bibliothèque des manuscrits anciens d'Erevan (Matenadaran), Ms. 6332, f° 291v Matevossian, *op. cit.*, n° 613, p. 767.

(7) F[os] 29v, 38v, 54, 132, 236v.

(8) Matenadaran, Ms. 6764 Matevossian, *op. cit.*, n° 440, p. 538.

(9) Patr. arm. Jérusalem, Ms. 2563 Matevossian, *op. cit.*, n° 330, p. 415.

(10) C. Mutafian, *Le royaume arménien de Cilicie*, Paris, 1993, p. 9.

(11) *Recueil des historiens des croisades, Documents arméniens*, t. I., Paris, 1869, p. 531, t. II, Paris, 1905, p. 16.

(12) Hakopian, *op. cit.*, t. I., p. 85.

(13) Psautier de Hethoum II, Bodleian Library, Oxford, f° 56 Matevossian, *op. cit.*, n° 573, p. 705 Hakopian, *op. cit.*, t. II., p. 511.

(14) C. Mutafian, *Le royaume arménien de Cilicie*, Paris, 1993, pp. 66-67.

որ կ'ողողեն ամէն ինչ, թրթռացումով մը՝ որ յատուկ է խճանկարներու, դեռ-բնական, վերացած տեսիլքի մը վերածելով տեսարանները։ Սինեաքի հրաւէրով, Մոնէի նման հիւսիս ծնած Անրի Մաթիս, իր կարգին կ'իջնէ հարաւի ափը, որուն լոյսն ու ջերմութիւնը մագնիսի նման դէպի իրեն կը բերեն այլ արուեստագէտներ եւս, 20-րդ դարու արուեստին առաջին պարագլուխները հանդիսացող։ Այսպէս, Մաթիս, Անտրէ Տըրէն, Ռաուլ Տիւֆի, Ժորժ Պրաք, Փապլօ Փիքասօ, Փիէռ Պօնար եւ ուրիշներ, հարաւի հըմայքէն տարուած, կը յղանան երկեր, որոնք մաս կը կազմեն իրենց ստեղծագործութեան լաւագոյն երկնումներու շարքին։

Անոնց գործերով, հարաւի ծովափը եւ բնութիւնը գոյն եւ լոյս կը ժայթքեն, աստիճանաչափով մը որ նախապէս երբեք տեղի չէր ունեցած։ Կեանքն է, որ իր ամենավառ խայտանքով մեզի կը ներկայացուի, ուր ոչինչ կայ անոր խաղաղութիւնն ու հրճուանքը խանգարող։ Այլ աշխարհ մըն է կարծէք, որ կ'անտեսէ միւսը, ողբերգականը, ժամանակաշրջանի մը ընթացքին՝ երբ երկու մեծ պատերազմներ Եւրոպան կը բզքտեն։ Այս ձեւով, դիւթիչ աշխարհ մը, ովասիսի մը նման, կարելիութիւնը կ'ընձեռէ պահ մը հանգչելու, տարուելու գոյներու եւ տեսարաններու կախարդանքէն, կեանքի եւ բնութեան կատարելութիւնը ապրելու, յաւերժական հանգիստի մը ժամանակաւոր զգայութիւնը շնորհող։

Վերացականութեան տարածումով եւ, ըստ այնմ, ներկայացուցչական նկարչութեան տեղատուութեամբ, կը թուի թէ վերջ կը գտնէ հարաւի ծովափը պատկերելու պահանջքը։ Երկրորդ Մեծ Պատերազմէն ետք եւ աւելի ուշ, կարգ մը առաջնակարգ վերացապաշտներ հոն կը հաստատուին, կամ այնտեղ կ'անցընեն տարուան մէկ մասը։ Բայց շրջանը, նոյնիսկ եթէ իր լոյսով եւ առթած տպաւորութիւններով զիրենք կը հետաքրքրէ, սակայն կը դադրի ինքնին զատորոշ երկնելի նիւթ ըլլալէ, մինչ նոր շինութիւնները եւ ճարտարարուեստը հետզհետէ կը սրբեն անոր մտերմիկ եւ գեղուն բանաստեղծականութիւնը։ Այսպէս, բնութեան անաղարտութիւնը կ'աղաւաղի ու գոյնի լեզուները յաճախ կը փոխարինուին կրակի լեզուներով, որոնք տարուէ տարի կը հրկիզեն ու ամայի կը դարձընեն գեղատեսիլ այն տեսարանները, որոնք կարծէք իրենց վերջին փառքը յաւիտեան կ'ապրին զիրենք պատկերող պաստառներուն վրայ։

ՇԱՀԱՐԱԶ

(*) Ասոնք կը կրեն «Քոթ տ'Ազիւրն ու արդիականութիւնը» համընդհանուր խորագիրը, 1918 – 1958 ժամանակաշրջանը ընդգրկող։ Ցուցադրուած են հարիւրաւոր պաստառներ եւ քանդակներ, հազարաւոր իրեր, ինչպէս եւ լուսանկարներ, որոնք ի մի բերուած են փրանսական, ամերիկեան, զուիցերական եւ գերմանական հաւաքական կամ անհատական հաւաքածոներէ։ Շրջանի 12 քաղաքներէն 26 թանգարաններ յատկացուած են այս եղելութեան, որ կ'ընդգրկէ նաեւ ճարտարապետութիւնը, կենցաղը, զգեստի եւ անուշահոտութեան մարզերը։

ՓՈՐՁ ՀԱՍՈՒՆՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝
ՀՐԱՉ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Արուեստագէտին ձգտումն է յաղթահարել իր ժամանակին տագնապները եւ փորձել կեանքի հակասական տարրերը համադրել: Իշխան Ծինպաշեանի առաջին վէպը՝ Արխիւ Հասնումի այն վայրն է ուր հակասական ուժերու պայքարը տեղի կ'ունենայ, փորձը՝ սփիւռքահայ կեանքի կենսական տագնապը դիմագրաւելու: Հասկնալու համար, թէ ըսփիւռքահայ գրողը ի՞նչ կը գրէ ինքն իր մասին, կարեւոր է ըմբռնել այս տագնապին բնոյթը: Այդ ձեւով, ո՛չ միայն հասկցած կ'ըլլանք դերակատարներուն հոգեվիճակը, այլեւ որոշ ընդհանրացումով՝ սփիւռքահայութեան հոգեվիճակը, ուրկէ վէպը սերած է: Բայց ըմբռնելու համար թէ ի՛նչ է այս թաքուն տագնապը որ ի յայտ կու գայ Արխիւ Հասնումիի ներքին ծալքերէն, պէտք է նախ եւ առաջ փորձենք հասկնալ Ծինպաշեանի գործը սփիւռքահայ գրականութեան ծիրէն ներս: Ի վերջոյ Ծինպաշեան նորագոյն ժառանգորդներէն է սփիւռքահայ գրողներու առաջին սերունդին. ժառանգորդը նաեւ իրենց տագնապներուն:

Սփիւռքահայ առաջին սերունդին գրողները ծնած էին Պոլիս եւ Անատոլու: Քսանական թուականներու սկիզբը գաղթեցին Ֆրանսա, ուր սկսան իրենց գրականութիւնը մշակել, օտարութեան մէջ: Այս «Փարիզի տղաք»ը՝ Նիկողոս Սարաֆեան, Շաւարշ Նարդունի, Վազգէն Շուշանեան, 1930–ին սկսան հրատարակել Մենք հանդէսը, որուն շուրջ խմբուած՝ կը փորձէին իրենք զիրենք իբր նոր սերունդ մը ներկայացնել, տարբեր նախկինէն՝ գրողներու տարեց սերունդէն: Արդէն հանդէսին առաջին թիւին մէջ երեւան կու գայ նորերուն դժգոհութիւնը, ուղղուած՝ գրողներու տարեց սերունդին: Ըստ Փարիզի տղոց, տարեց սերունդի անդամները, ինչպէս՝ Սիմոն Վրացեան, Զապէլ Եսայեան, Կոստան Զարեան եւ մանաւանդ Յակոբ Օշական, ոչ միայն չէին կրցած նախատեսել Աղէտը, այլ նաեւ ձախողած էին փոխանցել դարաւոր հայրական օրէնքը, այդ նահապետական օրէնքը, որ կորիզը կազմած էր հայ ազգի էութեան եւ հաւաքական ուժին:

Մենքի առաջին թիւին մէջ, Սարաֆեան կը գրէ՝ «Կոտրուած ճիտով չմնալու համար միշտ, անհրաժեշտ եղան մասնաւոր խնամքներ, որոնք մեր օրէնքները պիտի դառնան»(1): Հոս, Սարաֆեան կը խօսի կոտրուածութեան մը մասին, որ պէտք է խնամուի, նորոգուի եւ վերակերտուի, որպէսզի կրկին ունենանք մեր օրէնքները:

Ուրեմն կային օրէնքներ որ այսօր ոչ եւս են: Օրէնքներ որ պէտք է վերակերտուին, որպէսզի կրկին ունենանք մեր հաւաքականութիւնը: Նոյն դժգոհութեան ուրիշ տարբերակ մը կը կարդանք Շահան Շահնուրի մօտ: Ան իր Նահանջը Առանց Երգի վէպին մէջ, որ լոյս կը տեսնէր Փարիզ, 1929–ին, կը գրէր հայրական օրէնքի չգոյութեան մասին – «Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսին վրայ... միսով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք է լեցնել գիտնալով ...մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող անվերջանալի սերունդները չեն կրցեր մեզ փրկել, չեն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ: Պոռոտախօսութիւններ կը ցնդին բոլորն ալ, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կարօտ է – մանաւանդ մեր պարագային – անցեալի մը, մեծութեան, օրինակներու»(2):

Շահնուր կ'այպանէ հոս նախկին սերունդները իբր ամլութեան մատնուածներ, որոնք չէին կրցած կտակել այդ դարաւոր հայրական օրէնքը: Փոխանցումը տեղ մը անջատուած էր: Բայց այս կորուստը նոր չէր, եւ Մենքի սերունդը առաջինը չէր, որ կը գիտակցէր հայրական օրէնքի չիջումին: Յակոբ Օշական, ըլլալով տարեց գրողներու սերունդէն, նաեւ կը խօսի նոյն պակասին մասին: 1914–ին, Աղէտէն տարի մը առաջ, Մեհեան հանդէսին մէջ ան կը գրէ – «Պարտուած, հինցած, իր կեդրոնէն, իր երկիրէն, իր կրօնքէն վռնտուած, թափառիկ, աննպատակ արշաւի մը գետնաքարշութեան մէջ նիւթացած, անուն չունեցող խլրտուն զանգուած մը կայ մեր առջին»(3): Այս խօսքերը բացայայտ կ'ընեն հայրական օրէնքի չիջումը, օրէնք մը որ արդէն Աղէտէն առաջ դադրած էր իր դարաւոր դերը կատարելէ: Առանց կեդրոնական օրէնքի, առանց հայրականութեան, ազգը կը վերածուի հատուածներու: Կը սկսի սփռումը, Սփիւռքը:

Երբ կը հասնինք Ծինպաշեանի սերունդին, արդէն իսկ չորս սերունդ անցած է Աղէտէն եւ անմիջական կորուստէն: Ծինպաշեանի սերունդը արդէն փորձընկալ է օտարը եւ օտարութիւնը: Բայց այդ նոյն տագնապը որ առաջին սերունդը ունէր, չէ անհետացած, այլ սուզուած է ենթագիտակցութեան մէջ, դարձած է ընդյատակեայ: Ինչպէս ամէն վէպ, Ծինպաշեանի Արխիւ Հասնումին ունի իր տարբեր երեսակները: Կայ վէպին արտաքին կառոյցը, ուր հեղինակը եղելութիւններուն գիտակից է: Ան կը քանդակէ վէպը եւ դէպքերուն ուղղութիւն կու տայ: Կայ նաեւ վէպին ներքին եւ հոգեբանական կառոյցը, ուր եղելութիւնները հեղինակին գիտակցութեան հակակշռէն դուրս կ'իյնան: Այս հոգեբանական երեսակն է որ մեզ շատ աւելի կը հետաքրքրէ, քանի հոս է որ կը պարզուի ոչ միայն դերակատարներու տագնապին բնոյթը, այլ սերունդի մը տագնապը:

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ԿՈՐՈՒՍՏԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ի՞նչ են հայրականութեան չիջումը ապացուցող յատկանիշները, մանաւանդ Արխիւ Հասնումիի պարագային, եւ ի՞նչ են անոնց հետեւանքները:

ա) Ազգի Հատուածումը եւ Սփիւռքի Ծնունդը

Հայրականութիւնը կը սահմանէ ազգին կորիզը, որուն շուրջ հաւաքականութիւնը կը կազմուի, համայնքը կը կերտուի: Հայրական օրէնքի դերը կը կայանար համայնքի դերակատարներուն իրենց դերերը բաժնելուն, իրենց սեռային պաշտօնները նշանակելուն մէջ: Այդ օրէնքին միջոցաւ էր որ համայնքը համերաշխ կը պահուէր, կ'արգիլուէր ազգապղծութիւնը, հայրասպանութիւնը, եւ մանաւանդ սեռային զառածումը: Օրէնքի իբր հետեւանք, ազգը կը ծննդագործէր, կը բազմանար ու կը բեղնաւորուէր: Հայրական օրէնքի կորուստով, շփոթ մը, դերերու խառնութիւն մը յառաջ կու գայ: Դերակատարները կը մնան առանց յստակ ուղղութեան: Հայրականութեան չիջումը յառաջ կը բերէ ազգի մը հատուածումը, սփիւռքի ծնունդը: Արխիւ Հասնումին կը պարզուի Սփիւռքի մէջ ուր հայրականութեան չիջումը եւ հատուածումը վաղուց տեղի ունեցած են: Ոչ միայն դերակատարները իրենց հայրական հողերուն վրայ չեն այլեւս, այլ նոյնիսկ իրենց կէթօներուն մէջ չեն: Իրենց դրացիները Մեքսիքացիները ու այլազգիներն են, եւ ոչ թէ այլ շրջաններէ գաղթած հայրենակիցներ: Մէկ խօսքով, վէպը տեղի կ'ունենայ Լոս–Անճըլըսի, ծայրագոյն Արեւմուտքի մէջ, եւ ոչ թէ առաջին գաղթակայաններուն՝ Միջին Արեւելքի կամ Ֆրանսայի մէջ:

Ծինպաշեան հոյակապ հատուածով մը կը նկարագրէ դերագոյն Սփիւռքի կառոյցը –«Եւ իրօք դուն քեզ կը գտնէիր պարապի մը մէջ որովհետեւ կառոյցը, եթէ կար նման բան, ինքզինք յանկարծ բացակայ կը հռչակէր գործողութեանդ ծիրէն եւ որովհետեւ քեզի նման մտածողներ կը սպասէին առաջին զոհին որպէսզի քննէին հետեւանքը ու ըստ այնմ առնէին շարժելու որոշումը... բայց զոհեր չկային երբեք որովհետեւ ճակատում չկար» (էջ 86–87)(4). եւ կամ՝ «... հոս հրապարակներ չկային քանի հրապարակը կը նշանակէր վերադարձ մը դէպի համայնքը»(էջ 11): Քանի մը տողով, այսպէս, Սփիւռքի անկերպարանք, անկառոյց ու անկեդրոն ըլլալը կը պարզուի, ուր խաղին օրէնքները արդէն իսկ փոխուած են:

բ) Փոխանցման Անջատումը եւ Օրինակներու Պակասը

Առանց հայրականութեան, փոխանցումի ընդհատումը տեղի կ'ունենայ հայր ու որդիի, կտակողի եւ ժառանգորդի միջեւ: Վէպը մեզի կը պարզէ ոչ միայն արժէքներու եւ բարոյականութեան փոխանցման անջատումը, այլ նաեւ անոնց կերպարանափոխումը: Առանց հայրականութեան, նաեւ կը դադրի օրինակներու փոխանցումը: Ու նոր սերունդը կը մնայ առանց հայրական օրինակներու:

Մենքի սերունդին համար, հողի եւ հայրականութեան կորուստը անմիջական էր. իսկ Ծինպաշեանի եւ չորրորդ սերունդին մօտ, կորուստի յիշողութիւնը միայն կայ: Անոնք ականատես չէին եղած պապենական կորուստին: Միայն լսած էին, եւ առայժմ կ'ապրէին անոր հետեւանքները: Մեր առաջին մէջբերած հատուածը շարունակելով, պատկերը կը պարզուի – «... եւ ճակատում չկար որովհետեւ օր մը, ամէնէն իմաստուն նահապետները խորհուրդը հրապարակ հաներ ու ad nauseum ծախեր էր այն համոզումը թէ մեր գիտցած ձեւը, մեր սիստեմը, կարճ առած լաւագոյնն էր որ կար, եւ թէ ան որ փորձէր որեւէ կերպ աղաւաղել զայն մեղանչած պիտի ըլլար քաղաքավարութեան ու հասարակաց ողջախոհութեան, դեռ չհաշուած՝ Քառասուն Կոյսերուն, Քաջն Մեծայլօ Վարդանին ու անոնց քսաներորդ դարու յաջորդութեանց դէմ»(էջ 87): Հոս Քաջն Վարդանին շնորհուած ածականէն արդէն կը յստականայ արհամարհանքը հին օրինակներուն հանդէպ: Անոնք արդէն սփիւռքի մէջ այլեւս կարող չեն իրենց դերը կատարելու:

Հոս կը պարզուի թէ ինչպէս հայրականութեան չիջումին հետ տեղի ունեցած է պապենական առասպելներուն եւ բարոյական արժէքներուն արժեզրկումը: Քաջն Վարդանը, Քառասուն Կոյսերը եւ իրենց կրօնական ու հայրենասիրական հերոսութիւնները ծիծաղի նիւթ կը դառնան, եւ իրենց անզօրութիւնը, ամլութիւնը, ի յայտ կը բերեն: Հատուածին խորագիրը՝ «Քաջն Վարդան, դուռը հոն է» կը յստակացնէ ազգային հերոսին տեղը՝ ազգային հաւաքականութեան մէջ: Քաջն Վարդանը այլեւս մեր մէջ տեղ չունի. իր տեղը դուռին միւս կողմն է, աքսորն է: Հողին կորուստին հետ, նաեւ կը կորսուին հողէն սերած հերոսները:

գ) Օտարութեան Զգացումը Հայր եւ Որդիի Միջեւ

Իբր հետեւանք փոխանցման անջատումին, հայրական օրինակներու պակասին, օտարութեան զգացումը կը զարգանայ հօր եւ որդիի միջեւ ու կը հասնի իր ամբողջութեան՝ Ծինպաշեանի սերունդով: Վէպին երկու հիմնական դերակատարները եւ իրենց հայրերը բացարձակ օտարականներ են: Պատմողն ու իր մտերիմ գործընկերը՝ Երկար Ծորճ, ոչ մէկ մտային կամ հոգեկան յարաբերութիւն ունին իրենց հայրերուն հետ:

Եւ ահա, քանի մը տողով կը պարզուի Երկար Ծորճին եւ իր հօր միջեւ եղած յարաբերութեան պատկերը – «Երկար Ծորճ իր հօր մէջ կը տեսնէր այդ գոյութենական ակնախտիղ զեռօն որ ըստ երեւոյթին յատկանիշն էր հիմա վաթսունի շուրջ երերացող արեւմտահայ տղամարդոց: Այս սերունդը չէ՞ր որ... երբեք չգիտցաւ ինչպէս ջերմութիւն մուծել իր սիրոյ շռայլքին մէջ: Մեր հայրերը... պատանդ բռնեցին մեզ Եղեռնի յետագրութեան մէջ եւ հիմա օտարականներ են մեզի, եւ մենք իրենց» (էջ 23–24): Կարծէք նոյն բառերը կը գործածուին զորս Շահնուր Նահանջը Առանց Երգին մէջ գործածած էր երբ ան կը քննադատէր իր պապերը, իր հօր սերունդը, ուր անոնք «չեն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ»: Կը տեսնենք նոյն տագնապին թելը, փոխանցման անջատումը, որբութեան զգացումը, որ սկսած էր սփիւռքահայ առաջին սերունդով եւ այժմ կը դրսեւորուէր չորրորդ սերունդով: Անջատումով ոչ մէկ բան կը փոխանցուի, ոչ իսկ սէր: Եւ հոս է որ տարեց սերունդին ամլութիւնը, ներքինի ըլլալը երեւան կու գայ:

Ծինպաշեան կը շարունակէ, մեզի տալով Երկար Ծորճին եւ իր հօր միջեւ եղած օտարութիւնը եւ սիրոյ պակասը: Անոնց տունը երկյարկանի էր, եւ Ծինպաշեան վարպետօրէն կը նկարագրէ տան վեր – վար ըլլալը, փոխանցելու համար Ծորճին եւ հօր միջեւ եղած օտարութիւնը – «Ծորճ վերէն կը դիտէր իր հայրը որովհետեւ վարը տեղ չկար, որովհետեւ անցեալի էջերուն մէջ շօշափելի ոչինչ կար որ ուժ հայթայթէր մտերմութեան խիթին: ...Հայր ու տղայ դաղջ ու կրթեալ կը խօսէին... միշտ զգոյշ, որովհետեւ առանձնութեան մէջ կը սարսափին իրարու աչքերէն սէր կարդալու վտանգէն» (էջ 23–24): Շատ ուժեղ խօսքեր են, որ աւելորդ փաստարկութեան չեն կարօտիր որպէսզի հասու ըլլանք սփիւռքահայ սերունդներու միջեւ եղած սարսափին, սիրոյ պակասին, պարապին:

դ) Որբութեան Զգացումը

Չորրորդ սերունդի դերակատարները, առանց հայրականութեան, բնականաբար իրենք զիրենք որբ կը զգային: Արխիւ Հասնումիի մէջ կը գտնենք լման գլուխ մը որ կը կոչուի «այլ որբեր»: Որբութեան զգացումը կը դրսեւորուի Կիրակի գիշերեան տրամադրութեան մէջ (Sunday night blues) – «Պնդի՝ որ Կիրակի գիշերները շրջապատուած ըլլաս քեզի հաւատացող մարդոցմով...: Որովհետեւ իւրաքանչիւր Կիրակի գիշեր վերայցելում մըն է մեր էական սարսափներուն...: Եւ որովհետեւ որբեր ենք ամէնքս, վերջին հաշուով: Եւ որովհետեւ ուրիշ ոչինչ կայ բացի ուրիշ որբերէ, որոնց հետ ու որոնց ընդմէջէն, հակառակ որոնց ու որոնց զաւակցութեամբը, մենք մեր քէֆը տեղը պիտի սեպէինք՝ սարսափին դէմ յանդիման» (էջ 127):

Ո՛չ միայն այս հատուածին մէջն է որ կը պարզուին որբութեան զգացումները, այլ ամբողջ վէպին տարածքին: Պատմողը, անկողնին մէջ նստած, կ'երեւակայէ սիրաբանիլ Անահիտին հետ, որ քովը քնացած է: Անահիտ իր բազմաթիւ սիրուհիներէն գլխաւորն է: Ու անոր ակնարկելով, ան կ'ըսէ – «եւ ես կարօտնալով զինք, շօշափելիի առանցքին ճի՛շդ մէջտեղը զգալով որբի մը պէս» (էջ 38): Նոյնիսկ իր մտերիմ ընկերուհիին՝ Անահիտին ներկայութեան, անոր տաք շունչին տակ, կայ որբութեան զգացումը, հետը չկարենալ զուգորդուիլը, կապուիլը, յարելը: Վէպի տարածքին, միշտ ու միշտ, կը կրկնուի այս միեւնոյն զգացումը, ըլլայ ան իր սիրուհիներուն ներկայութեան կամ ինքն իր խոհերուն մէջ: Որբութեան զգացում մը՝ որմէ նոյնիսկ կարելի չէ ձերբազատիլ կին կամ վայր փոխելով:

ե) Ամլութիւն

Սփիւռքահայ սերունդներուն մօտ, առաջին օրէն իսկ, կը կարդանք ամլութեան գաղափարին մասին: Երբ Շահնուր Նահանջը Առանց Երգին մէջ «ներքինիներ» կը կոչէ մեր բոլոր պապերը, ամլութեան գաղափարն է որ կ'ուզէ մեզի փոխանցել: Այս նոյն ամլութեան հետքերն ու հետեւանքները կը պարզուին Արխիւ Հասնումին մէջ:

Որպէսզի պատանին կարենար հասուննալ ու դառնար տղամարդ, հօր օրինակներու պէտք ունէր: Բայց ինչպէս տեսանք, հայրականութեան չիջումով, փոխանցման ընդհատում մը տեղի կ'ունենայ: Առանց հօր օրինակներու, աճող երախան հոգեպէս երբեք չի կրնար պատանեկութենէն դէպի չափահասութեան անցքը կատարել: Պատանիին սեռականութիւնը երբեք իր բնականոն աճը չի բոլորեր, չամբողջանար: Սփիւռքահայ հայրերը, չկարենալով իրենց զաւակներուն առնականութեան եւ այրութեան օրինակներ ըլլալ, սէր փոխանցելու տեղ, անուղղակի կերպով, իրենց ամլութիւնը կը փոխանցեն: Իբր հետեւանք, սփիւռքահայ պատանին իր սեռականութեամբ կը մնայ թերաճ, անկարող՝ կատարումի հասնելու: Կրկին վերադառնանք Արխիւ Հասնումին եւ մատնանշենք օրինակներով այդ դերակատարներուն թերաճ սեռականութիւնը: Իրենց սեռային յարաբերութիւնները երբեք սեռային եւ հոգեկան կատարումի չեն հասնիր: Առանց սեռային կատարումի կամ կատարելագործութեան, ծննդագործութիւն եւ բեղնաւորում տեղի չունենար: Սիրաբանում, առանց բեղնաւորման, կը դառնայ փորձառական, եւ փնտռտուքի, փոխումի արարք: Առանց բեղնաւորման, որոշապէս կ'ունենանք ամլութիւն:

Վէպին երկու հիմնական դերակատարներուն ունեցած սեռային յարաբերութիւնները երբեք կատարումի եւ կլանումի չեն հասնիր: Ծորճ, «որոշ շրջանակներու մօտ ճանչցուած որպէս Երկար Ծորճ, իր հասակին շնորհիւ (բայց իրականու–

ծեան մէջ իր մեծղի վարոցին բերումով...)» (էջ 19), չափիկի նման կին կը փոխէ, բայց դժուարութիւն կ'ունենայ իրենց հետ մտերմանալու, իր յարաբերութիւնները կատարումի հասցնելու: «Միայն հազուադէպօրէն կ'արտօնէր որ... կին մը... մասնակցէր իրեն ներբաղձածի աշխարհին մէջ, եւ նման պարագաներու Ծորճ ապերասանօրէն վերայ կու տար իր հաւասարակշռութիւնը՝ չգիտնալով ինչպէս վերաբերիլ սատկաշունչ յոյզի հրաւէրին հետ, անպատրաստ ըլլալով իր գաղտնի տարածքները այլ էակի մը հետ / առաջ բացայայտելու կարելիութիւններուն» (էջ 22–23): Բայց ինչպէս կ'իմանանք, «Ծորճ, խրախնութեան մէջ, կը սոսկար կիներէն... որովհետեւ կը սոսկար կնոջ մը հետ միթային անտառ մտնելէն կարճլիկ պահ մը եաք ձեռնթափ զգալու վտանգէն: ...ինչո՞ւ էր որ իւրաքանչիւր սէր դատապարտուած էր ինքն իր անհեթեթութիւնը՝ դառնալու այդ ընտանի արգիլքին, ահա այս արմատական խնդիրն էր զոր աչբեցուցիչ եւ նոյնքան տխուր կը գտնէր Ծորճ: Ընթացքին, կը մնար սիրաբանիլ» (էջ 142–144):

Ահա առեղծուած մը՝ սիրաբանութիւն առանց կատարումի: Հանելուկ մըն էր նոյնիսկ Ծորճին համար, թէ ինչո՞ւ չէր կրնար իր յարաբերութիւնները, սիրաբանութեան ընդմէջէն, կատարումի եւ կատարելագործութեան հասցնել: Կ'ուզէր, բայց անկարող էր: Ահա ձեզի հոգեբանական ամլութիւնը Ծորճին եւ իր սերունդին: Թէեւ Ծորճ կը ցանկայ Թալին իբր կին ձեռք ձգել, բայց անկարող է: Կարծէք ըլլար հոն հոգեբանական պատ մը որ կարելի չէր ճեղքել: Եւ «Թալին կ'ըսէ թէ ալ յոգնած է պայքարելէն... կ'ըսէ թէ սնամէջ կը զգայ, իր համակ աւիշը ցարդ փոխանցած ըլլալով Ծորճի անյագուրդ պէտքերուն... իր ողջ կենսուժը՝ որպէսզի Ծորճ սրտոտ ըլլար ձգմելու կոտոռնքը, որպէսզի ներէր ինքզինք ու թերեւս հասնէր ամբողջական զգալու հաւատալիութեան մը, զգաստ ապառ՝ անցեալի ճանկերէն» (էջ 188):

Կը կարդանք յուզիչ փորձը՝ ազատելու ժառանգուած ամլութենէն, ճանկերէն, բայց կարծէք լուծ մը ըլլար ըսփիւռքահայ տղամարդուն վիզը, ամլութիւն մը որ իրեն թոյլ չէր տար իր բաղձացած ուղին բռնելու: Հոս, միայն սփիւռքահայ տղամարդն է որ ամուլ է եւ ո՛չ թէ կինը: Սփիւռքահայ կինը պատրաստ է կլանուելու, կատարումի հասցնելու յարաբերութիւնները, բայց աւա՜ղ, այրն է որ անկարող է հաղորդակցելու:

Նոյնն է պարագան պատմող դէմքին: Երկու երեք կնոջ հետ միաժամանակ կը յարաբերի: Կայ գլխաւոր սիրուհին՝ Անահիտը, եւ իր կողքին կան Կասիան ու Նորան, որ Ճշդտ ամսագրի հրատարակիչին կինն է: Պատմողը, Երկար Ծորճին նման, իր յարաբերութիւններուն մէջ կը հասնի կէտի մը ուրկէ եաք կ'ընկրկի, կը նահանջէ: Նախ, Անահիտին հետ, եւ ապա Նորային հետ այդ անճեղքելի կէտին կը հասնի: Ահա բոպէ մը ուր պատմող դէմքին ու Անահիտին յարաբերութիւնը անելի առջեւ կը գտնուի — «Ինք գետինը նստած, ես երկարած սոֆային վրայ, մէկ ձեռքովը շոյելով մազերս, միւսովը՝ շրջակայքը վարոցիս, հսկայ բացած իր անդորր հայեացքը որուն մէջ պիտի ուզէր որ պատկանիս բացարձակապէս, մինչ ամուսինը, պատ մը անդին, ննջարանը, տուր–որ–չես–տուեր կը խռայ: Ըսե՞նք: Հիմա չէ, ոչ, պիտի չներէր խիղճը» (էջ 130–131):

Բայց ինչո՞ւ խիղճը պիտի չներէր երբ ան՝ Անահիտ, պատրաստ էր զինք բացարձակապէս ընդունելու, կլանելու: Երկին յարաբերութիւնը, Ծորճի նման, անկատար կը մնայ: Ու երբ պատմող դէմքը կարող չէ իր հոգեբանական ամլութիւնը յաղթահարելու՝ Անահիտին հետ սիրաբանելու համար, երեւակայութիւնը կը փոխարինէ իրականութեան: «Կորսուած առիթներ» խորագրին տակ կը կարդանք հետեւեալը, երբ պատմող դէմքը երկնցած է Անահիտին կողքին — «Ահա թաց, ցուրտ, Դեկտեմբերեան կասկապոյտ աղջամուղջ մը կ'ուրուագծուի երեւակայութեանս, իրականութեան պէս: Ուր Անահիտ կը հասնի Վօլվոյովը, քաղաքային ճիփիլի իր լաւագոյն հանդերձանքով... Ինքը Վօլվոյին յենած, ես ճնշելով մարմինս մարմնին, վարոցս կը ցայտէ, աչքերս կը փակեմ ողջախոհութեան մը կանչին» (էջ 37): Երեւակայական սեռային կատարում մը տեղի կ'ունենայ փոխարէնը իրականին: Դերակատարին ամլութիւնը պատճառ կը դառնայ որ սիրաբանելու զանազան նման առիթներ կորսուին:

Պարագան նոյնն է Նորային հետ: Նորան պատրաստ է կլանուելու, բայց պատմող դէմքը կրկին կը նահանջէ — «Հանդիպման աւարտին, Նորան արդէն տուած է կանաչ լոյսը: Իսկ ես կը քաշուիմ» (էջ 162): Ու կրկին յարաբերութիւնները կը մնան անպտուղ, անկատար:

գ) Սեռային Զառածում (Perversion)

Ինչպէս յիշեցինք, հայրական օրէնքին գլխաւոր դերերէն մէկն էր արգիլել սեռային զառածումը, որպէսզի ազգը բեղնաւորուի, չստնայ: Սեռային զառածում չի նշանակեր ժխտական արարք մը, այլ պարզապէս ընդունուածէն դուրս, ոչ–աւանդական: Զառածումը, հայրական օրէնքին տակ, միշտ ընկճուած ու ճնշուած մնացած է: Օրէնքին կորուստովը դերերու շփոթութիւն մը կը առեղծուի, մանաւանդ սեռային դերերու ծիրէն ներս: Վէպին ընթացքին, յատկապէս պատմող դէմքին մօտ, կը տեսնենք միասեռականութեան, այս պարագային՝ արուամոլութեան աճումը: (Անձնական տեսանկիւնէն գրուած ըլլալուն պատճառաւ, վէպը որեւէ ակնարկութիւն չըներ իգական միասեռականութեան մասին): Պատմող դէմքը կ'ըսէ — «Ուշտունիի աչքերուն մէջ կը նայիմ հիմա եւ յանկարծ կ'անդրադառնամ թէ ենթադրածէս աւելի գրաւիչ է բուշտը: Խենէշ բան մը կը զգամ, կը վախնամ ես ինձմէ...» (էջ 157): Կարծէք այս արթնցած միասեռական ըզգացումները նորութիւն մը ըլլային պատմող դէմքին համար: Զգացումներ, որոնք իր մէջ վախ մը կը յառաջացնեն, քանի անոնք նոր են, անոնց փորձընկալումը երբեք չէ ունեցած: Բայց իր գիտակից աշխարհին մէջ, այս զգացումները երբեք սեռային կատարումի, իրագործումի չեն առաջնորդեր: Կայ անոր մօտ բնականոն եւ աւանդական սեռականութիւն մը, եւ կայ զառածած, մոլորուած սեռականութիւն մը որուն դոհացում կը տրուի գլխաւորապէս երազներու միջոցաւ: Անոնց կատարումը վերապահուած է իր ենթագիտակիցին, իր երազային աշխարհին:

Լուրջ արուամոլական հակումներն ու սեռային զառածումը երազներու միջոցաւ կը յայտնաբերուին: Առաջին երազը տեղի կ'ունենայ «այլ որբեր» խորագրին տակ, երբ պատմասանը, իր սիրուհիին՝ Անահիտին գրադարանէն մակագրուած Քամա Սուքրայի օրինակ մը կը գտնէ: Ան կը կասկածի որ Անահիտ ունի ուրիշ սիրեկան մը որ իրեն Քամա Սուքրան նուիրած է: Մտահոգ, կ'ուզէ Անահիտին հարց տալ գրքին եւ մակագրութեան մասին, բայց այդ չըրած, ձեռքերը կը դնէ գլխուն տակ, եւ գորգին վրայ քունի կը յանձնուի: Ու ահա երազը կը պատմուի, ուր պատմող դէմքին ճնշուած իղձերն ու վախերը կը պարզուին, կը դրսեւորուին — «Երազիս մէջ գեղեցիկ տղամարդ մը խոհանոցէն հաստկեկ պարան մը կը ճարէ, կու գայ ինձ, կը պաչէ ճակտէս ու ամենայն խանդաղատանքով կը կապէ անդամներս. ապա կը բանայ Քամա Սուքրան...» կը կարդայ տասներկրորդ գլուխը, «... Կը սկսի մերկանալ ... եւ երբ վարտիքը կը հանէ, չափահաս կլիրի մը փոխարէն ի յայտ կու գայ մանուկի մը պլլօն, հազիւ կէս–մատնաչափ... կը կանչէ Անահիտին որ ննջարանն է...: Երիտասարդը... կ'առնէ գիրքը եւ կը սկսի փաթթել զայն, եւ մի քանի ճկուն շարժումներով լաթակալմ հատորը կը վերածէ կոկիկ ու դիւրաթեք գալարակի մը... կը բանայ բերանս եւ գալարակը թիզ առ թիզ վար կը խրէ կոկորդէս: Եւ ահա Անահիտ, իբրեւ թէ ամօթխած, կը յայտնուի դրան սեմին, կուսօրէն ակլոր եւ ձեռքերովը պուցին եռանկիւնը ծածկած, այլաշխարհեան թռչնակներ թառած ուսերուն, զարմանազան սողուններ ներս ու դուրս երթեւեկելով ականջներէն ու ռոյ ծակէն... ապա ծունկի կու գայ տղուն առջեւ, բերնովը կը փրձնէ պլիկն ու փոխարէնը կը տեղադրէ իր սրբանի բնակիչներէն մէկը՝ անանուն–մուգ, խեռ ու կպչուն օձ մը քառակուսի ակնոցներով» (էջ 135 – 136):

Այս երազին զառածուած սեռային տեսարանները եւ խորհրդանշական իմաստները բազմաթիւ են, բայց պիտի ուզէի հոս ծանրանալ միայն գլխաւոր կէտերուն վրայ: Նախ, իր մրցակիցին՝ Անահիտին կարծեալ միւս սիրեկանին հետ ընդդիմութիւն մը, ճակատում մը տեղի կ'ունենայ: Պատմողին մրցակիցը գեղեցիկ երիտասարդ մըն է, որ մանուկի առնանդամ ունի: Քանի որ այս գեղեցիկ տղամարդուն սեռային անդամը մատղաշ մնացած է, ան Քամա Սուքրան կը գործածէ իբր փոխադիր: Գեղեցիկ երիտասարդը, ոլորուած գրքով, կը սիրաբանի պատմող դէմքին հետ, մէջը կը մտնէ, գիրքը թիզ առ թիզ անոր կոկորդէն վար խրելով: Հոս յատկանշականը այն է որ պատմող դէմքը, իր մրցակիցին հետ ունեցած յարաբերութեան մէջ, կրաւորական, իգականացած դերը կը վերցնէ: Պարաններով կապուած, ան ենթակայ կ'ըլլայ տղամարդուն քմահաճոյքներուն: Սիրաբանութենէն եաք, Անահիտ կը փոխարինէ անոր թերաճ առնանդամը գալարուն օձով մը: Եւ ահա գեղեցիկ երիտասարդը կ'ամբողջացնէ իր անցումի ծէսը: Ան պատանի վիճակէն կ'անցնի հասուն տղամարդու ծիրը: Կը հասուննայ: Երիտասարդը սիրաբանութեամբ կը հասնի կատարումի, մինչ պատմող դէմքը կը մնայ տհաս, կրաւորական: Ինչպէս իր իրական կեանքին մէջ, նոյնպէս իր երազին պարագային չի յաջողիր սեռային կատարումի հասնիլ: Չի յաջողիր հասնումը կատարել, հասունանալ:

Երկրորդ երազը տեղի կ'ունենայ մէկ էջնոց հատուածի մը մէջ, «կախ» խորագրով — «Երազիս մէջ Կարօ Ուշտունի, մօրէ մերկ եւ Քալաշնիքօֆ գնդացիր մը պարզած, կը կոխէ տունս եւ կը պնդէ սպաննել զիս, կը քաշէ զիս ննջարանս բայց դուռը կզպելէն եաք... հաշիշի փաթթոց մը կը խնդրէ: Կը փաթթեմ խոտը եւ կը նստինք անկողնիս, եւ լռութեան մէջ կուշտ ու կուռ ծխելէ եաք կը նկատեմ թէ, դառնելով իր հիմա կանգուն վարոցէն, այլ է Ուշտունիի նպատակը: Ահա կը սկսի Քալաշնիքօֆին ծայրովը գլուխս շոյել, մինչ այդ ազատ ձեռքին մէջ իր տանձերը խաղցնելով» (էջ 172): Դարձեալ, երազին մէջ ունեցած զառածած սեռային յարաբերութիւնը իր մրցակիցներէն մէկուն հետ է: Մինչ առաջին երազին մէջ յարաբերութիւնը իր սեռային կեանքի մրցակիցին հետ էր, այս պարագային գործատեղիի տնօրէնին՝ Ուշտունիին հետն է: Հոս, Քամա Սուքրային տեղ, գնդացիրը կը փոխարինէ առնանդամը: Առաջին երազին նման, պատմող դէմքը կրաւորական դերք մը կ'որդեգրէ: Զոյգ երազները ցոյց կու տան սեռային դերերու խախտումը, շփոթը, փոխարինումը: Ոչ միայն կը տեսնենք արուամոլութեան եւ միասեռականութեան հակումներ, այլ պատմող դէմքին իգականացումը իր որդեգրած դերերով, կրաւորականութիւնը: Հայրական օրէնքի կորուստով, Արխիւ Հասնումին կը պատմէ Սփիւռքի մէջ պատահած սեռային դերերու այլափոխումը:

ՀԱՍՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍԸ

Վերադառնանք գրքի խորագրին՝ Արխիւ Հասնումի: Ըստ Աճառեանի Արմատական Բառարանին, «հասանիլ» կամ «հասանել» բառին արմատը «հաս»ն է, որ կը նշանակէ «հասուննալ», «յառաջ գալ»: Ուրեմն գրքին խորագիրը պիտի նշանակէր «արխիւ հասունութեան»: Բայց եթէ գիրքը մօտէն կարդանք, կը տեսնենք որ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ կոչուէր «Արխիւ Հասնումի Փորձ»: Կայ հոն փորձը, զանազան դիմակներով, հասուննալու, մեծնալու, եւ տղամարդ դառնալու: Բայց ամէն մէկ քայլափոխին, վէպին գլխաւոր այր դերակատարները խոչընդոտներու կը հանդիպին, աներեւոյթ հոգեբանական պատերու, զորս ճեղքելը անկարելի կը դառնայ:

Հասուննալու համար, պատանին անցումի ծէսի մը պէտք ունի, անցում՝ պատանեկութենէն դէպի չափահաս տղամարդութիւն: Բայց այդ անցումը երբեք տեղի չունենար: Տեղի չունենար քանի որ հայրական օրինակներ չկան պատանին առաջնորդելու: Սփիւռքի տղամարդիկը հոգեպէս ամուլ են. Շահնուրի բառով՝ «ներքինիներ»: Անոնք չէին կրցած սէր փոխանցել: Առանց փոխանցումի, նոր սերունդը, նոյնիսկ երբ ֆիզիքապէս չափահաս դառնայ սեռային ու հոգեբանական մարզէն ներս, թերաճ կը մնար: Ու բոլորն ալ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ կը հասնէին այն կէտին, ուրկէ եաք անկումն էր: Առանց սեռային հասունութեան, ինչպէս կը տեսնենք, յարաբերութիւնները երբեք կատարումի, կլանումի չեն հասներ:

Երկրորդ՝ հասուննալու համար նաեւ պէտք է որ անհատը դաշտի որբ զգայ: Պէտք է ան սորվի հայրականութեան մահը: Միայն սգալով է որ ան կրնայ յաղթահարել կորսուածը եւ իր կարգին, չափահաս դառնալ, հայրանալ: Օրէնքներ դնել: Արխիւ Հասնումին մէջ երբեք այդ սուգը տեղի չունենար: Վէպին երիտասարդ տղամարդիկը, Ծորճ եւ պատմասանը, կարող չեն հայրանալու: Ու կը տեսնենք անդադար տագնապը հասուննալու: Կարելի չէ ձերբազատիլ այս տագնապէն քանի որ ո՛չ անցումի ծէս կայ եւ ո՛չ ալ սուգը հայրականութեան մահուան:

ՀԵՌԱՑՈՒՄԻ ՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ: ՓՈԽՈՒՄԻ ՏԵՆՉԸ

Կարծէք դերակատարներուն մօտ, մանաւանդ պատմողին մօտ, գոհունակութեան պակաս մը կայ: Ինչ որ ալ ընէ, ուր որ ալ երթայ, կարելի չըլլար այդ պակասը ամբողջացնել: Անընդհատ ինքն իրմէ փախուստի մէջ է: Ինչպէս ան կ'ըսէ — «Գտնելու համար այլուրը ժամանակներս պիտի յանձնէի փախուստի եղանակին» (էջ 12): Սփիւռքեան վէպին յատկանշական կէտերէն մէկը կը դառնայ տեղ փոխելը, փնտռտուքը, վերադարձի գիտակցութիւնը: Իղձ մը կայ, կարօտ մը, որ կարծէք միայն տեղ փոխելով կը գոհացուի: Կայ փնտռտուք մը վայրին, կորսուածին: Վէպին սկիզբը կը կարդանք «թէ հեռացումը ամենէն կարեւոր բանն էր վերադարձին համար» (էջ 13): Պատմող դէմքը բազմաթիւ հեռացումներ ու վերադարձներ ունեցած էր: Այժմ ան կը պատրաստուէր Ատլանտեանը կտրելու, թերթին առընչութեամբ իր հետազօտութիւնները կատարելու: Բայց երբ վէպին ընթացքին ան կը գիտակցի թէ վայր փոխելով ու կին փոխելով ոչինչ կը փոխուի, եւ կարելի չէ գտնել չիջած հայրականութիւնը իր օրէնքներով, գտնել վայրը իր կոչով, գտնել օրինակներ ուրկէ ցուցմունքներ պիտի ստանար, հեռացումի եւ վերադարձի հոլովոյթը անիմաստ կը դառնայ, անհեթեթ: Հոս է որ պատմող դէմքը կը գիտակցի իր որբութեան, մեր բոլոր ըՍփիւռքահայերուս որբութեան: Ու վէպին վերջաւորութեան ան կը գիտակցի թէ անելի մը առջեւ կը գտնուի, լաբիրինթոսի մը մէջ: Այլեւս հեռացումն ալ անիմաստ է: Կ'անդրադառնայ իր անել վիճակին, ուղեւորութիւնը սկսելէն եաք: Հոս է որ պատմող դէմքն ու վիպասանը կը նոյնանան իրենց անել վիճակով: Պատմող դէմքը չի կրնար իր ուղեւորութիւնը ամբողջացնել, իսկ վիպասանը՝ իր վէպը: Ու իր վերջին խօսքը, օդակայան գտնուած պահուն կ'ըլլայ – «Կ'ուղղուիմ դէպի անցագրերի քննիչը, կը խառնուիմ ամբոխին և» (էջ 197): Նախադասութիւնն իսկ անաւարտ կը մնայ: Վէպը շաղկապով մը կը կասի, կը դադրի, առանց կէտադրութեան: Այս կէտին է որ երկուքին տագնապը կը նոյնանայ, կը յայտնաբերուի: Տագնապը Սփիւռքի: Որբութեան գիտակցութիւնը, անկախ վայրէն եւ անկախ անձէն, վերադարձի ու մեկնումի անհեթեթութիւնը:

Ու երբ այս երկու կէտերուն գիտակցինք, մենք ալ, իբր Սփիւռքի քաղաքացիներ, կը դառնանք մենք մեր վայրին գերիները: Բանտարկուած ենք մեր վայրին մէջ: Բանտարկեալներ, առանց պատի բանտերու մէջ՝ Սփիւռքի մէջ: Սփիւռք ըլլալ կը նշանակէ ըլլալ «Մահպուս» (վէպին վերջաւորութեան կ'իմանանք թէ Երկար Ծորճի ազգանունը Մահպուսեան է: «Մահպուս», արաբերէն, կը նշանակէ բանտարկեալ): Ու հոս է որ կը գիտակցինք «թէ որբեր ենք ամէնքս, եւ չկար ուրիշ բան եթէ ոչ այլ որբեր: Կը մնար սիրել զիրար, ինչպէս միայն որբերը կրնան» (էջ 189–190):

ՀՐԱԿ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

(1) *Մենք*, Փարիզ, 1931, էջ 41:

(2) *Նահանջը Առանց Երգի*, Փարիզ, 1929, էջ 140:

(3) Մէջբերումը կու գայ *Մեհեան* հանդէսի (Պոլիս, 1914) երրորդ թիւին մէջ տպուած Յակոբ Օշականի յօդուածի՝ «Հայաստանեայց Գրականութիւն», էջ 40:

(4) Փակագիծի մէջ տրուած բոլոր ընդգծումները կը յղուին Իշխան Ճինպաշեանի հատորին՝ *Արխիւ Հասնումի*, Լոս Անճըլըս, Գալիֆորնիա, Օգոստոս 1995:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.197
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.197

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱՅԻ ՄԱՀԸ

Մայր Թերեզայի մահը, Սեպտեմբեր 5-ին, սրտի տագնապի մը հետեւանքով, աշխարհը ցնցեց: Արդէն, մեռած օրն ալ սխալ ընտրած էր: Յաջորդ օրը իշխանուհիի մը թաղումն էր, մեկնաբանները զբաղեալ էին ենթարկուած էին եւ պարզ է որ 87-ամեայ այս սուրբ կնոջ մահը շուքի մէջ պիտի մնար:

Ագնէս Պոժաքսիու ծնած էր 1910-ին Սկիւպ, այդ շրջանին ալպանական քաղաք մը, գիւղացի ընտանիքի մը ծոցը: Իրլանտա է, սակայն, որ 18 տարեկանէն կը նուիրուէր կրօնական կեանքի մը եւ յաջորդ տարին իսկ, 1929-ին որպէս նորընծայ կը մտնէր Հնդկաստանի մայրապետանոցը: 1946-էն կ'որոշէր հեռանալ վանքի հանգիստ կեանքէն ու զբաղիլ թշուառներով, աղքատներով, հիւանդներով, հաշմանդամներով, ժանտախտաւորներով եւ ապրիլ անոնց հետ: Չորս տարի ետք, կը հիմնէր «գթութեան միսիոնարներու Միաբանութիւնը» եւ վերջնապէս կը հաստատուէր Կալկաթա: Այդ օրուընէ պիտի կրէր սպիտակ եւ կապոյտ սարին որով ծանօթ էր ամբողջ աշխարհի մէջ: Անունն ալ կը փոխէր եւ ի յուշ Լիզիէօյի սրբուհի Թերեզին, կը դառնար Մայր Թերեզա: Իր միաբանութիւնը, այսօր, 4000 անդամ — անդամուհիներէ կը բաղկանայ, 36 տարբեր ազգերու պատկանող, հարիւրաւոր վանատաններու մէջ:

1979-ին արժանացած էր խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակին: Կամաւոր վիժումի դէմ իր դիրքը պատճառ եղած էր որոշ վերապահութիւններու:

Մայր Թերեզայի ազգային յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13-ին: Հնդկաստան ազգային սուգ հռչակած է, Ալպանիա եւս ազգային եռօրեայ սուգ յայտարարած է: Մինչեւ Շաբաթ, մարմինը կը ցուցադրուի Կալկաթայի Ս. Թոմա եկեղեցին ուր առաջին օրը արդէն 35 հազար հոգի, կաթողիկէ, հնդիկ թէ մահմետական իրենց յարգանքը մատուցանած են:

Պապը ոգեկոչեց իր յիշատակը պատարագով մը Գասթէլկանտոլֆոյի իր ամարանոցը: Աշխարհի մեծերն ալ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են Հնդկաստանի, ինչպէս Ելցին, Քոհլ, Ռեկըն եւլն. եւլն.:

Շատեր դառնութեամբ կը հաստատեն թէ Մայր Թերեզայի մահը պիտի չունենայ Տայանայի մեռելաթիւք ծաւալը: Բազմաթիւ Հնդիկներ չեն հասկնար արդէն Տայանայի յուղարկաւորութեան առած տարողութիւնը եւ կը զարմանան որ նոյնիսկ սուրբ կոչուած ըլլայ, մինչ Թերեզա 70 տարի աղքատութեան մէջ ապրած է խնամելով բորոտները, փողոցներէն մեռել ժողվելով, յոյս ներշնչելով թշուառներով: Հնդիկ լրագրող մը ալ այլի դառնութեամբ կ'արտայայտուի. — Հարեւմտեան մեկնաբանները Տայանան ըստեղծեցին, զայն սպաննեցին եւ յաջողեցան նոյնիսկ օգտուիլ մահէն, համաշխարհային մեծ պատարագի մը վերածելով: Աղքատ երկիր մըն ենք, երբեք պիտի չկարենանք մեր "սրբուհիին" յուղարկաւորութեան Լէյտի Տայանայի յուղարկաւորութեան տարողութիւնը տալ»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զափազանցութիւնները շարունակուեցան եւ Շաբաթ օր, Սեպտ. 6-ին, Լէյտի Տի արքայավայել յուղարկաւորութեան մը արժանացաւ որ անկասկած, իր նախընթացը չունի: 1900 հոգի հաւաքուած էին Ուէսթմինսթըրի մայր տաճարը, երկու միլիոնի հասած էր փողոցներու բազմութիւնը եւ երկուուկէս միլիառ անձեր կը հետեւէին արարողութեան հեռատեսիլէն: Շաբաթ առաւօտ, Փարիզի մէջ իսկ վաճառատուները պարապ էին այդ ժամուն...: Նախորդ օրն ալ աննախընթաց դէպք մը պատահած էր: Թագուհին սեւ հագուած եւ հանդիսաւոր կերպով իր նախկին հարսին յիշատակը կ'ոգեկոչէր հեռատեսիլէն ելոյթով մը եւ կը ծանրանար Տայանայի բացառիկ անձնաւորութեան վրայ, կ'ըսէր թէ միշտ հիացած է ու յարգած անոր մտահոգութիւնները ուրիշներուն համար, գնահատած անոր նուիրումը իր զաւակներուն հանդէպ եւլն. եւլն.:

Կը թուի որ այս ամբողջը հետեւանք է այն խռովութեան որ Տայանա իր կեանքէն աւելի իր մահով խանգարեց բրիտանական արքունիքը, ցնցեց կոչկոռ կապած միապետութիւն մը եւ ի վերջոյ ժողովրդական մեծածաւալ համակրանքն ալ մեռած իշխանուհիին հանդէպ, նաեւ եւ թերեւս աւելի, ցոյց մըն էր թագաւորութեան դէմ:

Սեպտեմբեր 6-ի առաւօտուն, արարողութեան ներկայ էր նաեւ 97-ամեայ մայր թագուհին: Եւ հոս ալ, արարողակարգը խախտելով, թոյլ տրուեցաւ որ Էլթըն Ճոն երգէ իր մէկ հին երգը որուն նոր բառեր տուած էր: Երգը, ժամանակին, նուիրուած էր Մարլին Մոնրոյի եւ նոր բառերով կ'ոգեկոչէր իշխանուհին:

Արարողութեան ընթացքին, Տայանայի երկու քոյրերը ընթերցումներ կ'ընէին, վարչապետ Թոնի Պլէր գլուխ մը կը կարդար Ս. Պօղոսի Նամակէն Կորնթացիներուն, բայց, ամէնէն յատկանշական եւ բուռն ելոյթը կ'ունենար Տայանայի եղբայրը՝ Շառլ Սփէնսըր, որ ոգեկոչելէ պատ իր քրոջ դիմագիծը, նկարագիրը, ծանրօրէն կը յարձակէր փափարածծիներուն վրայ ու նաեւ ազգաբարարութիւն մը կու տար արքայական ընտանիքին, չեշտելով թէ մօտէն պիտի հետեւի Տայանայի երկու զաւակներուն դաստիարակութեան որպէսզի անոնք կրթուին ինչպէս ինք պիտի ուզէր:

Արարողութեան աւարտին, դագաղը կը փոխադրուէր Սփէնսըր ընտանիքին կալուածը, 100 քմ. հեռու, եւ կը թաղուէր կալուածին լիճին մէկ փոքրիկ կղզիին մէջ:

Յուղարկաւորութենէն ետք ալ, ցուցադրական արտայայտութիւնները չեն դադրած թէ Սփէնսըրներու տան մօտ, թէ Լոնտոն՝ Տայանայի Քենզինկթընի ապարանքին առջեւ:

— Նուիրատուութիւններ ալ կը տեղան «Տայանա Հիմնարկ»ին եւ պիտի բաժնուին իշխանուհիին հովանաւորած 500 բարեսիրական միութիւններուն:

— Բրիտանական մամուլը, Սեպտ. 8-ին, յայտարարած է թէ նոր ընթացք մը պիտի բռնէ եւ հանգիստ թողու Տայանայի երկու զաւակները:

— Անգլիոյ միապետութիւնը խորապէս ցնցուած է ութ օրերու այս անցուդարձերէն եւ արդէն իսկ վաղուան հաւանական թագաւորը կը նկատուի Ուիլլըմ իշխանը, ոչ թէ իր հայրը որ ժողովուրդին համակրանքը չի վայելեր: Կը կարծուի նաեւ որ այս դէպքերը պատճառ են որ միապետութիւնը խոր բարեփոխումներու ձեռնարկէ:

— Շատեր, մանաւանդ ընկերաբաններ, կ'ուսումնասիրեն պատահածին ծաւալը, բացատրութիւններ գտնելու համար: Սերժ Ժիւլի (Լիպերասիոն) իր խմբագրականը՝ Փիս Էնտ Լով (Խաղաղութիւն եւ սէր) կ'եզրափակէ ըսելով.— «Փիս Էնտ լով, բարոյական, ընկերային եւ տնտեսական սոսկումին դիմաց Լէյտի Տի, իր ձեւով, մարդկային դիմագիծով աշխարհականացումի մը երազը կը մարմնաւորէր»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

Սեպտեմբեր 4-ին Բաքուի Ռուսաստանի դեսպանը Ալ. Բլոխին Արտաքին նախարարութիւն հրաւիրուած է ուր Արտաքին նախարար Հ. Հասանով բողոքագիր մը յանձնած է անոր Օգոստոս 29-ին Մոսկուայի մէջ ստորագրուած հայեւռուսական նոր պայմանագրին առընչութեամբ: Կ'ըսուի թէ այդ պայմանագրին բազմաթիւ կէտերը առնուազն անհասկնալի են Յուլիս 3-ին ստորագրուած ռուսեւադրբեջանական պայմանագրին լոյսին տակ: Բողոքագիրը կը թուարկէ Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանին եւ Ադրբեջանին տրուած այն երաշխիքները որոնք լրջօրէն կը հակասեն իրարու:

Հայեւռուս նոր պայմանագրին յատկապէս ռազմական համագործակցութեան վերաբերող տրամադրութիւններէն Բաքուի դժգոհութիւնը պատճառ եղած է որ Նախագահ Ալիեւ չմասնակցի Մոսկուայի 850-ամեակի հանդիսութիւններուն. այդ առթիւ ան հանդիպում մըն ալ պիտի ունենար նախագահ Ելցինի հետ: Պաշտօնապէս տրուած չըլլալով հանդերձ Ալիեւի Մոսկուա չմեկնելուն բացատրութիւնը, անոր մօտիկ շրջանակէն պաշտօնատար մը յայտնած է թէ հայեւռուս պայմանագրին յիշեալ յօդուածներն են պատճառը:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ՖՐԱՆՍԱ — 98

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱԼՊԱՆԻԱ 3-0

Համաշխարհային բաժակի ըտման մրցումներուն շարքին, Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 6-ին, Հայաստան 3 — 0 յաղթեց Ալպանիոյ եւ բարելաւեց իր դիրքը 9-րդ խումբին մէջ, 5-րդէն 4-րդ տեղը բարձրանալով:

Հայաստանի հաւաքականին կոլերը նշանակած են Յարութիւն Վարդանեան (60-րդ վայրկեան), Երիք Ասատուրեան (82-րդ) եւ Գառնիկ Աւալեան՝ փէնալթիով (87-րդ):

Գլուխն է Ուկրանիա 17 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Գերմանիա (16), Փորթուկալ (16), Հայաստան (8), Հիւսիսային Իրլանտա (7), հուսկ՝ Ալպանիա (1):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանս իր դաշտին վրայ 1-1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Սէն Թիէթիէնի հետ եւ այժմ 7-րդ շարքի վրայ է դասաւորման մէջ 12 կէտով: Գլուխը անցաւ Լօրիան 18 կէտով, 22-րդ եւ վերջին կը մնայ Թուլոն 5 կէտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Մ Ա Մ Լ Ո Յ
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սեպտեմբեր 4-ին, Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վահան Փափազեանը հանդիպեց Ֆրանսայի Արտաքին Գործերի նախարար Հիւպէր Վէտրինին:

Զրոյցը հիմնականում վերաբերում էր Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեանը, ինչպէս նաեւ հայ — ֆրանսիական յարաբերութիւնների յետագայ զարգացմանը:

Առաջին կէտի վերաբերեալ Հայաստանի դեսպանը մանաւորապէս կարեւորեց Ֆրանսայի մասնակցութիւնը՝ Լեռնային Ղարաբաղին առընչուող խաղաղ գործընթացին: Այս առումով, նա իր գոհունակութիւնը յայտնեց այն աջակցութեան կապակցութեամբ, որ Ֆրանսան բերում է հակամարտութեան «քայլ առ քայլ» կարգաւորման սկզբունքին:

Վահան Փափազեանը նաեւ ընդգծեց, որ անհրաժեշտ է շարունակել ջանքերը՝ հասնելու համար հակամարտութեան այնպիսի մի լուծման, որը հաշուի կ'առնի Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան բոլոր օրինական իրաւունքները եւ կ'ապահովի, մասնաւորապէս, նրա իրական անվտանգութիւնը:

Ֆրանսայի Արտաքին Գործերի նախարարը, իր հերթին, վերահաստատեց նոր կառավարութեան պատրաստակամութիւնը՝ շարունակել նպաստել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացին: Պարոն Վէտրինը ընդգծեց, որ Ֆրանսայի կառավարութեան համոզմունքը մնում է նոյնը. կարգաւորումը պիտի ձեռք բերուի բանակցութիւնների ճանապարհով:

Ինչ վերաբերում է երկկողմ յարաբերութիւնների զարգացմանը, դեսպանը առանձնայատուկ կերպով շեշտեց Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ տնտեսական կապերի բարգաւաճման կարեւորութիւնը: Նա յոյս յայտնեց, որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը առարկայօրէն կը քաջալերի այն ֆրանսիական ձեռնարկութիւններին, որոնք ներգրաւուած են Հայաստանի հետ համագործակցութեան ծրագրերի մէջ:

Այս կապակցութեամբ պարոն Վէտրինը նշեց, որ ինքն ամէն կերպ կ'աջակցի հայ-ֆրանսիական համագործակցութեան յետագայ զարգացմանը:

Հանդիպման ընթացքում համաձայնուեցին որոշ հարցեր կապուած ՀՀ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի՝ Փարիզ կատարելիք եռօրեայ աշխատանքային այցի հետ, որը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի Խորհրդի Սթրազպուրկեան գագաթնաժողովից յետոյ:

Հանդիպմանը ներկայ էին Ֆրանսայի ԱԳՆ-ի Եւրոպայի դեպարտամենտի տնօրէն պարոն Տ. Շասար եւ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանութեան լիազօր նախարար պարոն Գ. Տէր-Ստեփանեանը:

Փարիզ, 4 Սեպտեմբերի

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՊՈՒԹՈՒ, Զայիրի նախկին մենատէրը որ 32 տարի իշխեց երկրին վրայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԻԹ.

Վերջին օրերս են այս չքնաղ երկրին մէջ եւ արդէն կը նախատեսեմ գալիք ժամերուն որակական վերիվայրումները –եւ Հայաստան մօտ տասը օրուան կեցութիւն մը, ուր կեանքիս տեսակարար ծանրութիւնը կը փոխուի, մարդկային կապերը կը բազմապատկուին, ներքին պրկումը, զգացական ջերմաչափը կ'ելնան, միտքը աւելի արագ կ'աշխատի, ինքնասիրութիւնը եւ իր տեղը կու գայ: Յետոյ՝ Պէյրութ, յիշատակներու, աւանդական բարեկամութիւններու հեղեղը եւ օտարութեան զգացումին տժգունիլը, հոգեկան մտերիմ ապահովութեան վերահաստատումը եւ սփիւռքեան բազմամշակոյթ, փորձուած ինքնութեան վերերեւումը: Քանի մը օր Ամման՝ քրոջս կարօտը առնելու յոյսով: Եւ հոնկէ, Յունիս 22–ին (1996) Լոյս Քաղաքը ուր մօտ շաբաթ մը հինէն մտերիմ ու փորձուած ընկերոջս Արշակին հետ: Գիտեմ, որ իր նկարիչի աշխատանոցը պիտի տրամադրէ ինծի, իբրեւ բնակարան եւ խարիսխ՝ արշաւելու աշխարհի մշակութային մայրաքաղաքի վայելքներու օրկաններուն մէջ: Հոս զգացական ջերմաչափը կրկին պիտի ոստում մը ընէ, եւ Սփիւռքի սրտին մէջ կանգնած ըլլալու զգայնութիւնը պիտի ապրիմ: Տոմսակս կը դրէ թէ Յունիս 28–ին եւ Սիտնի պիտի ըլլամ: Ղարաբաղէն Աւստրալիա՝ ի՜նչ անկում ոգեկան «թանսիոն»ին ու մարդկային հաղորդակցութեան եւ մտերմութեան որակին մէջ…

Անանկ որ աճապարանք մը մտած է ապրելու եւ զգայարանքները օգտագործելու թափին մէջ: Համալսարանի «ռեկտոր» կամ մեր ըմբռնումով՝ նախագահին հետ վերջին տեսակցութիւն մը կ'ունենամ: Տոքթ. Լեւոն Եպիսկոպոսեանը իր սովորական տինամիք եւ բարեացակամ ոճով կ'ընդունի զիս: Պէտք է ըսեմ թէ ամէն կարելին ըրած է դիւրացնելու իմ գործս Համալսարանին մէջ, սակայն նիւթական կարելիութիւնները շատ սահմանափակ են: Խառնուածքով ջերմ, դիւրահաղորդ եւ ընկերական մարդ է, եւ գիտական բարձր ուսումի տէր ու գնահատուած «ժէնէթիք»ի իր կալուածին մէջ եւրոպացի մասնագէտներու կողմէ: Քանի մը օր առաջ իրմէ ուզած էի ցանկը այն ամէնէն կարեւոր առարկաներուն, որոնց անմիջական պէտքը ունի Համալսարանը:

– Եթէ հինգ հազար տոլարի սահմանին մէջ մնաք, կը ջանամ Սփիւռքի իմ քանի մը ունեւոր բարեկամներուն օգնութեան դիմել:

– Այո, այո:

Հիմա սուրճ ու քոնեակէն ետք, կը բանամ նիւթը: Կը հանէ երկու էջնոց ցանկ մը ու կը դնէ առջիս:

– Պր. Եպիսկոպոսեան, ասիկա մօտ կէս միլիոնի գումար մըն է:

– Ասկէ աւելի սեղմ ցանկ չեմ կրնար տալ: Նայեցէք ինչ դուրս կու գայ:

Ահա ուրեմն համալսարանի հրատապ կարիքներուն հակիրճ ցանկը: Կու տամ մեր ուղղագրութեամբ:

Արցախի պետական համալսարանի ուսումնական եւ սոցիալ–տնտեսական բազայի ստեղծման համար նախատեսուող միջոցներ

Ա. Տնտեսական բազայի ստեղծման համար, ամերիկեան տոլարով՝

1.– Թիւ 1 Ուսումնական մասնաշէնքի վերանորոգում, այդ թւում տանիքի 70% լրիւ փոխարինում նորով (թիթեղով), հրապարակի վերանորոգում եւ ասֆալթապատում – 35·000·

2.– Ներքին հեռախօսակապի վերականգնում – 3·000·

3.– Տրանսպորտային միջոցների կապիտալ վերանորոգում, «Ռաֆ» մարկայի աւտոբուսի ձեռքբերում – 12·000·

4.– Լսարանների, ամբիոնների համար գոյքի ձեռքբերում – 5·000·

5. Թիւ 1 Հանրակացարանի վերականգնում եւ վերանորոգում – 2·000·

6.– Թիւ 2 Հանրակացարանի փափուկ տանիքը փոխել թիթեղեայ տանիքով, վերանորոգել, վերակառուցել կոմունալ յարմարութիւններով 10 սենեակ, հրաւիրուած դասախօսների համար – 10·000·

7.– Թիւ 2 Ուսումնական մասնաշէնքի կապիտալ վերանորոգում – 10·000·

Բ. Լաբորատորիաների տիպային կահաւորման, ուսումնական լաբորատոր կոմպլեքսների ձեռքբերման կամ ստեղծման համար՝

1.– Ֆիզիքայի ուսումնական լաբորատորիաներ – 25·000·

2.– Քիմիայի ուսումնական լաբորատորիաներ – 25·000·

3.– Կենսաբանութեան եւ բժշկագիտութեան ուսումնական լաբորատորիաներ – 25·000·

4.– Ճարտարագիտական մասնագիտութիւնների ուսումնական լաբորատորիաներ – 5·000:

Գ. Գիտական (Պրոպլէմային) լաբորատորներ – 20·000·

1.– Պինդ մարմնի ֆիզիքա – 20·000·

2.– Կիսահաղորդչական տեխնոլոգիական տեղամաս – 20·000·

3.– Սէյսմիկ ուսումնասիրութիւնների եւ պրոգնոզի լաբորատորիա – 20·000·

4.– Էկոլոգիական լաբորատորիա – 10·000·

5.– Գիւղային փորձնական լաբորատորիա – 3·000:

6.– Իոնոսֆէրային ռատոզոնդաւորում – 15·000:

Դ. Կոմպիւտերային կապի տեղամաս եւ ներքին ցանց – 15·000:

Ե. Գիտական գրադարանի կառուցուածքային վերանայում եւ վերատեղակայում, յագեցում կազմտեխնիկայով, պարբերականների դուրս գրում –15·000:

Զ. Հայագիտական Կենտրոնի յագեցում, արշաւախմբերի ֆինանսաւորում եւ կազմակերպում – 20·000:

Է. Հրատարակչական տեղամասի գործարկում, համալսարանական ասպիրանտուրայի, գիտութեան եւ արտաքին կապերի բաժինների, ինչպէս նաեւ ինֆորմացիոն ծառայութեան ստեղծում – 20·000:

Ընդհանուր գումար՝ 415·000:

Այս անակնկալ գումարին դիմաց անօգուտ է վիճաբանութեան սկսիլը: Հարցումն իսկ աւելորդ է: Պ. Եպիսկոպոսեան ո՛չ պայման, ո՛չ ալ ժամկէտ կը դնէ:

– Եթէ կրնաք այս գումարը ճարել՝ կը փրկուի կացութիւնը:

– Կը փորձեմ…

Կը մտածեմ թէ միակ միջոցը այս գումարը գտնելու դիմել է Համազգային Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան, ի Պէյրութ: Փորձառութեամբ գիտեմ թէ դասարանները դրասեղան եւ աթոռ կը պակսին, կաւիճը յաճախ անգտանելի է, ուսուցչարանները լոյս չունին, ամբողջ չէնքը նորոգութեան կը կարօտի եւայլն: Մատենադարանը մանաւանդ, ուր ուսանողներուն համար ընթերցասրահ եւ աշխատասրահ կը պակսին, գիրքերու պահարանները անբաւարար են, նոր գիրք գնելու պիտաճէն չկայ ու եղած գիրքերն ալ կամ շատ հին եւ կամ ռուսերէն: «Ի՜նչ վիթխարի ճիգ ու կամք պէտք է որ հասնին 21–րդ դարու աշխարհին», կը մտածեմ:

– Կ'ըլլայ, կ'ըլլայ Պր. Վահէ, – կ'ըսէ տնօրէնը իր ուրախ, լաւատես թոնով, – ամէն ինչ կ'ըլլայ միայն ժամանակ պիտի առնէ, դուք այս ժողովուրդը չէք ճանչնար:

Քանի՛ անգամներ լսեր եմ այս խօսքը: Ամիսէ աւելի է այդ ժողովուրդին մէջն ու հետը կ'ապրիմ բայց դեռ ինչքա՛ն սորվելիք ունիմ, սկսելով իր բարբառէն: Ամէնէն դժուար հարցը այն է, որ որեւէ բան հասկնալէ առաջ անհրաժեշտ է, որ յիսուն տարիէ ի վեր մէջս արմատացած, պէթոն–արմէ եղած եւ մարդկային կապերուս մեծ մասը տնօրինող եւ «աշխարհի վրայ Օտար ըլլալու» աս զգայնութիւնը փոխուի իր հակառակին, եւ ես անճիգ, բնական ապրումը ունենամ պատկանելու վայրի մը, հաւաքականութեան մը, բնաշխարհի մը, կեանքի ոճի մը: Հասկնալ Ղարաբաղցին, կամ նոյնիսկ Հայաստանցին՝ չի՞ նշանակեր դադրիլ Սփիւռքահայ ըլլալէ: Իմ ըմբռնումով, որեւէ ինքնութիւն, եւ յատկապէս սփիւռքահայ ինքնութիւն՝ ամէն բանէ առաջ մտքի վիճակ է, առաւել երեւակայութիւն, առաւել յիշատակներ եւ մշակոյթ: Իրապէս, իմ գլխէն վեր բան է Ղարաբաղցին ճանչնալը:

1997 Յուլիս 21, Քիլլարա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՆԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Մշակութային կեանքը յիշեցնում է իռլանդացի թատերգակ Սամուէլ Պէքէթի «Օհ, գեղեցիկ օրեր» թատերգութեան հերոսները, որոնցմէ խլուել է երիտասարդութիւնը, գեղեցկութիւնը, անցեալն ու ապագան: Մնացել են միայն նրանց սեփական ձայնը, ինչպէս նաեւ լեզուն, որն արտաբերում է «բառեր, ընդամէնը միայն բառեր»: Դրանք եւս իրենց չեն պատկանում, դրանք ինչ–որ ուրիշ մէկի բառեր են:

Հարազատ մշակոյթից ու ինքնութիւնից օտարուած հայ ինտելէկտուալ սնոբի խօսքերը եւս իրենը չեն. յագեցուած են ընդգծուած ընտրախաւային բացառիկութեամբ ու ամբարտաւանութեամբ. թերասելու, ակնարկներով խօսելու, հեղինակաւոր ոճով: Առհասարակ ժամանակն աւելցուն է գերյագեցուած սլենգային երեւոյթներով (նոր բառերով): Այն խօսում է ոչ այնքան նոր իրողութիւնները նշանակելու համար անհրաժեշտ բառերի պակասի որքան սեփական վարկը բարձրացնելու ներքին մղումների մասին: Լեզուաճի նախապատուութիւնը որոշւում է վարկային յաւակնութիւններով: Քիչ չեն դէպքերը, երբ առանց որեւէ գեղագիտական օգտապաշտական կամ ճանաչողական անհրաժեշտութեան արտաբերում են օտար տերմիններ կամ անուններ: Զոր օրինակ, տեղին թէ անտեղի պճնամոլ մտաւորականները սիրում են յիշատակել լայն հասարակայնութեանը ծանօթ անուններ, Մարթէն Պորխէս, Սթեֆան Մալարմէ, Մարսէլ Փրուսթ, Ռուտոլֆ Շթայներ, Թոմըս Էլիըթ եւլն.: Դրանց սիմպոլիք խորհրդակցելու ձգտումը ստեղծում է սեփական անանունութիւնը յաղթահարելու քաղցր պատրանք, ինչպէս նաեւ ինտելեկտուալ այրի համարում ձեռք բերելու տպաւորութիւն: Յաճախ այդ ձգտումը յանգեցնում է անհեթեթութիւններին: Օրերից մի օր դիմեցի ոմն ինտելեկտուալի՝ «Ծանո՞թ էք անգլիացի պոէտ Ճոն Էպլին» հարցով, որին հետեւեալ պատասխանը տուեց՝ «Ինչպէ՞ս չէ. գիտեմ, սակայն, որքան ինձ յայտնի է, նրա պոէզիան անցած էտապ է եւրոպական աւանգարդիզմի համար»: Իրականում երբեւէ նման պոէտ չի եղել: Անտարակոյս, հոգեպճնամոլ մտաւորականի յաւակնութիւնների կենտրոնը այստեղ ու այս երկրում չէ, այլ ինչ–որ եւրոպական քաղաքում՝ Պօոլէնեան Փարիզում, Շթայներեան Տորնախում կամ Մոցարթեան Սալցպուրկում: Հայրենիքը, նրա հոգեւոր տարածքը (պոէզիան, արուեստը, գրականութիւնը, երաժշտութիւնը եւ այլն) ընկալւում է որպէս «ծայրամաս, գաւառ», որը մտաւորականին դատապարտել է մշակութային անյայտութեան ու մոռացութեան: Չնայած քաղաքականութիւնը համարում է «կեղտոտ գործարքների ոլորտ», սակայն գործադրում է անընդունելի հնարամտութիւն ու ճկունութիւն, որպէսզի նոյն քաղաքական հովանաւորների օգնութեամբ յայտնուի Արեւմուտքում՝ որեւէ Ֆոնտի թոշակառու–ստաժորի կամ Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցչի կարգավիճակով:

Արեւմտամէտ պճնամոլի կեցուածքը, դիմախաղն ու ժեստերը նմանւում են իսկական թատերական ծէսի, որն ունի իր «անթուրաժը», միջավայրը եւ սուրճի, ոգելից խմիչքի բարեմասնութիւնների կամ անուանի արուեստագէտների մտերմիկ կեանքի մանրամասների շուրջը ծաւալուող բանավէճերը, որոնք յաճախ ուղեկցւում են կենսագրական «յայտնագործութիւններով»: Այս կենսաոճը շատ բան կարող է ասել նրա կրողի տուայտանքների ու յաւակնութիւնների, սոցիալական ուշադրութեան եւ խրախուսանքի արժանանալու անհատական ճիգերի ու քօղարկուած մտադրութիւնների մասին: Այդ մասին են հաւաստում նաեւ արտաքին տեսքի յայտանիշները՝ ընտրուած մօրուսը (լճացման տարիներից մնացած), կաշուէ բաճկոնը (տարուայ բոլոր եղանակների համար), սեւ ակնոցը, դիմագծերի եւ ձեռքերի նրբամշակ տեսքը, ծխամորճը եւ այլազան արտասահմանեան մանրազարդարանքները: Այս ամէնը կոչուած է շեշտելու ինտելեկտուալ պճնամոլի (փիժոնի) հոգեւոր ինքնատիպութիւնը, պատկանելիութիւնը «ազնուականութեան» դասին:

Առհասարակ, մեզանում լուսաւորեալ խաւը ենթակայ է երկու ծայրայեղութեան՝ ձգտում է կտրուել իր մշակոյթի ազգաշէն ակունքներից, յախուռն տրուելով արեւմտեան արժէքների, հիմնականում դրանց ցածրարժէք արտանետուածքների ազդեցութեանը կամ էլ ոչ քննադատաբար իւրացնել ազգային աւանդական արժէքները, հնահաւաքչական խանդաւառութեամբ կառչելով անցեալի առասպելական սիմվոլներից: Երկու դէպքում էլ նրան իրապէս սպառնում է հոգեւոր ամլութիւնը: Աւելի ու աւելի շատ վկայութիւններ կան, որ օտար կամ աւանդական արժէքներին նոյնանալու, ձուլուելու մարմաջը փոխարինում է ստեղծագործական անզօրութիւնն ու էներգիայի ծայր պակասը: Թւում է, որ աւելի ու աւելի յաճախ «մեծ յաջողութեան հասնելու» յատկանիշ է դառնում ոչ այնքան հոգեւոր արժէքների խոր իւրացումը, որքան դրանց սոցիալական ցուցադրումը: Հոգեւոր արժէքներն աւելի ու աւելի են կերպարանափոխւում ու դառնում սպառանքների առասպելական պատկեր, այսպէս կոչուած, իմաժ: Դրանք բաւարարում են մարդկային ունայնութեան անյագուրդ կարիքները, ունեն աւելի շատ սոցիալ–վարկային բնոյթ, քան թէ զուտ հոգեւոր՝ այդ բառի բարձրագոյն իմաստով: Նկատում ենք, որ «հոգեւոր արժէք» բառն աւելի ու աւելի շատ է կապւում վարկի, փրեստիժի սիմպոլների հետ, այսինքն՝ փաստօրէն հոգեւոր արժէքի հոգեբանական բնութագրութեան հետ: Զոր օրինակ, ազգային եսը ընդգծելու, դրանով սեփական հասարակական վարկը բարձրացնելու ներքին ձգտումը կեանքի է կոչել սիմպոլիկ մրցակցութեան նոր ձեւեր: Մասնաւորապէս, 80–ական թթ. սկսել է փոխակերպուել սոցիալական ծագման սիմպոլի նշանակութիւնը: Սեփական ինքնակենսագրութիւնը «ազնուատոհմիկ» աւանդոյթներով արհեստականօրէն հարստացնելու, ազնուացեղ ընտանիքի յետնորդ հռչակուելու մոլուցքը դարձել է շատ շատերի կեանքի միակ ռազմավարական նպատակը: Մեր մեծանուն գրողներից, երաժիշտներից ոմանք ձգտում են ամէն կերպ վերահրատարակել իրենց ցեղային հնութեան առասպելը՝ ապաւինելով յօրինուած տոհմաբանութեանը: Դրանով ձգտում են նախ եւ առաջ զատուել ուրիշներից, մեր նման «շարքային մահկանացուներից»: Հէնց այս կենսափիլիսոփայութեամբ ուրուագծւում է սոցիալական սնափառութեան այն կաւճաշրջանը, որի ներսում «ազնուացեղ ընտրանին» է իսկ նրանից դուրս՝ «արմատազուրկ ռամիկների բազմութիւնը»: Չեն նկատում, թէ ինչպէս այս ամէնը ոչ թէ վեհացնում է ազգային մշակոյթը, նրա լաւագոյն կրողներին, այլ դրանց շուրջը ստեղծում գաւառապաշտական մրցակցութեան անառողջ մթնոլորտ:

Ես դա անուանում եմ մշակութային հիւանդութիւն: Ստեղծագործական ներուժն ու տաղանդը վատնած, կորցրած գրողը, նկարիչը, երաժիշտը՝ պապենական անցեալի առասպելականացման շնորհիւ, փորձում է յաղթահարել իր բարոյա–հոգեւոր սնանկութիւնը, պարզ ասած, ասելիքի բացակայութիւնը: Ահա թէ ինչպէս ոմանք սեփական կենսագրութիւնը վերածում են մի փառահեղ կեղտահորի: Սակայն ինչ կատարւում է մշակոյթի երեւելիների հետ, կատարւում է, որոշ վերապահումներով, ողջ հայ մշակոյթի հետ: Այն աստիճանաբար վերածւում է իրարամերժ ու հակասական արժէքների մի փառահեղ կեղտահորի: Մշակութային նոր Հերակլէս է պէտք, որպէսզի մաքրի հայ մշակոյթի աւգեան ախոռները:

ՄԱՆՈՒԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 6

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԵ՞Լ ԹԷ ՈՉ

Յուլիս 1–ին կիրարկութեան դրուեցաւ զէնք ունենալու և կրելու մասին ռուսական օրէնքը: Անով Թոյլ կը տրուի որ ամէն քաղաքացի ինքնապաշտպանութեան դիմէ ի հարկին զէնքով: Հոկտեմբեր 1–էն կարելի պիտի ըլլայ զէնք գնելու եւ կրելու արտօնութիւն խնդրել, ապա երթալ ու զէնք գնել: Զէնքերը բաժնուած են բազմաթիւ դասակարգերու. ինքնապաշտպանութիւն, մարզական, որսի, կտրող զէնքեր, ինչպէս կոզակներու ազգային տարազը կը պարտադրէ, եւլն.:

Ինքնապաշտպանութեան դասակարգին պատկանող զէնքերու համար կը պահանջուի որ ինքնաշխատ չըլլան, առաւելագոյն 10 փամփուշտ կարենան պարունակել:Այս պայմանները լրացնող զէնք մը կրելու արտօնութիւն ունենալու համար պէտք է առնուազն 18 տարեկան ըլլալ. ապա հարկաւոր արտօնագիրը կը տրուի, եթէ ենթական բժշկական տեղեկագիր մը ներկայացնէ թէ տեսողութիւնը լաւ է, ֆիզիքապէս հաւասարակշռուած է եւ թմրամոլ չէ: Եթէ ենթական զէնք գործածել չի գիտեր, ապահովութեան կանոններու քննութիւն մը կ'անցընէ:

Այսուհանդերձ, այս բոլորին կիրարկութիւնը այնքան ալ պարզ չէ. օրէնքը եռամսեայ պատրաստութիւն մը կը նախատեսէ այն պաշտօնատարներուն համար որոնք պիտի տան զէնք կրելու արտօնաթուղթերը: Օրէնքը կ'ըսէ նաեւ թէ զէնքի գործածութիւնը բացարձակապէս նախատեսուած է միմիայն ինքնապաշտպանութեան նպատակով: Այդպէս կոչուած պարագաներն ալ յստակ սահմանուած ունին: Այդպէս կը նկատուի պարագան մէկու մը որ դաշոյնով զինուած մէկուն վրայ կրակ կը բանայ. սակայն պէտք է կրակելէ առաջ զոհին ազդարարութիւն մը ուղղէ. կրնայ բացառութիւն նկատուիլ կացութիւն մը երբ ազդարարութիւնը ուղղելու ժամանակը ուղղակի ենթակային կեանքը վտանգի կ'ենթարկէ: Առկէ զատ, կնոջ մը, անչափահասի մը, կամ անկարի մը կրակել արգիլուած է այնքան ատեն որ այս խումբերուն պատկանողներ իրենք կրակող զէնքով մը, կամ խումբով յարձակումի չեն անցած: Այս կէտերը դժուար հարթելի հարցեր ստեղծելու ամէն բնոյթ ունին դատարանին առջեւ: Այնպէս որ զէնք կրելու թեկնածուներուն երբեմն կէս կատակով կը յանձնարարուի արտօնութիւնը առնել, զէնքը գնել ու տան մէկ անկիւնը պահել զայն, հաւանական յետագայ նեղութիւններէ խուսափելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ վախճանած է Թադէոս Ա. Քհնյ. Տէրոզոմեաճեան: Նախքան հիւանդանալը, ան պաշտօնավարած էր Թօփգաբուի եկեղեցին որպէս հոգեւոր հովիւ: Օծման կարգը տեղի ունեցած է Օգոստոս 28–ին, Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ԳՆԱԼԸՐ (Պոլիս) կազդուրման կայանի փակման հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստոս 23–ին, Ճանպազեան խաղավայրին մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Հերմինէ Զընար, ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը հանդիսավարութեամբ Թինա Թէմէլճիի: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Օգոստոս 25–ին Գիրքի Օր մը տեղի ունեցած է նուիրուած հայաստանցի գրականագէտ՝ Սուրէն Դանիէլեանի հեղինակած՝ «Ռոպէր Հատտէճեան, ներաշխարհի գեղարուեստական քննութիւն» հատորին: Բացումը կատարած է Զարեհ Խրախունի որ ներկայացուցած է Ս. Դանիէլեանը յիշելով անոր կենսագրական գիծերը և աշխատասիրութիւնները: Ապա, բեմ հրաւիրուած է Ս. Դանիէլեան որ խօսած է խորհրդահայ գրականութեան մասին զոր տարբեր կը գտնէ սփիւռքահայ գրականութենէն եւ ծանրացած Ռ. Հատտէճեանի գրականութեան վրայ, քանի որ օրուան նիւթն էր: Արտասանութիւններ եղած են Հատտէճեանի գործերէն Սիլվա Կոմիկեանի կողմէ, հուսկ խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան: Փակման խօսքն ալ արտասանած է Շահան Արք.:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ
ՊՈԼԻՍ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Ճատրակի Միութեան պատուակալ նախագահ Ժիրայր Օհանեան յայտնած է թէ շարք մը սեմինարներու եւ մրցումներու համար Պոլիս հրաւիրուած է Կարի Գասպարով: Աշխարհի ախոյեանը Հոկտեմբեր 12–ին կը հասնի Պոլիս ուր Չըրաղան պանդոկին մէջ պիտի մրցի 30 երիտասարդներու հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕԾՈՒՄ
ԿԻՍԼՈՎՈԴՍԿԻ Ս. ՎԱՐԴԱՆ ՏԱՃԱՐԻՆ

Գարեգին Ա. Օգոստոս 29–ին օծումը կատարած է Կիսլովոդսկի Ս. Վարդան Մամիկոնեան տաճարին որ տեղւոյն «Կըռունկ» հայկ. միութեան հանդանակութեամբ կառուցուած է: Ստաւրոպոլի հինգերորդ եկեղեցին է ան: Օծման արարողութեան մասնակցած են Ստաւրոպոլի մեգրոպոլիտը եւ քաղաքապետ Վիկտոր Բեկետովը:

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ
100–ԱՄԵԱԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ
ԲԱՑՈՒՄ

Լ. Տէր–Պետրոսեան եւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւ Մոսկուայի մէջ Օգոստոս 30–ին բացումը կատարած են մարեշալ Յ. Բաղրամեանի ծննդեան 100–ամեակին նուիրուած ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած են շուրջ 150 ցուցանմոյշներ, փաստաթուղթեր: Հայաստանի նախագահը ուրախութիւն յայտնելով բացումին մասնակցելու առիթով, յիշած է որ ան ծնած է Ղարաբաղ ու դարձած է երկու ժողովուրդներուն ազգային հերոսը: Իսկ Ի. Սերգէեւ ծանրացած է զօրավարին ռազմական հանճարին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Օգոստոս 9 – 11 Լայփցիկի մէջ տեղի ունեցած է նորաձեւութեան համաշխարհային տօնավաճառը որուն Հայաստան մասնակցած է զանազան ձեռնարկութիւններու արտադրութեամբ:Անոնք ներկայացուցած են մօտ 70 նմոյշ: Յաջողութիւն գտած է մասնաւորապէս «Ատէքս» ձեռնարկութիւնը որ գործակցութեան բազմաթիւ առաջարկներ ստացած է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ժ.–Ժ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 9–էն Հոկտեմբեր 12 Փարիզի Էսայոն Թատրոնին մէջ(*) կը սկսին ներկայացումները Ժան–Ժագ Վարուժանի նոր Թատերգութեան՝ La Gogna, որուն դերը ստանձնած է Նատին Սերվան:Պատմութիւնն է կնոջ մը որ կառքի արկածին յաջորդած մահաքունին մէջ ձգած է իր յիշատակներն ու յիշողութիւնը եւ կը ջանայ վերագտնել իր կեանքին ասպարէզը եւ յանկարծ կը պոռթկայ՝«ո՞վ եմ»:

(*) 6, rue Pierre au Lard (angle 24, rue du Renard), Paris 4ème.

ՆԱԽԿԻՆ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԸ
ԱՆՅԱՅՏԱՑԱԾ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

«Ակօս»ի Օգոստոս 29–ի թիւով կը տեղեկացուի որ նախկին պոլսահայ Տիգրան Պաղա շուրջ երկու ամիսէ ի վեր անհետ կորսուած է: Գարակէօզեան եւ Դպրեվանքի նախկին սան Տ. Պաղա 51 տարեկան է, ներկայիս կ'ապրի Գերմանիա: Ան առեւտուրի նպատակով գացած է Հայաստան, հետը տանելով 100 հազար մարքի գումար մը: Տեղւոյն վրայ իր գործակիցն էր Էտիկ Խաչատրեան որուն հետ ծրագրած էին մարմարի առեւտուր ընել: Ընտանիքը դիմումներ կատարած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի մօտ, սակայն շօշափելի արդիւնք չէ ըստացած: Անոնք մտահոգ են Տ. Պաղայի կեանքին մասին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԱՐՁԱԿ
չորս հատորով
Դ. հատոր

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Ալիք» Տպարան, Թեհրան, 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Այն կիրակի առտուն Մարգար էֆէնտի գինետանոցով ոտքերը բոպիկ, բազմոցին վրայ երկնցած, թերթ կը կարդար, ատեն ատեն ձախ ձեռքով իր կոկլոր փորը շփելով: Այս գործողութիւնը սովորական որեւէ անհանգստութեան նշանը չէր, ինչպէս թերեւս պիտի ենթադրէ բարեմիտ ընթերցողը, այլ Մարգար էֆէնտիին մէկ սիրական ունակութիւնը, ամէն անգամ որ գինետանոց կը կրէր:

Այդ շփումը գգուանք մըն էր իր փորին շռայլուած, խանդաղատանքի ցոյց մը, ինչպէս հայր մը պիտի ընէր իր տղուն գլուխը շոյելով:

Ներքին լուրերու գլխէն հեշտութիւններու մէջ թաղուած էր Մարգար էֆէնտին երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ երիտասարդ կին մը ներս մտաւ ջղագրգռուած կերպարանքով մը:

Մարդը գլուխը դարձուց եւ զարմացական շեշտով մը հարցուց նորեկին.

– Ի՞նչ, ժամը աւանկ կանո՞ւխ վերջացաւ:

– Դեռ նոր պատարագ մտան, պատասխանեց կինը չոր կերպով:

Եւ թեթեւօրէն դողահար ձեռքով մը գլխարկը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ:

– Ինչո՞ւ չկեցար պատարագին, եռաձայն պիտի երգուէր...

– Եռաձայնն ալ տեղը կենայ, քառաձայնն ալ, գոչեց կինը, բերանս բանալ մի՛ տար:

Մարգար էֆէնտի ըմբռնեց կացութեան լրջութիւնը, լրագիրը մէկ կողմ դրաւ, բազմոցին վրայ նստաւ, սիկառէթ մը վառեց եւ ըսաւ.

– Ի՞նչ կայ նորէն...

– Բան մըն ալ չկայ:

– Բարկացած կ'երեւաս կոր:

– Դուն իմ տեղս եղիր տե՛ս մի բարկանար նայիմ:

– Ճանըմ սա եղածը պատմէ նայինք:

– Մէյ մըն ալ աս ժամը ոտք չպիտի դնեմ... աղօթք ընելու տեղ մեղքի մէջ կ'իյնամ կոր:

Մարգար էֆէնտի չպատասխանեց. հասկցաւ որ կինը ինքնաբերաբար խօսիլ պիտի սկսէր եւ աւելորդ էր նորանոր հարցումներով անոր գրգռութիւնը աւելցնել:

Արդարեւ, երիտասարդուհին շարունակեց.

– Ամէմին չամէմին կնկանը պատիւներ ընեն, տեղ բանան, տեղ ցուցնեն, ժամկոչը աթոռ վազցնէ՝ աղէին ես ժամերով ոտքի վրայ մնամ... բայց անոնք յանցանք չունին, յանցանքը քուկդ է, քեզի պէս էրիկին է... հոս նստէ անտարբեր լրագիր կարդայ, անդին կնիկդ խաղք ըլլայ ժամուն մէջը...

– Դեռ չեմ հասկնար կոր թէ եղածը ի՞նչ է:

– Ժամ գայի որ աեղ ձգելիք տեղ չըկայ... հրելով հրմշտկելով, արիւն քրտինք մտնելով, առաջ անցայ... բոլոր նստարանները բռնուած՝ տեղ չէ մնացեր, ինչ որ է, դասին ետեւը ոտքի վրայ կեցայ:

– Վերնատունը թող ելլէիր:

– Զամաչրճի Եղիսաբէթը չեմ, ոչ ալ խոֆած պառաւ քի վերնատունը երթամ... գիս բարկացնելո՞ւ համար կ'ըսես կոր այդ խօսքը:

– Չէ ճանըմ, բան մըն էր ըսի, դուն խօսքդ շարունակէ:

– Խաչ հանեցի, «Հայր մեր» մը ըսի, կեցեր ժամերգութիւնը մտիկ կ'ընեմ կոր, մէյ մըն ալ պահարանին մէջէն տէրտէր մը դուրս ելաւ, տեղ բացին, ճամբայ բացին... տէրտէրին ետեւէն ժամկոչը ձեռքը աթոռ մը բռնած, ժամկոչին ետեւէն ալ ո՞վ ըլլայ կը հաւնիս...

– Ո՞վ, հարցուց Մարգար էֆէնտի, առանց շահագրգռութեան:

– Տիկին Շաղիկը... մէյէր բոլոր այս խրախանդումը իրեն համար է եղեր: Ես ալ մէկ կողմ քաշուեցայ, կարծեցի որ առջեւէս պիտի անցնին, կորսուին երթան... մէյ մըն ալ կ'ուզե՞ս քի ժամկոչը աթոռը բերէ իմ կեցած տեղս անկէ: Շաղիկ օլաճախն ալ դայ անոր վրայ տոտորզուի, բարկութենէս արունս գլուխս ցատքեց, աչքերս խամաշմիշ եղան, բոլոր մարմինովս դողալ սկսայ... տէրտէրին մօրուքէն բռնել փետտելս եկաւ... ա՛լ չկրցայ կենալ, ինքզինքս ժամէն դուրս նետեցի... բակը ժամկոչը դէմս ելաւ, աղուոր մը լուացի...

– Ճանըմ, տիկին Շաղիկն ալ թաղականի կնիկ է, հարկաւ քիչ մը աւելի պատիւ կ'ընեն անոր, ասիկա բնական բան մըն է, այդչափ խրախանդումի պէտք չկայ...

– Թաղականի կնիկ է եղե՜ր... անոր էրկանը պէս քանի մը հատ դրագիր կը բանեցնես կոր քովդ... թող այսչափ վերէն չթռչի: Բայց նորէն կ'ըսեմ, նորէն կ'ըսեմ, յանցանքը, քուկդ է... ո՛չ տէրտէրը յանցանք ունի, ո՛չ ժամկոչը, ո՛չ ալ Շաղիկը:

– Անուշիկս, ես հոս նստած տեղս մա՞տս կը հոտուըտամ որ հասկնամ ժամուն մէջ անցած դարձածը:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

անողոք կերպով եւ պետական դանձը շըփոթելով իր անձնական դանձին հետ, մեռաւ Ռապաթ, 66 տարեկանին, փրոսթաթի խլիրդէ: Իշխանութենէն հեռացուած էր Մայիսէն ի վեր եւ միայն Մարոքն էր որ իրեն ապաստան տուած էր: Արեւմուտքը, մանաւանդ Ֆրանսան, որոնք զօրավիգ էին իրեն, այսօր երես դարձուցած են: Հսկայ հարստութիւն դիզած է, պալատներ եւ ապարանքներ ունի աշխարհի ամէն կողմը: Պիտի թաղուի Մարոք, թէեւ կ'ըսուի թէ իրեն յաջորդողը՝ Գապիլա դէմ չէ որ Զայիր թաղուի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, սարսափ կը տիրէ այլեւս, ամէն օր ջարդերը, մարդ մորթելը, խեղդելը, կացինահարելը ընթացիկ դարձած են Ալժէի մէջ իսկ եւ չաբաթավերջին կարելի չէր ճշդրիտ թիւ մը տալ մեռեալներուն: Սեպտեմբեր 5-էն 6 դիշերը 87 հոդի մորթուած, գլխատուած են Պէնի Մէսուս, 60 ուրիշներ ալ անդամահատուած: Նոր ջարդ մըն ալ գործըւած է Կիրակի եւ 37 մեռեալներ աւելցած են:

ԳՐԻՍԹԻԱՆ ՊԼԱՆ հրաժարեցաւ Էր-Ֆրանսի տնօրէն-նախագահի իր պաշտօնէն ինչպէս կը սպասուէր, իբրեւ հետեւանք կառավարութեան որոշումին սեփականաշնորհման դէմ: Ընդդիմութիւնը բուռն կերպով կը բողոքէ: Արդարեւ, Պրիւքսէլի յանձնախումբը համամիտ եղած էր որ Ֆրանսական Պետութիւնը ընկերութեան պարտքին մէկ կարեւոր մասը ջնջէ պայմանաւ որ սեփականաշնորհում կատարուի, ինչ որ պարագան է աշխարհի օդանաւային գրեթէ բոլոր ընկերութիւններուն, կարենալ ապահովելու համար անհրաժեշտ մրցակցութիւնը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Յուլիս 30-ի մահափորձին մասին անգլիական թերթ մը դրած է թէ ահաբեկիչները Թուրքիայէն մեկնած են Իրանի եւ Սուրիոյ գաղտնի գործակալութիւններուն կարեւոր օժանդակութեամբ: Պնդումը մեծ արձագանգ գըտած է Իսրայէլի մէջ: Ահաբեկիչները կ'ըսուի թէ մարզուած են Լիբանանի մէջ, ապա Թուրքիա անցած ու Թրքական անցագիրներով մեկնած Երուսաղէմ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ (Սեպտ. 7) համաձայն, Ֆրանսայի իշխանութեան դէմքեր որոնց հետ հանդիպում ունեցած էր Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը իր երկրին Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան շուրջ, զօրակցութիւն խոստացած են: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պատասխանատու մը ըսած է թէ իրենք կը ջանան որ Թուրքիոյ տրուի լիիրաւ անդամի հեռանկար մը, սակայն գլխաւորաբար Գերմանիա ու այլ երկիրներ դէմ են նըման մօտեցումի մը: Այս առումով Անդարա մեծ յոյսեր կապած է վարչապետ Երլմագի Գերմանիա այցին որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 30-ին:

ԱԹԷՆՔ ընտրուեցաւ 2004-ի ողիմպիական խաղերուն համար, ինչ որ յաղթանակը կը նկատուի թեկնածութեան յոյն կոմիտէին նախագահուհի՝ Ճիաննա Անճելօփուլոսի: Միւս թեկնածուներն էին, Հռոմ, Լը Գափ, Սթոքհոլմ եւ Պուէնոս Այրէս:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre

FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre

COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre

VOYAGE A LISBONNE.

Paylagh GHIRAGOSSIAN

s'est éteint le 7 août 1997, entouré de sa famille.

Ancien combattant et prisonnier de guerre, ses obsèques ont eu lieu le 11 août à Saint Hilaire la Palud.

Une cérémonie de souvenir aura lieu en l'Eglise apostolique arménienne de Paris, en célébration des quarante jours de sa disparition.

Ses proches sont invités à lui rendre hommage autour de sa femme Nevart et ses filles Michèle et Myriam. La messe sera annoncée dans ces colonnes.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. — Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 1.400 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. — Պ. Դանիէլ Թիւֆէնքճեան 600 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. — Օր. Աստղիկ Քէօսէեան 200 Ֆր.:

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է խաչի. Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց:

Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին, վերացման Սրբոյ խաչի. խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարդարուած ռեհանով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

UGAB - MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre** : Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre** : Matinée **libre**.
— **Samedi 11 Octobre** : **INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre** : Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;
UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30-ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մըտոն-լա-Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46 44. 28. 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

— Չորեքշաբթի ժամը 10 — 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

—Չորեքշաբթի ժամը 14 — 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

— Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18.30 — 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն.— 01 — 47 — 09 — 23 — 18

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկարարեան եւ Խաչերեան ընտանիքները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պ. Սիմոն Աւտոյեանին եւ իր հարազատներուն տիկին Ատրինէ Աւտոյեանի մահուան առթիւ եւ այս տըխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Մարսէյլի Համազգային Դըպրոցին 500 Ֆր., «Յառաջ»ի օրաթերթին 300 Ֆր.:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ
3 դասարան
3-էն 6 տարեկան
հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:

• Maternelle
3 niveaux : Initiation à la langue arménienne
Enfants de 3 à 6 ans :
Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.

• Նախակրթարան
4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան
հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:

• Primaire-collège 4 niveaux :
langue et civilisation arménienne
Enfants de 7 à 12 ans :
Théâtre, danse, chorale.

• Նախատեսուած է պաք.-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:

• Niveau pré-bac :
prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.

• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:

• Initiation à l'informatique.

• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:

• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.

• Դպրոցը բաց է
Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00
Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00
Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:

• L'école est ouverte
Mercredi de 9h30 à 16h00
Samedi de 9h30 à 16h00
y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.198
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.198

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մարմարա Սեպտեմբեր 3-ի իր թիւով հետեւեալ արձագանգները կու տայ թուրք մամուլէն Ա. Ղուկասեանի ընտրութեան առթիւ:

«Րատիքալ» Թերթը, նշելով որ Ղարաբաղի մէջ նախագահ ընտրուած է Արկադի Ղուկասեան, կը յայտնէ թէ այս անձը կարծրութեան կողմնակից քաղաքագէտ մըն է: Թերթը կը յիշեցնէ, թէ Ղուկասեան Ղարաբաղի ժողովուրդին ջախջախիչ քուէներով նախագահ ընտրուեցաւ: Ղարաբաղի ժողովուրդը աննախընթաց համեմատութեամբ մասնակցեցաւ քուէարկութեան, ինչ որ, ըստ քաղաքական դիտորդներու, պիտի տկարացնէ Ազրպէյճանցիներուն պնդումները Լեռնային Ղարաբաղի ճակատագրին մասին: Արկադի Ղուկասեան անբաւարար գտած է Մինսկի խումբին վերջին առաջարկները եւ պնդած է որ անոնք միայն Ազրպէյճանի համար շահաւէտ են: Քաղաքական դիտորդներ կը յիշեցնեն թէ Արկադի Ղուկասեան շատ փայլուն յաղթանակ մը տարաւ վայելելով նաեւ Դաշնակցականներու զօրակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը, որուն գործունէութիւնը ներկայիս Հայաստանի մէջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ արգիլուած է, շատ ուժեղ է Ղարաբաղի մէջ եւ այս պարագան կրնայ անհանգստութիւններ ստեղծել Հայաստանի ու Ղարաբաղի միջեւ, կը գրէ թերթը, լուրերու աղբիւր ցոյց տալով Երեւանը:

«Ենի Եիւզըլ» Թերթը Սեպտ. 3-ին կը պնդէ, թէ Լեռնային Ղարաբաղը պիտի զինուի: Նորընտիր նախագահ Արկադի Ղուկասեան յայտարարեց, թէ Ղարաբաղ պիտի զինուի Ազրպէյճանի դէմ: Թերթը տալով նախագահական ընտրութեան մանրամասնութիւնները, դիտել կու տայ, թէ ընտրութիւնները պախարակուած էին թէ՛ Ռուսաստանի, թէ Ազրպէյճանի եւ թէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի կողմէ: Ազրպէյճան յայտարարեց, թէ իբր խօսակից պիտի չընդունի Ղարաբաղի հայերու նոր ղեկավարը:

Թերթը կը նշէ, որ Ղուկասեան, ընտրուելէ ետք իր առաջին յայտարարութեամբ ըսաւ, որ Ազրպէյճանի հաւանական որեւէ յարձակումին դէմ պիտի զօրացնէ Ղարաբաղի բանակը: «Պարտաւոր ենք բարձրացնել մեր զինուորական ուժը, որքան ատեն որ ուժեղ ենք, չեմ կարծեր որ Ազրպէյճան մեզի դէմ ուժ գործածէ», ըսաւ Ղուկասեան: Ան յայտնեց, թէ Ղարաբաղը Ազրպէյճանին չի պատկանիր եւ Ղարաբաղ երբեք պիտի չընդունի Ազրպէյճանի գերիշխանութիւնը:

«Զաման» Թերթի Թղթակիցն ալ Բաքուէն կը հաղորդէ, թէ Ղարաբաղի «հերձ» նախագահը Բաքուն ամբաստանեց ընտրուելէ անմիջապէս վերջ: Արկադի Ղուկասեան յայտնեց, թէ Բաքու պատրաստ չէ Ղարաբաղի հարցի լուծման խաղաղ բանակցութիւններուն: Ընդգծելով, թէ Ղարաբաղ խաղաղ բանակցութիւններու կողմնակից է, Ղուկասեան ըսաւ, որ Ղարաբաղի անկախութիւնը պիտի ծանօթացնէ ամբողջ աշխարհի:

Թղթակիցը կը նշէ, որ Ղարաբաղի ընտրութիւններու ընթացքին բախում պատահեցաւ Հայաստան-Ազրպէյճան սահմանին վրայ եւ ազերի զինուորները երեք հայ զինուորներ սպաննեցին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՐՏՕ – ՍԱՐԼԱ գիծին վրայ, Փոր Սէն-Ֆուա օթորայէն եւ նաւթատար բեռնակառքի մը բախումը երկաթուղային արգելաձողին վայրը շատ ծանր հետեւանքներ ունեցաւ Սեպտեմբեր 8-ին: Կառախումբին առաջին մասը անմիջապէս կրակ առաւ եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 14 մեռեալ կար, 40 վիրաւոր որոնց 4-ը շատ ծանր վիճակի մէջ: Արկածը պատահած էր որովհետեւ նաւթատար բեռնակառքը բախած էր անցքի ինքնաշխատ արգելաձողին եւ կառախումբը հրդեհած: Ֆրանսայի մէջ դեռ 17.800 երկաթուղային նման անցքեր կան, որոնց մեծ մասը, ինչպէս Փոր Սէնթ-Ֆուայի անցքը, շատ վտանգաւոր կը նկատուին: Բոլորն ալ պէտք է վերնան, կ'ըսուի, բայց, տարին հազիւ 500 հատ կարելի է այլ ձեւով (կամուրջ կամ՝ ընդյատակեայ ճամբայ) փոխարինել: Արկածին վայրը փութացած էին Փոխադրութեանց նախարարը՝ Ժ.-Գ. Կէսօ եւ երկաթուղիի ԷՍ-ԷՆ-ՍԷ-ԷՖ տնօրէնը: Ականատեսները կը վկայեն որ կրակ առած կառախումբին տեսարանը ահաւոր էր:

ՖՐԱՆՍԹԵԼԵՔՈՄ-ին մէկ երրորդը պիտի սեփականաշնորհուի Հոկտեմբերին: Պետութիւնը պիտի պահէ բաժնեթուղթերու 63%-ը եւ մնացեալը հրապարակ հանէ: 20%-ը պիտի տրամադրուի անհատներու, 3,5-էն 4,5%-ը Թելեֆոմի աշխատաւորներուն եւ 7,5%-ն ալ գերմանական ընկերութեան՝ Տօյչ Թելեֆոմի:

ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ-ի նախագահ՝ Ֆրանսուա Լէոթար հրաժարեցաւ Ֆրէժիւսի քաղաքապետի իր պաշտօնէն ամբողջովին նուիրուելու համար 1998ի շրջանային ընտրութիւններուն, ըստ իր յայտարարութեան: Կ'ըսուի թէեւ որ քաղաքին վարչական վերջին իրադարձութիւնները դեր ունեցած են այս որոշումին մէջ: Ծանօթ է որ Յուլիս 16-էն ի վեր Ֆրէժիւս բաւական ցնցուած է վարչական կեղծ կնիքներու պատմութիւնով մը: Իր պաշտօնէն հեռանալէն առաջ Վառ, նահանգապետը՝ Ժան-Շառլ Մարքոնի բողոք ներկայացուցեր է «Պետութեան կնիքի կեղծարարութեան եւ գործածութեան» համար:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ խիստ կերպով կը քննադատէ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը իր դանդաղ գործելակերպին համար Տայանայի արկածին առընչութեամբ: Միւս կողմէ, կառքին չորրորդ անձը, Տայանայի անգլիացի թիկնապահը որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, սկսած է խօսիլ եւ ըսած կ'ըլլայ իր ընտանիքին անդամներուն թէ պատասխանատուութեան լայն բաժին մը ունի պատահածին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարութիւնը ոչ հանրային դէպք որակեց Մոպութուի մահը, որու մասին կանխէքէր բառն իսկ կը գործածուի: Իր հարստութիւնը 7 միլիառ Ֆրանք կը գնահատուի, Ֆրանսայի մէջ մէկ յարկաբաժին ունի Ավընիւ Ֆոշ (Փարիզ) եւ չորս ապարանք Գոթ տ'Ազիւր, տասը կալուած ունի Պելժիա (հինգ դղեակ, չորս յարկաբաժին, մէկ ապարանք), մէկ կալուած Զուիցերիա, հատ մըն ալ Փորթուկալ: Այսօր, մենատէր, բռնակալ, աւազակ, կողոպտող որակումներով կը յիշուի, մինչ դեռ երէկ, Մոպութու կը վայելէր Պելժիոյ, Ամերիկայի եւ մանաւանդ Ֆրանսայի (Ժիսքարէն Միթերան) հովանաւորութիւնն ու բարեկամութիւնը, որովհետեւ զայն կը նկատէին պատնէշ մը համայնավարութեան դէմ: Այս Պետութիւններուն նիւթական լայն օժանդակութիւնն ալ վայելած է:

ՀԱՅԻԹԻԻ բացը 500 ճամբորդ փոխադրող նաւ մը ընկղմած է Սեպտեմբեր 8ին: Կ'ըսուի թէ 60 հոգի միայն փրկուած են:

ԳԱԹՐԻՆ ՄԵԿՐԷ, Վիթրոլի քաղաքապետուհին (Ազգ. Ճակատ) երեք տարի յետաձգումով բանտարկութեան եւ 50 հազար Ֆր. տուգանքի դատապարտուեցաւ Էքս – ան – Փրովանսի դատարանին կողմէ այն ցեղապաշտ յայտարարութիւններուն համար զորս ըրած էր Պէրլինըր Ցայթունկի, Փետր. 23-ին: Ան ըսած էր թէ տարբերութիւններ կան ցեղերու միջեւ, թէ Ֆրանսա գաղթողները Ֆրանսա են միայն դրամին համար եւլն.: Դատի դիմած էին ՄՌԱՓ, ՍՕՍ-Ռասիզմ եւ մարդկային իրաւանց Լիկան, նաեւ 589 անհատներ: Կը պահանջուէր նաեւ որ Գաթրին Մեկրէ կորսնցնէ ընտրուելու իրաւունքը, բայց դատարանը ընթացք չտուաւ այդ կէտին: Գաթրին Մեկրէ վերաքննութեան դիմեց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 850-ամեակը տօնուած է երեք օրերու երկայնքին երեք միլիոն հանդիսատեսներով: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված էին մանաւորաբար Մոնսեռա Գապալյէ, Լուչիանօ Փավարոթթի, Տալիտ Գոփըրֆիլտ, Ժան-Միշէլ Ժառ: Տօնակատարութիւնը 300 միլիոն Ֆրանք արժած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ վէճը որուն նիւթն են Կիպրոսի համար Աթէնքի Ռուսաստանէն գնած հրթիռները, նորանոր սակարկութիւններու պատճառ կ'ըլլայ երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ: ԱՄՆ նեցուկ կը կանգնի Անգարայի, ճնշում բանեցնելով Աթէնքի եւ Կիպրոսի վրայ: Իսկ Աթէնք կը պնդէ չհրաժարիլ զանոնք Կիպրոս տեղադրելու նպատակէն, այնքան ատեն որ կղզին ամբողջովին ապազինուած չէ: Յունաստանի վարչապետը ըսած է նաեւ որ պատերազմի պատճառ պիտի նկատեն Կիպրոսի իրավիճակը փոփոխելու միտող Թրքական որեւէ քայլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/9)

ՀՐԴԵՀ

Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ կէսօրին Խորենացի փողոցին հեղուկ վառելանիւթի վաճառքի կայանէն հրդեհ ծագած է: Երեւոյթը այլեւս գրեթէ սովորական դարձած է Երեւանցիներու համար: Հրշէջները անմիջապէս մարած են հրդեհը, սակայն մտահոգութիւնը տեւական է:

Վ. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ
ՆԱԵՒ ՊՐԱԶԻԼԻ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով Արժանթինի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վահան Տէր-Ղեւոնդեան նաեւ Պրազիլի դեսպան նշանակուած է: Պուէնոս-Այրէս մեկնելէ առաջ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան Հայաստանի Փարիզի գործավար էր:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Հայեւազրպէյճանական սահմանին հիւսիս-արեւելեան հատուածին վրայ Սեպտ.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑՔԸ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԵՒ ԲԱՔՈՒԻ ՄԻՋԵՒ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի. Ճէմի ու Պետական նախարար Ա. Անթիճանի Բաքու այցելութեան նախօրեակին երկու մայրաքաղաքները բաւական լարուած յարաբերութեան մը պատկերը պարզած են: Լարումին պատճառը Հայաստան – Թուրքիա սահմանային անցքը բանալու Անգարայի տրամադրութիւնն է զոր նախագահ Ալիեւ կը վերագրէ Միացեալ – Նահանգներու ճնշումներուն:

Երկու Թուրք նախարարներուն Բաքու այցելութեան նախօրեակին այդ կացութենէն իրենց բացայայտ դժգոհութիւնը արտայայտելու համար Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարը Հասանով Թուրք լրագրողներու խումբի մը յայտնած է թէ եթէ Անգարա բանայ Հայաստանի սահմանային անցքը, իրենք որպէս փոխադարձութիւն կը հրաժարին այն խողովակաշարէն որ Բաքուէն քարիւղը Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը պիտի հասցնէր: Հասանով աւելցուցած է որ իրենք որոշ անհանգստութիւն կը զգան Թուրք գործի մարդոց Հայաստան կատարած այցերէն եւ տեսնելով որ Կարսէն մինչեւ Հայաստանի սահմանը տանող ճամբան արդէն կպրապատուած է:

Այս հազիւ թէ քօղարկուած սպառնալիքը որով Բաքու իր մեծագոյն խաղաթուղթը գործածելով կը ջանայ արգելք ըլլալ Հայաստան – Թուրքիա որոշ մերձեցումի մը, գլխաւոր նիւթը կազմած է երկու Թուրք նախարարներուն հանդիպումներուն ալ: Ճէմ եւ Արտաքին նախարարութեան Թրքական Հանրապետութիւններու բաժնին պատասխանատու նախարարը Անթիճան շատ ձգտուած ժամեր ապրած են Բաքուի մէջ: Անոնք իրենց ամբողջ կորովը գործադրած են համոզելու համար Ազրպէյճանցիները որ համակերպին սահմանային անցքին բացումին. իսկ նախագահ Ալիեւ յայտնած է թէ «անցքին բացումին առընչութեամբ ոչ մէկ զիջում կրնան ընել», սակարկութեան սեղանին վրայ դնելով Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարը:

Թուրք մամուլը (Սեպտ. 8–9) կը տեղեկացնէ թէ Ի. Ճէմ այցին ընթացքին երբեք չէ ունեցած «սահմանային անցքը պիտի չբանանք» արտայայտութիւնը, ինչ որ ուշադրութիւն գրաւած է:

Ան տեսակցած է Ազրպէյճանցի իր պաշտօնակիցին հետ ալ ու անոր հետ եւս ունեցած նոյն վէճը, քննադատութիւններու թիրախ եղած: Հ. Հասանով Ի. Ճէմի դիտել տուած է նաեւ թէ Ռուսաստանի Հայաստանի ծախած մէկ միլիոն տոլար արժէքով զինամթերքը ոչ միայն իր երկիրին, այլ նաեւ Թուրքիոյ առընչուած վտանգ մը կը հանդիսանայ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

Վրաստանի Հայութիւնը խորհրդային 70–ամեակին պարտադրանքներուն, ճնշումներուն ու ափլուզեան իրավիճակի մը ենթադրելի կամ ծանօթ խնդիրներուն հետ ունեցած է եւ ունի Հայաստանին սահմանակից երկրի մը բնակիչ ըլլալուն «անպատեհութիւն»ն ալ: Կացութիւն մը որ հայրենիքին մօտիկ ապրելու առաւելութեան քով, եւ թերեւս անկէ աւելի, ժխտականներու պատճառ է այդ մեծաթիւ գանգուածին համար:

Տեղական ու նաեւ հայաստանեան մամուլի վերջին շրջանի պարբերական հրապարակումներէն յայտնի դարձան ջաւախքեան հարց մը շահարկելու ախորժակներ: Ասոր մէջ ինչ որ առաւել մտահոգիչն է, կը վերաբերի այդ ախորժակներու տարբեր տէրերուն: Անոնց կարգին անակնկալ պիտի չըլլար Թիֆլիսը նշմարել. անոր կեցուածքը կրնար բացատրուիլ նախազգուշութեան խոհեմութեամբ, մանաւանդ աբխազական, չէչէնական, Օսէթներու հակամարտութիւններէն ետք: Բայց, ի հարկին ջաւախքեան հարցի մը նկրտումի տրամադրութիւնը առընչուեցաւ նաեւ Բաքուի, Անգարայի, եւայլն:

Քաղաքական տարբեր հաշիւներու գրաւարկ նկատուելու այս անհանդիստ վիճակը բոլորովին կը չէզոքուի երբ անոր վրայ կը բարդուի ոչ թէ հեռանկարային, այլ ապրուած լարումը: Ատիկա կը վերաբերի հայկական ներկային, մշակութային, կրօնական, կրթական անոր գործունէութեան եւ հարստութիւններուն ուղղուած քայլերու:

Օգոստոս 21–ի «Մոլորակ»ը հակիրճ հարցազրոյցով մը կրկին բացած է թղթածրարը, այս անգամ քաղաքականին տեղ նիւթ ընելով մշակութային, կրօնական յուշարձաններու խնդիրը: Բուզան Մինասեանի զրուցակիցն է Օֆէլիա Գրիգորեան որ Վրաստանի հայկական մշակութային բարեսիրական Միութեան առընթեր «Կանչ» կազմակերպութեան նախագահն է: Առաջին պատասխանով իսկ չի քօղարկեր հայկական ազգային արժէքներու պահպանումին «բարդ» վիճակը: Կ'ըսէ թէ վերջին 8–9 տարուան ընթացքին մօտ 10 հայկական եկեղեցի վերանուանուած, «վերանորոգուած» է որպէս վրացական: Ատիկա սկսած է Գամսախուրդիայի օրով: Կիսուեր է Ս. Նորաշէնը որուն պատերը կ'ըսէ թէ զարդարուած են Ն. Ցովնաթանի որմնանկարներով: Իրենց խնդրանքով Արարատեան թեմի առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. հոն այցելած է յանձնախումբով մը (Կաթողիկոսական ընտրութեան նախօրեակին). արդիւնքը եղած է այն որ եկեղեցին փակ մնացած է եւ վրան երկու կղպանք կայ. մէկը վրացական, միւսը հայկական: Անոր կը հետեւի Սուրամիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին վերանուանումը: Տարօրինակը վիրահայ թեմի առաջնորդ Գէորգ Արք. Սերայդարեանի հակազդեցութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ հակազդեցութեան բացակայութիւնն է կատարուածին հանդէպ. ան, ինչպէս կ'ըսէ Օ. Գրիգորեան, «բացարձակապէս չի էլ անհանգստանում»:

Օգոստոս 21–ի «Մոլորակ»էն ետք, յաջորդ օրուան «Հայոց Աշխարհ»ն ալ տեղ տուած է նոյն նիւթին, պատկերազարդ անկիւնով մը: Հոն, Խոջիվանքի Ս. Աստուածածին վանքէն զատ որուն տեղ նոր առաջնորդանիստ վրաց եկեղեցի կը շինուի հակառակ բողոքներու, կը խօսուի Նարիղալա բերդին մէջի հայկական գերեզմանատան աւերումին ու անոր աւերակ եկեղեցիին հիմերուն վրայ բարձրացած Վրաց նոր տաճարին մասին: Այս շարքին մէջ կան տակաւին Հաւլաբարի (Թիֆլիսի հայկական թաղը) Ս. Գէորգ եկեղեցիին քանդումը (1995 Յունուարին). այդ վայրին վրայ ալ անցեալ Յուլիս 3–ին օծուած են Վրաց նոր եկեղեցիի մը հիմերը: Այդ թաղամասին մէջ հայկական ութ եկեղեցի կար, կ'ըսուի: Երեքը՝ Մեսեխի Ս. Վարդանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ Խոջավանքի Ս. Աստուածածինը 1930–40–ական թուականներուն քանդուած են: Շամքորցիներու Ս. Աստուածածինը (կամ Կարմիր Աւետարան) 1989 Ապրիլին պայթեցուած էին, իսկ Ս. Կարապետը նորոգուած ու վերածուած էր Վրաց տաճարի: Այսօր հոն մնացած է միայն Երեւանցիներու Ս. Մինասը եւ Էջմիածինցիներու Ս. Գէորգը:

Թիֆլիսի իշխանութեան մօտ հայ գաղութին ձայնը լսելի դարձնելու գործին մէջ կարեւոր աջակցութիւն ցոյց տուած է Խորհրդարանի նախկին նախագահ Վախթանգ Գոգուաձէն: Անոր շնորհիւ յատկօրէն կը հասկցուի որ Թիֆլիսի 150 հազար Հայերը չեն հրաժարիր իրենց պարտաւորութիւններէն, բայց նաեւ կ'ուզեն պահպանել իրենց ազգային դիմագիծը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ եկեղեցիով, կոթողներով:

Օ. Գրիգորեան կը պատմէ որ երբ Գամսախուրդիայի ժամանակ «Վրաստանը միայն Վրացիներուն» կամ «Բոլոր հիւրերը թող մեկնին»ի նման կոչեր հնչել սկսան, ինք Խորհրդարանի ներկայացուցիչ Շենգելիայէն հետ հանդիպումին ըսած է. «մենք համաձայն ենք Թիֆլիսէն մեկնելու: Բայց տուէ՛ք, մեր շալակը դրէք Ս. Գէորգը, Խոջիվանքը, Նորաշէնը, 104 դպրոցները, քիչ մըն ալ Քուռէն ջուր տուէք եւ կ'երթանք»:

Յետոյ խօսելով Նշանաւոր Խոջիվանքին մասին կը պատմէ թէ պատմական այդ վայրը արդէն 1930–ին աւերուած, փակուած է: Բերիայի օրով հոն թաղուած քանի մը ծանօթ հայ մտաւորականներու գերեզմանները քանդուած են, աճիւնները տեղահանուած. մնացած շիրմաքարերուն վրայ ալ հող լեցուած է եւ վայրը վերածուած «Բարեկամութիւն» մկրտուած զբօսայգիի: Իսկ վերջերս այդ պարտէզին մէջ մեծ փոս մը փորուած է, բահերով, քլունգներով ոսկորները շպրտուած են աղբանոց: «Կանչ»ի նախագահուհին կ'ըսէ թէ դիմած են մինչեւ նախագահին գրասենեակը. բողոքագիր մը յղուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան: Այդ քայլերով երեւան ելած է որ ներկայիս շատ մը մտաւորականներ տեղեակ ալ չեն որ այդ պարտէզը անցեալին գերեզմանատուն եղած է. իսկ հոն այսօր եկեղեցի մը կը կառուցուի:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Թիֆլիսի մէջ եօթը հայկական դպրոց կայ: Դասագիրքերը Հայաստանէն կու գան: Դրդելու համար հայ ծնողները որ իրենց զաւակները ոչ թէ ռուսական, այլ հայկական վարժարան ղրկեն, կը ջանան համոզել որ ռուսական վարժարաններու մէջ ստիպուած են դասագիրք գնել, իսկ հայկականին պարագային, ոչ: Կայ նաեւ փոխադրութեան հարց մը, քանի որ հայկական վարժարաններու աշակերտութիւնը քաղաքին ծայրամասերէն կու գայ: Խորհրդարանի ներկայի նախագահը խոստացած է անվճար կարգադրել փոխադրութիւնը, բայց արդիւնք չէ ստացուած:

Ոչ միայն Թիֆլիսի հայկական դպրոցներուն յատուկ այս խնդիրներուն համար Օ. Գրիգորեան գլխաւոր յանցանքը կը վերագրէ հայ մտաւորականութեան. նախ, անոնց զաւակները այսօր եւս ռուսական դպրոց կը յաճախեն. յետոյ, այդ նոյն մտաւորականները կ'առաջարկեն որ հայկական վարժարաններու աշակերտներն ալ առաջին դասարանէն վրացերէն սորվին, չորրորդէն ալ սկսին միւս դասերն ալ վրացերէն ընել:

Որքան արդար է մատնանշումը որպէս քննադատութիւն թէ հայ մտաւորականներու զաւակները ռուսական կրթութիւն կը ստանան, նոյնքան տարօրինակ է նոյն զուգահեռին վրայ տեսնել առաջին դասարանէն մայրենիին հետ վրացերէն սորվեցնելու առաջարկը: Ճիշդ է որ վիրահայ գաղութի մարդիկը, յատկապէս Հայաստանի սահմանակից շրջաններու մէջ ուր մարդ Հայաստանի մէկ շրջանին մէջ գտնուելու տպաւորութիւնը կը կրէ պարզապէս, կ'ապրին Թիֆլիսէն ամբողջական անջատումի մը պայմաններուն մէջ. ո՛չ տուներու մէջ, ոչ փողոցը, ոչ խանութներու մէջ վրացերէն լսել կարելի է: Բայց երկրի մը քաղաքացին ըլլալ ու հարկ եղած ձեւով չտիրապետել անոր լեզուին, ուշ կամ կանուխ լուսանցքին վրայ մնալու չէ՞ դատապարտեր անհատը: Այս մտածումները յայտնապէս տեղ չունին վիրահայ գաղութին մեծամասնութեան մօտ, որ Օ. Գրիգորեան ազգ. մտածողութեան հետ կապի պակասով կը բացատրէ նոր սերունդին մայրենիին հետ վրացերէն սորվեցնելու անոնց առաջարկները: Հոս եւս, ինչպէս Սփիւռքի բոլոր շրջաններուն մէջ, հարցը հայերէնին ու տեղական լեզուին առողջ բարեխառնութեան մը մէջ պահելու կը վերաբերի, ինչ որ «բնական» երեւոյթ է եւ ինչ որ կը հետեւի Օ. Գրիգորեանի պատասխաններէն:

Վերջին կէտ մըն ալ որ ազգայինէն, մշակութայինէն ետք թուականին ու տնտեսականին կ'առնչուի, արտահոսքի պարագան է: Թիֆլիսի մէջ փոխանակ 250 հազարի, 150 հազար Հայ կ'ապրի կ'ըսուի: Մեկնումներու գլխաւոր ուղղութիւնն ալ Ռուսաստանն է, քանի որ «ամէն տարի դպրոցներից 10–20 աշակերտ է գնում Ռուսաստան» կ'ըսէ «Մոլորակ»ի զրուցակիցը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼ

Աշխարհի տարածքին տարեկան մէկ միլիոն երկրաշարժներ կ'արձանագրուին: Անոնցմէ մօտաւորապէս քանինի ուժգնութիւնը կ'անցնի 3,5 աստիճան Ռիխթըրը: Մինչ մարդիկ երկրաշարժներուն մեծամասնութիւնը չեն զգար, նկատի առած, որ անոնք չափազանց տկար շարժեր կ'ըլլան, տարուան ընթացքին անպայման տեղի կ'ունենան քանի մը շարժեր, որոնք կը սպաննեն ու կը քանդեն:

Ներկայիս գիտնականներ հետզհետէ աւելի լաւ ձեւով կը հասկնան այն պայմանները, որոնք երկրաշարժները կը յառաջացնեն, միաժամանակ սակայն անոնք կը խոստովանին, որ անկարելի է շարժերուն վայրն ու պահը նախատեսել:

1960–ական թուականներուն երկրաշարժներու ուսումնասիրութիւնը նոր ժամանակաշրջան մը թեւակոխած էր: Գիտնականները գտած էին, որ երկրագունդին մակերեսային խաւը բաղկացած է շուրջ 12 կարծր մասերէ՝ շարժական սահմաններով: Այս մասերը իրարու տակ գալով, իրարու մօտենալով կամ իրարմէ հեռանալով՝ մեծ ճնշում կը բանեցնեն ծայրամասերու ժայռերուն վրայ: Այս ճնշումն է, որ երբեմն երկրաշարժ կը յառաջացնէ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԱՀԱՄԵՐՁ

Երկրագունդի կազմութեան մասին այս յայտնաբերումը ինքնավստահ դարձուցած էր կարգ մը գիտնականներ, թէ կարելի կրնայ ըլլալ երկրաշարժի մը վայրը եւ մանաւանդ ժամանակը նախատեսել: Սակայն գիտնականներուն նախատեսութիւններն ու յոյսերը ի դերեւ ելած են:

Այդ օրերուն ընթացք առած երկրաշարժներու նախատեսութեան ծրագիրներուն մեծ համեմատութիւնը ձախողութիւն նկատուած ու փակուած է այսօր:

Ճափոնական ծրագիրը, որուն տարեկան 17 միլիառ եէն (145 միլիոն տոլար) պիւտճէ մը յատկացուած է, նկատի առած, որ մայրաքաղաք Թոքիոն խաւային երեք մասերու միացման «խաչմերուկ»ին վրայ կը գտնուի, տակաւին ընթացքի մէջ է:

Սակայն կը թուի, թէ այդ ծրագիրը եւս երկար կեանք պիտի չունենայ: Արդարեւ, Կրթական Նախարարութեան յատուկ մէկ խորհուրդին կողմէ վերջերս որդեգրուած տեղեկագիր մը կը խոստովանի, թէ ճափոն երկրաբանագէտները այլ մասնագէտներէ աւելի տեղեկութիւն չեն կրցած ապահովել, եւ թէ անոնց ծրագիրը նաեւ ժամանակի կորուստ է:

Ճափոնի կառավարութեան կողմէ երկրաշարժները նախատեսելու ճիգերը սկսած են 1965–ին: Այդ օրերէն ի վեր Կրթական Նախարարութեան յատուկ խորհուրդը հնգամեայ նախատեսութեան վեց ծրագիրներ ամբողջացուցած է: Ներկայիս անիկա եօթներորդ ծրագիրին վրայ կ'աշխատի: Անիկա անցնող 30 տարիներուն 160 միլիառ եէն ծախսած է:

Խորհուրդը տեղեկագիրին մէջ ինքնաքննադատութիւն կը կատարէ յատկապէս իր միամիտ լաւատեսութեան համար: Անիկա կառավարութեան կ'առաջարկէ նախատեսութեան ծրագիրին յատկացուելիք գումարը գործածել աւելի ապահով շէնքերու ծրագիրներու մշակման եւ աւելի լաւ պատրաստուելու՝ աղէտի մը պարագային անհրաժեշտ քայլերուն դիմելու համար:

1995–ին Քոպէի մէջ տեղի ունեցած աղէտալի երկրաշարժէն ետք Ճափոնցիք հետզհետէ աւելի կը համոզուին, թէ կարելի չէ շարժերը նախատեսել: Արդարեւ, Քոպէի երկրաշարժը երկար ատենէ ի վեր անշարժ ճեղքի մը վրայ ծնունդ առած էր անակնկալի բերելով շարժագէտները: Իսկ Թոքիոյի պարագային կ'ենթադրուի, թէ նուազ քան 30 տարիէն 8,4 աստիճան Ռիխթըր ուժգնութեամբ շարժ մը պիտի հարուածէ զայն, այնպէս՝ ինչպէս պատահած էր 1923–ին, երբ Թոքիոյի եւ Եոքոհամայի մէկ մասը քանդուած էր:

Գիտնականները շատ խիտ ձեւով երկրաշարժներ «զգացող» կազմածներ զետեղած են Թոքիոյի շրջանին մէջ եւ երեք հազար մեթր խորութեամբ երեք հորեր յատուկ սարքերով լեցուցած են: Անոնք կը յուսան, որ եթէ յիշեալ կազմածներուն միջոցով ի յայտ գայ, թէ երկրաշարժ մը մօտալուտ է, կարելի պիտի ըլլայ միջոցառումներու դիմել, ինչպէս՝ ելեկտրական հոսանք եւ կազ կտրել, փոխադրամիջոցները դադրեցնել եւայլն:

ՇԱՐԺԵՐԸ՝ ՃԵՂՔԵՐՈՒ ԵՐԿԱՅՆՔԻՆ

Մինչ գիտնականներ համոզուած են, որ գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ նախատեսել երկրաշարժներուն տեղի ունենալիք ճշգրիտ թուականն ու վայրը, անոնք շատ լաւ գիտեն, թէ ինչո՛ւ շարժեր կ'արձանագրուին:

Երկրագունդին ներքին ջերմութիւնը, որ արդիւնք է անոր բնական շողավարակութեան, արտաքին խաւին տակ գտնուող խաւին հաստատուն եւ հալած վիճակով ժայռերուն մէջ մեծ հոսանքներ կը յառաջացնէ: Շուրջ 12 մասերէ բաղկացած արտաքին խաւը յիշեալ հոսանքներուն պատճառով դանդաղ շարժումներու կ'ենթարկուի:

Խաւային մասերուն իրարու միացման գօտիներուն մէջ այդ զանգուածները իրարու կը բախին, մէկը միւսին տակ կը սահի, իրարմէ կը հեռանան կամ կը մօտենան: Այս շարժումները, որոնց արագութիւնը տարեկան 1–էն 18 սմ.ի կրնայ հասնիլ, հսկայ ճնշումներ կը ստեղծեն մակերեսային խաւին մէջ, որ ի վերջոյ «կը կոտրի» դարերու կամ հազարամեակներու ընթացքին կուտակուած այդ ճնշումները արձակելով. այս ձեւով է, որ երկրաշարժ տեղի կ'ունենայ:

Մակերեսային կարծր խաւին «կոտրուածքը» միշտ կ'արձանագրուի յատկապէս դիւրաբեկ գօտիի մը երկայնքին, այսինքն՝ ճեղքի մը վրայ: Երկրաշարժներուն մեծամասնութիւնը տեղի կ'ունենայ հսկայ զանգուածներուն սահմաններուն վրայ, ուր տեղափոխութիւնները ամէնէն արագ ձեւով կ'ընթանան եւ ճնշումները առաւելագոյն ուժգնութեամբ կ'արձակուին:

Սակայն ինքնին զանգուածներուն մէջ գտնուող ճեղքեր նաեւ բազմաթիւ շարժերու պատճառ կը դառնան:

Մակերեսային խաւին ճեղքերու դիւրաբեկ գօտիներուն վրայ կը գտնուին աւելի եւս տկար վայրեր, ուր ծնունդ կ'առնէ կոտրուածքը, որ կը տարածուի ճեղքին ամբողջ երկայնքին: Ճեղքին երկու կողմերուն բարդ շարժումները տարբեր հերթականութեամբ խաւային ցնցումներ կը յառաջացնեն: Երկրաշարժային այս հոսանքներն են, որոնք մակերես հասնելով քանդումներու պատճառ կը դառնան:

Միւս կողմէ, սակայն, այս հոսանքները գիտնականներուն կարեւոր տեղեկութիւններ կը հայթայթեն երկրաշարժին ճշգրիտ վայրին, ճեղքին իւրայատկութիւններուն եւ երկրագունդին ներքին կազմուածքին մասին:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

(Օգտագործուած աղբիւրներ՝ «Սիանս է Ավընիր», «Տի Իքոնոմիստ», Սիանս է վի»):

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀՐԷԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸ

Օգոստոսի վերջին օրերուն երկու կիներու պարագան անհաւատալի իրագործութիւն մը լոյսին բերած է, հետաքրքրութիւնը շարժելով միջազգային հանրութեան: Այդ երկու կիները մայր ու աղջիկ մըն են որոնք մօտ կէս դարու բաժանումէ մը ետք վերագտած են զիրար: Անոնց ու անոնց նման բազմաթիւ ուրիշներու պատմութիւնը արձագանգած է «Ինթէրնէյշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի էջերուն մէջ:

Այսօր յիսուն տարեկանի շուրջ, ծագումով հրեայ եմէնցի անհատներ որոնք գաղտնաբար վաճառուած ու ապրած են որպէս խորթ էյքացի հրեայ, որդեգրումի թղթածրարի մը բացումին պատճառ եղած են, իրենց իսկական ծագումն ու ծնողքը փնտռելու ջանքով:

Յայտնուած է որ ինչպէս Յիլա Լեւին, բոլոր միւսներն ալ, 50 տարի առաջ Իսրայէլ գաղթող եմէնցի հրեայ ընտանիքներու զաւակներ են, որոնք որպէս որդեգիր տրուած են խորթ էյքացի անզաւակ հրեայ զոյգերու, տեղւոյն իշխանութիւններուն նախաձեռնութեամբ: Հարիւրաւոր, թերեւս հազարաւոր այդ մանուկներուն ծնողքներուն ըսուած է թէ մահացած են անոնք, կամ անյայտացած: Ապա մանուկները որդեգիր տրուած են:

Հարցը առաջին անգամ յարուցուած է երբ եմէնցի հրեաներու սերունդը սկսած է հարց տալ թէ ինչ է պատճառը իրենց ու իրենց քոյր-եղբայրներուն անհետացման: Երկար ատեն ջանք թափուած է հարցը քօղարկելու, բայց Յ. Լեւինի պարագան որ հաստատուած է արեան մանրակրկիտ քննութիւններու արդիւնքով ալ, անզօր ձգած է բոլոր ջանքերը:

Որդեգրումի այս երեւոյթին յարմար պայմաններ ստեղծած է Եմէնէն գաղթողներու ապրած ապաստանարաններուն կացութիւնը. հոն տիրող առողջական պայմանները, լեզուներու տարբերութեան հետեւանք հաղորդակցութեան դժուարութիւնները: Ցատկապէս գաղթականներուն առողջական շատ նախնական պայմանները պատճառ էին մանուկներու մեծ թիւով մահերու:

Այսօր խնդիրը քննելու յանձնախումբ մը կազմուած է որուն տուեալներով 4500-ի կը հասնի իրենց ծնողներէն խլուած երախաներուն թիւը որոնք որդեգրուած են: Անոնց տրուած ծնողներուն մէջ մեծ եղած է նացիական ճամբարներէն վերապրող զոյգերուն թիւը: Լրագրող մը որ զբաղած է այս հարցով, կ՚ըսէ որ խնդրոյ առարկայ երախաները բացէ ի բաց անջատուած են իրենց ծնողներէն ու տարուած՝ մանկամսուր կամ հիւանդանոց մը, անկէ տրուելու համար իրենց նոր ընտանիքներուն:

Իրենց զաւակներուն անյայտացումը շուրջ կէս դար տառապեցուցած է գաղթական այդ ծնողները: Թղթածրարին բացումին պատճառ դարձած տիկինը որ այսօր Գալիֆորնիա կ՚ապրի, ըսած է թէ որդեգրուած է վեց տարեկանին ու 1970-էն ի վեր կը փնտռէր իր իսկական ծնողները: Աւելի քան կէս դար տեւած անոր փնտռտուքը երբ վերջ գտած է, ան գոհունակութեամբ յայտնած է որ պատերազմ մը շահած ըլլալու տպաւորութիւնը կ՚ունենայ: Պատերազմ որ տեւած է ամբողջ կեանք մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՒԵԼԻ ԵՐԿԱՐ ԿԵԱՆՔԻ ՊԵՐՃԱՆՔԸ...

ՄԻՆՉ ԱՇԽԱՐՀԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՅ, ՄԱՐԴԻԿ ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աշխարհի հարուստ երկիրներուն մէջ, երբ մէկը հանգստեան կը կոչուի 65 տարեկանին, կ՚ակնկալէ, որ ապրի 15 կամ 20 տարի եւս: Հարիւր տարի առաջ ան այդ տարիքին արդէն մահացած կ՚ըլլար: 20րդ դարու աւարտը իր հետը բերած է շատերու համար գերագոյն նուէրը՝ ծերանալու պերճանքը: Սակայն, ինչպէս որեւէ պերճանք, ծերութիւնը սուղ կ՚արժէ: Պետութիւններ արդէն կը տրտնջան ծերերուն յատկացուցած իրենց ծախքերուն մասին: Անոնք նաեւ կը գիտակցին, թէ ապագան շատ աւելի աւհաւոր պիտի ըլլայ: Յառաջիկայ 30 կամ 40 տարիներուն ընթացքին աւելի երկար կեանքը եւ նուազ ծնունդները պիտի փոխեն բնակչութեան պատկերը, ինչ որ բազմաթիւ երկիրներ պիտի մղէ վերատեսութեան ենթարկելու տարեց մարդոց հոգածութեան եւ ապահովութեան համար կատարած իրենց վճարումները:

Տնտեսական Գործակցութեան եւ Բարգաւաճումի Կազմակերպութեան անդամ երկիրներուն մէջ 1990-ին բնակչութեան 18 առ հարիւրը 60 տարեկանէն վեր էր: 2030 թուականին համեմատութիւնը պիտի բարձրանայ 30 առ հարիւրի: 80 տարեկանէն վեր մարդոց համեմատութիւնը, որ 3 առ հարիւր է, պիտի կրկնապատկըուի: Անոնց մեծամասնութիւնը պիտի ըլլայ սպառող եւ ոչ թէ արտադրող: Պետութիւններու շնորհած թոշակին շնորհիւ, բարգաւաճ երկիրներու մէջ ծերութիւնը աղքատութիւն չի նշանակեր: Տարեց մարդիկ պիտի ակնկալեն, որ ապրին բաւարար թոշակով: Անոնք պէտք պիտի ունենան բժշկական խնամքի եւ հոգածութեան: Սակայն մինչ անոնց թիւը արագօրէն պիտի բարձրանայ, այդ թոշակը հայթայթող երիտասարդ աշխատողներուն թիւը գրեթէ նոյնը պիտի մնայ: Հետեւաբար իւրաքանչիւր աշխատաւոր շատ աւելի ծանր պարտականութիւն մը պիտի ունենայ:

Մինչեւ խոր ծերութիւն գոյատեւումը միայն հարուստ երկիրներու վերապահուած չէ: Բարգաւաճող երկիրներու բնակչութիւնը, որ այժմ շատ աւելի երիտասարդ է, քան բարգաւաճ երկիրներունը, սկսած է արագօրէն ծերանալ: Լատին Ամերիկայի եւ Ասիոյ մեծ մասին մէջ 60 տարեկանէն վեր մարդոց թիւը պիտի կրկնապատկուի մինչեւ 2030 թուականը եւ պիտի կազմէ բնակչութեան 14 առ հարիւրը: Չինաստանի մէջ համեմատութիւնը պիտի բարձրանայ նուազ քան 10 առ հարիւրով, տարեց բնակչութեան համեմատութիւնը հասցնելով 22 առ հարիւրի (անշուշտ ասոր մէջ դեր ունի նաեւ բնակչութեան եւ ծնունդներու աճի հակակշռումը. Չինաստանի մէջ իւրաքանչիւր ընտանիք իրաւունք ունի միայն մէկ զաւակ ունենալու): Միայն Ափրիկէն է, որ երիտասարդ պիտի մնայ մինչեւ յառաջիկայ դարու կէսը:

Մինչեւ 2000 թուականը բարգաւաճող երկիրներու տարեց բնակչութիւնը պիտի հասնի 400 միլիոնի, ինչ որ բարգաւաճ երկիրներու բաղդատմամբ՝ կրկնապատիկն է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺ

Տարեց բնակչութիւնը մեծ մասամբ կըրաւորական է քաղաքական գետնի վրայ եւ ճնշում բանեցնող ուժ չէ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Սակայն անոր բազմացումը մօտիկ ապագային կրնայ փոխել պատկերը: Մինչեւ 2030 թուականը ոեւէ քաղաքագէտ պիտի չհամարձակի անտեսել երեք քուէարկողէն մէկը, որ տարեց պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ տարեց մարդիկ ընդհանրապէս երիտասարդներէն աւելի մեծ թիւերով կը ներկայանան քուէարկելու:

Եւրոպական Միութեան տարածքին կատարուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կու տայ, թէ հանգստեան կոչուած մարդոց աւելի քան երեք չորրորդը աւելին կը սպասէ պետութեններէն: Անոնց 22 առ հարիւրը կը փափաքի մաս ազմել կուսակցութեան մը, տարեցներու պահանջները հետապնդելու համար: Տարեցներու գըլխաւոր հարցերն են՝ հանգստեան թոշակները, առողջապահական խնամքը, երկար ժամանակի վրայ հոգածութիւնը, իսկ տակաւին աշխատող փափաքողներուն համար գործի կարելիութիւնները:

ԿԵԱՆՔԻ ՋԱՌԻԹԱՓԻՆ ՎՐԱՅ, ԴԷՊԻ ՎԵՐ ՄԱԳԼՑԵԼՈՎ

Մինչ աշխարհի տարածքին մարդիկ աւելի երկար կ՚ապրին, կը յուսացուի, որ անոնք առողջական լաւ վիճակի մէջ ըլլան մինչեւ խոր ծերութիւն: Կախարդական 100 տարին բոլորելը այլեւս հազուադէպ երեւոյթ չէ: 1990-ի մարդահամարին համաձայն, Միացեալ-Նահանգներու մէջ կ՚ապրէր 100 տարեկանէն վեր 38 հազար հոգի, իսկ 80-էն վեր՝ 374 հազար:

Սակայն մարդ որքան ալ հաւասարակշռուած կենցաղով ապրի եւ բժշկական լաւ խնամք ստանայ, անոր մարմինը չի դադրիր հիւծելէ: Զանազան հիւանդութիւններ ի վերջոյ անկարող կը դարձնեն զայն հոգալու իր առօրեայ կարիքները, ինչպէս՝ ուտել, լուացուիլ, հագուիլ, եւայլն: Աւանդաբար անոր հոգածութիւնը կը ստանձնէ ընտանիքը: Մինչ ընտանիքներու թիւը կը փոքրանայ եւ տեղափոխութիւնն ու ամուսնալուծումը աւելի յաճախակի կը դառնան, իսկ տունէն դուրս աշխատող կիները կը բազմապատկուին, այս աւանդութիւնը արագօրէն կ՚անհետանայ, մանաւանդ՝ Արեւմուտքի մէջ: Ընտանեկան հոգածութեան բացակայութեան, լաւագոյն ընտրանքը կը թուի ըլլալ վերջերս զարգացած իմաստութիւնը, որ կը միտի տարեցներուն ծերութիւնը ապահովել իրենց ապրած տան մէջ օգնութիւն մատուցելով:

«Ս. Փ.»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԴԱՌԸ ԺՊԻՏՆԵՐ

— Վարպետ ջան, ժամացոյցս փճացել է: Չգիտեմ ինչու սլաքները հակառակ ուղղութեամբ են պտտւում:

— Ընկեր ջան, ձեր ժամացոյցը ճիշդ է աշխատում: Մեր ժամանակներն են սըխալ:

— Բալիկ ջան, երբ ես քո տարիքին էի, չգիտէի, թէ ի՞նչ է ժամացոյցը, մեր գիւղի ժամացոյցները, աքլորներն էին:

— Հայրիկ ջան, ժամացոյցի միս եմ ուզում:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

— Պարապ խօսք... իմ ըսածս շատ աղէկ կը հասկնաս, բայց գործիդ չի գար... դուն այսօր ուզես նէ՝ թաղական չե՞ս կրնար ըլլալ, եղողները ո՞վ են որ, բարեւձդ չարժող մարդիկ... Թաղին մէջ ամէնէն հարուստ մենք ըլլանք, անկէ ետքն ալ ասանկ խաղք ընեն մեզի... Զատկին, Ծնունդին փարա ժողվելու կարգը գայ նէ, ամէնէն առաջ մեր տանը դուռը ձեռք կ՚առնեն... մե՛ղք որ դիրքդ պահել, ինքզինքդ յարգել տալ չես գիտեր ու ասանկ ամէնուն առջեւ խաղք կ՚ըլլանք:

— Ամմա դուն ալ գործը կը մեծցնես:

— Պզտի՞կ բան էր եղածը, գետնէ գետին անցայ... ես, Սասունեան Մարգար էֆէնտիին կնիկը, ասանկ Շաղիկի մը պէս փոռթալի մը համար նախատինք կըրեմ ժամուն մէջ, ամէնուն առջեւ, ան ջլթիկին պիտի հասկցնեմ իմ ո՛վ ըլլալըս...:

— Ճանըմ ան խեղճ կնիկը ի՞նչ յանցանք ունի...

— Հիմա ալ դուն ելիր Շաղիկը պաշտպանէ, թո՛ղ ամէն բան թամամ ըլլայ... անոր ինչ ըլլալը գիտե՞ս աճապա... բերանս բանալ մի՛ տար:

— Պաշտպանելու մտքով չըսի, պատասխանեց Մարգար էֆէնտի որ կ՚ուզէր խնդիրը անոյշ տեղը կապել, միայն թէ յանցաւորը ժամկոչն էր որ բերեր աթոռը քու կեցած տեղդ դրեր է:

— Ժամկոչներուն քով անգամ յարգ ու պատիւնիս չմնաց:

— Տգէտ, անկիրթ մարդիկներ են, անոնցմէ տարբեր բան չի սպասուիր:

— Քու տեղդ ուրիշ էրիկ մը ըլլար նէ՝ գիտէր ընելիքը... բայց դուն մարդ չես, հա կնիկդ, հա պէսլէմէն, քեզի համար ամէնքը մէկ է:

— Ի՞նչ կ՚ուզես որ ընեմ...

— Հիչ բան մը չես կրնար նէ՝ ժամկո՞չն ալ չես կրնար ճամբել տալ:

— Ասանկ պզտիկ յանցանքի համար մարդը կը ճամբուի՞...:

— Պզտիկ յանցա՞նք... հապա ի՞նչ ընելու էր, աթոռը գլուխս իջեցնելու էր որ, մեծ յանցանք գործած ըլլար... քեզի հետ արդէն խօսիլը, քեզմէ օգնութիւն սպասելը պարա՛պ բան է... էօֆ, այնքան յուզուեցայ որ գլուխս ցաւ մըտաւ...:

Եւ տիկինը սեղանին վրայէն բարկութեամբ գլխարկը առաւ եւ դուրս ելաւ սենեակէն:

Մարգար էֆէնտի կրկին երկնցաւ բազմոցին վրայ եւ սկսաւ թերթը կարդալ, մինչ, ատեն ատեն, ձախ ձեռքով իր փորը կը շփէր:

Քառասուն հինգ տարեկան, պերուկ, թաւ պեխերով մարդ մըն էր Մարգար էֆէնտի: Նախնական ուսումնք մը առնելէ ետքը, տասնըհինգ տարեկան հասակին նետուած էր գործի ասպարէզը, հօրմէն ժառանգած փոքրիկ դրամագլուխով մը:

Մարգար էֆէնտի կերպասեղէնի համեստ խանութ մը բացած էր եւ յաջողած էր հետզհետէ գործը ընդարձակել, վըստահութիւն ներշնչել եւ վարկ ունենալ, այնպէս որ քսան տարուան մէջ առաջնակարգ վաճառական մը եղած էր հրապարակին վրայ, երբ դեռ տարիքը հազիւ 36-ի հասած էր:

Այն ատեն խորհեցաւ ամուսնանալ, մանաւանդ որ ամէն կողմէն փայլուն առաջարկութիւններ կ՚ըլլան իրեն:

— Աղէկ ընտանիքէ ըլլայ, գեղեցիկ ըլլայ, թո՛ղ օժիտ չունենայ:

Այս էր Մարգար էֆէնտիի սկզբունքը եւ այս սկզբունքին համեմատ ամուսնացաւ միջակ կարողութեան տէր խանութպանի մը աղջկան հետ, որ արդարեւ գեղեցիկ էր ու հազիւ 21-22 տարեկան:

Երջանիկ միութիւն մը եղաւ այս, մանաւանդ ամուսնութեան առաջին տարիները:

Վաճառականը գոհ էր մանկամարդ գեղանի կին մը ունենալուն եւ աղջիկն ալ գոհ էր հարուստ վաճառական ամուսին մը ունենալուն:

Մանչ մը եւ աղջիկ մը ծնած էին այդ միութենէն: Մեր պատմութիւնը սկսած ատեն մանչը ինը տարեկան էր եւ աղջիկը եօթը տարեկան:

Տիկին Սաթեն, այս էր Մարգար էֆէնտիի կնոջ անունը, թաղային վարժարանէ մը շրջանաւարտ, միջակ իմացականութիւն մը ունէր: Գորովալից մայր ու շնորհքով տանտիկին էր եւ իր այս երկու յատկութիւններն ալ լաւ էին իր ամուսնոյն համար, որ գրական ողի տէր, շատ բարակը չէր նայեր: Միայն թէ Սաթեն փառամոլ մըն էր, ու իր այս փառամոլութիւնը հետզհետէ կ՚աճէր քանի իր ամուսնոյն հարստութիւնը կ՚աւելնար:

Զմռնամ ըսելու որ տիկին Սաթենի փառամոլութիւնը հայուն կնկան տափակ եւ հասարակ փառամոլութիւն էր, գոհարեղէններով զարդարուիլ, սուղ լաթեր հագնիլ, մեծ տուն նստիլ, սալոնի մէջ առաջին տեղը գրաւել, եւայլն:

(Շար. 2)

Տիկին Աննա Թորոսեան, կինը եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Թորոսեան, ծնողքը,
Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Թորոսեան եւ զաւակները,
Պարոն Գրիգոր Թորոսեան եւ Օննիկ Թորոսեան,
Տիկին Լիւսիկ Իմիրզեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իմիրզեան,
Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Իմիրզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Սարգիսեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Զուարթ Սարգիսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սահակեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Ժագ Գույումճեան,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան եւ զաւակը,
Սարգիսեան ընտանիքները
ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԿԻ-Ի

յանկարծական մահը՝ 31 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 15-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին՝

295, rue André Philip, Lyon

«Սեւան» ճամբորդութեան գրասենեակին համայն անձնակազմը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իրենց պաշտօնակից եւ բարեկամ՝

ԿԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ-Ի

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 31 տարեկանին:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Վարուժան Սարգիսեանին եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

7-ին ազրբեջանական կողմէն կրակ բացուած է Իջեւանի Սեւքար բնակավայրին պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Զոհեր կամ վիրաւորներ չկան. Հայկական զօրամասերու փոխադարձ գործողութիւններով կրակը դադրած է:

ՀԵՐՀԵՐԻ ՋՐԷԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ԳՈՐԾԵԼ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 7-ին հինգ տարուան ընդմիջումէն ետք կրկին Վայոց Ձոր մուտք գործած է բնական կազը ու բացումը կատարուած է Հերհերի ջրելեկտրակայանին: Այս առիթով հոն գացած է վարչապետ Ռ. Քոչարեան:

Հերհերի ջրամբարը որուն վրայ կառուցուած է ելեկտրակայանը, 26 միլիոն խոր. մեթր տարողութիւն ունի եւ 115 հեկտար մակերես: Կայանը տէր է 1,2 մեկավաթ հզօրութեան, կ'արտադրէ 3,5-5 միլիոն քիլօվաթ ժամ ելեկտրականութիւն: Հայաստանի այսօր սեփականաշնորհուած 7 ջրելեկտրակայաններէն երեքը՝ Արենին, Ջերմուկը եւ Ազատիկ նոյն շրջանին մէջ են:

Վարչապետը հոն գտնուելու առիթը օգտագործելով այցելած է Եղէգնաձորի գինուորական մասերէն մէկը:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ

Ազրբեջանական «Մուխալիֆաթ» (ընդդիմութիւն) թերթը Սեպտեմբեր 6-ին անդրադառնալով Ղարաբաղի նորընտիր նախագահ Ա. Ղուկասեանի առաջադրութիւններուն, կը գրէ թէ ԼՂՀ-ի եւ Ազրբեջանի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ կարելի կ'ըլլան այն ատեն միայն երբ Ղարաբաղի Հայերը ճանչնան Ազրբեջանի Սահմանադրութիւնը, օրէնքները եւ տարածքի ամբողջականութիւնը ու պատրաստ ըլլան բոլոր խնդիրները լուծելու Ազրբեջանի հիմնական օրէնքներու շրջանակին մէջ, ինչպէս յայտնած է ժողովրդական ճակատ կուսակցութեան փոխ-նախագահը Ա. Քէրիմով: Այս վերջինը կ'ըսէ թէ այս հարցին շուրջ անհրաժեշտ է բանակցութեան սկսիլ Ղարաբաղի Հայութեան հետ, եթէ նոյնիսկ Բաքու չի ճանչնար ԼՂՀ ղեկավարութիւնը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեանի թարմ յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն Մարսէյլէն. —

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Վենսան Փարմաքսըզեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 500-ական Ֆր., Օրիորդ Սոնիա Յովսէփեան 300 Ֆր., Սեդա Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200-ական Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre

FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre

COCKTAIL — CEREMONIE DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre

VOYAGE A LISBONNE.

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin

organise

UN GRAND BAL ANNUEL

Samedi 13 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin

au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin

avec la particpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»

Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻՆ

Սեպտեմբեր 2-ին տեղի ունեցաւ թաղումը հայկական շարժանկարի ծանօթ դէմք Ֆ. Դովլաթեանին: «Ա. Խաչատրեան» համերգասրահին մէջ զետեղուած անոր դագաղը շրջապատած էին մտաւորականներ, արուեստագէտներ: Յիշատակի խօսք արտասանեցին երգիչ Ռ. Մաթեւոսեան, բեմադիր Հովիկ Հախվերդեան, Մշակոյթի նախարար Ա. Սմբատեան, Հայաստանի շարժանկարի արուեստագէտներու Միութեան նախագահ Ս. Իսրայէլեան: Սիրուած ու յարգուած արուեստագէտին հրաժեշտ տալու եկած էին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, փոխ-նախագահները, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխաններ, նախարարներ:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան: Այս սուգի հաւաք մը տեղի ունեցաւ քաղաքին Պանթէոնին մէջ ուր դրականութեան, արուեստի գործիչներ դամբանականներ արտասանեցին եւ ուր հողին յանձնուեցաւ Ֆ. Դովլաթեան:

EXPOSITION

TREES AND DRAGON TALES
ARBRES ET CONTES DE DRAGON
Ծառեր եւ վիշապի հէքեաթներ
Levon Der Bedrossian
Monotypes, Collages et Techniques mixtes

Du 1er Septembre au 3 Octobre

WICE ArtSpace
20, Boulevard du Montparnasse,
75015 PARIS
Métro: Duroc ou Falguière

Du lundi au vendredi 9h - 17h
Tél. : 01 45 66 75 50.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հեռատեսիլի նորոգութեան արհեստով գործ կը փնտռէ:

Յովհաննէս՝

Հեռ. — 01. 60. 63. 62. 82:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30-ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մըտոն-լա-Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

— ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԱ —

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է խաչի. Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց:

Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին, վերացման Սրբոյ խաչի. խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարդարուած ռեհանով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

GRANDE FETE CHAMPETRE

de l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques

animée par l'Orchestre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

le Dimanche 14 Septembre

Programme : Grande Messe à 11 heures;
Repas;
Musique par l'Orchestre SPITAK;
Jeux pour les enfants et tombola;
Tirage de la tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F. / Enfants : 80 F.

Réservation : Tél.: 01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.199 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.199

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐԿԱԾԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Մամուլի աննախընթաց հետաքրքրութիւն մը կը շարունակէ էջեր նուիրել իշխանուհի Տայանայի մահուան պարագաներուն ու շահագրգռել ընթերցողներու ամբողջ զանգուածներ: Ամէնէն սանձարձակ ենթադրութիւններ կը հրապարակուին ու պնդումներ կը ներկայացուին: Անոնք կը վերաբերին արկածին գըլխաւոր դէմքին հետ անոր ընկերոջ Տոտիին ընտանեկան պարագաներուն, անոնց առասպելական հարստութեան, իր անցեալին, սիրային արկածախնդրութիւններուն, եւլն.:

42-ամեայ, Եգիպտացի այդ անձին համբաւը կու գայ ամէն բանէ աւելի անոր հօր անչափելի հարստութենէն. մայրը քոյրն է միջազգային հրապարակին ծանօթ զինավաճառ Քաշոգիին: «Ֆէրարի» կառքերու, ծովու զբօսանաւերու այդ մեծ սիրահարը նախ ուշադրութիւն գրաւած է որպէս շարժանկարի արտադրիչ, երբ 1981-ին իր «Կրակին սայլերը» շահած է Օսքարը: Ամէնէն ծանօթ գեղեցկուհիներու մտերմութիւնը, անոնց հետ արկածախնդրութիւններ ու ապրելակերպը, միլիառատիրոջ մը զաւկին ծաղրանկարին վերածած են զինք: Կըսուի թէ շուրջ երկու տասնեակ դատավարութիւններ առնչուած են իր անունին: Մէկ միլիոն Ֆրանքի անվճար հաշուեցոյցեր դիզած է, եւլն.:

Հակառակ մեծ հարստութեան եւ համբաւին, եգիպտացի այս ընտանիքը երբեք լոնտոնեան ընտրանիէն չէ ընդունուած: Եւ հակառակ երկու դիմումներուն, իրենց բրիտանական քաղաքացիութիւն չէր տրուած: Ատիկա ճակատումի հրաւէր էր Տոտիին հօրը համար որ տէրն է Փարիզի Ռից պանդոկին, Լոնտոնի Հարրոց հանրախանութներուն, որոնց 1996-ի շահը եղած էր 350 միլիոն Ֆրանք:

Բրիտանացիներուն համար այդ ընտանիքին գործառնութիւնները բաւական կասկածելի կողմեր ունէին: Երբ հայր Ալ-Ֆայէտ եւ եղբայրները 1984-ին Լոնտոն հասան գնելու համար Հարոցը, ինքզինքնին ներկայացուցին որպէս շառաւիղները եգիպտացի հին ընտանիքի մը որ հարստութիւն դիզած էր բամպակի, ապա ծովային փոխադրութեան գործով: Մինչդեռ պրպտումներ ցոյց տուին որ անոնց հայրը Աղեքսանդրիոյ մէկ արուարձանին մէջ համեստ ուսուցիչ մըն էր, իսկ իրենց հարստութիւնը կու գար Պրունէյի սուլթանէն որուն խորհրդականն էր եղբայրներէն մէկը: Բրիտանական Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի բաժինը Ալ-Ֆայէտ եղբայրները կը մեղադրէր իրենց ծագումը, հարստութիւնը եւ շահը նենգափոխելու յանցանքով: Խնդրոյ առարկայ եղբայրը կը հերքէր ամէն բան ու կը դիմէր վրէժխնդրութեան:

Նախ հրապարակեց անունները պահպանողական այն երկու նախարարներուն որոնք կաշառք ստացած էին իրենմէ ու զանոնք պարտադրեց հրաժարելու: Հակառակ բարեսիրական հաստատութիւններուն իրենց կատարած մեծ նուէրներուն, միլիառատէր եղբայրները չյաջողեցան անգլիական իշխանութիւններէն բարենիշ ունենալ:

Նոյնը չեղաւ Ֆրանսայի պարագան: Գնելէ ետք Ռիցը եւ Պուլոնեի անտառին մէջ Ուինտսըրի դուքսին նախկին ապարանքը, Ժ. Շիրաք որ այդ շրջանին Փարիզի քաղաքապետն էր, Մոհամէտ Ալ-Ֆայէտը պատուեց պատուոյ լեգէոնի շքանշանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԵՐԴՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 8-ին Ազգային ժողովի յատուկ նիստին, վարչապետ Լ. Պետրոսեանի, փոխ-վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի, երեսփոխաններու, նախարարներու եւ ղեկավարներու, Հայաստանէն հիւրերու ներկայութեան կեդր. ընտրական յանձնախումբի նախագահ Մ. Օհանջանեան դահլիճին ծափերուն մէջ Ա. Ղուկասեանի յանձնած է նախագահի վըկայականը: Ապա նորընտիր նախագահը ձեռքը դնելով ԺԷ. դարու Աստուածաշունչի մը վրայ կատարած է հանդիսաւոր երդումը:

ԼԷՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Նորընտիր նախագահ Ա. Ղուկասեան Սեպտեմբեր 9-ին իր առաջին հրամանագրով վարչապետ նշանակած է Լ. Պետրոսեանը: Ասիկա 1994-էն ի վեր անոր երրորդ նշանակումն է նոյն պաշտօնին:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ԿԸ ՆԿԱՏԷ

Ուկրանիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է որ ԼՂՀ-ի Սեպտեմբեր 1-ի ընտրութիւնը չի կրնար օրինական համարուիլ, քանի որ ինքնակոչ Հանրապետութեան մէջ տեղի ունեցած է: Նախարարութիւնը ատիկա համաշխարհային հանրութեան մարտահրաւէր մը կը նկատէ, կրկնելով սահմաններու անփոփոխելի ըլլալու հանգամանքը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՔՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբեր 9-ին Ներքին եւ Ապահովութեան փոխ-նախարար Հայկ Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Թիֆլիսէն Բաքու մեկնած է ՀԱՊ-ի երկիրներու Ներքին Գործերու նախարարներու խորհրդակցութեան մասնակցելու: Օրակարգի նիւթ էին այդ երկիրներուն ոստիկանական կառոյցներու եւ ծառայութիւններու գործակցութեան հարցերը:

ԼՈՌԻ Ա. ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Լոռիի առաջին դասարաններուն աշակերտութեան թիւը անցեալ տարուընէ հազար աւելի է: Ատիկա արդիւնք է երկրաշարժէն ետք ծնունդներու համեմատութեան բարձրացման որ յատկապէս սկսած էր 1990-էն: Մարզը կը նկատուի յաւելեալ Ա. դասարաններ բանալու պահանջը:

ՎԻԿՏՈՐ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ջաւախքի Հեշտիա գիւղին մէջ Սեպտեմբեր 7-ին նշուած է Վիկտոր Յովսէփեանի յիշատակը: Շուրջ չորս հազար հոգի մասնակցած են հանդէսին ուր ներկայ եղած են գրողներ, Հայաստանէն ներկայացուցիչներ: Բանաստեղծ Վ. Յովսէփեանի (1947 - 1996) յիշատակը յարգուած է վայրկեան մը լռութեամբ: Ապա ելոյթներ արտասանուած են անոր անձին ու գործին նուիրուած:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կառավարութիւնը Սեպտեմբեր 4-ին վաւերացուցած է քաղաքապետարանին կանոնադրութիւնը: Ան կ'ունենայ 11 վարչութիւն եւ 7 բաժին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՍԸ (Ալժերիոյ Փրկութեան Իսլամական Ճակատը) Պոնի մէջ զեկոյց մը հրապարակած է ուր կը դատապարտէ իշխանութիւնը որ կը յամառի մերժել քաղաքական արդար լուծում մը: Կոչ կ'ընէ ժողովուրդին որ ինքնապաշտպանութեան դիմէ ոճրագործներու դէմ: Կը նկատէ որ իշխանութիւնը երեսի վըրայ կը ձգէ ժողովուրդը այդ ոճրագործ խմբակներուն դէմ որոնք կը մորթեն զինեալ ուժերու աչքին առջեւ, որոնք այլեւս չեն ստանձներ բնակիչները պաշտպանելու իրենց պարտականութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԷՉԷՆԻԱ համաձայնութեան յանգած են քարիւղի փոխադրութեան շուրջ Կասպից ծովէն Նովորոսիսկ: Ըստ այս համաձայնագրին, Չէչէնիայէն անցնող նաւթուղին պիտի նորոգուի եւ Չէչէնիա, մինչեւ տարւոյն վերջը 854 հազար տոլար պիտի ստանայ:

ԻՐԱ-Ցի (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) քաղաքական ճիւղը՝ Սին Ֆէյն պաշտօնապէս կը մասնակցի խաղաղութեան բանակցութիւններուն եւ այդ առընչութեամբ յանձն առած է բիրտ ուժի արարքները դադրեցնել: Ղեկավարը՝ Ճերի Ատամս ստորագրած է բանակցութեանց նախագահին առաջադրած վեց սկզբունքները, որոնք կը նախատեսեն նաեւ քաղաքագործերու զինաթափութիւնը, ժողովրդավար գործելակերպի ընթացքը եւլն.: Բանակցութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15-ին:

ԳԱՐԱՄԻՋԻ կողմնակիցները ծանր եւ նուաստացուցիչ պարտութիւն մը կրեցին Սեպտեմբեր 9-ին, երբ գլուխները կախ կը դիտէին զինաթափ եղած իրենց պահակազօրքը՝ շրջապատուած բրիտանացի զինուորներով: Պոսնիոյ Սերպերու կուսակցութեան քաղաքական սպասյակոյտը ստիպուած եղած է ընդունիլ ՕԹԱՆ-ի զօրքերու պաշտպանութիւնը եւ դրուած պայմանները: Գարածիչի կողմնակիցները ապաստանած էին Պոսնա պանդոկը եւ կը ստիպուէին դուրս ելլել: Սերպ իշխանութեան ներքին պայքարը այս ձեւով նոր բնոյթ կ'առնէր: Պիլժանա Փլաւսիչ, սերպ անջատողա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի. Ճէմ եւ Պետական նախարար Ա. Անտիճան աւարտած են Բաքու կատարած իրենց այցը որուն ընթացքին հակառակ մէկէ աւելի փշոտ հարցերու գոյութեան, ստորագրուած է երկու երկիրներու գործակցութեան նոր համաձայնագիրը:

Համաձայնագրին գլխաւոր նիւթը կը վերաբերի ազրպէջանական քարիւղին փոխադրութեան ճամբուն, Թուրքիոյ բաժինին ու այդ ազդակին քաղաքական բընոյթին: Նախագահ Ալիեւ երկու Թուրք նախարարներուն յայտնած է որ իր նախընտրութիւնը նախ Բաքու - Ճէյհան նաւթատարն է, ապա նաեւ միջինասիական նաւթին Թուրքիոյ տարածքէն փոխադրութիւնը: Որոշուած է ազրպէջանական նաւթահանքերու պեղումին ու արտադրութեան աշխատանքին մէջ մեծցնել Թրքական քարիւղի ընկերութեան բաժինը:

Սեպտեմբեր 9-ի «Եէնի Եիւզըլ» եւ «Սապահ» թերթերը այս մասին իրենց լրատուութեան մէջ տեղ տուած են հայկական ազդակին ալ որ գծալի կերպով լարած էր Անգարա - Բաքու յարաբերութիւնները: Թուրք նախարարներուն Բաքուի շփումներուն ընթացքին յաճախակի կերպով նիւթը առնչուած է հայկական ազդակին: Երբ ազրպէջանցի պատասխանատուներ յայտնած են թէ անհանգիստ են Թուրքիա - Հայաստան սահմանային անցքը բանալու Անգարայի տրամադրութենէն, Թուրք նախարարները պատասխանած են թէ Թուրքիոյ կեցուածքին մէջ տարբերութիւն չըկայ եւ թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը կապուած է Մինսկի խումբին գործունէութեան: Այսուհանդերձ, Հ. Ալիեւ շեշտելով որ իր երկրին կարեւորագոյն հարցը հողային ամբողջականութիւնն է ու այս ուղղութեամբ միշտ զգացած են Թուրքիոյ զօրակցութիւնը, յոյս յայտնած է որ Անգարա առաւել թափ կու տայ իր գործունէութեան:

Ալիեւ ըսած է որ համաձայնագրին մէջ Հայաստան - Ռուսաստան զինուորական պայմանագիրը խստօրէն ու բացայայտ կերպով քննադատուի: Թուրք նախարարները կողմնակից չըլլալով ատոր, յայտնած են թէ Թուրքիա արդէն ամբողջական նեցուկ կը հանդիսանայ Ազրպէջանի ու աւելորդ է խիստ արտայայտութիւններու գործածութիւնը: Ատիկա պատճառ եղած է որ փոխադարձաբար, Բաքու ալ չկամութիւն յայտնէ Թուրքիայէն անցնելիք խողովակաշարին մասին համաձայնագրին մէջ յստակ սահմանումներու տեղ տալու Անգարայի փափաքին:

Հանդիպումներու աւարտին լրագրողներու բաշխուած հինգ էջնոց հաղորդագրութեան մը մէջ ըսուած է. «Թուրքիա նկատի պիտի ունենայ Ազրպէջանի ապահովութեան ուղղուած ամէն սպառնալիք ու գրաւման պարագայ: Նման սպառնալիքներու եւ գրաւումներու դէմ դնելու համար հարկաւոր զօրակցութիւն ու օժանդակութիւն պիտի միացնէ Ազրպէջանի ջանքերուն»: Իսկ ինչ կը վերաբերի Բաքու-Ճէյհան նաւթատարին, այդ մասին ալ ըսուած է. «կողմերը հաստատեցին այդ նաւթատարը իրականացնելու իրենց փափաքը»:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿԻՆ
– 1972 ՍԵՊՏ. 12 –

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱԲԱՆԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«Ապրէ՛, տառապէ՛ բայց ժպտէ՛»...

Ահա կեանքի նշանաբանը մարդու մը, որ եղաւ հաւատարիմ նուիրեալը իր մըշակած գրականութեան, որուն ծառայեց աւելի քան կէս դար։

«Ապրէ՛, տառապէ՛, բայց ժպտէ՛»։ Այս եղաւ գրագէտին բովանդակ կեանքի ընթացքը առաջնորդող փիլիսոփայութիւնը, որուն արգասիքը հանդիսացան իր երգիծական բազմաթիւ ստեղծագործութիւնները, որոնք ո՛չ միայն հարստացուցին հայ գրականութեան գանձարանը, այլեւ անոնցմէ շատեր դարձան գրական գոհարները մեր երգիծական գրականութեան։

Ու տառապանքի մէջ ժպտող հայ գրագէտը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան, աւելի քան յիսուն տարիներու գրական գործունէութեան ընթացքին՝ ժպտեցաւ դառնօրէն։ Դիտեց իր շուրջը՝ իր բնակած երկիրներուն եւ քաղաքներուն մէջ, զինք շրջապատող ազգային եւ օտար կեանքի երեւոյթները, մասնաւորաբար իր ուշադրութեան առարկան դարձուց հայ կեանքի բնագաւառը, որուն մէջ ներառնուած էին ազգային աւանդութիւններն ու սըրբութիւնները, վարքն ու բարքը, ընկերային, բարոյական, կրօնական, կրթամշակութային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ եւ բազմազան իրադարձութիւնները։ Երգիծաբանին յատուկ հմտութեամբ երեւան հանեց յիշեալ մարդերուն մէջ առկայ թերութիւններն ու պակասութիւնները, բարոյական անկումներն ու ընկերային սրբութիւնները խաթարող տարրերը եւ «ժպիտ»ով ներկայացուց զանոնք ընթերցող հասարակութեան, միաժամանակ չփոքրելով մարդկային ազնիւ զգացումներ։

Նշան Պէշիկթաշլեանի կեանքը տառապանք եղաւ իր ընդհանուր շրջագիծին մէջ, սակայն տառապանքին ահաւորութիւնը ապրեցաւ ինք իր մէջ, թոյլ չըտուաւ որ օտարը բաժնէ իր տառապանքը։

«Տրտմութիւնը պահեցէ՛ք ձեր խորունկը եւ վրան զարդարեցէք ժպիտներով...», կ'ըսէ Պէշիկթաշլեան ու կը շարունակէ.

«Տխուրներ, տխմարութիւն պէտք չէ. – ժպտեցէ՛ք...

Գոնէ տխրօրէն ժպտեցէք։

Տխուր մարդուն հոգին կախուած է կախաղանէն. ժպտուն մարդուն հոգին անկախ է։

Ունայնութի՞ւնը պիտի առարկուի...

Այս անհունին մէջ, հաւատացէ՛ք, իմ ալ հոգիս, շատոնց ընկղմած է. բայց պաշտելու է լոյսը, զի լոյսն է բարութիւն, եւ զի բարութիւնն ճշմարտութիւն է եւ քանզի գեղեցկութիւն է ամէն ճշմարտութիւն։ Լոյսը գերիվեր է քան ունայնութիւնը եւ ժպտիլը լուսարձակումն է մարդ արարածին»։

Արդարեւ, Պէշիկթաշլեան պաշտեց լոյսը եւ ի՛նքն ալ դարձաւ հայ գրականութեան «Զուարթարար լոյսերէն մէկը»։ «ՄԵՐ ԴՐԱԽՏԷՆ» հատորի լուսամուտէն նայեցաւ հայ կեանքին մէջ շնչող ամէն կարգի անհատներուն, եւ կազմակերպութիւններուն, եւ երգիծական ու գեղարուեստական հարուստ լեզուով ու պատկերներով գրեւորեց նկարագիրներն ու տիպարները, որոնք ո՛չ միայն իրենց ժամանակաշրջանին մէջ կը ցոլացնէին հայ կեանքի իրական պատկերը, այլեւ մինչեւ այսօր եւ նոյնիսկ վաղը՝ մեր ազգային կեանքի բովանդակութիւնը կազմող իրողութիւնները պիտի ըլլան։ Մի՛շտ արժէքական են գրագէտին նկարագրած կերպարները եւ մի՛շտ շնչող ու կենդանի վկաներ՝ մեր ազգային կեանքին ասպարէզին մէջ։

Նշան Պէշիկթաշլեան՝ «ՄԵՐ ԴՐԱԽՏԷՆ» հատորին մէջ, քաջութեամբ կ'արտայայտուի հայ կեանքի կուսակցական, յարանուանական, ազգային, հոգեւոր, կանացի եւ այլ մարդերուն առնչուող երեւոյթներուն մասին։ Յաճախ խարազանում կայ իր արտայայտութեանց մէջ, սակայն անոնց կը հետեւի նաեւ ողջմտութիւնն ու գուրգուրանքը. որքան ծաղր ու հեգնանքի՝ նո՛յնքան եւ բարութեան ու յարգանքի արտայայտութեանց կը հանդիպինք իր տողերուն մէջ։ Յաճախ ալ սեւ ու ճերմակ գիծերով հաճելի ներդաշնակութիւն մը կ'արտայայտեն իր նկարած պատկերները։

Կուսակցութիւններու յատկացուած բաժինը կ'աւարտէ հետեւեալ պարբերութեամբ.

«Ոմանք կ'ըսեն. – Հայ կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող կռիւներուն պատասխանատուները կուսակցութիւններն են։

Կեանքը կռիւ է, հայ կեանքն ալ։

Առանց այդ կռիւներուն հայութեան շուքը եւ կեանքին ստուե՛րը կը մնար մեր մէջ։ Կուսակցականները թող շարունակեն ապրիլ ու պայքարիլ, սակայն թող չափը պահեն որպէսզի... չէզոքներուն քունը չխանգարուի։ Առանց մեր կուսակցականներուն մեր կեանքը կ'ըլլար Մեռեալ Լիճ, հիմա, անոնց շնորհիւ, մեր կեանքը եղած է Սեւ Ծով, երկու նեղ նեղուցներով»։

Քահանաներուն նուիրուած բաժինին մէջ կը կարդանք.

«Ոմանք հարցուցած են.

– Ինչո՞ւ կրօնաւորները սեւ կը հագնին...

– «Գամուփլաժ»ի համար։ Երկրորդ՝ իւրաքանչիւր մեղք սեւ բիծ մըն է. սեւ կը հագնին՝ իրենց սեւցած, իրենց մեղաւոր ըլլալը յայտնելու համար։ Եւ կամ սքեմին աղտոտութիւնը ծածկելու համար։ Եւ կամ, սեւ կը հագնին որովհետեւ սգաւոր են։ Մարդը մեռած է իրենց մէջ»։

Եւ այսպէս երկար է շարքը երփներանգ պատկերներու, որոնց մէջ երգիծաբանը քաջութեամբ կ'արտայայտէ իր մտածումները հայ կեանքի այլազան երեսներուն եւ երեւոյթներուն մասին։ Պատկերներուն եւ անոնց հետեւող խորհրդածութիւններուն մէջ արտայայտըւած են յաճախ դառն ճշմարտութիւններ, եւ այդ ճշմարտութիւնները երգիծաբան Պէշիկթաշլեանի վրձինով բերուած են գրականութեան պաստառին վրայ՝ ծաղր ու հեգնանքի ու մտրակումին առընթեր, ողջմտութեան, յարգանքի ու առաքինի զգացումներու համադրութեամբ։

Հայ մշակութային արժէքներու գեղարուեստական դիմագիծի անաղարտ պահպանման հարցին նկատմամբ բացարձակ բծախնդրութիւն ունէր Պէշիկթաշլեան, հետեւաբար, ա՛յդ մարզին մէջ ստուեր ձգող եւ իրենց կիսատ-պռատ ունակութիւններով արուեստի գեղեցկութիւնը խաթարող տարրերու հանդէպ խարանիչ է իր գրիչը։ Չէր հանդուրժեր ձախողածներու յաւակնութիւններուն։

Ահա օրինակ մը.

«Մեր մէջ, ըստ դասական սովորութեան, փառաւոր ապրիլ ուզողները՝ բըժիշկ կամ փաստաբան կ'ըլլան։ Բժիշկ կամ փաստաբան չկրցող եղողները՝ նպարավաճառ կ'ըլլան։ Նպարավաճառ չկրցող եղողները՝ քահանայ կ'ըլլան։ Իսկ ի ծնէ ծոյլերը, բնաւ չեն յուսահատիր, մեծ մասամբ դերասան կ'ըլլան»։

Երգիծանքի գիծը այնքան զօրաւոր է իր մէջ, որ երբեմն նոյնիսկ մէկ նախադասութեամբ կրնայ տալ պատկերը ամբողջ գաղութահայ կեանքի մը. ինչպէս՝

«Եթէ կ'ուզէք, մէկ անգամէն, Փարիզահայ ազգային կեանքը ճանչնալ, գացէ՛ք տեսէք... Փիքասոյի նկարները»։

Երգիծաբանի ակնոցով երբ դիտենք մեր առօրեայ մարդերը փոխուած խամաճիկներու, որոնք կը վազեն, ձեւեր կ'ընեն, կ'ելլեն, կը նստին, կը կռուին, կը հայհոյեն, կը գալեն, անվերջ կը վազեն ու կը շարժին միշտ մեքենականօրէն, իսկոյն մեր ծիծաղը կը շարժեն, սակայն եթէ կայ ծիծաղելի մէկը, մարդն իսկ է իր բովանդակ լրջութեամբը։

Ի՞նչ է, արդարեւ, երգիծաբանին նպատակը։ Դիմենք իրեն՝ Պէշիկթաշլեանին, որ հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ երգիծաբանի ձգտումը.

«Տեսնել, որ մարդը հոգեպէս առողջ ըլլայ, այսինքն՝ ազնիւ, այսինքն՝ կատարելագործուող... ի՞նչ են տակաւին երգիծաբանին ուզածները. – Մարդը չըվախնայ մարդ ըլլալէ։ Մարդը սիրուիլ ուզելէ առաջ, սորվի սիրել։ Երջանիկ ըլլալէ աւելի, սորվի երջանի՛կ ընել։ Առնելէ աւելի, սորվի տալ։ Մարդը ունենայ սրբութիւն, անսայթաք ուղղութիւն, հանդէպ իր կրօնին, իր ազգին, իր գաղափարականին, հանդէպ ինքզինքին»։

Այս իմաստով Յակոբ Պարոնեան, Ամբակում Աղայի եւ Երուանդ Օտեան Ընկեր Փանջունիի տիպարները անջնջելիօրէն ներկայացուցին հանրութեան։ Անոնց ներկայացումներուն մէջ վիրաւորական արտայայտութիւններու չենք հանդիպիր, այլ երգիծական պատկերներով ներկայացուած ճշմարտութիւններ են անոնք. սակայն պէտք չէ ուրանալ, որ այդ տիպարները, Ամբակում Աղան եւ Ընկեր Փանջունին, իրենք իրենց ծաղրելի են, իրենց նիստուկացին, խօսուածքին, մըտածելակերպին մէջ։ Մինչեւ այսօր ալ չունի՞նք մենք, մեր առօրեայ կեանքին մէջ, բազմաթիւ Ամբակում Աղաներ եւ Ընկեր Փանջունիներ։

Եւ ահա, նոր օրերու մեր երգիծաբանը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան, նոր ընկեր մը կ'աւելցնէ յիշեալ զոյգերուն քով՝ «ԸՆԿԵՐ ՇԱՀՆԱԶԱՐ»ը, որով կը կազմուի հայ երգիծական գրականութեան երրորդութիւնը։

Եթէ Ընկեր Շահնազարը ապրած մէկն իսկ չըլլայ, բան մը չի կորսնցներ այդ գրուածքը իր արժէքէն, որովհետեւ հայ իրականութիւնը հազարաւոր ընկեր Շահնազարները ունի իր ծոցին մէջ։

Երգիծաբան Նշան Պէշիկթաշլեանի միտքը չափազանց հարուստ է գիւտերով, անսպառելի հանքի մը նման։ Զուլալ աղբիւրի պէս խինդ ու ծիծաղ, աւիւն ու կեանք կը հոսին իր տողերուն ընդմէջէն։ Իր ձայնը բնական է, հարազատ, ինքնատիպ։ Ու երբ կը պատմէ՝ տէ՛րն է ինքզինքին, թելը չի կորսնցներ, եւ չայլանդակեր դէմքը իր հերոսին։ Ծանօթ դէմքերով եւ ժողովրդական տիպերով կազմած իր «ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»ու հաւաքածոյին մէջ կը հանդիպինք այնպիսի նուրբ եւ թաւշային գոյներու, որոնք իրենց ամբողջական համադրումին մէջ գեղափայլ ծիածանի մը տպաւորութիւնը կը թողուն ընթերցողին վրայ. Թէեւ յաճախ կը նշմարուին այդ նկարներուն մէջ սպրդած որոշ դառն եւ կծու գոյներ ու գծեր, որոնք կը վկայեն հեղինակի ունեցած անձնական կիրքի մասին, եւ որոնք երգիծական պաստառի ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ դիտողի ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն իրենց վրայ, սակայն անոնք չեն նսեմացներ այդ նկարներու գեղարուեստական արժէքը։

Մէջբերենք օրինակներ։

Արշակ Զօպանեանի ծնունդը կը նկարագրուի հետեւեալ տողերով.

«Երբ ծնած է Արշակ Զօպանեան, իր դայեակը սարսափէն գետին ինկած մարած է։ Ծանր գլուխ մըն էր. անմարմին մի գլուխ։ Հայրը ու մայրը վերցնելով այդ գլուխը խանթարը փարկած են ու կշռա՛ծ։ Կապար, 3500 տիրէմ։ Բժիշկ մը վրայ հասնելով կը յայտարարէ.

– Վախու բան չկայ։ Ընդհակառակն ուրախացէք, քանզի ծնաւ նոր արքայ, ի Պէշիքթաշ քաղաքի։ Ծնաւ գլուխ մը մեր անգլուխ ազգին համար։ Անուշիկ մայրիկը կ'առարկէ.

– Տօքթոր, էֆէնտիս, առ ամէնը աղէկ ամմա՝ ասանկ անմարմին ինտո՞ր պիտ որ ապրի իմ միունեար զաւակս...

– Կնիկ, ըսի քեզի որ ազգը անգլուխ է ու զաւակդ ալ գլուխ է։ Բռնէ զաւակդ ու ազգին վիզը անցուր»։

Վահան Թէքէեանի արտաքինին անդրադառնալով, Պէշիկթաշլեան կը գրէ՝

«Վահան Թէքէեան բարձրահասակ, ու ծանրալուրջ արտաքինով անձնաւորութիւն մըն է։

Կը նմանի՝

Թովմաս առաքեալին, երբ Երուսաղէմ կը գտնուի,

Ս. Յակոբ Մծբնայ հայրապետին, երբ էջմիածին կը գտնուի,

Մելիտոսի եպիսկոպոսին, երբ Պոլիս կը գտնուի։

Մարուքէի ճգնաւորին, երբ իր ննջասենեակը կը գտնուի։

Կը նմանի տակաւին՝

Մահավճիռ արձակող դատաւորի, երբ Եգիպտոս կը գտնուի եւ մահավճիռ ըստացած թիապարտի, երբ Փարիզ կը գտնուի»։

Յաջող նկար մըն է Շաւարշ Նարդունին ներկայացնող ծաղրանկարը, ուր գրագէտին ծնունդը այսպէս է նկարագրուած.

«Յամի Տեառն 1898, Փետրուարի տասներեքին, Տէրնտասի իրիկունով, Արմաշու մէջ պատահած է երկրաշարժ մեծ։ Երկրաշարժին յաջորդած է հրդեհ ու հով սաստիկ, իսկ հրդեհին՝ համաճարակներ մահաբեր»։

Այս բոլորին կը յաջորդէ Շաւարշ Նարդունի։

Անիկա երկու գլուխով էր։ Տեսակ մը Սիամի երկուորեակ։ Մէկ գլուխին անունը դրին Շաւարշ Նարդունի, իսկ միւսինը Ասքանազ Այվազեան։ Մէկ գլուխը կը հետաքրքրուէր ողջերու առողջութիւնով, միւս գլուխը կը զբաղէր որբերու հիւանդութիւնով»։

Եւ այսպէս, երկար է շարքը բազմապիսի եւ բազմագոյն նկարներու, որոնց մէջ երեւան կու գան երգիծաբան Պէշիկթաշլեանի ունեցած բացառիկ ընդունակութիւններն ու հմտութիւնը՝ դէմքերն ու դէպքերը խինդ ու ծիծաղի գծերով ներկայացնելու մէջ եւ իր ներկայացումներուն մէջ խիստ եւ մեղմ, դառն ու քաղցր, խարանիչ եւ գուրգուրալից վերաբերումներու միաժամանակ գործածութեան ներդաշնակութեամբ։

Այս բոլորէն ետք՝ որոշենք տեղը Նշան Պէշիկթաշլեանի, հայ գրականութեան մէջ։ Բայց նախքան դիրքորոշումը, անհրաժեշտ է դիմել իր գրիչին, որով կը ներկայացնէ երգիծաբանին դերն ու ճակատագիրը։

«Լուրջ երգիծաբաններ, – կը գրէ ան, – որոնց երգիծանքին մէջ սեւը առատ է, աշխարհի ամէնէն տխուր մարդիկն են, ընդհանրապէս։ Իրենց մէջ խտացած այդ տրտմութիւնն է, որ հակազդեցութեան մը հրաշքով, կը վերածուի կիրքի, ուժականութեան եւ հեգնանքի։ Երգիծաբանը այն տրտում մարդն է, որ հերոսաբար կը ժպտի ու կը ժպտեցնէ, յոռետեսութիւնը ջնարակելով լաւատեսութեան փայլերով։ Ան չի սիրեր խաւարը, մութ գործերը եւ բութերը։ Հակառակ ամէն բանի, կը ժպտի ու կը ժպտեցնէ, եւ անիկա պզտիկ առաքինութիւն մը չէ։ Երգիծաբանը մարդ մըն է, որ տառապիլ գիտէ, առանց ցուցադրելու իր տառապանքը։ Ըսենք նաեւ որ ան համակերպող մը չէ, այլ ընդվզող մը»։

Ուրիչ տեղ մը կ'աւելցնէ. «Ըսուած է. – «Մարգարէն իր քաղաքին մէջ պատիւ չունի»։ Իսկ երգիծաբանը, մանաւանդ համարձակախօսը, բնականաբար միշտ ապրած իր քաղաքին մէջ, ուր կը գըտնուին ծաղրանկարեալները եւ անոնց ծաղկակիր պաշտպանները, կ'ատեն, կը քըննադատեն ու ուրանալով կ'ուրանան»։

Նշան Պէշիկթաշլեանի արտայայտած այս միտքերը որքա՛ն կը պատշաճին իրեն իսկ, որպէս լուրջ երգիծաբան։ Եւ պէտք է շեշտել, որ ան իր ստեղծած տիպարներուն, կենդանագրած դէմքերուն, եւ ընդհանրապէս մեր ազգային կեանքի բոլոր մարդերուն մէջ իր տեսած թերութիւններուն եւ պակասութիւններուն մասին իր մտածածը քաջութեամբ ըսելուն պատճառով յաճախ ենթարկուած է քննադատութեան, նոյնիսկ՝ ատելութեան։ Եւ պէտք չէ զարմանալ այս երեւոյթին համար, որովհետեւ, դժբախտաբար, մեր ազգային թերութիւններէն մէկն է ատիկա։ Մենք մի՛շտ ալ չենք հանդուրժած մեր անձերուն դէմ ուղղուած քննադատութիւններուն եւ միշտ մեր «ես»ը շոյուած է գովասանքներու եւ շողոքորթութիւններու պարագային։ Եւ Նշան Պէշիկթաշլեան՝ որպէս լուրջ երգիծաբան, չէր կրնար անմասն մնալ դժգոհանքներէն եւ քննադատութիւններէն, որոնց ենթարկուած էին նաեւ իր նախորդ գրչակից երկու եղբայրները՝ Պարոնեան եւ Օտեան։

Սակայն, այս տխուր իրողութեան կողքին կայ նաեւ լուսեղէն ճշմարտութիւն մը։ Անիկա իր երգիծական փաստակն է, որ պիտի ապրի եւ իր արժանի ու մնայուն տեղը պիտի ունենայ հայ գրականութեան մէջ, արժանանալով հայ երգիծական գրականութեան երեք մեծերէն մէկն ըլլալու դափնեպսակին։

Նշան Պէշիկթաշլեան ապրեցաւ իր ժողովուրդին վիշտովը, լացաւ անոր արցունքովը ու ժպտեցաւ անոր ուրախութեամբը։ Տուաւ իր ժողովուրդին այն ինչ որ ունէր եւ մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը ապրեցաւ ստեղծագործելու երկունքին տառապանքը։

ՄՈՍԿՈՒԱՆ 850 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Սեպտեմբերի առաջին շաբաթավերջին Ռուսաստան տօնեց իր հիմնադրութեան 850–ամեակը: Այդ տարեդարձը շատ շատերու յիշեցուց 1947–ին Ստալինեան օրով նշուած 800–ամեակը:

Շարժանկարի արուեստագէտ Վ. Պէրման վերյիշողներէն մէկն է. կը յիշէ 800–ամեակի տօնակատարութեան նախօրեակին Մոսկուացիներու 3·665·859 ստորագրութիւններով շնորհաւորական նամակը, ուղղուած՝ ընկեր Ստալինին: Սեպտեմբեր 7–ի առաւօտեան ան ուղերձով մը կը դիմէր ժողովուրդին, շեշտելով որ ամբողջ երկիրը սիրով եւ յարգանքով կը տօնէր օրը:

Երկրին ամէն կողմէն նուէրներ կը հասնէին մայրաքաղաք. հանքագործներ «պլանէն դուրս» հանուած բեռ մը ածուխ ղրկած էին, երկաթուղիի փոխադրակառքեր կառուցողները՝ նոր ելեկտրաքարշ մը, իսկ անհամար կոլխոզ եւ սովխոզներ՝ ամէն տեսակ բերք: Գիւղացիներ, երգիչներ, նուագածուներ կ'երգէին, կը պարէին. նոփնոր հանրակառքեր, հանրաշարժեր սպասարկութեան կը դրուէին (բանելու համար մինչեւ այսօր) եւ կը զետեղուէր Մոսկուայի հիմնադիր Ե. Տօլկորուքիի յուշարձանին հիմնաքարը: Փողոցներն ու հրապարակները վերածուած էին մարզական ցոյցերու բեմերու, պարադետիններու. 250 նուագախումբ ելոյթ կ'ունենային քաղաքին մէջ: Իսկ գիշերը համախմբումին կեդրոնական վայրը դարձած էր Կարմիր հրապարակը որուն վերեւ հրախաղութիւնը կը լուսաւորէր ամբողջ քաղաքը ու յատկապէս Ստալինի հսկայական նկարը որ կ'իշխէր ամէնուն վրայ:

Այսօր 50 տարի ետք ռուս ժողովուրդը որ անկէ ի վեր շատ ու շատ բանի տեղեկացած է 1940–ական թուականներու խժդժութիւններուն մասին, բոլորովին տարբեր պայմաններով, տարբեր մթնոլորտի մը մէջ կը տօնէ իր մայրաքաղաքին 850–ամեակը: Ան ըլլալէ ետք ցարերու եւրոպաշունչ քաղաքը, կըլլէ ետք Լենինի յեղափոխական երազներուն հետքը ու տանելէ ետք ստալինեան շրջանին ծանր քանդումները որոնք քաղքենիութեան յետին հետքերն իսկ ջնջելու միտուած էին, կը վերաձեւաւորուի. պիտի ըլլայ «բնականոն, քաղաքակիրթ մայրաքաղաք» մը, ինչպէս փափաքն է քաղաքապետ Լուժկովի որ վճռակամ է համայնավարութեան այս միջնաբերդը վերածելու աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ ոստաններէն մէկուն:

1994–էն ի վեր նորոգելու, մաքրելու, վերաշինելու մեծ թափով աշխատանք մը կը տարուի ամէն թաղի մէջ: Բանուորներու խումբեր կ'աշխատին գիշերներն ալ, փորելու, կառուցելու համար: Ու երեւան կու գան ստալինեան հալածանքներու զոհերու ոսկրակոյտեր, հնագիտական վայրեր որոնք կրկին կը ծածկուին, արգելք չըլլալու համար աշխատանքի ժամանակացոյցին:

Մեծ է քաղաքապետին փառատենչութիւնը. մաքրուած, նորոգուած է շէնքերու 40%–ը. վերաշինուած են ցարական շրջանի հոյակապ ապարանքները: Մոսկովեան նոր ոճը յետարդիական է. խառնուրդ մըն է աւանդական դմբէթներու եւ ծխագոյն ապակիի. 250 աղբիւրներ ու լուսնեակներով արձաններ գիշերուան մը ընթացքին գետնէն բուսածի տպաւորութիւն կը գործեն:

Այս ամբողջը չեն կրնար մոռցնել որ երկրին մէջ ամիսներէ ի վեր չեն վճարուիր աշխատավարձքերը եւ քաղաքապետարանը 34,5 միլիոն տոլար կը ծախսէ քաղաքին յարդարանքին: Ծախքերու մնացեալ մասը –150 միլիոն տոլար– ստանձնած են ռուս եւ օտար հովանաւորներ:

Քաղաքէն դուրս կը հանուին բոլոր աղքատներն ու անտունները. քաղաքապետութիւնը հալածանքի մըն ալ ձեռնարկած է «Սեւ»երուն դէմ որոնք Կովկասցի եւ Միջին Ասիացի ապաստանեալներ են:

Սխալ է կարծել որ Մոսկուացիները անխտիր գոհ են կատարուածէն: Կայ զանգուած մը որ շարժման անցած է վերցնել տալու համար Մեծն–Պետրոսի մէկ արձանը որուն հեղինակն է Լուժկովի ճարտարապետը Ցերեթելլի: Գրագէտ Բուլկոն կ'ըսէ թէ օտար քաղաք մը ապրելու տպաւորութիւնը կ'ունենայ. Մոսկուա կորսնցուցած է իր ոգին: Ան հին մայրաքաղաքին կարօտը ունի. անոր որ ոչ եւրոպական ոստանի մը, ոչ ալ մայրաքաղաքի մը կը նմանէր. Թեթեւակի գաւառական նկարագիր մը ունէր, այնքան հետաքրքրական: Նեզավիսիմայա Կազեդայի ճարտարապետութեան էջին պատասխանատուն աւելի խիստ է. կը պախարակէ Լուժկովի անճաշակութիւնը, փառամոլութիւնն ու կողմնակալ որոշումները: Կը ցաւի պատմական շէնքերու քանդումին որոնք մարգարիտներն էին ռուսական մշակոյթին:

Ազգային ժառանգութեան պահպանութեան Ընկերութեան նախագահը Կորոլեւ նոյնքան յուսահատ չէ. «Նոյնիսկ Ստալին չյաջողեցաւ հիմնովին վերջ տալ քաղաքին պատմական իւրայատուկ դէմքին: Մոսկուան պիտի շարունակէ տարբեր քաղաք մը ըլլալ» կ'ըսէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Հայ Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 20–ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, ի պատիւ Հ.Մ.Ը.Մ–ի Նաւասարդեան 22–րդ մարզախաղերու յանձնախումբերուն, իբրեւ գնահատանք անոնց տարած աշխատանքներուն: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մհեր Դաւթեան: Խօսք առած են յանձնախումբերու ներկայացուցիչները եւ ներկայացուցած իրենց աշխատանքները: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Կեդր. Վարչութեան անդամ Գօգօ Պալեան:

ՃԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 10–ին, եպիսկոպոսական իր անդրանիկ պատարագը մատուցած է թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ սրահին մէջ ճաշ մը տրուած է ի պատիւ Առաջնորդին: Բացման խօսք արտասանած է Վազգէն Քհնյ. Աթմաճեան: Շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած են յանուն Ազգ. Վարչութեան Սարգիս Կիտցինեան, յանուն Հոգաբարձութեան տօքթ. Նաւասարդ Գազազեան եւ Սմբատ Արք. Լափաճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առած է Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան:

ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս–Անճըլըսի Էլիժըն փարքին մէջ, Օգոստոս 10–ին, տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Ամբողջ օրը ընկերային հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծուած է երգ ու երաժշտութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀՈՂԻՎԱՐՏԻՔ

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Օգոստոս 14–ին, Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կայացած թաղմանական արարողութեան մը աւարտին, սգակիրներու, հայրենակիցներու, երբեմնի պաշտօնակիցներու եւ նախկին աշակերտներու ներկայութեան հողին յանձնուեցաւ վաստակաւոր կրթական մշակ, տնօրէն եւ հալէպահայ երէց սերունդի վերջին ուսուցիչներէն մին եւս՝ Արմէն Տէր–Պետրոսեան:

Բնիկ Այնթապցի, ծնած 1914–ին, հանգուցեալը զաւակն էր երաժշտութեան հանրածանօթ ուսուցիչ եւ դպրապետ Պետրոս Տէր–Պետրոսեանի (Պետրոս Խօճա): Դեռ խանձարուրի երախայ, Ա. Աշխարհամարտի օրերուն ընտանիքին հետ տարագրուած էր մինչեւ հարաւային Սուրիա: Զինադադարին, Կիլիկեցիներու մեծամասնութեան նման ի՛նք ալ վերադարձած էր իր ծննդավայրը եւ յաճախած վերակազմաւորուող Վարդանեան վարժարանին ծաղկոցի բաժինը: Այնթապի ինքնապաշտպանութեան աւարտին (1921), քաղաքի հայ բնակչութեան հետ վերջնապէս կայք հաստատած էր Հալէպ եւ աշակերտած՝ նորաբաց Կրթասիրաց վարժարանին, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ըլլար 1929–ին:

Ի սկզբանէ ուսումնատենչ, եղած էր Անթիլիասի նորահաստատ Դպրեվանքին (1930) առաջին սաներէն, աւարտելով զայն 1935–ին, Արմաշական սերունդէն՝ Շահէ Արք. Գասպարեանի վերատեսչութեան օրով, Սիմոն Սիմոնեանի, Սիմոն Փայասլեանի (յետագային՝ Զարեհ Ա. Կաթողիկոս) եւ տասնեակ մը տղոց հետ մէկտեղ: Նոյն այդ տարիներուն, միաժամանակ հետեւած էր Պէյրութի պետական երաժշտանոցի ձայնագրութեան, ձայնավարժութեան եւ դաշնաւորումի դասերուն:

Վերադառնալով Սուրիա, աւելի քան 40 տարի ինքզինք կը նուիրէր կրթական ասպարէզին, կարճ շրջան մը պաշտօնավարելով նախ Ազէզի մէջ (Հիւսիսային Սուրիա), ապա Հալէպի Կրթասիրաց եւ Հայկազեան վարժարաններէն ներս՝ 1936–էն սկսեալ, պարբերական ընդմիջումներով: Իր անունը կապուած կը մնայ սակայն, բացարձակօրէն, Կրթասիրաց վարժարանին, որուն տնօրէնութեան կը կոչուէր 1957–1974, ամբողջ 17 տարի, յաջորդելով բարեյիշատակ մէկ այլ վաստակեալի մը՝ Գրիգոր Պօղարեանին: Ուսուցչական կարճատեւ շրջան մը բոլորած էր նաեւ Պէյրութի մէջ, ուր առիթ չէր փախցուցած հետեւելու Սէն–Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական քառամեայ դասընթացքներուն, 1952–56:

Վերջնականապէս հանգստեան կը կոչուէր 1982–ին, շարունակելով սակայն միշտ մօտիկ մնալ հայ դպրոցին եւ մշակութային մեր հեւքին՝ ընդհանրապէս:

Անձնապէս, բախտաւոր կը զգանք մենք զմեզ՝ աշակերտած ըլլալով իրեն՝ Հալէպի Ազգ. Հայկազեան վարժարանը, ուր հայերէն լեզու եւ կրօնք դասաւանդեց 1977–1981, նախակրթարանի բարձրագոյն կարգերուն: Այն բացառիկ ուսուցիչներէն էր, կոչումով մանկավարժ, որոնք պատկառանք կ'ազդեն միշտ, կը յաջողին ոգի՛ փոխանցել, ու ինչ որ ամէնէն էականն է՝ ունին գաղտնիքը՝ յանկուցիչ դարձնելու դասաւանդուող նիւթը, այս պարագային՝ մեր ոսկեղինիկը: Դեռ չենք խօսիր այրուբենի 38 տառերը գեղեցկագոյն ձեւով օգտագործելու իր ամէնօրեայ վարժութիւններուն մասին, որոնք անօրինակ ճաշակ մը կը ներարկէին դպրոցական մեր տետրակներուն, ի հիմանէ բարեփոխելով աշակերտութեան գրելաձեւը: Այս առնչութեամբ, պատրաստած ու հրատարակութեան տուած էր արդէն հայկական վարժարաններուն յատուկ «գեղագիտութեան» տետրակներ:

Արմէն Տէր–Պետրոսեանի մահով, սխալ պիտի չըլլայ ըսել՝ անկրկնելի սերունդի մը վերջին ներկայացուցիչն է որ կը յանձնուի հողին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Մարգար էֆէնտիի նիւթական վիճակը կը ներէր իր կնոջ այդ փառամոլութեան գոհացում տալու եւ ասոր համար իրենց ամուսնութիւնը երջանիկ եղած էր: Երբեք կնկան կռիւներ չէին ունեցած միասին, կամ պատահածները շատ աննշան բաներ էին, մանաւանդ որ Մարգար էֆէնտի հաշտարար ու խաղաղասէր տրամադրութիւններով մարդ մըն էր:

Քիչ մը առաջուան միջադէպը անսովոր բան մը չէր: Մարգար էֆէնտի յաճախ տեսած էր կինը այդ ջղագրգիռ վիճակին մէջ եւ միշտ նմանօրինակ առիթներով:

Ամէն անգամ որ Սաթեն եկեղեցի երթար անպատճառ բարկանալու առիթ մը կը ստեղծէր, միշտ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալու պատրուակ մը կը գտնէր:

Մարգար էֆէնտի իր թերթը նոր աւարտած էր, երբ կինը վերադարձաւ շրջազգեստը փոխելէ ետքը:

– Ե՛լ, հագուէ՛, գոչեց ամուսնոյն, կիրակի օրով տանը չկեցուիր, կարելի է հիւր մը կու գայ...

Յետոյ մէկէն՝ իր սեւեռուն գաղափարին դառնալով պոռաց.

– Ատ մարդուն հախէն գալու է, կը հասկնա՞ս կոր՝ տանիլ չի կրնար տեսնել:

– Ո՞ր մարդուն, հարցուց Մարգար էֆէնտի միամտօրէն:

– Ժամկոչին...

– Դեռ չմոռցա՞ր, իմ մտքէս ելեր էր: Այդչափ կարեւորութիւն տալու չէ:

– Անանկ է... խաղք եղողը դուն չես ա... կարեւորութիւն տալու չէ... բայց երբ որ ես խաղք ըլլամ՝ ինծի հետ դուն ալ խաղք կ'ըլլաս, քանի որ քու անունդ կը կրեմ:

– Երթամ հագուիմ, ըսաւ Մարգար էֆէնտի սենեակէն դուրս ելլելով:

Խօսքը կարճ կապելու աւելի լաւագոյն միջոցը չէր գտած:

Կէսօրուան մօտ այր ու կին իրենց տան վերնադաւիթը նստած էին: Տիկինը գտած կը թուէր իր հանդարտութիւնը, եւ Մարգար էֆէնտի առտուան անախորժ միջադէպը բոլորովին մոռացութեան մատնելու համար, երիկուան դէմ կատարելիք պտոյտի մը ծրագիրը կը պարզէր:

– Բարի լոյս, տիկին Սաթեն, բարի՛ լոյս Մարգար էֆէնտի:

– Աստուծու բարին, հրամմեցէ՛ք:

– Ուշ չէ՞... կերակուրին ատենը կը մօտենայ կոր:

– Դեռ կերակուրի շա՜տ ժամանակ կայ: Եկէք սանկ քիչ մը նստեցէ՛ք, մեր այս թերասան շատ զով է:

Տօսախեան Միհրանիկ էֆէնտի ու իր կինը՝ Տիկին Նուարդն էին, որոնք եկեղեցիէն կը վերադառնային:

Առանց կրկնել տալու հրաւէրը, իսկոյն վեր ելան ու տեղաւորուեցան եղէգնեայ թիկնաթոռներուն վրայ:

– Իրա՛ւ, ի՞նչ աղուոր զով է եղեր այստեղ, ըսաւ Նուարդ զուարթօրէն:

Մինչեւ ցերեկ հիանալի է, պատասխանեց Սաթեն, յետոյ դժբախտաբար արեւ կու գայ... բայց այս կողմերը ի՞նչ բան ունէիք, մեզի՞ կու գայիք կոր...

– Չէ՛, միայն թէ Միհրանիկ էֆէնտիին ըսի որ հոսկէ անցնինք քու մասիդ տեղեկութիւն առնելու համար, շիտակը մտատանջութեան մէջ մնացի... պատարագը նոր մտած էինք, յանկարծ թողուցիր հեռացար եկեղեցիէն, գոյնդ ալ մէկէն ի մէկ աւրուեցաւ... արդեօք հիւա՞նդ եղաւ մտածեցի... ինչ որ է, կ'երեւայ որ բան մը չէ:

– Շատ գէշ կերպով ջիղերս թունդ ելան, պատասխանեց Սաթեն, դուն քիչ մը ետեւս նստած էիր, հարկաւ տեսար եղածը:

– Շիտակը բաներ մը դարձաւ ամա, աղէկ մը չհասկցայ:

– Տիկին Շաղիկին գալ ու՝ աթոռը իմ կեցած տեղս դնել տալու նախիլը չտեսա՞ր:

(Շար. 3)

ԿԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 14·30–ին Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցին՝
295, rue André Philip, Lyon

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Թագուհի Գուլումեանի մահուան առիթով Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Լիւսի եւ Ալիս Գուլումեանի եւ իրենց հարազատներուն:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝ երեկոյեան ժամը 5–ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ–ՖՐԱՆՍԸ–

(Շար· Ա· էջէն)

կան նախագահուհին որ Ամերիկացիներու «մարդը» կը նկատուի, ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ է եւ ծայրայեղ ազգայնական Սերպերը (Գարածիչ) կ՚ընդդիմանան Կիրակի օրուան Թագաւորական ընտրութիւններուն ու այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին: Բնակիչները կը փորձին որ այս ամբողջը կը միտի գոնել եւ ձերբակալել Լա Հէի միջազգային Ատեանին դատապարտած պատերազմի ոճրագործները ու ոմանք կը սպառնան՝ «եթէ փորձեն ոեւէ մէկը ձերբակալել, արդէնք կը հանդիսանանք, եթէ փորձեն ձերբակալել Գարածիչը, ՍՖՈՐ–ի (ՄԱԿ–ի ուժերը) ոչ մէկ զինուոր ողջ դուրս կ՚ելլէ հոսկէ»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ կառքին վարորդին արեան նոր քննութիւն մը աւելի ծանրակշիռ դարձուց անոր պարագան: Արդարեւ, յայտնաբերուեցաւ որ 1,75 կրամ ալքոլէն զատ, հանդարտեցուցիչ (Փրոզաք) դեղի հետքեր ալ կային եւ ծանօթ է որ ալքոլի եւ այդ դեղերու խառնուրդը ծանր հետեւանքներ ունի: Միւս կողմէ, Անգլիոյ մէջ կը պարզուի որ շատ բուռն բանավէճեր ծագած են Էլիզապէթ Թագուհիին եւ իշխան Շառլի միջեւ Տայանայի յուղարկաւորութեան կապակցութեամբ: Թագուհին ուզած է որ յուղարկաւորութիւնը զուտ մտերիմ բնոյթ ունենայ, չէ ուզած որ անոր մարմինը իր մէկ պալատին մէջ հանգչի, Կիրակի առաւօտեան սկովտական մատրան պատարագին, որու ներկայ էր, չէ ուզած որ Տայանայի անունը յիշատակուի եւ ի վերջոյ Շառլ, յուսահատ, Թոնի Պլէրի օգնութեան դիմած է մայրը համոզելու համար: Պահ մը, այնքան ջղագրգռուեր է որ կոպիտ բացականչութիւններով վռնտեր է Թագուհիին անձնական քարտուղարը: Հետատեսիլի Ջէնըլ Ֆոքի այս նոր յայտնութիւնները շատ վարկաբեկած են Թագուհին որու ժամ առաջ հրաժարումը կը պահանջէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ըստ հարցախոյզի մը: Տայանայի հանդէպ ջերմեռանդ համակրական ընդհանուր արտայայտութիւններուն մէջ, մէկ խորթ ձայն մը ելած է: Բրիտանացի գրող՝ Մարթին Էմիս գայն կ՚որակէ· – «Հասարակ մարդկութեան հայելին» ու կ՚աւելցնէ· – «առանց տաղանդի, Տայանա աշխարհի ամէնէն հանրածանօթ կինը դարձաւ· Մատոնա կ՚երգէ, Կրէյս Քելլի դերասանուհի էր, Տայանա կը դոհանար ըլլալով»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Հ· Կոմիտաս Վ· Մանուկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մխիթարեան Միաբանութեան եւ անոր յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

–ԽԱՉՎԵՐԱՑ–

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է խաչի· Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Տօն է խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց:

Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, վերացման Սրբոյ խաչի· խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարդարուած ռեհանով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture —
9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1) ;
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ· 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation · Cours · Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano · Violon · Guitare
Solfège · Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation · Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre
FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin
organise

UN GRAND BAL ANNUEL

Samedi 13 Septembre à partir de 20 h
Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin
avec la partiicpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»
Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous le haut patronage de Son Excellence
VAHAN PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

Avec les parrainages de
Mstislav ROSTROPOVITCH *Charles AZNAVOUR*

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE
A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la
FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des **Jeunes Talents Arméniens des Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres**

Vahan MARDIROSSIAN	PIANO
David HAROUTUNIAN	VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN	VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
VENDREDI
12 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահմանի : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.200
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.200

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ խօսք առնելով ընկերվարական խորհրդարանական օրերուն (Մոնփելիէ) նոր բառով մը որակեց իր քաղաքականութիւնը՝ հաւասարակշռութիւն: Յայտնեց նաեւ թէ օրինագիծ մը պիտի առաջարկէ գալ տարուան սկիզբը պաշտօններու կուտակումին դէմ: Այսպէս երեսփոխան մը պիտի չկարենայ նաեւ իր շրջանին մէջ գործադիր պաշտօն տանիլ (քաղաքապետ, շրջանի խորհուրդի նախագահ եւլն.):

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Մատլէն Օլպրայթ առաջին պաշտօնական այցելութիւնը կը կատարէ Միջին Արեւելք: Երուսաղէմի մէջ «սկսնակ» մը կը նկատուի եւ իր խօսակիցները խրատներ եւ թելադրանքներ կ'ընեն: Նախագահը, որ գործադիր իշխանութիւն չունի, Նեթանիահուի եւ Արաֆաթի հետ վարուելու համար, ըսեր է իրեն՝ «մէկուն գլուխը միւսին զարկէք»: Ինք բացարձակ պատերազմ մը կը պահանջէ Համասի դէմ եւ ապահովութեան գործակցութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ Իսրայէլացիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ, բայց կ'ըսէ ան պէտք է լուրջ եւ արդիւնաւոր ըլլայ: Հրաւէր կարդացած է Նեթանիահուի որ յարգէ համաձայնագրերը եւ թելադրած որ միակողմանի միջոցներ ձեռք չառնէ որոնք կրնան վնասել յետագայ բանակցութեանց: Յաջորդ օրը, Սեպտ. 11-ին, Արաֆաթի հետ պիտի տեսնուէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Մ. Եըլմազի Ղազախստան այցին նախագահ Նազարպայեւի հետ հանդիպումներուն կարեւոր նիւթերէն եղած է միջինասիական քարիւղին փոխադրութիւնը: Ղազախ նախագահը ամէն ապահովութիւն տուած է որ իրենց նախընտրութիւնն է այդ քարիւղը Կասպից ծովու յատակէն անցնելիք խողովակաշարով մը Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը հասցնել: Նազարպաեւ ըսած է նաեւ թէ այդ մասին ինք տեսակցութիւններ ունեցած է Ելցինի ու Չերնոմիրդինի հետ որոնք հաւանութիւն յայտնած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը «արեւմտեան ուսումնասիրութեանց խմբակ»ին լուծումը պահանջած է: Այս խմբակը կը գործէ բանակին մէջ եւ պաշտօնն ունի հսկելու ծայրայեղ մահմետական շարժումներու վրայ: Եըլմազ չուզեր շատ խիստ միջոցներու դիմել ընկերային խռովութիւններ չստեղծելու համար:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ քաօս կը տիրէ եւ իր անկախութենէն ետք՝ Մասխադով չէ յաջողեր կացութիւնը բարելաւել եւ օրէ օր անօրէնութիւնը, առեւանգումները եւ ահաբեկչութիւնը ծաւալ կ'առնեն: Անցեալ շաբթու երկու մահապարտներ գնդակահարուած են Գրոզնիի կեդրոնն իսկ, նոյնը պիտի ըլլար Սեպտեմբեր 10-ին, բայց Մոսկուայի հանած աղմուկը պատճառ եղած է որ Չէչէնիոյ իսլամական բարձրագոյն Ատեանը ջնջէ մահավճիռին գործադրութիւնը:

ԼԵԲԷԴ հարցազրոյցի մը մէջ հեռատեսիլի ամերիկեան ՍԻ-ՊԻ-ՍԻ կայանին յայտարարած է որ Ռուսաստան «շուրջ 100 հիւլէական գլխանոց կորսնցուցած

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԻՊՐՈՍԻ ԶՐԱՀՈՒՄՈՎ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ԱՆԳԱՐԱՆ

Կիպրոսի Հանրապետութեան Ռուսաստանէն գնած հրթիռները որոնք մեծ դայրոյթ պատճառած են Անգարայի, կը թուի որ նոր լարում կրնան ստեղծել Թուրքեւռուս յարաբերութիւններու մարզին մէջ: Թուրքիա արգելք ըլլալու համար անոնց կղզի փոխադրութեան, վճռած է չթոյլատրել նեղուցներէն անցքը այն նաւերուն որոնց բեռցուած պիտի ըլլան հրթիռները. նոյնիսկ կասկածներ ունենալով, կեցուցած ու քննութիւն կատարած էր եգիպտական երկու նաւերու մէջ:

Սեպտեմբեր 9-ին, նիւթը Կրեմլինի բանբեր Ս. Եաստրժեմպսկիի մամուլի ասուլիսին օրակարգին վրայ դրուած է: Ան խստիւ քննադատած է Անգարան որ հրթիռներու վաճառքի հարցով ձգտուած վտանգաւոր վիճակ ստեղծած է շրջանին մէջ: Ան շեշտած է թէ Կիպրոսի Յոյները հրթիռ գնելու իրաւունքին տէր են: Ապա աւելցուցած. «միամտութիւն կ'ըլլայ կարծել որ Անգարա կրնայ արգելք ըլլալ անոնց յանձնումին: Մենք անհամար կարելիութիւն ունինք այդ հրթիռները յանձնելու»:

Կրեմլինի բանբերը ըսած է նաեւ թէ կղզիին ամբողջական զինաթափումի պարագային իր երկիրը պատրաստ է չեղեալ համարելու հրթիռներու վաճառքը, սակայն այդ զինաթափումին համար պայման է որ նախ թրքական զօրաբաժինները մեկնին: Կիպրոսի հիւսիսային շրջանին մէջ անոնց ներկայութիւնը ան ապօրինի նկատած է, աւելցնելով որ հարցը Յոյներու հետ ստորագրած իրենց պայմանագիրը չէ, այլ կղզիին մէկ մասին գրաւումը Թուրք զինուորներու կողմէ: Եւ նոյն այդ պատճառով ալ շրջանին մէջ ձգտուած կացութիւնը մեղմացնելու պատասխանատուն նկատած է Անգարան: Թուրք մամուլը արձագանգելով այս բոլորին, կը շեշտէ թէ հրթիռներու հարցին ծագումէն ի վեր, Ռուսաստանի կողմէ կատարուած ամենէն խիստ յայտարարութիւններն էին անոնք:

է, ամէն մէկը մէկ ճամպրուկի մեծութեամբ»: Ըստ իրեն անոնք «կը պտըտին» Ռուսաստանի եւ խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններուն մէջ: Առաջին անտեսումէ մը ետք, Չերնոմիրդին հերքած է այս ամբաստանութիւնները, զանոնք «բացարձակ անհեթեթութիւն» որակելով:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ծանր տագնապի մէջ է, ոճիր, անձնասպանութիւն, դասալքում իրարու կը յաջորդեն եւ ալ աւելի կը շեշտուի տնտեսական եւ հոգեբանական մեծ թշուառութիւնը: Ելցին փոխեց Պաշտպանութեան նախարարը, բայց նորն ալ ճարահատ է եւ կը դժգոհի որ 1998-ի պաշտպանութեան պիւտճէն 30%-ով կը նուազի:

ՊՈՍՆԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան շաբաթավերջին եւ տեղի տալով միջազգային ճնշումներուն, ծայրայեղ ազգայնական Սերպերը որոշեցին մասնակցիլ: Համաձայնութիւն գոյացած է Պոսնիոյ սերպ ղեկավարներուն, Եուկոսլաւ նախագահ՝ Միլոսեւիչի եւ միջազգային հաւաքականութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ: Գարաճիչ միշտ թաքստոցն է եւ իր կողմնակիցներն ալ կ'ամբաստանեն միջազգային հաւաքականութիւնը որ հալածանք ձեռնարկած է անոր դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հաւաքական խողխողումները Ալժերացիներու համար առօրեայ երեւոյթի վերածուած են: Ոչ ոք կը հաւատայ այլեւս իշխանութեան հաւաստումներուն թէ ահաբեկչութիւնը վերջին օրերը կ'ապրի եւ թէ խաղաղութիւնը հեռու չէ: Թերահաւատութիւնը կու գայ երկրին իշխանութեան հանգամանքէն. այդ դիրքին վրայ առաջին տեղը սպայակոյտինն է, երկրորդը՝ ազդեցութեան զանազան գօտիներու: Առաջինը միշտ պատնէշի վրայ մնալու համար ամէն առիթով կ'ուրանայ կրօնական կազմակերպութիւններու քաղաքական օրինաւորութիւնը: Սակայն ատոր հետ չի յաջողիր վերջ դնել ահաբեկչական արարքներու:

Զինուորական ղեկավարները բազմաթիւ օրէնքներ հաստատած են իրենց դիրքը ամուր պահելու համար: Արգիլած են զօրքին վնասներուն մասին լուրերը տարածել, ապա անկախ թերթերու պարտադրած են ապահովութեան սպասարկութեան բանբերին դեր կատարել զինեալ խումբերու ահաբեկչութեան մասին: Այս վերջինը կը ծառայէ լռութեան մատնելու Փրկութեան Իսլամական Ճակատին զօրքին կողմէ կատարուած գործողութիւնները որոնց առաջին թիրախը զինուորականներն են ու պետութիւնը:

1990-92 տարիներուն Ալժէն եւ շրջակայ շրջանները ՖԻՍ-ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) գլխաւոր ուժը կը հայթայթէին: Սակայն միեւնոյն ատեն այդ նոյն շրջանները պաշտպանուած չէին ապահովութեան ուժերու զայրոյթին դէմ որ հետեւանք էր ՖԻՍ-ի տրուած իրենց նեցուկին. այդ շրջաններուն դէմ էր նաեւ ԺԻՍ-ն որ կը մերժէր ալժերական հարցին ժողովրդավարական լուծումի ամէն առաջարկ որ կը նախատեսէր համաձայնութեան եզրեր գտնել իշխանութեան եւ ՖԻՍ-ի միջեւ:

ԺԻՍ-ն այս կեցուածքով առիթ տուաւ իշխանութեան որ ժողովուրդին թելադրէ ՖԻՍ-ի եւ ԺԻՍ-ի նման նպատակներու տէր խումբեր ըլլալու հաւատքը:

Իրականութեան մէջ մինչեւ վերջին շրջաններ շատ բան յայտնի չէր իսլամական զինեալ խմբաւորումներուն մասին: Համաձայն գաղտնի սպասարկութիւններու պրպտումներուն, ԺԻՍ-ն գլխաւորաբար կազմուած է նախկին բանտարկեալներէ եւ գրել-կարդալ չգիտցողներէ որոնց համար մահմետական կրօնքը կ'ամփոփուի երկու բառով. հաւատացեալներ եւ անհաւատներ: Անոնց ամենէն արիւնալի արարքներէն մէկուն հեղինակ երիտասարդը Ալ Գափոնի մեծ հիացող մը եղած է: Անոր նմաններէն կը բաղկանայ իսլամական խմբաւորումներու հարուածելու ներկայի ուժը: Այդ երիտասարդները որոնք տնտեսական եւ ընկերային կեանքի մէջ դեր մը ունենալու հետամուտ էին, նախ ծառայեցին ՖԻՍ-ին որ կ'ուզէր մաքրագործել բոլոր անոնք որոնք արգելք էին իշխանութեան իր ձգտումին: Սակայն այդ երիտասարդները շուտով ձեռնարկեցին գաղտնի գործունէութիւններու: Այդ իրավիճակին մէջ ՖԻՍ-ի գլխաւոր դէմ Ա. Մատանիի ազատ արձակումը ապահովութեան տեսակէտէն ոչ մէկ դեր ունեցաւ: Առաջարկելէ ետք հրադադար մը Փրկութեան Իսլամական բանակին, ԺԻՍ-ի այլախոհ զինեալ խումբերուն եւ իշխանութիւններու միջեւ, կը սպասուի որ ան ամենէն մեծ կորուստները տուած շրջաններու բնակչութիւնը մղէ ԺԻՍ-ի դէմ ապստամբելու: Այս ենթադրութիւնը մտածել կու տայ որ գործակցութեան գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ ՖԻՍ-ի շարքա-

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ - 98

ԳԵՐՄԱՆԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4-0

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին, Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականը Ֆրանսա - 98 համաշխարհային բաժակի զտման իր վերջին մրցումը կը խաղար Գերմանիոյ դէմ, Տորթմունտի մէջ:

Մարզադաշտը ծածանող հարիւրաւոր եռագոյններու առջեւ դաշտ իջած Հայաստանի խումբը հաւանաբար երթի մրցումին արդիւնքին (1 - 5) ալ պատճառած որոշ բարդոյթով բացարձակ պաշտպանողական խաղ մը ցուցադրեց եւ յաջողեցաւ առաջին կիսախաղը փակել 0-0 արդիւնքով, հակառակ Գերմանացիներու անվերջ գրոհներուն: Երկրորդ կիսախաղին ալ շուրջ 25 վայրկեան դիմադրելէ ետք հայ մարզիկները եւ մանաւանդ բերդապահ Պերեզովսքի որ մինչ այդ անթիւ հրաշքներ գործեց, չըկրցան խուսափիլ հակառակորդին անհատնում գրոհներուն աւելի քան տրամաբանական հետեւանքէն եւ 70-րդ վայրկեանին ստացան առաջին կոլը. այս վայրկեանէն սկսեալ, մէկ կողմէն՝ Գերմանացիները քաջալերուած, միւս կողմէն Հայաստանի խումբը՝ յուսախաբ, խաղը աւելի դիւրին դարձաւ հիւրընկալողներուն համար, որոնք աւելցուցին երեք այլ կոլեր, հաշիւը հասցնելով ծանր բայց տրամաբանական (մանաւանդ ի տես Հայաստանի հաւաքականին ցուցաբերած խաղին) 4 - 0-ի:

Այս խմբակին մէկ այլ խաղին, Ալպանիա 1 - 0 յաղթեց Հիւսիսային Իրլանտային:

Դասաւորումը կը գլխաւորէ Գերմանիա 19 կէտով, երկրորդ է Ուկրանիա 17 կէտով, իրենց կը յաջորդեն Փորթուկալ 16, Հայաստան 8, Հիւսիսային Իրլանտա 7, Ալպանիա 4 կէտերով:

յիններուն եւ զինեալ ուժերուն միջեւ: Շարքայինները ատոր փոխարէն կրնան որեւէ ձեւով քաղաքական կեանքին մասնակցելու պահանջ ներկայացնել: Սակայն հաւանական չի թուիր որ իշխանութիւնը լայն գոհացում տայ նման պահանջի:

Առօրեայ կոտորածներուն նիւթը զբաղեցուցած է արաբական մամուլն ալ որուն ծանօթ անուններէն «Ալ Հայաթ» երեք վարկած կ'առաջարկէ. առաջինը նկատի ունի ալժերական ապահովութեան ուժերը որոնք կրնան վրէժի գործողութիւններու դիմած ըլլալ իսլամական զինեալներու երկար տարիներ նեցուկ կանգնած խումբերու դէմ: Երկրորդ հաւանականութիւն մը կը նկատուին ինքնապաշտպանական խմբակները որոնք գիւղերու ապահովութեան հսկելու կոչուած են ու վրէժ կը լուծեն ԺԻՍ-էն, անոր շարքայիններուն ընտանիքները կոտորելով: Երրորդ վարկած մըն ալ կ'առնչուի հակաիսլամական երկու խմբաւորումներու եւ պետութեան համաձայնութեան մը. սակայն այս վերջիններուն սահմանափակ թիւը հաւանական չի դարձներ հաւաքական կոտորածներ:

«Ալ Հայաթ» եւս շատ ուրիշներու նման գրեթէ բնաւ լուրջ նկատում չունի պաշտօնական տեսակէտին հանդէպ որ կ'ըսէ թէ ահաբեկչական հոսանքները խնդրոյ առարկայ կոտորածներով իրարմէ վրէժ կը լուծեն: Թերթը համոզուած է որ ո՛վ որ ալ ըլլան արարքներու հեղինակները, անոնց գլխաւոր նպատակն է ընդդիմանալ ու խանգարել պետութեան կարգ մը պատասխանատուներուն եւ իսլամականներուն միջեւ ամէն երկխօսութիւն:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ»

Հեղինակ՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
(Պէյրութ, 1996)

Ընթացիկ տարուան Փետրուար ամսուն, Պէյրութի հայ մամուլը առաջին արձագանգ մը տուած էր արդէն լիբանանահայ մատենագէտ, բանասէր եւ կրթական մշակ Ժիրայր Դանիէլեանի նորատիպ այս հատորին մասին՝ խանդավառ տողերով նկարագրելով այն բազմամարդ գինեձօնը, որ կայացած էր տեղւոյն «Թէքէեան» կեդրոնին մէջ, «Բանասիրական Որոնումներ»ուն լոյս ընծայման բարեբաստիկ առիթով:

Հիմա, երբ մեր սեղանին է հասած հետաքրքրական այս մատեանը, կ'արժէր պահ մը ուշադրութիւն սեւեռել հոն արծարծուող գրական – մշակութային հարցերուն վրայ ու ընթերցող լայն խաւի մը սեփականութիւնը դարձնել հետեւողական այն որոնումները, զորս յաջողած է արդիւնաւորել այս գրքին հեղինակը՝ բանասիրական կալուածին մէջ իր ցուցաբերած անդուլ եւ անխոնջ աշխատասիրութեան շնորհիւ:

Նորատիպ հատորը Ժիրայր Դանիէլեանի երրորդ գիրքն է, առաջինն ըլլալով Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճի Հայ մամուլի հաւաքածոներուն ցուցակը (1974, մեքենագիր եւ բազմագրուած), որուն կը յաջորդէր, 1984–ին, խիստ այժմէական գեղատիպ հատոր մը՝ «Հայ նոր պարբերական մամուլը 1967–1981», որ մէկ կողմէ հայ մամուլի անսարկելի մատնագէտ մը կը շահեցնէր Սփիւռքին, միւս կողմէ ալ ու մխանդամընդմիշտ՝ կ'ապացուցէր հեղինակին բանասէրի գործուոր ջիղը, որ յոգնիլ չի ճանչնար բնաւ ու իր պրպտումներն ու ճիգերը գիտէ արդիւնաւորել բացառաբար ակադեմական մերձեցումներով ու խղճամիտ եւ հիմնաւորեալ տեսութիւններով:

Իր վերջին գրքին հրատարակութենէն անցած էր արդէն աւելի քան 10 տարի: Դանիէլեան, այս ժամանակամիջոցին թեքում մը ցուցաբերած էր դէպի կրթական ասպարէզը ու պաշտօնի կոչուած՝ ՀԲԸՄ–ի Յովակիմեան – Մանուկեան եւ Դարուհի Յակոբեան զոյգ վարժարաններէն ներս, որպէս տնօրէն: Եւս աւելի՝ պատասխանատու խմբագիր նշանակուած էր «Շիրակ» գրական ամսագրին: Պաշտօններ, զորս ձեռնհասօրէն ու նուիրումով կը վարէ ցայսօր: Բայց ինչ որ ամէնէն էականն է, ան պիտի չարունակէր գրիչ չարժել բանասիրական ու մատենագիտական հարցերու շուրջ, պարբերաբար երեւնալով «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ին ու իր իսկ խմբագրած «Շիրակ»ի էջերէն, միշտ հետամուտ նո՛ր յայտնագործումներու, նո՛ր գիւտերու: Ահա, տարբեր առիթներով գրուած այդ յօդուածներն են որ եկած են մէկտեղուիլ ներկայ հատորին մէջ, կողքի մը տակ ամփոփելով առաւելապէս հայ մամուլին եւ ընդհանրապէս հայ բանասիրական կալուածին առնչուող նիւթերու երկար շարք մը, որ կրնայ շահագրգռել ոչ միայն այդ մարզին սակաւաթիւ մասնագէտները, այլեւ մեր մշակոյթով խանդավառ ընթերցող խաւը եւս:

368 էջնոց նորատիպ այս հատորը լոյսին եկած է «Ալեք Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամ»ի եւ Լիզպոնի «Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժնի նիւթական յատկացումներով: Հեղինակը զայն ձօնած է «Հայ լրագրութեան առջինեկին՝ Ազդարարի (1794 – 1796) լոյս ընծայման երկուհարիւրամեակին, եւ հայ լրագրութեան հիմնադիրին՝ Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի մշտավառ յիշատակին»: Յառաջաբանը կը պատկանի Հայաստանէն գրականագէտ Լեւոն Հախվերդեանի, որ «Բանասիրական որոնումների հրճուանքն ու տառապանքը» խորագրեալ իր գիրով կը շեշտէ բանասէրին պահանջուած գլխաւոր յատկանիշները. «Անսպառ համբերութիւնից բացի, [նա] պէտք է փաստի՝ հետքերը բրբրելու, անվերջանալի ճշդումներ անելու անձնահանչ յամառութիւն, վերջապէս, ճնարական շեղումներից ազատ ստուգապատում գրելաձեւ»:

Ինչպէս գիտել տուինք արդէն, գիրքը ամբողջութեամբ կ'աղերսուի հայ մամուլին, տիպ ու տառին եւ անոր երախտաւորներուն: Եւ հակառակ այս ընդհանուր թեմային, հեղինակը յարմար դատած է զայն բաժնել երեք անջատ ենթամասերու, բծախնդրօրէն դասաւորելով մէկտեղելի նիւթերը ու համախմբելով զանոնք առանձին խորագիրներու տակ:

Այսպէս, գրքին Ա. մասը կը կրէ «Էջեր հայ մամուլի եւ տպագրութեան պատմութեանէն» վերադիրը (էջ 9–138): Այստեղ, Դանիէլեան կը փորձէ (ու ի վերջոյ կը յաջողի) գտնել ինքնութիւնը հայ լրագրութեան առաջին պատմաբանին, որ ուրիշ մէկը չէ՝ եթէ ոչ «Բազմավէպ»ի անդրանիկ խմբագիր Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Այվազովսքին: Հետաքրքրական է իմանալ, որ հայ պարբերական մամուլի պատմագրութեան սկզբնական քայլերը կ'առնուին հայերէն առաջին թերթին՝ «Ազդարար»ի լոյս ընծայումէն (1794, Մատրաս) աւելի քան 50 տարիներ յետոյ: Արդարեւ, ամէնէն առաջ, 1850–ին է որ Վիէննայի Մխիթարեան հայրերէն Փիլիպպոս Վրդ. Ճամճեան՝ տեղւոյն «Եւրոպա» շաբաթաթերթին մէջ «Ազգային Լրագիրներուն ու Օրագիրներուն Պատմութիւնը» խորագրեալ յօդուածաշարք մը կը ստորագրէ, ներկայացնելով 17 անուն հայերէն թերթ: Աւելի ուշ, 1863–ին, Գրիգորիս Վրդ. Ալէաթճեան (յետագային՝ ընտրեալ կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ) իր հրատարակած «Թուչնիկ Պեգասեան» հանդէսին մէջ (Պոլիս) կը կատարէ նոյնանման փորձ մը, մինչ ճի՛շդ նոյն տարին՝ իբրեն կը հետեւին հայագէտ – արեւելագէտ Վիքթոր Լանկլուան («Ռըվիւ տը լ'Օրիան»ի մէջ կու տայ 69 թերթի անուն) եւ Թադէոս Միհրդատեանց, որ ֆրանսական մայրաքաղաքի «Փարիզ» կիսամսեային մէջ ընթերցողին կը ծանօթացնէ 77 անուն հայերէն թերթեր…:

Դանիէլեանի պրպտումները ցոյց կու տան սակայն, թէ վերոնշեալ յօդուածներէն աւելի առաջ, 1847–ին, Վենետիկի «Բազմավէպ»ին մէջ հրատարակուած անստորագիր գրութեամբ մը, թերթին խմբագիրը՝ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսքի կը հանդիսանայ հայ լրագրութեան առաջին պատմաբանը, որ խօսելով իրեն ժամանակակից հայերէն լրագիրներու մասին, ընթերցողին հանգամանօրէն կը ներկայացնէ ինը անուն հայատառ թերթեր: Բայց այս ընդհանուր քաղուածքին մէջ ինչ որ աւելի հետաքրքրական է, այն է թէ վերոնշեալ չորս պատմագէտներէն միայն Ալէաթճեան վարդապետն է որ իր յօդուածին մէջ կը յայտնաբերէ Մատրասի «Ազդարար»ը ու զայն կը համարի անդրանիկ հայ լրագիրը: Հաստատում մը, որ յետագային չհերքուեցաւ բնաւ ու այսօր՝ նուիրականացած պատմական իրողութիւն մըն է արդէն:

Այլ առիթով մը, «Հայ պարբերական մամուլի հարցեր» գրութեամբ, Դանիէլեան հարկ կը սեպէ յստակացնել հայ մամուլի ընդհանուր թիւը: Այդ առընչութեամբ, նախ կը բաղդատէ այս մարզին մասնագէտներուն կարծիքները (Գարեգին Լեւոնեան, Հ. Մկրտիչ Պոտուրեան, Արտաշէս Կարինեան, Յովհ. Պետրոսեան, Ամալիա Կիրակոսեան, Արտաշէս Տէր–Խաչատուրեան եւայլն) ու համամիտ կը գտնուի անոնց՝ որոնք «մեր օրերուն կը համարձակին 4000–ի հասցնել ընդհանուր գումարը հայ պարբերաթերթերուն»: Այնուհետեւ, Դանիէլեան կը ցուցակագրէ եւ կը ծանօթացնէ անյայտ մնացած աւելի քան 100 պարբերաթերթի անուններ, որոնք տեղ չեն գտած մատենագիտական առկայ (մինչեւ 1978) ցուցակներուն մէջ: Ան չի մոռնար աւելցնել նաեւ՝ թէ «հայ մամուլով զբաղող բանասէրներու ուշադրութեան պէտք է արժանանայ օտար լեզուներով լոյս տեսած ու տեսնող թերթերու պարագան, որոնց թիւը երբեք արհամարհելի չէ: Վերջին հաշւով, Հայերու կողմէ հրատարակուած պարբերաթերթերը, որոնց բովանդակութիւնն ալ եթէ արտացոլացումն է տուեալ շրջանի հայութեան մշակութային ու կենցաղային կեանքին, ոչ միայն կարելի չէ անտեսել, այլեւ, կը խորհինք, անպայմանօրէն հարկ է զանոնք եւս ներգրաւել հայ "պարբերական մամուլ" հասկացողութեան մէջ, եւ հետեւաբար՝ հայ մամուլի ցանկերուն մէջ, ինչ որ կարգ մը բանասէրներ ըրած են ու կ'ընեն: Այլ խօսքով, այդ օտար լեզուով լոյս տեսնող պարբերաթերթերուն տալ նոյն իրաւունքը, որ բոլորին կողմէ տրուած է հայատառ թրքերէն թերթերուն» (էջ 35):

«Ակնարկ Լիբանանահայ մամուլի պատմութեան» յօդուածով, հիմնուելով իր քաղած տեղեկութիւններուն վրայ, Ժ. Դանիէլեան կը վստահեցնէ թէ լիբանահայ առջինեկ թերթը 1913–ին Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան նախաձեռնած «Միութիւն» ձեռագիր պարբերականն է, որմէ լոյս տեսած ըլլալ կը կարծուի վեց թիւ, ըստ խմբագիրներէն՝ երբեմնի դաշնակցական գործիչ բժ. Երուանդ Խաթանասեանի, անձնական վկայութեան: Սոյն թերթէն օրինակներ չեն պահուած: Ստոյգ է նաեւ, թէ անոր կը յաջորդէ Զահլէի «Լոյս» խմբատիպ երկէջանի թերթիկը՝ Յակոբ Մարթայեանի խմբագրութեամբ (սոյնը նոյնինքն հմուտ լեզուաբան եւ թրքագէտ Յակոբ Տիլաչարն է, որ 1918–ին իբրեւ թրքական բանակի սպայ՝ Զահլէ կը գտնուէր): Լիբանահայոց երրորդ թերթն ալ կը հանդիսանայ Ճիպէյլի ամերիկեան որբանոցին «Հոսանք»ը (1921): Այսպիսով, հշդելէ ետք առաջին երեք թերթերը, Դանիէլեան կու տայ լիբանահայ 35 պարբերականներու անուններ, որոնք «ցարդ (նկատի ունի 1973 թուականը – Լ. Շ.) ոչ մէկ յիշատակութեան արժանացած են մատենագիտական աշխատասիրութիւններու մէջ»: Ասոնց մէջ սակայն, մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին անուններ, որոնց մասին գոյութիւն ունեցող տուեալները հակասական են տակաւին: Օրինակ, Ժ. Դանիէլեան կը յիշատակէ «Նոր Բաստիլ» անունով ձեռագիր թերթ մը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով. – «Կատմոս բերդ (Սուրիա), 1927 Օգոստոս: Արաբերէն եւ հայերէն բովանդակութեամբ: Յօդուածներ ստորագրած են՝ հնչակեան գործիչ Սարգիս Տխրունի, Յարութիւն Մատէեան եւ Հայկազուն Պօյաճեան՝ ծածկանուններով: Մէկ թիւ» (տե՛ս էջ 85): Մինչդեռ, նորագոյն տալեալով մը, մեր ձեռքին տակ գտնուող Արտ. Տէր–Խաչատուրեանի «Ս.Դ.Հ.Կ.–ի մամուլը» հատորիկին մէջ (Պէյրութ, 1992), նոյն թերթը ներկայացուած է իբրեւ «Նոր Պասթիյ», հետեւեալ ծանօթագրութեամբ. – «Խմորատիպ: Արուատկզի (Լիբանան): 1927–1928: Հրատ. Ս. Տխրունի, արաբ հայրենասէրներու հետ» (տե՛ս. նշ. գրքոյկը, էջ 32):

Թէ՛ անունի, թէ՛ հրատարակութեան վայրի եւ թէ՛ տպագրութեան եղանակի հիմնովին տարբեր տուեալներ:

Նմանապէս, երկմտանք կը ստեղծուի Ժ. Դանիէլեանի յիշատակած «Հնչակեան Մատեան» անունով հրատարակութեան պարագային ալ (Պէյրութ, 1952–1955, վեց պրակ), քանի Արտ. Տէր–Խաչատուրեան ակնարկելով այդ «Մատեան»ին, վերոյիշեալ իր գրքոյկին մէջ կը գրէ. – «Թէեւ ամսաթիւ եւ տարեթիւ կը կրեն անոնք, սակայն մամուլ չեն կրնար սեպուիլ: Առանձին նիւթեր են, առանձին (մէկ) հեղինակի գործ: Անոնց պարբերականութիւնը չի կրնար զանոնք պարբերական մամուլի մաս կազմել տալ» (տե՛ս. նշ. աշխատասիրութիւնը, էջ 6–7):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԳԱՊԻ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ՎԷՊԸ ԵՒ ԻՐ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Հայ գրականութեան պատմութեան դասագիրքերու, գրականագիտական յօդուածներու եւ յուշագրութիւններու մէջ հազիւ կը հանդիպինք արեւմտահայ վէպի ռահվիրաներու՝ Յովհաննէս Հիսարեանի եւ Յովսէփ Վարդանեանի անուններուն: Անոնք արեւմտահայ իրականութեան մէջ առաջինները եղան, որ փորձեցին գրական այս սեռը: Արդարեւ, 1851–ին Յ. Հիսարեան իր խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Բանասէր» ամսագրին մէջ կը հրատարակէր «Խօսրով եւ Մաքրուհի» վէպը: Նոյն տարին, Յովսէփ Վարդանեան առանձին հատորով, Պօղոս Միհէնտիսեան տպարանէն լոյս կ'ընծայէր հայատառ թրքերէն «Ագապի» վէպը:

Արեւմտահայ իրականութեան մէջ ԺԷ.–ԺԹ. դարերու երկայնքին, ձեւաւորուած ու զարգացած էր հայատառ թրքերէն նկատելի գրականութիւն և պարբերական մամուլ: Այս երեւոյթը, բնականաբար, կը բացատրուի արեւմտահայութեան առընչուած քաղաքական կացութեամբ: Հինգ դարերէ աւելի տեւող թրքական տիրապետութեան շրջանին, թրքախօս շրջաններու մէջ ապրող հայ ժողովուրդին գզալի մէկ մասը իր կրօնքն ու ազգային աւանդութիւնները պահելով հանդերձ, տակաւ կորսնցուցած էր իր լեզուն(*): Ահա այս թրքախօս հայ զանգուածին կարիքներուն գոհացում տալու համար էր, որ ծնունդ առաւ հայատառ թրքերէն կրօնական ու աշխարհիկ գրականութիւն եւ մամուլ: Որոշ է, թէ այս երեւոյթը պիտի ունենար իր կողմնակիցներն ու հակառակորդները:

Առենին, այս նիւթին շուրջ, բուռն բանավէճեր տեղի ունեցած են յատկապէս Յովսէփ Վարդանեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Մէճմուայի Հավատիս» (Լուրերու Հանդէս) հայատառ թրքերէն շաբաթաթերթին ու «Արեւելք», «Մասիս», «Երկրագունդ»ի նման կարգ մը հայերէն թերթերու եւ հանդէսներու միջեւ: Այս վերջինները հայատառ թրքերէն գրականութեան ու մամուլին գոյութիւնը վնասակար եւ նոյնիսկ ազգամերժ երեւոյթ կը նկատէին: Այսուհանդերձ, պէտք է ընդունինք, որ կէս միլիոնի հասնող թրքախօս հայ զանգուածին հասնելու ամենաազդու միջոցն էր այս երեւոյթը, պարզապէս ժամանակաւոր լուծում մը:

Արդարեւ, ԺԹ. դարու կէսերէն ու մանաւանդ 1908–ի օսմանեան Սահմանադրութենէն սկսեալ, կայսրութեան տարածքին բազմացող հայ դպրոցական ցանցի շնորհիւ, հայախօսութիւնը տարածուեցաւ նոր սերունդի մօտ, եւ հայատառ թրքերէն գրականութիւնն ու մամուլը կորսնցուցին իրենց կարեւորութիւնը:

Հայատառ թրքերէն գրականութեան առկայութեան շուրջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները իրենց արձագանգը ունեցած են մինչեւ մեր օրեր. ծանօթ գրող եւ գրականագէտ՝ Վահէ Օշական Պէյրութի «Ազդակ»ի մէջ 1986–ին լոյս տեսնող «ԺԹ. դարու գրական պատմութեան շուրջ» յօդուածաշարքով խստիւ կը քննադատէ հայատառ թրքերէն գրականութեան եւ մամուլի ջատագով Յովսէփ Վարդանեանի դիրքորոշումը ու խաղացած դերը այս հարցին առնչութեամբ:

Այժմ, վերադառնալով մեր նիւթին,

տեսնենք Յ. Վարդանեանի կեանքը եւ իր «Ագապի» վէպը, որ հակառակ տարիներու մոռացութեան, վերջերս վերստացաւ իր պատմական եւ գրական խակական արժէքը: Յովսէփ Վարդանեանի մանկութեան, պատանեկութեան, ինչպէս նաեւ ծնողքին մասին շատ քիչ բան գիտենք, որովհետեւ իր կենսագիրները ընդհանրապէս հակասական տեղեկութիւններ կու տան իր ուսումնառութեան եւ մինչեւ 1836, իր ծաւալած գործունէութեան մասին: Անոնք մասնաւորաբար ծանրացած են Յ. Վարդանեանի հրապարակագրական գործունէութեան եւ օսմանեան վարչամեքենային մէջ իր ստանձնած զանազան պատասխանատու պաշտօններուն վըրայ:

Ըստ վերջին տեղեկութեանց, Յովսէփ Վարդանեան ծնած է Պոլիս 1815-ին եւ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրի՝ Գումգաբու թաղամասի Պէզճեան Մայր վարժարանին մէջ: Հազիւ 11 տարեկանը թեւակոխած՝ ան կը յանձնուի Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան խնամքին եւ 1826-ին կը մեկնի Վիեննայի մայրավանքը: 1830-ի հոկտեմբերին կը վերադառնայ Պոլիս եւ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ կից «Ընծայարան»ին մէջ կ'աշակերտէ ժամանակին նշանաւոր հայագէտներէն՝ Գրիգոր Փեշտիմալճեան պատուելիին: Երկու տարի ետք, կը մեկնի Պարտիզակ ու կ'ընդունուի Արմաշի դպրեվանքը ու կը դառնայ «Տիրացու Յովսէփ»: Յ. Վարդանեան երկար չի մնար Արմաշի մէջ, կը վերադառնայ Պոլիս, ուր կ'ամուսնանայ եւրոպացի երիտասարդուհիի մը հետ կաթողիկէ ծիսակատարութեամբ: Ըստ երեւոյթի, ան կաթողիկէ ծնողքէ չէր սերած եւ ամուսնութեամբ է որ կաթողիկէ դարձած էր:

Յովսէփ Վարդանեան 1836-ին, Գէորգ Քհնյ. Արծրունիի տնօրէնութեան շրջանին, ուսուցչական պաշտօն ստանձնած է Պոլսոյ հայաշատ թաղերէն՝ Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին մէջ: Իսկ 1837-էն սկսեալ, շուրջ 25 տարի, աշխատած է օսմանեան Ծովային Նախարարութեան մէջ որպէս աւագ թարգման ու հետզհետէ բարձրանալով, 1856-ին հասած՝ փաշայութեան աստիճանին: Ան կը տիրապետէր բազմաթիւ լեզուներու, հայերէն եւ թրքերէնի կողքին, գիտէր նաեւ արաբերէն, պարսկերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Հոս կ'արժէ յիշել, թէ Յովսէփ Վարդանեան, Անտոն Թնկրեան եւ Առաքել Նուպարեան Օսմանեան Կայսրութեան մէջ առաջին քրիստոնեաներն են, որ արժանացած են փաշայութեան տիտղոսին:

Յովսէփ Վարդանեան պետական ծառայութենէ զատ, հայ համայնքին մէջ նաեւ ունեցած է երկարամեայ բեղուն գործունէութիւն: Հետեւաբար, տեղին կ'ըլլայ տեսնել իր համայնքային գործունէութեան տարբեր երեսակները:

Եթէ նկատի չառնենք Յ. Վարդանեանի Ներսէսեան վարժարանին մէջ ունեցած կարճատեւ ուսուցչական պաշտօնավարութիւնը, կրնանք ըսել, թէ իր ազգային – համայնքային գործունէութիւնը փաստօրէն կը սկսի 1846-ին, «Համազգեաց» ընկերութեան գոյառումով, որուն 76 հիմնադիր անդամներէն մին հանդիսացած է ան: «Համազգեաց» ընկերութեան գլխաւոր նպատակն էր «Ազգասիրութիւն, եղբայրասիրութիւն, ուսումնասիրութիւն եւ յառաջդիմութիւն»: Ընկերութեան հիմնադիրները թէպէտ միայն հայ կաթողիկէ երիտասարդներն էին, սակայն, իր դուռները բաց էին ընդհանուր Հայութեան առջեւ: «Համազգեաց» ընկերութեան անունը սերտօրէն կապուած է մեծ հայրենասէր, եղբայրութեան անմահ երգիչ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի հետ, որ իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, ջանաց եղբայրութիւն քարոզել հայութեան բոլոր հատուածներուն մէջ:

Յովսէփ Վարդանեան մասնաւորաբար ի յայտ կու գայ իր հրապարակագրական փայլուն գործունէութեամբ: Ան 1852-ին կը հիմնէր «Մէճմուայի Հաւատիս» հայատառ թրքերէն թերթը, որ մինչեւ 1868-ի Մայիսը, իր խմբագրութեամբ անընդմէջ կը հրատարակուի, ապա թերթը կը փոխանցուի Յովակիմ Թիւլպէնտճեանի: «Մէճմուայի Հաւատիս»ի դադարման թուականին շուրջ համաձայն չեն գրականագէտները: Մինաս Թէօլէօլեան կու տայ 1863 թուականը, որ ապահովաբար տպագրական վրիպակի մը արդիւնքն է, Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը կու տայ 1872 թուականը, իսկ ըստ բանասէր Ժիրայր Դանիէլեանի, թերթը կը շարունակէ լոյս տեսնել մինչեւ 1877: Յովսէփ Վարդանեան 16 տարի «Մէճմուայի Հաւատիս»ի խմբագրութիւնը վարելէ ետք, թէպէտ կը հեռանայ անկէ, սակայն, չի հրաժարիր հրապարակագրութենէ եւ մինչեւ իր մահը կը շարունակէ ծառայել մամուլին: Տարբեր հայատառ թրքերէն թերթերու աշխատակցելէ ետք, հակառակ իր քայքայուած առողջութեան, 1877-ին կը ստանձնէ «Թէրճիմանը էֆքեար»ի խմբագրապետութիւնը, զոր ձեռընհասութեամբ կը վարէ մինչեւ իր մահը (1879):

(*) Այս երեւոյթին հակառակն ալ կարելի է տեսնել Օսմանեան Կայսրութեան տարածքին: Համշէնահայերը, որ ԺԸ. դարուն տեղի տալով իրենց վրայ ի գործ դրուած հալածանքներուն, կը ստիպուէին կրօնափոխ ըլլալ եւ ընդունիլ մահմետականութիւնը, պահած են իրենց լեզուն: Այսօր, Սեւ Ծովի հարաւ արեւելեան ափերուն, կան նկատելի թիւով Համշէնցիներ, որ դեռ կը գործածեն հայերէնի Համշէնի բարբառը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՂՐԻՄԻ Ս. ԽԱՉ ՎԱՆՔ

Հայ պատմական գաղթօճախների պատմութեան մէջ իր կարեւոր ու գործօն տեղն է ունեցել Ղրիմի հայ գաղութը, որն իր արմատներով հասնում է մինչեւ տասներորդ դար: Յատկապէս Անիի թագաւորութեան անկումից յետոյ անեցի Հայերն ապաստան են գտել Ղրիմի թերակղզու վրայ, ուր մինչեւ օրս, ամէն քայլափոխին, կարելի է տեսնել երբեմնի եկեղեցաշէն ու ստեղծարար հայ հոգու վկայութիւններ: Ղրիմահայ գաղութի կարեւորագոյն հոգեւոր կենտրոնը եղել է Թէոդոսիայի մօտերքում գտնւող Ս. Խաչ վանքը, որը հիմնուել է 1338 թուականին ու շուրջ 500 տարիներ եղել է թէ առաջնորդանիստ վանք եւ թէ ուխտավայր: Դարեր շարունակ մեր հաւատաւոր նախնիներն, ամէն տարի երկու անգամ, Ս. Աստուածածնի վերափոխման եւ Վերացման Ս. Խաչի տօները ուխտի են գնացել դէպի այդ սրբատեղին եւ իրենց աղօթքը վերառաքելով առ Բարձրեալն Աստուած՝ նորոգել են իրենց հաւատարմութեան ուխտը առ Աստուած եւ իրենց Մայր Եկեղեցին:

Վերջին հինգ տարիներին, երկար տասնամեակների հարկադրուած արգելքներից, վերստին վերականգնուել են ուխտագնացութիւնները դէպի այս պատմական սրբավայրը: Սակայն այս տարուայ, Օգոստոսի 17, Ս. Աստուածածին Վերափոխման տօնի օրուան ուխտագնացութիւնն ունէր մի նոր խորհուրդ, մի նոր հոգեւոր խանդավառութիւն, որովհետեւ այն վերակենդանութիւն առած Ղրիմի հայ գաղութի համար առաջին ուխտագնացութիւնն էր Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի նուիրուած ուխտագնացութեանց ծրագրի ծիրի մէջ:

Օգոստոս 15-ին իբրեւ ուխտաւորներ Ղրիմ ժամանեցին Ռոստովի Զալտըր գիւղի Հայ Եկեղեցուն կից մանկական – երիտասարդական երգի – պարի խումբը՝ առաջնորդութեամբ իրենց հոգեւոր հովիւ՝ Տ. Թադէոս քահանայի: Զալտըր հայկական գիւղի բնակիչների նախնիները այնտեղ են տեղափոխուել Ղրիմից տակաւին 18-րդ դարում եւ իբրեւ խորհրդանիշ այսօր Ռոստովի Ս. Խաչ եկեղեցում է գտնւում Ղրիմի Ս. Խաչ վանքից տարուած մի հնագոյն խաչքար:

Յաջորդ օրը Կիեւից, Օդեսայից եւ Լըվովից ժամանեցին նաեւ երիտասարդ ուխտաւորները, որոնք առաջնորդութեամբ Տ. Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեանի իրենց ուխտագնացութիւնը պիտի շարունակեն դէպի Հայաստան:

Նոյն օրը Զալտըր գիւղի երգի – պարի խումբը համերգային մի ծրագիր ներկայացրեց հայ մեծահամբաւ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսքու տուն թանգարանում:

Օգոստոս 17, Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Վաղ առաւօտից Ղրիմի տարբեր կողմերից ու նաեւ Ուկրանիայի մի քանի այլ քաղաքներից եկած ուխտաւորները խումբ-խումբ հաւաքուեցին Ս. Խաչ վանք տանող ճանապարհի սկզբին եւ Սրբազան Հօր ու Տ. Երեմիա եւ Տ. Թադէոս քահանաների առաջնորդութեամբ՝ «Առաւօտ լուսոյ» շարականի երգեցողութեամբ շարժուեցին դէպի վանք, ուր արդէն շատերը սպասում էին մատաղի նախապատրաստութեամբ: Օրուան պատարագիչն էր Թէոդոսիայի Հայոց հոգեւոր հովիւ՝ Տ. Երեմիա Քհնյ. Մակիեանը: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Ռոստովի Զալտըր գիւղից ժամանած երգեցիկ խումբը: Մինչեւ պատարագիչ քահանայ հայրը զգեստաւորւում էր, Ուկրանիայի Հայոց թեմի բարեխնամ առաջնորդ Տ. Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեանը իր շուրջը հաւաքելով ժողովրդին, ողջունեց յետոյ, նրանց խօսեց ուխտի եւ ուխտագնացութեան իմաստի ու խորհուրդի, այսօրուայ մեր կեանքում դրա կարեւորութեան եւ վերանորոգիչ զօրութեան մասին:

Այնուհետեւ, խաղողի օրհնութիւնից առաջ, Սրբազան հայրը յաւուր պատշաճի քարոզ տուեց, մէկ անգամ եւս ողջունելով եւ իր օրհնութիւնները բաշխելով իր հաւատաւոր հօտին:

Ս. Պատարագի աւարտից յետոյ վանքի ողջ շրջափակում խարոյկներ էին վառւում եւ եփւում էր մատաղը: Ժողովուրդը պար էր բռնել աւանդական դհօլ-զուռնայի քաղցր նուագի տակ: Մինչեւ ուշ երեկոյ շարունակուեց, իրաւամբ եղբայրական սիրոյ ճաշը:

Յաջորդ օրը, Օգոստոսի 18-ի առաւօտեան Օդեսայից եւ Կիեւից տասնհինգ երիտասարդներ, իբրեւ ուխտաւոր, առաջնորդ Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ մեկնեցին Մայր Հայրենիք՝ Ս. Էջմիածնի կամարների տակ, Իջման Ս. Սեղանի առջեւ վերանորոգելու համար իրենց նախնեաց ուխտը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բանաստեղծութիւններ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Էջմիածին, 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

– Մտքէս անցաւ որ անոր համար մէկէն ի մէկ բարկացար, ճամբան երկանս ալ ըսի, անանկ չէ՞, Միհրան էֆէնտի:

– Այնպէս է, հաստատեց ամուսինը:

– Իրաւունք ունիս, տիկին Սաթէն, շատ իրաւունք բարկանալու, ես ալ քու տեղդ ըլլայի կը բարկանայի… Թաղականի կնիկ է եղեր տէյի՝ թող այդչափ ալ վերեւէն չթռչի…

– Մինակ Թաղականի կնիկ չէ, Թաղ. խորհրդի ատենապետի կնիկն է, ճշդեց Միհրանիկ:

– Ցանցանքը ժամկոչինն է որ աթոռը բերաւ հոն դրաւ, գոչեց Սաթէն, որ չափազանց գոհ էր այս խնդիրը կրկին արծարծելուն:

– Արդէն այդ ժամկոչը աւանակին մէկն է, վճռեց Միհրանիկ:

– Անոր աղուոր դաս մը տրուի նէ՝ մարդ կ'ըլլայ:

– Հարկաւ Մարգար էֆէնտի պէտք եղածը պիտի ընէ, գիտել տուաւ Նուարդ:

Մարգար էֆէնտի գժգոհ՝ իրեն ուղղուած այս հրաւէրէն՝ ձեռքովը անորոշ շարժում մը ըրաւ:

– Մարգար էֆէնտիին հոգն անգամ չէ որ իր կինը ժամերուն մէջ խաղք ու խայտառակ ըլլայ, գոչեց Սաթէն իր աթոռին վրայ բարկութեամբ շարժելով:

– Ճանըմ եղածը մեծ բան մը չերեւար կոր ինծի, արդարացուց ինքզինք խեղճ ամուսինը:

– Չէ՛, Մարգար էֆէնտի ասանկ մի ըսեր, բողոքեց Նուարդ, եղածը շատ ծանր բան է… ժամուն մէջ ամէնուն ալ ուշադրութիւնը գրաւեց:

– Իրաւցնէ ծանր բան է, հաստատեց Միհրանիկ էֆէնտին ալ:

– Դուն եթէ իմ տեղս ըլլայիր, ի՞նչ պիտի ընէիր, հարցուց Մարգար էֆէնտի իր բարեկամին:

– Էն առաջ, մէյ մը այդ ժամկոչը ճամբել կու տայի:

– Կեցցես, գոչեց տիկին Սաթէն:

– Բայց ես ո՛չ թաղական եմ, ո՛չ ալ եկեղեցիին գործերուն կը խառնուիմ:

– Ի՞նչ ըսել է, էֆէնտիմ, այսօրուան օրս թաղին երեւելիներէն ես, ժամկոչ մը ճամբելու չա՞փ ալ ազդեցութիւն չես կրնար ունենալ… գնա՛, թաղականներ գտիր, եղածը պատմէ՛, ոտք կոխէ՛ ու ժամկոչը անմիջապէս ճամբել տուր… Հէմ տաքը տաքին ընելու է որ աղուոր դաս մը ըլլայ:

– Եթէ այդ ժամկոչը հոս մնայ՝ ես այս թաղէն կ'ելլեմ, գոչեց Սաթէն դողահար ձայնով մը, ալ ի՞նչ երեսով փողոց պիտի ելլեմ պտըտիմ…

– Խենթ խօսքեր մի՛ ըներ, ըսաւ ամուսինը, ժամկոչի մը համար թաղերնի՞ս պէտի փոխենք, տուներնիս տեղերնի՞ս պիտի ձգենք:

– Խենթի խելքը աս է…

– Մի՛ յուզուիք, տիկին, միջամտեց Միհրանիկ, Մարգար էֆէնտի խնդիրը կը կարգադրէ:

– Անոր մնայ նէ, բան մըն ալ չըներ:

– Միհրանիկ էֆէնտի, միասին երթաք Թաղականներուն խօսիք նէ չըլլա՞ր, առաջարկեց Նուարդ:

– Հարկաւ կ'ըլլայ, ես պատրաստ եմ անմիջապէս երթալու պատասխանեց ամուսինը:

– Ճիշդ ատենն է, դեռ Թաղականները ժամը ըլլալու են. գացէ՛ք եկէք, մենք հոս ձեզի կը սպասենք:

– Ճաշը միասին կ'ընենք, ըսաւ Սաթէն, որ չափազանց գոհ էր այս կարգադրութենէն:

– Ա՛լ երթանք, ըսաւ Միհրանիկ իր բարեկամին:

Մարգար էֆէնտի դժգոհ, սրտնեղած ոտքի ելաւ եւ հետեւեցաւ միւսին:

Եկեղեցին շատ հեռու չէր, եւ երկու բարեկամները տասը վայրկեան յետոյ մըտան խորհրդարանը, ուր, մէկ քանի Թաղականներ՝ աւագերէցին հետ՝ պնակներու եւ գանձանակի հաշիւները կը կարգադրէին:

Բարեւի արարողութիւններէն ետքը, Միհրանիկ հարցուց.

– Պօղոս էֆէնտին ո՞ւր է…

Պօղոս էֆէնտին թաղային խորհրդի ատենապետն էր, տիկին Շաղիկի ամուսինը:

– Հոս էր քիչ մը առաջ, տիկնոջը հետ մեկնեցաւ պատասխանեց աւագերէցը, անպատճառ կ'ուզէի՞ք տեսնել զինքը:

– Չէ՛, մեր ըսելիքը ձեզի ալ կրնանք ըսել, պատասխանեց Միհրանիկ:

– Հրամա՞ն մը ունիք:

– Քաւ լիցի, Մարգար էֆէնտի բողոք մը ունի…

Թաղականները երկիւղախառն զարմացումի շարժում մը ըրին: Մարգար էֆէնտի թաղին ջոջերէն էր, հարուստ վաճառական: Իր բողոքը ծանրակշիռ բան մը ըլլալու էր անշուշտ:

– Մարգար էֆէնտի, արդեօք ի՞նչ եղած է որ, հարցուց Թաղականներէն մին, շփոթած կերպարանքով մը:

– Եղածը մեծ բան մը չէ, բայց շատ անվայել է, ըսաւ վաճառականը:

– Կ'աղաչեմ, խնդիրը բացատրեցէ՛ք:

– Էֆէնտիմ, միջամտեց Միհրանիկ, Մարգար էֆէնտիի տիկինը այս առտու եկեղեցի կու գայ…

Եւ մանրամասնօրէն պատմեց ամբողջ իրողութիւնը, որ ծանօթ է արդէն մեզի:

Երբ պատմութիւնը աւարտեց, Թաղականներէն մին յուզուած ձայնով մը ըսաւ.

– Ցաւալի՜ բան, շա՛տ ցաւալի, իրաւունք ունիք բարկանալու, բողոքելու:

(Շար. 4)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան իրենց ծնողաց եւ սիրելի եղբօր՝ Զօհրապի յիշատակին 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է խաչի. Յիշատակ Մեռելոց։

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց։ Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին,

Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝ երեկոյեան ժամը 5–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. Տօն է խաչվերացի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց։

ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, վերացման Սրբոյ խաչի. խաչվերաց։

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին։

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարդարուած ռեհանով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կալոյտ Խաչի Պանճօ–Գաշանի մասնաճիւղը խորապէս ազդուած իրենց երէց անդամուհի՝ Տիկին Արփինէ Փափազեանի մահէն, իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ողբացեալին ընտանիքին։ Արփինէ Փափազեան երկար տարիներ ջերմօրէն եւ առատաձեռնօրէն օժանդակած է կազմակերպութեան զարգացման։ Իր յիշատակին, մասնաճիւղը 1.500 Ֆր. կը նուիրէ ԱՅԲ–ԷՖ.ԷՄ ձայնասփիւռի կայանին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ռընէ Աթոյեան 400 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պերճ Վարժապետեան 400 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. — Գեղամ Նիկողոսեան 200 Ֆր.։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ։

CROIX BLEUE — *VIENNE*

Ecole : Maison de la Culture — 9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre

MERCREDI : De 14h à 17h

— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);

— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre

Samedi : De 14h à 17h

— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);

— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);

— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;

— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

ԱՆԹՈՆԻ

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1–ին, ժամը 14–էն մինչեւ 17։

Կրնան արձանագրուիլ 5 – 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները։

- *Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,*
- *Երգ,*
- *Կրօնք,*
- *Պար,*
- *Թատրոն։*

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակները ու թոռները։

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը. —

9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)

Tél. : 01 42 37 36 35

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :

— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;

— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;

— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

UGAB-MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.

— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**

— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Baiad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.

— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.

Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

— Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié —

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;

UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.201 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.201

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12)

ԵԼՑԻՆ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ ԿՈՎԿԱՍԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Ռուսաստանի փոխ – վարչապետ Ռ. Աբդուլատիպով Սեպտ. 10-ին մամուլին յայտնած է որ կը նախապատրաստուի նախագահ Ելցինի հանդիպումը Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրբէջանի ղեկավարներուն հետ: Հանդիպումը նպատակ պիտի ունենայ կովկասեան իրադրութիւնը կարգաւորելու ուղիներուն որոնումը: Փոխ – վարչապետին կարծիքով՝ կովկասեան խնդիրին լուծումին համար հարկաւոր են վերազգային կառոյցներ եւ առաջին հերթին անհրաժեշտ է մեկնիլ տարածքներու ամբողջականութեան պահպանումի սկզբունքէն»: Ան ընդգծած է որ Կովկաս եւ Ռուսաստան անբաժանելի են եւ առանց Ռուսաստանի շրջանի հարցերը չեն լուծուիր: Խօսելով կովկասեան երկիրներու հետ Ռուսաստանի յարաբերութիւններուն մասին, փոխ-վարչապետը բսած է որ Ռուսաստան շատ բան ըրած է Ազրբէջանի շահերը նկատի առնելու համար: Եւ թէ այդ երկրին հետ յարաբերութիւններու քաղաքականութիւնը պէտք է հաւասարակշիռ ըլլայ Ռուսաստան – Հայաստան յարաբերութիւններուն հետ: Աբդուլատիպով այն կարծիքը ունի որ Կովկասի մէջ ամէնէն գործօն քաղաքականութիւնը Ռուսաստան պէտք է վարէ Ազրբէջանի հետ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋ ՏՈՒԱԾ Ե. ԵԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԻՆ

Ազգ. Ժողովի երեսփոխանական ամէնէն բազմանդամ «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը 115 ստորագրութիւն հաւաքելով արտակարգ նիստի դիմում ներկայացուցած էր: Այդ նիստը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 10-ին, օրակարգի վրայ ունենալով Պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Եդուարդ Եգորեանի պաշտօնին վերջ տալու նիւթը: Առօր պատճառը այն է որ Եգորեան Սեպտ. 9-ին, ուրիշ այլ երեսփոխաններու հետ, յայտարարած է թէ կը դադրի մաս կազմելէ «Հանրապետութիւն» խումբին եւ թէ իրենք նոր խումբ կը կազմեն: Թեր եւ դէմ ելոյթներէ ետք գաղտնի քուէարկութեամբ 102 թեր եւ 39 դէմ քուէներով վերջ տրուած է Ե. Եգորեանի Պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովի նախագահութեան: 15 երեսփոխան մասնակցած են քուէարկութեան:

ՎԵՐՋ ՏՐՈՒԱԾ Լ. ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻՆ

Վարչապետին կարգադրութեամբ Լ. Ճգնաւորեանէն առնուած է Ա. Խաչատուրեան մեծ համերգասրահին մենաշնորհը. սրահը կրկին յանձնուած է Մշակոյթի նախարարութեան եւ «Հայֆիլհարմոնիա»յին: Այսպիսով, աւարտած կ'ըլլայ խմբավարին ու «Հայֆիլհարմոնիա»յի անօթեւան մնացած խումբերուն եօթնամեայ ճակատումը:

Այս մասին Լ. Ճգնաւորեան Սեպտեմբեր 11-ին մամուլի ասուլիս մը տալով բսած է թէ «հրաժարած է» երբ վարչապետին կարգադրութենէն ետք Մշակոյթի նախարարին հրամանով ալ վերջ տրուած է համերգասրահին գլխաւոր տնօրէնի իր պաշտօնին: Ան կը նախատեսէ որ վերոյիշեալ հրամանը պատճառ պիտի դառնայ երգ բախումներու, ֆիլհարմոնիայի երգ–

չախումբին ու Երեւանի սէնֆոնիք նուագախումբին քայքայման եւ մինչեւ 2001 ծրագրուած հզեւոր համերգաշարին խափանման: Սրահն ալ պիտի վերադառնայ նոյն տխուր վիճակը որուն մատնուած էր 1989-էն առաջ:

«ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սեպտեմբեր 9-ին Ազգ. Ժողովին մէջ յայտարարուած է երեսփոխանական նոր խումբ մը ստեղծումը: Ան պիտի պաշտպանէ Հանրապետութեան ընկերային քաղաքականութեան հարցերով: Խումբին նախագահը Գեղամ Ղարիբջանեան բսած է որ երկրին մէջ ընկերային ոլորտը անուշադրութեան մատնուած է, իրենց գործունէութիւնը պիտի սրբագրէ այդ վիճակը: 11 հոգիէ բաղկացած խումբը հիմնական կը նկատէ խնայողական ներդրումներու յանձնուած գումարներու խնդիրը որուն մասին պիտի ձեռնարկուի օրինագիծի մշակումին, կորսուած գումարները վերադարձնելու հեռանկարով:

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 17-19 Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենայ ոսկերիչներու համագումար: Նպատակն է քննել թէ ներդրումի ինչ կարելիութիւններ կան Հայաստանի ոսկերչութեան զարգացումի հեռանկարներուն մէջ: Ոսկերչութեան, ադամանդի գործունէութիւնը 1997-ի առաջին կիսամեակին ընդհանուր արտադրութեան 26,1%-ը կազմած է: «Շողակն» գործատունը տարեկան մօտ 35-38 միլիոն տոլարի ապրանք կ'արտածէ դէպի արեւմտեան շուկայ:

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴԷՊՔ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ

Ջրվէժի եւ Հրազդանի մէջ Օգոստոս 21-ին եւ Սեպտ. 5-ին սպանութեան զոհ եղած էին երեք հոգի: Ներքին եւ Ապահովութեան նախարարութեան քննիչները համոզուած որ երկու ոճիրները նոյն զէնքով գործուած են, ոճրագործները չարունակած ու ձերբակալած են անցեալին երկու անգամ դատապարտուած երեք չարագործներ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԻՆ - ՊԱՏՃԱՌԸ

Պատասխանելով «Արմէնփրէս»ին, Ուկրանիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յանձին Երեւանի իր դեսպանին, ԼՂՀ-ի նախագահական ընտրութիւնը ապօրինի համարող իր յայտարարութեան մասին հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է. Ուկրանիա որ իր կարգին ունի Ղրիմի անջատուելու հարցը, կողմնակից ըլլալով խաղաղ կարգաւորման մը, ունեցած է մտահոգութիւնը թէ այդ ընտրութիւնը կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ շրջանի խաղաղարար ընթացքին վրայ:

Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանը Ալ. Բոժկօ բսած է նաեւ որ իրենք լաւատեսօրէն կը վերաբերին Մինսկի շրջանակին մէջ լուծում մը գտնելու ջանքին:

ՇԻՐԱԿ – ԼՈՌԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Սեպտեմբեր 11-ին բացումը կատարուած է Շիրակ – Լոռի մշակութային հնգամեայ փառատօնին: Շիրակցի եւ Գիւմրեցիները դիմաւորած են Լոռիի պատուիրակութիւնը ու միասին ներկայ գտնուած մշակութային ձեռնարկներու: Շիրակցիներն ալ փոխադարձ այցի կ'երթան Լոռիի մարզ Սեպտեմբեր 16 եւ 17-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ-ԻՍՐԱՅԷԼ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՎԵՏՐԻՆ ԱՂԷՏԱԼԻ ՈՐԱԿԵՑ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 11-ին, ընկերվարականներու Մոնփըլիէի խորհրդարանական օրերուն առթիւ է որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը խիստ կերպով դատապարտեց Իսրայէլի վարչապետին վարած քաղաքականութիւնը, զոր չվարանեցաւ իսկ աղէտալի որակել: Յարդ, արեւմտեան ոչ մէկ կառավարութիւն համարձակած էր այսքան ուժգին կերպով ճշդել Իսրայէլեան պատասխանատուութիւնը կացութեան վատթարացման մէջ:

Հիւպէր Վետրին շեշտեց. – «Պ. Նեթանիահուի կառավարութիւնը ճեղքումներով, ճնշումներով, գրաւեալ հողամասերուն մէջ, Պաղեստինցիներու կացութիւնը տարաւ յուսահատութեան եւ ջղագրգռութեան աննախընթաց աստիճանի մը: Անիկա թոյլ տուաւ մը կուտայ ահաբեկչական ճիւղին Համասի եւ իսլամական Ճիհատի մարդոց որոնք կը պայքարին Արաֆաթի քաղաքականութեան դէմ: Քաղաքականութիւն մը որ հոգը կը փորէ Արաֆաթի հեղինակութեան եւ կը տապալէ խաղաղութեան ընթացքին անհրաժեշտ եւ անփոխարինելի ընկերակիցը»:

Դիտել կը տրուի որ կացութեան նման վերլուծում մը յատուկ չէ Ֆրանսայի եւ մինչեւ Ուաշինկթըն ալ նման տեսակէտներ կան, նորութիւնն այն է որ ցայսօր ոչ ոք համարձակած էր նման բաներ ըսել հրապարակաւ:

Հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ, անշուշտ, նախ Ֆրանսայի մէջ, ուր ԳՐԻՖ-ը (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) յայտարարեց որ Վետրինի խօսքերը «հաւասարակշռութեան պակասէ» կը տառապին: Իսկ, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը բսաւ թէ «շշմած է» նման խօսքերէ եւ աւելցուց. – «Նման արտայայտութիւններ չեն նպաստեր խաղաղութեան ընթացքին: Կը զարմանանք որ անոնք բսուին, ի մասնաւորի այս միջոցին: Անհիմն ամբաստանութիւններ են որոնք նկատի չեն առներ ահաբեկչութիւնը որ կը հարուածէ անմեղ Իսրայէլցիներ»: Ի դէպ, եւրոպացի դիւանագէտ մը բսած է Վետրինի խօսքերուն առթիւ. – «Բարձրաձայն բսաւ ինչ որ լռելեայն կը խորհինք»:

Տեղւոյն վրայ, տիկին Օլպրայթ ջանաց կողմերուն խօսք հասկցնել: Արաֆաթի բսաւ որ պայքարի ահաբեկչութեան դէմ եւ ջանաց համոզել (գոնէ երեւութապէս) Նեթանիահուն որ վերջ տայ հրէական նոր թաղամասեր եւ բնակութիններ ստեղծելու, արեւելեան Երուսաղէմ (առանց դատապարտելու, սակայն) վերջ տայ շրջափակումին եւ յանձնէ Պաղեստինցիներուն այն գումարները որոնք իրենց կը պատկանին: Միացեալ – Նահանգներու նախարարուհին միշտ կը քարոզէ՝ «Հողը խաղաղութեան դէմ» սկզբունքը, առանց սակայն դրական արդիւնքի մը յանգելու: Ծաղկեպսակ մը դրած է Ռապինի շիրիմին վրայ, որ կ'ըսէր. – «Պէտք է խաղաղութիւնը իրագործել այնպէս ընելով որ ահաբեկչութիւն չկայ եւ պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ այնպէս ընելով որ խաղաղութիւն չկայ»: Կը թուի որ տիկին Օլպրայթի առաքելութիւնը չէ յաջողած:

Փարիզի մէջ, Շիրաք ընդունելով Լիբանանի վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրին բսած է որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, արաբական աշխարհի նկատմամբ ընդհանրապէս եւ Միջին-Արեւելքի ու մանաւանդ Լիբանանի, բնականաբար չէ փոխուած կառավարութեան փոփոխութեան հետեւանքով:

Լիբանանի վարչապետին հետ հարցազրոյց մըն ալ լոյս տեսած է Լիպերասիոնի (Սեպտ. 12) մէջ ուր Հարիրի կը շեշտէ որ արամադիր են, գալիք երեք ամիսներու ընթացքին, խաղաղութեան համաձայնութեան մը յանգիլ եթէ Իսրայէլ քաշուի Լիբանանէն եւ Կոլանէն, բայց, Իսրայէլ չուզեր այս փոխանակումը՝ հողամասեր խաղաղութեան եւ ապահովութեան փոխարէն:

Արաֆաթ հարցազրոյց մը շնորհած է Իւմանիթէի Թղթակիցին՝ Ֆրանսուազ Ժերմէն-Ռոպէնին, որու միջոցաւ կոչ կ'ընէ միջազգային հասարակութեան, որ պաշտպանէ խաղաղութեան ընթացքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարին՝ Գլօտ Ալէկրի յաջորդական յայտարարութիւններ լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած են եւ մանաւանդ վերջին, երէկին առթիւ, ուսումնական դասուն սենտիքաները չեն զսպեր իրենց զայրոյթը: Առաջին առթիւ, նախարարը ձաղկած էր դասատուներու բացակայութեան դրութիւնը (չահագործում հիւանդութեան պարագաներու եւլն.), այս անգամ ալ կը դատապարտէ ուսուցիչները որոնք իրենց վարժընթացներուն համար չեն օգտուիր արձակուրդներէն եւ դասաւանդութեան ժամանակաշրջանը կը գոհեն: Հարց կը տրուի թէ Ալէկր չա՞փը կորսնցուցած է թէ դիտումնաւոր կ'ընէ նման ցրւիչ յայտարարութիւններ բան մը փոխելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, անտարբեր չի թողուր: Դպրոցական դասաժամերու առթիւ կ'ըսէ. – «Հո՛ս չեմ ուիք-էնտներ շնորհելու համար հարուստ ծնողքներու: Ձմրան վայրերու շահագործութիւնը երախաներէն վերջը կու գայ»: Ազգ. Ժողովին մէջ ալ, ադմկաբար երեսփոխաններուն կ'ըսէ. – «Սովորաբար, ուսանողներու առջեւ կը խօսիմ, որոնք ընդհանրապէս մտիկ կ'ընեն», եւլն. եւլն.:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Եըլմազ յայտարարեց թէ Թուրքիա պիտի ընդլայնէ յոյն-կիպրական նաւերու դէմ եղած արգելքը իր նաւահանգիստներուն մէջ, 1987-էն ի վեր, յոյն – Կիպրացիներու կամ Կիպրոս բնակողներու պատկանող նաւերուն: Վարչապետը յայտնած է նաեւ որ կղզիին բաժանումը կրնայ մնայուն ըլլալ եթէ Յունաստան, Կիպրոս եւ յոյն-կիպրացիները շարունակեն օգտագործել «Եւրոպական Միութիւնը եւ Ռուսաստանը» կղզիին մէջ իրենց նպատակներուն հասնելու համար:

ՍԿՈՎՏԻԱ 74,5% համեմատութեամբ դրական պատասխան տուաւ հանրաքուէին ուր կ'առաջարկուէր որոշ ինքնավարութիւն մը, սկսելով առանձին Խորհրդարանի մը ստեղծումով: Խորհրդարանը պիտի հաստատուի 2000-ին:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ»

Հեղինակ՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
(Պէյրութ, 1996)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդող էջերուն մէջ, առանձին յօդուածով մը, Ժ. Դանիէլեան կ'ուրուագծէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Հասկ» պաշտօնաթերթին անցած ուղին (1932 – 82), անոր յիսնամեակին առիթով։ Կ'արժեւորէ դերը մասնաւորաբար անոր առաջին խմբագրին՝ Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանին եւ համանուն Հայագիտական տարեգիրքի (Ա. թիւ՝ 1948–ին) հիմնադիր՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Հայրապետին։ Իր եզրակացութիւնը հետեւեալն է. – «Կը մնայ յուսալ եւ մաղթել, որ ՀԱՍԿ ամսագիրը, նոր ուժերու, նոր աշխատակիցներու ներգրաւումով, վերստին վերածուի երջանկայիշատակ Բաբգէն Կաթողիկոսի «Աստէ Հասկ»ին եւ վերստին դառնայ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի պատկերացուցած «Հաւաքարան հայ գիտական մտաւորականութեան»։

Անցնելով հայ գիրքի պատմութեան՝ Դանիէլեան նոր յայտնաբերումներ կը կատարէ Հայաստանի առաջին տպարանին եւ անոր առաջին հրատարակութիւններուն մասին։ Ծանօթ իրողութիւն է, թէ Հայաստանի հողին վրայ հաստատուած առաջին տպարանը կը հանդիսանայ Ս. Էջմիածնի տպարանը, բացուած՝ 1771–ին, Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոսի օրօք։ Բայց ցարդ ակներեւ շփոթ մը տիրած էր Մայր Աթոռի տպարանէն լոյս ընծայուած առաջին գրքին անուան ու թուականին շուրջ։ Դանիէլեան ճշդումներ եւ ուղղումներ կատարելով այս մասին արտայայտուած բանասէրներու (Ռ. Իշխանեան, Թէոդիկ, Արտակ Եպիսկ. Սմբատեանց եւայլն) դատումներուն մէջ, կ'եզրակացնէ թէ Ս. Էջմիածնի տպարանին երախայրիքը կը հանդիսանայ Հիմնադիր Հայրապետին «Գիրք Աղօթից որ կոչի Զբօսարան Հոգեւոր» փոքրածաւալ գրքոյկը, լոյսին եկած՝ 1772–ին։ Անոր կը յաջորդէ միեւնոյն կաթողիկոսին պատրաստած հաստափոր մէկ «Տօնացոյց»ը, 1774–ին։

«Բանասիրական Որոնումներ»ու Բ. մասով (էջ 139–268), հեղինակը սեւեռումի կ'ենթարկէ «Հայ մամուլի եւ գիրի երախտաւորներ»ը։ Ու սկիզբէն եւեթ ան կը հմայէ մեզ իր յայտնաբերումներով եւ անսպասելի տեղեկութիւններով։

Արդարեւ, պէտք է ընդգծել շուտով, որ արկածախնդրական վէպի մը նման հետաքրքրութեամբ կարդացուող ուսումնասիրութիւն մըն է այս գլուխին առաջին ընդարձակ յօդուածը (շուրջ 60 էջ)՝ «Յովսէփ փաշա Վարդանեան՝ ականաւոր լրագրող ու վիպագիր» խորագրեալ, ուր լոյսին կու գայ «Ագապի» վէպին հեղինակ ու ԺԹ. դարու Պոլսահայոց յառաջապահ սերունդի ամէնէն պայծառ ու հեղինակաւոր դէմքերէն մէկուն կեանքին ու ազգային գործունէութեան ընդհանուր նկարագիրը, գուղահատաբար համադրելով անոր մասին ցարդ գոյութիւն ունեցող տեղեկութիւններն ու վկայութիւնները, հուսկ հարստացնելով զանոնք առաջին անգամ օգտագործուող արխիւային նոր նիւթերով ու փաստաթուղթերով։

Ուսանած՝ Վիէննայի Մխիթարեանց վանքը, Յովսէփ փաշա Վարդանեան (1815–1879) շուրջ 25 տարի պաշտօնավարած է Օսմանեան արքունի նաւարանին մէջ, հասնելով ծովակալութեան Ա. թարգմանի («Պաշրիւէ պաշ թերճիմանը») պատուաբեր դիրքին։ Այլ լեզուներու կողքին նա՛եւ հմուտ տաճկագէտ, Վարդան փաշա (յաճախ այսպէս կոչած են զինք) 1852–1868 Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէ հայատառ թրքերէնով քաղաքական լուրջ լրագիր մը՝ «Մէճմուայի Հաւատիս», «խոհականութեամբ եւ հաւասնութեամբ դիտելով աշխարհի քաղաքական եւ տնտեսական վերիվայրումները, գիտական ու տնտեսական միթխարի յառաջընթացը, եւ զանոնք փոխանցելով իր պատկանած ժողովուրդին՝ անոր հասկցած լեզուով»։

Բեղուն գրչի տէր, միշտ հայատառ թրքերէնով ստեղծագործելով, Վարդան փաշա 1851–ին կը հրատարակէ իր հռչակաւոր «Ագապի»ն, թուրք գրականութեան առաջին վէպը (հայերէնի թարգմանուած՝ բանասէր Գառնիկ Ստեփանեանի կողմէ ու երկիցս տպագրուած Երեւան, 1953–ին եւ 1979–ին։ Վէպին լատինատառ թրքերէն կրկնօրինակն ալ լոյս տեսած է Պոլիս, 1991–ին)։ «Ագապի»ին կը յաջորդեն այլ վէպեր եւս, որոնք այդ օրերուն բանադրանքի կ'ենթարկուին Վատիկանի հովանին վայելող Անտոն Հասունի տիրահռչակ պատրիարքին յատուկ կոնդակով։ Դանիէլեան հետեւեալ ձեւով կ'եզրափակէ իր տողերը այս վէպին մասին. «Եթէ հայերէնով գրուած ըլլար Ագապին, հայ գրականութեան արձակը շահած պիտի ըլլար իրապաշտ «գլուխ–գործոց» մը, իսկ արեւմտահայ վիպագրութիւնը սկսած պիտի ըլլար իրմով, փոխանակ Յովհ. Հիսարեանի Մաքրուհի եւ Խոսրով (1851) ռոմանթիկ վէպով՝ գրուած եւրոպական ռոմանթիկներու անմիջական ազդեցութեան տակ»։

Յաջորդող էջերը նոյնքան հետաքրքրական պատասխաններ կը բանան մեր առջեւ։ Այսպէս, «Ստեփան Ոսկանի ԱՐԵՒԵԼՔ հանդէսի առեղծուածը» օգտակար տուեալներ կը մէկտեղէ՝ ժամանակագրական կարգով Ֆրանսահայոց երկրորդ թերթը հանդիսացող «Արեւելք» կիսամսեայ հանդէսին (1855 – 56) լոյս ընծայուած 15 թիւերուն մասին։ «Տիրան Քէլէկեան, "Ճիհան" շաբաթաթերթ եւ Վըրթանէս Փափազեան» յօդուածը կ'անդրադառնայ Պոլսոյ «Սապահ» օսմաներէն նշանաւոր օրաթերթի խմբագրապետ Տ. Քէլէկեանի (1862 – 1915, Եղեռնի զոհ) հրապարակագրական գործունէութեան անծանօթ մէկ երեսին, որ կը դրսեւորուի «Ճիհան» հայատառ թրքերէն շաբաթաթերթին հրատարակութեամբ՝ 1884–85 (ընդամէնը 32 թիւ)։ Դանիէլեան շեշտը կը դնէ Քէլէկեանի լեզուագիտութեան վրայ ու կը յայտնէ թէ հայերէնի ու թրքերէնի կողքին ան լաւ կը տիրապետէր ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներուն ալ՝ աշխատակցած ըլլալով Լոնտոնի անգլիական կարգ մը թերթերուն ու խմբագրելով Եգիպտոս հրատարակուող ֆրանսերէն լրագիրներ։ «Ինչպէս 19–րդ դարու բազմաթիւ այլ երախտաւորներու պարագային, նոյնպէս ալ Տիրան Քէլէկեանի լրագրական – գրական շուրջ 25–ամեայ գործունէութիւնը՝ հայկական, թրքական ու եւրոպական շրջանակներու մէջ, յատկապէս ժամանակաշրջանի հայ – թուրք փոխյարաբերութիւններու լոյսին տակ, հարկ է որ աւելի համապարփակ եւ մանրազնին ուշադրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանանայ» կ'եզրափակէ ան (էջ 229)։

Այլ գրութեամբ մը, «Երուխանը հայ – թուրք յարաբերութիւններու մասին ("Շաւիղ" կիսամսեայ հանդէսի էջերէն)» խորագրեալ, լուսարձակի տակ կ'առնուի Եղեռնի զոհ մեր գրագէտներէն՝ Երուխանի (Երուանդ Սրմաքէշխանլեան) ստորագրած ազգային – քաղաքական բնոյթի շարք մը յօդուածները, լոյս տեսած իր իսկ խմբագրութեամբ Վառնայի մէջ հրատարակուող «Շաւիղ» հանդէսին մէջ, 1900–1901 թուականներուն (թերթը լոյս տեսած է ընդամէնը 20 թիւ)(*)։

Այս բաժինը կ'աւարտի Յակոբ Օշականի նախաեղեռնեան հրապարակագրական գործունէութեան անծանօթ մնացած մէկ երեսակին վերայայտնումով եւ Շահան Շահնուրի «Նահանջը» վէպին գրաման տարընթաց գրական ակնարկով մը։

Գիրքին երրորդ եւ վերջին մասը (էջ 271–342) մէկտեղումն է տարբեր առիթներով (1971–1986) գրի առնուած գրախօսականներու եւ մատենագիտական ճշգրտումներու, որոնք առաւելաբար կը սեւեռին մամուլի եւ տիպ ու տառի աշխարհին վրայ։ Այստեղ, մեծապէս օգտաշատ աշխատանք մըն է Հայկ. Սով. Հանրագիտարանի 7 – 8 – 9–րդ հատորներուն արեւմտահայ մամուլին վերաբերող բառայօդուածներուն մասին կատարուած ճշգրտումները, լրացումներն ու դիտողութիւնները, որոնք անհրաժեշտ է որ նկատի առնուին յա՛տկապէս Հայաստանի մեր բանասէրներուն եւ մատենագէտներուն կողմէ։

Առ ի գիտութիւն պրպտողներուն, գիրքը կ'աւարտի յիշատակուած անձնաւորութիւններու եւ պարբերաթերթերու լիակատար անջատ ցանկերով։

* * *

Ժիրայր Դանիէլեանի նորատիպ հատորը, անկասկած, արժէքաւոր ներդրում մըն է մատենագիտական կալուածին մէջ ընդհանրապէս, ու հայ մամուլի պատմութեան համար՝ մասնաւորաբար։ Իր ծայրայեղօրէն բծախնդիր մօտեցումը, ձեռք առնուած հարցերուն նըկատմամբ՝ ամբողջական վստահութիւն կը ներշնչեն ընթերցողին ու տեղ չեն թողուր տարակուսանքի կամ վերապահութեան, ինչ որ առանձին արժանիք մըն է արդէն։ Մնաց որ իր գործածած գիտական ու միաժամանակ հանրամատչելի լեզուն ալ, միացած՝ գիրահաղորդ ոճին, գիրքը ի սկզբանէ սիրելի կը դարձնէ միջին ընթերցողին։

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ըՍփիւռքի հայատառ մամուլը կ'ապրի իր երկդարեայ պատմութեան երաշտի եւ ընկրկումի պահերէն մէկն, երբ անոր ապագան լաւատեսութիւն չի թոյլատրեր իրապաշտ ոեւէ հայու, «Բանասիրական Որոնումներ»ը կարօտի հայեացք մըն են դէպի մեր հարուստ անցեալը, դէպի այդ անցեալը փառաւորած իրա՛ւ երախտաւորները։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

(*) Իր սոյն յօդուածին առիթով, տողատակի ծանօթագրութեանց մէջ, հեղինակը թիւրիմացաբար բացայայտ շփոթի մէջ է՝ երբ կը գրէ. «Թուրքիոյ սահմանակից՝ Պուլկարիան մեծ ցեղասպաններու տարիներուն (1894–96, 1915, 1922) կը հանդիսանայ ոչ միայն առաջին կարգի պատսպարան մը փախչող Հայերուն համար, այլեւ արտասահման կամ Սփիւռք կոչուող մեր նորագոյն իրականութեան մէկը, ամէնէն աշխոյժ կեդրոններէն մէկը, Սովանայի, Ռուսճուգի, Ֆիլիպէի, Շումէնի, Փլովտիւի, Խասքովոյի, Շումէֆիայի, Փալովոյի, Պուրկասի. Բուսէի եւ Ալիվէնի հայագաղութներով (տե՛ս. էջ 233, ընդգծումները՝ Լ. Շ.)։ Պարզ է, որ Ֆիլիպէն ու Փլովտիւը միեւնոյն քաղաքին տարբեր անուանումներն են, այնպէս ինչպէս՝ Բուսէն եւ Ռուսճուգը...։

ԻՐ՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ» ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յառաջապահ լրագրող եւ մտաւորական Օրալ Չալըշլար շահեկան տողեր ստորագրած է «Ճումհուրիյէթ»ի Օգոստոս 17–ի թիւին մէջ, ուր ցաւ կը յայտնէ որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները հետզհետէ կը նուազին եւ կորուստներու կ'ենթարկուին։ Ու յատկանշական հետեւեալ օրինակն ալ կու տայ. –

* * *

Ժողովրդավար ըմբռնումի ամէնէն զարգացած մակարդակի վրայ չափանիշներէն մէկն ալ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ որդեգրուած ընթացքն է։ Ցեղային փոքրամասնութիւններ, դաւանական փոքրամասնութիւններ, կրօնական փոքրամասնութիւններ, էթնիք ու ազգային փոքրամասնութիւններ կը կազմեն գլխաւոր փոքրամասնութիւններու դասակարգերը։

Եթէ երկրի մը մէջ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ լայնախոհութիւն կը ցուցաբերուի, կը նշանակէ թէ այդ երկիրը զարգացած է։ Ֆաշականութիւնը ինքնին կը մատնէ տարբեր ազգութիւններու վրայ կատարուած թշնամական յարձակումներով, իսկ չէրիաթականները իրենք զիրենք կը մատնեն միւս կրօնքներու նկատմամբ ծայրայեղ բարկութեամբ։

...Մեր պատմութիւնն ալ փոքրամասնութիւններու դէմ կիրարկուած գործողութիւններու դառն պատմութիւններով լեցուն է։ Ազգ դառնալու գործընթացը պատճառ դարձաւ, որ ազգային թըշնամութիւններ ստեղծուին ու արիւնահեղութիւններ կատարուին։ Այս տեսակէտէն ո՛չ մէկ երկրի անցեալը մաքուր է։

Անցեալի պատմութիւնը այլեւս մեր ետին մնացած է։ Այս ցաւերն ու նախնականութիւնները կրնանք քննադատել ու վերլուծել պարզապէս որպէս պատմութիւն։ Եւ բնաւ պարտաւոր չենք ընդունիլ այն յետադիմականները, որոնք կ'ուզեն մէջտեղէն վերցնել ազգային կամ այլատեսակ բոլոր տարբերութիւններն ու զանազանութիւնները։ Այն ըմբռնումը, որ տարբերութիւնը բնաջնջել կ'ուզէ, վերջին հաշուով կը բնաջնջէ ամէն ինչ։ Մըշակութային այս մաքրագործումը պատճառ կը դառնայ որ մարդիկ միատեսակ արարածներ դառնան, չոր ու անգոյն ապագայի մը ենթարկուին։

Մարդկային Իրաւանց Լիկային «Ցեղապաշտութեան եւ Ծայրայեղականութեան դէմ» կոչուած յանձնախումբը սրտոտ ու շատ կարեւոր աշխատանք մը առաջ կը տանի։ Ան կը ջանայ պաշտպանել իրաւունքները էթնիք, մշակութային ու կրօնական տարբեր խմբաւորումներու, որոնք կ'ապրին այս հողերուն վրայ։ Փոքրամասնութիւնները պաշտպանելու գործը գլուխին չէ այն երկիրներուն մէջ, ուր ազգամոլութիւնն ու չէրիաթականութիւնը զօրաւոր են։ Այդ պատճառաւ է, որ այս յանձնախումբին գլուխը բնաւ պակաս չէ զանազան փորձանքներէ։

Այսպէս, անցեալ օր այս Յանձնախումբին դէմ դատ բացուեցաւ «Բռնագրաւման պատմութիւն մը – Թուզլայի Հայ Մանուկներու Ճամբարը» անուն ցուցահանդէսի մը պատճառաւ։ Պատմութիւնը հակիրճ տողերով հետեւեալն է. 1950–ական թուականներուն Կէտիկփաշայի Հայ Բողոքականաց եկեղեցին Անատոլուէն գաղթած անտէր մանուկները պատսպարելու ու ամառնային ճամբար մը բանալու նպատակով Թուզլայի մէջ հողատարածք մը գնեց։ 1962–ին այդ հողատարածքը արձանագրուեցաւ եկեղեցիին անուան։ Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան ու կուսակալութեան յատուկ հրամանաւ ու փաստաթուղթերով հիմնուած այս ճամբարին շէնքը կառուցուեցաւ մանուկներուն ալ մասնակցութեամբ։ Թուզլայի Մանկանց Ճամբարը 25 տարի շարունակ դարձաւ 1500 հէքաւոր ու անտէր տղոց պատսպարանը։

1979–ին Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը Վճռաբեկի մէկ որոշումէն ճամբայ ելլելով դատ բացաւ, կալուածին սեփականաթուղթը եկեղեցիին ձեռքէն առնելու ու դայն նախկին տիրոջ վերադարձնելու նպատակով։ Չորս տարի վերջ դատարանը որոշեց ճամբարին հողամասը եկեղեցիէն առնել ու վերադարձնել նախկին տիրոջ։ Ահա այսպէս հողամասին տէրը, Սախտ Տուրմազ, 1982–ին, առանց հինգ ղրուշ վճարելու, անոր վրայ կառուցուած շէնքերուն հետ միատեղ ետ առաւ իր հողամասը։

Ա՛յս է ահաւասիկ Թուզլայի Ճամբարին պատմութիւնը։ Ճամբարը, որ օրինական բոլոր պայմանները յարգած էր, այդքան տարուան աշխատանքէ վերջ ստիպուեցաւ իր ունեցածը փոխանցել ուրիշին։ Թուրքիոյ մէջ, ուր սեփականատիրութեան իրաւունքը միշտ կը պանծացուի, այդ իրաւունքը չի ճանչցուիր փոքրամասնութիւններու համար եւ ասիկա կը նշանակէ հիմնական իրաւունքներու խնդրին մէջ խտրականութիւն ընել փոքրամասնութիւններու նկատմամբ։

1996 Դեկտեմբեր 10–ին Մարդկային Իրաւանց Լիկային Իսթանպուլի մասնաճիւղի յանձնախումբը Թուզլա գնաց ու գտաւ ճամբարին տեղը։ Ճամբարը այժմ կորսուած է միլլաներու մէջ եւ աւերակեալ վիճակ ունի, պարտէզը ծածկուած է խոտերով։

Թուզլայի ճամբարը միայն օրինակ մըն է։ Վերջին տարիներու ընթացքին փոքրամասնական բազմաթիւ կալուածներ եւ վաքըֆներու հողամասեր հաշուեյարդարի կ'ենթարկուին նմանօրինակ որոշումներով։ Ամբողջ պատմութիւն մը եւ մըշակոյթ մը կ'ոչնչանայ, կ'երթայ։ Կ'երթայ մեր ապագան, մեր անցեալը։ Հետըզհետէ կը դառնանք միակ տարածութեամբ հաւաքականութիւն մը։ Մե՛ղք...։

850-ԱՄԵԱՅ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՏԷՐԸ

Մոսկուայի մայրաքաղաքին 850–ամեակի փառաւոր նշումներուն առթիւ չըշտուեցաւ քաղաքապետ Լուժկովի հաւաքական տպաւորութիւններ կեդրոնացնող տիպարը: Ան փոքրամարմին, գըրեթէ ճաղատ, կարճահասակ ու կլորիկ, իր քաղաքցիներուն կողմէ անուանուած է «կարճ–թաթիկ Եուրի»: ատով հակապատկերը կը հանդիսանայ քաղաքին հիմնադիր իր անուանակիցին, որուն տըրուած էր «երկար–թաթիկ» անունը:

60–ամեայ այս դէմքը 1996–ի քաղաքապետի ընտրութեան ստացաւ քուէներու 92%–ը: Անկէ ի վեր ուշագրաւ իր կենսունակութեամբ ու ներուժով ան ամէն բանէ առաջ յայտնուեցաւ որպէս աշխոյժ գործի մարդ: Ինքն է որ 30–ական թուականներուն քանդուած Ս. Փրկիչ տաճարը վերաշինած է նոյնութեամբ, նաեւ քաղաքին առեւտրական հսկայական կեդրոնը, Լուժնիկի մարզադաշտին ապակեայ գմբէթը, եւլն.: Մոսկուացիները իրենց գնահատականները կ'ուղղեն անոր, ուշագրաւ համեմատութեամբ մը. անոնք կ'ըսեն՝ «Լուժկով կը գործէ, միւսները կը խօսին»:

Եուրի Լուժկով բանուորի զաւակ մըն է. տարրաբան: Անկարեւոր գործատան մը տնօրէն կարգուած է, յետոյ բերուած է մայրաքաղաքին պտուղներու, բանջարեղէններու շուկան, որպէսզի քիչ մը կարգ կանոն դնէ հոն: 1991–ին հաւանական պահպանողականներու պետական հարուածի փորձին օրերուն ժողովրդավարներու եւ Ելցինի կողքին է: Անմիջապէս որ քաղաքապետի աթոռը կը գրաւէ, կը ձեռնարկէ ճամբաներու բարեկարգման, դրամական դրութեան մը կազմակերպումին, քաղաքին սեփականաշնորհման: Ամէն բան նպատակը կը հետապնդէ քաղաքին շահուն, եւ նաեւ իրեն...:

Չեն ուշանար քննադատութիւնները. կը դանդատին ինքզինք պարտադրելու անոր կեցուածքէն, անոր շուրջ ստուերային ցանցի մը գոյութենէն, մինչեւ իսկ երբեմն պնդելով որ Մոսկուայի մաֆիային գլխաւոր դէմքն է ան: Ամէն անգամուն կը պաշտպանէ ինքզինք, կը շահի դատերը ու երբեք չի մոռնար էականը. իրեն համար կարեւորագոյն բանն է հարստութեան բաշխումը, չքաւորներուն տրուած ընկերային նպաստները, մեթրոյի ձրի տոմսերը զինուորականներուն համար եւ բազմանդամ ընտանիքներու շնորհուած զեղչերը: Շատերու կարծիքը այն է թէ Լուժկով եթէ նոյնիսկ կը փայփայէ իր ծանօթներուն շահերը, կ'աշխատի նաեւ չքաւորներու համար եւ ատիկա է անոր մեծագոյն գաղտնիքը:

Մոսկուայի քաղաքապետը որ ոչ բացայայտ թեկնածու մը կը նկատուի Բ. Ելցինի յաջորդութեան, պիտի կրնա՞յ ներկայի իր յաջողութեամբ հասնիլ նըպատակին: Ամէն առիթի ան կը պախարակէ նախարարներու խորհուրդը եւ գլխաւորաբար իրեն թշնամի Ա. Չուբայսը: Այս վերջինը զինք կը քննադատէ Մոսկուայի սեփականաշնորհումներուն պատճառով: Որքան ալ կարեւոր ըլլայ Մոսկուայի 850–ամեակի մեծափառ նըշումներուն մէջ Ե. Լուժկովի դերը, ան տակաւին նորօրեայ ցարը չէ Ռուսաստանի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՈՒՐԻԱ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ուժերու համեմատութեան կարեւոր ազդակ մը կը ներկայանայ զինամթերքի առեւտուրի Ռուսաստան – Սուրիա յարաբերութիւնը: Վերջին տարիներուն այս երկու երկիրներուն գործակցութեան նուազումով այդ յարաբերութիւնը տկարացած էր: Այսօր քաղաքական շրջանակներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ անոնց միջեւ բանակցութիւններու աշխուժացում մը որ ուղղուած է ռազմամթերքի սուրիական գնումներու: Ընդհանուր է համոզումը թէ երկու երկիրները քաղաքական, ռազմավարական եւ դրամական տեսանկիւններով համոզուած են իրենց մերձեցումին ներկայացուցած երկկողմանի շահուն: Այդ համոզումին առաջնորդող գլխաւոր ազդակները կը վերաբերին Իսրայէլի, Թուրքիոյ, Պարսից Ծոցին:

Նախ կայ խաղաղութեան հոլովոյթին կասեցումը եւ Սուրիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ զինեալ բախումներու մնայուն վըտանգը: Կայ Իսրայէլեւթուրք զինուորական նոր դաշինքը որ շրջանին մէջ, յատկապէս Իրանի, Սուրիոյ, արաբական երկիրներու եւ Ռուսաստանի ապահովութեան եւ կենսական շահերուն վրայ ժըխտական անդրադարձ կ'ունենայ: Ատոր հետ, այդ երկիրները, գլխաւորաբար Պարսկական Ծոցինները, իրենց պարտականութիւնը կը նկատեն զօրակցիլ Դամասկոսի, զինեալ ընդհարումներու հաւանական վտանգին պատճառով: Վախերուն ետին կան Իսրայէլեւթուրք դաշինքը եւ Իրաքի հիւսիսակողմը Անգարայի կատարած զինեալ հակաքիւրտ միջամտութիւնները: Արաբական երկիրներու նեցուկը Սուրիան պիտի զօրացընէ որպէսզի կարենայ դէմ դնել Իսրայէլեւթուրք գերակայութեան:

Սուրիա եւ Ռուսաստան համաձայնութեան յանգած են խորհրդային շրջանէն մնացած դրամական խնդիրի մը կարգադրութեան համար: Այդ խնդիրը կ'արգիլէր անոնց զինուորական գործակցութիւնը: Իրան եւ արաբական կարգ մը երկիրներ որոշիչ դեր կատարած են այս համաձայնութեան մէջ: Կ'ըսուի որ մինչեւ իսկ Թեհրան երաշխաւոր ներկայացած է Մոսկուայի առջեւ Դամասկոսի հարկաւոր վարկերուն համար որոնցմով ան զինամթերք պիտի գնէ: Ատոր փոխարէն Մոսկուա ալ պիտի ընդունի որ Սուրիա մաս առ մաս վճարէ իր հին պարտքը որ կ'ըսուի թէ կը հասնի 12 միլիառ տոլարի:

Վերջին հինգ տարուան ընթացքին Իսրայէլ անարգել կիրարկեց ռազմական իր ծրագիրները, վայելելով ԱՄՆ–ու ամբողջական նեցուկը: Իսկ Սուրիա այս ուղղութեամբ շատ սահմանափակ իրագործումներ ունեցաւ. այսօր կացութիւնը մօտ է հիմնովին փոխուելու: Կ'ըսուի թէ Դամասկոս երեք միլիառ տոլարի ռազմանիւթ պիտի գնէ. սաւառնակ, օդային պաշտպանութեան կազմածներ եւ զրահակառքեր: Իսրայէլ արդէն հակազդած է, ըսելով որ այդ գնումները ուժերու հաւասարակշռութիւնը կը խախտեն շրջանին մէջ, սակայն Ուաշինկթըն աւելի հանդարտ մնացած է: ԱՄՆ չեն հաւատար ուժերու հաւասարակշռութեան այդ պատճառով խախտումին: Այսուհանդերձ, շատեր համաձայն են որ Սուրիա զարկ տալով իր ռազմամթերքի գնումներուն, կրնայ զգալի չափով սահմանափակել իսրայէլեան օդուժին շարժումի դաշտը:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԱՆՑՈՐԴԸ

Գրեց՝ ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Լոս–Անճըլըս, 1997

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՄԷՆԷՆ ԱՊԱՀՈՎ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԸ

ՔԱ – Կէ – Պէ–ի նախկին ճարտարագէտ մը յայտնած է թէ Բրեժնեւի ինքնաշարժը 100 մեթր հասողութեան հըրթիռ մը կրնար արձակել անթափանցելի կառքի մը վրայ: Տարբեր էր Ստալինի ապահովութեան համար ձեռք առնուած միջոցը: Անոր ինքնաշարժը օժտուած էր սարքաւորումով մը որ յարձակումի մը պարագային կրնար թունաւոր կազ արձակել ու չէզոքացնել 50 մեթր շառաւիղով շրջանակի մը մէջ գտնուողները: Հանճարեղ, այլ շատ վտանգաւոր այդ «զէնք»ին զոհ գացած էին երկու մասնագէտներ որոնք սխալելով կազ արձակած էին:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐՈՒՀԻՆ

Իտալական թերթ մը ծանուցում մը հրատարակած էր. անով գերեզմանափոր մը կը փնտռուէր: Առաջին տասը դիմողները, յայտնի դարձաւ որ ոչ մէկ սէր ունէին դիակներու նկատմամբ. անոնք բոլորն ալ նուաղած ինկան երբ որպէս պարտադիր պայման, մասնակցեցան դիակ մը հողէն հանելու փորձին: Ի վերջոյ, պատասխանատուները ճարահատ, գործի առին կին մը:

ԵԼԵԿՏՐՈՆԻԿ ՔԻԹ ՄԸ

Հետազօտութեան գերմանական աշխատանոցէ մը յայտնուած է որ յաջողած են ելեկտրոնիկ քիթ մը պատրաստել. ան արուեստին մէջ, նեխած կամ փտած ապրանքներ յայտնաբերելու համար, անոնց արձակած հոտէն: Օրինակ, այդ գործիքով կարելի է հոտած հաւկիթ մը գտնել միւսներէն, առանց ըլլալով որ ամբողջը նեխած նկատուի: Որեւէ պարագայի անբաղձալի հոտերը ելեկտրոնիկ ազդանշաններու կը վերածուին, առանց ըլլալով գործիքին բանելուն:

ԳՈԳԱՅԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր Պոլիվիոյ, Փէրուի բնիկները սովորութիւն ունին գոգայի տերեւներ ծամելու: Գիտնականներ պոլիվիացի հետազօտողներու հետ ուսումնասիրած են այդ երեւոյթը, արեան քննութիւններ կատարելով կանոնաւոր կերպով գոգա ծամողներու վրայ: Եզրակացութիւնը այն եղած է որ գոգան այդ մարդոց յաւելեալ կենսունակութիւն կու տայ, կ'աշխուժացնէ շնչառական դրութիւնը եւ կը դիւրացընէ բարձրութեան վրայ աշխատանքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

– Բոլոր յանցանքը ժամկոչինն է, գոչեց ուրիշ թաղական մը:

– Անկիրթ աւանակին մէկն է...

– Ապուշը այսչափ ժամանակ հոս է, դեռ մարդիկը չի ճանչնար:

– Տէր հայր, այս մարդը ո՞րկէ գըտեր հանեցիր, գոչեց ուրիշ թաղական մը աւագերէցին դառնալով:

– Էֆէնտիս, այդ մարդը ես չբերի, Պօղոս էֆէնտիին յանձնարարութեամբը առնուեցաւ, պատասխանեց աւագերէցը:

– Հիմա խնդիրը այդ չէ, միջամտեց Միհրանիկ, մենք եկած էինք պահանջելու որ այդ ժամկոչը պատժուի:

– Ատիկա մեր պարտականութիւնն է, բսաւ թաղականներէն մին, բնականաբար իրեն խիստ պատիժ մը պիտի տանք:

– Մէկ ամսականը կտրելու, վար դնելու է, առաջարկեց ուրիշ մը:

– Ամէնէն կարճ ճամբան՝ կը վռընտենք կ'երթայ: Արդէն իրմէ ալ շատ գոհ չենք, առաջին անգամ չէ որ իրեն մասին բողոքներ կ'ըլլան կոր...

– Այո՛, ես ալ կը պահանջեմ որ այդ մարդը անմիջապէս ճամբուի, գոչեց Մարգար էֆէնտի:

– Ծօ՛, սա Վարդան աղբարը հոս կանչէ, գոչեց թաղականներէն մին, խօսքը ուղղելով դուրսը կեցող տիրացուի մը:

Տղան վազելով հեռացաւ:

Վայրկեան մը ետքը Վարդան մտաւ խորհրդարանէն ներս եւ խոնարհաբար բարեւ մը տալէ ետքը, երկու ձեռքը փորին վրայ, գլուխը կախ, կեցաւ: Ցետոյ, երկիւղածօրէն աչք մը պտըտցուց ներկաներուն վրայ, տեսաւ անոնց անժպիտ ու դաժան դէմքերը եւ զգաց թէ փոթորիկ մը կը պատրաստուէր իր գլխուն:

– Ծօ՛, այսօր ի՞նչ ես ըրեր, պայթեցաւ յանկարծ թաղականներէն մէկուն ձայնը:

– Ի՞նչ եմ ըրեր աղա, հարցուց Վարդան սարսափահար...

– Ծօ դուն մարդ չպիտի՞ ըլլաս, ասանկ է՞չ պիտի մնաս:

– Աղա, ի՞նչ է յանցանքս, կմկմաց ժամկոչը:

– Էֆէնտի, թողէ՛ք ես հարցափորձեմ, միջամտեց աւագերէցը եւ յետոյ Վարդանին դառնալով հարցուց.

– Այս առտու տիկին Շաղիկին աթոռը ո՞ւր տարիր:

– Հրամանք է տէր հայր:

– Չտեսա՞ր թէ աթոռը ո՞ւր կը դնես կոր:

– Տեսայ...

– Ո՞վ կեցեր էր հոն:

– Սաթեն հանըմը կեցեր էր...

– Կը տեսնէ՞ք, չճանչնալով չէ ըրեր, դիտել տուաւ Միհրանիկ:

– Ծօ՛ աւանակ, ուրիշ տեղ չկա՞ր աթոռը դնելու եւ գացիր տիկին Սաթենի կեցած տեղը դրիր:

– Աղա, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, տիկին Շաղիկը ասաց որ այնտեղ դնեմ:

– Ա՞ն մի ըսաւ...

– Հրամանք է...

– Հիչ տիկին Շաղիկը անանկ բան կ'ըսէ... սուտ կը խօսիս կոր, անամօ՛թ...

– Աչ վկայ որ տիկին Շաղիկը ասաց, պնդեց Վարդան հաստատ շեշտով մը:

– Դուրս կորսուէ՛ սրտեղէն, գոչեց թաղականներէն մին, ոտքի ելլելով:

– Աղա, ես... կմկմաց խեղճ ժամկոչը:

– Դո՛ւրս կ'ըսեմ կոր քեզի, պոռաց միւսը ձայնը աւելի բարձրացնելով ու թող չտալով որ յանցաւորը նոր բացատրութիւններ տայ:

Վարդան՝ չփոթած շլմորած՝ ետ ետ նահանջեց ու դուրս ելաւ խորհրդարանէն:

– Անկի՛րթ, անամօ՛թ, հէօտիւք, աւանակ..., շարունակեց թաղականը, մինչ արդէն այն որուն ուղղուած էին այդ փաղաքշական խօսքերը՝ աներեւոյթ եղած էր:

Ցետոյ դառնալով Մարգար էֆէնտիին, որուն դէմքը յաղթականօրէն կը ճառագայթէր, ըսաւ:

– Մեր կողմէ ներում խնդրեցէ՛ք տիկինէն այս եղած անպատեհութեան համար եւ ըսէ՛ք որ վաղը առտուընէ այդ ժամկոչը ճամբուած է:

– Շնորհակա՛լ եմ, պատասխանեց Մարգար էֆէնտի ոտքի ելլելով:

Եւ երկու բարեկամները մեկնեցան տուն վերադառնալու համար:

– Կը տեսնա՞ս, ըսաւ ճամբան Միհրանիկ իր բարեկամին, ժամկոչը բնա՛ւ յանցանք չունի, տիկին Շաղիկը ըսեր է որ աթոռը հոն դնէ, խեղճ մարդն ալ հնազանդեր է:

– Կը խնդրեմ այդ կէտը բնաւ մի ըսեր կնոջս, նորանոր խնդիրներ կը ծագին, պատասխանեց Մարգար էֆէնտի, ժամկոչը թո՛ղ ճամբեն եւ խնդիրը կը գոցուի:

– Իրաւունք ունիս, տիկին Սաթենին բան մը ըսելու չէ...:

Երբ տուն հասան, նոր դէպք մը կրկին յուզումի մատնած էր Մարգար էֆէնտիի կինը:

Նուարդ քանի մը բառով պատմեց եղելութիւնը:

Հազիւ իրենք եկեղեցի երթալու համար ճամբայ ելած էին՝ ահա՛ Պօղոս էֆէնտի եւ տիկին Շաղիկ իրենց տան առջեւէն անցնելով կանգ առեր են:

– Տիկին Սաթե՛ն, ինչո՞ւ այսօր ժամէն շուտ մը փախաք, հարցուցեր է Շաղիկ:

– «Անհանգիստ եղայ», պատասխաներ է միւսը:

– «Այո, ոտքի վրայ մնացեր էիք», պատասխաներ է Շաղիկ, «ինծի ըսէիք նէ՝ ձեզի աթոռ մը բերել կու տայի...»

(Շար. 5)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 15-ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 32-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 22-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

– ԽԱՉՎԵՐԱՑ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ խաչին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է խաչի. Յիշատակ Մեռելոց։

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14. խաչվերաց։ Տօն վերացման Սրբոյ խաչին։

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին,
Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝ երեկոյեան ժամը 5-ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières; de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մխիթարեան Ուխտէն՝ իրենց սիրելի Հայր Կոմիտաս վրդ. Մանուկեանի թարմ յիշատակին, փոխան ծաղկի, Տէր եւ Տիկին Շարթ 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան դրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 17-ի առաւօտեան, ժամը 9-էն սկսեալ։

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture — 9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. _ 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19-էն 22.30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար։

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Իլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Քօնոզեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն, Կարօ Քօնոզեանի մահուան տխուր առիթով։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հովուատան մէջ, անցեալ Օգոստոս 2-ին պատահած հրդեհը, անել կացութեան առջեւ դրաւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի պատասխանատուները, որոնք նախատեսած էին դպրոցին երրորդ դասարանի դասաւանդութիւնները կատարել վերոյիշեալ յարկէն ներս։ Ուստի անոնք Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունէն օժանդակութիւն խնդրեցին։

Եռամսեայ ժողովի մը ընթացքին դպրոցին եւ եկեղեցիին ներկայացուցիչներուն հետ, Մշակոյթի Տունը չվարանեցաւ սենեակ մը տրամադրելու վերոյիշեալ դասարանի աշակերտներուն, որպէսզի դասաւանդութիւնները կատարուին իր յարկէն ներս։

Այս ժամանակաւոր գործնական կարգադրութիւնը, որ կ'ապահովէ մեր մայրենի լեզուի ուսուցումը, արտայայտութիւնն է գործակցութեան եւ համերաշխութեան ոգիի, որ միշտապէս կը տիրէ մեր կազմակերպութիւններուն միջեւ, որը պէտք է միշտ գերակայէ ամէնուրեք ազգային հիմնական արժէքները եւ հայ ինքնութիւնը պահպանելու պարագային։

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Ալֆորվիլ, Սեպտ. 11

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive la M.C.A. fait sa

RENTRÉE
le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants (niveau primaire et collège*) et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 — Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions sur AYP FM 99.5 le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

– ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԱ –

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14.30-ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18։

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997
43ème Anniversaire
SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE, Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,** Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne — Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club — Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas) & 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 SEPTEMBRE
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.202 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.202

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/15)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 12-ին Երեւան գացած է Լիբանանի խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, Խորհրդարանի նախագահ Նապիհ Պէրրիի գլխաւորութեամբ:

Զուարթնոց օդակայանը հիւրերը դիմաւորած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, մշտական յանձնաժողովներու նախագահները, երեսփոխաններ եւ երկու երկիրներու դեսպանները:

Նոյն իրիկունը տեղի ունեցած է երկու Խորհրդարաններու նախագահներու աշխատանքային առաջին հանդիպումը, մինչ պաշտօնական հանդիպումները կը սկսէին Սեպտ. 13-ին, Ազգ. Ժողով այցելութեամբ:

Հոս եւս Ն. Պէրրի եւ Բ. Արարքցեան տեսակցութիւն մը ունեցած են. Համագործակցութեան սերտացման փոխադարձ փափաքներու արտայայտութիւններէ ետք քննարկուած են երկու երկիրներուն տարածաշրջաններուն մէջ ապահովութեան եւ կայունութեան առնչուող հարցեր, այդ կարգին ԼՂՀ-ի խաղաղութեան գործընթացին ներկայ փուլը: Ապա, Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը Ազգ. Ժողովի «Ոսկեզօծ» դահլիճին մէջ ելոյթ ունեցած է հայ երեսփոխաններուն առջեւ, գլխաւորաբար նիւթ ունենալով միջխորհրդարանական եւ բարեկամական յարաբերութիւններու ծաւալման հեռանկարները, ի միջի այլոց յիշելով նաեւ որ Լիբանանի Խորհրդարանը 1995-ին յատուկ բանաձեւ մը ընդունած էր 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտող:

Ն. Պէրրի ըսած է նաեւ Միջին Արեւելքի հակամարտութիւններուն պատճառները, որոնց զուգահեռներ գծելով Իսրայէլեան ուժերուն 1978-ին Լիբանանի մէջ կատարած ռազմական գործողութիւններուն եւ 1915-ի ցեղասպանութեան միջեւ:

Ելոյթին վերջաւորութեան Պէրրի այն համոզումը յայտնած է որ իր երկիրը կը յաղթահարէ առկայ դժուարութիւնները շնորհիւ եղբայր Սուրիոյ եւ բարեկամ Հայաստանի ալ օժանդակութեամբ:

Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը աւելի վերջ կ'ընդունուէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ վարչապետ Ռ. Քոչարեանի կողմէ:

Ա. ՍԱԴՈՅԵԱՆ ԵՒ Ա. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ

Ա. Սադոյեան եւ Ա. Բաղդասարեան որոնք Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերէն ի վեր թաքստոց մտած էին, Սեպտեմբեր 12-ին ներկայացած են դատախազութեան ու հանդիպում ունեցած գլխաւոր դատախազ Հ. Խաչատրեանի հետ: Տեղեկացած են որ իրենց դէմ պահուած է զանգուածային անկարգութիւններ կազմակերպելու մեղադրանքը:

ԵԼՑԻՆԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՔՈՒԻ

Նախագահ Ելցին Սեպտեմբեր 12-ին Արտաքին նախարար Պրիմակովի հետ քննարկած է արտաքին քաղաքականութեան հրատապ հարցերը ու շեշտած՝ Ղարաբաղի հարցին լուծումին ուղղութեամբ աւելի գործօն աշխատանք տանելու անհրաժեշտութիւնը: Քննարկուած է նաեւ Կովկասի մէջ Ռուսաստանի քաղաքականութեան թեման: Ելցին անընդունելի համարած է հայեւռուսական պայմանագրին այլ երկիրներու ուղղուած ըլլալու պնդումները եւ ըսած որ Ռուսաստան հետամուտ է Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի հետ կայուն յարաբերութիւններ պահպանելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՒՆԻ ՄԱՐՔՍԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արդարադատութեան նախարարութիւնը Սեպտեմբեր 12-ին արձանագրած է Մարքսական կուսակցութիւնը, բարեսիրական կազմակերպութիւններ եւ «Առաքեալ», «Աշխատանքային շաբաթ» եւ «Ջահ» թերթերը:

ՀԱՐԿԱՀԱՒԱՔ

Տարուան առաջին ութ ամիսներուն ընթացքին որպէս տուրք պետական պիւտճէ մուտք գործած է 43 միլիառ դրամ: Այս գումարը 34% աւելի է 1996-ի նոյն շրջանէն: Այս մարզին մէջ նախատեսուած տարեկան եկամուտը մօտ 85 միլիառ դրամ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Երեւանի քաղաքապետարանին որոշումով Քանաքեռի թիւ 85 դպրոցին տրուած է երեսփոխան, գրող եւ Արցախի զոհ (1992) Սամուէլ Շահմուրատեանի անունը: Ան ուսանած է նոյն այդ դպրոցին մէջ: Անուանակոչումի հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Ա. Պետրոսեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Հ. Մաթեւոսեան եւ քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներ:

ՇԻՐԱՔ՝ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻՆ

«ՁԻՍ ԿԸ ՏՊԱՒՈՐԷՔ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՄԷԿՆ ԷՔ ԱՅՆ ՄԱՐԴՈՑՄԷ ԶՈՐ ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ԿԸ ՅԱՐԳԵՄ ԵՒ ԿԸ ՀԻԱՆԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ»

Սեպտեմբեր 11-ին, Էլիզէի պալատին մէջ, նախագահ Ժագ Շիրաք պատուոյ լեգէոնի տուչութիւններ կատարած է Էթիէն Մուժոթի, Նանա Մուսքուրիի, Սթեֆան Կրափելլիի, Շարլ Ազնաւուրի եւ Լեւոն Սայեանի եւլն.:

Նախապէս շարադրուած աւանդական ուղերձներէն զատ Շիրաք աւելի անձնական արտայայտութիւններ ունեցած է եւ Շարլ Ազնաւուրի որ ասպետի աստիճանէն կը բարձրանար սպայի աստիճանին, ըսած է. — «Ձիս կը տպաւորէք որովհետեւ մէկն էք այն մարդոցմէ զոր ամէնէն աւելի կը յարգեմ եւ կը հիանամ աշխարհի մէջ»: Լեւոն Սայեանն ալ, որ ասպետի խաչին կ'արժանանար, շնորհաւորած է որ յաջողած է Միացեալ Նահանգներու Ֆրանսական ներկայացման մը մեծագոյն պայմանագիրը ստորագրել «Անունը Յիսուս էր» գործով, աւելցնելով՝ «Եթէ սխալ է, մի ներէք զիս, որովհետեւ կ'ուզեմ հաւատալ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 2 — 1 յաղթեց Նիմի այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման մէջ, կը գրաւէ 5-րդ տեղը 15 կէտով. գլուխն է միշտ Լորիան 19 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին տեղը գրաւեց Սէն Թիէթիէն հինգ կէտով, Թուլոն բարելաւած ըլլալով իր դիրքը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետը Նեթանիահու հաշտարար քանի մը քայլեր առաւ Սեպտեմբեր 14-ին, մինչ կը կարծուէր որ տիկին Օլպրայթի առաքելութիւնը բոլորովին ձախողած է: Նախ վերցուց շրջափակումը, թէեւ Պաղեստինցիք միշտ իրաւունք չունին երթալ Իսրայէլ աշխատելու, յետոյ որոշեց վճարել Պաղեստինցիներուն առնելիքներուն կէսը եւ արգելք հանդիսանալ Հրեաներու կալուածային ծրագիրներուն արեւելեան Երուսաղէմ: Ընդդիմութիւնը ցոյց մը ըրած էր Սեպտեմբեր 13-ին, 40.000 հոգիի (20 հազար ըստ ոստիկանութեան) մասնակցութեամբ: Խօսք առած էր Ռապինի այրին խստօրէն դատապարտելով Նեթանիահուի քաղաքականութիւնը: Գալով տիկին Օլպրայթի, կը շարունակէ Միջին Արեւելքի իր շրջապտոյտը եւ այժմ կ'այցելէ արաբական երկիրները: Անոնցմէ պահանջած է որ որեւէ ձեւի օժանդակութիւն չբերեն Համասի իսլամապաշտներուն:

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱՅԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 13-ին, շուրջ մէկ միլիոն հոգիի մասնակցութեամբ: Ֆրանսան կը ներկայացնէին տիկին Շիրաք եւ Առողջապահութեան նախարար՝ Պերնար Քուշնէր: Բազմաթիւ պաշտօնական հիւրերու ներկայութիւնը պատճառ եղած է որ բուն ժողովուրդը, թշուառները, համեստ խաւի անձեր տեղ չգտնեն Նեթաժի մարզադաշտին մէջ, ինչ որ դժգոհութիւն պատճառած է, քանի որ Մայր Թերեզա անոնց «մայր»ն էր: 15 հազար հիւրեր կային, անոնց կարգին Ֆապիոլա, Սոֆիա, Նուր թագուհիները, Հիլարի Գլինթըն եւլն. եւլն.: Կարդինալ Սոտանօ Պապին ուղերձը կարդացած է: Մայր Թերեզայի կը յաջորդէ կաթողիկէ դարձած Հնդկուհի մը «Գթութեան միսիոնարներու Միաբանութեան» գլուխը: Ան ապահովութիւն տուած է որ գործը պիտի շարունակուի նոյն վճռականութեամբ:

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ տարեկան աւանդական դաշտահանդէսը 400 հազար հոգի համախմբած էր շաբաթավերջին երկու օրերուն Գուրնէօվ: Փակման ելոյթը որոշ սուլոցներու պատճառ եղած է, երբ Հիւ կ'արդարացնէր համայնավարներու մասնակցութիւնը կառավարութեան, քննադատելով հանդերձ Ֆրանս — Թելեքոմի սեփականաշնորհումը, թէկուզ մասնակի եւ Եւրոն: Այս վերջնոյն համար կուսակցութեան քարտուղարը անհրաժեշտ կը գտնէ հանրաքուէ մը: Տօնակատարութեան ընթացքին ուղղակի ելոյթ մը ունեցած է Արաֆաթ, մեծ պաստառի մը միջոցաւ, ուր պանծացուցած է Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը որ միշտ բարեկամ կուսակցութիւն մը եղած է բոլոր պարագաներուն մէջ: Հակառակ խոչընդոտներուն, կ'ըսէ Արաֆաթ, պիտի ջանանք իրագործել մեր նպատակը՝ խաղաղութեան պաշտպանութիւնը:

«ԱՐՔ»ի (խլիրդի դէմ հետազօտութեան Ընկերակցութիւն) հաշիւներու նոր քննութիւն մը ցոյց կու տայ խաբերայութեան ծաւալը որ աննախընթաց է: Նուէրներուն մէկ կարեւոր մասը դրկուած է Զուիցերիա եւ Միացեալ Նահանգներ շինծու ընկերութիւններու: Այդ գումարը աւելի քան տասը միլիոն Ֆրանքի կը հասնի: Նոր տեղեկագիրը 1659 էջերէ բաղկացած, մանրամասնօրէն կը պարզէ զեղծարարութիւնը: Աւելի քան հինգ միլիոն Ֆրանք վճարուած է ճամբորդական գործակալութեան մը ընկերակցութեան նախագահ՝ Գրոզմարիի անձնական ճամբորդութիւններուն համար: Այս գայթակղութեան գլխաւոր երեք դէմքերն են նախագահին հետ՝ Միշէլ Սիմոն եւ Փասքալ Սարտա: 1990-էն 95 ԱՐՔ-ը մէկ միլիառ վճարած է այդ երկուքին վարած փոքրիկ ընկերութիւններու խումբի մը: Սարտա մեռած է կառքի արկածի մը հետեւանքով 1995-ին:

ՌՈԺԷ ՖՐԷ, առաջին ընկերներէն զոր. տը Կոլի դիմադրութեան օրերուն, մեռաւ 84 տարեկանին: Եղած էր Ներքին նախարար 1961-էն 67, Ալժէրի զօրավարներու փուչի ժամանակ: Եղած է նաեւ Սահմանադրական Խորհուրդի նախագահ:

ԹՐՔԱԿԱՆ զինուորական ուղղաթիռ մը որ զինամթերք կը փոխադրէր Վանի շրջանի ուժերուն, ինկած ու ջախջախուած է: Անկումէն ետք պայթում մը պատճառ եղած է որ անոր 10 զինուոր ճամբորդները այրելով մահանան:

ՓԱՏԱՆԻՈՅ «անկախութեան հռչակման» առաջին տարեդարձը նշելու համար, Իտալիոյ հիւսիսային Լիկայի պարագլուխը՝ Ումպերթօ Պոսի Վենետիկի մէջ իր «կառավարութեան» պաշտօնական կեդրոնատեղիին բացումը կատարած է Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին: Գոնէ ցոյցի մը ժամանակ Տօճերու քաղաքը դարձած է Փատանիոյ մայրաքաղաքը: Հոկտեմբեր 26-ին է սակայն որ վճռական բախումը պիտի պատահի Հռոմի հետ, երբ Լիկան հիւսիսի իր առաջին խորհրդարանը ընտրէ...:

ՄԵԾՆ — ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ կատարուած նոր հարցախոյզի մը համաձայն, ժողովուրդին 72%-ը դէմ կ'արտայայտուի Էլիզապէթ Թագուհիին զոր ժամանակավրէպ անձ մը կը նկատէ: Սընտէյ Թայմզ ալ հարցախոյզ մը կատարած է ըստ որուն ժողովուրդին 53%-ը կը խորհի որ չորս տարիէն (երբ 75 տարեկան ըլլայ) պէտք է հրաժարի եւ կ'ուզեն որպէս յաջորդ տեսնել՝ Ուիլլըմը: 86%-ը կ'ուզեն պահել միապետութիւնը, բայց բարեփոխուած: Այս օրերուն ալ Միացեալ — Նահանգներու մէջ լոյս կը տեսնէ հատոր մը՝ Թիք Ռօյըլս զոր գրած է Քիթի Քելլի ծանօթ իր գայթակղեցուցիչ կենսագրութիւններուն համար (Ռեկըն, Ֆ. Սինաթրա) եւ որ լոյս պիտի չտեսնէ Անգլիա անուանարկութեան դատի առիթ չտալու համար: Մամուլ եւ Ինթերնէթ կը բանեն սակայն որպէսզի տարածուին իշխան Ֆիլիփի անհաւատարմութեան, ապօրինի զաւակներու, Ուինսըրներու միասեռականութեան, նոյնիսկ թմրեցուցիչի հարցերը:

Բ. ԵԼՑԻՆ, Սեպտեմբեր 12-ին, ելոյթ մը ունեցած է ալքոլի մասին, աւելի ճիշդ շեշտած է անհրաժեշտութիւնը կարգ ու կանոն դնելու վոտքայի շուկային վրայ, որպէսզի անկէ գոյացած գումարը պետական գանձ երթայ եւ ոչ շահատակողներու գրպանը: Վոտքայէն անդին, Ելցին եզրակացուցած է. — «Եթէ մարդիկ լաւ գործ մը ունենային, լաւ աշխատավարձք եւ լաւատեսութեամբ դիտէին ապագան, խմելու պատճառ չէր ըլլար, աւելի ճիշդ՝ ալքոլամոլ դառնալու»: Պէ՞տք է խորհիլ որ Ելցին գուրկ էր այդ բոլորէն...:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է ԴԱՏԸ ԵՐԲ ՊԱՇՏՊԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ԿԱԿՈՍԻ

Անտեղի լաւատեսութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ Հայաստանի մէջ անկախութեան հետ ծայր առած ուղղագրութեան վէճը վերջին փուլին մտած է ինննակի մը կողմէ ստորագրուած յայտարարութեամբ: Ան լոյս տեսաւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Յուլիս 5-ի թիւին մէջ որպէս պաշտպանութիւն արդի ուղղագրութեան: Գ. Ջահուկեանի գլխաւորութեամբ զայն ստորագրող լեզուաբաններու խումբին օրհասականի այդ ճիչը արդէն բաւական պերճախօս էր անձնականին նեղլիկ կաղապարներով ձեւուած այդ դատին ելքին տեսակէտէն: Սակայն նոյն թերթին Սեպտեմբեր 3-ի թիւը այդ պերճախօսութիւնը վերածած է բաւական ստոյգ տուեալի: Վէճը որ կը տեւէր թեր ու դէմ կարծիքներու մամուլի ճակատումով, թերթին այդ թիւին մէջ առաջ եղած է ամբողջ էջ մը գրաւած շատ դիտաւոր երգիծանքի մը: Թէ այդ հանդրուանէն անդին ինննակն ու անոր ցաւը տանողներ ի՛նչպէս կրնան լուրջ դիրքերու վրայ գտնուելու պատրանքը շարունակել, բաւական բարդ հարց է: Այսուհանդերձ, հաւանական պէտք է նկատել որ անոնք որոնք գիտութեան, պատմութեան, տրամաբանութեան, ազգային արժանապատուութեան դէմ գրեթէ հպարտութեամբ նիզակ ճօճեցին եօթը տարիէ ի վեր, դասալիք պիտի չըլլան Հ. Մովսիսեանի ծաւալուն երգիծանքով իրենց բաժին ինկած Կակոսի դերէն ետքն ալ:

Հ. Մովսիսեան ստորագրութեան կը հետեւի «Մի անյայտ լեզուաբան» *տողը: Գրութիւնը ունի «Այսպէս խօսեց ինննակը...» խորագիրը. յօդուածին տեղ գտած սխալները գրուած են «Բանավէճ» վերնագրին տակ: Հրատարակուած է խորհրդային ուղղագրութեամբ: Էջին 18 ենթախորագիրները, պարոնեանական շեշտ ոճով, արդէն նախաճաշակ մը կու տան պարունակութեան բնոյթին մասին, սրելով ընթերցումի ախորժակը: Այդ ենթախորագիրները կ'ըսեն օրինակ՝* «Անոնք անցեալ են, մենք՝ ներկայ», «Անոնք պիղծ են, մենք՝ սուրբ», «"Առա՛ջ" կը պոռանք, ետ-ետ կ'երթանք», «Մենք համատարած ենք, նրանք՝ ջրի տարած» *եւայլն:*

Առաջին պարբերութենէն կը կատարուի դերերու բաշխումը. կայ մեծամասնական դիրքերու տէր նկատուողներու խումբը որ խորհրդային բոլշեւիկներու նման կ'ուզէ ջախջախել միւսները եւ «իրապարակայնօրէն հանդէս գալ մենշեւիկների դատապարտմամբ»: *Առաջիններուն վերոյիշեալ, Յուլիս 5-ի, յայտարարութիւնն ալ որմէ ներշնչուած է Հ. Մովսիսեան, կը նկատուի* «լեզուաբանների իրատեսակ "ճաղբիրօ"յի յայտարարութիւն»:

Սահմանելէ ետք դիրքերը, հեղինակը առաջին քայլ կը ձգէ որակումներու կալուածէն ներս. լեզուաբաններու ինննակը իր յայտարարութեամբ ինքզինք հակադրած է «մտաւորականների մի խմբի». *ասկէ Հ. Մովսիսեան կ'եզրակացնէ թէ անոնք ուզած են ըսել որ իրենց ընդդիմախօսները լեզուաբան չեն.* «բայց թէ իրենք իրենց մտաւորական համարո՞ւմ են արդեօք, թէ ոչ, այնքան էլ պարզ չէ»:

Քիչ մը անդին կը հերքուի «հայերէնի արդի *ուղղագրութեան» պաշտպաններուն այս բանաձեւումը. արդի հայերէնը երկու ուղղագրութիւն ունի, կ'ըսէ Հ. Մովսիսեան. դասականը (կամ մաշտոցեան) եւ խորհրդայինը: Երբ կան երկուքն ալ այսօր գործածող զանգուածներ, անոնցմէ միայն մէկը բնորոշել որպէս «արդի»ն, անհեթեթ է հարկաւ. այդ պարագան ծածկելու համար ալ ինննակի կարգ մը համախոհներ կը յայտարարեն թէ* «Սփիւռքը ապագայ չունի, արեւմտահայերէնը գրեթէ մեռած է եւ նման պիղծ բաներ»: *Այդ համախոհները «պատեհապաշտ* ու ծախու գրչակ» *համարելով, յօդուածագիրը լաւագոյն կը նկատէ արհամարհել զանոնք, շեշտելով միայն թէ* «ձեզ "արդի" կոչելու համար չ'արժի մերձաւորիդ մեռած յայտարարես»: *«Արդի»ականները գիտակցաբար սխալ մեկնաբանած են լեզուի օրէնքն ալ, ըսելով որ պետական լեզուն միայն արեւելահայերէնն է, խորհրդային ուղղագրութեամբ: Մինչդեռ օրէնքը կ'ըսէ թէ պետական լեզուն «հայերէնն է», ինչ որ կը ներգրաւէ անոր բոլոր տարբերակները, բարբառներով, եւլն., իսկ պաշտօնական լեզուն՝ գրական հայերէնը (իր արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն ճիւղերով): Երբ այս է իրականութիւնը, ի՞նչպէս չձայնակցիլ Հ. Մովսիսեանի, երբ կ'ըսէ.* «դժուար է ենթադրել որ ինը լեզուաբան միասին չեն կարողացել ճիշդ ընթերցել լեզուի մասին չորս էջանոց օրէնքը»: *Ապա նոյն գլխուն մէջ «ուղղագրական խառնաշփոթ»ին բուն պատասխանատուներն ալ կը մատնանշէ, գրելով՝* «Մանուկ Աբեղեանն ու Պօղոս Մակինցեանը ուզեցին նորօրեայ Մ. Մաշտոց ու Ս. Պարթեւ դառնալ եւ մեզ գցեցին կրակը (կամ գուցէ աւելի վատ բանի մէջ)»:

Միասնականութեան մերժումի յատակ կեցուածք նշմարելով Մաշտոցի վրիպած յաջորդներուն ներկայի համախոհներուն մօտ, յօդուածագիրը անոնց կը վերագրէ «յաւերժ պառակտուած» կարգախօսը. ապա կը ճշդէ. «"յաւերժ" մինչեւ որ Սփիւռքը մեռնի վերանայ, արեւմտահայերէնը, դասական ուղղագրութիւնը, դրա վերականգնման հարցն էլ հետը:

Այսինքն՝ ի՞նչ ենք անհանգստանում ու մեզ կոտրում: Բալքի Թրքերը վրայ են տալիս ու վերացնում Հայերին էլ, Հայաստանն էլ, հայկական հարցն էլ, ուղղագրութեան հարցն էլ:

Մի ուրիշ, աւելի մարդկային լուծում էլ կայ: Անգլերէնը կը դառնայ համաշխարհային լեզու: Մենք հայերէնը կը մոռանանք, ուղղագրութեան հարցն էլ հետը: Ցետո՞յ ինչ որ անգլերէնի ուղղագրութիւնը մի հազար անգամ աւելի դժուար է, քան մեր դասականը...»:

Յաջորդ գլուխը նիւթ ունի ինններու պնդումը թէ Մաշտոցէն մնացածին այլանդակումով պատրաստուածը՝ «գործող ուղղագրութիւնը» (ուր դասականը արդէն մեռած կը համարուի) «աւելի մաշտոցեան է», քանի որ կը համապատասխանէ մէկ հնչիւնին մէկ տառ մաշտոցեան սկզբունքին: Հոս ալ Հ. Մովսիսեան վէճին վերջ տալու համար, կը յիշեցնէ թէ յիշեալ սկզբունքով «ամենամաշտոցեանը վրացերէնի ու մանաւանդ ադրբեջաներէնի համակարգերն են, որոնք ի դէպ, շատ էլ "կը սազէին" արդի խորհրդահայերէնին...»:

Արեւմտահայերէն խօսող Սփիւռքի Հայը անգիտանալու փաստ է արդարօրէն ինններու այն միտքը թէ նոր ուղղագրութիւն ընդունիլ համապատասխան եղած է հայ ժողովուրդի մտաւոր եւ կրթական շահերուն: «Ըստ իննեակի՝ միայն Հայաստանցիներն են "հայ ժողովուրդ"» *կ'ըսէ Հ. Մովսիսեան, եզրակացնելով.* «20-ական թուերին հէնց այդ "հայ ժողովուրդն" է այնքան անգրագէտ ու բութ եղել որ դասականի պէս "դժուար" ուղղագրութեան տակից դուրս գալ չէր կարող, ուստի պէտք էր նրան հրամցնել մի հեշտ, հեշտագին, հեշտամոլական ուղղագրութիւն: Իսկ սփիւռքահայ ժողովուրդը թէ՛ աւելի գրագէտ էր, թէ՛ խելօք: Այսինքն, դա կարեւոր էլ չէ: Սփիւռքահայերը հարուստ են եւ կուշտ. դա նրանց հերիք է: Իսկ մեզ՝ հեշտ ուղղագրութիւն»:

«Հլը քեզ հայելում նայի՛, յետո՛յ խօսա» խորագրուած պարբերութիւնը նուիրուած է «հին ուղղագրութիւնն ալ միասնական չէ, կանոնակարգման կարիք ունի» նշումին որ միշտ իննակեան աղբիւրէն կու գայ. «22, յետոյ էլ 40 թուերի "ռեֆորմ"ներով մենք մեզ դզել ենք, Սփիւռքահայերի վրայ էլ կարանք արխային *(հանգիստ, անխռով)* ծիծաղանք», *կ'ըսէ ոչ միայն անյայտ լեզուաբան, այլեւ անյայտ երգիծաբան Հ. Մովսիսեան ու կը շարունակէ, ակնարկելով դասականին ալ կանոնակարգումի կարիքին.* «մենք դրանց ծառա՞ն ենք որ իրանց ուղղագրութիւնն էլ կանոնակարգենք: Թող գնան պետութիւն ստեղծեն, սահման պաշտպանեն, բանակ ունենան, տերմինաբանական կոմիտէից-բանից էլ հետը, որ մեր յոյսին չմնան»:

Յաջորդ պարբերութիւնը կը հպի վէճին ամէնէն լուրջ կէտին. «իննեակի ամենամեծ փորձանքն այն է, որ եթէ ուղղագրութիւնը փոխուի, իրենց գրած գրքերը "կ'անպէտքանան"»: *Բայց, կ'ըսէ, անոնք անպէտ չեն նկատեր դասականով գրուածները. ուրեմն, ինչո՞ւ դասականը գործածողին համար խորհրդայինով գրուածը անպէտ ըլլայ:* «Իսկ եթէ մի բան այդքան հեշտ պիտի անպէտքանայ, դեռ վրան մի լացող էլ չճարուի, ուրեմն այդ բանն էն գլխից անպէտք է եղել, չենք նրկատել»:

Գրութեան վերջին սխալը կը խնդրականացնէ ներկայի «համատարած գրագիտութեան» *պնդումը: Այսպէ՞ս է իրօք:* «Եթէ հազիւ տառաճանաչ լինելը համարենք գրագիտութիւն, այո՛: Բայց ի՞նչ լեզուով է մեր այս ժողովուրդը "համատարած գրագէտ": Մի 70 տոկոսը հայերէն, մնացածը՝ ռուսերէն, մէկ-մէկ անգլերէն, վրացերէն, թուրքերէն, եւլն.: Բա հայերէնից անգրագէտի համար մէկ չի՞ թէ ո՛ր ուղղագրութեամբ է անգրագէտ: Ուրեմն, "համատարած"ը սուտ էր»:

Վերջին տողերով, մինչեւ հոն արդէն ամէն կողմէն ծակծկած տիկի վերածուած Յայտարարութեան հեղինակներուն մօտեցումն ալ կը բերուի խոշորացոյցի տակ: Իննէն գոնէ մէկը առանց կարդալու ստորագրած է զայն, ինչպէս յայտնուած է «բանաւոր, ոտքի վրայ քննարկումների ժամանակ». *բայց ասոր համար ինչո՞ւ յուզուիլ.* «Չէ՞ որ սա վկայում է փոխադարձ վստահութեան եւ մասնագիտական համերաշխութեան վերին աստիճանի մասին: Դրա համար էլ լեզուաբանները միմիանց գրածները կարդում են միայն գրագողութեան մէջ մեղադրելու կամ հերքելու խնդիր ունենալիս: Թէ չէ, բոլորս էլ իրար հինգ մատի պէս ճանաչում ենք, գիտենք՝ ով ինչ է մտածում, ինչ կարող է գրել եւ ինչ նպատակով»:

Աւարտելէ ետք գրութեան ընթերցումը, մարդ մի անգամ ընդմիշտ կը կորսնցնէ դառնութեան, ընդվզումի ամէն զգացում, յետադիմական դիրքերու բոլոր պաշտպաններուն դէմ: Այսուհետեւ ո՛ր լեռնէն ալ ջուր բերեն, պիտի չյաջողին նիւթը վերադարձնել լրջութեան հունի մը:

Իսկ ինչ կը վերաբերի «Այսպէս խօսեց ինննակը...»ի նման գրութեան մը «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին կողմէ հրատարակութեան, մէկ բան կը շեշտէ. թէ «ինննակը խօսեց» գոնէ այս նիւթին մասին, վերջին անգամ ըլլալով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ժ.Ի.Ի.Ա. Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 9-ին, Ժ. Ի. Ի. Ա.-ն () (նախկին Ժ.Ի.Ա.-ն, միջարհեստական հայկական խմբաւորում) ճաշ մը կազմակերպած էր Եան'ց Գլէօզ, հայ մամուլին ներկայացնելու համար իր գործունէութիւնը:*

Ճաշի սկիզբին, կազմակերպութեան նախագահը՝ Պ. Մանուէլ Տէյիրմէնճեան շուրջ կէս ժամուան ֆրանսերէն ելոյթով մը հակիրճ պատմականը ըրաւ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ի եւ խօսեցաւ անոր գործունէութեան մասին աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր:

Ժ.Ի.Ի.Ա.-ին գաղափարը ծնունդ առած է 1980-ին եւ նպատակ ունեցած է համայնքին հարցերուն մօտենալ տնտեսական գետնի վրայ: Համախմբել ձեռնարկութիւններու ղեկավարներ միասնաբար աշխատելու համար: Կազմակերպութիւնը Նահանգապետարանը յայտարարուած է 1981-ին եւ մինչեւ 1988 առաւելաբար բոլորած է հաստատման շրջան մը, ճամբորդութիւններ, սեմինարներ, հանդիպումներ կազմակերպելով: 1988 Դեկտեմբերին, սակայն, Հայաստանի երկրաշարժը նոր ուղղութիւն մը կը պարտադրէ կազմակերպութեան: Դեկտ. 20-ին իսկ անդամներ կը փութան տեղւոյն վրայ եւ կը հասնին այն եզրակացութեան որ Սփիւռքի միջոցները անբաւար են ոչ թէ վերաշինելու այլ՝ շինելու քարուքանդ քաղաքներուն գիւղերը: Հետզհետէ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ն աւելի ձեւ առած է իր գործունէութեան, ընկերակցութիւն հաստատած տեղւոյն Առեւտրական Սենեակին հետ, ապա Երեւանի մէջ հիմնած է պատրաստութեան կեդրոն մը (ՍԵՄԱ, պատրաստութիւն վարչական եւ մատակարարման մարզերու մէջ շուկայի տնտեսութեան ձեռնարկներու), յետագային նաեւ ֆրանսերէնի ուսուցման կեդրոն մը: Գաթրին Թասքա, այն ատեն նախարարուհի, իրենց յանձնած է նաեւ Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցի շինութեան հետեւելու պատասխանատուութիւնը: 1993-ի վերջ ալ ՍՕՍ-Արմէնի Ժ.Ի.Ի.Ա.-ի եւ ԻՒՄԱՖ-ի փոխանցած է իր «ժառանգութիւնը»: Պ. Տէյիրմէնճեան կը շեշտէ որ ներկայիս քիչ տեղ կը տրուի մարդասիրական օգնութեան եւ կազմակերպութիւնը աւելի կը միտի թեքնիք օժանդակութիւն բերելու, շինարարական աշխատանք տանելու (օրինակ՝ Սպիտակի քաղաքապետարանը, քանի քաղաքը զուրկ է, ցարդ, քաղաքապետարանէ), փոխանակութիւններ կատարելու պատրաստութեան համար (Ֆրանսայէն Հայաստան եւ Հայաստանէն Ֆրանսա), տեղւոյն վրայ դիւրութիւններ ընծայելու իր գրասենեակին միջոցաւ, ինչպէս վերջերս երբ Ծերակոյտի խորհրդականներ գացին եւ անոնց այցելութիւնը կազմակերպուեցաւ Արցախ (խումբին մէջ կար Սորպոնի դասախօս մը, մասնագէտ Անդրկովկասի) եւլն. եւլն.: Կը յիշէ նաեւ դժուարութիւնները, մանաւանդ նիւթական եւ բայց: Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցի շինութեան աշխատանքները լրանալու վրայ են եւ այդ ուղղութեամբ մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Հոկտեմբեր 15-ին:

Եղան նաեւ հարցումներ, որոնց պատասխանեց Պ. Տէյիրմէնճեան, երբեմն ալ օգնութեան կը փութար Ալէն Մարսըրու: Այս ելոյթները քիչ մը այն տպաւորութիւնը ձգեցին որ դրական շինիչ զեկուցումէ մը աւելի ջանք կը թափուէր արդարացնելու կազմակերպութեան գործունէութիւնը որ այնքան ալ յստակ չէր: Առարկութիւն եղաւ որ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ն գլխաւորաբար կեդրոնացած է Հայաստանի վրայ, մինչ երբ ան կը հիմնուէր 1981-ին, նման նպատակ մը չկար: Պ. Տէյիրմէնճեան բացատրեց թէ պատճառը երկրաշարժը եղած է եւ յետագային պիտի փորձեն հաւասարակշռել:

* * *

Թղթակիցներուն յանձնուեցաւ նաեւ բովանդակալից թղթածրար մը ուր մանրամասնօրէն կը ներկայացուէր կազմակերպութեան պատմականն ու գործունէութիւնը եւ այդ առնչութեամբ նաեւ գնահատական նամակներու եւ մամուլի կտրոններու պատճէններ:

Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց սակայն այն գլուխը որ խորագրուած էր՝ «Ապագայի հեռանկարներ» եւ որոնց մա-

ոին չէր խօսուած, մինչ ծանօթացած էինք անցեալի եւ ներկայի գործունէութեան:

Պէտք անդրադառնանք միայն երկու կէտերու որ յատկապէս մեզ հետաքրքրեցին, որպէս նորութիւն: Արդարեւ, հոն կ'ըսուի որ համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Ժ.Ի.Ի.Ա.-ի եւ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի Ընկերակցութեան միջեւ, Սեւր, յետագային (ա քերմ) առեղծելու համար «Մշակութային եւ գործերու կեդրոն մը» (Centre culturel et d'affaires) ինչ որ բաւական զգալացունց նորութիւն մըն է, նաեւ այդ երկու ճիւղերուն արտասովոր համակեցութեամբ:

Քանի մը տարի առաջ, լուրկ մնջիկ աւելի ճիշդ գաղտագողի փակուեցաւ Սեւրի դարաւոր Մխիթարեան վարժարանը: Նախքան փակելը, տեսչութիւնը հարկ իսկ չսեպեց հրապարակաւ պարզել իր տագնապին պատճառները, ինչ որ, թերեւս, առիթ կու տար որ այս թմրած գաղութն ալ ցնցուի եւ ճար մը որոնուի: Փակուելէն ետք ալ Մխիթարանութիւնն ալ լուսաբանութիւններ չտըւաւ: Հիմա ալ, կրկին գաղտագողի, համաձայնագիր մը կնքուեր է «Մշակոյթի եւ գործերու» կեդրոնի մը վերածելու համար վարժարանը: Որո՞ւ հաւանութեամբ եւ հարց կու տանք Մխիթարեան Միաբանութեան, որ անուանէն բուն սեփականատէրն է (կրնան տեղական այլ պարագաներ ըլլալ) թէ ո՞վ ունեցած է այս ծրագրին գաղափարը եւ ի՞նչ է այդ կեդրոնը: Ի դէպ, ճշդենք, որ մեր հարցումին պատասխանը կ'ակնկալենք Մխիթարեան Միաբանութենէն եւ ոչ յանձնառու կողմերէն:

Հեռանկարներու կարգին, տեղեկացանք նաեւ թէ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ն նեցուկ պիտի ըլլայ Jardin de Poésie-ին «Հայ բանաստեղծներու ծաղկաքաղ»ի մը հրատարակութեան համար: Այս ալ երկրորդ նորութիւն մը: Արդարեւ, կասկածի չենք ենթարկեր կազմակերպութեան ձեռնհասութիւնը տնտեսական, ճարտարապետական, թեքնիք, մատակարարման, բանակարգիչի, եւ նման ճիւղերու մէջ, բայց չէինք գիտեր որ ձեռնհաս է նաեւ հայ բանաստեղծութեան մէջ օժանդակելու համար նման հատորի մը, «գնահատել» ետք, անշուշտ անոր բովանդակութիւնը...:

Առայժմ չենք ուզեր աւելի ծանրանալ այս «հեռանկարներուն» վրայ, քանի աւելի տեղեկութիւններ ալ չունինք: Ուրե՞մն: Wait and see:

Ա. Մ.

(*) ԺԻՍ-ն անհրաժեշտ եկատած է փոխել իր սկզբնատառերը (որոնք Ալժերիոյ զինեալ բանակինն են) եւ զայն վերածել՝ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ի, այսինքն «Միջարհեստական Միջազգային Հայկական Խմբակցութիւն»:

Ի'ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ինչպէս նախկին խորհրդային ոլորտին բոլոր երկիրները, Հունգարիա եւս թղթադրամներ հրապարակ կը հանէ, նըշելու համար դէպի ազատութիւն անցքը եւ նաեւ կանխելու համար զեղծարարութիւններ: Այս երեւոյթը հետաքրքրական դիտողութիւններու պատճառ եղած է հունգարական մամուլին մէջ. Պուտափէշթի թերթերէն մէկուն մէջ լոյս տեսած գրութիւն մը կ'ամփոփէ զանոնք:

Ուշագրաւ է այն պարագան որ նոր թղթադրամներուն վրայ կը փոխուին մեծ դէմքերու նկարները: 1946-ի դրամներուն վրայ կան բանաստեղծներու, երաժիշտներու նկարներ. Փէթէօֆի, Պարթոք, եւլն.: Նորերուն վրայ անոնց տեղը դրուած են քաղաքական դէմքեր. թագաւոր, իշխան, պետութեան հիմնադիր: Անոնց նկարները գտնուած էին նաեւ 1946-էն առաջուան դրամներուն վրայ: Այս պարագան գրել կու տայ յօդուածագիրին թէ առով Հունգարիան այլեւս չի ձգտիր «գիւրաբեկ ճակատագրով, բայց մեծ մշակոյթի տէր փոքր ազգ»ի մը պատկերին, այլ փոքր ազգի մը որ միշտ ուզած է բաժնել Եւրոպայի ճակատագիրը: Ասոր հետ երկրորդ կէտ մըն ալ Ի. դարէն դէմքի բացակայութիւնն է դրամներուն վրայ: Ամէնէն «նոր» դէմքը հոն Քոսութինն է որ ապրած է 1802 — 1894 եւ եղած անկախութեան պայքարին խորհրդանիշը:

Մշակոյթին տեղ քաղաքականին երեւումը յայտնի կ'ըլլայ նաեւ պետական պիւտճէէն մշակոյթի յատկացուած մասին կրճատումէն: Ասիկա այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ յաջորդ հազարամեակին Հունգարիա Եւրոպայի մաս կազմելով, հարկը պիտի չզգայ մշակութային հարստութեամբ ներկայանալու:

«Բանաստեղծներու հրաժեշտը մեր թղթադրամներէն, ցոյց կու տայ որ չուկան կը փոխարինէ մեր արուեստը» կը գրէ յօդուածագիրը: Մշակոյթի չուկան, հակառակ քաղաքական մարդոց եւ գեղագէտներու լաւատես յայտարարութիւններուն, գլխիվայր շրջած է: Ոչինչ այլեւս առաջուան պէս պիտի ըլլայ, ինչպէս մշակոյթին համար յատկացուած պիւտճէն, վարչակարգի փոփոխութեան նախորդած շրջանին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ

Իսթանպուլի մէջ առաջին հայ վարժարանը բացուած է Լանկայի մօտիկ Հիսարըպիի Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ:

Ահա թէ ինչպէս:

Այս եկեղեցին այրուելէն վերջ, առանց պետական հրամանի, գաղտնի կը վերաշինուի 1660-ին:

Նշանաւոր Ապտի Չէլէպին, եղելութիւնը իմանալով, անմիջապէս Քէօմիւրճեան Երեմիա Չէլէպիին հրաման կը զրկէ, որպէսզի եկեղեցւոյ խորանը ամբողջապէս պատով մը ծածկեն եւ տաճանն ալ նստարաններ դնելով վարժարանի վերածեն:

Եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Երկու երեք տարի այդ վարժարանը կը շարունակուի, բայց վերջ ի վերջոյ կառավարութիւնը դարձեալ կ'իմանայ եւ բոլորովին կը փլցնէ վարժարանը:

Այս վարժարանէն յետոյ, Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարք 1727-ին Սկիւտարի մէջ կը բանայ դպրոց մըն ալ որ մինչեւ 1900-ական թուականները անխափան կը շարունակուի Ս. Կարապետ անունով:

1763-ին Գալաթի մէջ, Մանկատուն կամ Դպրատուն անունով դպրոց մը -ծաղկոց- կը բացուի, իսկ 1780-ի ժամանակակիցները Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիին քով, Նալեան Յակոբ Պատրիարքի ջանքերով, վարժարանի մը հիմը կը դնեն, որ նոյնպէս մինչեւ 1900 թուականները անխափան կը շարունակուի:

1790-ին, Գումգարուի մէջ, Շնորհք Ամիրա կը հաստատէ Մայր Վարժարանը, որ յետոյ Պէզճեան Ամիրայի խնամքով ու ծախքով բոլորովին կը վերաշինուի եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, Պէզճեան Մայր Վարժարան անունով (1820): Այս դպրոցին մէջ իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած են Գէորգ Դ. Կաթողիկոս, Խաչատուր Միսաքեան եւ Վարդան Փաշա:

Պէզճեանի մահուամբ, կը նսեմանայ այս վարժարանին փառքը եւ անոր կը յաջորդէ 1836-ին Խասգիւղի Ներսէսեանը, ուր կը յաճախեն վեց հարիւրի մօտ աշակերտներ եւ ուր կ'աւանդուին գիտութիւններ, եւ ֆրանսերէն ու իտալերէն լեզուներ:

Նոյն թուականներուն կը ծաղկէր Սկիւտարի Ճեմարանը, իբրեւ գիշերօթիկ դպրոց: 1850-ին Սկիւտարի Ճեմարանը փոխադրուեցաւ Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոց, ուր հաստատուեցաւ նաեւ վարդապետանոց մը:

Իսկ Պէրպէրեան Վարժարանը հիմնուեցաւ 1876-ին, ուսուցչապետ Ռէթէոս Պէրպէրեանի կողմէ:

Իսթանպուլի մէջ առաջին հանրային հայ վարժարանին հիմնումէն մօտ հարիւր տարի յետոյ 1886-ին կ'իրականանայ Կեդրոնական Վարժարանի գաղափարը: Կեդրոնականը եղաւ Իսթանպուլի կարեւորագոյն ազգային վարժարանը 19-րդ դարու վերջաւորութենէն մինչեւ մեր օրերը, նսեմացումի քանի մը կարճատեւ շրջաններ ունենալէ ետք:

1880-ական թուականներուն էր, որ Մխիթարեան Միաբանութիւնները Գատըգիւղի եւ Պէյօղլուի ու Բանկալթըի մէջ հիմնեցին իրենց վարժարանները, ինչպէս նաեւ Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդը հիմնեց Ս. Էջմիածին անունով վարժարան մը: Եւ աւելի վերջ Էսաեան վարժարանը եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքը:

ԱՐԾԻՒ

«Մարմարա»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

— Հետաքրքիր է. հին ժամանակներում մարդիկ, ի՞նչ ժամացոյցներ են օգտագործել:

— Աւազէ ժամացոյցներ:

— Իսկ ո՞րտեղ էին արտադրւում այդ ժամացոյցները:

— Այն երկրներում, որտեղ անծայրածիր անապատներ կային:

— Իսկ այժմ ինչո՞ւ չեն արտադրւում:

— Հէնց այդ երկրները սոցիալիստական դարձան... Անապատի աւազն էլ կորուեց:

—Ինչո՞ւ կորեցիր միակ աքլորիդ վիզը:

— Բա ի՞նչ անէի: Քանի ամիս է, մեր անկախացած երկրի կառավարութիւնը ժամացոյցները մէկ ժամով առաջ գցելու որոշում է կայացրել, իսկ այս յիմար աքլորը շարունակում էր, Մոսկուայի ժամանակով կանչել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Այս վերջին բառերը յորդեցուցեր էին արդէն լեցուն բաժակը, եւ տիկին Սաթեն քանի մը կծու ակնարկութիւններ ըրեր է եւ ի վերջոյ Պօղոս էֆէնտի եւ իր կինը ճամբանին շարունակեր են սրտնեղած:

— Դժուար մենք անցան որ այդ խօսքերը ընէ չէթիկը, ըսաւ Սաթեն բարկանալով, գէս պզտիկ ձգելու համար... բայց թո՛ղ առնելիքը ըլլայ:

— Մենք արդէն ամէն բան կարգադրեցինք, պատասխանեց Միհրանիկ:

— Ի՞նչ ըրիք...

— Թաղականները տեսանք, խօսեցանք, ժամկոչը կանչել տուինք, աղէկ մը լըւացին...

— Ի՞նչ կ'ըլլայ ատկէ, գոչեց տիկինը զզուանք կերպարանքով:

— Վաղը առտու ալ պիտի ճամբեն, աւելցուց Մարգար էֆէնտի, ա՛լ ի՞նչ կ'ուզես, մարդը չէին կրնար կամուրջին գլուխը կախել տալ:

— Իրաւ պիտի ճամբե՞ն...

— Հարկա՛ւ, մենք չըսած՝ իրենք որոշում տուին:

Ժամկոչ Վարդանի ճամբուելու պարագան բաւական մեծ ու բարեբար ազդեցութիւն մը ըրաւ տիկին Սաստնեանի վրայ: Իր վիրաւորուած արժանապատուութեան համար ատիկա ամոքիչ սպեղանի մը նկատեց, բայց վէրքը կը կոտտար տակաւին:

—Թո՛ղ ճամբուի, անօթի մնայ որ պօյը տեսնայ, մըլտաց քթին տակէն:

Յետոյ, ամէնքը միասին սեղան նստան:

Բ.

Երբ թաղականները իրենց գործը աւարտելէ ետքը մեկնեցան խորհրդարանէն:

— Երթանք տեղ մը նստինք բան մը խըմենք, առաջարկեց իրենցմէ մին, երբ փողոց ելան:

— Ատենը ուշ է, դիտել տուաւ ուրիշ մը, իր ժամացոյցը նայելով, կէս օր եղեր է, տունը կը սպասեն, մանաւանդ որ հիւր ալ ունինք:

— Եթէ հիւր ունիս, առոր ըսելիք չըկայ, ուրեմն մենք երկուքս կ'երթանք, չէ՞ որ Ռաֆիկ աղա:

Այն, որուն Ռաֆիկ աղա անունը տըրւած էր իր ընկերը, յիսուն տարեկանի մօտ, գիրուկ, թաւ պեխերով ու խոշոր կլոր քիթով անձ մըն էր: Ոսկերիչ էր եւ համեստ դիրքի տէր:

Երկու թաղականները իրենց ընկերէն բաժնուելով՝ ճամբանին շարունակեցին, եւ շուկային մէջ գտնուած մեծ քաղինօ մը մտան, ուր արդէն հաւաքուած էին թաղեցիները իրենց կիրակնօրեայ հանգիստը վայելելու համար:

— Մանուկ աղա, սանկ անկիւնը նըստի՞նք: Սեղանը պարապ է, առաջարկեց Ռաֆիկ իր ընկերոջ:

— Աղէկ կ'ըլլայ:

Մանուկ աղա աւելի երիտասարդ քան Ռաֆիկ, հազիւ քառասուն տարեկան, չոր, երկայնահասակ ու ջղուտ մարդ մըն էր, որ կորովի նկարագրի տէր կը կարծուէր:

— Մեզի շիշ մը տուզ բեր, հրամայեց Ռաֆիկ իր հրամանները ընդունելու եկող սպասաւորին, բայց մէզէները առաք ըլլան:

Յետոյ իր ընկերոջ դառնալով ըսաւ.

— Սա ժամկոչին խնդիրը գէս կը նեղացրնէ կոր..., ուրկէ՞ մէջտեղ ելաւ:

— Նեղանալիք բան մը չկայ, վաղը առտու կ'երթանք հաշիւը կը տեսնենք, 55 ղրուշ առնելիք ունի՝ կու տանք ու կը ճամբենք, պրծաւ գնաց, պատասխանեց Մանուկ վճռաբար:

— Աղէկ, բայց մարդը յանցաւոր չերեւար կոր:

— Յանցաւոր ըլլայ չըլլայ, չենք կրնար Մարգար էֆէնտիի պէս մէկուն խաթրը կոտրել ժամկոչի մը համար:

— Իսկէ զատ ուրիշ խնդիր մըն ալ կայ:

— Ի՞նչ խնդիր:

— Եթէ Պօղոս էֆէնտին իմանայ ու դիտողութիւն ընէ... չըսեցի՞ք, աւագերէցը ըսաւ որ անոր հրամանով առնուեր է Վարդանը:

— Պօղոս էֆէնտին եթէ իմանայ որ Սաստնեան էֆէնտիին դիմումին վրայ ժամկոչը ճամբեր ենք, բնաւ դիտողութիւն չըներ:

— Վերջապէս ինքն ալ թաղական խորհուրդին ատենապետն է, պէտք է որ նախապէս գիտնայ մեր տուած որոշումը:

— Էյ, ինչպէ՞ս ընենք...

— Ինծի մնայ նէ՝ իրիկուան դէմ կ'երթանք Պօղոս էֆէնտիին խնդիրը կը բացատրենք, իր հաւանութիւնը կ'առնենք, անկէ ետքը ինչ որ պիտի ընենք, կ'ընենք:

— Ես վստահ եմ որ անիկա չպիտի հակառակի, քանի որ Մարգար էֆէնտին կայ խնդրին մէջ:

— Մենք գործը օրինաւոր տեսնենք, աւելի լաւ չըլլա՞ր:

Մանուկ աղա համոզուեցաւ այս բանաւոր առարկութեան եւ որոշեցին կէսօրէն ետքը ժամադիր ըլլալ եւ երթալ իրենց ատենապետը տեսնել, իրերու կացութիւնը պարզելու համար:

Ռաֆիկ աղա այնքան լաւատես չէր որքան Մանուկ աղան, Պօղոս էֆէնտիի բռնելիք դիրքի մասին: Կը կասկածէր որ ընդդիմութեան մը պիտի բախէին եւ առով կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք մը պիտի ստանար:

— Մենք, դիտել տուաւ պաշտօնակցին, անմիջապէս յանձնառութիւն ստանձնելու չէինք վաղը առտու Վարդան աղբարը ճամբելու համար:

(Շար. 6)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21–ին, յաւարտ պատարագի, ներկայացուցչական ժողովի վաղամեռ անդամ՝

ԱԼՊԷՌ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն սգակիրներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Փափազեան ընտանիքներուն, Պանճօ–Գաչանի մասնաճիւղի երկու անդամուհի՝ ընկերուհի Արփինէ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

ԴԻՄՈՒՄ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Իսի–լէ–Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանն իր դռները բացած է 4 Սեպտեմբեր 1997–ին: Ներկայիս 27 աշակերտներ կը յաճախեն վարժարան, այսինքն 10 աշակերտ աւելի՝ քան անցեալ տարի: Այս երկրորդ տարեշրջանին դասարան մը եւս բացուած է եւ այժմ մանկապարտէզի շրջանը ամբողջացած է երեք դասարաններով: Պաշտօնի կոչուած է նաեւ նոր ուսուցչուհի մը, որ պիտի դրադի մանկապարտէզի երրորդ դասարանի աշակերտներուն ֆրանսերէն լեզուն սորվեցնելով, որպէսզի հինգ տարեկան եղող աշակերտները երբ յառաջիկայ տարի անցնին նախակրթարանի առաջին դասարանը (պատրաստական դասարան ,ՍԷ–ՓԷ) , լաւագոյնս դիմագրաւեն դասաւանդութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի Կրթական նախարարութեան պետական ծրագրին համաձայն: Արձանագրութիւնները միշտ կը շարունակուին եւ տարուան ընթացքին աշակերտներուն թիւը վստահաբար պիտի աւելնայ: Ամէն տարի դասարան մը յաւելումով Թարգմանչաց Վարժարանը պիտի կարողանայ լրացնել Լիսէի շրջանը:

Սակայն վարժարանս դեռ շատ կարիքներ ունի, որոնց լրացման համար կը կարօտի մեր ժողովուրդի նիւթական աջակցութեան: Երեք յարկանի Թարգմանչաց Վարժարանը յետ եղեռնեան շրջանի միա՛կ հայկական վարժարանն է ֆրանսական հողի վրայ, որ պետական չափանիշներու համաձայն հիմքէն սկսեալ կառուցուած է՝ ժողովուրդի օժանդակութեամբ: Սակայն կառուցելը բաւական չէ: Անհրաժեշտ է հոգալ անոր գործունէութեան ծախսերը, ստեղծել նիւթական յարմարութիւններ, որպէսզի ան կարողանայ իրագործել իր մանկավարժական առաքելութիւնը: Ցետագային, երբ վարժարանը անցնի կառավարական հովանաւորութեան տակ, այսինքն՝ դառնայ սու քոնթրա, այն ատեն պիտի թեթեւնայ անշուշտ նիւթական հոգը: Մինչ այդ, բոլոր անոնք որոնք կը հաւատան հայ լեզուի եւ հայկական մշակոյթի դաստիարակութեան, ապագայ հայ սերունդի պատրաստութեան, պէտք է զօրավիգ կանգնին մեր վարժարանին, մանաւանդ այս առաջի՛ն տարիներուն, երբ կարիքները շատ են:

Առ այդ, կը դիմենք մեր ժողովուրդին, որ գիտէ արտասուխ տալ՝ երբ գործը լուրջ է եւ վստահութեան արժանի:

Կը խնդրուի նուիրատուութիւնները ուղարկել չէքով, դպրոցի հասցէին. –
Association
de l'Ecole TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux.

Կանխայայտ շնորհակալութիւն նուիրատուներուն, որոնց անունները պիտի հրատարակուին:

Վարչութեան
Ատենապետ՝
ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Տնօրէնուհի՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–
ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան վարագայ Սրբոյ խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h):
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa Méthode Audiovisuelle

4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.

le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.)

Sous le haut patronage de Son Excellence
VAHAN PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

Avec les parrainages de
Mstislav ROSTROPOVITCH — *Charles* AZNAVOUR

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE
A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la
FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des Jeunes Talents Arméniens des Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres

Vahan MARDIROSSIAN	PIANO
David HAROUTUNIAN	VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN	VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

⁂

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture —
9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

⁂

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. _ 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19–էն 22·30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
MERCREDI
17 SEPTEMBRE
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·203 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.203

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 15–ին, Ազգ. Ժողովի կանխահաս վերամուտը արտակարգ նիստով մը կը սկսէր, գլխաւոր օրակարգ ունենալով երիտասարդներու աշխատանքը: Մարթին Օպրիի օրինագիծը կը նախատեսէ 350 հազար աշխատանք երեք տարուան վրայ:

Ըստ Աշխատանքի նախարարին 350 հազար երիտասարդներու համար կը ստեղծուին «վաղուան արհեստները» որոնք նոր պիտի ըլլան եւ ոչ խախուտ: Կը չեշտէ որ սխալելու իրաւունք չունին այլեւս եւ համոզուած կը թուի որ իր ծրագիրը լաւ է եթէ նոյնիսկ կատարեալ չէ: Ճիշդ է որ քանի տարի է բոլոր փորձերը գործազրկութեան դէմ չեն յաջողած, այս նոր փորձն ալ կրնայ չյաջողիլ, բայց ժամանակն է որ ցոյց պիտի տայ: Հարկ է որ ընտրապայքարի ամբոխավարական խոստումի որպէս հետեւանք, նոր ձախողութիւն չարձանագրուի:

Այս աշխատանքները պիտի ստեղծուին 18–էն 25 (որոշ պարագաներու՝ 30) տարեկան երիտասարդներու համար հանրային մարզին մէջ: Հինգ տարուան պայմանագիր մը պիտի ստորագրուի, վճարումը պիտի ըլլայ ՍՄԻՔի հիման վրայ: Նիւթականը 80% համեմատութեամբ պիտի ապահովէ Պետութիւնը, 20%–ն ալ աշխատանքը հայթայթողները (տեղական հաւաքականութիւններ, միութիւններ, հանրային հաստատութիւններ):

Առարկութիւններ կան անշուշտ: Բայց ընդդիմութիւնն ալ նեղը մնացած է եւ մէկ ձայնով չարտայայտուիր: Եթէ մեծամասնութիւնը դէմ է ծրագրին եւ կը քննադատէ, մանաւանդ նոր պաշտօնատարներու ստեղծումը, կան որ կը վախնան բոլորովին դէմ արտայայտուելու եւ կ'ըսեն թէ քուէարկութեան ատեն ձեռնպահ պիտի մնան (օրինակ՝ Փիէր Մազօ): Տարբեր է Փիէր Լըլուշի (ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ, 9–րդ Թաղամասի երեսփոխան) դիրքը: Ան կը չեշտէ որ այն միակ երկիրները որոնք կը խորհին թէ Պետութիւնը կրնայ աշխատանք ստեղծել հրովարտակով Գուպան եւ Հիւսիսային Քորէան են:

Լիոնէլ Ժոսփէն հարցազրոյցի մը ընթացքին Մոնտի (Սեպտ. 16) որոշ պէտքեր կը դնէ ձախի խոստումներու կապակցութեամբ: Կ'ըսէ, օրինակ, թէ 35 ժամ աշխատիլ եւ 39 ժամ վճարուիլ հակատնտեսական է (ինչ որ վրդոված է համայնավարները): Կը ծրագրէ հաւասարակշռել ընկերային հաշիւները 1999–ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՆԹԱՊԻ տօնավաճառին մէջ ռումբ մը պայթած է այն բաժինին առջեւ ուր Աստուածաշունչ եւ քրիստոնէութեան, հրէական կրօնքի այլ գիրքեր կը ծախուէին: 25 հոգի վիրաւորուած է: Վաճառորդը ըսած է որ քանի մը օր առաջ մոլեռանդ երիտասարդներ ազդարարած են իրեն որ հրաժարի այդ կարգի գիրքեր ծախելէ: Ոստիկանութիւնը կը կասկածի որ կրօնամոլ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է արարքին հեղինակը: Այդ գիրքերուն վաճառորդը երիտասարդ մըն է որ 1995–ին քրիստոնեայ դարձած է:

ՀՐԵԱՅ ԵՐԵՔ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ տեղաւորուած են Երուսաղէմի պաղեստինեան շրջանը հակառակ Նեթանիահուի յանձնառութեան, քիչ մը աւելի լարելով մթնոլորտը: Վարչապետը դատապարտեց պատահածը, բայց չհրահանգեց ոստիկանութեան որ պարպէ: Հին քաղաքին վրայ կ'իշխէ հսկայ շէնք մը զոր գներ է ամերիկացի հրեայ միլիառատէր՝ Մոսկովից: Ձախ Մերեց շարժումի պարագլուխը՝ Սարիտ չի հաւատար Նեթանիահուի անմեղութեան նոր տեղաւորումներուն առթիւ, վստահ է որ տեղեակ էր եւ թէ այդ երեք ընտանիքներու ժամանումը իր սպասարկութիւնները կարգադրած են: Իր կողքին, երիտասարդ աղջիկ մըն ալ կ'ամբաստանէ Մոսկովիցը որ պինկօ կը խաղայ իսրայէլեան կեանքերուն հետ եւ պատրուակներ կու տայ Համասին որ զիրենք սպաննէ:

ԱԲԽԱԶ անջատողական հողամասի ոստիկանութիւնը անցած է աբխազ – վրացական «սահմանագլուխը» եւ վեց Վրացիներ պատանդ առած:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ 11 հոգի մորթուած է շաբաթավերջին երկու գիւղերու մէջ եւ վերապրողներուն ալ ազդարարութիւն եղած է որ պօյքոթի ենթարկեն Հոկտեմբեր 23–ի թաղապետական ընտրութիւնները: Միւս կողմէ 17 իսլամապաշտներ ալ սպաննուած են վերջին օրերուն Ալժէ եւ Մասքարա:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ առաջին փոխ–վարչապետին՝ Անատոլի Չուբայսի եւ ֆինանսական շրջանակներու «մեծ»երուն պատերազմը վերսկսած է եւ Չուբայսի բանբերը յայտարարած է նաեւ թէ ան մահուան սպառնալիքներ ստացած է: Նիէզավիսիմայա Կազեթա կը գրէ թէ Չուբայս Լենինի կը նմանի, կը ջանայ ամբողջ Ռուսաստանը հակակշռել: Այս օրաթերթին ետին է երկրին ամէնէն զօրաւոր ֆինանսի մարդոցմէն մէկը՝ Բերեզովսկի, մեծ թշնամին Չուբայսի: «Պատերազմ»ին բուն դրդապատճառը սեփականաշնորհումներու հարցն է: Ամրան ընթացքին ռուս մեծ դրամատէրերը ջանացած են ձեռք դնել ամէնէն հասութաբեր ձեռնարկութիւններուն վրայ եւ ամէն անգամ Չուբայս նախընտրութիւն տուած է ամէնէն աւելի բարձր գիներ առաջարկողներուն:

ԳԻՐՈՒԹԵԱՆ դէմ երկու դեղեր՝ Իզոմերիտը եւ Փոնտէրալը շուկայէն քաշուեցան որովհետեւ սրտի հիւանդութիւններ կը պատճառեն: Առաջինը հրապարակի վրայ է 12 տարի է, երկրորդը՝ 35 եւ աշխարհի մէջ 70 միլիոն անձեր գործածած են այդ դեղահատերը, որոնք ախորժակ կը կտրեն եւ թոյլ կու տան որ անձը իր կշիռին %10–ը կորսնցնէ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ֆրանս–2 կայանի լրատուութեան նոր տնօրէնը՝ Ալպէր տիւ Ռուա ճամբու դրած է Պրիւնօ Մազիւրը որ Հոկտեմբեր 6–էն, այլեւս պիտի չապահովէ ժամը 20–ի լուրերուն հաղորդումը որ կը յանձնուի փոխն ի փոխ Պէաթրիս Շէօնպէրկի եւ Տանիէլ Պիլալեանի: Մազիւր որ ամէնէն սիրուած եւ ժողովրդական դէմքն էր չի ծածկեր իր դառնութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15–ին, նախագահին գրասենեակը տուած անակնկալ մամուլի ասուլիսով մը, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի եօթնամեայ գլխաւոր խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան իր հրաժարականին լուրը հաղորդած է:

Իր յայտարարութեան մէջ, Ժ. Լիպարիտեան կ'ըսէ թէ նոյն օրը ցաւով ներկայացուցած է իր հրաժարականը նախագահին որ ընդունած է: Ան ի զօրու կը դառնայ Սեպտեմբերի վերջ կամ աւելի առաջ, այն պահուն երբ նախագահը նոր մէկը նշանակէ իր պաշտօնին:

Ժիրայր Լիպարիտեան չեշտած է թէ իր հրաժարականին պատճառը զուտ անձնական բնոյթ ունի, յիշելով որ 1991 Յունուարէն կ'աշխատի Հայաստան, ըսած է թէ ժամանակն է որ կրկին միանայ իր ընտանիքին: Ան իր խորին յարգանքը արտայայտած է Հայաստանի եւ Լ. Ղարաբաղի ժողովուրդին հանդէպ, երախտագիտութիւն յայտնած Լ. Տէր–Պետրոսեանի որ առիթ տուած է իրեն մասնակցելու երկրին պատմական զարգացումներուն, նաեւ այն վստահութեան համար զոր ցոյց տուած է իրեն նկատմամբ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Հայաստանի կառավարութեան, մամուլին, քաղաքական պարագլուխներուն ներառեալ ընդդիմադիր, դիւանագիտական մարմնին, նաեւ Սփիւռքի իր բազմաթիւ ընկերներուն, որոնք գիտակցած են իր աշխատանքին կարեւորութեան եւ պատասխանատուութեան: Ժ. Լիպարիտեան համոզուած է նաեւ որ առիթներ կ'ըլլան որ իր օժանդակութիւնը շարունակէ բերել Հայաստանի տնտեսական զարգացման եւ ապահովութեան: Արդէն նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան զինք նըշանակած է դեսպան, յատուկ յանձնարարութիւններով, ինչ որ ընդունած է եւ այդ ձեւով, ըսած է, նախագահին տրամադրութեան տակ կ'ըլլայ այն բոլոր յանձնարարութիւններուն համար զորս պատշաճ կը համարի:

Եզրափակիչ խօսքին մէջ, Ժ. Լիպարիտեան կրկնած է որ իր հրաժարականը զուտ անձնական դրդապատճառներ ունի եւ այդ հարցին մէջ, Հայաստանի իր գործունէութեան ընթացքին ունեցած բանավէճերը, արտաքին քաղաքականութեան հիմնական դրոյթները, Ղարաբաղի շուրջ բանակցութիւններու գործընթացը որեւէ դեր չեն խաղացած: Շեշտած է. — «Իսկապէս պէտք չէ փնտռել որեւէ քաղաքական հարց, որովհետեւ չկայ»:

Ժ. Լիպարիտեան տեղեկութիւններ տուած է նաեւ վերջին օրերուն իր գործունէութեան մասին, Փարիզ, Ուաշինկթըն եւ Պոն կատարած այցելութիւններուն կապակցութեամբ: Հոն պարզած է Ղարաբաղի վերաբերեալ Հայաստանի դիրքը եւ նկատողութիւնները, Հայաստանի մօտեցումը Հայաստան — Ռուսաստան դաշինքի դրոյթներուն, որոնք անհրաժեշտ են, ըստ իրեն, Հայաստանի համար եւ համապատասխան են երկրին շահերուն: Լիպարիտեան տեղեկացուցած է նաեւ որ Մինսկի խումբի եռեակ նախագահութեան անդամները Սեպտեմբեր 19–ին, պաշտօնական այցով կը ժամանեն շրջանը, 20–ին խորհրդակցական հանդիպում մը կ'ունենան Լ. Տէր–Պետրոսեանի հետ, 21–ին կը մասնակցին Հայաստանի անկախութեան տօնակատարութեան, 22–ին կ'այցելեն Ղարաբաղ, ապա՝ Բաքու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՐԹԻՌՆԵՐՈՎ

«Միլլիյէթ» օրաթերթը Սեպտեմբեր 14 եւ 15–ի թիւերով երկրին որպէս լուրջ վտանգ կը ներկայացնէ Հայաստանի ու Սուրիոյ մէջ զետեղուած հրթիռները: Առաջին պարագային աղբիւրը Ատրպէջանի Արտաքին նախարարութեան փաստաթուղթերն են. անոնց համաձայն, Հայաստան 1993–96–ին Մոսկուայէն գնած հրթիռները որոնք օժտուած են կորիզային եւ քիմիական գլխանոցներով, զետեղած է Գիւմրիի ու Շուշիի մէջ: Առաջինները կրնան հարուածել Էրզրումը, Կարսը, Վանը, Արթուինը, իսկ երկրորդները՝ ատրպէջանական ամբողջ տարածքը, ներառեալ քարիւղի շրջանները:

Ատրպէջանի Արտաքին նախարարութիւնը չեշտած է թէ Հայաստանի նպատակն է այդ հրթիռներով արգելք ըլլալ ատրպէջանական քարիւղին Արեւմուտք հասնելուն: Նոյն աղբիւրէն մտահոգութիւն յայտնուած է յատկապէս Մինկէչաուրի ջրամբարին համար: Ատրպէջանի մեծագոյն այդ ջրամբարը որ 19 միլիառ խորանարդ մեթր տարողութիւն ունի եւ երկրին ուժանիւթի գլխաւոր հայթայթիչն է, հրթիռներուն թիրախ ըլլալու պարագային կ'ողողէ ատրպէջանական տարածքին 13%–ը: Խնդրոյ առարկայ ջրամբարը կը գտնուի Լեռնային Ղարաբաղի հիւսիսակողմը, Ատրպէջան — Վրաստան սահմանին կից:

Ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ առընչուած պնդումներուն, Թերթը Սեպտեմբեր 15–ի թիւին մէջ աղբիւր ցոյց տալով ռուսական արբանեակներէ քաշուած լուսանկարներու վրայ կատարուած քննութիւններ, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ մօտիկ գօտիի մը մէջ զետեղուած են Սքատ հրթիռներու արդիական տեսակները որոնցմէ Սուրիա 120 հատ ունի: Իսրայէլեան թերթեր ալ լայն տեղ տուած են նիւթին:

Յաջորդական այս լրատուութեան հետ թերթը տեղ տուած է նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղի մէկ գրութեան ուր Թուրքիոյ համար լուրջ սպառնալիք կը նկատուին սահմանակից երկիրներուն մէջ զետեղուած հրթիռները որոնց թիրախ կրնան ըլլալ թրքական ջրամբարներ, եւլն.: Յատկապէս Սուրիոյ կողմէ օգտագործելի հրթիռները, կ'ըսուի թէ, կրնան հարուածել երկրին նոյնիսկ արեւմտեան ոստանները, ինչպէս Պոլիսը: Նախկին դեսպանը օրէ օր չէզոքացող այս սպառնալիքին դէմ երեք բան կը թելադրէ Անգարայի. զարկ տալ նման զինամթերքներու գործածութեան սահմանափակումին, միւս կողմէ՝ ամէն հաւանականութեան պատրաստ գտնուելու համար հարկաւոր պրպտումներով զարգացնել հրթիռներու թէքնոլոժին: Օգտակար կը նկատուի նաեւ որ Անգարա հետամուտ ըլլայ իր կարգին տիրանալու նման զինամթերքի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 15/16)

Ն. ՊԵՐՐԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ ԱՅՑԵԼԱԾ

Սեպտեմբեր 13–ին Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահ Ն. Պէրրի Բ. Ա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅՐ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՓԱՆԻԿԻ ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ
ԱՄԷՆՈՒՆ ԲԱՐԻ ՀԱՅՐԻԿԸ ՈՉ ԵՒՍ Է...

Արդար Հ. Կոմիտասի յիշատակն օրհնութեամբ

ՓԱՆԻԿ («Յառաջ»), Սեպտ. 11. —

Անսպասելի գոյժը կայծակի նման փայլատակեց Աշոցքէն Գիւմրի, Փանիկէն մինչեւ Տաշիր ու Երեւան, մինչեւ Ծաղկաձոր, ուր հոգեւոր առանձնութեան օրեր կ'անցընէին «Տիրամայր Հայաստանի» ճամբարի Հայ Քոյրերը, իրենց Սրբազան Առաջնորդի հետ:

Մեր շատ սիրելի Հայր Կոմիտասի սիրտը կանգ առած էր, անակնկալօրէն, Աշոցքի «Տիրամայր Նարեկի» հիւանդանոցին մէջ, ուր գացեր էր՝ բժշկական քննութեան մը ենթարկուելու:

Սեպտեմբեր 2, Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 11·30-ին, սրտի երակներու անօթային խցումի մը հետեւանքով, հակառակ շտապ օգնութեան սպասարկման բոլոր միջոցներուն, վերակենդանացումի արագ փորձերուն, բժշկապետին ու բժիշկներու վարպետ միջամտութեանց, Կամիլեան Հայր Մարիոյի ձեռքերուն մէջ, Փանիկի ժիր ժողովրդապետը կ'աւանդէր հոգին, հազիւ կէս ժամ տեւող հոգեվարքէ մը ետք:

Ազգին ու ժողովուրդին հոգեւոր ծառայութեան նուիրուած արագաշարժ ու չէն վանականը՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան ոչ եւս էր:

Ու կը հնչէր Փանիկի եկեղեցւոյ զանգը, տխուր հեծկլտանքով լեցնելու Շիրակի դաշտավայրը, Արագածի ստորոտէն մինչեւ Սուրբ Ղազար սփռելու բոթը սրտաճմլիկ:

Սեպտ. 3, Չորեքշաբթի, երեկոյեան դէմ, քահանայական շուրջառով զգեստաւորուած, դագաղը կը ժամանէր Փանիկ. եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ գիւղին աղջիկները ծաղիկներ կը սփռէին առջեւէն: Արցունք կար բոլորին աչքերուն մէջ. Առաջնորդ Սրբազանն հազիւ կը զսպէր իր յուզմունքը:

Մտերիմներ փութացեր էին իրենց ցաւակցութիւնն յայտնելու, խմբուելով դագաղին շուրջ. Մարզային ու գիւղական իշխանութիւններ, դպրոցին տնօրէնը, հիւանդանոցին բժիշկներն ու բոյժքոյրերը, հարեւան գիւղերէն բարեկամներ:

Եկեղեցին արդէն լի էր յուղարկաւորներով. ջահերը՝ վառ, խորանը մարմարեայ՝ իր չքեղութեամբ լուսազարդ, Փանիկի Տիրամայրը՝ վերեւէն սիրալիր հայեացքն էր ուղղած Հ. Կոմիտասին:

Առաջնորդը՝ Հ. Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեան, իր փոխանորդ՝ Հ. Նշան Թ. Ծ. Վ. Գարաքէհէեան եւ ժողովրդապետ Հ. Միքայէլ Մուրատեան, երեքով կատարեցին քահանայաթաղի արարողութեան առաջին մասը: Սրբազանը՝ 1930-ական թուականներէն դասընկեր լուսահոգի եղբայրակցին՝ յուզմունքով ոգեկոչեց բազում արժանիքները հանգուցեալին եւ անոր կեանքի գլուխները ու համբուրեց Հ. Կոմիտասի ճակատը:

Արարողութեանը կը մասնակցէր հիւրաբար Հայաստան գտնուող Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեանը, նախկին Առաջնորդ հիւս. Ամերիկայի ու Գանատայի Հայ Կաթողիկէ համայնքներուն:

Ժողովուրդն ամբողջ մեծ յարգանքով ողջունեց իր սիրելի հովիւը: Գիշերն ամբողջ, գիւղացիներէն շատեր աղօթքով հսկեցին դագաղին շուրջ, Փանիկի Տիրամօր անոյշ հովանիին տակ:

Սեպտ. 4, կէսօրէ ետք՝ ժամը երեք: Փանիկի եկեղեցւոյն մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ ի հանգիստ հոգւոյ Հ. Կոմիտասի. եւ ապա՝ քահանայաթաղի արարողութեան երկրորդ մասը: Ժողովուրդը խուռներամ հաւաքուած, լուռ կը հետեւի աղօթքներուն. արցունք, ծաղիկ ու խունկ կ'օծեն դագաղը:

Ներկայ է Շիրակի Մարզպետը՝ Պր. Արարատ Գոմցեան, փոխ-Մարզպետը՝ Պր. Պետրոս Մաքէեան եւ Մարզպետարանի Քարտուղար՝ Պր. Սէյրան Պետրոսեան, այլ աշխատակիցներով, որոնք սրտագին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն, յանուն Շիրակի Մարզի, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սրբազան Առաջնորդին եւ անոր գործակից Հայրերուն: Որոշում կը տրուի թաղումը կատարել եկեղեցւոյ բակին մէջ, կանգնելով խաչքար-կոթող մը: Այլ ծրագրեր կը մշակուին, գիւղական իշխանութեանց հետ, թաղման կարգին համար, որ տեղի պիտի ունենայ վաղը:

Սեպտ. 5, կէսօրէ ետք՝ ժամը երկու:

Տա՜նկ... Տա՜նկ... ու դարձեալ կը հնչէ յամրօրէն Փանիկի եկեղեցւոյ տըխուր զանգը, խուլ ղօղանջով, սգաւորի յուզմունքով:

Եկեղեցիին բակը լի է բազմահարիւր յուղարկաւորներով: Պայծառ արեւ մը կը շողայ, աշնանային ջերմութեամբ, կապոյտէն վար. Արագածի քառագագաթներն արդէն սպիտակ են հագուեր, երէկուան փոթորիկէն ետք:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցաւակցական հեռագրին վրայ, այսօր ահա անոր սուգի ողջոյնը կը բերէր Ս. Էջմիածնէն, Մայր Աթոռի Դիւանապետ Ներսէս Արք. Պօզապալեան: Շիրակի Թեմի կողմէն փութացեր էին Գիւմրիէն երկու քահանաներ՝ Տէր Շիրակ ու Տէր Արսէն, Հառիճավանքի վանահայրը, Մկրտչական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու Հայաստանի ներկայացուցիչներ՝ Երեւանէն եւ Գիւմրիէն Վեր. Նուրի Աւանէսեան եւ Վեր. Ռուբիկ Փահլեւանեան, Վեր. Ռընէ Լեւոնեանի ցաւակցական նամակով:

Հեռագրերով վշտակցութեան ջերմ ըղձացումներ կը յայտնէին Երեւանէն՝ Շահէ Արք. Աճէմեան, Պետական Համալսարանի աստուածաբանութեան ամպիոնի վարիչ, Վենետիկէն՝ Ս. Ղազարու Աբբահայր՝ Վարդան Ծ. Վ. Քէշիշեան, Հռոմէն՝ Մայր Արմինէ Մակարոսեան, Ընդհ. Մեծաւորուհի Ան. Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան, Վենետիկի Համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Սրտառուչ երկար նամակով՝ ցաւակցութիւն կը յայտնէր Հռոմի Արեւելեան Եկեղեցիներու Խորհրդաժողովի Նախագահ՝ Տիր. Աքիլլէ Սիլվեստրինի, որու կը զուգէր իր յուզմունքը Մոնս. Կլ. Կուճերոթթի: Ծիրանաւորին նամակը՝ որ մեծ գնահատանքով կը ներբողէր լուսահոգի Հ. Կոմիտասի շինարար ու անձնուէր գործունէութիւնը, հանրութեան կարդաց նոյնինքն Առաջնորդը՝ Հ. Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեան:

Մարզպետարանի իշխանութիւնները, ինչպէս երէկ, դարձեալ փութացեր էին, վերջին անգամ ողջունելու Փանիկի մեծ ու խոնարհ վաստակաւորը. հոն էին Աշոցքի ու Փանիկի հիւանդանոցներու անձնակազմերը, բժիշկներ, բոյժ-քոյրեր, ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, աշակերտները՝ սեւ երիզներ կապած իրենց ձեռքերուն՝ շուրջն էին շարուեր դագաղին, ուրիշներ կը հսկէին կարգապահութեան, աղջիկները ծաղկեփունջեր կը զետեղէին: Յարգանքի տուրք կը մատուցէին՝ Կրօնից Գործերու Խորհրդի անունով՝ Պր. Սերգէյ Վարդանեան, Ճինիշեան Հիմնադրամի եւ Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերակցութեան ներկայացուցիչներ, Մխիթարեան նախկին աշակերտներու կողմէ՝ Պր. Յովսէփ Սեֆերեան (Հնդկաստանի ներկայացուցիչ ի Հայաստան), Ան. Յղութեան Հայ Քոյրերը՝ Ծաղկաձորէն, Գիւմրիէն, Տաշիրէն, Հեշտիայէն:

Պատարագի ընթացքին, զոր մատոյց Առաջնորդ Սրբազան Հայրը՝ Ներսէս Արքեպիսկ. Տէր-Ներսէսեան, յուզիչ խօսքերով ու արցունքով դրուատեց հանգուցեալի ազգանուէր ու շինարար վաստակը, անցեալէն ու մանաւանդ 1991 թըւականէն ասդին, ի Փանիկ: «Ամէն բան թողուց, ինչպէս Յիսուսի Առաքեալները, — ըսաւ Սրբազան Առաջնորդը, ներշնչուելով օրուան Աւետարանէն, — ու եկաւ Հայաստան, Փանիկ, նուիրուելու իր փոքրիկ եղբայրներու ծառայութեան»:

Շատ յուզիչ էր արարողութեան այն պահը՝ ուր, յանուն հանգուցեալին, ներկայ բոլոր հոգեւորականները հրաժեշտի ողջոյն կու տային սուրբ Եկեղեցւոյ, տէրունական խորանին, քահանայակից Հայրերուն ու բոլոր ժողովուրդին, ողբագին յայտարարելով՝ թէ ահա՛ նա կ'երթայ իր արարչին մօտ, աւարտած ըլլալով իր երկրային ճանապարհորդութիւնը: Ու բոլորը կը բարձրանային խորան, համբուրելու Սուրբ Խաչն ու Աւետարանը, եւ ապա կ'ողջագուրուէին, փոխան հանգուցեալ վարդապետին:

Պօզապալեան Արք. յուզմունքով կ'երգէր «Ողջոյն»ներէն առաջինը, ու աղօթքներով կը մասնակցէր արարողութեան:

Ու թափօրը կ'երկարէր եկեղեցւոյ շուրջը, ողբաձայն շարականներով, տըխուր զանգին ընկերակցութեամբ, ու կանգ կ'առնէր բակին մէջտեղը, զանգակատան առջեւ ուր ծայր կու տային դամբանական ոգեկոչումները. նախ՝ Վեհափառ Հայրապետի Ս. Էջմիածնի ներկայացուցիչ՝ Ներսէս Արք. Պօզապալեան կը յիշէր իր անդրանիկ հանդիպումը Հ. Կոմիտասին, Լիբանանի Պիքֆայա գիւղի բարձունքին, ու հետզհետէ 1951 թըւականէն մինչեւ Երեւան, Էջմիածին ու Փանիկ. ցաւակցութիւն կը յայտնէր նաեւ Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերութեան եւ Ճինիշեան Հիմնադրամի Խորհուրդներուն կողմէ, որոնց անդամն էր լուսահոգին: Ապա՝ Շիրակի Թեմի անունով՝ Արսէն Քհնյ. Սիմոնեանը, հոգեշունչ զգացումներով եւ էֆիւմէնիք մաղթանքներով վեր կը հանէր Հ. Կոմիտասի համեղբայրական ու միասնական վերաբերումը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ անոր զաւակներուն հանդէպ: Հայ Աւետարանական ու Մկրտչական Եկեղեցիներու վշտակցութիւնը կը բերէր Վեր. Նուրի Աւանէսեան: Մխիթարեան նախկին աշակերտներու անունով՝ Պր. Յովսէփ Սեֆերեան, խանդավառ ու արեւաշող խօսքերով:

Ոգեկոչման պահը կը փակէր Շիրակի Մարզի փոխ-Մարզպետ, Պարոն Պետրոս Մաքէեան, նախկին նախագահ ամբողջ Արթիկի շրջանի, ինք եւս Փանիկցի եւ մտերիմ բարեկամ Հ. Կոմիտասի:

Թաղման արարողութեան վերջին պահուն, Ներսէս Արք. Պօզապալեան երգեց «Դա՛րձ, անձ իմ» շարականը, Առաջնորդ Հայրը օրհնեց հողը ու «Փառք ի բարձունս»ի երգերուն եղանակով ու դամբանին օրհնութեամբ լրացաւ արարողութիւնը, շատերու արցունքներն ալ թաղելով՝ լուսահոգի, շատ սիրելի, անմոռանալի Հ. Կոմիտասի աճիւններուն հետ:

Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ եկան զարդարել դամբանը՝ յանուն Փանիկի Եկեղեցւոյ Սպասաւորներուն, Դպրոցին, Հիւանդանոցին, Աշոցքի բժիշկներուն, Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերակցութեան, Հայ Աւետարանական եւ Մկրտչական Եկեղեցիներուն, Ճինիշեան Հիմնադրամի Խորհուրդին, Ան. Յղութեան Հայ Քոյրերուն եւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանին:

Վերանորոգ եկեղեցւոյ դիմաց, ընդմէջ նորակառոյց քարաշէն քահանայատան եւ աշակերտներու ժողովատեղին (վերջինս՝ դեռ անաւարտ, «Օրաթորիօ» անունով), եկաւ հանգչիլ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանը, պարտէզի արեւմտեան պատին առջեւ. մինչ իր ձեռնարկով բարձրացած հիանալի հիւանդանոցը, իր ընտիր ու բարձրորակ սարքաւորումներով՝ կը հսկէ հիւսիսէն, որպէս ամուր բերդ ապագայ առողջ սերունդներու:

Մայրամուտի ոսկի շողերն եկան օծելու ծաղկազարդ դամբանը, մինչ յուղարկաւորները, հաւաքուած ակումբի սրահին մէջ, հոգեճաշով ու զգայուն ներբողներով կը դրուատէին հանգուցեալին անխոնջ վաստակը:

Անմոռաց յիշատակդ օրհնեալ
արեւաշող ծաղիկ նման
ճառագայթէ Փանիկէն յաւիտեան,
Սիրելի Հ. Կոմիտաս Մանուկեան:

ՍԳԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

Ծնած է Կ. Պոլիս, 1921-ի Օգոստոսի 16-ին: Տնտեսական համեստ պայմաններով ապրող ծնողաց զաւակ, Նորայր անունով (դերդաստանի բուն հայրական ազգանունը՝ Ունճեան), կ'ունենայ քոյր մըն ալ, որ կ'ապրի Իսթանպուլ: Այլ հարազատներ ունի հոն ու Մարսէյլ:

Նորայր, այլ հասակակից ընկերներով կը մտնէ Վենետիկի Ս. Ղազար վանքը, 1930 թուի Հոկտեմբերին:

Բարձրագոյն երկրորդական ուսումներէն ետք, կ'անդամակցի Մխիթարեան Միաբանութեան: Իր հարազատ դասընկերներն էին՝ Հ. Եփրեմ Տէր-Ղազարեան, Հ. Պօղոս Անանեան եւ Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան:

1940-47 թուականներուն, իր ընկերներով, կ'աշակերտի, Հռոմի մէջ, «Գրիգորեան» աշխարհահռչակ համալսարանին, երեք տարի՝ փիլիսոփայութիւն եւ չորս՝ աստուածաբանութիւն:

1947 Դեկտեմբերին կը ձեռնադրուի կուսակրօն աբեղայ, ինքն ալ՝ Տէր-Ներսէսեան Արքեպիսկոպոսի նման՝ Տէր Սարգիս Արքեպիսկոպոս Տէր-Աբրահամեանէն, որ Կովկասի Հայ Կաթողիկէներու Առաջնորդն էր եղած, խորհրդային կարգերու հաստատումէն առաջ (1902 - 1918):

1948 - 1958, Հայր Կոմիտաս կը գործէ Լիբանանի մէջ, ուր Վենետիկի Մխիթարեանները մասնաճիւղ բացած էին, որպէս փոքր Ընծայարան:

1960-ին, իր դասընկերներով կը ստանայ Ծայրագոյն Վարդապետի աստիճան, Ուլուհօճեան Աբբահօր ձեռքերէն:

Մինչեւ 1964 կը պաշտօնավարէ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի մէջ, ուսումնական տեսուչի պաշտօնով: Կը հասցնէ փայլուն աշակերտներ, որոնք այսօր պատիւ կը բերեն՝ աշխարհի չորս ծագերուն, Պոլսէն Լոս-Անճըլըս: Ապա մի քանի տարի կը ստանձնէ մատակարարման պատասխանատուութիւններ, Ս. Ղազարու մէջ ու շուրջը:

1973 - 1990 կը վարէ Ս. Ղազարի տըպարանը, մեծ ձեռնհասութեամբ. այժմէական ծրագրերու հետամուտ՝ իր գործօն նկարագրով Մխիթարեան Տպարանը կը դարձնէ Վենետիկ քաղաքի ամէնէն արդիական ու փայլուն տպարաններէն մէկը: Կը հրատարակէ արժէքաւոր բազում գրքեր, գեղարուեստական բարձր որակով:

Այնուհետեւ չորս տարի մը կը պաշտօնավարէ Հալէպ, Մխիթարեան Վարժարանի սեմէն ներս ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ:

1991-ի Ապրիլին կու գայ Հայաստան եւ կը սահմանուի Արթիկի շրջանի Փանիկ հայ կաթողիկէ գիւղի ժողովրդապետ, հոգեւոր հովիւ:

Կը շէնցնէ եկեղեցին, նոր հիւանդանոցին հիմերը կը դնէ, կը կառուցէ ժողովրդապետարան ու գիւղի տղոց համար՝ ժողովատեղի, որ տակաւին կը մնայ անաւարտ:

Գործունեայ, նկարագրով՝ չէն ու շատ սրամիտ, կ'առինքնէ ամբողջ ժողովուրդը, մեծապէս նպաստելով գիւղի հոգեւոր վերելքին:

Եւ ահա՛ անակնկալօրէն, Հ. Կոմիտաս կը հեռանայ այս աշխարհէն, իր սիրելի գիւղէն ու գիւղացիներէն, որոնց համագիւղացի էր դարձած՝ հայրական սիրով:

«Ազգին համար» — ինչպէս սովոր էր ըսել —, աշխատեցաւ մինչեւ վերջին շունչը, մեծ անձնուիրութեամբ:

Անդամ էր Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերակցութեան եւ Ճինիշեան Հիմնադրամի Հայաստանի Խորհուրդներուն, ժիր գործակցութեամբ:

«ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԶԱՆԱԶԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐՈՎ ԿԸ ՋԱՆԱՅ ՄԵԶ ԲՆԱՋՆՋԵԼ»

ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ

«Ենի Եւզեբը» թերթի աշխատակից Ճէյնէթ Զուհաճը Ակոյ Օգոստոս 27-ին բաւական լայն տեղ յատկացուցած էր հայ եւ յոյն փոքրամասնութիւններու հարցերուն, որոնց գլխաւոր առանցքը կը կազմէ կալուածներու վրայ դրուած սահմանափակումը: Թղթակիցը կը նշէ, որ հայ եւ յոյն համայնքի ներկայացուցիչները այլեւս խզեցին լռութիւնը ու սկսան գանգատիլ իրենց վրայ ի գործ դրուած խտրականութենէն: «Տարիներէ ի վեր այս հողերուն վրայ երկրորդ կարգի հայրենակիցի վերաբերում տեսանք, իսկ մենք այս երկրին հարազատ զաւակներն ենք, այս երկրին ծառայած ենք, այլեւս կ'ուզենք առաջին կարգի հայրենակից նկատուիլ», կ'ըսեն անոնք: Ճիշդ է, որ Հայերը կրօնական ամէն տեսակ ազատութիւն կը վայելեն, բայց բուն հարցն է հաստատութիւններու վրայ ի գործ դրուած ճնշումը: Համայնքները, պետութեան եւ քաղաքապետութիւններու կողմէ բացուած դատերու եւ ի գործ դրուած ճնշումներու հետեւանքով անհամար կալուածներ եւ հողամասեր կորսնցուցած են: Որովհետեւ այսօր համայնքային մարմին մը ո՛չ նոր կալուած կրնայ ստանալ, ոչ ալ կրնայ իր ծախածին տեղ նորը գնել: Ծախուած կալուածին փոխարժէքն ալ պետութեան կողմէ գրաւի տակ կը դրուի եւ համայնքին կը մնայ օգտագործել միայն այդ դրամին տոկոսը:

Թերթը թարգման կը հանդիսանայ Հայոց Պատրիարքարանի մամլոյ բանբեր Լուիզ Պաքարի այն կարծիքին, թէ պետութիւնը 1970-ին նոր կանոններ գործադրել սկսաւ, երբ տեսաւ, որ որոշ թաղամասերու մէջ Հայերը աւելի խիտ բնակչութիւն հաստատել սկսած են:

Իսկ յոյն համայնքի անունով Թարապիոյ Մեթրոպոլիտ Կոնստանթին, կ'ընդգծէ թէ կրօնական ազատութիւն կայ, բայց հաստատութիւններու վրայ ի գործ դրուած ճնշումները երկրորդ կարգի հայրենակից կը դարձնեն փոքրամասնութիւնները:

Ապա յօդուածագիրը լայն բացատրութիւններ կու տայ 1936-ի յայտարարագիրներուն մասին, որոնց պատճառաւ այսօր բարոյական անձնաւորութիւններու վրայ 1936-էն վերջ արձանագրուած կալուածները մի առ մի ետ կ'առնուին, կամ կը վերադարձուին նախկին տէրերուն կամ կը փոխանցուին պետական գանձին:

Յոյն համայնքի փաստաբաններէն Վասիլ Գարամանոս օրինակներ կու տայ եւ կ'ըսէ, թէ միայն Զարիֆուս անուն Յոյնի մը վրայ արձանագրուած են աւելի քան 300 կալուածներ եւ կղզիներուն կէսը, որոնք մի առ մի ետ կ'առնուին, որովհետեւ Զարիֆուս ժառանգորդներ չունի:

1971-ին գերագոյն ատեանի կողմէ տրուած որոշումի մը համաձայն, ոչ Թուրք հաստատութիւնները կալուածի չեն կրնար տիրանալ:

Այսօր Հայ համայնքը աւելի քան 30 կալուածներ կորսնցուցած է, իսկ Յոյները՝ աւելի շատ: Միայն Պալըքլըի Յունաց հիւանդանոցին պատկանող 105 կալուածներ եւ Պուրկազ կղզիի կէսը այս ձեւով ելած է համայնքին ձեռքէն: Այսպիսի սահմանափակումներու պատճառաւ Հայեր եւ Յոյներ սկսած են արտագաղթել եւ այսօր երկրին մէջ մնացած է 80 հազար Հայ եւ 3 հազար Յոյն:

Թղթակիցը կ'եզրակացնէ.

— Իրականութեան մէջ այս համայնքները մեծ բան չեն ուզեր Թուրք պետութենէն: Անոնք պարզապէս կ'ուզեն որ համայնքային հաստատութիւններու կացութիւնը ճշդող յստակ եւ նոր օրէնք մը քուէարկուի: Իսկ յոյն համայնքը կ'ըսէ. «Առկայ օրէնքները նոյնութեամբ թող գործադրուին, այդ ալ կը բաւէ»:

ԱՄԼԱՑՈՒՄԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ

Շուէտի մէջ երեւան հանուած բռնի ամլացումներու թղթածրար մը մեծ զարմանք պատճառեց ամբողջ աշխարհին: Այդ գործողութիւնները կատարուած էին 1935-1976-ին, 60 հազար հոգիի վրայ որոնց մեծ մասը կիներ են: Մեկնակէտը այն է որ մտային կամ բարոյական թերութիւններու տէր նկատուած այդ անձերուն սերնդագործումը վտանգ կը հանդիսանար առողջ ընկերութեան մը:

Համարկումի մեծ կարողութեամբ հիացում առթած այդ երկիրը բոլորովին նոր դիմագիծով մը կը յայտնուի այսօր. իսկ այդ մարդիկը որոնք արժանի չէին տեսնուած ամէնուն կողմէ գնահատուած ընկերութեան մը ամբողջական անդամ նկատուելու, կը խուսափին արտայայտուելէ նոյնիսկ երբ երկրին քաղաքական դասը իր մեղայականը կը ներկայացնէ: Այնքան ծանր կը ճնշէ անոնց վրայ յանցապարտութեան, ամօթի զգացումը ու այնքան արմատապէս խաթարուած են մակարդակներ եղած ըլլալու պարագան:

Անոնք որոնք կը համարձակին խօսիլ այդ ցաւալի անցեալին մասին, կու տան իրենց ամլացումին չարժառիթները. բանակի հանգստեան կոչուած սպայ մը կ'ըսէ թէ շատ անառակ պատանի մըն էր, դպրոցը խարդախութիւններ ըրած, եւլն.: 13 տարեկանին տարուած է դաստիարակիչ կեդրոն մը ուրկէ կարենալ արձակուելու համար պայման դրուած է որ ամլացուի: Ծնողքը առանց հասկնալու խնդրին էութիւնը, հաւանած են: Կին մը կը պատմէ թէ ապօրինի երախայ մըն էր, ինչ որ 40-ական թուականներուն ամօթալի բան կը համարուէր, յաճախակի փախուստներ կ'ունենար: Կ'ենթադրէ որ անբաղձալի յղութենէ մը խուսափելու համար զինք ամլացուցած են. նաեւ ընկերութեան մէջ իրեն նմաններ չունենալու համար:

Այն լրագրողը, Մ. Զարէմպա, որ հրապարակած է հարցը, կը զարմանայ զոհերու մեծ մասին քով ըմբոստութեան բացակայութեան: Ընդհանուր է ամբողջ սերունդի մը երախտագիտութիւնը ընկերային — ժողովրդավար պետութեան նկատմամբ: Ան է որ 1925 — 50 տարիներուն երկրին ապահոված է բարգաւաճումի աննախընթաց թափ մը: Ու տոր մէկտեղ ամէն նախաձեռնութիւն, որքան ալ անընդունելի ըլլայ, հաշտ աչքով դիտուած է:

Շուէտի խնդիրը արդիւնքը չէ եղած ցեղապաշտական տեսութեան մը. ան նպատակ ունեցած է ստեղծել առաւելագոյն չափով առողջ հաւաքականութիւն մը: Հոն տեղ պէտք չէ ունենային մոլութիւններու տէր ծնողներու զաւակները, անուղղայ նկատուածները, եւայլն:

Այսուհանդերձ, լրագրողը կ'ըսէ թէ կապեր կային նացիներու եւ շուէտացի ընկերաբաններու միջեւ, որոնք կողմնակից էին ընկերութեան բարւոքման սերոյն պարտադիր ամլացումին: 1942-ին շուէտական ընկերային հարցերու նախարարութիւնը հրահանգած էր որ ցանկագրուին երկրին բոլոր ցիկաններն ու դատարկապորտները: Բոլորին ուղեղները չափուած էին: Կային հողերոյժեր որոնք մտաւոր թերութեան մը տէր դատարկապորտներու ամլացումը հարկաւոր կը նկատէին հակառակ անոր որ այդ մարդիկը հարազատ Շուէտացիներ էին:

Պատմաբան կին մը որ կ'ուսումնասիրէ ամլացումի թղթածրարները, գտած է կրօնաւորի մը նամակը որով ան կը հրահանգէր աշակերտներէն մէկուն ամլացումը, այն պատճառաբանութեամբ որ կրօնքի դասը չէր սորվեր...: Մէկը ամլացումի վտանգի կ'ենթարկուէր նաեւ իր դրացիներուն կամ մէկ ուսուցիչին մատնութեամբ: Իրմէ կը պահանջուէր, որ թուէ Շուէտի թագաւորները, կամ ըսէ թէ ո՛ր նահանգին մէջ կը գտնուէր Մալմէօ քաղաքը: Եթէ չկարենար պէտք եղած պատասխանները տալ, կ'ամլացուէր: Այդ գործողութեան կ'առաջնորդէր նաեւ բարոյական չափանիշներու անտեսումը. շատ հզօր ազդակ էր նաեւ ընտանեկան պատճառաբանութիւնը: 1960-70 տասնամեակին կ'ամլացուէին բոլոր այն կիները որոնք կ'ուզէին վիժում ընել:

Մ. Զարէմպա կ'ըսէ թէ նոյնիսկ օրէնքին 1976-ին ջնջումէն ետքն ալ ամլացման պարագաներ արձանագրուած են: Բազմաթիւ կիներ բողոք ներկայացուցած են որ առանց իրենց գիտութեան ամլացուած են, ծննդաբերութեան մը ընթացքին:

Զարմանալի է կարդալ որ Զարէմպա ընդդիմադիրներ, քննադատողներ ալ ունի: Ընկերային — ժողովրդավարներու թերթը անոնցմէ է. կ'ըսէ թէ քօղարկուած նացիներ նկատելով ընկերային — ժողովրդավարները, ան կ'ուզէ վարկաբեկել համակարգը: Ամէն բան իր շրջանակին մէջ պէտք է դիտուի:

Այսուհանդերձ, երեսփոխանական ընտրութիւններուն տարի մը միայն մնացած, երկրին գլխաւոր կուսակցութեան համար կաշառակերութեան խնդիրներու, անգործութեան մրցանիչ մակարդակի մը հետ յաւելեալ հարուած մը եղած է այս թղթածրարին հրապարակումը:

Նիւթին մասին Ֆրանսական մօտեցումը կը մերժէ ամէն պարտադրանք: 1996-ին հարց եղած է մտային անկարներու ամլացումը: Բարոյական հարցերու ազգ. Կոմիտէին նախագահը յայտնած է թէ անընդունելի է ամէն ամլացում երբ չկայ ենթակային կամքը: Միակ պարագան որ կ'արտօնէ ամլացումը, բժշկական ստիպողութիւնը կրնայ ըլլալ:

Այսուհանդերձ, շաբաթաթերթի մը հրապարակումները թէ Ֆրանսայի մէջ տկարամիտներ բռնադատուած են ամլացումի, բաւական աղմուկի պատճառ եղած է: Կ'ըսուի թէ 15 հազար պարագաներ կան: Յիշուածները կը վերաբերին երիտասարդուհիներու որոնց տկարութիւնը երբեմն հետեւանք է ֆիզիքական խանգարումի: Անոնց ամլացումին գլխաւոր պատճառը սեռային հակումներն են որոնք վախցուցած են ծնողքները ու դիմած են ամլացումի ապահով ճամբուն, հիմնապէս փրկուելու համար անբաղձալի հետեւանքներէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹՂԼԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

— Ուրիշ ճար չկար, պատասխանեց Մանուկ կարուկ կերպով, ես ժամկոչի մը համար չեմ ուզեր Մարգար էֆէնտիին ու Միհրանիկ էֆէնտիին հետ գէշ մարդ ըլլալ, հետեւաբար լաւագոյն էր խօսակցութիւնը ուրիշ նիւթի մը վրայ բերել:

— Այս առտուան թերթերը կարդացի՞ր, հարցուց:

— Աչքէ անցուցի, պատասխանեց Մանուկ օղիի գաւաթը պարպելով:

— Նոր բան մը կա՞յ...

— Վարչութիւնը նոր պատուիրակ մը պիտի ղրկէ եղեր Երուսաղէմ եւ...:

— Ձգէ՛, վազ անցիր սա Երուսաղէմի խնդրէն, ա՛լ համը փախաւ, գոչեց Ռաֆիկ, քաղաքական բան մը կա՞յ, ան նայինք...

— Ինկիլիզը նորէն քիւլահ մը հագըր կ'ընէ կոր, ամմա՝ նայինք որո՞ւն գլուխը պիտի անցընէ:

Ինկիլիզին անունը լսելուն պէս Ռաֆիկ աղայի դէմքը ճառագայթեց, ոգեւորուեցաւ:

Ինկիլիզը իր սիրական կուռքն էր, իր պաշտամունքին միակ առարկան: Ինկիլիզը ինչ ըսէ նէ՝ ան կ'ըլլայ, կը պատգամէր, ամէն անգամ որ քաղաքական կնճռոտ կացութեան մը առթիւ խօսք բացուէր: Ոսկերիչներու շուկային քաղաքական երկու մեծ բաժանումներուն —Ինկիլիզեան եւ Մոսկոֆեան— առաջնոյն պարագլուխներէն մէկէն էր Ռաֆիկ աղա, եւ այս պատճառով յաճախ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենար Մոսկոֆեաններուն հետ:

— Է՛յ, ի՞նչ է եղեր, պատմէ՝ նայինք, հարցուց, հետաքրքիր, իր բարեկամին:

— Սըր Էտուարտ Կրէյ յայտարարեր է որ եթէ մերձաւոր Արեւելքի արդի կացութեան մէջ փոփոխութիւններ մըտցնելու հարկը զգացուի եւ արտաքին միճամտութիւններ ի յայտ գան՝ Անգլիա, հաւատարիմ իր դարաւոր քաղաքականութեան, իր ուղղութիւնը պիտի որոշէ դէպքերու առնելիք հաւանական ընթացքին համապատասխան կերպով:

Ռաֆիկ աղա հակառակ Սըր Էտուարտ Կրէյի մասին ունեցած անսահման ոգեւորութեան, չկրցաւ որոշակի ըմբռնել յայտարարութեան իմաստը:

— Սա լրագիրը քովդ է նէ՝ ինծի տուր, ըսաւ Մանուկ աղային որ փութաց բարեկամին խնդիրը կատարելու:

— Շունչանորդին անանկ լաւտիկլի խօսք մը ըրեր է որ, ըսաւ, մէջէն չելլուիր կոր:

— Ես ալ աղէկ մը չկրցայ հասկնալ, խոստովանեցաւ Մանուկ աղա:

— Քար մը կայ ամմա, որո՞ւ է...

Եւ Ռաֆիկ աղա մխրճուեցաւ քաղաքականութեան խորը եւ իջաւ մինչեւ Դըրիմի պատերազմ:

— Ա՛լ երթանք, ընդմիջեց Մանուկ աղա ոտքի ելլելով, ժամը մէկն է...

— Վա՜յ, այդչա՞փ եղեր է:

Երկու Թաղականները ժամադիր ըլլալով՝ իրիկուան դէմ կրկին միացան ու գացին Պօղոս էֆէնտիին բնակարանը, առտուան միջադէպը բացատրելու:

Թաղական խորհրդի ատենապետը կը պատրաստուէր կնոջը հետ պտոյտի երթալու, այսուհանդերձ հիւրերը ընդունեցաւ, մանաւանդ որ այս վերջինները յայտարարեցին թէ՝ քանի մը վայրկեան միայն պիտի մնային:

— Վաղը առտու ժամկոչ Վարդանը պիտի ճամբենք, ըսաւ Մանուկ աղա:

— Ինչո՞ւ, ինչ կայ որ, հարցուց ատենապետը:

— Անանկ պէտք եղաւ... քու մեկնելէդ ետքը Սասունեան էֆէնտին ու Միհրանիկ էֆէնտին եկան, եւ իրեն դէմ բողոքներ ըրին:

— Բայց խնդիրը ի՞նչ է...

Մանուկ էֆէնտի մանրամասնօրէն պատմեց առտուան այցելութիւնը:

Պօղոս էֆէնտի ինքն գայթակղեցաւ պատահածին համար, մանաւանդ շատ ցաւ զգաց որ անուղղակի կերպով վշտացուցած էին Մարգար էֆէնտին: Անանկ հարուստ եւ հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը գրաւող անձ մը վշտացնել արդարեւ աններելի էր:

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ, անմիջապէս ճամբելու է այդ ժամկոչը, Մարգար էֆէնտիէն ալ ներում խնդրելու է եղածին համար:

— Մենք արդէն ներում խնդրեցինք:

— Ես ալ պէտք է գինքը տեսնեմ ու ներում խնդրեմ:

— Աղէկ կ'ըլլայ... ուրեմն այսպէս որոշում տրուեցաւ: Ես արդէն վստահ էի որ դուն ալ Վարդանի ճամբուելուն պիտի չհակառակէիր, այսուհանդերձ չուզեցինք առանց քու գիտութեանդ բան մը ընել... ուրեմն ձեր պտոյտին արգելք չըլլանք, մնաք բարով:

Տաղիկ, որ մինչեւ այն ատեն լուռ ունկնդիր եղած էր այս խօսակցութեան, յանկարծ ոտքի ելաւ ու իր ամուսնոյն դառնալով, գոչեց.

— Ժամկոչը տեղ մըն ալ չպիտի երթայ, հոն պիտի մնայ...

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց Պօղոս էֆէնտի:

— Որովհետեւ ինք բնաւ յանցանք չունի, ես բոլոր աթոռը հոն դնէ ու ինք ալ հնազանդեցաւ:

— Ճիշդ ինքն ալ այնպէս պատմեց, ըսաւ Ռաֆիկ աղա որ մինչեւ այն ատեն խօսքի չէր խառնուած, բայց Մանուկ աղան քաշուեցաւ բսելու:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

բարեփոխումներու հետ ... բարեզրեանի, դեսպաններու եւ պաշտօնատարներու հետ այցելած է Ծիծեռնակաբերդ, ծաղկեպսակ դրած Եղեռնի յուշարձանին ու մտած ցեղասպանութեան թանգարան: Ն. Պէրրի թանգարանին յանձնած է անցեալ Մայիս 3-ին 1915-ի ցեղասպանութեան մասին Լիբանանի Խորհրդարանին ընդունած բանաձեւին բնօրինակը: Յաջորդ օրն ալ այցելած է Էջմիածին:

Սեպտ. 14-ին Ն. Պէրրի եւ Բ. Արարքցեան լրագրողներու հետ հանդիպում մը ունեցած են, ամփոփելու համար այցելութեան արդիւնքները: Ն. Պէրրի այդ հանդիպումին խօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին, ըսած է թէ իրեն համար հիմնական լուծումը կրնայ յաջողիլ տեղւոյն վրայ ՄԱԿ-ի հսկողութեան տակ կատարուելիք հանրաքուէի մը: Աւելցուցած է թէ եթէ այդ պարագային Ղարաբաղի ժողովուրդը անկախ ըլլալու կամքը արտայայտէ, Լիբանան անմիջապէս կը ճանչնայ անոր անկախութիւնը:

Խօսելով Հայաստան - Լիբանան գործակցութեան հեռանկարներուն մասին, Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը ըսած է թէ Հայաստան կրնայ օգտուիլ իր երկրին զբօսաշրջութեան եւ դրամատնային գործունէութեան փորձառութենէն:

⁂

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՋԱՒԱԽՔ ԱՅՑԵԼԱԾ

Սեպտեմբեր 14-ին Ջաւախք կատարած այցէն Թիֆլիս վերադարձած է Խորհրդարանի նախագահը Զ. Ժվանիա: Ախալքալաքի մէջ մամուլի ասուլիսին ան յայտնած է որ տեղական խնդիրները, որոնց մասին խօսուեցաւ, բնորոշ են նաեւ երկրին միւս մասերուն եւ թէ հիմնական խնդիրը կեդրոնին շրջաններուն հետ կապն է:

⁂

ՀԱՅԿ. ԿՈՆԵԱԿԸ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ

Տիրասպոլի կոնեակի գործատան 100-ամեակին առթիւ 50 երկիրներու մասնակցութեամբ կոնեակի մրցում մը տեղի ունեցած է: Հայկական Անի, Տօնական, Նայիրի, Կիլիկիա, Սպարապետ կոնեակները արժանացած են ոսկէ մետալներու: Սեպտեմբեր 28-30 կը նշուի Երեւանի կոնեակի գործատան 110-ամեակը որուն առիթով եւս նման մրցում կը կազմակերպուի:

⁂

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏԻՐԱՑԱԾ ԵՐԿՈՒ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ

Փոքր ջրելեկտրակայանները սեփականաշնորհելու մրցոյթին Բ. փուլին, Գորէգի շրջանէն ֆրանսական ընկերութիւն մը տէր եղած է Կապանի «Ողջի 2» եւ «Ողջի 3» կայաններուն: Նախապատրաստական աշխատանքը կատարած է «Ուժանիւթ Հայաստանին» ոչ կառավարական ֆրանսական կազմակերպութիւնը: Տարուած աշխատանքին կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է ջրելեկտրակայաններու փորձագէտ Օ. Պալապանեան:

⁂

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Լեհաստանի Վրոցլաւ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ըմբշամարտի յունահռոմէական ոճի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցաշարքին մասնակցած Հայաստանցի հինգ մարզիկներէն միայն դիմրեցի Արմէն Ջուղարեան (54 քկ.) յաջողած է պատուանդան բարձրանալ, որպէս երկրորդ եւ իբրեւ այդ արծաթէ մետալակիր. ան աւարտական խաղին 0-1 պարտուած է իր Թուրք մրցակիցէն:

Տխուր երեւոյթ եղած է հաստատել որ Ատլանթայի ողիմպիականներուն Հայաստանի միակ ոսկի մետալը պահողը ախոյեան Արմէն Նազարեան (58 քկ.) հանդէս եկած է Պուլկարիոյ կազմէն, անոր դրօշակին ներքեւ: Ան գրաւած է Գ. տեղը: Կային նաեւ այլ հայ անուններ, ինչպէս Մխիթար Մանուկեան (63,5 քկ., Ղազախստանի հաւաքականէն) եւ Ալֆրէտ Տէր-Մկրտչեան (Գերմանիոյ կազմէն) որոնք համապատասխանաբար գրաւեցին 5-րդ եւ 3-րդ տեղերը:

Իր քրոջ զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՔԷՅ ՀՈԼՈՈՒԷՅԻ
KAYE HOLLOWAY
(Ծնեալ՝ Գեղուհի Հէքիմեան)

Docteur en droit de la faculté de droit de Paris
Diplômée de l'Ecole des Sciences politiques et économiques de Londres
Licenciée ès Lettres de la Sorbonne
Membre du Comité Français de l'ASSOCIATION DE DROIT INTERNATIONAL

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 12-ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Famille Tavitian
16, Place du Marché
92200 Neuilly-sur-Seine

⁂

Ողբացեալը՝ ծնեալ Գեղուհի Հէքիմեան ծնած էր Տրապիզոն: Անգլիահպատակ, երկար տարիներէ ի վեր Փարիզ կ'ապրէր: Ծանօթ էր որպէս հեղինակութիւն մը միջազգային իրաւագիտութեան եւ քաղաքական գիտութեան մէջ, շնորհիւ դասախօսութիւններու եւ գիրքերու որոնց մասնակցած էր բազմաթիւ երկիրներու մէջ, արեւմտեան թէ արեւելեան Եւրոպա:

Քէյ Հոլոուէյ հեղինակ էր նաեւ հատորներու. -
«Les Réserves dans les traités internationaux», «Modern Trends in Treaty Law», «Recents Developments in France», «Le Canada : Pourquoi l'impasse», եւ իր վերջին հատորը՝ «Յուշերս» լոյս կը տեսնէ քանի մը ամիսէն: Հեղինակի իր հանդամանքը եւ բրիտանական հպատակութիւնը թոյլ տուած են իրեն որ պաշտպան հանդիսանայ Հայ Դատին, որու օժանդակած է մասնակցելով բազմաթիւ նստաշրջաններու դարուս առաջին ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

-ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԸ-

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստանի Հիմնադրամի Ղարաբաղի որբերուն (բաժանել «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին փայլակ կիրակոսեանի թարմ յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան վարագայ Սրբոյ խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանթէօ-Գաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեանէ եւ 500 Ֆր. Նոր Սերունդէն, իր ողբացեալ անդամուհի՝ Արփինէ Փափազեանի մահուան առթիւ:

⁂

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի, Կոնէսի, Վիլիէ - լը - Պէլի, Սարսէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը Յակոբ Ֆէնենեանի մահուան առթիւ որպէս նուիրատուութիւն ընդամէնը 1.700 Ֆր. ստացած է հետեւեալ անձերէն. - Տիկին Սոնիա Շամլեան, Պ. Արման Շամլեան, Տիկին Սիրանոյշ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պառոնեան, Տիկին Քնարիկ Պառոնեան, Տիկին Ռոզ Գալճեան:

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien

pour les enfants francophones de 8 à 13 ans

les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.

En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.

Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30

Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.

L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*

Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան տարելիցի կապակցութեամբ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանութիւնը նախաձեռնել է մի շարք մշակութային եւ պաշտօնական միջոցառումներ; այդ թւում.-

● Դասական երաժշտութեան համերգ՝ մասնակցութեամբ հայաստանցի տաղանդաշատ երիտասարդ երաժիշտներ Վահան Մարտիրոսեանի, Դաւիթ Յարութիւնեանի եւ Ալեքսանդր Զաուչեանի, Փարիզում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան, ՀՀ Արտաքին Գործերի նախկին նախարար Վահան ՓԱՓԱԶԵԱՆ-ի, Շառլ ԱԶՆԱՒՈՒՐ-ի ու Մստիսլաւ ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ-ի հովանաւորութեամբ, (Սեպտեմբերի 21-ին, ժամը 17, Գորթօ դահլիճում, հասցէն՝ 78, ռիւ Գարտինէ, Փարիզ 17րդ),

● Սփիւռքահայ նկարիչ Կարոյի ստեղծագործութիւնները ցուցահանդէս (Սեպտեմբերի 19-26, բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերը, ժամը 17-20, ՀՀ դեսպանութեան շէնքում):

Նոյն միջոցառումների ծիրում՝ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանատունը կազմակերպում է պաշտօնական ընդունելութիւն, Սեպտեմբերի 22-ին, ժամը 12·30-14·30, ՀՀ դեսպանութեան շէնքում, որից յետոյ դեսպանութիւն են հրաւիրւում բոլոր մեր այն հայրենակիցները, ովքեր կը կամենան Անկախութեան Տօնը նշել հայրենի դեսպանատանը:

ՖՐԱՆՍԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՄԼՈՅ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

1997 - 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30-ին.

- Հայերէն լեզու,
- Պատմութիւն [illegible]
- Պաէալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
- Երգ,
- Պար,
- Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 17-ի առաւօտեան, ժամը 9-էն սկսեալ:

⁂

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. - 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 SEPTEMBRE
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.204
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.204

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ 4% կ'աւելցնէ, Յունուար մէկէն սկսեալ, Սէ–Էս–Ժէ–ն (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն, հաստատուած Ռոքարի օրով), 3,4%–էն ներկայիս հասցնելով 7,4%–ի: Ասոր փոխարէն աշխատաւորներու հիւանդութեան Սնտուկի սակը 4,75 նուազում պիտի արձանագրէ, ինչ որ նպաստաւոր կացութիւն մը պիտի ստեղծէ, զարկ տալու համար սպառումի եւ գնելու կարողութեան: Յատուկ կարգադրութիւններ կը նախատեսուին թոշակառուներուն եւ գործազուրկներուն համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. Ժողովի ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ խմբակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Ժան–Լուի Տըպրէ, այսինքն՝ Շիրաքի հաւատարիմը ընդդէմ Ֆրանք Պորոթրայի որ Սէկէնի շրջանակի նախընտրեալն էր: Ներքին նախկին նախարարը 81 ձայն ստացաւ մինչ Պորոթրա միայն 57: Խնդացողներ կան ոչ միայն ընկերվարականներուն մէջ այլեւ ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի եւ Իւ–Տէ–էՖ–ի, որովհետեւ Տըպրէ մեծ անձնաւորութիւն մը չի նկատուիր որ մարդ վախցնէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական համայնքի պարագլուխը՝ Ռ. Տէնքթաշ կոչ ըրած է Կիպրոսի նախագահ՝ Գլերիտէսի որ միասնաբար յանձնառու ըլլան, յանուն երկու ժողովուրդներուն (Թուրք և յոյն) շարունակելու համար բանակցութիւնները «աւելի առողջ մթնոլորտի մը մէջ»: Աւելցուցած է որ պիտի չուզէ հարցին կարգադրութիւնը զինու զօրութեամբ:

ԱՐԱՖԱԹ ապաստան տուած է Երիքոյի մէջ 11 սեֆարտ Հրեաներու որոնք արտաքսուած են Երուսաղէմէն: Այլ ընտանիքներ ալ պիտի գան, որովհետեւ ապօրէնի կերպով տեղաւորուած էին բնակարաններու մէջ որոնց մատակարարութիւնը յանձնուած է հրէական գործակալութեան: Սեֆարտները (միջերկրականեան երկիրներու Հրեաներ) կը դժգոհին որ շատ դէշ վերաբերում կայ իրենց հանդէպ. «Իսրայէլի Սեւերն ենք, կ'ըսեն, Աշքենազներն ալ՝ Սպիտակները: Մեզ կ'ատեն»:

ԿԱԹՆԵՂԷՆՆԵՐԷՆ ետք (կաթ, կարագ, պանիր) կը յայտնուի որ կարմիր միսին եւ ձուկին մէջ ալ տիոքսին կայ, այսինքն խլիրդաբեր զօրաւոր թոյն մը: Ֆրանսայի Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնն է որ հաղորդած էր առջի օր թէ տիոքսին կայ կաթին, կարագին եւ որոշ պանիրներու մէջ, այժմ հարցը ծաւալ կ'առնէ:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ 140 քիլոմեթր հիւսիս՝ Քաֆր–էլ–Շէյխի շրջանը, 29 պատանիներ մեռած են, 54 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, կառքի արկածի մը հետեւանքով: Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան հանրակառքը որ երիտասարդ աշխատաւորներ (14–էն 17 տարեկան) կը փոխադրէր, գետակ մը ինկած է, վարորդը կորսնցուցած ըլլալով ղեկին հակակշիռը: Եգիպտական օրէնքով 14 տարեկանէն իսկ արտօնուած է աշխատիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՊՆԴԷ ՂԱՐԱԲԱՂ – ԱՏՐՊԵՋԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր 16–ին ընդունելով Գերմանիոյ խորհրդարանական խմբակը որ Հայաստանի իրադրութեան մօտէն ծանօթանալու նպատակով Երեւան կը գտնուէր, վարչապետ Ռ. Քոչարեան հանգամանօրէն անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին եւ շրջանի ապահովութեան խնդիրներուն: Ան ըսած է թէ հակամարտութիւնը միայն քաղաքական լուծում կրնայ ունենալ եւ պէտք է բացառել նուէթի գործօնին շահարկումը: Նոյնատեն շեշտած է որ առանց Ղարաբաղ – Ազրպէյճան ուղղակի բանակցութիւններու դժուար է գտնել երկու կողմէ ընդունելի լուծումներ:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՆՇՈՒԱԾ

Գիւմրիի մէջ Սեպտեմբեր 14–ին նշուած է Մխիթարեան միաբան Հ. Ներսէս Արք. Տէր–Ներսէսեանի կրօնական եւ գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը: Ներկայ գտնուած ու շնորհաւորանքի խօսք ուղղած են Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան, Ներսէս Արք. Պօզապալեան, Շիրակի մարզպետը, Պապին ներկայացուցիչը եւն.: Յոբելեարը 1992–էն ի վեր գործունէութիւն կը ծաւալէ Հայաստանի մէջ որպէս հայ կաթողիկէ առաջնորդ:

ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 16–ին յայտնի դարձած է որ Հրազդանի թիւ 73 ընտրատարածքի երեսփոխանական երեք թեկնածուներն են Վ. Սիրադեղեան (ՀՀՇ), Աշոտ Միքայէլեան (ՀԿԿ) եւ Ռուբէն Եգորեան (անկուսակցական): Մինչեւ Հոկտեմբեր 1 պէտք է աւարտի երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ռալի–քրոսի Վրաստանի բաց ախոյեանութեան, որ օրերս տեղի ունեցած է Գորիի մօտերը, մասնակցած են նաեւ հայ վարորդներ: Քսան հազար հանդիսականներու ներկայութեան, Ալպէր Գրիգորեան, Արսէն Սարգիսով եւ Նուրի Յակոբեան գրաւած են խմբային առաջին տեղը, հակառակ անոր որ իրենց մրցակիցները աւելի լաւ կառքեր ունէին իրենց տրամադրութեան տակ: Բացի այս յաջողութենէն, անոնք անհատական դասաւորման մէջ ալ գրաւած են առաջին երեք տեղերը:

Քիքպոքսինկի Հայաստանի վարպետ, Եւրոպայի ախոյեան Արսէն Խաչատրեան այս օրերուն Լոս–Անճըլըսի մէջ վերջ գտած արհեստավարժ մրցաձեւերէն մէկուն՝ տրակա–ֆայթի մրցումներուն դարձած է աշխարհի ախոյեան: Ա. Խաչատրեան (70 քկ.) աւարտական մրցումին յաղթած է մեքսիքացի իր մրցակիցին՝ Ֆերնանտօ Գալերասի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂ ԿԱՅ ԵԹԷ «ԴԱԺԱՆ» ՉԷ

Նիւ–Եորքի էլիս կղզիին ներգաղթի թանգարանը մերժեր է տեղ տալ 1915–ի եղեռնէն դրուագներ ներկայացնող լուսանկարներու: Այդ նոյն կղզիին վրայ 1892–էն 1954 գործած է ներգաղթի կեդրոնը ուրկէ անցնելով ԱՄՆ մուտք գործած են ամբողջ աշխարհէն միլիոնաւոր գաղթականներ: Այսօր վայրը քաղաքին զբօսաշրջական կարեւոր կեդրոններէն է. մեծ թիւով այցելուներ կ'ունենայ:

1915–ի լուսանկարներու տեղ տալու ներկայի մերժումով թանգարանը առաջին դժկամութիւնը չէ որ կ'արտայայտէ հայկականին հանդէպ, իր իսկ հանգամանքին հակասելու գնով: Նորութիւն կարելի է նկատել այս անգամուն տրուած բացատրութիւնը. Հայերու ցեղասպանութեան լուսանկարները մերժուեր են որովհետեւ «չափազանց դաժանութիւն» կայ եղեր անոնց մէջ: Նաեւ պատճառաբանուեր է որ մերժումը դիտողներու «ցնցում չպատճառել»ու նպատակով է...: Շատ հաւանօրէն մերժումը պիտի դժուարանար եթէ 1915–էն թանգարանին տրուէին, օրինակ՝ ամերիկեան միսիոնարական խումբերու ջանքերով կատարուած որբահաւաքէն, կամ որբախնամ անոնց գործունէութիւններուն մասին վկայող լուսանկարներ...:

Ցեղասպանութիւն մը ծանօթացնելու, յիշեցնելու սահմանուած ատաղձին «դաժանութիւնը» մերժումի պատճառ նկատող կեցուածքը ամէնէն թափանցիկ ձեւով մէկ բան կը մատնէ. թէ խտրականութեան, գրաքննութեան անշեղ քաղաքականութիւնը կ'արհամարհէ նոյնիսկ ծիծաղելի ըլլալու պարագաներ: Ատով նոր տարածք մըն ալ կ'աւելնայ 1915–ին նկատմամբ Արեւմուտքին ընդհանուր արժեւորումին որ մինչեւ այսօր կ'ամփոփուէր «արհամարհանք»ի գլուխին տակ: Իսկ էլիս կղզիի նոյն թանգարանը այդ մասին բաւական կէտ հաւաքած է արդէն, նիւթին մասին կէս–կատար, խեղաթիւրուած, սխալ տեղեկատուութեամբ. բաներ որոնք այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են:

Այդպէս էր օրինակ պարագան «Յառաջ»ի աշխատակից Վ. Մատթէոսեանի որ հոն փետրուարին տրուած այցելութեան մը ընթացքին նշմարած էր թէ 1915–ը ներկայացուած էր որպէս «Թուրքիոյ մէջ բռնութեան նոր ալիք»ի մը սկիզբ Հայերու դէմ, իսկ այդ ալիքէն վերապրողները, անոնց պատումը զետեղուած էին «Թուրքիա» մակագրութեան տակ: Աւելորդ էր փնտռել «ցեղասպանութիւն», «եղեռն»ի նման որակումներ «աւելի քան մէկ միլիոն» մահացածներու նշումին քով (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 24, 1997): «Պատմութեան նենգափոխումը Ամերիկայի դուռնէն կը սկսի: Ինչո՞ւ տարբեր բան ակնկալել երբ դուռնէն ներս կը մտնես» հարցականով եզրակացուցեր էր Վ. Մատթէոսեան էլիս կղզիի թանգարանին մասին իր գրութիւնը:

Նոյնը չէ՞ պարագան այսօր եւս երբ այս անգամ Հայերու ցեղասպանութիւնը «դաժան» ըլլալու մեղքով կ'ամբաստանուի:

Հետաքրքրական պարագայ մըն ալ այդ առիթով ծագած վէճին մասին զբօսապարտէզներու տնօրէնութեան ներկայացուցիչին խօսքերը կը մատնեն. ան «չափազանցուած» նկատած է կատարուածին հանդէպ հայկական հակազդեցութիւններով ծագած վէճը. նաեւ աւելցուցած որ սխալ են այն ենթադրութիւնները որոնք Թուրքիոյ կողմէ ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարութեան փոխանցուած խնդրանք կամ ապսպրանք կը տեսնեն մերժումին ետին:

Ո՛չ, անշուշտ ոչ մէկ կապ պէտք է նեղադրել այդ ուղղութեամբ. մենք ենք յանցաւորը, մեր այն մէկուկէս միլիոն զոհերն են որոնք չեն կրցած ոչ դաժան ցեղասպանութեան մը զոհերը ըլլալ. ու փոխանակ ընդունելու մեր յանցանքը, յանդգնութիւնը կ'ունենանք տեղ պահանջելու էլիս կղզիի թանգարանէն, անտեսելով փափկազգած հոգիներու պատճառելիք մեր ցնցումը:

Գոնէ այս վէճը օրինակ ու դաս ծառայէր Ափրիկէի, Ասիոյ, այլ երկրամասերու զանգուածային զոհերուն, որպէսզի սխալը չգործէին «դաժանութեան» «վայրագութեան» փաստեր ձգելու իրենց ետին. որպէսզի տասնամեակներ ետք «հոգիներ ցնցել»ու յետ մահու դատապարտութիւնն ալ չկրէին:

Մե՛ղք որ անոնք անտեղեակ այս նրբութիւններուն, կը շարունակեն կրել հարուածներու, հալածանքներու դաժանագոյնը. ատով կը զրկուին լրատուներու պաստառներ ու ալիքներ ալ, առանց դոյզն մտահոգութիւնը ունենալու հանրութեան հաւանական ցնցումներուն:

Եւ տակաւին, վստահաբար, 50 – 100 տարի ետք անոնցմէ վերապրողներու շառաւիղները էլիսեան մերժումի մը պարագային պիտի համարձակին վէճերով խռովել ներգաղթի, ցեղասպանութեան թանգարանի մը նրբանկատ բծախնդրութիւնը:

Թ. ԱՐՓԻ

COMMUNIQUE DE PRESSE

A L'OCCASION du 6ème ANNIVERSAIRE de la REPUBLIQUE d'ARMENIE

La République d'Arménie fêtera, le 21 septembre prochain, le 6ème anniversaire de son accession à l'indépendance, et par là même au statut d'Etat-nation à part entière, membre de la Communauté internationale.

Indépendance dont chacun sait combien elle fut acquise de haute lutte, en dépit de l'appétit de ses voisins, petits ou grands...

Depuis, la République d'Arménie s'est dotée d'institutions démocratiques; elle élit son président au suffrage universel, elle se bat pour son développement économique.

Pourtant, indépendance n'y rime toujours pas avec intégrité territoriale. Le rattachement de la province arménienne du Nagorny Karabagh n'a pas encore trouvé de solution.

Au même moment, les majors pétrolières américaines... et françaises, les diplomaties occidentales et locales, négocient, chacune à leur façon, une place au soleil du nouvel eldorado de l'or noir : l'Azerbaïdjan.

Autant de raisons pour lesquelles il nous paraît important, en ce jour, d'apporter notre soutien à la jeune république totalement dépourvue de ressources naturelles à forte «valeur diplomatique ajoutée» qu'est l'Arménie, pour son malheur, et d'attirer l'attention sur les risques d'instabilité majeurs pesant actuellement sur la région caucasienne dans son ensemble.

Bon anniversaire donc, et longue vie !

ANDRE SANTINI
Ancien Ministre
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Vice-Président de l'Assemblée Nationale

ԿԵԴՐՈՆ-ՁԱԽԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ

Անցեալ Յուլիսին մահացաւ Ֆրանսուա Ֆիւրէ, մեր ժամանակներու կարեւորագոյն պատմաբաններէն մին: Անուանի են իր աշխատանքները Ֆրանսական յեղափոխութեան մասին: Հեղինակն է նաեւ «Պատրանքի մը անցեալը. փորձագրութիւն՝ Ի. դարու համայնավարական գաղափարին մասին» հատորին: Ամիսներ առաջ իրեն հետ հարցազրոյց մը կատարած էր Մասսիմօ Պոֆֆա, որուն Ֆիւրէ վերատեսութեան կ'ենթարկէ անցեալի միթոսները, կ'առաջադրէ թէ իսկական ձախը այն մէկն է՝ որ հակա-ամբողջատիրական պէտք է ըլլայ եւ՝ հաշիւի նստի շուկայի դրութեան հետ ու զայն նկատի առնէ: Ֆիւրէ կ'արծարծէ հարցեր, որոնց զարգացումն ու ներկայիս վրայ ունեցած ազդեցութիւնը ոչ միայն իրենց աւարտին չեն հասած այլ՝ կրնան նոր հոլովոյթներու ենթարկուիլ: Հարցազրոյցը իր այժմէականութիւնը կը պահէ, ինչպէս եւ շահեկանութիւնը ու թերեւս այդպէս շարունակէ երկար շրջանի մը համար, վերաբերելով Ի. դարու պատմական գլխաւոր փորձառութիւններէն մէկուն, որ է՝ համայնավար կարգերուն անցքը դէպի դրամատիրութիւն:

Մինչեւ 1956 համայնավար շարքերուն մէջ գործելէ ետք, Ֆիւրէ կուսակցութիւնը կը լքէ շռնդալից կերպով: Այսպէս, մօտէն առնչուած ըլլալով պատմական եւ գաղափարախօսական դրութիւններուն եւ զարգացումներուն, իր վերլուծումները տարկայական մեծ տարողութիւն կը ներկայացնեն, արմատապէս տարբերելով պարագայական այն մեկնաբանութիւններէն, որոնց կը պակսի ապրուածի շունչը:

Այն հարցումին թէ, տեղի ունեցող փոփոխութիւններէն ետք, ինքզինք հաշտուած կը զգա՞յ յետ-համայնավար ձախին հետ եւ թէ իր մերժումին պատճառները չքացա՞ծ են, Ֆիւրէ կը պատասխանէ թէ համայնավարութիւնը՝ իր կեանքին քաղաքական ամէնէն կարեւոր փորձառութիւնը եղած է եւ, իր վերջին գիրքին մէջ (վերը յիշատակուած), ձգտած է բացատրել պատճառները շատերու վրայ անոր բանեցուցած հմայքին երբ, երկրորդ Մեծ Պատերազմի աւարտին, իրենց համար համայնավարութիւնը միջոցը կը դառնար Ֆաշիզմին դէմ պայքարը շարունակելու: Ուստի, դրդապատճառները ազնուական էին: Բայց եւ այնպէս, Ֆիւրէ չի կրնար դէթ չդատապարտել իր եւ իրեն նմաններուն կուրութիւնը: Այն ատեն, հարկ էր ընդունիլ եւ մոռնալ տեղի ունեցած դատավարութիւնները, ստալինական սարսափը, պատերազմին առաջին երկու տարիները: Ֆիւրէ ինքզինք նաեւ բարոյապէս յանցաւոր կը զգայ, որովհետեւ իր սերունդը նոյնիսկ կանգնած է Խորհրդային Միութեան, անոր պատմութեան ամէնէն գէշ շրջաններուն մէկուն ընթացքին: Հարկ է նկատի ունենալ որ համայնավարական վարչակարգերը համոզումի գերագոյն աստիճանը կարողացան իրագործել՝ իրենց ամենասարսափելի փուլերու ընթացքին: Նոյնն է պարագան մաոյական Չինաստանին: Այս բոլորը ըսելով, Ֆիւրէի աչքին համայնավարութիւնը Ի. դարու մեծագոյն խնդիրը կը մնայ, դժուարահասկնալի, որովհետեւ իր առթած յոյսերը յաճախ իր ողբերգական իրականութիւնը կը քօղարկէին: Ֆիւրէի գիրքը, երկար ժամանակի համար, հանդուրժուէտ չէ եղած, որովհետեւ ինք յառաջդիմութեան գինուորագրեալներէն եղած է. մինչ, միւս կողմէ, յուսահատական՝ համայնավարութեան մասին եւրոպական ձախին ունեցած պատրանքներէն: Վերջերս, այդ խարկանքներու փարատումին բերմամբ, Ֆիւրէ աւելի հանգիստ կը զգայ: Բայց ոչ լրիւ կերպով, որովհետեւ ձախէն մաս մը կը շարունակէ համայնավար փորձառութեան ողբերգական նկարագիրը թերահասկնալ: Այսօր երկու ձախ կայ. մին հակ-ամբողջատիրական եւ միւսը հակա-Ֆաշիստ: Ֆիւրէ ինքզինք առաջիններուն հակամէտ կը նկատէ:

Այսուհանդերձ, հակառակ որ Խորհրդային Միութիւնը եւ Արեւելեան Եւրոպայի համայնավար վարչակարգերը վերջ գտան, յետ-համայնավարները կը շարունակեն ամէն կողմ վարկ ունենալ եւ մինչեւ իսկ կառավարութիւններու մաս կազմել: Ֆիւրէ այս պարագան հասկնալի կը գտնէ որովհետեւ, կ'ըսէ, համայնավարութիւնը անփառունակ անկում մը չունեցաւ: Անոր գոյութեան վերջին տասնամեակները ամենադէշերը չեղան: Իր ամէնէն ողբերգական շրջանը կ'երկարի երեսունականէն մինչեւ յիսունական թուականները: Հակառակն է այն ինչին որ տեղի ունեցաւ Ֆաշիզմի պարագային որ, ճիշդ իր փլուզումին ատեն, իր ամէնէն հրէշային սարսափները ցոյց տուաւ: Բաց աստի, համայնավարութիւնը տնտեսական մարզին մէջ կրեց իր պարտութիւնը: Հետաքրքրական է նկատի ունենալ թէ Ֆաշիզմ եւ համայնավարութիւն իրենց իսկ զէնքերով պարտուեցան. մին՝ ռազմականօրէն, միւսը՝ որովհետեւ, ինչպէս Ֆիւրէ պատկերային ձեւով կ'ըսէ, զոյգ մը կօշիկ կամ ինքնաշարժ արտադրելու ատաղձանին չէր գտնուեր: Ի վերջոյ, համայնավարութեան մահը համայնավարներուն իսկ ձեռքով իրագործուեցաւ: Գլխաւորաբար, Գորպաչովի: Սակայն, պէտք է աւելցնել իրողութիւնը որ, Արեւմուտքի մարդիկը գաղափար չունէին աղէտներու այն ահաւորութեան մասին՝ զորս համայնավարութիւնը Արեւելքի մէջ յառաջացուց: Ասոնք բոլորը ազդակներ են, որոնք նպաստեցին որ յետ-համայնավարները տեսակ մը անպարտութիւն վայելեն:

Բայց քաղաքական կուսակցութիւն մը, նոր սերունդի մը պատկանող ղեկավարներէ առաջնորդուած, պէ՞տք է, իսկապէս, իր անցեալին մասին հաշիւ տայ: Այս բանը պէտք չէ՞ պատմաբաններուն թողուլ: Ֆիւրէ կը պատասխանէ որ եթէ անոնք (նոր ղեկավարները) հաւատարիմ կ'ուզեն ըլլալ, չեն կրնար այս պահանջքը անտեսել քանի որ, կամայ թէ ակամայ, այդ անցեալին ժառանգորդներն են: Իրենց դիրքը կը նմանի ԺԹ. դարու Ֆրանսական ձախին, որմէ միշտ հաշիւ կը պահանջուէր իր Ժագոպէն ծագումին եւ 1793-ի Սարսափի մասին: Այսօր, ինչպէս անցեալին, օրինաւոր է հարց տալ թէ յետ-համայնավարները վերջապէս հաշտուա՞ծ են ազատութեան հետ կամ թէ ազատութիւնը իսկապէս իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը դարձա՞ծ է:

Ֆիւրէ յետոյ ուշագրաւ զուգահեռ մը կը գծէ ընկերվարութեան եւ ազատականութեան միջեւ, մատնանշելով որ անոնք նոյն խմորէն կը ծնին, որոնք յետոյ իրարու դէմ կռուեցան: Մէկը կամ միւսը անհատապաշտ քաղաքակրթութեան մը կը պատկանին եւ՝ ընկերութեան նպատակակէտ դարձուցած են անհատին նիւթական երջանկութեան ձեռքբերումը: Սակայն իրարմէ տարբերութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ, մինչ ազատականութիւնը համոզուած է որ անհատներուն միջեւ ազատ մրցակցութենէ՛ն կը ծնի ընկերային ներդաշնակութիւնը, ընկերվարութիւնը չի հաւատար որ կարելի է իսկական հաւաքականութեան մը հասնիլ՝ առանց շուկայական դրոյթը փշրելու:

Բայց, Ֆիւրէ կ'աւելցնէ, հաւասարութեան վրայ շեշտելը ընկերվարութեան համար բան մըն է՝ որմէ ան չի կրնար ձերբազատիլ, որովհետեւ ասիկա ժողովրդավար հաւաքականութիւնները բնորոշող շատ զօրաւոր զգացում մըն է, որոնք հիմնական երկու կիրքերէ տիրապետուած են. կ'ուզեն թէ՛ սպառել եւ թէ՛ հաւասար ըլլալ: Խորքին մէջ ժողովրդավար ընկերութիւններուն մէջ հաւասարութիւնը որպէս առաջատարութեան գրաւական կամ տիտղոս չընկալուիր:

Ընդհանրապէս, մեծ զգածուածութիւն կը յառաջացնէ, բան մը որ ժողովրդավար մարդուն յատուկ այլ կիրք մըն է: Ներկայիս, այս զգածուածութիւնը կամ վրդովումը, որ կարելի չէ անհետանայ, գէթ ծայրագոյն կերպով չափաւոր վերաբերմունքի ենթակայ է: Եթէ դէպի հաւասարութեան եւ ընկերային արդարութեան ուղղութեամբ լայնօրէն գործուի, հասարակաց հարստութեան աղբիւրներն իսկ կը ցամքին. իսկ եթէ դրամագլուխներուն վրայ տուրքերը շատ աւելցուին, անոնք պարզօրէն երկիրը կը լքեն:

Ներկայ այս կացութեան առընչուող, յատկանշական զուգահեռ այլ երեւոյթ մըն ալ կայ, որ է՝ արդարադատութեան տիրական եւ ծաւալուն մուտք գործելը ընկերային դրոյթէն ներս, իբրեւ թէ ան ուղին ըլլայ ընկերային արդարութիւն ձեռք բերելու: Այս գծով, Ֆիւրէ գիտել կու տայ թէ, արեւմտեան ընկերութիւններուն մէջ մեծ պահանջք կայ ուժեղները պատժելու, որուն շատ մը դատաւորներ ընդառաջ կ'երթան եւ կը բանտարկեն դրամատուններու տէրեր, ղեկավարներ եւ քաղաքական դէմքեր: Որպէս սկզբունք, ասոր մէջ ոչ մէկ գէշ բան կայ. բայց ասիկա կը վերաբերի երեւոյթի մը որ հարկ է մեծ զգուշութեամբ ձեռնավարել, որովհետեւ որեւէ վայրկեան վտանգը կայ ամբոխավարութեան հասնելու: Ժողովրդավարութիւնը, ինչպէս Արիստոտէլ արդէն իսկ նկատի ունեցած էր, շարունակաբար վտանգուած է ամբոխավարութեան կողմէ: Քաղաքականութեան մէկ տկար հանգրուանին, դատաւորը ի վերջոյ ստանձնած է դեր մը որ չի համապատասխաներ հաւաքականութիւնը ներկայացնելու հանգամանքին, որ իշխանութիւններուն միջեւ գոյութիւն ունեցող հաւասարակշռութիւնը կը խախտէ: Մտահոգիչ նախանշան մըն է, մանաւանդ որ երկրորդ երեւոյթով մը կ'ընկերակցուի, որ է՝ մարդկային յարաբերութիւններու դատականացումը:

Երեսուն տարիէ ի վեր, անհատապաշտական ուժգին ժայթքումը, մարդոց միջեւ գոյութիւն ունեցող աւանդական աջակցութիւնը տարանջատեց եւ, յաճախ, իրենց միջեւ միայն վերացական յարաբերութիւն մը մնաց, ուր դատաւորը գերագոյն իրաւարարը դարձած է: Ասիկա շատ աչքառու երեւոյթ մըն է ԱՄՆ-ու մէջ (եւ Ֆիւրէ միայն սեռերու միջեւ ճակատումը չէ որ նկատի ունի), ուր այլեւս ընկերային կեանքին վերաբերող ոչ մէկ արարք կայ որ դատարան հասնելու վտանգին տակ չգտնուի: Ֆիւրէ այստեղ եւս կը տեսնէ քաղաքականութեան վտանգաւոր վերաբերումը: ԱՄՆ-ու մէջ, ընկերային կեանքին վերաբերող ամէնէն կարեւոր որոշումներէն ոմանք (օրինակ վիժումի պարագային), այլեւս Գերագոյն Ատեանին կողմէ է որ կը տրուին, այսինքն՝ ոչ ընտրովի ինը դատաւորներէ, որովհետեւ ժողովրդական գերիշխանութիւնը չի յաջողիր, կամ չի յանդգնիր, օրէնքներ հաստատել:

Իսկ եւրոպական ձախը նկատի առած, Ֆիւրէ կը մատնանշէ թէ ան ինքնիր մէջ իսկ բաժնուած է: Այսօր գրեթէ հաստատ ոչինչ կայ գերմանական եւ ֆրանսական ձախին միջեւ: Անորոշութեան զգացում մըն է որ կու տայ եւրոպական ընկերվարութիւնը: Բայց, համայնավարութեան աւարտը օգտակար եղաւ աւելի ձախին քան թէ աջին որովհետեւ, այս իրադարձութիւնը աջը զրկեց իր լաւագոյն զէնքէն, որ է՝ համայնավարութեան առթած վախին օգտագործումը: Ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր, քաղաքականութիւնը երկու մեծ եւ ոչ ազնիւ կիրքերէ տիրապետուած է. աջին մօտ վախը, ձախին մօտ զգածուածութիւնը, վրդովումը: Անշուշտ, հակահամայնավարները իրաւունք ունէին եւ աւելի յստակատես մարդիկ էին քան իրենց հակառակորդները: Բայց յետնահայեացքային այս արժանիքները քաղաքականութեան մէջ յարաբերական կշիռ մը կը ներկայացնեն: Այնքան որ այսօր, ժողովրդավարական ընկերութիւններու մէջ, ակնկալուած հաւասարակշռութիւնը միշտ հակում ունի կեդրոն-ձախին շուրջ կազմուելու, մինչեւ իսկ երբ աջն է որ կը կառավարէ երկիրը: Ուստի, ինքնութեան տագնապ մը ներկայ է երկու կարգերու պարագային ալ, եւ՝ պատահական չէ որ Եւրոպայի մէջ, կեդրոն-ձախը եւ կեդրոն-աջը իրարու շատ մօտեցած ըլլան: Թերեւս քիչ մը շատ:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

ՉԷ ԿԵՒԱՐԱ - ԱՊԱԳԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՂ ՀՈՒՐԸ

Այս տարի երեսնամեակն է Չէ Կեւարայի նահատակութեան:

Ո՞վ էր այս մարդը որ 1967-ի Հոկտեմբեր 9-ին, 39 տարեկանը հազիւ բոլորած, Պոլիվիոյ լեռներուն մէջ, արդէն ձերբակալուած ու ծանր վիրաւոր, առանց դատի ու դատաստանի գնդակահարուեցաւ զինուորականի մը կողմէ:

Չէ Կեւարան Լատին Ամերիկայի Զօրավար Անդրանիկն էր:

Անդրանիկին նման, Չէն թրծուած էր հրաշալի անձնազոհութեան յատկանիշով: Անոր նման օժտուած էր ֆէտայական բացառիկ տաղանդով: Տեսլապաշտ մարդիկ էին որոնք աշխատեցան գլուխ հանել ժողովրդական ազատագրական պայքարը: Երկուքն ալ համոզուած էին սակայն որ վերջնական յաղթանակի միակ երաշխիքը ինքը՝ ժողովուրդն է յենած իր սեփական ուժերուն:

Կեւարան մղուած էր անխախտ համոզումով որ մարդս կարող է «դադրիլ գերին ու գործիքը ըլլալէ միջավայրին ու դառնալ կերտիչը իր սեփական ճակատագրին»: Մարդն է որ իր մարմնական, մտաւորական ու բարոյական ուժերով, ընկերութիւնը կը կազմէ: Եւ այսօր մարդս նուաճած է միջոցները վերացնելու իր իսկ ստեղծած մահացու ու համատարած ընկերային ախտերը: Իմաստասէր Ժան-Փօլ Սարթրի կարծիքով, Չէն Ի. դարու «ամէնէն ամբողջական մարդն էր»: Տէր բարոյական ու մտաւորական վսեմ սկզբունքներու, ողջ կեանքը նուիրեց իրագործելու ընկերային յառաջդիմութեան, ազատութեան, արդարութեան ու հաւասարութեան գաղափարները: Այսօր «յետ-արդիական» մտաւորականը առատօրէն կը փորձառուի քարոզելու որ այս կարգի գաղափարներ նեխած մնացորդն են վարկաբեկուած Լուսաւորութեան Դարէն բխող պատրանային յաւակնութեանց: Կեւարայի ժառանգութիւնը, ուժեղ հակազդեցութիւն մըն է ընդդէմ այսպիսի անկումային մտայնութեան: Ո՛չ անոր համար որ անթերի են իր տեսութիւնները, այլ որովհետեւ այն ախտերը զորս վերլուծեց ու պայքարեցաւ դարմանելու, աւեր կը գործեն այսօր եւս:

Անոնք որ 1967-ին ծափահարեցին Չէյի գնդակահարումը, այսօր կ'աշխատին թաղել իր գաղափարական ժառանգութիւնը ու իր յիշատակը վերածել դրամ դիզելու պատեհութեան: Եւրոպական շուկան լեցուն է Չէի անունը կրող ապրանքներով: Նահատակի մը այսպիսի գռեհիկ կերպով շահագործումը կը պատշաճի Աշխարհի Նոր Համակարգին, որ մարդկային ամէն վսեմ զգացում ու բարոյական ամէն սկզբունք կը վերածէ «ազատ շուկայ» նետուելիք ապրանքի: Սակայն Կեւարայի փառաւոր փայլը կարելի չէ թաղել դիզուած դրամներու կոյտին տակ:

Արկածալից կեանք մը

Չէ Կեւարան ծնած էր 1928 Յունիս 14-ին Արժանթինի Ռոսարիօ քաղաքը, բարեկեցիկ ընտանիքի մը մէջ: Ապրեցաւ

...տանձնաշնորհեալ պատանութիւն ու 1954-ին աւարտեց բժշկական ուսումը: Օժտուած՝ մտաւորական բարձր կարողութիւններով՝ այս փայլեչուղէմ երիտասարդը կրնար ապրիլ ճոխ կեանք մը:

Սակայն 1951-52-ին այցելելէ ետք Հարաւային Ամերիկայի բազմաթիւ երկիրներ Չէն կ՚ըսէ. — «Մօտէն տեսայ աղքատութիւն, անօթութիւն ու հիւանդութիւն. մօտէն տեսայ թէ ինչպէս դրամի պակասը պատճառ կ՚ըլլայ որ հիւանդ մանուկը առանց բուժումի մնայ: Մօտէն տեսայ մարդոց մահակերպ ու հէք կըբաւորականութիւնը որ ծնունդ է յարատեւ անօթութեան ու պատիժի»:

Հասկցաւ որ լայն զանգուածներու այս թշուառութեան հիմքը մեծահարուստ ցափ կեանքն է: Մարդասիրական խորունկ զգացումներէ տարուած — «յետ-արդիւ-կան» կանոնագիրքէն փարուած իբր անպէտ զգացում — ըմբոստացաւ անիրաւ ու անբարոյ ընկերային կարգերու դէմ:

1954-ին անցաւ Կուաթեմալա ուր հանդիպելէ ետք Գուպայի Ֆիտէլ Գասթրոյին, սկսաւ իր կեանքին առաջին ոդիսականը: Հակառակ մնային շնչարգելութեան պատճառած մղձաւանջին՝ 1956-ին մասնակցեցաւ Գուպայի Պաթիսթա մենատիրութեան դէմ Գասթրոյի կազմակերպած արշաւանքին: Արժանթինցի Չէին համար անընական չէր կռուիլ Գուպացիներուն հետ: Միջազգայնական էր ու խրատեց. «Թո՛ղ մեր պայքարի դրօշակը յայտարարէ սուրբ դատը համայն մարդկութեան ազատագրումին: Թող նոյնպէս փառաւոր ու բաղձալի ըլլայ Լատին Ամերիկացիի մը, Ասիացիի մը, Ափրիկեցիի մը ու նոյնիսկ Եւրոպացիի մը համար՝ նահատակուիլ Վիէթնամի, Վենեզուէլայի, Կուաթեմալայի, Լաոսի, Կինէի կամ ուրիշ ժողովուրդի մը դրօշակը ձեռքին»:

Չէն իբր բժիշկ մաս կազմեց 82 հոգինոց կամաւորական այն զունդին որ խարխլած «Կրանմա» նաւակին մէջ սեղմուած Մեքսիքոյէն անցաւ Գուպա: Եօթանասունը կոտորուեցան հազիւ ծովափ հասած: Վերապրողները անվհատ նահանջեցին լեռները, ուր վերստին պայքար բացին ու շուտով շահեցան տեղական զանգուածներու վստահութիւնը ու մասնակցութիւնը: Իսկական ժողովրդական պայքար էր իրենցը: Զուտ ռազմական աշխատանքէ զատ ժողովուրդը կազմակերպուեցաւ քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական մարզերուն մէջ, ընդդէմ տիրող կարգի անիրաւութեանց: Այս օրերուն է որ Չէին հռչակը կը հիւսուի: Պատերազմի ընթացքին է որ կը ցուցաբերէ հայդուկային ձիրքերը ու իր անձնազոհութիւնը: Երեք տարուան պարտիզանական կռիւներէ ետք, 1959-ի Յունուարին յեղափոխականները յաղթական կը մտնեն Հաւանա:

Հիմա Չէն անգամ մը եւս պատեհութիւնն ունէր հանգիստ կեանք վարելու: Տիրացած էր կառավարական բարձր պաշտօններու ու պատերազմի ընթացքին շահած փառքը կրնար երաշխաւորել իր նախընտրած ապրելակերպը: Սակայն քանի աշխարհիս երեսին տառապող մարդ կը մնար, Չէն պիտի չհաշտուէր խաղաղ կեանքի հետ: Խաւթեամբ հաւատաց որ ամէն անհատ պարտ է «այնպէս մը մշակելու իր զգացումները որ ընդվզի երբ մարդ սպաննուի աշխարհի որեւէ անկիւնը եւ նոյնպէս անհունօրէն խանդավառուի երբ ազատութեան նոր դրօշ մը պարզուի աշխարհի որեւէ անկիւնը»:

Իրեն կը թուէր որ. «յառաջացած աշխարհի զօրակցութիւնը Վիէթնամցիներուն, ունի այն դաժան հեգնանքի երեւոյթը որուն վկայ ենք երբ կարդանք թէ ինչպէս Հռոմի ժողովուրդը սուսերամարտիկը կը ծափահարէր: Չի բաւեր զոհին յաջողութիւն մաղթել. պէտք է իրենց ճակատագիրը բաժնել: Պիտի մասնակցինք իրենց պայքարին մինչեւ մահ կամ յաղթանակ»:

Հաւատարիմ այս սկզբունքներուն, 1965-ին ծպտուած կ՚անցնի Ափրիկէ, Միջին Արեւելք, Վիէթնամ ու այլուր, միշտ ի խնդիր ազատագրական պայքարին: 1967-ին կը հասնի Պոլիվիա, ուր յոյս ունէր Փէտայական նոր շարժումի մը սկիզբ տալու: Փորձը սակայն վիժեցաւ Չէի եղերական մահով:

Կան տարկողներ որ Չէի կեանքն ու գործունէութիւնը վրիպանք մըն էին: Ընդհակառակն: Մասնակից ըլլալ միմիայն Պաթիսթայի բռնատիրութեան կործանումին, բաւարար փաստ պիտի ըլլար արդիւնաւոր կեանքի մը: Համեմատուած Լատին Ամերիկայի որեւէ ուրիշ երկրի, Գուպայի յեղափոխութիւնը հիմնականապէս բարեփոխեց 10 միլիոն ժողովուրդին կեանքը:

Գուպայի ազատագրութեան մասնակցելէ զատ, թողած է մտաւորական պատկառելի գանձարան մը:

Չէ կը գրէր. «Այսօր առանց թագի թագաւորներ կան. ատոնք մենաշնորհատէր տնտեսական հիմնարկներ են, իսկական տէրն ու տնօրէնը ամբողջ պետութիւններու եւ նոյնիսկ ամբողջ երկրամասերու: Այնքան հսկայական է իրենց կշիռը որ շատ մը հանրապետութիւններէն ներս անկախ քաղաքական ուժ չէ մնացած»:

1997-ին, բազմաթիւ տնտեսական տուեալներ կը հաստատեն, այն որ Չէն գրեց 1964-ին: Այսօր 15 կազմակերպութիւններ տիրացած են համաշխարհային շուկայի քսան ամէնէն կարեւոր ապրանքներու արտադրութեան ու առեւտուրին: Տէր են հացահատիկի արտադրութեան 90 տոկոսին, բրինձի՝ 70 տոկոսին, թէյի ու սուրճի 80 տոկոսին եւլն.: Այս կազմակերպութեանց զուգակից միջազգային դրամական հիմնարկութիւնները որոնք կը ներկայացուին իբր «միջազգային տնտեսական զարգացումի ու արդարութեան գործօններ», իրականութեան մէջ «դրամատիրական — գաղութարարական պետութիւններու կը ծառայեն»: Չէի մահուընէ 30 տարի ետք նոյն Ի-ԷՄ-ԷՖ-ը, Համաշխարհային Դրամատունն ու այլ հիմնարկներն են որ կը պարտադրեն տնտեսական խստագոյն ծրագիրներ:

Չէն չընդունեցաւ որ անխուսափելի ճակատագիր է դրամատիրական կարգերու պարտադրած կեանքը: Համոզուած էր կարելիութեան համակարգի մը որ գոհացնէր մարդկութեան թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ընկերային, թէ՛ անհատական եւ թէ հոգեկան-մշակութային պահանջները:

Անոր այս ժառանգը խրացուցած է մարդկութեան այն շերտը որ նողկանք կը զգայ ի տես աղքատութեան ու հարստութեան բեւեռներուն որոնք գոյութիւն ունին այսօր: Սեփականութիւնն է անոնց որ ապագայ չունին ընկերութեան մը մէջ ուր չափանիշ վճռողը մենաշնորհատէրն է: Սեփականութիւնն է անոնց որոնք կը ձգտին տակաւ իրականացնել մարդկային ազնուագոյն ու հնագոյն երազը՝ հաւասարութիւն, արդարութիւն ու խաղաղութիւն համայն մարդկութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ

Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ Օգոստոսի 20-ին Երեւանում, Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում բացուեց Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700-ամեակին նուիրուած «Հայ Առաքելական Եկեղեցու Գանձեր» ցուցահանդէսը, որն ընդգրկում էր թանգարանում պահուող եկեղեցական մասունքներ, մասնատուփեր՝ կենաց խաչի մասունքով, ոսկեթել, արծաթաթել եւ մետաքսաթել ասեղնագործութեամբ եկեղեցական հանդերձանքներ, զարդեր, թելաշխուս արարողական սպասք, որմնանկարներ, դեղանկարներ, արձաններ եւ այլն:

Բացման հանդիսաւոր արարողութեանը ներկայ էին քրիստոնէութիւնը պետական կրօն ընդունելու 1700-ամեակի տօնակատարութիւնների կազմակերպման պետական յանձնաժողովի նախագահ, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը, Հայաստանի թեմակալ առաջնորդներ եւ բարձրաստիճան հոգեւոր հայրեր, Սփիւռքից Հայաստան ժամանած բազում ուխտաւորներ, հաւատացեալներ, մշակոյթի եւ արուեստի գործիչներ, մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ցուցահանդէսի բացման եւ ներկաներին ուղղուած ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ թանգարանի տնօրէն Ալֆրէդ Շահնազարեանը, որին յաջորդեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնանքը: Բարձր գնահատելով թանգարանի կոլեկտիւի ջանքերն՝ ուղղուած հայ եկեղեցու գանձերն աւելի քան 80 տարի աչքի լոյսի պէս պահպանելուն, նա շեշտեց, որ «այս ստեղծագործութիւնները միայն պատմութիւն չեն, այլեւ ներկայիս գործող ուժ, որի հետ պէտք կարենանք հաղորդուել»:

Նա շեշտեց, որ այսօր մեր եկեղեցին եւ պետութիւնը սերտօրէն համագործակցում են, եւ ոչ ոք չի կարող բաժանել Հայոց պետութիւնը Հայոց եկեղեցուց: Եկեղեցին այն ուժն է, որը մեր ազգին տուել է քաջութիւն, արիութիւն, ամբողջականութիւն եւ միութիւն:

Նոյն օրը Վեհափառ Հայրապետը Գագիկ Յարութիւնեանի եւ իր շքախմբի ուղեկցութեամբ այցելեց Հայաստանի Ազգային պատկերասրահում բացուած մէկ այլ՝ «Անին հայ գեղանկարչութեան մէջ» ցուցահանդէս՝ նոյնպէս նուիրուած Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700-ամեակին: Ցուցահանդէսը ներկայացնում էր Գէորգ Բաշինջաղեանի, Վարդգէս Սուրէնեանցի, Մարտիրոս Սարեանի, Արշակ Ֆեթուաճեանի ջրաներկ եւ գրաֆիկական կտաւները, որոնցում պատկերուած էին Անիի եկեղեցիներն ու պատմական յուշարձանները:

Ցուցադրուած աշխատանքները դիտելուց եւ պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատրեանի մեկնաբանութիւնները լսելուց յետոյ Նորին Սրբութիւնը հանդէս եկաւ ցուցահանդէսի օրհնութեան խօսքով:

Մեծապէս կարեւորելով հայ մշակոյթի մեծ վարպետների հայրենանուէր աշխատանքը, Վեհափառ Հայրապետը հանդիսութեան մասնակիցներին կոչ արեց շարունակել նրանց աւանդոյթները, իրենց մասնակցութիւնը բերել հայրենիքի եւ նրա մշակոյթի վերակերտմանը:

Արտայայտելով իր գնահատանքը պատկերասրահի տնօրէնութեանն այդ նշանակալից ցուցահանդէսի կազմակերպման առթիւ, Նորին Սրբութիւնն ընդգծեց, որ «Անին վերակենդանացաւ մեր ժողովրդի գիտակցութեան մէջ»:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

— Քաշուելու բան չկայ, պատասխանեց Շաղիկ, ճշմարտութիւնը այս է...

— Ինչ որ է, հիմա այդ խնդիրը մէջտեղ չհանենք, խնդիրը աւելի կը մեծնայ, դիտել տուաւ Պօղոս էֆէնտի, Վարդանը կը ճամբենք, գործը անոյշ տեղը կը կապենք:

— Զիս ալ խաղք ու խայտառակ մէջտեղ կը ձգէք, պոռաց Շաղիկ, բարկութենէն կասկարմիր կտրած:

— Դուն ինչո՞ւ իրար կ՚անցնիս, քեզի համար ի՞նչ կայ, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի:

— Ի՞նչ ըսել է, անոնց այդ բողոքները մեզ պէս պզտիկ ձգելու համար է... կ՚երեւայ թէ հանըմը բարկացեր է որ ինք ոտքի վրայ մնացեր է ու ես աթոռի վրայ նստեր եմ... Թող այդչափ խուսափմիշ չըլլայ, անոր էրիկը հարուստ վաճառական է նէ՝ իմ էրիկս ալ այստեղի Թաղ. Խորհուրդին ատենապետն է, հարկաւ ժամուն մէջ ինծի աւելի պատիւ պիտի ընեն...

— Ծանըմ, դուն ալ ինչո՞ւ համար աթոռդ ճիշդ անոր կեցած տեղը դնել տուեր ես:

— Քէյֆս ուր որ ուզէ նէ՝ հոն տեղ դնել կու տամ, ո՞վ կրնայ խառնուիլ...

— Պարապ տեղը ասանկ խնդիրներ հանեցիր մէջտեղ...

— Խնդիրի բան չկայ, դուք էք որ կարեւորութիւն կու տաք կոր, գործը կը մեծցնէք կոր:

— Ինչ որ է, կարճ կապենք, գոչեց Պօղոս էֆէնտի զրգռուած կերպարանքով մը, վաղը հաշիւը տեսէ՛ք ճամբեցէք այդ ժամկոչը:

— Կը մոռնա՞ս որ Վարդան աղբարը դուն ձեռքովդ բերիր եկեղեցին դրիր, ըսաւ Շաղիկ:

— Ի՞նչ ընեմ, դուն գլուխս փաթթեցիր այդ մարդը:

— Վարդանը իմ ո՛չ աղբարս է եւ ոչ ալ ազգականս, եկաւ աղաչեց, ոտքերս ինկաւ, ես ալ բարիք մը ընելու համար քեզի ըսի որ եկեղեցիին ժամկոչ ըրէ՛. քանի որ այն ատեն հին ժամկոչն ալ հայրենիք գացած էր... խեղճ մարդը շատ շնորհքով իր գործը կը տեսնայ կոր... տիկին Սաթենը եթէ մեր ժամէն գոհ չէ՝ թող ուրիշ ժամ մը երթայ. ժամուն խըլթըլըխը չկա՞յ եա...

Պօղոս էֆէնտի տեսաւ որ վիճաբանութիւնը շատ պիտի երկարի, ուստի իր պաշտօնակիցներուն դարձաւ եւ ըսաւ.

— Դուք վաղը առտու խորհրդարան գնացէ՛ք, ես ալ կու գամ ու խնդիրը կը կարգադրենք:

Թաղականները մեկնեցան:

Ա՛լ անկէ ետքը տիկին Շաղիկի սեւեռուն գաղափարը եղաւ ժամկոչ Վարդանի խնդիրը:

Պտոյտի միջոցին, իրիկուան կերակուրին, կերակուրէն ետքը, անկողնին մէջ, հետեւեալ առտու կանուխ, վերջապէս անընդհատ իր ամուսնոյն գլուխը տարաւ:

Հետզհետէ ժամկոչին ճամբուիլը ահագին համեմատութիւններ կ՚առնէր իր աչքին: Իրեն այնպէս կը թուէր որ բոլոր Թաղին մէջ խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլար, թէ իր Թաղական Խորհրդի ատենապետի կնոջ դիրքը պիտի կործանէր եւ ինչ որ ամէնէն սարսափելին էր, ծաղր ու ծանակ պիտի ըլլար տիկին Սաթենին առջեւ:

Ի զուր ամուսինը ջանար համոզել թէ ժամկոչին արտաքսումը որեւէ կերպով չէր կրնար արատաւորել զինքը եւ թէ միւս կողմէ իր անձնական շահերը կը պահանջէին չվշտացնել Մարգար էֆէնտիին պէս մէկը որ առեւտրական հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր:

Տիկին Շաղիկ անդրդուելի կը մնար իր յամառութեան մէջ ու տեղի չէր տար ամուսնոյն պատճառաբանութիւններուն:

Առտուն մինչ Պօղոս էֆէնտի կը հագուէր նախ եկեղեցի ու ապա գործին երթալու համար, կինը կը շարունակէր համոզել զայն որպէսզի ժամկոչ Վարդանը ճամբել չտայ:

— Չըլլար էֆէնտիմ, չըլլար, գոնէ քիչ ժամանակի համար հեռացնելու ենք ժամէն...

— Եթէ իմանամ որ ճամբեր էք, կը ձգեմ մօրս տունը կ՚երթամ ու ա՛լ մէյ մըն ալ ոտքս այստեղ չեմ դներ, գոչեց Շաղիկ գրգռութեան ծայրագոյն աստիճանին հասած:

— Չըլլայ նէ՝ Վարդանը զրկենք թո՛ղ երթայ ներում խնդրէ տիկին Սաթենէն, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի իբրեւ խնդիրը անոյշութեամբ վերջացնելու միջոց մը:

Բայց այդ ալ անընդունելի դատուեցաւ կնոջը կողմէն:

— Վարդանը իմ հրամանովս աթոռը հոն դրաւ, ուստի պէտք չունի ներում խնդրելու, եթէ ներում խնդրէ՝ իր բերնով ես ներում խնդրած պիտի ըլլամ... կը մեռնիմ ատանկ բան մը չեմ ըներ:

— Ծանըմ, սա քուկին խօսքդ վերցուր մէջտեղէն, մի ըսեր որ քու հրամանովդ ըրիր, ուրիշն ալ կ՚իմանայ ու ետքը անոնց ականջը կը հասնի...

— Թող հասնի, ի՞նչ կ՚ըլլայ եղեր... կը կարծես որ այդ չըլըխէն կը վախնա՞մ... քեզի պէս:

Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ այսպէս, մինչեւ որ տիկին Շաղիկ յուզումէն, ջղագրգռութենէն, բարկութենէն սկսաւ լալ:

Պօղոս էֆէնտի ջանաց հանդարտեցնել զայն ողոքիչ խօսքերով, անորոշ յանձնառութիւններով ու խոստումներով: Կինը լացը դադրեցուց եւ վճռական շեշտով մը ըսաւ.

— Հիմա պիտի հագուիմ ու ետեւէդ ժամ պիտի գամ եւ եթէ տեսնեմ որ Վարդան աղբարը ճամբուեր է, դպրոցը պիտի հանդիպիմ, աղջիկս առնեմ ու մօրս տունը պիտի երթամ... ալ ինչ կ՚ուզես նէ ան ըրէ:

(Շար. 8)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Սեպտեմբեր 21–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՒԹԷՎԷԼԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԵՆԵԱԿ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Բժշկական գերմանահայ ուսանողուհիի մը համար որ չորս ամսուան վարժութեան մը պէտք է ընէ Փարիզ (Փետր. 1–էն Մայիսի վերջ) կը փնտռուի վարձու սենեակ մը հայ ընտանիքի մը մօտ, կամ անկախ, նախընտրաբար Փարիզ (Նոթր–Տամ եկեղեցւոյ շրջանը):

Դիմել «Յառաջ»ի որ կը փոխանցէ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գրիգորեան ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Եղիազարեանի եւ զաւակներուն, Պարոն Ալպէռ Եղիազարեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Տիւլկերեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժաքի Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տիւլկերեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Տ. Հեքըրոթի եւ ազգականական բոլոր պարագաներուն, իրենց հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան Վարագայ Սրբոյ Խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. —

Գալիզա / Գուլումեան ընտանիքներու զաւակներուն մկրտութեան առթիւ 200 Ֆր., Տիկին Արաքսի Սարգիսեանի մահուան առթիւ Գիլիճեան ընտանիք 100 Ֆր., Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեանի (ծնեալ Տամլայեան) մահուան առթիւ Գուլումեան ընտանիք 500 Ֆր., Մամբրէ Գուլումեան ընտանիք և զաւակները 1.000 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ներսէսեանի մահուան առթիւ Տիկին Գիլիճեան 100 Ֆր.: Տիկին Արապեան եւ Տիկին Արիստակէսեան 200 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

le Centre Culturel
SAINT MESROB

•

ECOLE DU SAMEDI

les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 4 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
dans les locaux de la paroisse Sainte-Croix
des Arméniens Catholiques
les samedi, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de cathéchisme et de chant.
Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse, tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.
le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.).

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB-MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel — Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

—— **Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié** ——

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;
UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. — 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section *«Archalouys Tatheossian»* de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI 19 SEPTEMBRE 1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.205
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.205

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/18)

Վ. ՉԻՏԷՉԵԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳԻՐԸ ՅԱՆՁՆԱԾ

Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի ներկայացուցչութեան ղեկավար արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վիգէն Չիտէչեան Սեպտեմբեր 11-ին հաւատարմագիրը յանձնած է նախագահ Ժ. Սանթէրի։ Պաշտօնական արարողութեան հետեւած զրոյցին դեսպանը ներկայացուցած է Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, ապա խօսած Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման բանակցութիւններու մասին։ Վ. Չիտէչեան Ժ. Սանթէրի փոխանցած է Երեւան այցելելու նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաւէրը որ ընդունուած է։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Կ. Ռուբինեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը մասնակցած է Գահիրէի մէջ Սեպտեմբեր 11-ին բացուած միջխորհրդարանական միութեան 98-րդ համագումարին։ Սեպտեմբեր 14-ին ելոյթ ունեցած է Կ. Ռուբինեան, համաժողովին ընդհանուր նիստին։ Կը մասնակցէին 138 պետութիւններ։

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտ. 16-ին Մատենադարան այցելելով նուիրած է Պտղոմէոսի 1482-ին տպուած «Աշխարհագրութիւն»ը, լատիներէն թարգմանութեամբ։ Հազուագիւտ այդ հատորը Մոսկուա վերջին այցին իրեն նուիրած է «Գազպրոմ»ի նախագահը, հայեւռուս կապի, արդիւնաբերութեան միասնական ձեռնարկութիւն ստեղծելու պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ։ Այսօր աշխարհի վրայ միայն հինգ օրինակ կայ այդ գիրքէն որուն զարդերն ու գունաւոր 32 քարտէսները ձեռքի աշխատանք են։ Հոն երկու գլուխ կայ Հայաստանին նուիրուած։ Քարտէսներէն երկուքն ալ կը վերաբերին Փոքր եւ Մեծ Հայքերուն։ Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան շնորհակալութիւն յայտնելով յիշած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի մէկ այլ նուէրը որ Կրընոպլի քաղաքին մէջ իրեն նուիրուած ձեռագիր մըն էր։

ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԴԱՄԱՆԴԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 17-ին բացուած է հայ ոսկերիչներու եւ ադամանդագործներու առաջին համագումարը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան։ Բացման խօսքին մէջ նախարար Գ. Նանագուլեան յայտարարած է որ իրենք կը հաւատան թէ Հայաստան բոլոր կարելիութիւնները ունի աշխարհի ոսկերչութեան կեդրոններէն մէկը դառնալու համար։ Համագումարին կը մասնակցին տարբեր երկիրներէ մէկ տասնեակէ աւելի ոսկերիչներ եւ ադամանդագործներ։ Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայաստանի Պելժիոյ պատուակալ հիւպատոս Հայկ Արսլանեան, ինչպէս նաեւ Գանատայի ոսկերիչներու նախագահ Փ. Աքէլեան։ Համագումարին ուղերձ մը յղած է վարչապետ Ռ. Քոչարեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ 166-ի դէմ 303 ձայնով քուէարկեց երիտասարդներու աշխատանքի Օպրի օրինագիծը։ Թեր քուէարկեցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ կանաչները։ 18 ԵՌ-ՓԷ-ԵՌ (որոնց մէջ Փաթրիք Տէվէճեան) եւ 19 ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ (որոնց մէջ Պառ, տը Շառէթ, Տ. Պօտոն) ձեռնպահ մնացին։

ՕՍԼՕՅԻ մէջ 89 երկիրներ ստորագրեցին հականհատական ականներու արգիլման ծրագրի համաձայնագիրը որ մկրտուած է «Տայանա դաշինք»։ Միացեալ-Նահանգները մերժեցին միանալ. Գլինթըն փորձած է արդարացնել իր դիրքը ըսելով թէ դաշինքը չերաշխաւորեր պաշտպանութիւնը ամերիկեան զօրքերուն, բաշխուած աշխարհի ամէն կողմը։ Ուաշինկթընի այս դիրքը շատ դէշ տպաւորութիւն գործած է եւ Գլինթընի մէկ նախկին խորհրդականը ըսած է այս առթիւ.-«Ներկայիս, Գլինթընը, Գասթրօն, Քատաֆին եւ Հէլմսը ունինք ամբողջ աշխարհի դէմ»։ Հականհատական ականները մէկ զոհ կը խլեն ամէն 20 վայրկեանը։ Կ'ըսուի թէ 110 միլիոն ական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 16-ին Անգարայի մէկ ցուցասրահին մէջ բացուած է Հայաստանէն նկարիչներու գործերուն ցուցահանդէսը։ Մինչեւ Սեպտեմբեր 24 կը ցուցադրուին Ե. Արաջեանի, Դ. Աբրահամեանի, Գ. Աբրահամեանի, Ա. եւ Պ. Ակնունիի, Գ. Ասլեանի, Ա. Շուգարովի եւ Հ. Գարագանեանի գործերը։ Ձեռնարկը կազմակերպուած է որպէս պատասխան անցեալ Յունիս եւ Յուլիսին Երեւան տեղի ունեցած Թուրք նկարիչներու ցուցահանդէսին։

«ՄԵՏԱՔՍԻ ՃԱՄԲԱՅ – 2000» ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 15-ին Պոլսոյ մէջ բացուած է «Մետաքսի ճամբայ – 2000» խորհրդաժողովը որուն մասնակցած է նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը։ Բացումէն ետք տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը ուր ելոյթ ունեցած է Սեւծովեան Տնտեսական Գործակցութեան գործի մարդոց խորհուրդին Հայաստանի ներկայացուցիչ Ս. Խօզարարտ։ Ան ծանրանալով հաղորդակցութեան ուղիներու կարեւոր դերին վրայ Հայաստանի պարագային վրայ, ըսած է թէ Հայաստանի ճամբաները ապահով են ու բաց բոլոր երկիրներուն՝ այդ կարգին նաեւ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի համար։

ՀԱՂՊԱՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Շուրջ 1500 տարեկան Հաղպատ գիւղին մէջ պատմութեան թանգարան մը կը կազմակերպուի, լուսաբանելու պատմելու համար Թ. – ԺԲ. դարերու անոր տաճարին մասին որ կը վայելէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի պաշտպանութիւնը։ Տաճարը արդէն Հայաստանի զբօսաշրջութեան գլխաւոր վայրերէն է որ այս տարի եւս ունեցած է հարիւրաւոր այցելուներ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱԼԺԵՐԱՑՈՒՄԻ ՎՏԱ՞ՆԳ ՄԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարար Մ. Օլպրայթի Միջին Արեւելք վերջին այցը պատճառ է որ միջազգային հանրային կարծիքը սեւեռի այդ շրջանին։ Այդ կարծիքին կազմաւորումին մէջ բնականաբար կարեւոր դեր ունի մամուլը։ Այդ մարզէն իսրայէլեան ծանօթ «Հա'արէց»ը վերջին թիւերէն մէկուն մէջ էջով ուշադրութեան կը յանձնէ պաղեստինեան մտահոգիչ հեռանկար մը. ան կը վերաբերի ալժերացումի վտանգին։

Երուսաղէմի վերջին մահափորձերէն ետք Պաղեստինցիները ոչ մէկ բողոքի ցոյց ըրին։ Ոչ ոք անհամաձայնութիւն արտայայտեց։ Այս երեւոյթը պատճառ կ'ըլլայ որ լրագրողը յիշէ Պաղեստինցիներուն անտանելի պայմանները. շրջափակում, անգործութիւն, ծայր աստիճան թշուառութիւն, յոյսի բացակայութիւն։

Ասոնցմէ աւելի մեծ կը համարուի սակայն Պաղեստինցիներու սպառնացող նոր վտանգը. տակաւ յայտնի կ'ըլլայ անոնց միջեւ կրօնական հոսանքներու հզօրացումէն։ Մինչդեռ 1960-ական թուականներէն ի վեր Պաղեստինի ազգային ազատագրական շարժումը միշտ լաիք յատկանիշով ներկայացած է։ Կային անշուշտ կրօնամէտ խումբեր, բայց ատիկա անձնական հարց կը նկատուէր ու դուրս կը մնար ազգային ծրագիրներէն։ Այսօր երբ Պաղեստինցիները «Համաս»ի հզօրանալուն ձայն չեն հաներ ու նաեւ լուռ կը մնան մահափորձերուն առջեւ, կը դիմեն կրօնամոլ հակումներն ալ չեշտելու վտանգին։

Անոնց ղեկավարութիւնը մօտ երկու ամիս առաջ արդէն լուրջ պայքար մը մղեց կաշառակերութեան ծաւալուն երեւոյթին դէմ։ Նախարարներ հարցաքննուեցան Խորհրդարանին մէջ, ոմանք հրաժարեցան, եւայլն։ Իսկ Երուսաղէմի Յուլիս 31-ի ոճրափորձը կոտրեց պաղեստինեան ղեկավարութեան ինքնասրբագրումի ճիգը։

Դիտարկուած այս զարգացումը լրագրողը կը նմանցնէ Ալժերիոյ պարագային։ Հոն ալ ՖԻՍ-ին նկատմամբ կառավարութիւնը լայնախոհ գտնուեցաւ, ինչպէս այսօր Համասի ցոյց տրուած լուռ համախոհութիւնը։ Նոյն ձեւով հաւանական է որ ներկայիս իսրայէլեան գրաւումներու դէմ պայքար տանողները վաղը նոյն վայրագութեամբ հարուածեն այն Պաղեստինցիները որոնք իրենց արժեւորումով հերետիկոսի կեանք կը վարեն։

Առ այժմ Համասի ղեկավարները կը խուսափին միջամուխ ըլլալէ Ռամալլահի ճաշարաններուն եւ գիշերային զբօսարաններուն անցուդարձին։ Անոնց ներկայի թիրախը Իսրայէլն է, բայց իրենց ժողովրդականութիւնը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ. նման հետեւանքի մը արգելք կրնան ըլլալ իրենց ընկերութեան ապագայով մտահոգ Պաղեստինցիները որոնք կը դատապարտեն Համասը։ Իսրայէլ ալ իր բաժինը ունի կացութեան մէջ, անով որ իր ճնշումով նպաստած է Համասի վերելքին։ Իսկ եթէ կողմերը չփոխեն իրենց ընթացքը, վաղը շրջանին մէջ կրնայ ստեղծուիլ աւելի անել վիճակ մը որուն գլխաւոր ազդակը կ'ըլլայ կրօնամոլութեան աշխուժացումը իր բոլոր հետեւանքներով։

Լոնտոնի «Ալ Վաթան»ն ալ տեղ տուած է Պաղեստինի յետադիմականներուն քաղաքական պետ Ռանթիսիի արտայայտութիւններուն որոնք կը վերաբերին կատարուած ոճրափորձերուն։ Ան ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայէ խաղաղութեան հոլովոյթի մը ու պայքարը ազատագրումի միակ ճամբան կը նկատէ։ Կ'ընդունի թէ Համասը ունի «ներքին» ու «արտաքին» անջատ թեւեր որոնք սակայն կ'ըսէ թէ մէկ ամբողջութեան կը պատկանին։ Իսկ անոնք որոնք իսլամական դիմադրութեան սկզբունքին հետեւողները բազէ կը նկատեն, պէտք է գիտնան որ Համասի շարքերուն մէջ աղաւնիներ գոյութիւն չունին։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը։ Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները *կանխիկ* վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին։ Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ։

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին։ Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած նուիրաբուխ նուէրները։ Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա՛լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը։

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն – մեծամասնութիւն կազմող, բարեխղճաբար – բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ո՛Ւր Կ՚ԵՐԹԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Խորհրդային կաղապարներու բացակայութեան ներկայի շրջանին շատ ու շատ մարդեր գոյութեան ինքնուրոյն համակարգ մը գտած չեն տակաւին ու կը տատանին ըլլալուն–չըլլալուն միջեւ: Միակ բացառութիւնը հաւանօրէն տնտեսական ոլորտին կը պատկանի ուր շուկային տիրակալութիւնը փութաց լեցնել վերէն տրուած կաղապարները: Տարբեր հարց է թէ ի՛նչ է «արժէք»ը անհաւասար, անողոք ու վայրի այդ համակարգին որ թափ կու տայ աղքատին աւելի աղքատացումին, իսկ հարուստին աւելի պարարտացումին: Այս երեւոյթը յատկապէս չեշտակի է Հայաստանի նման երկիրներու մէջ որոնք նախանիւթի, ուժանիւթի կարեւոր պաշարներէ ալ զուրկ ըլլալով, բոլորովին կ՚ենթարկուին շուկային օրէնքներուն: Երկիրներ ուր յայտնապէս չեղածը այլ աղբիւրներով փոխարինելու մտահոգութիւն ալ չկայ, կամ եթէ կայ, խօսքի մակարդակէն անդին չէ անցած:

Պարզ է որ նման պայմաններու մէջ առաւելաբար կը տուժէ այն մարդը որ ո՛չ հացին – ջուրին, ոչ ալ ելեկտրականութեան կամ փոխադրութեան կը վերաբերի: Որեւէ չօշափելի ազդեցութիւն չունի մարդոց առօրեային վրայ: Այս առումով, պերճանք նկատուողներ անգամ պիտի ըլլան, կամ վստահօրէն կան արդէն, օրինակի համար մշակոյթը, մշակոյթի բնագաւառը:

Հայաստան այն երկիրներէն է որոնք այդ բնագաւառին համար նախարար ու նախարարութիւն ալ ունին: Դժուար պարտականութեան կոչուած նախարարութիւն մը պէտք է ըլլայ ատիկա, քանի որ անհրաժեշտօրէն պէտք է զբաղի երկար ժամանակի ատընչուած լըջագոյն հարցերով որոնց սակայն ո՛չ գոյութեան տեղեակ է բազմութիւնը, ոչ ալ լուծումներու անհրաժեշտութեան:

«Պետական կառոյցներ» խորագրուած շարքին մէջ Մշակոյթի նախարարութիւնը մանրադէտի տակ զետեղած էջ մը ստորագրած է Արմինէ Օհանեան («Ազգ», Սեպտ. 10): «Ցո՞ երթաս հայ մշակոյթ» խորագիրով ան կարելի համապատկեր մը կու տայ միջուկէն աւելի լոզունգներով ու անցեալի փառաբանումով ապրող ոչ հայ, այլ՝ հայաստանեան այդ բնագաւառէն: Նախ կը յիշեցնէ թէ անկախութեան շրջանին հոն տիրած է «չմիջամտել մշակութային հոլովոյթներու բնականոն զարգացմանը» պետական մտածողութիւնը. իսկ այդ մտածողութիւնը նախկին նախարարը ամփոփած է «չխանգարել որ մեռնի, օգնել որ ծնուի» տարազով: Եւ եթէ մարդ անկախութեան տարիներուն առիթը ունեցած է շրջելու Երեւանի փողոցները, տեսնելու ցուցափեղկեր, լսելու խուլցնող երգանման ճիչերն ու լէյլի՛ները, բաւարար փաստին տէր է վստահ ըլլալու համար որ ամենայն փութկոտութեամբ կը գործէ «չխանգարել որ մեռնի» կիսատարազը. թէ ե՛րբ ժամանակը կու գայ միւս կէսին՝ «օգնել որ ծնուի»ին, Աստուած ալ չի գիտեր հաւանօրէն:

Ճիշդ է որ նիւթականը կարեւոր ազդակ է, ինչպէս ժողովուրդի մը պահպանութիւնը, առողջութիւնը, նոյնպէս եւ մշակոյթը, մշակոյթի արժէքները կանգուն պահելու տեսակէտէն: Ճիշդ է նաեւ որ Հայաստան շատ հեռու է այդ ազդակը կարեւոր ու օգտակար նպատակներու տրամադրելու կարողութենէն: Սակայն, ի՞նչպէս հասկնալ բսուածը երբ Ա. Օհանեան կը գրէ թէ Մշակոյթի նախարարութիւնը տարեկան պիւտճէէն ընդամէնը 1,5 միլիառ դրամ կը ստանայ որուն գերակշիռ մասը կու տայ որպէս աշխատավարձք, 6572 աշխատողներու: Տարեկան մօտ 150–200 միլիոն դրամ աղատ գումար կը մնայ մշակութային քաղաքականութիւն իրականացնելու համար ինչ որ «ծիծաղելիօրէն չնչին է» երբ նկատի առնուի որ օփերայի ներկայացում մը 15–18 միլիոն դրամ կ՚արժէ, թատերական մը՝ 4–5 միլիոն դրամ: Այս կացութիւնը անշուշտ անկարելի կ՚ընէ դահլիճներու, մշակոյթի շէնքերու նորոգութիւնը: Յօդուածագիրը կը թուէ մայր թատրոնի տանիքը, մարզահամերգային համալիրը, երիտասարդական պալատ, «Ռոսիա» սինեմա, եւայլն: Բոլորն ալ կամաց–ակամայ ենթարկուած են «չխանգարել որ մեռնի» սկզբունքին…: Շէնքերուն հետ նոյն ճակատագիրը կը բաժնեն թանգարաններու ցուցանմոյշներն ալ. հին իրեր, կտաւներ աչքի առջեւ քայքայուելու ճամբան բռնած են: Չկայ զանոնք տեսնելու գացող այցելու ալ:

Զանգուածներու, որոնց համար գըլխաւոր անկախութիւնը հարստանալու մէջ կը կայանայ, սպասելի ալ չէ –գոնէ այս հանգրուանին– արուեստ հովանաւորելու երեւոյթ մը: «Հայ գործի մարդը դրամը ծախսում է ամէն ինչի վըրայ, բայց ոչ հոգեւոր ոլորտում» կ՚ըսէ Ա. Օհանեան, վախ յայտնելով որ օր մը մոռցուին հոգեւոր արժէքներ պաշտելու, հնամեայ թատրոնով, գիր ու գրականութեամբ հպարտ ըլլալու հայկական աւանդութիւնները:

Տարբեր չէ երկրին 1100 գրադարաններուն կացութիւնն ալ: Անոնց մեծ մասը արդէն յանձնուած է մարզերու, համայնքներու: Կան պետական 13 թատրոններ, 1851 հոգինոց անձնակազմով: Միջին աշխատավարձքը 5–6 հազար դըրամ է: Անցեալի տարեկան երկու միլիոն ութ հարիւր հազար հանդիսատեսին թիւը իջած է 340 հազարի: Ներկայի նախարար Արմէն Սմբատեանի համաձայն, յետագային պետական կը մնան հաւանօրէն Սունդուկեան եւ Տրամաթիկական թատրոնները: Այլ հարց մըն է ընտրուած խաղացանկերու պարագան:

Մշակոյթի փոխ–նախարար Միքայէլ Սամուրլեան երեք մասով ամփոփած է շարժանկարի մարզին վիճակը: Պէտք է պահել արտադրութեան մակարդակը, ճամբայ բանալ հայկ. ժապաւէններու դէպի միջազգային փառատօներ եւ պահպանել «Հայֆիլմ»ի նիւթերը: Ներկայի շուկան ոչ մէկ կապ ունի այս կարգի մտահոգութիւններու հետ: Ցած մակարդակով, աժան ապրանքը կ՚իշխէ հոն, ինչպէս պոռնկագրական ժապաւէններ, 10 վայրկեանի մէջ խղդուած նաթիւրմորթեր եւայլն:

Շարժանկարի սրահներէն ալ միայն չորսը պետական մնացած են, միւսները սեփականաշնորհուած. այս վերջիններէն երկուքը առեւտրական կեդրոնի վերածուած են, «Երեւան»ը միայն էրոթիկ ժապաւէն կը ցուցադրէ, միւսները փակ են, եւլն.: Ներածուած ժապաւէններու թիւը որ անցեալին տարեկան 300 էր, 1996–ին զերօ եղած է:

Ինչ կը վերաբերի կերպարուեստին, 5–6 պատկերասրահ բացուած է, բայց լուրջ գործունէութիւն չկայ: Մինչեւ 3–4 տարի առաջ երբ դուրսէն լուրջ հետաքրքրութիւն կար խորհրդային արուեստին, Հայաստան կերպարուեստի աժան շուկայի վերածուած էր. «մեծ թւով գործեր անարգել, դուրս բերուեցին երկրից». ո՛չ անշուշտ առանց ներսէն կարեւոր մեղսակցութեան որուն համար բաւարար միջնորդչէք էր քանի մը տոլարը, կամ արտասահմանեան հրաւէր մը: Երէկուան հոկողութեան բացակայութիւնը այսօր վերածուած է հակառակ բեւեռին. Մշակութային Արժէքներու Պահպանութեան Վարչութիւնը նորէն դժգոհութեան առարկայ է, այս անգամ ալ գործերու գերադասուած արժեւորումին համար: Պարզ այն պատճառով որ «Վարչութիւնը վարձատրւում է պետական գանձարան մուծուած միջոցներից: Բարձր է նաեւ տուրքի չափը՝ 20 տոկոս»:

Մշակոյթի գործիչներու մեծ համեմատութեամբ արտահոսքն ալ մշակոյթին տրուած հարուած կը նկատուի. թէեւ այդ գործիչներէն Սփիւռքի մէջ յայտնուած խումբը դժուար է ըսել որ թուականին հետ որակական ուղիղ համեմատութիւն կը ներկայացնէ, Հայաստանի մշակոյթին, որպէս վնաս ընկալուելու առիթով:

Մշակոյթի նախարարութեան համակարգին մէջ գտածը Ա. Օհանեանի եզրակացնել կու տայ որ այցելածներէն «ամէնաանգործն ու ամէնաանիմաստը» այդ նախարարութիւնն է: 107 աշխատողով մեծագոյն կազմը ունի. կան 11 վարիչներ, վեց փոխ–նախարար: Ասով հանդերձ, անկէ որեւէ տուեալ ստանալ անկարելի է: «Աշխատողները գալիս են ժամը 10–ից յետոյ, իսկ կէսօրուայ ընդմիջումից վերջ սենեակները փակ են: Կարող ես երկու ժամ նստել փոխ–նախարարի կամ վարչութեան պետի սենեակում եւ հեռախօսը ոչ մի անգամ չի հնչի, դուռը ոչ մի անգամ չի բացուի»: Նախարարը աշխատակազմէն դժգոհ է. կ՚աշխատի միայն իր բերած մէկ քարտին հետ որ ֆինանսական գործերու փոխ–նախարարն է: 10 ամիսէ ի վեր նախարար է, «սակայն, չգիտես ինչու, ճատրային, եւ խոշոր կառուցուածքային փոփոխութիւններ չի արել»: Այս ու այլ հարցումներու միակ պատասխան – բացատրութիւնը այն է որ չէ հրաժարած տակաւին երաժշտանոցի տնօրէնի իր պաշտօնէն…: Կ՚ըսէ թէ «հիւանդագին պրոցէս է եւ ես արագ լուծումներ չեմ տալու»:

Համադրելէ ետք իր հաստատումները, Ա. Օհանեան հարց կու տայ թէ արդեօք չնչին գումարներով մշակոյթի բազմաթիւ կէտեր պահելու փոխարէն, աւելի լաւ չէ՞ պահել միայն տասը հատ, բայց «պահել» իսկապէս:

Կարդալէ ետք «Ազգ»ի այս էջը, նման մտածումներէ աւելի անհրաժեշտ ու առաջնային կը դառնայ հարցումը թէ նախարար, նախարարութիւն, 107 հոգինոց անձնակազմ, պարապ սենեակներ ու շըռնչող հեռաձայններ արդարացնող ժամանակակից «ապրանք» կա՞յ Հայաստանի մէջ որուն մշակոյթ անունը տալ կարելի ըլլայ…:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ. – Օգոստոս 15–ի՝ շաբաթավերջի իր թիւին մէջ Իսրայէլի ամենամեծ օրաթերթը՝ Մաարիվ, կէս էջ յատկացուցած է փրոֆ. Եաիր Աւրոնի ընդարձակ մէկ գրութեան, ուր փրոֆ. Վահագն Տատրեանին վերջերս հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած երկու գիրքերը կը գրախօսուին: Դրուատելով հանդերձ Տատրեանի այս երկու գիրքերը, որոնք, ըստ իրեն, «պատմագիտական հիմնական ներդրում մը» կը ներկայացնեն, Աւրոն՝ այս առիթը օգտագործելով կը ճակէ Իսրայէլի, այսինքն իր իսկ կառավարութիւնը, այդ կառավարութեան Հայերու հանդէպ ցոյց տուած անտարբեր եւ միանգամայն թըրքասէր կեցուածքին համար:

Գրախօսականին խորագիրը՝ «Տակաւին կը փորձեն գայն մոռացութեան մատնել», ինքնին պարսաւանք մըն է: Աւրոն զանօրէն կը դատապարտէ, որ Իսրայէլ տակաւին կը մերժէ մասնակցիլ Հայերու ամենամեծ ազգային սուգի օրը եղող Ապրիլ 24–ի ոգեկոչման տխուր հանդիսութիւններուն: Անդրադառնալով Տատրեանի գրախօսուած գործերու արժանիքներուն, հրեայ հեղինակը կը շեշտէ փրոֆ. Տատրեանի մէկ բացառիկ յատկանիշը, այն է, որ ան իր գործերը կանգնեցուցած է ամուր եւ հիմնական փաստաթուղթերու վրայ՝ պրպըտելէ յետոյ եւրոպական, յատկապէս Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ պետական արխիւները. նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի կարեւոր է այն հանգամանքը, որ այդ փաստաթուղթերը կ՚ընդգրկեն նաեւ ստուար թիւով պաշտօնական թրքական վաւերագիրներ: Այս տեսակէտէն, կը պնդէ Աւրոն, «Տատրեան ամենաստոյգ եւ կարեւոր, եթէ ոչ ամենակարեւոր հայ պատմագէտն է»: Շարունակելով իր յօդուածը, հրեայ հեղինակը կը գրէ. «Մինչեւ Տատրեանի գիրքին հրատարակումը, հայկական ցեղասպանութեան մէջ Գերմանիոյ խաղացած դերը ըստ բաւականի չէր ուսումնասիրուած. այս գործով Տատրեան հարցը նոր լուսարձակով մը կը քննէ, բանալով նոր տեսադաշտ մը: Իր երկու գիրքերը կենսական նպաստներ են այն շարունակուող պայքարին որով կը փորձուի ներթափանցել մարդկային խիղճը եւ վերահաստատել պատմական իրականութիւնը, որոնք կ՚առնչուին հայկական ողբերգութեան»:

Այս կապակցութեամբ Աւրոն իր գընահատանքը կը յայտնէ այն հրեայ մեծ առեւտրականին, որ ընդառաջելով իր մէկ հայ գործընկերին թելադրութեան, 100 օրինակներ գնած է Տատրեանի մէկ գիրքէն եւ զանոնք նուիրած կարգ մը խըրայէլեան ակադեմականներու եւ գրադարաններու եւ որոնց ցանկը ինքը պատրաստած էր:

Այս կապակցութեամբ կը յայտնուի, որ Իսրայէլի վարչապետին գրասենեակն ալ ստացած է օրինակ մը եւ փրոֆ. Տատրեանին շնորհակալութեան գիր մը ուղարկած:

Թուրքիոյ ուրացումի եւ ժխտումի գիրքը Աւրոն կը վերագրէ քեմալիզմի ստեղծած աւանդին, աւելցնելով, որ մինչ Հայերը կը տագնապին իրենց «մոռցըւած ցեղասպանութեամբ», ուրիշներ անկարեկիր կերպով կը խօսին «ենթադրըեալ» կամ «այսպէս կոչուած ցեղասպանութեան» մը մասին:

Վերջապէս տոքթ. Աւրոն կ՚ափսոսայ, որ Իսրայէլի նոր սերունդը բոլորովին կ՚անգիտանայ հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը եւ արդարօրէն կը շեշտէ, որ իր երկրի շատ մը գրադարանները լեցուած են թրքական քարոզչական մեքենային արտադրած ուրացումի եւ ժխտումի գիրքերով. առոր իբրեւ դարման ան կ՚առաջարկէ որ Տատրեանի գիրքերը մուտք գործեն եւ տարածուին Իսրայէլի մէջ, եզրակացնելով, որ «Իսրայէլացի ընթերցողին համար այս երկու գիրքերը մեծ արժէք ունին, որովհետեւ այդ ձեւով ընթերցողը Շոան (Հրէական Ողջակիզումը) աւելի լաւ պիտի կրնայ ըմբռնել. կարելի է նոյնիսկ ըսել, որ հակառակ Շոային ունեցած արժէքին, այս գործերը արժանի են ընթերցումի եւ գնահատանքի»:

ԳԷՈՐԳ ՀԻՆԴԼԵԱՆ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱ՞Ր ՄԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Չինաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը Սեպտեմբեր 12–ին բացումը կը կատարէր ԺԵ. համագումարին: Այդ թըւականին նախորդող շրջանին մամուլէջեր կարեւոր փոփոխութիւններու ենթադրութիւններ կ՚ընէին. այն տպաւորութիւնը կար որ որոշ աղատականացում մը տակնուվրայ պիտի ընէր ընկերային հաւասարակշռութիւնը: Այս տրամադրութիւնը ժողովրդավարութեան սպասումներու հետ, կուսակցութեան խաղթարումներուն հետեւանք կը նկատուէր:

Միլիոնոց բնակչութեամբ երկրին կուսակցութիւնը օրէ օր կը տկարանայ յատկապէս գաւառական շրջաններու մէջ ուր կուսակցական կազմակերպութիւններ չունին իրենց նախկին հեղինակութիւնը: Հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, անդամներու թիւը շատ զանդաղօրէն կ՚աւելնայ. նորերն ալ յաճախ նախկին զինուորականներ կ՚ըլլան: Կան տեղեր ուր ոչ մէկ նոր անդամ կ՚արձանագրուի:

Այս կացութեան գլխաւոր պատճառները կուսակցական իշխանաւորներու գործած ապօրինութիւններն են: Վերջերս կատարուած պատժիչ գործողութիւններով բազմաթիւ պաշտօնատարներ կարգապահական, վարչագիտական կամ դատական դատապարտումներ կրած են: Եղած են արտաքսումներ:

Կարեւոր է նաեւ համայնավար ղեկավարներու տնտեսական մարզի գործունէութիւնը: Կան գիւղեր որոնց պատասխանատուներուն երկու երրորդը փոքրիկ գործատէրեր են: Անոնք իրենց պաշտօնէն աւելի ժամանակ կը յատկացնեն անձնական գործերու: Կը զբաղին հողամշակութեամբ, առեւտուրով: Այդ մարդիկը իրենց կարողութեան ու գրաւած դիրքին առաւելութիւններով հասած են յաջողութեան:

Կան շրջաններ ալ ուր տնտեսական գործօնը ամբողջ խմբաւորումներ ստեղծած է. անոնք մէկդի ձգած ժողովուրդին ու հաւաքականութեան շահերը, կը մտածեն միայն իրենց բարեկեցութեան մասին: Անոնք յաճախ նաեւ կ՚ընդդիմանան կառավարութեան, կը յարձակին կուսակցական իշխանութեան, կ՚ոտնակոխեն օրէնքները, կը մերժեն պարտադրուած հարկերը եւ չեն հպատակիր ծնունդները ծրագրաւորելու կանոններուն:

Այդ խմբաւորումները ստեղծած են նոյնիսկ կազմակերպչական իրենց կառոյցը. ունին կանոնակարգ որ ամենայն

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Ֆրէզնոյի «Յակոբեան» դաշտին վրայ, Օգոստոս 30–ին եւ 31–ին, տեղի ունեցած է Մուսա լերան հերոսամարտին նուիրուած տօնախմբութիւնը, մասնակցութեամբ Գանատայէն, Կիպրոսէն, Այնճարէն եւ Գալիֆորնիոյ զանազան քաղաքներէ եկած հայրենակիցներու եւ բարեկամներու: Շաբաթ օր, երեկոյեան, տեղի ունեցած է խրախճանք եւ տոհմիկ պարերով համեմուած տօնախմբութիւնը: Կիրակի առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է Սահակ Քհնյ. Անտէքեան: Խօսք առած է նաեւ վեր. Քարլ Ալալեան: Երեկոյեան, Փարտինիի սրահին մէջ տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, որուն ներկայ եղած են 400 հոգի:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆ–ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ

Սեպտեմբեր 5 – 7 Սան–Ֆրանսիսքոյի հայկական գաղութը այցելած է Թեմին Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան:

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 5–ին, Առաջնորդը այցելած է «Գուլըեան – Զաքարեան – Վասպուրական» ազգային վարժարան եւ հանդիպում ունեցած տնօրէնութեան, ուսուցիչներուն եւ աշակերտութեան հետ: Իրիկունը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի պատիւ Առաջնորդին տրուած է հոգեւոր երգերու համերգ մը:

Շաբաթ երեկոյեան, ի պատիւ Առաջնորդին տրուած է ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ եղած են եկեղեցւոյ շուրջ խմբուած գործօն միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Կիրակի առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Յաւարտ պատարագի, Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է մեծարանքի ճաշը, մասնակցութեամբ 250 հոգիի: Բացումը կատարած է Արաքս Սարեան: Յայտագիրը վարած է Ներսէս Դէշոյեան: Խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Եդուարդ Մըրլեան եւ Թաղապետական Խորհուրդի ներկայացուցիչը: Յուզադրուած է Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի առաջնորդական ընտրութեան եւ եպիսկոպոսական օծման տեսերիզը, որմէ ետք խօսք առած են Ազգ. Վարչութեան կողմէ Կարօ Սեդրակեան, ինչպէս նաեւ հոգեւոր հովիւ Բարգէն Վրդ. Զարեան: Առաջնորդը խօսք առնելով ըսած է, թէ իւրաքանչիւր մեծարանք յաւելեալ պարտականութիւն եւ պարտաւորութիւն կը դնէ իր վրայ, սակայն ինք ուրախ է եւ շնորհակալ այդ նոր պարտականութիւններուն համար, զորս վերցնելու պատրաստակամութիւնը ունի, այնքան ատեն որ ունի բոլորին աջակցութիւնը, զօրակցութիւնը եւ մանաւանդ գործակցութիւնը:

ԳՐԱԿԱՆ – ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Թէքէեան Մշակ. Միութեան կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 24–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է գրական – երաժշտական երեկոյթ մը՝ «Հայ միջնադարեան բանաւոր գրոյցներ եւ աւանդութիւններ» թեմայով: Նիւթին շուրջ բանախօսած է Խորէն Պալեան, նոյն ատեն մեկնաբանելով Խորենացիի, Մաշտոցի, Շնորհալիի, Յովհաննէս Երզնկացիի, Լամբրոնացիի շարականներէն եւ տաղերէն նմոյշներ:

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ 475 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԻՐԱԾ Է ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի նախօրեակին, Լինսի Հիմնարկը 475 հազար տոլարի նոր յատկացում մը կատարած է Լոս–Անճըլըսի ազգային վեց վարժարաններուն:

ԼՐԱՏՈՒ

խառութեամբ կը կիրարկուի: Գրեթէ հակա–իշխանութիւն մը ձեւացած է որ ընդդիմութեան մէջ է տեղական իշխանութիւններու հետ: Կան շրջաններ ուր այս խմբաւորումները այնքան հզօրացած են որ յայտարարած են թէ իրենց միջեւ ծագած բոլոր հարցերը իրենց խորհուրդին առջեւ պիտի լուծուին ու արգիլուած է դատարաններուն բողոք ներկայացնել, անսաստողները դաւաճան կը նկատուին: Իսկ երբ այդ խմբակներուն պատկանողները զանազան միջոցներով յաջողին կուսակցական դիրքեր գրաւել, իրենց միակ մտահոգութիւնը կ'ըլլայ իրենց շահերուն առաւելագոյն պաշտպանութիւնը: Այլ խօսքով, գիւղացին համար ոչինչ կը փոխուի: Սա կամ նա ձեւով, ան միշտ կը մնայ շահագործուածը եւ հետեւաբար մեծագոյն դժգոհը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 23ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏԷ ԱՆՑՆՈՂ ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

«ՊԱԼԵԱՆ» ՄԱՄՈՒԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ԿԱՐԺԱՆԱՆԱՆ ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ

«ՏԻԳՐԱՆ ՍՄՍԱՐԵԱՆ» ԲԱԺԱԿԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Ամերիկայի եւ Գանատայի Թէքէեան Մշակութային Միութեան 23–րդ Պատգամաւորական ժողովը յաջողութեամբ գումարուեցաւ Սեպտեմբեր 5 – 7 շաբաթավերջին, հիւրընկալութեամբ Ֆիլատելֆիոյ մասնաճիւղին:

Միութեան Գանատայի եւ Ամերիկայի մասնաճիւղերէն պատգամաւորներ խանդավառիչ մթնոլորտի մը մէջ ներկայացուցին իրենց միամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրները, որոնք՝ Կեդրոնական Վարչութեան տեղեկագրին հետ միասին պայծառ պատկերացումն էին Միութեան կրթական, մշակութային եւ հրատարակչական մարզերուն մէջ ծաւալած բազմաբնոյթ գործունէութիւններուն:

ԹՄՄիութիւնը Սփիւռքի մէջ սեփականատէրն է՝ Պէյրութի Վահան Թէքէեան ու Լոս–Անճըլըսի Արշակ Տիգրանեան վարժարաններուն՝ շուրջ 800 աշակերտներով, մշակութային կեդրոններու Գանատայի, Ամերիկայի, Լիբանանի մէջ եւ մասնաճիւղերու ցանցի մը: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել Հայրենիքին մէջ ԹՄՄ ուռճացումը, գործունէութեան ծաւալումն ու «Թէքէեան Կեդրոն»ի քառայարկ շէնքին ամբողջացումը: Հայաստանի մէջ Միութեան ներկայութեան եւ գործունէութեան յաւելեալ վկայարաններն են իր հովանաւորած երեք վարժարանները՝ Երեւանի, Կարբիի եւ Գիւմրիի մէջ, ինչպէս նաեւ «Պայքար» ամսագիրի հրատարակութիւնը եւ ԷՖ – ԷՄ 1 ռատիոկայանը:

Ժողովականները իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանեցին նորոգ հանգուցեալ, Հայաստանի ԹՄՄիութեան Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ, արուեստագէտ Ֆրունզէ Դովլաթեանին եւ իր անուամբ հաստատեցին Մշակութային Հիմնադրամ:

Այս բոլոր գործունէութիւնները, ինչպէս նաեւ արդէն իրենց տարիներու ընթացքը ունեցող ծրագիրները նոր յանձնառութիւններու առջեւ կը դնեն Թէքէեան անդամակցութիւնը:

Նկատի առնելով 1996 շրջանին Միութեան ծաւալած բեղուն գործունէութիւնը եւ ձեռք ձգած յաջողութիւնները, Պատգամաւորական ժողովը՝

– բարձր գնահատեց Կեդրոնական Վարչութեան միամեայ շրջանի աշխատանքը, ինչպէս նաեւ շրջանաւարտ Վարչութեան ատենապետ՝ Վարդգէս Պալեանի ձեռնհաս գործունէութիւնը, որուն ցուցմունքներով տարուան ընթացքին կանոնաւորուեցան Միութեան համընդհանուր հաշուակալական դրութիւնը եւ հիմնադրամները, հաստատ հունի մէջ դնելով անոնց ապագայ ընթացքը.

– ողջունեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, ժողովուրդն ու պետականութիւնը ու իր զօրակցութիւնը յայտնեց Արցախի ազատագրական պայքարին եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին.

– Գնահատեց Նիւ–Եորք — Նիւ–Ճըրզիի մասնաճիւղի Գորիս – Ստեփանակերտ ճանապարհաշինութեան իր կատարած ներդրումը.

– Մեծ գնահատանքով արձանագրեց Մոնրէալի մասնաճիւղի Վարչութեան ճիգերը, որոնց շնորհիւ պարտաղերծ կացուցանեց ինքզինք եւ այրեց իր վերջին պարտամուրհակը, արժանանալով «Տիգրան Սմսարեան» մրցանակին.

– գնահատեց Լոս–Անճըլըսի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի Հոգաբարձութեան ատենապետ Ճորճ Մանուկեանի տարիներու ճիգերը, յատկապէս վարժարանի ընդարձակման եւ վարժարանը նիւթական հաստատ հիմերու վրայ պահելու կապակցութեամբ.

– շնորհակալութիւն յայտնեց «Արմինիըն Միրըր Սփէքթէյթըր», «Նոր Օր», «Ապագայ», Երեւանի «Ազգ» եւ գաղութի միւս բարեկամ թերթերուն, ԹՄՄիութեան բոլոր ձեռնարկներուն ու գործունէութիւններուն շուրջ անսակարկ կերպով արձագանգ հանդիսացած ըլլալնուն համար:

1996 տարեշրջանի «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամլոյ մրցանակին արժանացան լրագրողներ Յակոբ Պօղոսեանն ու Գրիգոր Շէնեանը, Լոս–Անճըլըսէն:

Վարչութեան անդամներուն լրացուցիչ ընտրութիւններէն ետք, ԹՄՄիութեան Կեդրոնական Վարչութեան 1997 – 98 տարեշրջանին կազմը մնաց անփոփոխ, ատենապետութեամբ Վարդգէս Պալեանի:

ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Սեպտեմբեր 11

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

Եւ տիկին Շաղիկ շառաչմամբ դուռը գոցելով, դուրս ելաւ սենեակէն:

– Խենթ խօսքեր, մըլտաց ամուսինը քթին տակէն, նեղացած կերպարանքով մը:

Քանի մը վայրկեան ետքը Պօղոս էֆէնտի տունէն կըմեկնէր դէպի եկեղեցի:

Ժամկոչի այս խնդիրը չափազանց կը նեղացնէր զինքը: Անշուշտ եթէ կնոջը ընդդիմութիւնը չըլլար, շատ դիւրաւ խնդիրը կը գոցուէր Վարդանը ճամբելով, բայց ահա հիմա այդ տեսակ կարգադրութիւն մը ամբողջ իր ընտանեկան յարկին խաղաղութիւնը պիտի վրդովէր: Պօղոս էֆէնտի գիտէր իր կնոջ յամառութիւնը եւ այս բանն էր որ երկիւղ կը պատճառէր իրեն: «Եթէ ճամբենք ա՛լ տարին տասներկու ամիս Վարդան ազոր խօսքը պիտի լսենք տանը մէջ», կը մտմտար փողոցը քալած միջոցին:

Պօղոս էֆէնտի շատ կարեւորութիւն չէր տար Շաղիկը մօրը տունը երթալու սպառնալիքին եւ կը գիտէր թէ պարզապէս պլըֆ մըն էր տիկնա, բայց կ'երեւակայէր այն տեսարանները, որոնք պիտի պարզուէին Վարդան աղբոր ճամբուելէն ետքը, իր եւ կնոջը միջեւ ու այդ հեռապատկերը կը սարսափեցնէր զինքը:

Հոգեկան այս խռովքներուն մէջ Պօղոս էֆէնտի մտաւ խորհրդարան, ուր արդէն իրեն կը սպասէին Մանուկ եւ Ռաֆիկ աղաները:

– Արդեօք ո՞ւշ մնացի, ըսաւ ինքզինք չքմեղացնելու ձեւով մը:

–Ո՛չ, փութաց պատասխանել Ռաֆիկ աղա, մենք ալ հիմա եկանք:

Մանուկ ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ:

– Ատենը ուշ է, ամէնքս ալ մեր զբաղումները ունինք, շուտով մը աս գործը լմնցնենք ու երթանք... Վարդանին հաշիւը նայեցանք, 54 ղրուշ առնելիք ունի եղեր, դրամը տանք ու ճամբենք:

Պօղոս էֆէնտի մտածկոտ՝ չպատասխանեց:

– Կանչե՞մ Վարդանը, հարցուց Մանուկ:

– Կեցիր նախ խորհրդակցինք, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի աճապարանքով գործ չըտեսնենք...

– Կարծեմ խորհրդակցութիւնը երէկուընէ կատարեցինք:

– Այո, բայց մեր միւս ընկերներուն կարծիքը չառնուեցաւ, դիտել տուաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Ի՞նչ հարկ, Պօղոս էֆէնտի, Թաղական խորհուրդը արդէն հինգ անդամներէ կը բաղկանայ՝ քանի որ երկուքը հրաժարած են, հետեւաբար մեր երեքին տուած որոշումը մեծամասնութեան որոշումն է:

– Այնպէս է, բայց... թերեւս յետոյ մեր ընկերները գիտողութիւն կ'ընեն:

– Իրաւունք չունին:

– Անշուշտ իրաւունք չունին, բայց ինչո՞ւ յետոյ խօսքի տեղի տանք, մէյ մըն ալ իրենց կարծիքն ալ առնենք:

– Գոնէ երէկ ընէինք այդ դիտողութիւնը, որպէսզի կարենայինք իրենց իմացնել:

– Երէկ չմտածեցի:

–Հիմա ապահովաբար տունը չեն, գործի գացած ըլլալու են...

– Վնաս չունի, թո՛ղ քանի մը օր եւս մնայ, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Բայց ի՞նչ կ'ըսէք, խօսք տուինք Մարգար էֆէնտիին... անոր քովը սըրտի՞կ մնանք...

– Ես այսօր Մարգար էֆէնտին կը տեսնամ, հետը կը խօսիմ, դուք հոգ մի ընէք:

Մանուկ աղա հասկցաւ որ աւելորդ էր աւելի երկար ընդդիմանալ:

– Քու կարծիքը ի՞նչ է հարցուց Ռաֆիկ աղային:

– Կարծեմ Պօղոս էֆէնտի իրաւունք ունի, պատասխանեց ոսկերիչը:

– Ուրեմն թո՛ղ անոր ըսածը ըլլայ:

Պօղոս էֆէնտի իր գրպանները պատռուելով հեռացաւ խորհրդարանէն: Երբ փողոց ելաւ, լայնկէկ շունչ մը առաւ, կարծես ծանր բեռէ մը ազատած ըլլար: Անմիջական վտանգը անցուցած էր, գալով ապագային ժամանակ ունէր մտածելու թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէր:

Իսկ Մանուկ աղա շատ դժգոհ մնաց իր ատենապետին բռնած ընթացքէն:

– Տեսա՞ր մի հիմա եղածը, ըսաւ Ռաֆիկ աղային, ի՞նչ պատասխան պիտի տանք Մարգար էֆէնտիին...

– Բայց Պօղոս էֆէնտին ալ քիչ մը իրաւունք ունի, միւս ընկերներուն ալ մէյ մը կարծիքը առնենք:

– Պարապ խօսք, էֆէնտին, երէկ իր տունը գացինք նէ՝ մեզի բոլորովին համամիտ էր, բայց ես գիտեմ բուն խընդիրը ի՞նչ է... իր կնկանը խօսքերուն համոզուեր է ու այսպէս կ'ուզէ կոր մեզ խաղցնել... երէկ չի տեսա՞ր տիկին Շաղիկը ինչպէ՞ս ժամկոչը կը պաշտպանէր կոր... աղանկ խաղքութիւն կ'ըլլա՞յ, Թաղ. խորհուրդը տիկին Շաղիկին կամքո՞վը գործ պիտի տեսնէ: Արդէն այս Պօղոս էֆէնտին ալ խօսքը մէջերնիս, մամածակ մարդուն մէկն է, կնոջը խելքովը կը կառավարուի:

– Ճանըմ, ի՛նչ սիրտ կը հատցնես, մենք մէջը բան մը չունինք ա՛:

– Ի՞նչ ըսել է, խօսք տուինք որ այս առտու Վարդանը պիտի ճամբենք:

– Հիմակ ալ կ'ըսենք որ Պօղոս էֆէնտին տարբեր որոշում տուաւ:

– Եթէ ես ժամկոչ մը ճամբելու ազդեցութիւն չունիմ նէ՝ ինչո՞ւ իբրեւ Թաղական գամ այստեղ նստիմ... եղբա՛յր գործին մէջը արժանապատուութեան խնդիր կայ, դուն չես ըմբռներ կոր:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

զետեղուած են 64 երկիրներու մէջ եւ կըրնան մէկ վայրկեանէն միւսը պայթիլ: Խնդրոյ առարկայ գլխաւոր երկիրներն են Անկոլա, Էրիթրէա, Մոզամպիք, Սոմալի, Սուտան, Աֆղանիստան, Իրաք եւ Պոսնիա:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հաստատեց ՍԷ–ԷՍ–ԺԷ–ի սակին բարձրացումը 3,4%էն 7,5%–ի: Առոր փոխարէն աշխատաւորներու հիւանդութեան Ապահովագրութեան սակը նուազում պիտի արձանագրէ Յունուարէն սկսեալ, կրնայ նոյնիսկ բոլորովին ջնջուիլ: ՍԷ–ԷՍ–ԺԷ–ի յաւելումը հետեւանք պիտի չունենայ թոշակառուներուն, գործազուրկներուն եւ պաշտօնեաներուն վրայ, բայց 18–էն 20 միլիառ պիտի արժէ խնայողներուն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ նոր նոր տեղաւորուած երեք հրեայ ընտանիքներու պարապած ժամէ ժամ աւելի կը լարէր մթնոլորտը, քանի Նեթանիահու չուզեր գինու զօրութեամբ պարպել շէնքը որու նոր սեփականատէրն է ամերիկացի միլիառատէր Մոսկովից: Արաֆաթի կատաղութիւնը մեծ է որովհետեւ չի հաւատար որ Նեթանիահու անմեղ է այդ գործին մէջ:

ՖՐԱՆՍ–ԹԷԼԷՔՈՄ որոշեց նուազեցնել իր սակերը Հոկտ. 1–էն սկսեալ: Ազգային հաղորդակցութիւնները 21% աւելի աժան պիտի արժեն, արտասահմանեան հաղորդակցութիւնները՝ 17,5%: Այս որոշումը հետեւանք է այն մրցակցութեան որ ծայր պիտի տայ 100 օրէն երբ մասնակի սեփականաշնորհումը տեղի ունենայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Փարիզի Ակումբին (Գլէօպ տը Փարի) անդամ դարձաւ Սեպտեմբեր 17–ին, երբ Փարիզի մէջ համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Ակումբին նախագահին՝ Փր. Նուայէի եւ առաջին փոխ–վարչապետ Ա. Չուբայիսի միջեւ: Այս ակումբը կը համախմբէ հանրային երկկողմանի պարտամուրհակ ունեցող երկիրներու մեծ մասը եւ նպատակ ունի համակարգելու այդ երկիրներուն ռազմավարութիւնը իրենց պարտական երկիրներուն նկատմամբ: Այս համաձայնագրէն, Ռուսաստան երկու առընկալութիւն ունի: Մէկ կողմէն, Ռուսաստան որու պարտամուրհակները 140 միլիառ տոլարի կը հասնին (փոխատուութիւնները եղած Խորհրդային միութեան կողմէ) կը յուսայ, այս անդամակցութեան շնորհիւ 500–էն 600 միլիոն տոլար տոկոս ստանալ տարեկան, ընդդէմ այսօրուան 150–էն 200 միլիոնին: Միւս կողմէ, այս կարգադրութիւնը ինքնաբերաբար ուրիշ մը կը ստեղծէ՝ Լոնտոնի ակումբը, որ կը համախմբէ պարտատէրերը (ընդհանրապէս դրամատուներ):

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ վեց պարսիկ սպաներ սպաննուած են երեք դիմակաւոր անձերու կողմէ որոնք ուղղակի կրակած են անոնց վրայ, նախ սպաննելով փաքիստանցի վարորդը: Թեհրան վրդովուած է եւ «պաշտօնական բացատրութիւններ» կը պահանջէ Իսլամապատէն:

ԺՈՐԺ ԿԷԹԱՐԻ, ֆրանսական օփէրէթի ծանօթ երգիչը, մեռաւ 82 տարեկանին, Մուժէնի (Ալփ–Մարիթիմ) մէջ: Ծընած էր 1915–ին Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս) յոյն ծնողքէ, բուն անունն էր Լամպրոս Վուրլու: Փարիզ եկած է 1934–ին առեւտրական ուսումներու համար, բայց կը հետեւէր Սիմոն դասընթացքներու թատրոնի, երգի եւ պարի 1937–ին, Միսթէնկէթի կողքին բեմ կ'ելլէր, առաջին անգամ, Գազինօ տը Փարի:

ՏՕՎԻԼԻ մէջ բացուելիք (Սեպտ. 25/28) զբօսաշրջութեան ցուցահանդէսին հրաւէր չէ տրուած Ֆրանսայի Զբօսաշրջութեան Նախարարութեան՝ Միշէլ Տեմէսին, որովհետեւ համայնավար է: Ընդհանուր տնօրէնը կ'արդարացնէ իր ընթացքը ըսելով թէ Չինաստանէն, Գուպայէն եւ Հիւսիսային Քորէայէն զատ, միակ ցուցահանդէսը կ'ըլլար որու բացումը համայնավար մը կատարէր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21–ին, յաւարտ պատարագի, ներկայացուցչական ժողովի վաղամեռ անդամ՝

ԱԼՊԷՌ ՏԷՄԷՐՃԵԱՆ-ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան վարագայ Սրբոյ խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը (եւ ոչ՝ Պանեօ–Գաշանի «Հ. Խասհակեան» մասնաճիւղը) շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեանէ եւ 500 Ֆր. Նոր Սերունդէն, Պանեօ–Գաշանի մասնաճիւղի անդամուհի՝ Արփինէ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ապրիլ – Մայիս – Յունիս ամիսներուն. –

Պ. Վաղինակ Միսքճեան 2.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Վարդանեան 1.500 Ֆր., Տիկին Ժագլին Գէլէք, Տիկին Ազատ Քէօշկէրեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Պօնէ 250 Ֆր., Պ. Օննիկ Ժամկոչեան 200 Ֆր., Տիկին Մելինէ Աւագեան 500 Ֆր. Տիկին Պերճուհի Կիւմիւշեանի մահուան քառասունքին առիթով, եւ 500 Ֆր. Տիկին Անթուանէթ Վէպէրի մահուան առիթով: Պ. Ասատուրեան 500 Ֆր. Պ. Սարոյեանի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Սարհատեան 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Փիէր Կարապետեան 500 Ֆր.: Եան'ց ակումբի Մայիս 31–ի երեկոյթին ստացուած նուիրատուութիւններ. – Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Վարդանեան 5.000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ջրրաշեան 1.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աւետիսեան 1.000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Բէտրօզեան, Օրիորդ Լիլիան Գույումճեան 500–ական Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՍԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

Լ Ի Ո Ն Ի

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14–էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. –
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

Ա Ն Թ Ո Ն Ի

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1–ին, ժամը 14–էն մինչեւ 17:

Կրնան արձանագրուիլ 5 – 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները:
– Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,
– Երգ,
– Կրօնք,
– Պար,
– Թատրոն:

Մի' վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակները ու թոռները:

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը. –
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

EXPOSITION

TREES AND DRAGON TALES
ARBRES ET CONTES DE DRAGON
Ծառեր եւ վիշապի հեքիաթներ
Levon Der Bedrossian

Monotypes, Collages et Techniques mixtes

Du 1er Septembre
au 3 Octobre

WICE ArtSpace
20, Boulevard du Montparnasse,
75015 Paris
Métro : Duroc ou Falguière

Du lundi au vendredi 9h - 17h
Tél. : 01 45 66 75 50.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE vous propose ses activités pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.

Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section *«Archalouys Tatheossian»* de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.206
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.206

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ Ա. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

Խանդավառութեան ալիքներու մէջ հռչակուած Հայաստանի անկախութիւնը 6 տարեկան է: Ալիքները լայնօրէն հանդարտած ու որոշ չափով ալ բնոյթ փոխած են այսօր: Անկախութիւնը կառոյցներու բաղձալի վերջակէտ եւ արդիւնք, ժպիտ, ծափ խաղ երազը չէ այլեւս բարեբախտաբար: Այլ, աշխարհի դերիշխան երկիրներուն մէջ իր տեղը վերագտած անոնցմէ մէկուն կայունացած վիճակը: Կայունացած՝ որ չի նշանակեր աւարտած հոլովոյթ: Հայաստանի ներկայի ուրախութիւններուն, հպարտութիւններուն, յաջողութիւններուն քով տակաւին կան ծով հարցեր. լուծումներու յաճախ դժուար մատչելի հեռաւորութիւններով:

Վեցամեայ այս հաւանօրէն ամէնէն դժուար շրջանին կարեւորագոյն ձեռքբերումը եղաւ ներկայ կացութեան հետ հեռանկարներու զգացականը, անիրականը թօթափած յստակացումը:

Ղարաբաղը իր զոհերով, զրկանքով, միջազգային քաղաքական բեմին ճապկումներու հրամայականով սորվեցուց թէ Մոսկուայէն բան պահանջել չէ խնդիրը, այլ պահանջին տիրանալու ուժը, իմաստութիւնը, համբերութիւնը ունենալը:

Ծանաչումի փոխադարձ պակասով ու զգացականին տիրակալութեամբ սխալ արժեւորուած մարզ մըն ալ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն առընչուածն էր: Եղբայրութեան, հարազատութեան եզրերով կարօտին, արցունքին մէջ խրած այդ շրջանակն ալ շատ աւելի առողջ է այսօր, իր առթած յուսախաբութիւններով, կաղացող կողմերով եւ երկու հատուածին խրախճ ունեցած անհամեմատելի ակնկալութիւններով: Հոս ալ երազը տեղը ձգած է թերեւս քիչ մը շատ բիրտ իրականութեան. ան կը սահմանէ իրար ճանչնալու հսկայական պահանջք մը անդրադարձումով: Այս առումով, նոյնիսկ տակաւին կանուխ է ճիշդ ու ամբողջական յարաբերութիւններու մասին խօսելու համար: Ժամանակը բաւական գործ ունի կատարելիք մինչեւ որ իրար ճանչնալու հոլովոյթը յանգի փոխադարձ ընկալումի հանգրուանին:

Աւելի չուտ յստակացաւ երկրին ներքին կացութիւնը: Իրատեսութեան պակասը կամ անտեսումը հաստատական թերին եղաւ թէ՛ իշխանութեան, թէ՛ ժողովուրդին: Առաջինը չկրցաւ դիմագրել աթոռին տուած ամենազօրութեան պատրանքին. իսկ երկրորդը սուղ վճարեց իր միամտութիւնը որով կարծեց թէ անկախութիւն կը նշանակէ Մոսկուայէն հարկաւորը առնելու իրաւունք եւ չուզածը մերժելու ազատութիւն: Հաստատակամ այս թերութիւններուն բախումը ամէնէն դաժան արտայայտութիւնը գտաւ յուսախաբութեան ծաւալուն ալիքով մը որ մեկնակէտը եղաւ հարիւր հազարաւորներու արտագաղթին:

Անկախութեան վեցերորդ տարեդարձին Հայաստանի ներկային կարելի չէ անդրադառնալ առանց այս գլխաւորին հետ բաղդատելու այլ բնագաւառներու անբաղձալիները յիշելու. կան ընկերային անհաւասարութեան անդունդը, բանակին, կրօնական, կրթական, մշակութային կեանքին առընչուած հարցեր, անտեսուած, անիրաւուած զանգուածներ, ինչպէս՝ Աղէտի գօտին, եւլն.: Բոլորը կը սպասեն լրջօրէն նկատի առնուելու: Ու յապաղումի ամէն օր նոր թափ կու տայ ազգային դրամագլուխին մաշումին:

Այսուհանդերձ, վեց տարուան հանգրուանը ամէնէն կարեւոր արդիւնքը արձանագրած է երազէն իրականութիւն անցքին յաջողութեամբ: Կը մնայ այս շրջանակին մէջ անկախութեան յանձնառումը, ապահով քայլերով դիմելու համար դէպի առաջին տասնամեակ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ, Թահրիր հրապարակը, եգիպտական Թանգարանին մէջ ահաբեկչական ոճրագործ մը գործուած է Սեպտ. 18-ին: «Ալլահ Աքպար» (Աստուած մեծ է) պոռալով չորս ահաբեկիչներ Մոլոթով քոքթէյլներ նետած են զբօսաշրջիկներու հանրակառքի մը վրայ որ անմիջապէս կրակ առած է: Մեռած են ինը գերման զբօսաշրջիկներ եւ եգիպտացի վարորդը. կան նաեւ տասը վիրաւորներ շատ ծանր վիճակի մէջ: Հրաձգութիւն մը ծայր տուած է ապահովութեան ուժերու եւ ահաբեկիչներուն միջեւ: Երկու ահաբեկիչներու ինքնութիւնը ճշդուած է, մէկը տկարամիտ մըն է որ կը խնամուէր հիւանդանոցը ուրկէ փախած էր: Ան 1993 Հոկտ. 26-ին երեք Ամերիկացի, մէկ Ֆրանսացի եւ մէկ Իտալացի սպաննած էր Սեմիրամիս պանդոկը: Եգիպտոսի գլխաւոր եկամուտն է զբօսաշրջութիւնը եւ 18 ամիսէ ի վեր ոճրագործ չէր գործուած զբօսաշրջիկներու դէմ: Զանազան վարկածներ կան այս արարքին կապակցութեամբ որ իսլամապաշտներու գործը կը նկատուի, բայց հոն ալ զանազան ճիւղեր կան: Զբօսաշրջութեան նախարարը, որ կը դրէ Լիպերասիոնի Թղթակիցը, ծխագելի ըլլալէ չի վախնար, յայտարարած է որ մըտային հիւանդներու գործն է եւ անմիջապէս պաշտօնանկ եղած է յիմարանոցին տնօրէնը: Լոնտոնի մէջ, ծիհատի մէկ ճիւղը ազդարարած է որ ոչ ոք Եգիպտոս երթայ զբօսաշրջութեան համար, բայց չէ ստանձնած արարքին պատասխանատուութիւնը:

ԷՌ – ՖՐԱՆՍ-ի տնօրէն նշանակուեցաւ Ժան-Սիրիլ Սփինեթթա, որ երեք տարի, մինչեւ 1993, վարած էր Էռ – Էնթէրի տնօրէնութիւնը: Նոր տնօրէնը կը յաջորդէ Քրիսթիան Պլանի որ իր հրաժարականը տուած էր, իբրեւ հետեւանք կառավարութեան մերժումին ընկերութիւնը սեփականաշնորհելու:

ԳՐՈԶՆԻԻ կեդրոնը, Սեպտեմբեր 18-ին, գնդակահարուած են երկու անձեր որոնք մահուան դատապարտուած էին իսլամական դատարանի մը կողմէ: Սեպտեմբեր 4-ին ալ մարդասպանութեամբ ամբաստանուած զոյգ մը գնդակահարուած էր հրապարակին վրայ, ինչ որ մեծ աղմուկ հանած էր Մոսկուա եւ Եւրոպայի դատապարտած էր այդ «միջնադարեան բարքերը»: Չէչէնիան մաս կազմելով ռուսական Դաշնակցութեան, արարքը ապօրինի էր, բայց Չէչէնիոյ նախագահն ալ առարկած էր որ «Չէչէնիա Ռուսաստանի մէկ մասը չէ, անոր օրէնսդրութիւնը մեր հողամասին չի վերաբերիր»: Այսուհանդերձ փոխ-վարչապետը՝ Ուդուգով յայտարարած է որ յետագայ բոլոր մահապատիժները հրապարակաւ չեն գործադրուիր:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ երեք հրեայ ընտանիքներու տեղաւորումը փոխարինուեցաւ կրօնական ուսանողներով ինչ որ չի կրնար մեղմացնել մթնոլորտը: Ծանօթ է որ ամերիկացի միլիառատէր Մոսկովից շէնք մը գնած էր ուր տեղաւորուած էին երեք ընտանիքներ, մինչ Նեթանիահու յայտարարած էր որ նորեր պիտի չհաստատուին: Ծանր բախումներ ալ տեղի ունեցած են խաղաղութեան ընդդիմադիր երիտասարդներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Մոսկովից գրաւած է 70 բնակարաններ չինել Ռաս-էլ-Ամուր դրկիթներուն ճիշդ դիմացը:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ խորհրդարանին մէջ, ընդդիմադիր դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ երեսփոխանը շատ ծանրօրէն վիրաւորուած է բախումի մը ընթացքին ընկերվարական երեսփոխանի մը հետ, այս վերջինը կրակ բացած ըլլալով:

ԵՐԵՍՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐ որոնք ծայրայեղ ձախ Տեւ-Սոլ եւ իր մրցակից խմբակներուն կը պատկանին ձերբակալուած են Փարիզի 10-րդ Թաղամասը (ռիւ տէ Փըթիթ զ'Էքիւրի եւ Մաքքէլ) չարաթվերջին, ծանր միջադէպերէ ետք: Ոմանք դիպահ կը մնային Սեպտեմբեր 18-ին:

ՊԱՐՍԻԿ ԼՐԱԳՐՈՂԸ, նաեւ գրագէտ՝ Ֆարաճ Սարքուհի, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է ըստ գերմանական Թակրսշփիկըլ թերթին: Ան, արգելափակուած էր Յունուար 27-էն ի վեր, օտար երկրի մը (Գերմանիա) ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/19)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼՂՀ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 17-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Ա. Ղուկասեանի հետ որ որպէս նախագահ առաջին անգամ կ'այցելէր Երեւան: Քննարկուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի գործակցութեան հեռանկարները, հակամարտութեան կարգաւորման հարցերը եւ ԼՂՀ-ի ընկերա – տնտեսական կացութիւնը:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ.– «ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԻ ԼԻՆԻ, ՔԱՆԻ ԼՂՀ-Ն ՈՒԺԵՂ Է»

ԼՂՀ-ի նորընտիր նախագահ Արկադի Ղուկասեան Երեւանի մէջ պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ մինչեւ այսօր յաջողած են Հայաստանի իշխանութիւններուն հետ համաձայնութեամբ գործել Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ, նոյնիսկ եթէ երբեմն կ'ըլլան տարբեր տեսակէտներ: Ա. Ղուկասեան մեկնաբանելով ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի յայտարարութիւնը թէ կրնան նոր բախումներու միջամուխ ըլլալ ԼՂՀ-ն, ըսած է.– «Ամէն դէպքում ժողովուրդը եւ բանակը պէտք է պատրաստ լինեն ամենավատ տարբերակին: Դա չի նշանակում թէ անպայման պէտք է պատերազմ լինի: Բայց քանի մենք պատրաստ ենք, բնական է, պատերազմ չի լինի»:

Սեպտեմբեր 18-ին նախագահը այցելած է Ազգ. Ժողով ուր հանդիպում ունեցած է Բ. Արարքցեանի հետ:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 17-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան աշխատանքի հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի ժողովրդային տնտեսութեան Ակադեմիայի նախագահ Ա. Ագանբեգեանի, Ռուսաստանի գիտութեան Ակադեմիայի արտաքին տնտեսական հետազօտութեան հիմնարկի տնօրէն Ստեփան Սիտարեանի եւ Թէքնոպանքի նախագահ, ռուսական դրամատուներու ըն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒԹԱԳՆԴԱԿ

Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակի զոյգ խաղերուն, Սեպտ. 18-ին, Քոփընհակէնի մէջ Երեւանի Արարատը 0 – 3 պարտուեցաւ տեղւոյն ակումբէն: Դարձի մրցումը 15 օրէն, Երեւանի մէջ:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. - Ի ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ առտու, Սեպտ. 19-ին, նոյն Թուականը կրող ֆրանսերէն հաղորդագրութիւն մը ստացանք Ֆրանսայի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէէն, ուր ան կ'ըսէ թէ 1991 Սեպտ. 21-ի հանրաքուէին 6-րդ տարեդարձին առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ վերահաստատել իր անսասան նեցուկը Հայաստանի անկախութեան, ինչ որ միակ ընդունելի կարգավիճակն է հայ ժողովուրդին համար: 70 տարիներու խորհրդային վարչակարգէ ետք, հայ ժողովուրդը պատմական որոշումը տուաւ տէր դառնալու իր ազատագրային անկախ պետութեան մը շրջագծին մէջ: Անկախութիւնը երազի վիճակէն կ'անցնէր իրականութեան: Երազ մը որ արմատ ձգած է հայ ժողովուրդի արժանաւորութեան խորը, երազ մը որ առաջնորդած է Հ.Յ.Դ.-եան քաղաքականութիւնը 1918-20-ի անկախ Հանրապետութենէն ի վեր: Անդրադառնալով, համայնավար կուսակցութեան հովանիին տակ այն կոչին զոր կարգ մը մըտաւորականներ ըրած են Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ կողքին միանալու համար պատրաստուող նոր միութեան, Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէն նման նախաձեռնութիւն մը կը նկատէ պատմութեան իմաստին հակառակ ընթացող արարք մը: Կը շեշտէ որ անկախութիւնը պէտք է համաքայլ ըլլայ ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան հետ: Այդ արժէքներու հիման վրայ է որ հայկական ընկերութիւնը պէտք է յեղաշրջուի եթէ կ'ուզէ զարգանալ ամբողջ ազգին գործակցութեամբ: Ցոյց կը յայտնէ որ վարչապետ Ռ. Քոչարեանի մղումով, հայկական կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ ձեռք ձգելու համար բոլոր Հայերու նեցուկը եւ ամէն կարգադրութիւն ընէ համախմբելու համար ազգին ամբողջութիւնը ժողովրդավար, Մարդկային իրաւունքները եւ հիմնական ազատութիւնները յարգող ընկերութեան մը նոր ծրագրին շուրջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

«ԱԼԵՔ ԵՒ ՌՈԶ ՓԻԼԻՓՍ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ամերիկահայ ամէնօրեայ երրորդ վարժարանը կը հանդիսանայ Հոլիվուտի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիփս» ազգային վարժարանը, հիմնուած՝ 1969-ին:

Հոլիվուտի հայկական գաղութի կազմաւորումը սկիզբ առած է 1961-ին, երբ մեծ թիւով Հայեր գաղթելով Լոս-Անճըլըսի շրջանը, կարեւոր հատուած մը հաստատուած է Հոլիվուտի մէջ: Գաղթի առաջին շրջանին՝ 1900-էն մինչեւ 1940-ական թուականները, Հայեր եկած են Ռուսաստանէն, Հայաստանէն եւ Միացեալ-Նահանգներու արեւելեան շրջաններէն: Երկրորդ շրջանին՝ 1949-էն 1956 թուականները, Անչայի գլխաւորութեամբ, մօտ 5.000 Հայեր եկած են Գերմանիայէն եւ արեւելեան Եւրոպայի այլ երկիրներէն: Եկուորներու ստուար մեծամասնութիւնը հաստատուած է Հոլիվուտի շրջանը:

1960-ական թուականներու երկրորդ կէսին Հոլիվուտի նորակազմ գաղութը կը հաշուէր մօտ 15.000 Հայ, եկած՝ Պարսկաստանէն, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եգիպտոսէն, Յորդանանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն եւայլն:

Գաղութին թիւին աճումով անհրաժեշտ կը դառնայ հայկական շաբաթօրեայ դպրոցի մը բացումը: Ծանօթ է որ 1950-ին, կարգ մը ազգայիններ հիմնած էին Մեսրոպեան շաբաթօրեայ դպրոցը, յետագային զայն ամէնօրեայ վարժարանի վերածելու նպատակով: Դպրոցը հետզհետէ իր դասաւանդութիւնները ընդարձակելով եւ յաջողութիւններ արձանագրելով, 1959-ին ունեցած էր 175 աշակերտներ եւ օրուան Խնամակալ Մարմինը մղած էր գործնական քայլեր առնելու ապագայ ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադրութեան կապակցութեամբ:

Արդ, երբ 1961-ի սկիզբները Հայերու թիւը ստուար աճ մը կ'արձանագրէ Հոլիվուտի մէջ, հայկական շաբաթօրեայ երկրորդ դպրոցի մը կարիքը կը զգացուի: Ուստի, ծնողքներ ի մի համախմբուելով կ'ընտրեն խնամակալութիւն մը, որ 1962 Սեպտեմբերին հիմը կը դնէ Հոլիվուտի հայկական շաբաթօրեայ դպրոցին, որ 80-100 աշակերտներով իր գոյութիւնը կը պահէ մինչեւ 1969-ի Յունիսը:

Հոլիվուտի հայկական գաղութի բազմացումը եւ հաւատացեալներու յաճախակի պահանջները պատճառ կը հանդիսանան անհրաժեշտաբար հիմնելու Հոլիվուտի Հայց. Առաքելական եկեղեցին եւ ամէնօրեայ վարժարանը՝ 1969 Յուլիսին: Կը նշանակուի ինը հոգինոց հոգաբարձութիւն մը, երկու տարուան շրջանով: Հոգաբարձութիւնը անմիջապէս գործի անցնելով, նոյն տարուան Սեպտեմբերին կը բանայ ամէնօրեայ վարժարանը 22 աշակերտներով -մանկապարտէզ եւ նախակրթարանի Ա. եւ Բ. կարգերը: Կրէմըրսի փողոցին վրայ վարձըւած տան մը մէջ բացուած դպրոցը ուսումնական տարեշրջանի աւարտին ունեցած է 42 աշակերտներ:

Դպրոցի բացման հետ կը սկսին նաեւ Հոլիվուտի պարբերական պատարագները, վարձուած եկեղեցիներու մէջ: Օրուան առաջնորդական փոխանորդը՝ Սըմբատ Ծ. Վրդ. Լափաճեան, առանց նիւթական վարձատրութեան յօժարաբար կը ստանձնէ Հոլիվուտի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հովուութիւնը եւ դպրոցին կրթական վերատեսչութիւնը, մինչեւ 1971 Յունիս:

Երկրորդ տարեշրջանին դպրոցը կը տեղափոխուի նոր գնուած սեփական երկյարկանի տան մը մէջ, Ալեքսանտրիա փողոցին վրայ: Տարին կը փակուի 86 աշակերտներով:

1971 Յուլիսին, Ալեք Մանուկեանի 100.000 տոլարի նուիրատուութեամբ կը գնուի դպրոցին կից գտնուող տունը, որուն նորոգութեան եւ բարեզարդման բոլոր ծախքերը եւս կը հոգայ բարերարը: Այդ տարեշրջանին դպրոցը կ'ունենայ 120 աշակերտ:

1972 թուականը բախտորոշ տարի մը կ'ըլլայ Հոլիվուտի ամէնօրեայ հայկական վարժարանին համար, շնորհիւ տիկին Ռոզ Փիլիփսի իշխանական նուիրատուութեան, ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Ալեք Փիլիփսի:

Տիկին Ռոզ Թորոսեան-Փիլիփս, երկու տարեկանին, իր ծնողքին հետ Վանէն եկած հաստատուած է Ֆրէզնօ: 1932-ին ամուսնացած է Ալեք Փիլիփսի հետ: Իր ամուսնոյն մահէն ետք (1966), գիտակից անոր սիրոյն՝ մանուկներու եւ կրթութեան հանդէպ, 1972-ին պատահման կատարած ճամբորդութեան մը ընթացքին որոշած է յաւերժացնել իր ամուսնոյն յիշատակը:

Ալեք Փիլիփս ծնած է Խարբերդ: Փոքր տարիքէն հաստատուած է Ֆրէզնօ, ուր ստացած է իր ուսումը խրատարանութեան մէջ: Մասնակցած է հայկական կեանքին եւ եղած հիմնադիրներէն Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Հիմնած է Պըրքլիի համալսարանի հայագիտական ամպիոնը: Մեռած է 1966-ին:

Արդարեւ, 1972-ի ամառը տիկին Ռոզ Փիլիփս, ընկերակցութեամբ ընտանեկան բարեկամներուն՝ Յակոբ եւ Աշխէն Քէչիչեանի, կը ճամբորդէ Հայաստան եւ Պէյրութ: Իր մէջ կ'արթննայ ազգային ոգին եւ կը սկսի մօտէն հետաքրքրուիլ հայութեամբ: Այս առնչութեամբ տիկին Ռոզ Փիլիփս, ի մէջ այլոց գրած է. «Պէյրութի մէջ Վեհափառը՝ Խորէն Ա. Կաթողիկոս, մեզի հիանալի դպրոցներ ցոյց տուաւ: Երբ հայ մարտիրոսներու աճիւններուն առջեւ կ'աղօթէինք, Աստուած ներշնչեց զիս կառուցանելու յուշակոթող մը ամուսնոյս ի յիշատակ: Յակոբի, Աշխէնի եւ Վեհափառի խորհուրդներով որոշեցի Հոլիվուտի դպրոցը կառուցանել»:

1972 Նոյեմբերին տեղի կ'ունենայ դպրոցի երկյարկանի նոր շէնքին հիմնարկէքը: Դպրոցը, ի յարգանս բարերարուհիին ամուսնոյն, կը կոչուի «Ալեք Փիլիփս» ազգային վարժարան: Շէնքին կառուցումը կ'աւարտի 1973-ի Ապրիլին և կը գործածուի իբրեւ դպրոց եւ եկեղեցի: Տարին կը փակուի 160 աշակերտներով:

1969-ին 22 աշակերտներով բացուած դպրոցը 1974-ին ունէր արդէն 285 աշակերտներ: Անհրաժեշտ էր ունենալ կարող, գիտակից եւ վարչական հմտութեամբ օժտուած տնօրէն մը: Պատասխանատու այդ պաշտօնը կը վստահուի Յակոբ Յակոբեանի, որ հոգաբարձութեան եւ ուսուցչական կազմին հետ գործակցաբար կը յաջողի ո՛չ միայն յաղթահարել նիւթական եւ այլ դժուարութիւններ, այլեւ դպրոցը կ'աճի թէ՛ քանակով եւ թէ որակով:

«Ալեք Փիլիփս» ազգային վարժարանը առաջին տասնամեակին կ'ունենայ աւելի քան 500 աշակերտ եւ կու տայ միջնակարգի իր առաջին հունձքը:

Աշակերտութեան թիւը արագօրէն կ'աւելնայ, դասարաններու պակասը զգալի կը դառնայ եւ նոյն ատեն շէնքին երկրորդ յարկին վրայ գտնուող 200 հոգինոց սրահը նեղ կու գայ աճող բազմութեան: Անհրաժեշտ էր դարման գտնել և հարթել դժուարութիւնները: Դպրոցական կալուածին ետեւի տունը ծախու էր: Հոգաբարձութիւնը ծանրաբեռնուած էր նիւթական հոգերով: Դարձեալ տիկին Ռոզ Փիլիփս օգնութեան ձեռք կ'երկարէ եւ Մարիփոզա փողոցի շէնքը կը գնուի: Սրահը կը փոխադրուի նոր գնուած շէնքը, մինչեւ եկեղեցիի մը կառուցումը:

Տիկին Ռոզ Փիլիփս պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը դպրոցին կու տայ 1976-ի Դեկտեմբերին եւ կը հիանայ ի տես 460 աշակերտներուն:

1976-ին Ալեքսանտրիա փողոցին արեւելեան կողմի երեք շէնքերը կը գնուին, շնորհիւ բարեսիրական հաստատութիւններու եւ հաւատացեալ ժողովուրդի օժանդակութեան: Պատկան մարմիններ կը լծուին եկեղեցաշինութեան աշխատանքին: 1977-ի Յունուար 22-ին տեղի կ'ունենայ հիմնօրհնէքի ճաշը, որ կ'արձանագրէ նիւթական եւ բարոյական մեծ յաջողութիւն մը: Վաչէ եւ Մարիամ Կարապետեան պատկառելի գումարով մը կը մասնակցին հանգանակութեան, ստանձնելով նորակառոյց եկեղեցւոյ կնքահայրութիւնը: Եկեղեցին, ընդառաջելով կնքահօր փափաքին, կը կոչուի «Ս. Կարապետ»: Դպրոցի 10-ամեակին առթիւ, հաստատութիւնը կը վերակոչուի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիփս» ազգային վարժարան:

Նիւթական պատճառներով ժամանակ մը կը դանդաղին եկեղեցւոյ շինութեան աշխատանքները: Օգնութեան կը հասնի պարսկահայ ամոլ մը՝ տէր եւ տիկին Վազգէն եւ Ֆլորա Շահվերտեան, նուիրելով 100.000 տոլար:

(Մնացեալը յաջորդով)

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

1700-ամեակի տարին կը մօտենայ, եւ ատոր հետ, հետզհետէ կը մշակուին, կը զարգանան, եւ հանրութեան կը ներկայացուին բազմապիսի յայտագրեր, որոնք կ'ընդգրկեն մեր կեանքի զանազան երեսները՝ հոգեւոր, բարեպաշտական, մշակութային, գրական, երաժշտական եւ այլ բնագաւառներէն ներս:

Առաջին նախաձեռնութիւնը, բնական է որ պէտք էր ըլլար հոգեւոր ասպարէզէն ներս, եւ ատոր մէջ ալ, բարեպաշտական հին եւ վաղեմի աւանդութեան մը վերակերտումը -ուխտագնացութիւնը: Եւ արդարեւ, 1700-ամեակի կապակցութեամբ, առաջին ձեռնարկը, ուխտաւորականը, սկսաւ Օգոստոս 14-ին, երբ առաջին ուխտաւորները հասան Ռումանիա, եւ Պուքրէշի Հայոց Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մուտքին խոկ ողջունուեցան իբրեւ ուխտաւորներ, ուխտաւէրեր, ուխտի զաւակներ:

Ուխտաւորութեանց առաջին ալիքը մեր ուխտաւորները պիտի տանէր Ռումանիայէն Հայաստան, հայրենի երեք թեմերուն՝ Արարատեանին, Կոտայքին եւ Արմաւիրին այցի: Ուխտաւորներու առաջնորդն էր Յովնան Սրբազանը՝ յանձնախումբի ատենապետը: Իր հետ էր նաեւ 1700-ամեակի վարիչ - քարտուղարը՝ Մեսրոպ Արք.:

Ուխտաւորները եղան Ռումանիոյ Հայոց երբեմնի փառքը հիւսող վանքերուն մէջ: Հաճկատարի մէջ մատուցուեցաւ ուխտի պատարագ, բարեպաշտներուն հրամցուեցաւ «ականջապուրը», եւ Զամֆքայէն ալ ուխտաւորներու մոմերը սկըսան վառուիլ, որպէսզի աշխարհ մը շրջան ընելէ յետոյ, եւ հարիւր-հազար մոմերու վերածուած, լոյսի կոչնեքով Խոր Վիրապէն յառաջանան դէպի Ս. Էջմիածին, 17 Յունիս 2001 թ.:

Ուխտաւորները Հայաստանի մէջ ալ ընդունուեցան ջերմութեամբ: Հոն Ռումանիայէն եւ Ուկրանիայէն հասած ուխտաւորներուն միացան Լիբանանցիները, Հալէպցիները, Իրանահայերը, Գերմանացիները, Ամերիկահայոն ու Գանատացին, Հիւսիսային Կովկասցին ու Անգլիացին: Հաճելի էր Երեւանի մէջ հանդիպիլ մեր ուխտաւորներուն, որոնք կը շրջէին հանրակառքերով, եւ ամէն մէկ հանրակառք, փոխանակ ունենալու ՇԷՑ-գաւիթ, Աւան նշանակը, կը կոչուէր Հաճկատար, Մշոյ Ս. Կարապետ, Գեղարդ...

Ուխտաւորներէն ոմանք առիթը ունեցան տեսնելու Արովեան քաղաքի մօտիկ, Առինջ գիւղի Նորակերտ եկեղեցւոյ սուրբ սեղանին օծումը: Նո՛ր եկեղեցի է, Աղթամարի նման է, բայց բազալթ քարով կառուցուած է, դուրսն ու ներսը քանդակներ, եւ մէ՛կ հոգիի սրտի փափաքն է: Բայց այս եկեղեցին կառուցողը Գալիկ Թագաւորը չէ. այս ալ Գագիկ է, բայց գիւղի պարզ տղայ մըն է, կաշմբուուն, ամուր եւ տոկուն հայ երիտասարդ մը, Գագիկ Ծառուկեան: Ուխտ ունի, Աստուած իր ուխտը ընդունակ ընէ: Ուրիշ ուխտաւորներ ալ բախտը ունեցան Օգոստոս 24 Կիրակի օրը վկան ըլլալու Տաթեւ գիւղի Ս. Մինաս եկեղեցիին օծման, որ «ի հիմանէ նորոգեցաւ» շնորհիւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» Կազմակերպութեան եւ ընծայուեցաւ գիւղի ժողովուրդին:

1700-ամեակի վարիչ քարտուղարը, Մեսրոպ Արքեպիսկ. մասնակցեցաւ գոյգ օծումներուն, Կոտայքի Տ. Առաքել եպիսկոպոսի եւ Սիւնեաց թեմի Տ. Աբրահամ եպիսկոպոսի եւ այլ սրբազան հայրերու հետ միասին:

Մեսրոպ Սրբազան Հայաստան եղաւ Օգոստոս 19-էն մինչեւ 30, եւ ունեցաւ բազմաթիւ հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ, մի՛շտ 1700-ամեակի կապակցութեամբ: Ստորեւ կը ներկայացնենք ամփոփ պատկեր մը այդ հանդիպումներուն ու խորհրդակցութեանց մասին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ուխտագնացութեանց Կեդր. Յանձնաժողովը իր կիսամեայ ժողովը գումարեց Երեւանի մէջ, Օգոստոս 23-ին, ատենապետութեամբ Տ. Յովնան Ս. Արքեպիսկոպոսի: Քննարկուեցան եւ հաստատուեցան յառաջիկայ տարիներու յայտագիրը, ի յատկապէս՝ 25 Մարտ - 7 Ապրիլ Լիբանան եւ Հայաստան, եւ 14 Օգոստոս - 28 Սեպտեմբեր Ֆրանսա եւ Հայաստան ուխտագնացութիւնները, Մշոյ Ս. Կարապետի փափորը, փոխանորդական ուխտաւորութեանց յայտագիրը: Յատուկ կարեւորութիւն տրուեցաւ Խոր Վիրապի շրջակայքին, Տրդատի անտառի յայտագրին, ըստ որում յառաջիկայ տարիներուն ուխտաւորներուն կողմէ պիտի տնկուին 1700 ծառեր: Յոյս ունինք, որ այս յայտագիրը պիտի իրականանայ հայկական համագումարի «Ծառատունկ»ի ծրագրով: Այս ծրագրին համար Մեսրոպ Սրբազան հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի «Ծառատունկ»ի պատասխանատու Պր. Արթիւր Հայրումեանի հետ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Ուրբաթ, Օգոստոս 22-ին հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի Մշակոյթի, Սփիւռքի եւ Երիտասարդական Հարցերու Նախարար Պր. Արմէն Սմբատեանի գրասենեակին մէջ, մասնակցութեամբ պետական եւ եկեղեցական յանձնաժողովներու ներկայացուցիչներուն, քննարկելու համար պետական պլանէի նախատեսութիւնները, «Հայոց Դարձը» ֆիլմի մրցանքը, «Շուշանիկ» օփերայի ստեղծումը, երգի փառատօնը եւ այլ հարցեր:

ՎԱՆՔԵՐՈՒ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ծանօթ են ընթերցողները, յառաջիկայ հինգ տարիներուն ծրագրուած է վերանորոգել շուրջ 49 եկեղեցիներ եւ վանքեր: Սոյն յոյժ կարեւոր ծրագրի իրագործման համար հանդիպումներ տեղի ունեցան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, պետական յանձնախումբի նախագահ Պր. Գագիկ Յարութիւնեանի եւ այլոց հետ: Նպատակն է յատուկ գրասենեակի մը ստեղծումը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ իր յատուկ պաշտօնէութեամբ եւ գրասենեակային յարմարութիւններով: Սոյն գրասենեակը պիտի ղեկավարէ շինարարական աշխատանքները՝ իր նախնական ծրագրումի հանգրուանէն մինչեւ իրագործումը: Նոյն այս նպատակով ալ Ուրբաթ, Օգոստոս 30-ին Սահմանադրական Դատարանի Պր. Գագիկ Յարութիւնեանի գրասենեակին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, քարտուղար Պր. Էդիկ Ղազարեանի եւ ճարտարապետներ Թելման Գէորգեանի, Յակոբ Բաբախանեանի, Աշոտ Մանասեանի: Գրասենեակը շուտով պիտի սկսի իր աշխատանքներուն, հաւանաբար Հայաստանի Շինարարութեան նախարար Պր. Փիրումեանի ղեկավարութեամբ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

Մեսրոպ Սրբազան բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ Երեւանի մէջ, հե-

տեսնելու եւ քննարկելու համար նոր հրատարակութեանց ծրագրերը: Սրբազան Հայրը հանդիպում ունեցաւ տեղեկատուութեան պետական վարչութեան պետի տեղակալ, գլխաւոր-հրատարակչական մարմնի պատասխանատու Պր. Էդիկ Սարոյեանի հետ, միասնաբար քննարկելու համար պետական յանձնաժողովի հրատարակութիւնները: Առայժմ ընթացքի մէջ են հետեւեալ գրքերը —

ա. Հայաստան Երկիր Դրախտավայր
Հեղինակ՝ Հայկ Խաչատրեան, 100-է աւելի գունաւոր լուսանկարներով, բոլորն ալ գործ Զաւէն Սարգսեանի:

բ. Հայաստան
Զբօսաշրջիկային հատոր, հեղինակութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան գլխաւոր խմբագիր Կոստանդին Խուդավերդեանի:

գ. Վեհափառ Ամենապատ
Լուսաւոր հրատարակութիւնը Ժ. դարու կարեւոր ձեռագրի մը, համդերձ ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, հեղինակութեամբ Արտաշէս Մաթեւոսեանի:

դ. Հայկական Ճարտարապետական Գոհարներ
Ներածութիւն Մ. Հասրաթեանի, 100-է աւելի վանքերու նկարները Զաւէն Սարգսեանի:

ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԵՒ ՎԻՏԷՕՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑԱԳԻՐ

«Հաւատք, յոյս, սէր» ժապաւէնը, որուն սէնարիոն, գործ՝ Յովիկ Հախվերտեանի, մշակման ընթացքի մէջ է: Պր. Հախվերտեան եւ Պր. Յարութիւն Խաչատրեան արդէն իսկ պատրաստած են աշխատանքային ծրագրերը, պիւտճէն եւ այլ մանրամասնութիւններ: Կիսավաւերագրական այս ֆիլմին հետ միասին պետական յանձնաժողովը պիտի յայտարարէ մրցանք մը՝ «Հայոց Դարձը» խաղարկային ֆիլմին մասին:

Սրբազան Հայրը բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ ֆիլմարտադրիչներու եւ բեմադիրներու հետ, վաւերագրական տեսահոլովակ (վիտէօ) պատրաստութեան համար: Շուրջ 60 անուն տեսահոլովակներու առաջին խումբը արդէն իսկ ծրագրուած է եւ յառաջիկայ վեց ամիսներուն պիտի պատրաստուին հետեւեալ նիւթերով վիտէօներ —Արարատ, Գողթնաց Վիպ, Ս. Գրիգոր Տաթեւացի, Խորէն Ա. Մուրադբէկեան եւ Բոլշեւիկեան Հալածանքները, Շարական, Վարդավառ, Վերափոխում եւ Վահան Ճամիկոնեան: Քննարկման մէջ է «Ազուլիթա» Թատերգութեան ներկայացումը: Ուրախ ենք նաեւ, որ Հայաստանի ֆիլմադարանի պատասխանատու Պր. Գաբրիէլ Զախոյեան յանձն առաւ պատրաստել ցուցակը բոլոր այն վաւերագրական ֆիլմերուն, որոնք կը գտնուին իրենց տրամադրութեան տակ, օգտագործելու համար զանազան ֆիլմերու պատրաստութեան մէջ: Առանձին նշանակութիւն ունէր նաեւ Սրբազան Հօր հանդիպումը Հայաստանի հեռատեսիլի կեդրոնին մէջ խումբ մը արուեստագէտներու հետ, գլխաւորութեամբ այդ բաժնի վարիչ Տիգրան Խզմալեանի եւ անոր օգնական Պր. Վլադիմիր Հայրապետեանի: Սոյն կեդրոնը իր տրամադրութեան ներքեւ ունի շուրջ 600 ֆիլմ, որոնցմէ ոմանք կրնան օգտագործուիլ նոր ֆիլմերու պատրաստութեան մէջ: Տիգրան Խզմալեան նոր դէմք մըն է այս վարչութեան մէջ, եւ արդէն իսկ թարմ օդ կը զգաք հայ ֆիլմաշխարհին մէջ:

ՀԱՐԻՒՐ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

Ծրագրուած է որ 2001 Յունիսին, երբ մեծ ուխտագնացութիւնը պիտի յառաջանայ Խոր Վիրապէն Ս. Էջմիածին, Հայ Եկեղեցւոյ հայրերուն, սուրբերուն, մարտիրոսներուն, վկաներուն խիզախող պատկերները խաչվառանման դրօշներով պիտի առաջնորդեն ուխտաւորները: Այս հարիւր պատկերներէն շուրջ 20-ը արդէն իսկ պատրաստուած են հայրենի նկարիչներու կողմէ: Սոյն պատկերներու քննարկման համար հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 22-ին, նկարիչ Սամուէլ Պետրոսեանի արուեստանոցին մէջ, եւ ուր ելոյթներ ունեցան Մեսրոպ Սրբազան, Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան եւ նկարիչ Գրիգոր Խանճեան: Պր. Խանճեան մանրամասնութիւններ տուաւ ներկայ նկարիչներուն հայկական կրօնական նկարչական սգրունքներուն եւ յատկապէս Յովնաթանեան դպրոցին մասին: Սոյն հանդիպումը մեծապէս օգտակար պիտի հանդիսանայ որպէսզի մեր նկարիչները առաւել եւս հայեցիութիւն տան իրենց գործերուն, միաժամանակ յարգելով սրբապատկերներու գծագրութեան օրէնքները:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱՇԱՐ

Երկուշաբթի, Օգոստոս 25-ին, Սրբազան Հայրը հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի տեղեկատուական վարչութեան պետին, Պր. Գարեգին Զուքասեանի հետ, ի ներկայութեան բազմաթիւ գործակիցներու: Հանդիպման ընթացքին քննարկուեցան Հայաստանի հարցերը հաղորդակցութեան արդիական միջոցներու կապակցութեամբ: Հակառակ ենթադրութեան, Հայաստան շատ ետ է մնացած այս կալուածէն ներս, Ազրպէջան, Իրան եւ Թուրքիա գրաւած են անիծի բաժինը՝ շատ քիչ բան թողլով Հայաստանին: Կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է, եւ Հայաստան յառաջիկայ 1-2 տարիներուն հսկայի քայլեր պէտք է առնէ՝ եթէ չուզեր բոլորովին դուրս մնալ հաղորդակցութեան նոր դարէն:

Սոյն վարչութեան ենթակայ է նաեւ Հայաստանի հեռատեսիլը, եւ ուրախ ենք որ պետութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ որ Եկեղեցին կարենայ շաբաթական յայտագրեր ունենալ Հայաստանի Հանրապետութեան հեռատեսիլին վրայ: Այս ուղղութեամբ Մեսրոպ Սրբազան հանդիպում ունեցաւ Քնարիկ Փիլոսեանի հետ եւ որոշուեցաւ յառաջ բերել ստեղծագործական խմբակ մը եւ մշակել հեռատեսիլի ընդարձակ յայտագիր մը՝ որ պիտի բովանդակէ 1700-ի լուրեր, վերաշինութիւններ եկեղեցիներու, ծէսեր, պատարագ, շարական, թեմական լուրեր, միջ-կրօնական լուրեր եւ թեմաներ, Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Եկեղեցի եւ Պատմութիւն, սրբախօսութիւն, եւլն.: Քրիստոնէական դաստիարակութեան գրասենեակի պետ Տ. Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան եւ Տ. Աշոտ Աբեղայ Մնացականեան կը պատրաստեն գլխաւոր թեմաները:

ՑՈՒՇԱՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պատրաստութեան մէջ են բազմաթիւ յուշանուէրներ եւ 1700-ամեակի վերաբերեալ արուեստի գործեր: Անոնց շարքին, յատկապէս պէտք է յիշել պատի գորգերը, 1×2 մեթր եւ 1×1 մեթր տարածութեամբ, ինչպէս նաեւ 1×1 մեթր օպիւսոնի գործեր:

Նորիկ Ծոռոխեան կը պատրաստէ գեղակերտ քառանկիւնի յուշամետալ մը, պրոնզէ:

Նախնական ծրագրեր կան՝ Հայաստանի պետական դրամատան միջոցաւ հրատարակելու համար եօթը յուշադրամներ: Իսկ Անթիլիասի մէջ (տպ. Տօնիկեանի մօտ) տպուեցաւ սրբանկարներու առաջին շարքը՝ հետեւեալ նիւթերով — Յուդայի Զղջումը, Աստուածամայրը Յովհաննէս Մկրտիչի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հետ, Խրիմեան Հայրիկ, Տրդատ Թագաւոր, Սուրբ Հռիփսիմէ, Ս. Գայեանէ, Աստուածամայրը, Խոտակերաց Ս. Նշանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կը մկրտէ Տրդատ Արքան:

Սոյն սրբապատկերները, յոյսով ենք որ, պիտի լրացնեն կարեւոր բաց մը, եւ յատկապէս Հայաստանի մէջ փոխարինեն այն զանազան եւ զարմանազան պատկերները՝ որոնք կը խճողեն Էջմիածնի մուտքըն ու Գեղարդը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակ՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ
Նկարիչ՝ Արշակ

Անթիլիաս, Լիբանան, 1996

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ Թ. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԱՐԴԳԷՍ ԵՒ ՌԻԹԱ ՊԱԼԵԱՆ» 1996 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄԼՈՅ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ

Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Թէքէեան Մշակութային Միութեան 1996 տարեշրջանի «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամլոյ մրցանակը շնորհուեցաւ լրագրողներ Յակոբ Պօղոսեանին եւ Գրիգոր Շէնեանին: ԹՄՄիութեան «Պալեան» մրցանակի դատական կազմի ատենապետ Երուանդ Ազատեան մրցանակը ծանուցանեց Միութեան 23-րդ Պատգամաւորական Ժողովին, որ գումարուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ մէջ, Սեպտեմբեր 6, 1997-ին:

Յակոբ Պօղոսեան ծնած է Լիբանան, 1936-ին: Աւարտած է ՀԲԸՄիութեան Յովակիմեան-Մանուկեան Երկրորդական Վարժարանը, ու Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն վկայուած է որպէս Մագիստրոս Առեւտրական Գիտութիւններու:

1990-էն մինչեւ 1996-ի աւարտը, Պր. Պօղոսեան կը խմբագրէ Արեւմտեան Ամերիկայի ՌԱԿ-ի «Նոր Օր» պաշտօնաթերթը:

Լիբանանի մէջ Պր. Պօղոսեան ունեցած է հանրային աշխոյժ գործունէութիւն: Անոր նախասիրութիւնները եղած են գրականութիւնը, հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ու լրագրութիւնը: Աշխատակցած է Յառաջ, Զարթօնք, Արարատ եւ Աշխարհ թերթերուն:

Լոս-Անճըլըսի մէջ եօթը տարուան եռուն աշխատանքի մը ընթացքին Պօղոսեան ստորագրած է աւելի քան 700 յօդուածներ՝ ազգային թէ միջազգային հարցերու շուրջ, որոնց մեծ մասը արտատպուած է Սփիւռքի եւ Հայաստանի մամուլին մէջ: Վարած է հարիւրէ աւելի հարցազրոյցներ, որոնց շարքին՝ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, ինչպէս նաեւ գոնկրէսմաններու եւ քաղաքական անձնաւորութիւններու:

Պօղոսեանի ազգային — քաղաքական նիւթեր շօշափող յօդուածներն ու ելոյթները կը յատկանշուին իրենց հայրենասիրական վառ շունչով:

Գրիգոր Շէնեան ծնած է Պէյրութ, 1934-ին: Շրջանաւարտ է Անթիլիասի Դպրեվանքէն: 1976-ին ակամայ կը հաստատուի Լոս-Անճըլըս:

Պր. Շէնեան մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է ազգային եւ լրագրական մարզերէն ներս:

1955 – 56 սրբագրիչն է Նայիրի շաբաթաթերթին, 1962 – 64 կը խմբագրէ Այգ օրաթերթը, 1960 – 1976 կ'անդամակցի Սփիւռք շաբաթաթերթի խմբագրական կազմին, 1970 – 1976 երգիծական գրութիւններով կ'աշխատակցի Ազդակ օրաթերթին ու 1976 – 1981 կ'աշխատակցի Ասպարէզին ու Նոր Կեանքին: 1985-էն մինչեւ այսօր կը խմբագրէ եւ կը հրատարակէ Նոր Կեանք շաբաթաթերթը, որուն համար կ'ապահովէ աշխատակցութիւնը Սփիւռքի քանի մը անուանի գրողներու եւ լրագրողներու:

1991-ին Պր. Շէնեան հրատարակած է Տիկինս Ըսաւ Թէ...: իսկ 1993-ին՝ Ամուսինս Ըսաւ Թէ... հատորները, որոնց հասոյթները նուիրած է հայրենի գրական կարիքներուն:

Պր. Շէնեան Լոս-Անճըլըսի Հայ Գրողներու Միութեան փոխ-ատենապետն է:

Այս մրցանակը հաստատուած է ուաշինկթընաբնակ տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեանի կողմէ, եւ ամէն տարի կը տրամադրուի Թ.Մ.Միութեան մօտ ստեղծուած համանուն հիմնադրամին եկամուտէն: Մրցանակը փոխն ի փոխ կը տրուի՝ տարի մը հայատառ մամուլին սատարող լրագրողներու եւ յաջորդ տարին՝ օտար լեզուով արտայայտուող արժանի հայ լրագրողներու:

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը այս առթիւ ջերմօրէն կը շնորհաւորէ Պարոնայք Յակոբ Պօղոսեանն ու Գրիգոր Շէնեանը եւ յաջողութիւն կը մաղթէ անոնց ապագայ գործունէութեան:

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Սեպտեմբեր 11

Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Օ Տ Ե Ա Ն

ԹՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

Երկու թղթականները այսպէս խօսակցելով՝ իրենք ալ ճամբայ ելան իրենց գործին երթալու համար:

Ժամ մը ետքը տիկին Շաղիկ եկեղեցի կու գար: Որչափ ալ վստահ էր իր ամուսնոյն վրայ ունեցած ազդեցութեանը, այսու հանդերձ կասկածած էր որ Պօղոս էֆէնտի ազդուէր իր պաշտօնակիցներուն խօսքերէն ու ճամբէր ժամկոչը, ինչ որ իրեն համար գրեթէ մահու եւ կենաց խնդիր մը դարձած էր: Ուստի չկրնալով տարտամութեանց մէջ անցընել ամբողջ օրը, ելեր հագուեր ու եկեր էր անձամբ ստուգելու ամէն բան:

— Ժամկոչ աղբարը ո՞ւր է, հարցուց բանկալը նստող պաշտօնեային:

—Հոս ըլլալու է տիկին, պատասխանեց մարդը, արդեօք պէ՞տք ունիք իրեն:

— Կ'ուզէի մէկ մը տեսնել:

— Խորհրդարան հրամմեցէ՛ք, երթամ գինքը կանչեմ:

— Տիկին Շաղիկ մտաւ խորհրդարանը եւ բազմեցաւ իր ամուսնոյն ատենապետական թիկնաթոռին վրայ:

Վայրկեան մը ետքը Վարդան աղբար ներս կը մտնէր:

— Ծօ՛ Վարդան, ըսաւ Տիկին Շաղիկ քմծիծաղով մը, երէկ քեզի յանդիմանե՞ր են...:

— Հրամանք է, խանում, պատասխանեց ժամկոչը, աթոռին համար աղաները բարկացան:

— Էյ, դուն ի՞նչ ըսիր:

— Ասացի որ ձեր հրամանով աթոռը Սաթենին խաթունին կեցած տեղը դրի:

— Ապրիս, շատ աղէկ ըրեր ես... ճշմարտութիւնը խօսեր ես:

— Այո՛, բայց կը վախնամ որ գլխիս փորձանք մը բերեն: Մարդար էֆէնտին եկած էր, շատ բարկացած կ'երեւար:

— Բարկացեր է հէ՞, թող քիչ մը քացախ խմէ, ըսաւ Շաղիկ հեգնական ժպիտով մը, այս առտու Պօղոս էֆէնտին հոս եկա՞ւ:

— Եկաւ, քիչ մը կեցաւ գնաց:

— Քեզի բան մը ըսա՞ւ...

— Ջէ՛, խանում, բան չըսաց:

Գոհունակութեան յաղթական ժպիտ մը երեւցաւ տիկին Շաղիկի երեսին վրայ:

— Բայց ժամկոչը այս հարցումներէն մտատանջութեան մատնուած էր:

— Ոտքդ պագնեմ Շաղիկ խանում, աղաները ինծի բա՞ն մը պիտի ընեն, հարցուց ողորմուկ ձայնով մը:

— Մի՛ վախնար ծօ՛, քու մազիդ թելին դպչող չըլլար, ես հոս կեցեր եմ:

— Ողջ ըլլաս:

— Մարգար էֆէնտին ուզեր է որ քեզ ճամբեն, բայց ես դէմ կեցայ, թող չըտուի:

— Աստուած կեանք տայ ձեզի, Պօղոս էֆէնտիին...

Ու ժամկոչ Վարդան սկսաւ փառաբանութիւններ ընել իր պաշտպանուհիին:

Իր ալ ականջը հասեր էր որ զինքը պիտի ճամբէին ու առաւօտէ ի վեր սրտադողի մատնուած էր, տիկնոջ խօսքերը զինքը հանդարտեցուցած էին:

— Քեզի բան մը ըսե՞մ, աղէկ մտիկ ըրէ, ըսաւ Տիկին Շաղիկ, կարելի է որ քեզի խորհուրդ տան որ երթաս տիկին Սաթենէն ներում խնդրես, երէկուան եղածին համար...

— Եթէ պէտք է, կը խնդրեմ, ընդմիջեց ժամկոչը, ոտքը ձեռքը կ'իյնամ:

— Ընդհակառակն, գոչեց Շաղիկ, չըլլայ որ առանկ բան մը ընես, եթէ լսեմ որ գացեր ներում խնդրեր ես, անմիջապէս քեզ ճամբել կու տամ, գիտցած ըլլաս. արդէն Պօղոս էֆէնտիին ու միւս թաղականներուն մնար նէ՝ դուն հիմա ճամբուած պիտի ըլլայիր:

(Շար. 10)

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Կարօ Յովսէփեանի՝ «Ordre National du Mérite» շքանշանի յանձնման առթիւ:

Նոյն առթիւ Սոնիա Փիլիկեան կը նուիրէ 100–ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան:

(Շար. Ա. էջէն)

կերակցութեան փոխ–նախագահ Գարեգին Թոսունեանի հետ: Հանդիպումին մասնակցած են Հայաստանի Տնտեսութեան նախարարը եւ Կեդրոնական Դրամատան նախագահը: Քննարկուած են դրամատնային մարզի հայեւռուսական գործակցութեան հարցեր:

Դ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սեպտեմբեր 18–ին, մամուլի ասուլիսին ընթացքին Դ. Շահնազարեան երկրին յետագայ ժողովրդավարացումը կապած է երկու հիմնական խնդիրի. ազատ ու արդար ընտրական հիմնարկներու վերահաստատումը եւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը: Այս երկրորդին եւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան կապը նիւթ առնելով ան ըսած է որ Ղարաբաղի մասին բանակցութիւնները այնպէս կը թուի թէ ազդեցութիւն կրած են 1996 Սեպտեմբերի պատահարներէն, ապա յանգած Լիզպոնի որոշումին: Շեշտելով որ 1994–95 շրջանին դիւանագիտական ճակատում գրեթէ չէ եղած, ատոր պատճառ նկատած է ժողովրդավարական ու տնտեսական բարեփոխումներով Հայաստանի առաջնային դիրքը Վրաստանի ու Ազրպէջանի համեմատութեամբ: Սակայն նոյնը չէ ներկայի կացութիւնը: «Հայաստանը այդ ուղղութիւններով էապէս ետ է մնացել Վրաստանից, չի բացառում նաեւ մօտ ապագայում Ադրբեջանից» ըսած է Դ. Շահնազարեան:

Ըստ երեսփոխանին տեսակէտին, երկրին ներքին քաղաքականութեամբ պայմանաւորուած են արտաքին յաջողութիւնները: Եթէ մօտ ապագային միջազգային հանրութիւնը հաւաստումներ չունենայ թէ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական հիմնարկներու վերականգնումի հոլովոյթ մը կայ, Ղարաբաղի կարգաւորման հարցը կը շարունակէ ընթանալ Լիզպոնի վեհաժողովին հիմերով:

Ինչ կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան իր տեսակէտին, Դ. Շահնազարեան կ'ըսէ թէ երկրին քաղաքական բաժանումը գաղափարախօսական չէ. մէկ կողմը կան արդար ընտրութիւններու ձգտող, միւս կողմը՝ ընտրութիւններու վրայ ամբողջական հսկողութիւն սահմանող ուժեր:

ՌՈՒՍ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գործակցութեան, փոխադարձ օժանդակութեան հայեւռուս վերջին համաձայնագիրը որ ստորագրուեցաւ Մոսկուայի մէջ նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի եւ Բ. Ելցինի կողմէ, Պաքուի ծանր քննադատութիւններուն եւ դժգոհութեան պատճառ եղած էր: Այս առընչութեամբ Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Ե. Պրիմակով յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է. հոն կ'ըսուի թէ համաձայնագիրը փոխադարձ յարաբերութիւններու եւ շրջանի կայունացման համար մեծ նշանակութիւն ունի: Նոյն ատեն անհանդստութիւն կը պատճառէն յատկապէս Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հակամարտութիւնը զէնքի ուժով լուծելու ուղղութեամբ հնչող ձայները: Նախագահ Ելցինի տուած լիազօրութեամբ Ե. Պրիմակով կը շեշտէ թէ խնդրոյ առարկայ համաձայնագիրը ոչ միայն ուղղուած չէ Ազրպէջանի, այլեւ չի ծառայեր անոնց որոնք հանդէս կու գան անոր տարածքային ամբողջականութեան դէմ: Ինչ կը վերաբերի ռուսեւազրպէջանական յարաբերութիւններուն, Մոսկուա պատրաստ է զանոնք զարգացնելու եւ նաեւ նման համաձայնութիւններ կնքելու Ազրպէջանի հետ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 150 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մարի Պօղոսեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ապրիլ – Մայիս – Յունիս ամիսներուն. –

Պ. Ժերար Պօրծաքեան, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշանտազեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սապունճեան, Պ. Փաթրիք Ագատիկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ագատիկեան, Տէր եւ Տիկին Քիպարեան, Օր. Գրիսթին Օհանեան, Օր. Նաթալի Գէպաճեան, Օր. Գոպլիլյանսքի, Տէր եւ Տիկին Փերսիչէթթի, Տէր եւ Տիկին Ալէն Մութավէլեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թոփճեան, Պ. Մօրիս Սէֆէրեան, Պ. Ալպէր Գասպարեան, Պ. Փիէր Քէօսէեան, 500–ական Ֆր., Տիկին Ժանէթ Մանուկեան, Պ. Նազարէթ Մանուկեան 400–ական Ֆր., Օր. Վալերի Դաւիթեան, Պ. Սերժ Խլոյեան, Տիկին Նոյեմի Յարութիւնեան 300–ական Ֆր., Տիկին Գարակիւլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աւետիսեան, Տիկին Սիլվի Օհանեան, Պ. Հերման Զիթիքեան 200–ական Ֆր.: Տիկին Ռեժին Քիւլճեան 300 Ֆր., Տիկին Հորվաթ Պէրպէրեանի յիշատակին:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրներ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Տէր եւ Տիկին Սերժ Միքայէլեան, Տիկին Գույումճեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արզումանեան 400 Ֆր., Պ. Վաղինակ Միսքճեան, Տէր եւ Տիկին Սամաթալեան 300–ական Ֆր., Օրիորդ Ղազարեան, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Հերփոյեան, Տէր եւ Տիկին Արա Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Կօնէզէն 100–ական Ֆր.:

Խաթուն Բարթամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մարգարեան–Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին. –

Տիկին Մարիամ Հարէլեան 200 Ֆր., Սուքիասեան ընտանիք 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 100 Ֆր.:

Տիկին Ժասմին Սամուէլեան 500 Ֆր. եկեղեցւոյ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

Գերշ. ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ ստադրողաց նուիրատուներու յիշատակին:

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ
«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14–էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի ապասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. –
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB—MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.

le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre* GAÏDZAG
Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)
Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19–էն 22·30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. - 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.207
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.207

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷՏԷԱՅԻ մօտ (Ալժերիա) 53 գիւղացիներ եւս մորթուած են Սեպտեմբեր 19-էն 20 լուսնալիք գիշերը, առանց խնայելու կիները, մանուկները, ծերունիները, ընդհակառակն, անոնք կը կազմեն զոհերու մեծամասնութիւնը:

ՎԱՅՄԱՐԻ մէջ է որ, այս անգամ հանդիպում ունեցան գերման եւ ֆրանսացի ղեկավարները: Հոս ալ Եւրօ-ի շուրջ ծանուանող, Շիրաք եւ Ժոսփէն մէկ ձայնով խօսեցան: Առիթ մըն էր նաեւ հաստատելու համար ֆրանքօգերման սիրալիր համաձայնութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ իր մէա գուլփան պիտի ընէ Սեպտ. 30-ին, հրապարակելով յայտարարութիւն մը ներողութիւն խնդրելու համար Աստուծմէ եւ Հրեաներէն Ֆրանսայի եպիսկոպոսներու դիրքին համար պատերազմի ընթացքին: Հրեայ համայնքը հրաւիրուած է ներկայ ըլլալու այդ հանդիսութեան: Եկեղեցին արարողութիւն մըն ալ պիտի կազմակերպէ Տրանսիի արգելափակման կայանը: Եպիսկոպոսներու ժողովին նախագահը՝ գերպ. Լուի-Մարի Պիյէ յայտարարած էր «առենն է որ Եկեղեցին ստանձնէ իր զաւակներուն մեղքերը»: Այդ մեղքերը կը վերաբերին կաթողիկէ ընտրանիներուն լռութեան հակահրէական օրէնքներուն դիմաց, Վիշիի օրով:

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ նախկին մեծամասնութեան պարագլուխները համախմբած էր շաբաթամերջին (Սեպտ. 20) նոր ուղեգիծ մը ճշդելու համար: Պալատիւր այս առթիւ շեշտած է.— «կրկնակ ձախողութիւն մը կրեցինք, իշխանութիւնը կորսնցուցինք, բայց նաեւ քաղաքական մեր ինքնութիւնը կորսնցուցինք»: Լէօթար բացէ ի բաց ըսած է առանց անունը տալու որ Շիրաքի կատարած Ազգ. ժողովի լուծումը ձախաւեր գործ մըն էր: Սեկէն ալ կը խորհի որ ընդդիմանալու համար պէտք է առաջարկելիք բան ունենալ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն առաջին արդիւնքներուն համաձայն, կաթողիկէ աջը յաղթած է եւ իշխանութեան գլուխ գտնուող նախկին համայնավարները երկրորդ դիրքի վրայ կը հասնին: Այս պայմաններուն մէջ, համակեցութիւն մը պիտի ստեղծուի ձախ նախագահի մը եւ աջ կառավարութեան մը միջեւ:

ՏՕՎԻԼԻ զբօսաշրջութեան ցուցահանդէսին որ կը բացուի Սեպտեմբեր 25-ին, Զբօսաշրջութեան համայնավար նախարարուհին ի վերջոյ հրաւիրուեցաւ եւ կազմակերպիչն ալ՝ Ժ.-Ֆ. Ալեքսանդր հեռացուեցաւ: Ծանօթ է որ այս վերջինը չէր ուզած հրաւիրել տիկին Միշէլ Տէմէսինը այն պատճառաբանութեամբ որ համայնավար է, ինչ որ բողոքի տեղի տուած էր ամէն կողմ, կառավարութեան մէջ եւ ցուցահանդէսին մասնակցող ճամբորդական գործակալութեանց մօտ ալ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ շրջանային ընտրութիւններուն յաղթեց Քոհլի քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութիւնը ինչ որ անսպասելի էր եւ ազդարարութիւն մը կը նկատուի ընդդիմութեան եւ Քոհլի մրցակիցին՝ Շրէօտէրի:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, հսկայական ցոյցեր տեղի ունեցան երկրին անջատողականութեան դէմ, այսինքն՝ Ումպերթօ Պոսիի «Անկախ Փատանիա»յին: Լոմպարտիոյ մայրաքաղաքին մէջ ցուցարարները մէկ միլիոն էին եւ 80 հազար Տոճերու քաղաքը: Նշանաբանն էր՝ Իտալիան միացեալ կը յառաջանայ: Ցուցարարները կը բացագանչէին նաեւ Լուսիա Մասսարոթթոյի անունը: Այս կինը, Վենետիկի իր բնակարանի պատուհանէն կախած էր իտալական միութեան եռագոյն դրօշը եւ Ումպերթօ Պոսի նախատած էր զինք, երեսին պոռալով՝ այդ դրօշակը, տիկին, կրնաք արտաքնոցը կախել:

ԹՐԻՓՈԼԻԻ (Լիբանան) մէջ, երկու իսլամապաշտ զինեալներ սպաննուած են ծայրայեղ մահմետական հեռատեսիլի կայանի մը փակման գործողութեան ընթացքին եւ 74 հոգի ալ ձերբակալուած են: Առաջին անգամն է որ վարչապետ Հարիրի նման յարձակման մը կ'անցնի ապօրինի մեդիաներու դէմ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ծայրէ ծայր լեցուն ամփիթատրոնի մը մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, Լեւ Ռոխլին, Դումայի պաշտպանութեան յանձնախումբին նախագահը «բանակի պաշտպանութիւն» մկրտուած շարժում մը հիմնած է որուն գլխաւոր հեռանկարն է Ելցինը հեռացնել իշխանութենէն, համայնավարներու օժանդակութեամբ: «Ցորչափ, կ'ըսէ, Ելցին իշխանութեան գլուխ ըլլայ Ռուսաստան ինքզինք կը քանդէ եւ դէպի իր կորուստը կ'երթայ»:

ԹԷՏ ԹԸՐՆԸՐ, ՍԻ-ԷՆ-ԷՆ հզօրագոյն լրատուութեան կայանին տէրն ու տնօրէնը, մէկ միլիառ տոլարի նուէր մը ըրած է ՄԱԿ-ի եւ կ'ուզէ որ այդ գումարը յատկացուի ամէնէն աղքատ երկիրներուն: Մեծահարուստ գործատէրը կը խոստովանի նաեւ թէ այդ գումարը իր ձեռնարկին միայն 9 ամիսներու շահը կը ներկայացնէ:

ԺԱՆ-ՆՈԷԼ ՏԸ ԼԻՓՓՔՈՎՍՔԻ մեռաւ 77 տարեկանին: Տը Կօլի նախկին նախարար, դիմադրական եւ «պատմական կօլիստ», կեանքի երկայնքին դիւանագիտական եւ խորհրդարանական գործունէութիւն ունեցած էր:

ԳԼԻՆԹԸՆ կրկին դատական փորձանքներ ունի, այս անգամ սեռային հալածանքի հարց չէ, այլ կապ ունի իր ընտրապայքարին վերաբերող նիւթական օժանդակութեանց հետ: Կը մեղադրուի որ ինք եւ փոխ-նախագահը՝ Ալ Կոր, Սպիտակ Տունէն հեռաձայն ըրած են մեծահարուստ կողմնակիցներու՝ դրամ ուղելու համար Դեմոկրատ կուսակցութեան ընտրապայքարին, ինչ որ արգիլուած էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 1—0 յաղթեց Լը Մանի: Այժմ դասաւորման մէջ 4-րդ տեղը կը գրաւէ 18 կէտով: Գլուխն է Լօրիան 22 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Սէն Թիէթիէն 5 կէտով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20/22)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Երեւան կատարած այցին ընթացքին, Սեպտեմբեր 18-ին, ԼՂՀ-ի նախագահ Ա. Ղուկասեան հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլէն ու ըսած. «Ես կարծում եմ, ի վերջոյ, հակամարտութեան տասներորդ տարում տրուի դրա ճիշդ ախտորոշումը: Մինչ այժմ ոչ ոք չի ճշգրտել թէ ինչ բնոյթի հակամարտութիւն է սա եւ եթէ մենք չգիտենք ինչն է պէտք բուժել, ապա խնդիրը բնականօրէն պէտք է բերէր ներկայ ճգնաժամին: Ի՞նչը պէտք է դրուի խնդրի կարգաւորման հիմքում: Միջնորդները եւ Ադրբեջանը առաջարկում են վերականգնել սթաթու քուոն՝ հիմն ընդունելով 1988 թուականը: Սակայն 1988 թուականի սթաթու քուոն պատմութիւն է: Այս պարագայում մենք առաջարկում ենք վերադառնալ 18 թուականին, երբ Լեռնային Ղարաբաղը ճանաչուեց վիճելի տարածք: Եւ եթէ 18 թուականը պատմութիւն է, ապա 1988-ը եւս պատմութիւն է: Այլ խօսքերով՝ մենք առաջարկում ենք հիմք ընդունել այսօրուայ իրականութիւնը»:

Ադրբեջանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ դրսեւորուող քարոզչական ճիգերուն եւ անոնց հակազդումի քայլերուն վերաբերեալ ալ Ա. Ղուկասեան նշած է. «Ինչ վերաբերում է քարոզչութեանը, ապա դա նորութիւն չէ մեզ համար, Ալիեւը, եւ ընդհանրապէս Ադրբեջանը, այդ ոլորտում խիստ ակտիւ են: Բայց ես չեմ կարծում, որ այդ «տօնական» արշաւի մէջ նախադրեալներ կան, որ ամէն ինչ կը լուծուի Ադրբեջանի իշխանութիւնների կամեցած ձեւով: Սակայն պէտք է խոստովանել, որ Ադրբեջանը այդ քարոզչական աշխատանքների եւ ակտիւ քաղաքական գծի շնորհիւ կարողացել է որոշակի աստիճանով ներարի թաթը թեքել իր կողմը: Այսինքն՝ այսօր համաշխարհային հանրութիւնը, միջնորդները զգալի չափով աւելի շատ են հաշուի առնում Ադրբեջանի, քան թէ Լեռնային Ղարաբաղի տեսակէտները»:

ԼՂՀ նախագահը, խօսելով պատերազմական գործողութիւններու վերսկսման հաւանականութեան մասին, մանաւանդ ըսած է հետեւեալը.— «Ես համոզուած եմ, որ ռազմական — ստրատեգիական արդի պայմաններում եւ մեր բանակի ներկայ պատրաստուածութեան ու սպառազինութեան ներկայ վիճակում, մենք պատրաստ ենք տա՛ մղել յարձակողի ցանկացած յարձակում: Դա հնարաւորութիւն է տալիս լուծելու նաեւ միւս խնդիրները՝ Հանրապետութեան ժողովրդավարացման, սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական եւ այլն: Այսօր, ես կարծում եմ, որ մեր բանակը պատրաստ է յարձակումները տա՛ մղելուն, իսկ դա նշանակում է, որ յարձակում չի լինի: Կեանքը մեզ համոզեց նրանում, որ եթէ մենք ունենք ուժեղ բանակ, եթէ այդ բանակը եւ պետութիւնը միաժամանակ ուժեղ են ոգով, ապա այդ բանակը ի վիճակի է շատ բանի, եւ ոչ ոք պատերազմ չի սկսի այդ բանակի, ու նաեւ՝ այդ պետութեան դէմ: Մենք ունենք տեղեկատուութիւն այն մասին, որ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը ինտենսիւ ջանքերով ամրացնում է բանակը, զինում է ժամանակակից զինատեսակներով: Երկրորդ՝ Ադրբեջանը պատրաստ չէ կառուցողական բանակցութիւնների: ԼՂՀ հարեւան պետութիւնը չի բացառում հակամարտութեան ուժային լուծումները: Դրա անուղղակի ապացոյցն է այն, որ Ադրբեջանը հրաժարւում է Լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարութեան հետ ուղիղ շփումներից ու կապերից՝ բանակցային պրոցէսում ցուցաբերելով իր բացայայտ ոչ կառուցողական դիրքորոշումը:

Եւ հէնց այդ պատճառով, մէկ անգամ եւս ընդգծում եմ, մենք պէտք է պատրաստ լինենք ամենավատ տարբերակնե՛րին: Այլապէս դրական տեղաշարժեր տեղի չեն ունենայ» շարունակած է ան:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Կառավարութեան Ընդունելութիւններու Տան մէջ Սեպտեմբեր 19-ին բացուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին նիստը: Մասնակցած են նախագահը, Ազգ. ժողովի նախագահը, վարչապետը, ԼՂՀ նախագահը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը, Գարեգին Ա. եւ Սփիւռքէն ու Հայաստանէն խորհուրդին միւս անդամները:

ԲԱՑՈՒՄ՝ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՀԱՆՐԱԿԱՑԱՐԱՆԻ

«Հայաստան» Հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդի նիստին զուգահեռ, Սեպտեմբեր 18-ին բացումը կատարուած է Երեւանի Արտաշէս Շահինեան ֆիզիք-մաթեմատիքի դպրոցին 120 հոգինոց վերանորոգուած հանրակացարանին: Նորոգութիւնը իրականացած է Զուիցերիայէն «Պօղոսեան եւ որդիներ»ու յատկացումով: Բացումին ներկայ եղած են հոգաբարձուներու խորհուրդի փոխ-նախագահ Գ. Ցարութիւնեան, Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնուհի Մ. Պետրոսեան, Ընկերային Ապահովութեան նախարարուհի Հ. Յակոբեան, Կրթութեան եւ Գիտութեան փոխ-նախարարները, Աբրահամեան եւ Արմաւիրի Թեմերէն կրօնաւորներ, որդի Պօղոսեանը եւ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահ Պետրոս Թերզեան: Հանրակացարանը աշակերտութեան տրամադրելի կ'ըլլայ Հոկտեմբեր 1-էն: Անոր ջեռուցման համակարգը նորոգուած է ֆրանսահայ բարերար տիկին Վ. Փափազեանի նուիրատուութեամբ:

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ԾԵԾԱԾ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԻՑԸ

Սեպտեմբեր 18-ին, Ազգ. ժողովի շէնքին մէջ Պ. Հայրիկեան ձեռքի գաւազանով ծեծած է իր կուսակցութեան նախկին անդամ Արամազդ Զաքարեանը որ զինք լրտեսութեամբ ամբաստանած է մամուլին մէջ: Հայրիկեան եւ Ն. Զէյնալեանդեան հանդիպելով Ա. Զաքարեանին, հարցուցած են թէ տրամադի՞ր է մամուլով ներողութիւն խնդրելու իրմէ. ժխտական պատասխան ստանալով, Պ. Հայրիկեան գոչած է. «դու ինձ մահուան ես դատապարտում լրտես կոչելով» ու ապտակած է խօսակիցը աւելցնելով. «Եթէ դու ինձ լրտես կոչելով մահուան ես դատապարտում, ապա ես էլ քեզ կ'ոչնչացնեմ», իր նպատակին գործադրութեան անցնելով բիրի հարուածներ տեղացնելով Ա. Զաքարեանի վրայ: Թէ գաւազանը ո՛վ է յայտնուած է Հայրիկեանի ձեռքը, իր տուած բացատրութեամբ, զայն հետը առած է որովհետեւ նոյն առաւօտէն ոտքը ցաւիլ սկսած էր...: Ա. Զաքարեան դատի դիմած է Պ. Հայրիկեանի դէմ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԿՈՉԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

«Բաքինսկի Ռապոչի» թերթը կը տեղեկացնէ թէ Կովկասի մահմետականներուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

«ԱԼԵՔ ԵՒ ՌՈԶ ՓԻԼԻՊՈՍ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

1980, Նոյեմբեր 2–ին, Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կ'օծէ Ս. Կարապետ եկեղեցին:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի աշակերտութեան թիւի օր բառ օրէ աճը պատճառ կը դառնայ, որպէսզի պատկան մարմիններ մտածեն բարձրագոյն կարգերու համար նոր դասարաններ աւելցնելու մասին: «Թրէյլեր»ներով կազմուած չարժական սենեակները անբաւարար էին եւ անյարմար՝ իբրեւ դասարան գործածելու համար: Խիստ անհրաժեշտ էր նոր շէնքի մը շինութիւնը: Դպրոցը արդէն իսկ նիւթական ծանր բեռան տակ կը գտնուէր: Սակայն, հոգաբարձութիւնը հաւատալով կրթական գործի կարեւորութեան եւ վստահելով հայ ժողովուրդին տալու առաքինութեան, կը ձեռնարկէ նոր հանգամանկութեան: Եւ ո՛վ բախտ, դարձեալ բարերար ձեռք մը կը հասնի օգնութեան: Կրկին Պարսկաստանէն, ազնուահոգի բարերարներ՝ տէր եւ տիկին Յովհաննէս եւ Զեփիւռ Արզարեան, 100.000 տոլար կը նուիրեն դպրոցին: Տիգրան Գարիկեան եւս 100.000 տոլար կը նուիրէ նոյն նպատակին:

Հոգաբարձութիւնը, քաջալերուած այս նուիրատուութիւններէն, կ'որոշէ կառուցանել քառայարկ շէնք մը: 1981 Սեպտեմբեր 15–ին տեղի կ'ունենայ «Արզարեան» շէնքին պաշտօնական բացումը: Շէնքը բաղկացած է 24 ընդարձակ դասարաններէ եւ արդիական յարմարութիւններով օժտուած գրադարանէ եւ երկու տարրալուծարաններէ:

Այս շէնքին կառուցումով «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը համեստ ու անյարմար շէնքերէ եւ շարժական դասասենեակներէ վեր բարձրանալով կը դառնայ մեր ժողովուրդին պատիւ բերող փառաւոր ուսումնարան մը Հոլիվուտի մէջ:

1981–ին «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը կու տայ երկրորդական բաժնի իր անդրանիկ շրջանաւարտները՝ 24 հոգի, որոնցմէ ութը դպրոցի գոյութեան 12 տարիներուն յաճախած էին հոն:

1983–ի Յունուար 14–ին կը բացուի դպրոցին առաջին տարրալուծարանը, որ նուիրատուներուն անունով կը կոչուի «Շաւարշ եւ Նազիկ Տէմիրճեան»:

1984 Ապրիլ 29–ին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան նուիրատուութեամբ կը բացուի երկրորդ տարրալուծարան մը եւս:

Հիմնարկութեան բարեկամ եւ մտաւորական Բիւզանդ Կոանեան, որ վարժարանի սկզբնական շրջանին կազմակերպչական մարզին մէջ կարեւոր ներդրում ունեցած է եւ տարին մըն ալ վարած կրթական վերատեսուչի պաշտօնը, կամաւոր կերպով, դարձած է դպրոցին գրադարանին բարեզարդման բարերարը եւ հարիւրաւոր գիրքերով ճոխացած գրադարանը կոչուած է «Զապէլ եւ Բիւզանդ Կոանեան»:

1984–ին դպրոցը կը բոլորէ իր 15–ամեակը, 810 աշակերտներով:

1985–ի ուսումնական տարեվերջին Յակոբ Յակոբեան, 10 տարի պաշտօնավարելէ ետք, կը հրաժարի տնօրէնի իր պաշտօնէն: Տնօրէն մը՝ որ վարժարանին դարգացման ու յառաջդիմութեան մէջ մեծ ու երախտաշատ վաստակ ունեցած է եւ շնորհիւ վարչական իր հմտութեան դպրոցը կրթական մարզին մէջ կարեւոր նուաճումներ արձանագրած է:

Յակոբ Յակոբեանի հրաժարումը դժուարութեան կը մատնէ օրուան հոգաբարձութիւնը: Նախորդ տնօրէնին գործը շարունակելու համար անհրաժեշտ էր գտնել հեղինակաւոր եւ պատրաստուած նոր տնօրէն մը, որպէսզի կարելի ըլլար բարձր պահել դպրոցին ձեռք ձգած վարկը համայնքին մէջ:

Այդ օրերուն, ամերիկեան համալսարանական եւ երկրորդական հիմնարկներու մէջ տարիներու ուսուցչական փորձառութեամբ օժտուած, անցեալի Մոնթեպելլոյի Մեսրոպեան ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը վարած եւ ամերիկեան վարժարաններու կրթական ծրագիրներուն ու պայմաններուն, ինչպէս նաեւ գաղութի կեանքին քաջածանօթ անձնաւորութիւն մը, յանձին տոքթ. Օննիկ Քէշիշեանի, պատրաստակամութիւն կը յայտնէստանձնելու հայկական դպրոցի տնօրէնութիւնը, հրաժարելով ամերիկեան հաստատութեան մէջ իր ապահով պաշտօնէն:

Տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան, «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը ստանձնելէ ետք կը վերամշակէ նախկին կրթական ծրագիրը, բարեփոխութեանց ենթարկելով զայն: Այսպէս, բարձրագոյն դասարաններուն մէջ կը մտցուին նոր ու յառաջացած դասանիւթեր, որոնք առիթ կը ստեղծեն տարբեր մակարդակով դասարաններ ունենալու եւ աշակերտի կարողութեան համապատասխան ուսուցում կատարելու:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգ. վարժարանը, 1988–1989 տարիներուն կ'օժտուի նոր կալուածով մը, շնորհիւ բարերարներու կողմէ կատարուած նուիրատուութիւններու: Այսպէս, Սաթենիկ եւ Արաքսի Պարոնեան քոյրերու 50.000 տոլարի նուիրատուութեամբ մանկապարտէզը կոչուած է «Ռոզա Պարոնեան», ի յարգանս իրենց մօր՝ Ռոզայի, որ տարիներ վարած էր Գահիրէի «Գալուստեան» ազգային վարժարանի մանկապարտիզպանուհիի պաշտօնը:

Եկեղեցւոյ արեւելեան կողմի հողակտորին վրայ կառուցուած են չորս դասարաններ՝ Հ. Օ. Մ.–ուհի Մարի Փոստոյեանի կտակէն 100.000 տոլարի յատկացումով: Չորս դասարաններէ բաղկացած մանկամսուրը, ի յիշատակ նուիրատուին, կոչուած է «Հ. Օ. Մ.–ի Մայր մասնաճիւղի Մարի Փոստոյեան մանկամսուր»: Շէնքին երկրորդ յարկը ունի սրահ մը, որ Կարօ Սողանալեանի նուիրատուութեամբ կոչուած է «Մարիամ Սողանալեան» սրահ:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ 1988 Յունիս 26–ին կատարած է նորակառոյց շէնքին բացման արարողութիւնը:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի հիմնադրութենէն ի վեր կրթական վերատեսուչի կամ տնօրէնի պաշտօններ վարած են հետեւեալները.

1969–էն 1971 Յունիս՝ Սրբազն Ծ. Վրդ. Լափաճեան, կրթական վերատեսուչ.

1971 Յուլիսէն Նոյեմբեր՝ Ռսկան Վրդ. Մխիթարեան, տեսուչ.

1972 Մարտէն Յունիս՝ Բիւզանդ Կոանեան, կրթական վերատեսուչ.

1972–73 տարեշրջան՝ Լիլի Մրիկեան, առաջին մնայուն տնօրէնուհին.

1973–74 տարեշրջան՝ Նարեկ Ս. Քհնյ. Շրիգեան, տնօրէն.

1974–85 տարեշրջան՝ Յակոբ Յակոբեան, տնօրէն.

1985–94 տարեշրջան՝ տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան, տնօրէն.

1994–էն ի վեր՝ Վիգէն Եաղուպեան, տնօրէն:

Հոլիվուտի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, դպրոցի բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան մէջ իրենց կարեւոր ներդրումը ունեցած են տէր եւ տիկին Հարմիկ եւ Թերեզա Յակոբեան, Ստեփան Պալանդեան, Էլիզ Նշիկեան, տիկին Սեդա Մանուկեան, Թորգոմ Փօսթաճեան, Բիւզանդ Կոանեան, տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Աշխէն Քէշիշեան, Յակոբ Տաքէսեան, Վահէ Կարապետեան եւ մանաւանդ՝ ժողովուրդը, իր լումայով եւ դպրոցին հանդէպ ունեցած հաւատքով:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ՁԵՌՔԷ ՁԵՌՔ ԿԱՆՑՆԻՆ

Իտալիոյ ազգային ախոյենութիւնը, իր որակով, կը նկատուի Եւրոպայի ամէնէն հետաքրքրականը: Աշխարհի, մանաւանդ հարաւային Ամերիկայի լաւագոյն խաղացողներէն ոմանք մաս կը կազմեն իտալական ակումբներու եւ կը փայլին այդ մրցաշարքին մէջ. Պրազիլցիներ, Արժանթինցիներ:

Ակումբները ունին իրենց տրամադրութեան տակ մեծ գումարներ, շնորհիւ հարուստ գործատէրերու օժանդակութեան եւ մանաւանդ բազմահազար արձանագրուած համակիրներու անդամավճարներուն ու շարք մը ափոնսորներու:

Իտալական ակումբները կրնան տէր դառնալ ամենասուղ խաղացողներու: Յիշենք միայն Միլանոյի ակումբներուն մէջ վերջերս առնուած երկու Պրազիլցիները՝ Լէոնարտոն եւ Ռոնալտոն: Առաջինը փոխադրուեցաւ Փարի – Սէն – Ժերմէնէն Միլան Ա.Սէ., իսկ երկրորդը՝ Պարչելոնայէն Ինթէր Միլան: Այս գործողութեան համար կարեւոր գումարներ ձեռքէ ձեռք անցան: Կ'ըսուի թէ սպանական ակումբը ստացած է 180 միլիոն ֆրանք՝ ազատ ձգելու համար Ռոնալտոն, որ պայմանագրուած էր իրեն հետ: Իսկ Փարի – Սէն – Ժերմէն ստացած է 50 միլիոն:

Լէոնարտոյի ստորագրած պայմանագրութիւնը իրեն կ'ապահովէ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն ֆրանքի ամսական թոշակ մը: Ռոնալտոյի թոշակը կը մնայ գաղտնի: Իրաւ է որ ոչ ոք ճշդիւ գիտէ մեծ խաղացողներուն ստացած գումարները, բայցի անշուշտ տուողէն եւ առնողէն եւ անոնց մօտիկ գործակատարներէն:

Ռոնալտօ կը նկատուի հռչակաւոր Փէլէի յաջորդը, աշխարհի լաւագոյն յարձակողը, թէեւ իր վերջին ելոյթները, ֆրանսահանրապէս այդ համբաւին համապատասխան տպաւորութիւն մը չեն ձգած. ճիշդ է որ պէտք է վարժուի իր նոր շրջապատին:

Ռոնալտօ մտած է ուրեմն Ճորքայէֆի ակումբին մէջ՝ ուր բարձր կարգի յառաջապահներու –յարձակողներու– թիւը վեց է, ներառեալ Ճորքայէֆը. խումբին մէջ երկու տեղ միայն կայ վեցին համար, ինչ որ կը նշանակէ թէ մրցակցութիւնը սուր պիտի ըլլայ մտնելու համար ախոյենական կազմին մէջ: Մարզիչը պիտի որոշէ: Ինթէրի մարզիչը կը կոչուի Ժիժի Սիմոն, ծանօթ անուն մը իտալական ֆութպոլին մէջ:

Ճորքայէֆէն զատ, իտալական խումբերուն մէջ են Ֆրանսայի ազգային կազմին անդամներէն մէկ քանիներ եւ նաեւ՝ Ալէն Պօղոսեան՝ որ թեկնածու է մտնելու այդ կազմին մէջ:

Ներկայ մրցաշրջանին, Ալէն Պօղոսեան Նափոլիէն փոխադրուեցաւ Ճենովայի Սամփտորիա ակումբը: Միջնապահ մըն է:

Պօղոսեան ծնած է Ֆրանսայի Տինեը քաղաքը, 1970 Հոկտ. 27–ին: Անդամակցած է Օլ. Մարսէյլի, որուն առաջին կազմին մէջ մասնակցած է ախոյենական 28 մրցումներու: 1994–ին Մարսէյլէն փոխադրուած է Նափոլիի ակումբը՝ ուր խաղացած է երեք տարիներ: Անշուշտ, կարող մարզիկ մը որ կրնայ իր տեղը ունենալ Հայաստանի ազգային խումբին մէջ, ինչպէս Էրիք Ասատուրեան, որ կը շարունակէ շատ արդիւնաւէտ ըլլալ: Ան նշանակած է Հայաստանի երեք կոլերէն մէկը, Ալպանիոյ դէմ:

Ալէն Պօղոսեան մերժած է Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան հրաւէրը: Մերժած է, որովհետեւ, քանի մը տարիներէ ի վեր, արդէն, յոյս կը տածէ մտնել Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ: Մինչեւ հիմա՝ ապարդիւն:

Հայանուն մարզիկը «Ֆրանս Ֆութպոլ»ի թղթակիցին ըսած է «Զեմ ուրանար ծագումս (ազգային), բայց այնքան ատեն որ պզտիկ յոյս մը ունիմ հրաւիրուելու Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ, չեմ փափաքիր այո՛ ըսել Հայաստանի»:

Մինչ այդ Հայաստան վերջացնելու վրայ է աշխարհի բաժակի զտողական մրցումներու շարքը: Ինչպէս կարելի էր նախատեսել՝ յաղթեց Ալպանիոյ (3 – 0) Երեւանի մէջ եւ պարտուեցաւ Եւրոպայի ախոյեան Գերմանիայէն (4 – 0): Շեշտենք որ հայ մարզիկները յաջողած են դիմադրել իրենց զօրաւոր մրցակիցներուն աւելի քան եօթանասուն վայրկեաններ. անկէ յետոյ է որ կոլերու շարքը բացուած է Տորթմունտի մարզադաշտին վրայ. շուրջ քառասուն հազար հանդիսատեսներ ներկայ եղած են այս մրցման որոնց մէջ, հաւանաբար քանի մը հարիւր Գերմանահայեր:

Հայաստանի վերջին մրցումը՝ Ուկրանիոյ հետ, Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին: Մրցում մը, որ պիտի ճշդէ, մասամբ, Փորթուկալի ալ ճակատագիրը:

Գերմանիա հաւանական յաղթականն է այս խմբակին. պիտի որակուի: Իր վերջին մրցակիցն է Ալպանիան, Գերմանիոյ մէջ:

Խմբակին երկրորդ տեղին համար, որ կրնայ դուռ բանալ որակուելու, մրցակցութեան մէջ են Փորթուկալ եւ Ուկրանիա: Հայաստանի ձեռք բերելիք արդիւնքը Հոկտեմբեր 11–ին, կրնայ վճռել մէկուն կամ միւսին: Մինչ այդ երկուքն ալ կրնան յուսալ: Հայաստան 9 խաղերէ վերջ չորրորդ է խմբակին մէջ: Իր ետեւ ձգած է Հիւսիսային Իրլանտան եւ Ալպանիան:

Ծանօթ է որ 32 երկիրներ պիտի մասնակցին Ֆրանսայի մէջ յառաջիկայ ամառ (Յունիս 10 – Յուլիս 12) աշխարհի ախոյենութեան աւարտական մրցաշարքին:

Որակուած երկիրներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ: Ներկայիս, մասնակցելու իրաւունք ստացած են Ֆրանսայի եւ Պրազիլի կողքին –առաջինը որակուած՝ իբրեւ կազմակերպիչ եւ երկրորդը՝ իբրեւ ախոյեան– հետեւեալ երկիրները. – Ափրիկէէն՝ Նիժերիա, Մարոք, Թունուզ, Գամերուն, Հարաւ Ափրիկէ, Եւրոպայէն՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Նորվեկիա, Գերմանիա. Հարաւային Ամերիկայէն՝ Գոլոմպիա, Արժանթին, Փարակուէյ, Ճամայքա:

Դժուար կացութեան մէջ են քանի մը կարեւոր երկիրներ՝ Իտալիա, Ռուսիա, Շուէտ, Ուրուկուայ, Հունգարիա. երկու վերջինները ֆութպոլի մէջ նշանաւոր իրենց անցեալով:

Զտողական մրցումները պէտք է վերջացած ըլլան Նոյեմբեր 29–ին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ

ԿՈԹՈՂԱԿԱՆ ՓՐԱԿԱՅԻ ԴԻՄԱՓՈԽՈՒՄԸ...

Միայն ամէնէն խստապահանջ վայելչասէրները երկիւղածութեամբ պիտի չըդիտէին Փրական, գրած է քննադատ մը: Եթէ կարելի ըլլար ճարտարապետութեան պատմութեան դասընթացք մը տալ մէկ ժամ քալելով, անիկա պիտի ըլլար Փրակայի հին քաղաքին կեդրոնին մէջ: Իրօք, արեւմտեան ճարտարապետութեան աւանդը «կը տողանցէ» անոր միջնադարեան նեղ փողոցներէն. 18–րդ դարու պարոք ոճով կառուցուած Ս. Նիքոլա եկեղեցին, Ս. Վիթուս տաճարին գոթական սրածայր աշտարակները, որոնք դէպի երկինք կը խոյանան 14–րդ դարու Զարլզ կամուրջին ետեւ գտնուող բլուրէն, 20–րդ դարու սկիզբը խորանարդապաշտ ոճով կառուցուած յարկաբաժինները, որոնք աշխարհի մէջ այս ոճի ճարտարապետութեան միակ օրինակներն են, նոյնիսկ Վենչեսլասի հրապարակը՝ քաղաքին «սիրտ» կեդրոնն իր զարդարային արուեստ (ար տեքօ) ոճով կառուցուած պալատներով, որ սեղմուած է նոր վիպերգական ոճով դրամատնական շէնքերու կողքին: Պաղ Պատերազմի ժամանակներուն տասնամ-

նակներ չարունակ այս արտասովոր վայրերը մեծ մասամբ փակուած էին արտաքին աշխարհին դիմաց։ Սակայն 1989-ին, Համայնավար վարչակարգին տապալումէն ի վեր, աշխարհը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ որեւէ քաղաքէ աւելի Փրական կ'այցելէ։ Անցեալ տարի շուրջ 75 միլիոն այցելու ընդունած է քաղաքը։ (Զբօսաշրջութիւնը 3.2 միլիառ տոլարի եկամուտ ապահոված է երկրին)։ Զանազան օտար ընկերութիւններ եւս ողողած են զայն՝ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ խոստմնալից շուկայի մը հեռանկարը փայփայելով։ Իսկ այժմ, Համայնավարութեան անկումէն շուրջ եօթը տարի ետք, անխուսափելի բախում մը ծայր տուած է. ազատ շուկայի աճն ու բարգաւաճումի ծրագիրները կը ծառանան աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ քաղաքներէն մէկուն պատմական եւ ճարտարապետական հարստութիւնը պահպանելու ճիգերուն դէմ։ Միջնադարեան բազմաթիւ կոթողներ արդէն թաղուած են փողփողուն գանգուածներու տակ։

ԱՊԱԿԵՊԱՏ ԱՇՏԱՐԱԿՆԵՐ

Ներկայիս Փրական Կեդրոնական Եւրոպայի քաղաքաշինութեան երկրորդ մեծագոյն վայրն է Պէրլինէն ետք, ուր բ. Աշխարհամարտին աւելի կերպով ամրակծուած էր։ Ընկերութիւններ, որոնք կը փութան գործառնութիւններու ձեռնարկելու իր ծաղկումը ապրող Չեխիոյ Հանրապետութեան մէջ, կը ձգտին իրենց «գրոշակները ցցել» մայրաքաղաքին հնամեայ գեղատեսիլ կեդրոնին մէջ։ Վերածնունդի ժամանակներէն բնակարաններ սկսած են վերածուիլ բարձր վարձքով գրասենեակային հաստատութիւններու՝ տեղահան ընելով հազարաւոր տարեց բնակիչներ։ Քաղաքին պատմական կեդրոնին մէջ, շուրջ 8,5 քառ. քմ. տարածութեան վրայ աւելի քան վեց շինարարական մեծ ծրագիրներ կ'իրագործուին։ Յաւելեալ 10 ծրագիրներ արդէն պատրաստ են։ Այս բոլորը կրնան ընդմիշտ փոխել Փրակայի դիմագիծը։

Շինարարական աշխատանքներուն մեծ մասը դէպի երկինք կը բարձրացնէ ապակեպատ արդիական գանգուածներ, որոնք քաղաքին հնութիւններուն բաղդատած՝ անհրապոյր են։ Սակայն կան նաեւ այնպիսի՝ իրագործումներ, որոնք աւելի հրապուրիչ են։ Շինարարական ամէնէն ազմկալից կոիւը հաւանաբար կը դառնայ 20-րդ դարու ամէնէն հռչակաւոր ճարտարապետներէն ամերիկացի Ֆրանք Կեհրիի շուրջ։ 19-րդ դարու նորաբար արուեստի ոճով կառուցուած գեղեցիկ բնակարաններով փողոցի մը անկիւնը, Կեհրի հոլանտական ապահովագրական ընկերութեան մը կողմէ պատուէր ստացած էր նախագծել գրասենեակային համալիր մը։ Անիկա, ըստ դիտակէտի, ճարտարապետական յանդուգն յղացքի մը ցնցիչ մէկ օրինակը կը թուի ըլլալ կամ պատմական համաչափութիւններու ծաղրական ծամածռութիւնը։ Կեհրիի նախագծած համալիրը կը բաղկանար գրասենեակային երկու աշտարակներէ, որոնցմէ մէկը ուղղահայեաց կը կանգնի, իսկ միւսը բառացիօրէն անշնորհ կեցուածքով մը կը հակի անոր վրայ։ Քննադատներ անոր արտաքին պեթոնէ պատերը կը նմանցնեն Փրակայի մերձակայ շրջաններուն յատուկ ժողովրդային գորշ բնակարաններուն, զորս կը նկարագրեն իբրեւ «նապաստակի վանդակներ»։ Ուրիշներ զայն կը նմանցնեն հարբած քաղաքացիի մը, որ ուշ գիշերին գինետունէն տուն կը վերադառնայ։

Այսուհանդերձ Կեհրիի յատակագծած համալիրը բարձրացած է մեծ մասամբ շնորհիւ Չեխիոյ նախագահ Վացլաւ Հաւէլի, որուն ընտանիքին պատկանող մէկ շէնքը կը գտնուի վիճելի համալիրին վայրին կից։ Թէեւ Հաւէլ որոշ առարկութիւններ ըրած է կառոյցին մասին՝ զայն կոչելով «ապակեայ թեթեւսոլիկը, որ կը հակի ուղիղ աշտարակին թեւերուն», սակայն կը պաշտպանէ զայն. — «Պէտք է ըսել, թէ հետաքրքրական է. արդի ճարտարապետութեան լաւ օրինակ մըն է եւ նրբազգած կերպով կը պատշաճի շրջապատին», կ'ըսէ ան։ Իրօք, համալիրին պաշտպանները զայն կը նկատեն փարթամ ու շքեղ քաղաքի մը դիմագիծին պատշաճ կառոյց մը։

Փրակայի դիմագիծը անխաթար պահելու ձգտող աւանդապահներուն աւելի մեծ «ճակատամարտեր» կը սպասեն։ Գանատայի Ֆոր Սիզընս պանդոկներու ցանցը առաջարկած է 160 սենեակներէ բաղկացած պերճաշուք պանդոկ մը կառուցել Վլթաւա գետին վրայ, Չարլզ կամուրջին խառնշաւոր կամարներէն եւ միւսած արձաններէն միայն քանի մը քայլ հեռու։ Պանդոկին սկզբնական ծրագիրը ապակիէ եւ պողպատէ այլ աշտարակ մըն էր, որ կրնար խանգարել գետեզերքին պատմական համայնապատկերը։ Արուեստի պատմաբաններու միջամտութեամբ Ֆոր Սիզընսի ճարտարապետները տեղի տուին եւ համաձայնեցան յարմարիլ գետեզերքի դիմագիծին։

«ԱՐԲԱՆԵԱԿ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ»

Թէեւ բաւական ուշ, Փրակայի իշխանութիւնները այժմ կը փորձեն քիչ մը կարգուկանոնի ենթարկել քաղաքաշինութեան խառնափնթոր արշաւը, որ յաջորդեց անկախութեան։ Փրակայի կեդրոնական մասին պատասխանատուները կը ձգտին անփոփոխ եւ կենդանի պահել հոն գտնուող շէնքերուն բնոյթը, որ գրասենեակներու եւ բնակարաններու խառնուրդ մըն է։ Ամէն օր դէպի այս շրջանը խուժող հազարաւոր զբօսաշրջիկներու կողքին, շուրջ 200 հազար քաղաքացիներ կ'աշխատին (քաղաքին աշխատաւորներուն մէկ երրորդը)։ Ստեղծուած գերխճողումը նուազեցնելու համար Փրակայի քաղաքապետը կը ծրագրէ ճնշումը թեթեւցնել հնամեայ «արքայական ճամբայ»ին վրայ, որ կ'երկարի Փրակայի դղեակէն եւ Չարլզ կամուրջին վրայով կ'անցնի հին քաղաքին հրապարակէն ու կը հասնի Վենցեսլաս հրապարակը։ Քաղաքապետական փառատենչ ծրագիր մը կը միտի «արբանեակ կեդրոններ» ստեղծել Փրակայի մերձակայ շրջաններուն մէջ։ Անիկա տուրքերու կրճատումով, ինչպէս նաեւ այլ դիւրութիւններ ընծայելով բնակարանային եւ առեւտրական համալիրներ, պանդոկներ եւ համագումարներու յատուկ վայրեր կը միտի հաստատել հին քաղաքին մօտ։

Փրակայի քաղաքացիներէն շատերը վերոյիշեալ ծրագիրը արդէն հինգ տարի ուշացած կը նկատեն, ոչ միայն գիրենք շրջապատող նորակառոյց հսկայական շէնքերուն, այլեւ՝ փոքրածաւալ շինութիւններու պատճառով, զորս նոյնքան կ'ատեն։ Հոն ուր ժամանակին կը գործէր կաթի վաճառատուն մը, այժմ հաստատուած Մըք Տանըլտ'ս ճաշարանին մէկ ճիւղը, պատմական Չարլզ կամուրջէն միայն երեսուն քայլ անդին, ներգրաւելով պատանիներ եւ «արտադրելով» աղբի կոյտեր։ Այսուհանդերձ նոր մշակուած ծրագիրներէն ոչ մէկը կը մրցի համայնավար վարչակարգի օրերուն կառուցուած տգեղ գանգուածներուն հետ, որոնք սպիի նման կը ծածկեն Փրակայի քաղաքամէջը։ Անոնց շարքին է Ազգային Թատրոնի Նոր Բեմը, որ 1980-ական տարիներու սկիզբը կառուցուած ապակեայ մեծ «սնտուկ» մըն էր։ Նման շէնքեր վկաներն են այն պարզ իրականութեան, թէ ճարտարապետական հեղեղը եւ անոր բերած տարակարծութիւնները մնայուն ներկայութիւն են Փրակայի պատմութեան մէջ։ Նոյնիսկ Ս. Նիքոլա եկեղեցիին ճարտարապետական ոճը քննադատուած է, երբ կառուցուած է շուրջ երեք դար առաջ։ Իսկ այսօր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կը ժամանեն հոն իրենց ուղեցոյցներուն հետ՝ բոլորովին անտեղեակ մնալով այս պարոք եկեղեցիին յարուցած երբեմնի տարակարծութիւններուն։ Թերեւս կարելի է յուսալ, որ նորօրեայ ճարտարապետները նոյնքան բախտաւոր ըլլան...։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԲԱՐՈՅԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային շրջանին, ոստիկանական վէպերը արգիլուած էին, այն պատճառաբանութեամբ որ քաղքենիական արկածախնդրութիւններ նիւթ կ'ընէին ու զուրկ էին գրական արժէքէ։ 1950-էն ետք սակայն սկսան յայտնուիլ անոնք. թէեւ գաղափարական սահմանափակումներու մեծ թիւը արգելք կ'ըլլար իսկապէս հետաքրքրական գործեր արտադրելու։ Ուրեմն տեսաններուն նմանելու ջանքը շատ յաճախ երգիծական կացութիւններու տեղ կու տար պատմութիւններուն մէջ։ Օրինակ, տեղ մը կը պատմուէր թէ յանցաւորին մատի հետքերը կարելի չէր ըստուգել, քանի որ արխիւներու շէնքը երկար ատենէ ի վեր հարկաւոր նորոգութիւնը չէր տեսած եւ պայթած ջուրի խողովակ մը փճացուցեր էր բոլոր թղթածրարները։ Ուրիշ տեղ մը կը ներկայացուէր ոստիկանի մը տխրութիւնը երբ ոճրագործի մը ինքնաշարժին ձեռք գնելէ ետք, յաջորդ առտու կը նշմարէր որ գողցուեր էին անոր մետաղեայ զարդերը։

Բարոյականը անպակաս ներկան է ոստիկանական ռուսական գիրքերու։ Յաճախ ակնարկութիւն կ'ըլլայ դժոխքի, մեղքի, պատիժի մասին։ Էջերով նիւթ կ'ըլլան կրօնական համոզումները։ Խօսք կ'ուղղուի Աստուծոյ, Քրիստոսի, կը մէջբերուին կրօնական գրուածներ։ Առաքեալներու խօսքերէն նշումներ կը գտնուին անձնապաշտութիւն գործած հերոսուհիի մը օրագրութեան էջերուն մէջ. իսկ անոր ընկերը խղճի խայթէն կը բաժնէ նոյն ճակատագիրը, եւլն.։

Յօդուածագիր մը կը գրէ թէ ընթերցողը որ 4-5 գիրք կը կարդայ այս տեսակի, միեւնոյն ատեն կը լրացնէ կրօնական իր դաստիարակութիւնը։ Նոյն յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ երկրին մէջ ուր այնքան դիւրին է մարդ սպաննել անպատիժ, գիրքերու մէջ ճիշդ հակառակը կը պատմուի։

Ռուսական ոստիկանական արդի գրականութիւնը լուծած է գրական հարց մըն ալ. ընթերութիւնը ներքին թշնամիներէ գատ, —Մաֆիա, Թմրեցուցիչի մաքսանենգներ, եւլն.—, պէտք ունի արտաքին թշնամիներու ալ որոնք սպառնալիք ներկայացնեն պետութեան։ Անցեալին այդ գիրքին վրայ գրուած էին ՍԻ-ԱՅ-ԷՅ-ի մարդիկը, բայց անոնք իրենց շրջանը լրացուցին այլեւս։ Այսօր զիրենք կը փոխարինեն իսլամական մոլեռանդները։ Ատիկա ուշագրաւ զուգադիպութիւն մը կը մատնէ Չէչէնիոյ պատերազմին, չէչէն ահաբեկիչ Ռատուեւի արարքներուն հետ։ Ռուս հեղինակները բազմաթիւ պատումներ կը յօրինեն անոր մասին. իսկ ընթերցող զանգուածը հետաքրքրութեամբ կը կարդայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

— Բայց հանըմ, եթէ ադանները ըսեն, ես ինչպէ՞ս իրենց խօսքէն դուրս կրնամ ելլել։

— Դուն իմ խօսքս մտիկ պիտի ընես, հասկցա՞ր, եթէ ատանկ բան մը ըսեն՝ անմիջապէս ելիր ինծի եկուր...

— Գլխուս վրայ։

— Նորէն կը կրկնեմ կոր, եթէ խօսքս մտիկ չընես, ետքը գէշ կ'ըլլայ, չեմ խառնուիր։

— Վերը Աստուած՝ վարը դուն Շաղիկ խանում, ինչ որ ըսես ան պիտի ընեմ։

— Այն ատեն մի վախնար, քեզի դպչող չըլլար, ես գիտեմ...

Տիկին Շաղիկ այս խօսքերը արտասանելէ ետք մեկնեցաւ եկեղեցիէն։ Կինը ուրախութենէն կը տրոփէր, իր տարած յաղթութիւնը զինքը գինովցուցած էր ու կարող չէր հանդարտ մնալ։ Ուզեց երթալ իր բարեկամներուն հաղորդել եղելութիւնը, պարծենալ, հպարտանալ։

Միւս կողմէ տիկին Սաթեն ալ վստահ էր թէ ժամկոչը ճամբուած է, այցելութիւններ կու տար թաղին մէջ եւ իր յաղթութիւնը կը հռչակէր։

— Տեսա՞ր եկեղեցիին մէջ երէկ առտուան եղածը, կը հարցնէր իր բարեկամուհիներուն։

Ոմանք տեսած էին եւ ուրիշներ ալ լսած. այնպէս որ ամէնքն ալ ծանօթ էին խնդրին։

— Շատ անվայել բան էր տիկին Շաղիկին ըրածը, կը պատասխանէին իրեն։

— Ըրաւ, բայց յետոյ ինք խայտք եղաւ...

— Ինչպէ՞ս...

— Երէկս գնաց այս առտու խոկ վռնտել տուաւ ժամկոչը։

— Իրա՞ւ կ'ըսես։

— Հապա՞... այդ՝ չըլթիկին դասը պիտի չտայի՞...

— Էյ, ապրիս, տիկին Սաթեն, չա՛տ աղէկ ըրեր ես, թող երթայ սորվի թէ ուրիշ ատեն նորէն չընէ։

Այսպէս մինչեւ իրիկուն ամբողջ թաղին մէջ՝ տարածուեցաւ ժամկոչ Վարդանի խնդիրը, միայն թէ իրողութիւնը երկու տեսակ կը պատմուէր։ Ըստ ոմանց՝ Վարդան մնացեր էր իր պաշտօնին մէջ, ըստ ուրիշներուն՝ ճամբուած էր։

Մէկ քանիներ իրողութիւնը ճշդելու համար եկեղեցի գացած էին ու տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարած։

Իրիկունը երբ Մարգար էֆէնտի տուն դարձաւ, շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ գտաւ իր կինը։ Տիկին Սաթեն այլեւս իր արժանապատուութիւնը վերահաստատուած կը համարէր։

— Այս փոթորիկն ալ անցուցինք, մըտածեց Մարգար էֆէնտի։

Կերակուրէն ետքը Միհրանիկ էֆէնտի եւ կինը այցելութեան եկան։

Հազիւ թէ նստած էին՝ տիկին Նուարդ ըսաւ.

— Ժամկոչը չէ ճամբուեր...

— Հէ՞, գոչեց տիկին Սաթեն, նստած տեղէն վեր ցատքելով... անկարելի բան է։ Ո՞ւրկէ իմացար։

— Միհրանիկ էֆէնտին պատմեց։

— Սխալ ըլլալու է, միջամտեց Մարգար էֆէնտի, անպատճառ ճամբրած են ... խօսք տուին նէ՛։

— Միհրանիկ էֆէնտի դուք ո՞ւրկէ լսեցիք որ չէ ճամբուեր, հարցուց Սաթեն։

— Իրիկունը Ռափիկ աղան տեսայ, ան ըսաւ։

— Ուրեմն լուրը ճիտակ է, դիտել տըւաւ Սաթեն, յուզումէն դողահար ձայնով մը։

— Էֆէնտիմ, բացատրեց Միհրանիկ, այս առտու Մանուկ աղան եւ Ռափիկ աղան ժամ գացեր են Վարդանը ճամբելու, ինչպէս որ որոշած էին եւ իրենց որոշումը Պօղոս էֆէնտիին ալ հաղորդած ու անոր հաւանութիւնը առած, բայց ահա՛ Պօղոս էֆէնտի կու գայ եւ կ'ըսէ որ պէտք է միւս թաղականներուն ալ հաւանութիւնը առնել։ Թէեւ Մանուկ աղա կը պնդէ որ ժամկոչը անմիջապէս ճամբուի, սակայն անկարելի կ'ըլլայ Պօղոս էֆէնտին համոզել եւ խնդիրը կը մընայ յառաջիկայ Կիրակի օրուան...

— Ես ալ արդէն նոյն բանը ուրիշ տեղէ ալ լսեցի, թէեւ տարբեր կերպով, ըսաւ Նուարդ։

— Դուն ինչպէ՞ս լսեցիր, հարցուց Սաթեն, որուն յուզումը հետզհետէ կ'աւելնար։

— Թաղուկ հանըմը տեսայ՝ ան պատմեց որ Շաղիկը այսօր իրենց գացեր եւ ըսեր է որ թէեւ ժամկոչը պիտի ճամբեն եղեր, բայց ինք ոտք կոխեր է, թող չէ տուեր... ես քանի հոս կեցած եմ, այդ ժամկոչը չի ճամբուիր, ըսեր է։

Այս յայտնութիւնները բոլորովին կատղեցուցին տիկին Սաթենը, որ կասկարմիր կտրած իր ամուսնոյն վրայ գըննաց պոռալով.

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընես...

Մարգար՝ շուարած շփոթած, չէր գիտեր ի՞նչ պատասխանել կնոջը։

— Զխօսի՞ս, գոչեց այս վերջինը։

— Ճանըմ, կեցիր, իրար մի՛ անցնիր, խնդիրը աղէկ մը քննենք, հասկնանք...

— Ալ քննելիք հասկնալիք տեղը մնա՞ց, գոչեց Սաթեն, ես հիմա ի՞նչ երեսով թաղին մէջ պիտի պտըտիմ... ապուշի պէս ալ այսօր ելայ քանի մը տեղ այցելութիւն տուի եւ ըսի որ ժամկոչը այս առտու ճամբուած է։ Հիմա որ չէ ճամբուեր, մարդիկը ի՞նչ պիտի ըսեն, պարզապէս վրաս պիտի խնդան։ Եկեղեցիին մէջ եղածը չէր բաւեր, մէյ մըն ալ այս խայտքութիւնը...

— Ճանըմ, թող առտու ըլլայ տէ բան մը կ'ընենք։

— Ի՞նչ պիտի ընես...

— Ես ուղղակի Պօղոս էֆէնտին կը տեսնեմ, ժամկոչը ճամբել կու տամ, դուն հոգ մի՛ ըներ, ըսաւ Մարգար էֆէնտի վճռաբար։

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

Հոգեւոր խորհուրդի ղեկավար Ա. Փաշայաղէն նամակով մը դիմած է ԱՄՆ-ու, Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Չինաստանի ղեկավարներուն, զանոնք հրաւիրելով ջանք չխնայելու Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար: Ան բաց է որ մինչ Ազրբէջան հըրադադարը կ'օգտագործէ խաղաղութիւն հաստատելու, Հայաստան գրաւած տարածքներուն վրայ իր դիրքը ամրապընդելու աշխատանք կը տանի: Քննադատած է միջազգային հանրութիւնը որ առաջին օրէն չէ դատապարտած Հայաստանի յարձակումները եւ տակաւ քաջալերած Երեւանն ու Ստեփանակերտը ուր վերջերս նախագահի ընտրութեամբ ալ փաստը տրուեցաւ բռնաւծին: Փաշայադէ յատուկ դժգոհութիւն արտայայտած է Մոսկուայի հանդէպ որուն կեցուածքը հաշտ չի նկատեր միջնորդի անոր դերին ու կոչ կ'ուղղէ որ փոխէ դիրքը:

⁂

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ճարտարապետութեան ազգ. թանգարանը եւ հիմնարկը 1700-ամեակին առթիւ թանգարանի սրահին մէջ կազմակերպած են «Հայաստանի քրիստոնէական ճարտարապետութիւնը» ցուցահանդէսը, Սեպտ. 26-էն: Կը ցուցադըրւին միջնադարեան ճարտարապետութիւնը եւ խաչքարներ: Նիւթը Իտալիայէն Հրանտ Բաղդասարեանի նուիրած հաւաքածոն է, կազմուած՝ Միլանոյի Փոլիթէքնիք հիմնարկի հայ եւ իտալացի մասնագէտներու պատրաստած նիւթերէն. լուսանկար, քարտէս, եւլն.: Անոնք կ'ընդգրկեն Դ. - ԺԸ. դարերու հայ կրօնական ճարտարապետութեան զարգացման ընթացքը:

⁂

ՅԱՋՈՂԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Սեպտեմբեր 17-ին վարչապետ Ռ. Քոչարեան տարուան լաւագոյն արդիւնքներու տէր մարզիկներուն յանձնած է զանազան պարգեւներ: Աշխարհի ու Եւրոպայի երկակի ախոյեան ազատ ոճի ըմբիշ Արայիկ Գէորգեան ստացած է ժիգուլի մը եւ 1,5 միլիոն դրամ: Գումարներ տրուած են ըմբիշներ Կարէն Մնացականեանի եւ Վահան Ջուղարեանի, ճատրակի վարպետ Վլ. Յակոբեանի, ծանրաբարձ Տիգրան Մարտիրոսեանի, Ռաֆիկ Պետրոսեանի, Մակար Թահմիզեանի, մարզիչ Ռ. Գէօլէցեանի, Հ. Ենոքեանի, Յ. Խաչատրեանի եւ ուրիշներու: Ռ. Քոչարեան ելոյթով մը անդրադարձած է երկրի կեանքին մէջ մարզականին կարեւորութեան: Արայիկ Գէորգեան հանդէս եկած է շնորհակալութեան խօսքով եւ վարչապետին յանձնած է ըմբշամարտի ազգային հաւաքականին համազգեստը:

⁂

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Երեւանի Ողիմպիական ուսումնարանի տնօրէն, միջազգային կարգի մրցավար Դերենիկ Գաբրիէլեան ընտրուած է Հոկտեմբեր 16-22 Պուտափէշտի կռփամարտի աշխարհի ախոյեանութեան մրցավար: Միջազգային Դաշնակցութիւնը բազմաթիւ թեկնածուներէ ընտրած է 27 հոգի:

⁂

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Չինաստանի Երեւանի դեսպանը Սեպտեմբեր 16-ին կէս միլիոն դրամ (հազար տոլար) նուիրած է Լրագրողներու Միութեան: Անոր նախագահուհի Ա. Գէորգեան շնորհակալութիւն յայտնած է ու յայտարարած որ այսուհետեւ ատենդական կը դառնան Միութեան եւ դեսպանատան շփումները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՇԱՆ.- Տիկին Գարօղլանեան 300 Ֆր.:

⁂

ՏԷՍԻՆ.- Պ. Էտուար Մարտիրոսեան 200 Ֆր.:

⁂

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.- Տիկին Սոնա Մոմճեան 150 Ֆր.:

⁂

ՍԱՆ-ՏԻԷԿՕ.- Մուշեղ Երեւանեան 100 տոլար:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28-ին՝ Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն: Արարողութեանց աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը շուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին:

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝

Espace Charles Aznavour

սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ապրիլ - Մայիս - Յունիս ամիսներուն. -

Տիկին Իզապէլ Բամոն եւ Տիկին Մելինէ Աւագեան 300-ական Ֆր. Տիկին Հորվաթ Պէրպէրեանի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Էմմանուէլ Ոսկերիչեան 200 Ֆր. Տիկին Եափարի մեծ-մօր յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Տիրգէնեան 5.000 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Մանուկեան 2.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 2.000 Ֆր., Պ. Հրաչ Գրմզեան 2.000 Ֆր., Պ. Եպէկէեան, Տոքթ. Սերժ Գազանճեան, Պ. Գրիգոր Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 1.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան Փիլիպպոսեան 300 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10-ին Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խընդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

ԴԻՄՈՒՄ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանս իր դռները բացած է 4 Սեպտեմբեր 1997-ին: Ներկայիս 27 աշակերտներ կը յաճախեն վարժարան, այսինքն 10 աշակերտ աւելի՝ քան անցեալ տարի: Այս երկրորդ տարեշրջանին դասարան մը եւս բացուած է եւ այժմ մանկապարտէզի շրջանը ամբողջացած է երեք դասարաններով: Պաշտօնի կոչուած է նաեւ նոր ուսուցչուհի մը, որ պիտի զբաղի մանկապարտէզի երրորդ դասարանի աշակերտներուն Ֆրանսերէն լեզու սորվեցնելով, որպէսզի հինգ տարեկան եղող աշակերտները երբ յառաջիկայ տարի անցնին նախակրթարանի առաջին դասարանը (պատրաստական դասարան, ՍԷ-ՓԷ), լաւագոյնս գլխադրուեն դասաւանդութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի Կրթական նախարարութեան պետական ծրագրին համաձայն: Արձանագրութիւնները մինչ կը շարունակուին եւ տարուան ընթացքին աշակերտներուն թիւը վստահաբար պիտի աւելնայ: Ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով Թարգմանչաց Վարժարանը պիտի կարողանայ լրացնել Լիսէի շրջանը:

Սակայն վարժարանս դեռ շատ կարիքներ ունի, որոնց լրացման համար կը կարօտի մեր ժողովուրդի նիւթական աջակցութեան: Երեք յարկանի Թարգմանչաց Վարժարանը յետ եղեռնեան շրջանի միա'կ հայկական վարժարանն է Ֆրանսական հողի վրայ, որ պետական չափանիշներու համաձայն հիմքէն սկսեալ կառուցուած է՝ ժողովուրդի օժանդակութեամբ: Սակայն կառուցելը բաւական չէ: Անհրաժեշտ է հոգալ անոր գործունէութեան ծախքերը, ստեղծել նիւթական յարմարութիւններ, որպէսզի ան կարողանայ իրագործել իր մանկավարժական առաքելութիւնը: Յետագային, երբ վարժարանը անցնի կառավարական հովանաւորութեան տակ, այսինքն՝ դառնայ սու քոնթրա, այն ատեն պիտի թեթեւնայ անշուշտ նիւթական հոգը: Մինչ այդ, բոլոր անոնք որոնք կը հաւատան հայ լեզուի եւ հայկական մշակոյթի դաստիարակման կարեւորութեան, ապագայ հայ սերունդի պատրաստութեան, պէտք է զօրավիգ կանգնին մեր վարժարանին, մանաւանդ այս առաջի'ն տարիներուն, երբ կարիքները շատ են:

Առ այդ, կը դիմենք մեր ժողովուրդին, որ գիտէ սրտաբուխ տալ՝ երբ գործը լուրջ է եւ վստահութեան արժանի:

Կը խնդրուի նուիրատուութիւնները ուղարկել չէքով, դպրոցի հասցէին. -

Association
de l'Ecole TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux.

Կանխայայտ շնորհակալութիւն նուիրատուներուն, որոնց անունները պիտի հրատարակուին:

Վարչութեան Ատենապետ՝	Տնօրէնուհի՝
ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ	ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխուսափ պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ բուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները կանխիկ վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնը ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած ինքնաբուխ նուէրները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա՛լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն -մեծամասնութիւն կազմող, բարեխտաբար- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4-ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 թիւին:

⁂

ԼԻՈՆԻ

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. -

295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24

MERCREDI
24 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.43.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·208 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.208

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 22/23)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ
6–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երեւան

Երեւանի Հանրապետութեան Հրապարակին վրայ հանդիսաւոր կերպով նշուած է Անկախութեան 6–րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի, վարչապետ Ռ· Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի եւ իշխանութեան բազմաթիւ դէմքերու: Հոն կուռ երթով մը անցնելս եկած է Պաշտպանութեան նախարար Վ· Սարգսեան: Ան ըսած է թէ այս անգամ որոշուած է փոխանակ ռազմական շքերթի, տարեդարձը տօնել տօնահանդէսներու շարքով, որոնք կ'ունենան «Ոչ ոք չի մոռացուել, ոչինչ չի մոռացուել» նշանաբանը: Նախարարը ապա յուշանիշ նկատած է հայ ժողովուրդին արհաւիրքներու մէջէն անցնելէ ետք իսկ մշակոյթի մարզը չլքելու նախանձախնդրութեան: Ապա անդրադառնալով բանակի կազմութեան ու մըղուած մարտերուն, ոչ ոք եւ ոչինչ մոռնալու նշանաբանին յարիր արարք համարած է 25 հազար մարտիկ – վեթերաններու նոյն օրը յանձնուած Պաշտպանութեան Նախարարութեան մետալներն ու մարտական գործողութիւններու մասնակից վկայականները:

Ան ապա ըսած է. «Վաղը, աւելի լաւ պայմաններում, դուք աւելի մեծ յարգանքի ու պատուի պէտք է արժանանաք: Նրանք, ովքեր տէր կանգնեցին այս երկրի ծանր վիճակին, պիտի դառնան այս երկրի լայն օրուայ տէրը: Ձեր երեխաները պիտի լինին այս երկրում ամենաերաշխաւորուած ապագան:

Եւ եթէ Աստուած չանի, մեզ նորից պատերազմ պարտադրեն, համոզուած եմ, որ նաեւ ձեր անկոտրում ոգով ու մարտական անգնահատելի փորձով, մենք մեր զոհուած ընկերների գործը կիսատ եւ մեր երեխաներին՝ անաւարտ գործ չենք թողնի»:

Աւելի ետք նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեան ըստ սովորութեան ծաղկեպսակ զետեղած է Եռաբլուրի վրայ: Օրը աւարտած է Հանրապետութեան Հրապարակին վրայ տրուած մեծ համերգով մը:

Գիւմրի

Մարզադաշտին մէջ հաւաքուած հազարաւոր Գիւմրեցիներու ներկայութեան ստացած են արցախեան գոյամարտի եւ Հայաստանի անկախութեան համար մարտնչած Շիրակցիները, պատերազմի վեթերանները, ազգային բանակի մարտիկներ, ուսանողներ եւ մարզիկներ: Եռագոյնի բարձրացման պատիւը տրուած է ծանրամարտիկ Խաչատուր Քափանակցեանին: Խումբ մը ազատամարտիկներու շնորհուած է Ա· եւ Բ· աստիճանի «Մարտական խաչ» եւ մետալներ: Կարգ մը շնորհումներ եղած են նահատակներու հարազատներուն: Ամբողջ օրը, ելոյթ ունեցած են մարզի եւ քաղաքի գեղարուեստական համոյթները:

Իջեւան

Նշումներու առաջինը տեղի ունեցած է Կոթի, ուր Սեպտեմբեր 20–ին բացումը կատարուած է ինքնապաշտպանութեան կռիւներու ընթացքին նահատակուած 32 մարտիկներու յիշատակին բարձրացած խաչքար – յուշարձանին: Ի դէպ զինուորագրուած 543 Կոթեցիներէն աւելի քան 100–ը մասնակցած են գիւղի 38 քիլոմեթր սահմանագօտիին վրայ ծաւալած ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն: Սեպտեմբեր 21–ին ալ Աչաջուր գիւղը տեղի ունեցած է «Ոչ ոք չի մոռացուել, ոչինչ չի մոռացուել» նշանաբանով հանդիսութիւն: Ելոյթ ունեցողները նշած են որ 1992 եւ 1994 թուականներուն մարզի 354 քմ· սահմանագօտիին մէջ ծաւալած գործողութիւններու ընթացքին բանակին շարքայիններուն եւ մասնակցողներուն օգնութեան հասած կամաւորներու անձնուրաց սխրանքի շնորհիւ նորանկախ Հայաստանի հիւսիսարեւելեան դարպասը թշնամիին համար մնացած է անառիկ: Յիշատակուած են 270 նահատակները:

Վանաձոր

Անկախութեան 6–րդ տարեդարձը մեծ շուքով նշուած է գլխաւորաբար կեդրոնական հրապարակին վրայ տեղի ունեցած հանդիսութեամբ որուն մասնակցած են Լոռիի տարբեր մարզերէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներ: Ութ մարտիկներու, որոնցմէ վեցին յետ մահու, տրուած են պետական պարգեւներ:

Էջմիածին

Նոյն օրը Էջմիածնի մայր տաճարին մէջ պատարագած է հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք· Յովսէփեան. իսկ Գարեգին Ա· կատարած է հայրապետական աղօթքի արարողութիւն: Ան պատգամած է գործով ու համայն հայութեան ուժերով զօրացնել հայրենիքը որուն շուրջ «տասկաւին մութ ամպեր կան: Սակայն, չէշտած է Կաթողիկոսը, մենք ենք հայրենիքը կերտելու կոչուած ժողովուրդը»:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 20–ին Լ· Տէր–Պետրոսեան ընդունած է Մինսկի խումբին նախագահները՝ Ե· Եուկալով (Ռուսաստան), Լ· Փասքօ (ԱՄՆ) եւ Ժ· Վոժէ (Ֆրանսա): Հանդիպումին որուն ընթացքին երեք նախագահները Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման իրենց առաջարկները ներկայացուցած են, ներկայ գտնուած են Արտաքին նախարար Ա· Արզումանեան, Ժ· Լիպարիտեան, Արտաքին փոխ–նախարար Վ· Օսկանեան:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀՅԴ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ըստ անցեալ Ապրիլին գոյացած համաձայնութեան Հայաստանի Նախագահին եւ Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի ներկայացուցիչներու միջեւ, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 20–ին որուն մասնակցած են Ազգ· Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, Արտաքին նախարար՝ Ալեք Արզումանեան, կառավարական աշխատակազմի ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան եւ Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամներ՝ Մարտուն Մաթեւոսեան, Մասիս Պաղտասարեան, Հայաստանի Հ·Յ·Դ· Գերագոյն Մարմնի անդամ Ռուբէն Շառոյեան:

Քննարկուած են փոխադարձ շահագրգռութիւն ներկայացնող հարցեր:

Նոյն օրը վարչապետ Ռ· Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամ Մ· Մաթեւոսեանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ Ռ· Յակոբեանի հետ: Քննարկուած է կուսակցութեան Հայաստանի մէջ գործունէութեան իրաւական դաշտին կարգաւորման խնդիրը: Զրոյցին մասնակիցները անդրադարձած են նաեւ երկրին ներքին քաղաքական, տնտեսական կացութեան, Ղարաբաղեան հարցին լուծումին եւ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն առնչուած շարք մը հարցերու:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԵՐՈՒԺԸ ԿԱՐԵՒՈՐ Է
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 20–ին վարչապետ Ռ· Քոչարեան ընդունելով «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին նիստին մասնակից խումբ մը Սփիւռքահայեր, զրոյց ունեցած է անոնց հետ: Վարչապետը շեշտած է յատկապէս թէ բարեգործութեամբ երկիրը չի կրնար զարգանալ. ան մեծ կարեւորութեամբ անդրադարձած է Սփիւռքէն Հայերու Հայաստանի տնտեսական վերելքին մասնակցութեան: Ռ· Քոչարեան նշած է որ Սփիւռքը իր ներուժով կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Հայաստանի համար: «Յաջողութեան կը հասնենք միայն այն դէպքում, եթէ աշխարհի ցանկացած անկիւնում ապրող հայ ընդունի որ Հայաստանը իր հայրենիքն է, իսկ մենք պարտաւոր ենք անել ամէն ինչ որ դուք զգաք այդ հոգածութիւնը» խոստացած է ան:

ՎԱԶԳԷՆ Ա· ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
ԲԱՑՈՒՄԸ

Գիւմրիի Երկաթուղայիններու աւանին մէջ Սեպտեմբեր 19–ին բացումը կատարուած է 380 հոգինոց Վազգէն Ա· վարժարանին, ներկայութեամբ Գարեգին Ա·ի: Երջանկայիշատակ կաթողիկոսը 1988–ի երկրաշարժէն ետք խոստացած էր օգնել քանդուած այդ շէնքին վերակառուցման. այսօր այդ գործը լրումին հասած է Հայ Օգնութեան Ֆոնտին տրամադրած գումարներով:

ԼՂՀ–Ի ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՆԵՐԴՆՈՂՆԵՐՈՒ

Սեպտեմբեր 18–ին ԼՂՀ փոխ–վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան ընդունած է Ռուսաստանէն Ա· Ազանբեգեանն ու Գարեգին Թոսունեանը: Զրոյցին մեծ կարեւորութեամբ նիւթ եղած է նոր արտադրութիւններու եւ աշխատանքի տեղերու ստեղծման նպատակով ԼՂՀ–ի տնտեսութեան մէջ արտասահմանէն ներդրում կատարելու խնդիրը: Այդ առնչութեամբ փոխ–վարչապետը ըսած է որ ստեղծուած է օրէնսդրական դաշտ որ թոյլ կուտայ արտօնեալ պայմաններ ընծայելու արտասահմանեան դրամագլուխին: Կողմերը քննած են նաեւ ղարաբաղեան արտադրութիւնը Ռուսաստանի շուկայ հասցնելու կարելիութիւնները:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ – 100

Ե· Չարենցի ծննդեան 100–ամեակի պետական յանձնաժողովի նիստ գումարուած է Սեպտեմբեր 19–ին: Ներկայ եղած են փոխ–նախագահ Ա· Սմբատեան, Հ· Մաթեւոսեան, Ե· Ջրբաշեան, Հ· Թամրազեան, Հ· Բախչինեան, Լ· Յակոբեան եւ Գ· Տէր–Վարդանեան: Չարենցի 100–ամեակին նուիրուած աւելի քան 250 ձեռնարկներ տեղի ունեցած են 1997 Մարտէն ի վեր, Երեւան եւ այլ վայրերու մէջ: Անոնք կը շարունակուին Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբերին ալ եւ կ'աւարտին բանաստեղծին տուն–թանգարանին կից փողոցին մէջ կատարուելիք տօնախմբութեամբ և հանդիսաւոր երեկոյթով: Մինչ այդ Գրականութեան եւ Արուեստի պետական թանգարանին մէջ կը բացուի Չարենցի ձեռագրերու, իսկ Ազգ· գրադարանին մէջ անոր գիրքերու ցուցահանդէսը: Նոյեմբեր 27–ին Էջմիածնի մէջ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ· ՇԻՐԱՔ վերսկսաւ գաւառական իր շրջապտոյտները եւ Սեպտեմբեր 22–ին գնաց Թոռւա: Նախագահը կը փորձէ չփում ստեղծել ժողովուրդին հետ, քանի երթալով առանձին է, ոչ միայն ընդդիմադիր կառավարութիւնով եւ Ազգ· ժողովով մը, այլեւ իր իսկ կուսակիցները սկսան կռնակ դարձնել: Օպրի օրէնքին առեն ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ եւ ԻՒ–ՏԷ–ԷՖ 38 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին փոխանակ դէմ քուէարկելու: Շիրաք իր ելոյթին մէջ, անուղղակի, դէմ արտայայտուեցաւ այդ օրէնքին, ջատագովելով ոչ հանրային ձեռնարկներու ստեղծելիք աշխատանքը: Միսը, ըսաւ, խարկանք է:

ԹՈՒՐՔԻԱ և ԻՍՐԱՅԷԼ որոշած են միացեալ ռազմափորձեր ընել Նոյեմբեր 16–20, Իսրայէլի եւ Կիպրոսի բացերը: ԱՄՆ սրպէս դէտ պիտի մասնակցի: Հակառակ յատկապէս Անգարայի տուած ապահովութեան թէ ռազմափորձերը ուղղուած չեն որեւէ երրորդ երկրի մը, գլխաւորաբար Սուրիա եւ ամբողջ արաբական աշխարհը խորապէս վրդովուած են:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ հակիսրայէլեան ոճրափորձ մը գործուած է Սեպտ· 22–ին: Դեսպանատան երկու թիկնապահները վիրաւորուած են անծանօթներու կողմէ: Դէպքը աննախընթաց է 1994–ին Իսրայէլի եւ Յորդանանի ստորագրած հաշտութեան դաշինքէն ի վեր:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի, պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ: Ան ապահովութիւն տուած է, այս առթիւ, որ իր երկիրը ներկայ պիտի ըլլայ Եւրօ–ի ժամադրութեան եւ փափաք յայտնած է որ աշխատանքի մարզին մէջ, Իտալիա եւ Ֆրանսա միասնաբար նախաձեռնութիւններ առնեն:

ԴԱՆԻԱ վաւերացուցած է Սեպտ· 22–ին Սթրազպուրկի մէջ եւրոպական պայմանագրութիւնը ազգ· փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերող: Պարտադրանքներ ստեղծող իրաւական ընագիր մըն է զոր Յունաստան ստորագրած է նոյն օրը: Պայմանագրութիւնը ի զօրու կը դառնայ երբ 12 Պետութիւններ վաւերացուցած ըլլան, ցարդ 11 եւրոպական երկիրներու կողմէ վաւերացուած է եւ ստորագրուած 25 ուրիշներու: Ֆրանսա չէ ստորագրած, որովհետեւ ըստ իրեն ազգային փոքրամասնութիւններ չունի իր հողամասին վրայ:

ՍԵՐՊԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն Սեսելժի ծայրայեղ աջի րդգալի յառաջդիմութիւնը մտահոգիչ կը թուի յաջորդ Խորհրդարանի կազմութեան համար: Իշխանութեան գլուխ գտնուող Միլոսեւիչի ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ իր կողմնակիցները թէեւ գլուխը կը հանեն 36%–ով, ըստ մասնակի արդիւնքներու, բայց ապահով չէ որ բացարձակ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգեն: Բ· շրջանը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 5–ին. Միլոսեւիչ լաւատես է:

ԻՐԱ՛Ւ, ԱՅԴՔԱՆ ԱԺԱ՞Ն Է ԿԵԱՆՔԸ

Ենթակայի վիճակին դերիշխանի դիրքին անցած երկրի մը ամէնէն թանկագին սեփականութիւնը բանակն է. դերիշխանութիւնը, գոյութիւնը, ապագան պաշտպանելու մեծագոյն ազդակը: Իսկ երբ դերիշխանութիւնը հետը բերած է պատերազմ մըն ալ, բոլորովին կը մեծնայ այդ ազդակին արժէքը, զայն ամէն կարգի ժխտականէ զերծ պահելու հրամայականը: Երկիր մը, ժողովուրդի մը համար այնքան պարզ, այլ վերջին ծայր կենսական այս իրականութիւնը Հայաստանի պարագային սկսած է ծամած պատկեր մը տալ, վերջին շրջանի կարգ մը հրապարակումներով: Աւելորդ է ըսել որ այդ հրապարակումները մեծ մասով տեղ կը գտնեն ընդդիմադիր մամուլին մէջ. սակայն այնքան լուրջ է հարցը, նոյնիսկ ծանրակշիռ, որ կարելի չէ որպէս իշխանութիւն քննադատելու, վարկաբեկելու ընթացիկ արտայայտութիւն նկատել ու դառնալ ուրիշ կողմ, ուրիշ նիւթերու: Արդէն, խնդրոյ առարկայ հարցերուն լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաստատեն գրուածը. իսկ պաշտօնական իշխանութիւններէ ալ մինչեւ այսօր հերքումի անդրադարձներ չեն եղած: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ եւ յատկանշական քայլ մըն էր պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանի շաբաթական հեռատեսիլի ելոյթներուն առաջին մէկ-երկուքին արձագանգը որ տեղ գտաւ հայաստանեան մամուլին մէջ: Սակայն, այնպէս կը թուի որ հիմնական փոփոխութիւն մը արձանագրուած չէ մտահոգիչ երեւոյթներու մարզին մէջ:

«Այժմ»ի Օգոստոս 20–26-ի եւ Սեպտ. 3–9-ի թիւերուն մէջ երկու էջ յատկացուած է մահերու պարագաներու. առաջինը կ'ամփոփէ չորս դէպք որոնք բանակը ունին որպէս վայր: Երկրորդը կը ներկայացնէ Գիւմրիի ներքին գործերու բաժինին առընչուած դէպք մը:

Առաջին գրութիւնը խորագրուած է «Ցուցմունք են տալիս միայն դիակները». ստորագրուած է Վահան Իշխանեանի կողմէ: Կը ներկայացուին զինուորական պարտականութեան ընթացքին մահացած չորս երիտասարդներու թղթածրարները: Առաջինը կը կոչուի Արամ Բարսեղեան. 1995 Հոկտ. ծառայելու ղրկուած է Ղարաբաղ, ապա 10 ամիս ետք հայրը կանչուած ու յայտնուած է թէ տղան մահացած է: Տրուած բացատրութիւնը այն եղած է որ տղան հերթապահութեան ընթացքին զոհ եղած է «հակառակորդի կողմից արձակուած» գնդակին: Սակայն թէ՛ դիակին վրայի կտրուածները, թէ բժշկական տեղեկագիրը թէ երիտասարդը 1–1,5 մեթրի միջոցէն արձակուած գնդակի թիրախ եղած է, մինչ հակառակորդի ամէնէն մօտ դիրքը 400 մ. հեռու է, հարազատներուն այն համոզումը կը ներշնչեն որ Արամը սպաննուած է: Այդ համոզումը զօրացնող ազդակ կ'ըլլայ զինուոր երիտասարդին նօթատետրին գրառումը ուր ան ընտանիքին կը հրահանգէ որ փոքր եղբայրը բանակ չղրկեն, թէ ինք կռիւ չէ տեսած, բայց շատ դիակ տեսած է, եւն.: Իսկ ընկերոջը մօրը որուն իր մահէն երկու օր առաջ յանձնած է իր նօթատետրը, կ'ըսէ նաեւ թէ վախ ունի որ իր «գլուխը կ'ուտեն»:

Այս պատահարէն թերեւս աւելի սարսափելի է այն պարագան որ խնդիրը մամուլի հրապարակումի նիւթ կ'ըլլայ շուրջ տարի մը ետք, որովհետեւ ճշմարտութիւնը հաստատելու, յանցաւորը ճշդելու ծնողքին ջանքերը արդիւնքի չեն յանգիր:

Երկրորդ պարագան տարբեր վայրի, —Վարդենիս—, տարբեր պայմաններու մէջ կը կրկնէ գրեթէ նոյն պատումը: 1996 Մայիսին լուր կը տրուի Կարէն Ոսկանեանի ծնողքին թէ իրենց զաւակը «կտուրից ընկել է ու մահացել»: Դատական բժիշկը կը տեղեկագրէ թէ երիտասարդը հինգ հարուած ստացած է գլխուն եւ «ոչ մի տեղից էլ չի ընկել»: Մայրը տղուն ընկերներուն, բանտներէն կը տեղեկանայ որ գիշերը ծեծած են, տղան որ վեց ժամ յետոյ մահացած է: Ան կը թուէ նաեւ երեք այլ մահեր նոյն զօրամասին մէջ, երկու ամսուան ընթացքին: Հոս եւս դատական քննութիւնը, հակառակ որ պաշտօնապէս գրուած է թէ «դատաբժշկական եզրակացութիւնը հաւաստում է սպանութեան փաստը» աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը ձգձգուի: Նոյնիսկ անկամ մը թղթածրարը փակուած է «յանցագործութեան դէպքի բացակայութեան պատճառով»:

Երրորդ դէպքը արձանագրուած է Գորիսի մէջ: Սօս Սարգսեան, Արթիկէն, զինուորական դառնալու երազով մեկնած է ծառայութեան: Անցեալ Ապրիլին աւարտելով նախապատրաստական դասընթացքը գացած է հարաւային սահմանը: Մայիսին անոր դիակը յանձնուած է ծնողքին ու ըսուած որ «պատահականօրէն» անձնասպանութիւն գործած է: Երիտասարդին գիւղացիներ անհաւանական նկատելով ըսուածը, երկու հանրակառքով Երեւան եկած են բողոքելու: Մայրը Գորիս, նոյն զօրանոց երթալէ ետք ըսած է. «ես այնտեղ տեսայ որ մեր երեխաները ոչ թէ հայրենիքի, այլ սպաների համար են ծառայում»: Պարզուած է որ տղան մահանալէն երկու օր առաջ ծեծուած է: Այս թղթածրարն ալ յանձնուած է քննութեան: Իսկ մայրը որ երկու տղայ եւս ունի, որոշած է զանոնք բանակ չղրկել:

Նոյն կեցուածքը ունի Յակոբեան ընտանիքն ալ որուն զաւակը Դեկտ. 1996-ին զօրակոչուած է, իսկ յաջորդ Յունուարին հօրը յայտնուած թէ «որդին սպանուել է մի զինուորի պատահական գնդակից». սակայն դիակին մէջ ծնողքը մարմնին վրայ բռնութեան հետքեր տեսած են. մատները կապ-կապոյտ, ծնօտը կոտրած, եւն.: Նոյն ընտանիքին 5 որդիներէն առաջինն ալ 1995-ին զինուորական պարտականութեան ընթացքին դաժան կերպով ծեծուած ու վեց ամիս բուժուած է հիւանդանոցի մէջ: Մայրը վճռած է մնացեալ երեքը այլեւս բանակ չղրկել: «Ես էս բանակի համար էլ զինուոր չունեմ: Թող մի քիչ էլ գնայ Լեւոնի տղան ծառայի» կ'ըսէ ան. իսկ Վ. Իշխանեան գրութիւնը կ'աւարտէ գրելով. «Նա ուղղակի տեղեակ չէր որ Տէր-Պետրոսեանի որդին սպայական կոչումով ծառայում է Պաշտպանութեան նախարարութիւնում եւ գեներալները որքան պատիւ են անում»:

Թերթին Սեպտ. 3–9 թիւին մէջ տեղ գտած այս կարգի Բ. էջը ունի «Երբ նախարարը կազդուրւում է Յունաստանում» խորագիրը եւ «Վ. Սարգսեան» ստորագրութիւնը: Դէպքը աւելի նոր է. Օգոստոս 11-ին Գիւմրիի ներքին գործերու բաժինէն ոստիկաններ իր բնակարանէն կ'առնեն, կը տանին 23-ամեայ Գալուստ Դիլանեանը, առանց որեւէ բացատրութեան կամ փաստաթուղթ ցոյց տալու: Ժամեր ետք հօրը կ'ըսեն որ տղան ոստիկանական յարձակման մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեան տակ է եւ «վեց տարեկան երեխայի ցուցմունքը համապատասխանում է Գալուստի արտաքինին»: Պատահարին ու տղուն ճակատագրին տեղեկալու հօրը ջանքերը ոչ մէկ արդիւնք կու տան: Յաջորդ օրը հայրը կը հրաւիրուի վարչութիւն: Ծառան շրջանի վարչութեան պետի տեղակալը հարց կու տայ թէ «Գալուստը միա՞կ տղան է»: Հայրը վարչութիւն հասած սրտի տագնապով հիւանդանոց կը փոխադրուի:

Տղուն յուղարկաւորութեան մարզպետ Արարատ Գոմցեան անձամբ կը խոստանայ հօրը որ ինքը 2–3 օրէն ամէն բան կը պարզաբանէ եւ կը յայտնէ մեղաւորները: Անկէ մինչեւ պատահարին գրի առնուած օրը, հակառակ որ 18 օր կ'անցնի, ոչ մէկ ձայն մարզպետէն: Հարազատները կը լուսանկարեն երիտասարդին դիակը որուն վրայ յստակ կ'երեւին խոշտանգումի հետքեր: Հայրը միակ զաւակին մահէն ետք երկու անգամ կ'երթայ Երեւան ուր գլխաւոր դատախազութեան կը խոստանան որ անաչառ քննութիւն կը կատարուի:

Գրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ Ներքին եւ Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան պարտ էր դէպքին վայրը մեկնիլ ու պարզել մանրամասնութիւնները. իսկ սպանութեան առընչուած ոստիկաններուն պաշտօնին, գոնէ առժամապէս, վերջ տալ: Մինչդեռ ան «գերադասեց մեկնել Յունաստան հանգստի: Ոչ դադարեցրեց արձակուրդը այս արտակարգ պատահարի առնչութեամբ, ոչ էլ, եթէ նոյնիսկ գտնւում էր Հայաստանում, յիշեցրեց իր գոյութեան մասին»: Ու այս անտարբերութիւնը Վ. Սարգսեանի ենթադրել կու տայ այլ անմեղ զոհեր ալ:

Դէպքերու շարանը, պատահարներուն հետ անոնց զլացուած հետաքրքրութեան, արդարութեան երեւոյթով կ'առընչուի բանակի կազմութեան շրջանին արտայայտուած ծնողական դժկամութիւններուն: Քանի՛ քանի էջեր նուիրուեցան իրենց զաւակները զինուորական ծառայութենէն զերծ պահելու ծնողական փութկոտութեան որ ծանրօրէն քննադատուեցաւ: Կարդալ «Այժմ»ի վերոյիշեալ զոյգ թիւերուն մէջ տեղ գտած այս էջերը, այդ քննադատութիւնները անհիմ ու անարդար նկատելու տրամադրութիւն մը կը ստեղծէ: Բայց դժուար է որոշել թէ ո՛րն է աւելի ծանրակշիռը. իրենց զաւակը բանակ չղրկելու ծնողական վճռակամութի՞ւնը, թէ ատիկա արդարացնող կացութիւնները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՕԾՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԳԻՒՄՐԻ («Յառաջ»).—

Զանգերու քաղցրահնչիւն զարկերով բացուեցաւ հանդէսը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, մինչ բանախօսները բեմ կը բարձրանային, օրուան հանդիսավար եւ Շիրակի Մարզի մշակութային բաժնի վարիչ՝ Տիկին Յասմիկ Կիրակոսեանի հրաւէրով: Քառաձայն «Հայր Մեր»էն ետք, հանդիսավարը կ'առաջնորդէր յարգարժան մեծարեալը:

Ամէնէն առաջ խօսք կը տրուէր Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ եւ Շիրակի թեմի առաջնորդ՝ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի, որ եղբայրական սրտառուչ խօսքերով կը շնորհաւորէր յոբելեարը ու կը կարդար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեան եւ գնահատանքի հայրապետական գիրը, ուղղուած յոբելեարին, որ յոտնկայս՝ բոլոր ներկաներուն հետ՝ յարգալիր կ'ունկնդրէր Հայոց Հայրապետի շնորհաւորանքը, ուր ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց.—

«Մենք անձամբ քաջատեղեակ ենք այն գրական, բանասիրական, ուսուցչական, խմբագրական բեղուն գործունէութեան, որ արժեւորած է Ձեր 50-ամեայ հոգեւորական կեանքը: Մխիթար Աբբահօր կտակին եւ օրինակին հետեւողաբար, Դուք եղաք հաւատաւոր եւ հաւատարիմ այն միաբաններէն մէկը, որ Վենետիկի մէջ Մխիթար Աբբահօր վառած ճրագին մէջ նոր իւղ աւելցուց:

«Ձեր գործունէութեան կարեւոր բաժիններէն մէկը գրաւեց «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնը, զոր երկար տարիներ կատարեցիք անձնուիրաբար եւ հմտօրէն: Հայ մատենագրութեան հոգեւոր գանձերուն թարգմանը հանդիսացաք «Բազմավէպ»ի էջերէն:

«Վերջին տարիները Դուք եղաք Առաջնորդը Վրաստանի եւ Հայաստանի կաթողիկէ հայ համայնքներուն: Սկսաք վերակազմակերպել հայ կաթողիկէ համայնքին եկեղեցական կեանքը եւ Ձեր հոգեւոր ստարը բերել մեր հայրենի ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատքի զօրացմանը»:

Հանդէսը կազմակերպուած էր Շիրակի Մարզպետարանի աջակցութեամբ:

Բացման խօսքը կը կարդար Հ. Նշան Թ. Ծ. Վրդ. Գարաքէհեան՝ Առաջնորդական փոխանորդ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի: Յուզիչ ու մտերմիկ շեշտով, հակիրճ, կը գծէր յոբելեար Հօր կերպարը, եւ ազնիւ մաղթանքներով խօսք կու տար օրուան բանախօսներուն:

Յոբելեարի գրական ու բանասիրական յիսնամեայ վաստակը խանդավառօրէն կ'ոգեկոչէր՝ Մաշտոց Մատենադարանի հեղինակաւոր տնօրէն փրոֆ. Սէն Արեւշատեան, պատշաճ թուարկումներով, անձնական յուշերով խառն, եւ յաւարտ իր ջերմ շնորհաւորանքին՝ կը նուիրէր Մատենադարանի աշխատակիցներու անունով, մանրանկարեալ գեղեցիկ մագաղաթ մը «Պահպանիչ» աղօթքէ էջ մը, Նորավանքի եւ Թոր Վերայի արդարբերու հողէն ու հնագոյն ձեռագիր մատեաններէ վերծանուած գեղատառերով պատրաստուած: Կը նուիրէր նաեւ Աստուր Ծ. Մնացականեանի պատրաստած «Հայրեններ»ու արժէքաւոր ստուար հատորը պատշաճօրէն մակագրուած:

Յոբելեարի եկեղեցական-հոգեւոր գործունէութեան պատկերը կը գծէր, այս առթիւ Պէյրութէն ժամանած, Մանուկ Եպիսկ. Պաթաղեան, Ընդհ. փոխանորդ Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքական Թեմի. ան կը բերէր նաեւ հայրական մաղթանքն ու օրհնութիւնը Կաթողիկէ Հայոց հովուապետ՝ Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան Կաթողիկոս-Պատրիարքի: Իր մաղթողական խօսքերուն կը հիւսէր ողջոյն սիրոյ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին:

Հայց. Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Վեր. Ռընէ Լեւոնեան ջերմ շնորհաւորանքներով փառք կու տար Աստուծոյ, որ բազում շնորհներով օժտեր է յոբելեար Հայրը, եւ առիթ է տուեր՝ միասնաբար աշխատելու հայ ժողովուրդի հոգեւոր – կրօնական վերածաղկումին ի նպաստ, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կողքին: Իրեն կ'ընկերանային Վեր. Եուրի Աւանէսեան ու Վեր. Ռուբիկ Փահլեւանեան:

Այնուհետեւ ներկաները յոտնկայս կ'ունկնդրէին արեւելահայ թարգմանութիւնը Պապի՝ Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի շնորհաւորագրին, տրուած Վատիկանի պալատէն, անցեալ տարի, Օգոստոս 6-ին, յոբելենական տօնակատարութեանց առիթով:

Հանդէսին կը մասնակցէր Ժան-Փօլ Գոպէլ՝ Վատիկանի դեսպան – նուիրակ՝ Հայաստանի ու Վրաստանի, ջերմ շնորհաւորանքով:

Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ. Քարտուղար՝ Հ. Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան կը ներկայացնէր Ս. Ղազարու Ընդհ. Աբբահօր կողմէ հասած շնորհաւորական երկար նամակը:

Հանդիսավար տիկին Յ. Կիրակոսեան կը կարդար Երեւանի Ազգային Գրադարանի տնօրէնութեան կողմէ տրուած շնորհաւորագիրը, որ «Յակոբ Մեղապարտ»ի մետալով կը պարգեւատրէր բազմավաստակ յոբելեարը:

Ողջոյնի խօսքերը կը փակէր Շիրակի Մարզպետարանի քարտուղար եւ բազմամեայ մտերիմ բարեկամ յոբելեար Արք.ին, Պրն. Սէյրան Պետրոսեան, որ յանուն Մարզպետին եւ անոր աջակից իշխանութեանց, հանդէս կու գար ջերմագին շնորհաւորանքով:

Հատ ընդ մէջ այս բոլորին՝ կը հնչէին Գիւմրիի Կամերային երգչախումբի կողմէ հիանալիօրէն ներկայացուած շարք մը ժողովրդական, բազմաձայն երգեր, Կոմիտասի երգաշարէն, մաէսթրօ Ռո-

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

Ճամբորդներու պաշտպան Ս. Քրիստափոր Վլթաւա գետին վրայ կ'իջնէ՝ կորսնցուցած իր թին: Ս. Ժոզէֆը առանց ջրաշուշանի մնացած է: Աստուածամայրը լացակումած տեսք ունի, մանաւանդ որովհետեւ այլեւս չունի իր ոսկեայ կանթեղը: Քրիստոսի խաչելութիւնը աւելի եւս ողբերգական երեւոյթ ունի. ժամանակին անոր յատակը ծածկած 18 քկ. ծանրութեամբ ոսկեայ արձանէն միայն ժանիք մը մնացած է...:

Մարդն ու ժամանակը իրենց աւերը գործած են արձաններով եզերուած Չարլզ կամուրջին վրայ: Սակայն յայտնապէս մարդը գրաւած է իր գրպանները լեցնելով: Փրակայի գոթական փառքը հետզհետէ կը մաշի ստահակներու եւ զբօսաշրջիկներու պատճառով:

Չարլզ կամուրջին երկայնքին երկինք խոյացող արձաններուն գրեթէ կէսը կորսնցուցած է իր մասերէն մէկը, ոսկեայ թեւ մը կամ ձեռագործ լուսապսակ մը: Աւազաքարէ շինուած 14-րդ դարու այս կամուրջը այնքան ողողուած է ստահակներով, որ այժմ կը դառնայ Արուեստագէտներու Միութեան տեւական հսկողութեան տակ:

Կամաւոր պահակներ կը շրջագային Վլթաւա գետին վրայ նետուած այս կամուրջին վրայ՝ ստահակները վանելու համար: Իսկ «տաղնապի» օրերուն, ինչպէս Նոր Տարուան գիշերը, կամուրջին 32 արձաններէն իւրաքանչիւրը երկու պահակ կ'ունենայ իր պատուանդանին տակ:

«Մեծ հարց է սակա: Իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկ, որ Փրակա կ'այցելէ, կը քալէ Չարլզ կամուրջին վրայ: Ճիշդ է, որ ստահակները կը զգուշացնենք, սակայն նաեւ հիմնական դաստիարակութիւն մը պէտք է փոխանցենք եւ մարդոց թելադրենք արձաններուն վրայ չնստիլ, որովհետեւ անոնք ազգային գանձեր են», կ'ըսէ կամուրջին ապահովութեան պատասխանատուներէն մէկը:

Ամէն քայլափոխի, գողութեան փորձութիւնը առկայ է խաչերով, լուսազանգերով, սրածայր աշտարակներով եւ զանգակատուններով դէպի երկինք խոյացող այս քաղաքին տարածքին: Աւելի քան 500 արձաններ, կոթողներ եւ յուշատախտակներ ցանկագրուած են Փրակայի պատկերասրահին կողմէ, որ կը հսկէ քաղաքին մէջ ցրուած արուեստի գործերուն պահպանութեան: Անոնց երկու երրորդը կը գտնուի զբօսայգիներու կամ բացօթեայ վայրերու մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ԾԱԳԱԾ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ

Ստահակութիւնը անշուշտ հարց է գլխաւոր որեւէ քաղաքի պարագային:

Սակայն համայնավար իշխանութեան աւարտէն ետք շուկայի տնտեսութեան փոփոխութիւնը, պրոնզէ, պղինձէ եւ ոսկիէ իրերու գիները բարձրացուցած է: Միաժամանակ «աստուածավախութիւն» սկսած են քարոզել այն քաղաքայինները, որոնք կը ձգտին պաշտպանել սուրբերը:

Հնավաճառները կ'ըսեն, թէ 1989-էն ի վեր մետաղէ կտորներու գինը ինը անգամով բազմապատկուած է: Համայնավար վարչակարգի օրերուն պետութիւնը կը ճշդէր գիները և զանոնք այնքան ցած կը պահէր, որ կէս քկ. պղինձը միայն քանի մը դահեկան կ'արժէր: Այսօր միեւնոյն ծանրութեամբ իր մը կրնայ աւելի քան մէկ տոլար արժել:

Չարլզ կամուրջին դէմ ամէնէն մեծ սրբապղծութիւնները պատահեցան գիներու հակակշիռին վերացումէն անմիջապէս ետք: Խաչելութեան արձանը իր ոսկեայ արծիւը կորսնցուց 1991-ի գիշեր մը: Սակայն յայտնապէս թռչունին ծանրութիւնը պարտութեան մատնած էր գողը: Կողոպուտին յաջորդ օրը անցորդ մը զայն գտած էր կամուրջին մէջտեղը: Այժմ անիկա պահուած է քաղաքին պատկերասրահներէն մէկուն մէջ:

Աստուածամօր ոսկեայ կանթեղին կորուստը տեղի ունեցաւ 1995-ին եւ Փրակայի մշակութային ժառանգութեանց պահպանները սկսան մտածել, թէ արդեօք պէտք էր ա՞յլ նիւթերով փոխարինէին թանկարժէք մետաղները: 1995-ի Դեկտեմբերին ոսկեայ վնասուած կանթեղ մը փոխարինած էր Աստուածամօր իսկական կանթեղը, սակայն Նոր Տարուան օրը արդէն անհետացած էր:

Աւազակներ յաջողած են թափանցել Փրակայի ամէնէն խիստ հսկողութեան սահմաններէն ներս՝ կողոպտելով անոր շնորհալի պատկերին բաղկացուցիչ զարդերը, ինչպէս՝ անձրեւի ջուրերը ներծծող գետնափոր ջրանցքներուն փոքրիկ կափարիչները: Անոնք նաեւ կոտրած են զբօսայգիները լուսաւորող բարձր սիւները, պղինձէ թելեր փնտռելով անոնց մէջ...:

Ոստիկանութիւնը գրեթէ անկարելի կը նկատէ մէկ միլիոն բնակչութեամբ քաղաքին մէջ նման կողոպուտներ կանխարգիլելը: Գողցուած իրերուն մաքսանենգութեան դէմ պայքարելու նպատակով ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է մետաղի վաճառականները, հնավաճառները եւ «կիրակնօրեայ» շուկաները: Վերջերս անիկա նոյնիսկ յատուկ ուշադրութեամբ կը հետեւի էնթէրնէթի վրայ կատարուող ծանուցումներուն՝ կասկածելի վաճառքներ հետապնդելու համար:

Չեխիոյ Հանրապետութեան տարածքին պրոնզէ ժանեկահիւս զարդեր եւ պղինձէ զանգակներ պոկուած են գիւղաններու հրապարակներէն: Քանի մը տարի առաջ Փրակայի Փլյէն պարտէզներէն կողոպտուեցաւ 1,5 մեթր բարձրութեամբ յաւերժահարսի մը արձանը, որ յայտնուեցաւ տեղւոյն հնավաճառ խանութներէն մէկուն մէջ: Յաճախորդ մը այդ մասին տեղեկացուց ոստիկանութեան, որ զայն յանձնեց Փրակայի պատկերասրահին: Հնավաճառը արձանը գնած էր 1200 տոլարի, մինչդեռ պատկերասրահին արուեստի գործերուն պատասխանատուին համաձայն, անիկա կ'արժէր 25 հազար տոլար:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

պէր Մլքեանի ղեկավարութեամբ (Իմ վինարի եարը, Եար ջան արի, Սայլերդ, եւայլն...):

Իսկ Գիւմրիի Լարային Քառեակը վարպետօրէն լսել կու տար Կոմիտասեան երգացանկէն՝ Գարուն ա, Վաղարշապատի պար, եւլն...:

Հուսկ բանքը վերապահուած էր յոբելեարին, որ շնորհակալութեան ջերմ խօսքերով, ուղղուած Աստուծոյ եւ ներկաներուն, Զարենցեալ տեսիլներու ներշնչումով կ'ոգեկոչէր դէմքեր՝ որոնք տպաւորիչ սերտ կապ ունէին իր կեանքին հետ: Ու բեմ կու գային, երկնային թափօրի մը երեւակայութեամբ, Խրիմեան Հայրիկ, Խորէն Ա. Մուրադբէկեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսները, իր հոգեւոր ծնողը՝ Սարգիս Արք. Տէր-Աբրահամեան (1906-1918 Առաջնորդ Հայ Կաթողիկէ Համայնքի՝ ցարական Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ), ապա՝ կարդինալ Աղաճանեան, 35 մարտիրոս հայ կաթողիկէ հոգեւորականներ, ամէնքըն ալ զոհեր՝ ստալինեան հալածանքներու, հուսկ՝ Փանիկի ժողովրդապետ եւ իր հոգեկից դասընկեր՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, անցեալ շաբաթ վախճանած անակնկալօրէն, ու Մայր Թերեզան, ներկայ՝ Հայաստանի մէջ իր որբախնամ քոյրիկներով:

Յաւարտ այս խօսքերուն, կը հնչէր Կոմիտասեան «Սուրբ-Սուրբ»ը, բացառիկ կատարումով վերոյիշեալ երգչախումբին:

Հանդէսը կը փակուէր «Պահպանիչ»ով, ըստ՝ Մաշտոցեան Մատենադարանի ընծայատուր մագաղաթին:

Շնորհաւորական ծաղկեփունջեր եւ երկար ծափահարութիւններ՝ ի պատիւ յոբելեարին, վերջ կու տային այս գեղեցիկ երեկոյթին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 11-ին, հոգեւոր համերգ մը տեղի ունեցած է տեղւոյն Ներսէսեան դպրաց դասու անդամուհիներուն կողմէ: Երգչախումբը մարզած էր Էջմիածնի «Յայսմաւուրք» երգչախումբի վարիչ՝ Միհրան Ղազէլեան: Բացումը կատարած է Վաղարշակ դպիր Սերոբեան որ յայտնած է թէ այս տարի Գնալըի եկեղեցին կը բոլորէ իր 140-ամեակը: Երգչախումբը ներկայացուցած է ճոխ յայտագիր մը որու աւարտին փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

ՊԻՒՅՈՒՔՏԷՐԷԻ (Պոլիս) եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, Հախխումեանց Երաժշտասիրաց դպրաց դաս երգչախումբը տօնած է իր տարեդարձը: Պատարագած ու քարոզած է Շահան Արք.: Արարողութեան աւարտին սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է պարտէզին մէջ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Կարօ Սրկ. Թէրզեան: Նիւթ ունեցած է Շահան Արք.: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, արտասանութիւններով եւ երգերով: Ապա, խօսք առած է տոքթ. Արամ Ֆընտըք, որու յաջորդած է Ռ. Հատտէճեան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է Եղիշէ Աբեղայ Ուշքունեանի հուսկ բանքով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

- Եւ եթէ ճամբել չուզէ՞...
- Անիկա իմ խօսքէս դուրս չի կրնար ելլել:
- Աղէկ գիտեմ որ բան մըն ալ պիտի չկրնաս ընել, դարձեալ պզտիկ պիտի մնաս, ես ալ քեզի հետ խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլամ:

Եւ տիկին Սաթեն սկսաւ իր յուսահատական տրտունջները իր ամուսնոյն թոյլ բնաւորութեան, անկարողութեան դէմ:

Միհրանիկ եւ Նուարդ ջանացին համոզել, հանդարտեցնել զինքը:

Երկու հիւրերը մեկնելէ ետքը, Սաթեն դարձեալ փորձեց վիճաբանիլ ամուսնոյն հետ, բայց այս վերջինը իսկոյն անկողին մտաւ եւ քնանալ կեղծեց, մինչ կինը, ջղագրգռուած ժամերով չկրցաւ աչքերը փակել:

Գ.

Մեր վերը, նախընթաց երկու գլուխներուն մէջ պատմած դէպքերուն վրայ շաբաթ մը անցած էր:

Աթոռին միջադէպին յաջորդ կիրակին էր:

Ութ օրը բաւական եղած էր ժամկոչի խնդիրը օրուան հրատապ հարցը դարձնելու համար Թաղին մէջ:

– Հակառակ Մարգար Էֆէնտիի դիմումին՝ Պօղոս Էֆէնտի յամառեր էր Վարդան աղբարը իր պաշտօնին մէջ պահելու, անձնական շահի նկատումները զոհելով ընտանեկան խաղաղութեան:

– Պէտք է Թաղական Խորհուրդը ամբողջութեամբ գումարուի եւ ժամկոչին մասին իր որոշումը տայ, ըսած էր Պօղոս Էֆէնտի:

Եւ այդ ամբողջական գումարումը տեղի պիտի ունենար այս կիրակի օրը:

Թաղին երկու երեւելիներուն միջեւ ծագած պայքարը բնականաբար ընդհանուր խօսակցութեան նիւթ դարձած էր եւ նոյնիսկ երկու որոշ հոսանքներ առաջ եկած էին: Մարգարեան հոսանքը եւ Հակամարգարեան հոսանքը:

Թաղին մէջ կուսակցական երիտասարդութիւն մը կար որ իր յատուկ խմբապետին ունէր «Լսարան Պայքար» անունով: Այս լսարանի անդամներէն մին, ընկեր Կայծունի, ժամկոչին խնդիրը սեղանին վրայ դրած էր:

– Դիրքերնիս ճշդենք, ըսելով:

Ըստ ընկեր Կայծունիի, հարցը հասարակական հանգամանք ունէր: Մեծն աղայական կամայականութիւնն էր որ իր ամենազօր բազուկով կ'ուզէր ջախջախել ընչազուրկ դասակարգի ներկայացուցիչներէն մին:

Ի հարկէ Վարդան աղբօր անձը որեւէ նշանակութիւն չունէր, բայց այս պարագային Վարդան կը ներկայացնէր պրոլետարիան, որուն դէմ կը ցցուէր դրամագլուխը յանձին Մարգար Էֆէնտիին: Պէտք չէր թոյլատրել որ ժամկոչը զոհ երթար հարուստի մը քմահաճոյքին:

Ընկեր Կայծունի որ զուրկ չէր ամբոխավար պերճախօսութենէ մը, շատ դիւրաւ կրցաւ համոզել իր ընկերները, որոնք իսկոյն որոշեցին գործօն կերպով միջամտել խնդրին:

– Պայքար լսարանը արտայայտուած է ի նպաստ ժամկոչ Վարդանի եւ որոշ դիրք պիտի բռնէ:

Երբ այս բանը իմացուեցաւ Թաղին մէջ՝ բաւական յուզում առաջ բերաւ:

Ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ ակումբ մը ունէր Թաղին մէջ «Շանթ Ակումբ»ը, որուն անդամները բնականաբար կատաղի հակառակորդներն էին «Պայքար Լսարան»ին:

Շանթ Ակումբի վարիչ ուժը կը նկատուէր ընկեր Սուսերեանցը: Այս վերջինը երբ իմացաւ հակառակորդ կողմին արտայայտութիւնը, առանց վարանելու վճռեց.

– Մենք պէտք է Մարգար Էֆէնտին պաշտպանենք:

– Բայց մեր սկզբունքնե՞րը, դիտել տուաւ վեհերոտ անդամ մը:

– Մեր սկզբունքները կրնանք համաձայնեցնել մեր ընթացքին:

Եւ ընկեր Սուսերեանց իսկոյն Ակումբին անդամները արտակարգ նիստի մը հրաւիրելով պարզեց իր տեսութիւնը:

Ժամկոչ Վարդան կը ներկայացնէր կղերականութիւնը միացած բռնապետութեան՝ Պօղոս Էֆէնտիի միջոցաւ:

Մարգար Էֆէնտի ընդհակառակն ազատական ոգին էր որ կը կռուէր սկզբունքային գաղափարի մը համար: Հարցը շատ լուրջ էր եւ Թաղին ճակատագիրն էր որ պիտի որոշուէր այս պայքարով:

Ամէն գնով հարկ էր կռուիլ եւ յաղթանակը տանիլ, մանաւանդ որ առիլ մեծ հարուած մը տուած պիտի ըլլային հակառակորդ կուսակցութեան:

Սուսերեանցի տեսութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ:

Պայքար Լսարանը եւ Շանթ Ակումբը եռանդով գործի սկսան: Ամէն մէկը մէյ-մէկ թռուցիկ հրատարակեց եւ ցրուեց Թաղին մէջ:

– Կիրակի օր մեծ ցոյց պիտի ըլլայ, կը փսփսային երկու կուսակցութիւններու անդամները:

Առտուն, սրճարաններու մէջ, ընդհանուր խօսակցութիւնը ժամկոչ Վարդանի խնդիրն էր:

(Շար. 12)

ՏԷՍԻՆ, ՇԻՔԱԿՕ, ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆ

Պայէնտրեան եւ Վարդերեսեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 21-ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24, ժամը 10·45-ին Տէսինի Ս· Աստուածածին եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

DECINES, CHICAGO, SAINT-ETIENNE

Les familles Bayendrian et Varteressian ont la douleur de vous faire part du décès de

DIKRAN BAYENDRIAN

survenu le 21 Septembre, dans sa 90ème année.

Les obsèques seront célébrés le Mercredi 24 Septembre à 10 heures 45 en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie de Décines.

Cet avis tient lieu de faire part.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27· Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ· ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28-ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՅ· ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն: Արարողութեանց աւարտին Թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը շուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ· 28, Կիրակի օր, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին:

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝

Espace Charles Aznavour

սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սաղճեանէ տիկին Արփինէ Փափազեանի մահուան առթիւ:

Արփինէ Փափազեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Գաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·- Տիկին Աղատ Պօղոսեան, Տիկին Սմաթեան, Տէր եւ Տիկին Պէնսա 200-ական Ֆր·, Տիկին Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան 400-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Հաքիմեան, Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսաեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Թէքնեճեան 1·000 Ֆր·:

T E L E V I S I O N

FRANCE 2

Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ « Դ Ի Մ Ա Կ »
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լ Ե Ւ Ո Ն Շ Ա Ն Թ-ի
ժամանակակից երեք թատերակներ

● Ո ւ ր ի շ ի հ ա մ ա ր

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

● Ճ ա մ բ ո ւ ն վ ր ա յ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16-ին
Ալեք Մանուկեան Մշակ· Կեդրոնը
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

● Ե ս-ի Մ ա ր դ ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Ռատոնը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

- ՇԷՆ - ՖՐԸՆՍԸ -

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուրվար Օտտոյի Լէօյա Սասունի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10-ին Պուրվար Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien

pour les enfants francophones de 8 à 13 ans

les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.

En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.

Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30
Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.
L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*
Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres Daniel GIRAUD et ARAX

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս· Մեսրոպ Մշակ· Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ· 4-ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, Ս· Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ

13, rue du Perche, Paris 3ème

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 թիւին:

Լ Ի Ո Ն Ի

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. —
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

Ա Ն Թ Ո Ն Ի

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը 14-էն մինչեւ 17:

Կրնան արձանագրուիլ 5 - 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները:

- Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,
- Երգ,
- Կրօնք,
- Պար,
- Թատրոն:

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակները ու թոռները:

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը· —
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ· Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը
Հեռ· - 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.209

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԻՐԻ մօտ, Պենթալհա, ահաւոր ջարդ մը գործուած է Սեպտեմբեր 22–էն 23 լուսնալիք գիշերը: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 85 մեռեալ եւ 67 վիրաւորներ կային, բայց օգնութեան հասնող փրկարար խումբի մէկ անդամը յայտարարած էր թէ 202 դիակներ յայտնաբերուած էին արդէն կրակի տրուած տուներէն: Ապահովութեան ուժերը արգելք հանդիսացած են որ լրագրողները Ալժէի հիւանդանոցը երթան ուր փոխադրուած են վիրաւորները, ջարդին վայրն ալ զինուորականները թոյլ չեն տուած թղթակիցներուն որ հրոյ ճարակ եղած տուներուն մօտենան: Ահաւոր սարսափ մը կը տիրէ: Մանուկներ, կիներ անխնայ կը մորթուին: Այս վերջին աջարքը ՖԻՍ–ն ալ (Իսլամական Փրկութեան ճակատ) դատապարտեց: Սեպտեմբեր 23–ին ալ ռումբ մը պայթած է Ալժէի արեւելքը գտնուող Ռեղայայի մէկ սրճարանը, ուր երկու մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր կայ: Սեպտեմբեր 24–ի անկախ օրաթերթերը լայն արձագանգ տուած են, աւելի քան 200 մեռեալի մասին խօսելով որոնք սպաննուած են վայրագօրէն, յաճախ կացինով:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂԱՅԻ, գերմանաբնակ, նախկին պոլսեցի, որ Հայաստան մեկնած էր գործի հեռանկարով եւ որմէ շուրջ երկու ամիսէ ի վեր ոչ մէկ լուր ունէր ընտանիքը, դիակը գտնուած է Վրաստանի մէջ: Անյայտ է միշտ անոր հայաստանցի գործընկերը Ե. Խաչատրեան:

30 ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ որոնք Փարիզ ձերբակալուած էին անցեալ շաբթու («Յառաջ», Սեպտ. 20/21) 14–ը քննութեան տակ առնուած են: Կասկած կայ որ կը պատկանին ընդդիմադիր մարքս – լենինեան Տէվ–Սոլ (յեղափոխական ձախ) շարժումին: Անոնց դէմ մեղադրանքն է անդամ ըլլալ «չարագործներու ընկերակցութեան մը որ յարաբերութեան մէջ է ահաբեկչական ձեռնարկի հետ»: Այս գործողութիւնը միատեղ գլուխ հանած են Փարիզի ոստիկանապետութեան ոճրային ջոկատը եւ գերմանական ոստիկանութիւնները: Հետեւանք է մրցակից խմբակներու միջեւ կատարուած հաշուեյարդարներու Օգոստոսին, Փարիզի մէջ: Սեպտ. 16–ին 19 հոգի ձերբակալուած էին: Ֆրանքօ–գերման համագործակցութիւնը լաւ արդիւնք տուած է, ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու: Ձերբակալուած անձերը «ծայրայեղ» տարր կը նկատուին: Ըստ դատաւորին վրէժխնդրութեան գործողութիւններ կը պատրաստէին մրցակից խմբակին դէմ: Փարիզեան խումբին պատասխանատուն նկատուող՝ Խօզկիւր Արսլան վրէժի գործողութիւն մը ծրագրած կ'ըլլայ, ինք ալ մահափորձի մը թիրախ ըլլալէ ետք, Օգոստոս 11–ին: Հիմնուած 1978–ին Թուրքիա, Տէվ–Սոլ երկու ճիւղերու բաժնուած է՝ Եաղան եւ Քարաթաշ: Կ'ըսուի թէ Փարիզ ձերբակալուած անձերը կը պատկանին Քարաթաշ ճիւղին, հաւատարիմ Տուրսուն Քարաթաշի, շարժումին պատմական պարագլուխը: Մոնտի աշխատակիցը կը գրէ թէ ծայրայեղ ձախը լայն տեղ կը գրաւէ Ֆրանսայի Թուրք գաղութին մէջ: 400 հազար Թուրք կայ որոնց 15 հազարը՝ Փարիզ: Ոստիկանութեան համար, Տէվ–Սոլի զինուորեալները «շատ լաւ կազմակերպուած» կը նկատուին: Պատասխանատուները շատ շարժուն են, միշտ կը ճամբորդեն Ֆրանսա, Պելճիքա, Հոլանտա եւ ոչ մէկ տեղ երկու օրէն աւելի կը մնան:

ՈՒՄՊԵՐԹՕ ՊՈՍԻ կը շարունակէ ասպարէզ կարդալ Իտալիոյ մէջ, հակառակ այն հսկայ ցոյցերուն որոնք տեղի ունեցան Միլանօ եւ Վենետիկ Սեպտ. 20–ին անջատողական իր ծրագիրներուն դէմ: Ի պատասխան այդ ցոյցերուն որոշած է «Փատանիոյ Խորհրդարան»ը ընտրել Հոկտեմբեր 26–ին: 200 երեսփոխան կը նախատեսէ: Հիւսիսի Լիկայի իր կուսակցութեան զանազան ճիւղերը հրաւիրուած են ձեռնհաս կազմակերպութեանց յանձնելու իրենց խորհրդանշանները որոնք «խելագարութեան փաստեր են» կը գրէ Իւմանիթէ (Սեպտ. 24): Արդարեւ նշանաբաններն են՝ «Փատանիան Եւրոպայի համար», «Փատանիացի կաթողիկէներ», «Փատանիացի համայնավարներ» եւլն. եւլն.: Դեռ կան բացաւառ ճառերը Պոսիի որ օրինակ ալ կ'առնէ Սկովտիայէն եւ Կալլէսի երկրէն:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլի շարժումներ կան Ֆրանսայի կարգ մը գիծերու եւ Փարիզի Սէն–Լազար կայարանի արուարձաններու վրայ: Ուղեւորները կը բողոքեն աշխատանքի պայմաններուն դէմ եւ գլխաւորաբար ձմրան ժամանակացոյցին: Սեպտեմբեր 24–ին, Սէն–Լազարի արուարձաններու երթեւեկը շատ անկանոն էր, որոշ գիծերու վրայ ոչ մէկ կառախումբ կար:

ՌՈՒԱՍԻԻ օդակայանը երկու նոր էջուղիներ եւս պիտի ունենայ, հակառակ մերձաւոր բնակիչներու տարած աշխատանքին առաջքն առնելու համար օդակայանին ծաւալման, որ մեծ վնասներ կը պատճառէ, աղմուկի տեսակէտէն մանաւանդ: Այդ առընչութեամբ ստեղծուած միութիւնը (Ատվոքնար) որոշած է զանգուածային ցոյց մը ընել, որպէս վերջին փորձ մը: Նախագահը ըսաւ չի զարմանար որ կառավարութիւնը դրժէ ընտրապայքարի իր խոստումը եւ Փոխադրութեանց համայնավար նախարարն ալ արտօնէ այդ նոր շինութիւնները:

Ville de Clamart

COMMUNIQUE DE PRESSE

Devant la situation préoccupante au Haut Karabagh, Jean-Pierre Foucher, Maire de Clamart, Député des Hauts-de-Seine, ainsi que la municipalité de Clamart rappellent que, à ce moment décisif de l'histoire de l'Arménie, les intérêts économiques ne sauraient prévaloir sur le droit des peuples à disposer eux-mêmes de leur destin et à vivre en paix et en sécurité sur leurs terres ancestrales.

Le Karabagh est, de par son histoire, une partie intégrale de l'Arménie. Jean-Pierre Foucher et le Conseil Municipal de Clamart espèrent que le gouvernement français, fidèle à ses principes de respect des droits des peuples, de liberté et de justice, mette tout en œuvre pour que le Haut Karabagh reste indépendant.

Conformément à sa ligne de conduite, Jean-Pierre Foucher agira pour que ce désir de justice soit satisfait et les droits du peuple du Haut Karabagh respectés.

Clamart, le 23 Septembre

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Սեպտեմբեր 21–ին, ժամը 22 – 22.30 հայ-ատրպէյճանական սահմանի հիւսիսարեւելեան հատուածին վրայ կրակ բացուած է Իջեւանի Վազաշէն բնակավայրի պաշտպանական դիրքերուն: Մարդկային կորուստներ, վիրաւորներ չկան: Հայկական ուժերու պատասխան կրակոցներուն վրայ ատրպէյճանցի նախայարձակները լռած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՈՐԻԶԱՅԻՆ ԶԷՆՔ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՄՏԱԴԻՐ ՉԷ

Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչը հերքած է օտար գործակալութիւններու լրատուութիւնը թէ Հայաստան նպատակ ունի կորիզային էր զէնքերը արտադրելու: Ա. Գասպարեան ԻԹԱՌ–ԹԱՍ–ի թղթակիցին յայտնած է. «Հայաստանն ժամանակին ստորագրել է միջուկային զէնքը չտարածելու մասին պայմանագիրը եւ անշեղօրէն հետեւում է այդ փաստաթղթի տառին ու ոգուն»:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԷՄ Է ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարէն ետք նոյն նախարարութեան բանբերն ալ կրկնած է թէ Մոսկուա վճռապէս դէմ է հակամարտութիւնը ռազմական միջոցներով լուծելու Լեռնային Ղարաբաղի որոշ ղեկավարներու յայտարարութիւններուն: Այդ յայտարարութիւնները ան հակասական նկատած է Մինսկի խումբին բանակցութիւններով տարուած աշխատանքին որուն նպատակն է հաշտարար լուծումը: Գ. Տարասով Լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարներու նոյն խմբակին վերագրած է կատարուած յայտարարութիւններէ զատ նաեւ «պատերազմի նախապատրաստուելու մասին մտածելու» կեցուածքը:

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սեպտեմբեր 22–ին ԱԺՄ–ի գրասենեակին մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Վ. Մանուկեան: Ան անդրադարձած է 1988–ին սկսած Շարժումով խրախուսուած կարգ մը սկզբունքներու, ինչպէս՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ գործնապաշտութեան, սեփական ուժին վստահութեան, ազատութեան, ժողովրդավարութեան եւլն. ապա ըսած է որ ներկայի իշխանութիւններու օրով մէկ–մէկ նահանջ կ'արձանագրուի այդ սկզբունքներէն, ինչ որ «մահ է մեր ժողովրդի եւ մեր պետութեան ապագայի համար»:

Արտայայտուելով 1996 Սեպտեմբերի նախագահական ընտրութեան յաջորդած պատահարներուն մասին, ԱԺՄ–ի նախագահը ըսած է թէ իրենց համար Սեպտ. 25–ին իշխանութիւնը գրաւելու հարց մը գոյութիւն չունէր. եթէ ունեցած ըլլար, թերեւս կարելի կ'ըլլար իրականացնել: Հարցը այն է թէ «մեր հասարակութիւնը կարողանալո՞ւ է ինքնուրոյն վճռել իր ճակատագիրը, թէ այն թելադրելու է զաւառական մտածողութեամբ մարդկանց մի խումբ: Ամսի 25–ին փորձ կատարուեց շտկել այդ վիճակը, մտցնել արդարութիւն: Մեզ չյաջողուեց» բացատրած է ան:

Ըսելով որ անցեալ մէկ տարուան ընթացքին պետութեան մէջ դրական ոչ մէկ տեղաշարժ արձանագրուած է, առաւել ծանրագոյնը նկատած է ազգային միասնութեան սկարացումը որուն հետեւանքով կարելի չէ նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցով իշխանութեան շուրջ համախմբուիլ, քանի որ այդ իշխանութիւնը կամայական է: Վ. Մանուկեան ելքը ընտրական ճամբով իշխանութեան փոփոխութեան մէջ նկատած է որպէսզի կարելի ըլլայ նոր իշխանութիւնը դնել ազգային եւ համամարդկային սկզբունքներու հիման վրայ:

Վ. Մանուկեան անօգուտ կը դատէ իր եւ իր կուսակիցներուն Ազգ. Ժողովի աշխատանքին մասնակցութիւնը, քանի որ ատիկա կացութեան փոփոխութիւն չի բերեր: Ան նաեւ կոչ ուղղած է բոլոր ազնիւ երեսփոխաններուն որ հրաժարին երեսփոխանական իրենց լիազօրագրերէն, որպէս Խորհրդարանը մերժելու միջոց: Ինչ կը վերաբերի իր լիազօրագրին, ըսած է թէ ինք երբեք չի գործածեր զայն, ուստի պէտք է անկէ հրաժարած համարուի:

Նախընտրական շրջանին ԱԺՄ–ի եւ ընդդիմութեան այլ կուսակցութիւններուն միացումով ստեղծուած Դաշինքը «մեռած է ըստ Վ. Մանուկեանի գատումին եւ բանակցութիւններ են ընթանում բազմաց ծիսակատարութիւնը կատարելու մասին»:

ՅԱՋՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ֆրունզէ Դովլաթեանի մահով Հայկ. մանկավարժական հիմնարկի շարժանկարի եւ հեռատեսիլի ամպիոնի ղեկավարի պաշտօնը ստանձնած է փրոֆ. Ալպէր Եաւրուեան: Ան 20 տարիէ աւելի է որ կ'աշխատի նոյն հիմնարկին մէջ:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՆՇՈՒՄԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Լոնտոնի մէջ Սեպտեմբեր 21–ի նշումին մասնակցած է նաեւ նախկին վարչապետ Արմէն Սարգսեան որ առողջական պատճառներով հրաժարած էր իր պաշտօնէն: Ան ողջոյնի խօսք ուղղած է Լոնտոնի հայ գաղութին ու ջերմ ընդունելութեան արժանացած: Ա. Սարգսեանի առողջական վիճակը օրէ օր կը բարւոքի ու ան ըսած է թէ պատրաստ է օգտակար ըլլալու Լոնտոնի գաղութին:

Ե. ԵԳՈՐԵԱՆԻ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ Վ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ազգ. Ժողովի Սեպտ. 23–ի նիստին քուէներու մեծամասնութեամբ պետական իրաւական հարցերու յանձնաժողովին նախագահ ընտրուած է երեսփոխան, Լոռիի մարզպետ Վիգէն Խաչատրեան: Ան կը յաջորդէ Ե. Եգորեանի որուն պաշտօնին վերջ տրուած էր Հանրապետութիւն խմբակցութենէն հրաժարելէն ետք Խորհրդարանին մէջ կատարուած քուէարկութեամբ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին մասնակցելու համար Սեպտեմբեր 22–ին Սթրազպուրկ հասած է Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւն մը արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ. Իգիթեանի գլխաւորութեամբ: Վեհաժողովին ընթացքին իրաւական հարցերու եւ մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին կը քննարկուի Հայաստանի անդամակցութեան հարցը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍՊԷՍ ԿՈՉՈՒԱԾ «ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՌԵՖՈՐՄԻ» 75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

75 տարի առաջ, 1922 Թ. Մարտի 4-ին, Խորհրդային Հայաստանի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը Մանուկ Աբեղեանի ներկայացրած առաջարկութիւնների հիման վրայ «հրամայում է» գործածութեան մէջ դնել հայերէնի նոր ուղղագրութիւն:

Յիշենք, որ Աբեղեանի այս ծրագիրը 1913 Թ. որպէս զեկուցում կարդացուել էր Հայոց գրերի գիւտի 1500-ամեայ տարեդարձի օրերին՝ ուղղագրութեան խնդիրներին նուիրուած ընդհանուր խորհրդակցութիւնում, բայց յարուցուած հարցերը ոչ մի արձագանգ չէին ունեցել եւ լռութեան էին մատնուել:

Եւ ահա հայ մտաւորականների կողմից փաստօրէն մերժուած այդ ծրագիրը նորից է արծարծւում 1921-ին եւ նորից նոյն ճակատագրին է արժանանում, բայց ժամանակի լուսժողկոմ Պօղոս Մակինցեանի սադրանքներով գործածութեան մէջ է դրւում՝ հակառակ 1913-ին Մ. Աբեղեանի այն կարեւոր վերապահութեան, որ ուղղագրական որեւէ փոփոխութիւն պէտք է ընդունելի լինի արեւմտահայութեան համար, այլապէս ուղղագրութիւնը չպիտի փոխել:

Կոտորածներից փրկուած, սովի ու հիւանդութիւնների ճիրաններում գալարուող ժողովրդի վզին բանի փաթաթուեց ուղղագրութեան մի համակարգ, որ ըստ իրեն՝ Աբեղեանի, առնուազն մի քանամեակ էր պէտք այն իւրացնելու համար:

Փոթորկուեց ողջ հայ մտաւորականութիւնը՝ Երեւանից մինչեւ Կ. Պոլիս, Փարիզից՝ Նիւ-Եորք, Թեհրանից՝ Գահիրէ: Առանց այն էլ միջազգային քաղաքական պայմաններով տարանջատուած հայութեան սրտին մի մեծ սեպ խրուեց, որի ահագնութիւնը եւ կործանարար հետեւանքները այսօր, 75 տարուայ հեռաւորութիւնից, աւելի ակնրախ են:

Իր կեանքի վերջին օրերն ապրող մեծն Թումանեանը այդ «ռեֆորմ»ը անցկացնողներին դատապարտեց եւ զգաստանալու կոչ ուղղեց. «Ես որպէս հայ գրող եւ հայ գրողների Միութեան նախագահ՝ գալիս եմ յայտնելու իմ զարմանքը եւ բողոքելու էն վարմունքի դէմ, որ ունեցել է Հայաստանի Ժողկոմը էս կարեւոր խնդրում: Պրն Մ. Աբեղեանը մի առաջարկ է արել ու դրել հրապարակ: Շատ լաւ: Բայց Հայաստանի լուսժողկոմը որտեղից է իմացել, թէ ե՛ւ Պ. Մ. Աբեղեանը, ե՛ւ ինքը՝ լուսժողկոմն էլ նրա հետ միասին, անսխալական են, որ առանց քննութեան ենթարկելու առաջարկը, հրամանագրում է ընդունել եւ միայն դրանով գրել ու տպագրել:

Պարոն Աբեղեանի առաջարկը ընդունելի է, թէ չէ, դա դեռ քննելի խնդիր է, հետեւաբար լուսժողկոմի հրամանն անընդունելի է: Եւ եթէ էսպէս է, ապա նրան, լուսժողկոմին մնում է միայն ուղղել իր արած սխալը, եւ վերացնել իր կարգադրութիւնը, խնդիրը համարել բաց եւ դնել քննութեան»:

Մեծ գրողին լսող չեղաւ. «ամբոխները խելագարուած» էին: Եւ հրամանը գործադրուեց քաղաքական շանթաժի ահաւոր պայմաններում. գործում էր՝ «Ով մեզ հետ չէ՝ մեր դէմ է» նշանաբանը: Լսողներ չեղան նաեւ մալխասեաններին ու աճառեաններին, չօպանեաններին ու Մխիթարեան հայրերին. չէ՞ որ նրանք բուրժուական գիտնականներ էին ու խաւարամոլ հակառակորդներ: Յետագայում ընդհանուր այս մոլագարութեան մէջ անգամ Մ. Աբեղեանը հարուածի տակ ընկաւ եւ վտարուեց համալսարանից:

Եւ հրամանը գործադրւում էր,... բայց ըստ ամենայնի չէր գործում, այլապէս հայերէնի աւանդական ուղղագրութեամբ չէին ստեղծուի Հայոց լեզուի մեծագոյն կոթողները՝ աննկուն Հրաչեայ Աճառեանի անգերազանցելի «Արմատական բառարանը» (ապակետիպ, 1926-35), եւ անկոտրում Ս. Մալխասեանի դարակազմիկ քառահատոր «Հայերէն բացատրական բառարանը» (1944-45): Շատ աւելի ուշ՝ 1984-ին, Մաշտոցեան Մատենադարանի «Հայերէն ձեռագրերի մայր ցուցակը» հրատարակուեց նոյնպէս այդ ուղղագրութեամբ:

Եւ հրամանը գործադրւում էր...,իսկ ԿԳԲ-ի նկուղներում հայ մտաւորականը, ի դէմս Աճառեանի, չէր հրաժարւում «հին» յորջորջուող ուղղագրութիւնից: (Այս բոլորից յետոյ այսօր կան բարձր կոչումներ կրող անձինք, որ Աճառեանին «նոր» ուղղագրութեան կողմնակից են յայտարարում: Նման արարքը դուք գնահատէք, յարգելի ընթերցողներ):

Հրամանը դեռեւս գործադրւում էր... ի վերջոյ ուղղագրութեան «ռեֆորմ»ը հայերէնի համար օրինաչափ երեւոյթ համարողները 18 տարի յետոյ գիտակցեցին, որ «Թագաւորը մերկ է» եւ մի կերպ դրութիւնը փրկելու համար 1940-ին ուղղագրութեան «մասնակի ռեֆորմ» կատարեցին: Է՜, ի՞նչ կայ որ, լեզուն կորած ժողովրդի գլխին կարելի էր ամէն մի արհաւիրք բերել...

Մի 50 տարի էլ անցաւ...: Ի՞նչ կայ որ. «Աղէն ես եմ, բակլան խաշած եմ ցանում»: Բռնութիւն էր, մարքս ու ստալինեան լեզուաբանութիւն էր, միասնական հոսանք եւ յետոյ շատ ուրիշ բաներ էին: Ժողովուրդը տնքում էր, բոլորը բոլորից լռելայն բողոքում էին, բայց եւ, ուզած-չուզած մի կերպ յարմարւում էին, էլ ի՞նչ ուղղագրութիւն, էլ ի՞նչ մուղղագրութիւն. ապրել էր պէտք, գոյութիւն քաշ տալ էր պէտք, իսկ մտաւորականութեանը սարկացնելու համար՝ պաշտօն, կոչում ու տիտղոսներ:

Եկան անկախութեան ու ազատ խօսքի ժամանակները, փակ դռներն ու բերանները բացուեցին, վերականգնուեց ազգային դրօշը, զինանշանն ու օրհներգը: Եւ Հայրենիքում ու Սփիւռքում անհամբեր սպասւում էր նաեւ միասնական ուղղագրութեան անմիջական վերականգնումը, բայց իշխանութիւնները, ըստ երեւոյթին, քաջ գիտակցելով, որ գրչի մի հարուածով, «դեկրետ»ով խնդիրը չի կարելի լուծել, որ ուղղագրութիւն փոխելը մէկ օրուայ գործ չէ, այլ տարիների գործընթաց, Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի ընդունած «Լեզուի «օրէնք»ում (1993, Ապրիլի 17) իմաստնաբար գրանցեցին՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացմանը»: Ուշադրութի՛ն դարձրէք՝ խօսքը ո՛չ թէ Հայաստանում գործող արդի ուղղագրութեանն է վերաբերում, այլ ընդհանրապէս հայերէնի (ե՛ւ Հայաստանում, ե՛ւ Սփիւռքում օգտագործուող) ուղղագրութեանը, որ է՝ մինչ 1922 Թ. մեր ողջ ժողովրդի միասնական ուղղագրութիւնը: Այս պետական օրէնքով փաստօրէն չեղեալ է յայտարարուել 1922-ի «դեկրետ» կոչեցեալը:

Բարեբախտաբար այսօր ժամանակները փոխուել են. աշխարհը սրընթաց վազքի մէջ է, գիտատեխնիկական հսկայական առաջընթացը պահանջում է մեր ժողովրդի գոյատեւումը, մեր վաղուայ օրը ապահովելու համար բոլոր բնագաւառներում միաւորել Հայրենիք – Սփիւռք ուժերը, իսկ միաւորման ամենամեծ գործօնը լեզուն է իր ուղղագրութեան միասնութեամբ: Առարկել այս ճշմարտութեանը, նշանակում է արհեստականօրէն կասեցնել մեր առաջընթացը եւ, կամայ թէ ակամայ նպաստել համակարգչային տեխնիկայում լատինատառ հայերէնի օգտագործմանը, մի գործընթաց, որ, ցաւօք, արդէն սկսուած է: Ականջ՝ կանչի «ընկեր» Պօղոս Մակինցեան:

75 տարի առաջ Արեւելահայն ու Արեւմտահայը իրար շատ լաւ էին հասկանում, գիրք ու լրագիր, նամակ ու փաստաթուղթ գրում էին նոյն ուղղագրութեամբ, ազգային կարեւորագոյն խնդիրները, հնարաւորութեան սահմաններում, աշխատում էին համատեղ լուծել: Ուրեմն՝ ի՞նչն է խանգարում, որ այսօր եւս մենք օգտուենք այդ յաջող դէպքից:

75 տարուայ անջրպետը մէկ օրում չես կարող վերացնել, շատ ջրեր են հոսել, շատ բան է փոխուել, Սփիւռք – Հայրենիք մերձեցման համար շատ գործօններ են պէտք, որոնցից ամենաառաջնայինը լեզուի գործօնն է եւ դրա մէջ, միասնական ուղղագրութիւնը, որ գրանցուած է «Լեզուի օրէնքում»: Իսկ պետական օրէնքը խաղ ու պար չէ, այն պէտք է կիրառել: Այս օրէնքը պարտադիր է ինչպէս տողերիս գրողի, այնպէս նաեւ Հայաստանի իւրաքանչիւր քաղաքացու, այդ թւում, առաջին հերթին, մեր ուսուցիչների, մեր լրագրողների, անգամ, եթէ կ'ուզէք, տիտղոսաւոր լեզուաբանների համար: Աւելի քան չորս տարի է անցել «Լեզուի օրէնքի» ընդունման օրից, սակայն ո՛չ ակադեմիական շրջաններում, ո՛չ կրթութեան ու գիտութեան նախարարութիւնում եւ ոչ էլ այլ համապատասխան կառոյցներում, չնայած լեզուի տեսչութեան ահազանգումներին, մամուլի յիշեցումներին, ոչ մի գործնական քայլ չի կատարուել օրէնքի գործադրման համար, ընդհակառակը՝ նրանք իրենց գործունէութեամբ խոչընդոտել են ու մինչեւ այսօր էլ խոչընդոտում են Օրէնքի իրականացմանը:

Ուղղագրութեան «ռեֆորմ»ի «յոբելեան»ի այս օրերին, համաշխարհային գիտութեան գլխապտոյտ նուաճումների պայմաններում, Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակուելու 1700-ամեակի նախօրէին, փոխանակ մեր ուժերը քաղաքականութեան, տնտեսութեան ու մշակոյթի բնագաւառներում միաւորելու, մեր գիտութեան որոշ այրեր, որ համակարգչային մեր դարում անգամ գրամեքենայից են վախենում եւ դեռեւս քարկտիկ են խաղում, իրար կրծքի խփելով, վանկարկում են՝ «Ես, դու, նա, սեւ սա-տա-նայ». ըստ որում՝ սատանայ է միասնական ուղղագրութեան իւրաքանչիւր կողմնակից: Արժէ յիշել 20ական թուականներին այսպիսի մարդկանց ուղղուած բանաստեղծ Ազատ Վշտունու խօսքերը. «Լսի՛ր, իմ ընկե՛ր, յօրանջող ու դանդաղ քայլերով մի՛ քայլիր»:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի 1997 Թ. Յուլիսի 5-ի համարում տպագրուած մի խումբ լեզուաբանների հերթական «կոլեկտիւ» յայտարարութիւնը՝ «Ի պաշտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան», բառացիօրէն կրկնում է 75 տարուայ հնացած յանկերգը («Պատուի՛ր պատուի՛ր կարուել...»): Կարդում ես այդ «Յայտարարութիւն»ը եւ ակամայից մտածում, թէ արդեօ՞ք այդ մարդիկ չեն տեսնում մեր երկրում կատարուող փոփոխութիւնները. անտեղեա՞կ են ընդունուած «Լեզուի օրէնք»ին, չե՞ն գիտակցում դարերի բովում մեր ժողովրդի գոյատեւումը ապահոված Հայոց Եկեղեցու իրաւունքների վերականգնումը, նոր ու աւանդական կուսակցութիւնների պահանջները: Պատասխանել «Յայտարարութեան» մէջ կրկնուած հարցերին, նշանակում է խճճուել սնամէջ վէճերի մէջ, որ, թւում է, դրանք արծարծողների նպատակն է: Բաւական է աւելի քան հարիւր տարի տեւած վէճը, բաւական է չարաշահել ժողովրդի համբերութիւնը:

Եզրակացնենք, ս. Թ. Յունուարի 18-ի «Ազգ» թերթում տպագրուած մեր յօդուածում գրել էինք, որ հայերէնի ուղղագրութեան հարցերի վերաբերեալ թեր ու դէմ այնքան հրապարակումներ են արուել, որ նորից այդ հարցերը արծարծելը միանգամայն աւելորդ է, եւ առաջարկել էինք Հայրենիք – Սփիւռք համատեղ ջանքերով միասնական ուղղագրութեան հասնելու գործնական միջոցառումներ մշակել, որովհետեւ անպայման երկուստեք համաձայնութեամբ կարելի է ընդունելի մի եզրակացութեան յանգել: Յապաղումը կործանարար է:

ԲԱԲԳԷՆ ԶՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Օգոստոս 29

ԳԱՍԹՐՈՅԷՆ ԵՏՔ

Վերջերս սկսած են շշուկներ շրջիլ Քուպայի նախագահ Ֆ. Գասթրոյի առողջական վիճակին ու անոր յաջորդութեան մասին: Ճիշդ է որ պաշտօնական մակարդակի վրայ ոչինչ կ'ըսուի, քանի որ Գասթրոյի առողջութեան նիւթը պետական գաղտնիք է, բայց հոն այցելող Եւրոպացիներ կամ Ամերիկացիներ կը հաստատեն թէ մարդիկ հետզհետէ աւելի յաճախ կը խօսին այդ մասին իրարու միջեւ:

Վերջերս օտար երկիրներու ներկայացուցիչներու շրջանակին մեծ անակնկալ ու որոշ խուճապի պատճառ եղած է անոր մահացած ըլլալուն տարաձայնութիւնները: Ոչ ոք գիտէ թէ յաջորդութեան ի՛նչ պարագաներ կրնան ներկայանալ: Այսուհանդերձ, տարածուն է համոզումը թէ բանակի եւ ապահովութեան ուժեր անշրջանցելի տեղ պիտի ունենան յետ-գասթրոյական կառավարութեան մը մէջ: Այդ նիւթով յաճախ կը տրուի Գասթրոյի եղբօր անունն ալ. ան 66 տարեկան է, կը գլխաւորէ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը: Սակայն, լուրջ կասկածներ կան անոր առողջական վիճակին մասին ալ: Ան է որ յաջողած է աշխարհի ամէնէն արհեստավարժ բանակներէն մէկը ստեղծել: Քուպայի յեղափոխութեան մասնագէտ պատմաբան մը շատ հաւանական չնկատելով հանդերձ Ռաուլ Գասթրոյի յաջորդութիւնը, կը շեշտէ թէ օր մը կրնայ Քուպայի մէջ նոյնիսկ բազմակուսակցական կեանք ըլլալ, սակայն բանակը մէկ կը մնայ:

Որոշ շրջանակներու մէջ Գասթրոյի յաջորդութեան նիւթը կ'առընչուի Համայնավար կուսակցութեան համագումարին որ տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 8-10. հոն նոր Կեդր. Կոմիտէ մը պիտի ընտրուի որմէ կարելի կ'ըլլայ որոշ բաներ կռահել: 1991-ին ընտրուած Կեդր. Կոմիտէն մեծ դեր չունեցաւ տնտեսական բարեփոխումներուն մէջ: Իսկ Քուպայէն աքսորուածները, 1989-ին երբ արեւելեան Եւրոպայի մէջ համայնավարութիւնը վերջ գտաւ, յուսացին որ Գասթրօ տնտեսական եւ զինուորական այդ նեցուկէն զրկուելով տկարանայ: Երբ Պերլինի պատը քանդուեցաւ ամէն մարդ հաւատացած էր որ յաջորդ տարի նոյն աւելքը Հաւանա կը հասնի: Սակայն այսօր հասկցած են թէ իսկական փոփոխութիւն տեղի պիտի չունենայ այնքան ատեն որ Գասթրօ իշխանութեան գլուխն է:

Այսուհանդերձ, վերջերս ուշագրաւ նորութիւններ արձանագրուած են պետերու կողմէ. Երկու յեղափոխականներ որոնք 80ական թուականներու վերջաւորութեան շնորհազրկուած ու մէկդի ձգուած էին, կրկին յայտնուած են քաղաքական բեմին վրայ: Կան ուրիշներ ալ: Յաջորդութեան որպէս լուրջ թեկնածու, նկատի կ'առնուին փոխ-նախագահ Գարլոս Լաժ եւ Ազգ. Ժողովի նախագահ Ռիքարտօ Ալարքոնը: Առաջինը 46 տարեկան է, երկրորդը 60:

Լաժ որ բժիշկ է բուն արհեստով, հրաշագործ մը կը նկատուի. ձեռնարկութիւններու եւ գործատուներու տնօրէնները մղած է աւելցնելու արտադրութիւնը, արգելք ըլլալով տնտեսական անկումի մը: Ան համակրանքը կը վայելէ գլխաւորաբար երիտասարդ գիտնականներու որոնց մեծ մասը արտասահմանեան վկայականներու տէր է: Իսկ Ալարքոն որ անցեալին Արտաքին Գործերու Նախարար եղած է, ծանօթ է որպէս վարպետ բանակցող մը: Անոր ջանքերուն արդիւնք է ժողովրդավարական նմանող վիճարկումի սովորութեան մը մուտքը Խորհրդարան, նոյնիսկ եթէ երեսփոխանները կ'ընտրուին առանց ընդդիմութեան:

Քուպայի մասնագէտներու կարծիքով, յետ-գասթրոյական շրջանին շատ հաւանաբար ստեղծուի ընդլայնուած ղեկավարութիւն մը ուր միացած կ'ըլլան բանակին, տնտեսութեան եւ օրէնսդիր իշխանութեան գլխաւոր անձնաւորութիւնները: Այդ ղեկավարութիւնը նպատակ կ'ունենայ արգիլել յանկարծական

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Օգոստոս 1997

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, Պօ-Արաքս Մշակ. Ընկերակցութեան գործակցութեամբ, յաջողութեամբ բոլորեց այս ամառ իր 12րդ տարեշրջանը եւ հայութեամբ հարուստ ամառ մը եւս ապրեցաւ Հայ-Վենետը: 11 երկիրներէ հայորդիներ ժամադրուեր էին Վենետիկի Համալսարանը՝ վերագտնելու Մեծաքանչի բովին մէջ, մինչ բազմաթիւ օտարներ փութացեր էին ծանօթանալու նոր կամ խորացնելու իրենց ծանօթութիւնը հայութեան եւ հայ մշակոյթին հետ: Ընդամէնը 35 հոգի մասնակցեցան՝ իրենց հետ տանելով լեզուի եւ մշակոյթի իրենց պատրաստութեան համապատասխան կրկնապատկըւած պաշար մը, իսկ Հայերու բազմութիւնը՝ նաեւ ու մանաւա՛նդ հայութեան վերանորոգ ուխտը:

Դասընթացքը, ըստ աւանդութեան, ունեցաւ հինգ մակարդակ: Ուսուցչական կազմը հետեւեալն էր. Աթէնքէն՝ Մարօ Քիւրքճեան, Պուէնոս-Այրէսէն՝ Յակոբ Կիւլլիւճեան, Երուսաղէմէն՝ Ենովք Լազեան, Հալէպէն՝ Սալբի Գասպարեան, Ալիս Գույումճեան, Փասատինայէն՝ Րաֆֆի Սեթեան, Փարիզէն՝ Ժիրայր Բաբազեան, Պարէտ Մանօք, Ռուբէն Նաճարեան, Արամ Քերովբեան: Վարիչն էր՝ Վենետիկէն Հ. Լեւոն Զէքիեան, քարտուղարութեամբ՝ Վենետիկէն Արսինէ Նազարեանի եւ Ռէննէն (Ֆրանսա) Կարէկ Քարաջանեանի:

Դասաւանդութենէ զատ տեղի ունեցան օրգանական միութիւն մը կազմող հայագիտական դասախօսութիւններ, յատկապէս հրաւիրուած հիւր դասախօսներու կողմէ: Հիւր դասախօսներն էին՝ Փերուճիայի Համալսարանէն փրոֆ. Ճուստօ Տրայինա, Ժընեւի Համալսարանէն՝ փրոֆ. Վալենթինա Գալցոլարի, Երեւանի Ամերիկեան Համալսարանէն փրոֆ. Վիրճիլ Սարոմեյեր, որոնց նիւթերու հետաքրքրութիւնը եւ անձնական հմտութիւնն ու ձեռնհասութիւնը ներկաներու ուշադրութիւնը գրաւեցին: Ժամանակակից հայ նկարչութեան մասին ընդհատուած դասախօսութիւն մը ներկայացուց նաեւ Պ. Կարէկ Քարաջանեան:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Sojourn at Ararat / Le Chant d'Ararat բեմական ներկայացումը՝ զոր բոլորովին սիրայօժար կերպով ներկայացուցին, երկու երեկոյ յաջորդաբար՝ անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, Ժիրայր Բաբազեան եւ Նորա Արմանի՝ որոտընդոստ ծափեր խլելով ներկայ նաեւ օտար հոծ թատերասէրներուն կողմէ: Մասնաւոր յիշատակութիւն մը եւս՝ հայ հոգեւոր երգի հոգեպարար համերգին համար, զոր խումբ մը դասընթացորդներ սարքեցին՝ Արամ Քերովբեանի բծախնդիր պատրաստութեամբ եւ ղեկավարութեամբ, նաեւ օտար հիւրերու ներկայութեան:

Երեք լրիւ կրթաթոշակ տրամադրած էր Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկը, երկու լրիւ կրթաթոշակ՝ ղանատարնակ Պրն. Տիրան Աւետեան, մասնակի երկու կրթաթոշակներ՝ Տիկին Անահիտ Տրէզեան - Տէր-Մինասեան և ոմն, հուսկ երկու կըրթաթոշակ՝ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Նախկին Սանուց Փարիզի Միութիւնը: Ինչպէս նախընթաց չորս տարիներու ընթացքին՝ այս տարի եւս վեց միլիոն իտալական լիռէթի նպաստ մը յատկացուած էր Միլանոյի Ս. Սրապեան Հիմնարկէն:

Պօ-Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան եւ դասընթացքի վարչութիւնը կը ծրագրէ նոր միջոցառումներ յառաջիկայ տարիներուն համար՝ լաւագոյն եւ առաւելագոյն չափերով կարենալ օժանդակելու համար հայ երիտասարդութեան կարիքներուն, վստահ՝ թէ պիտի վայելէ միշտ հայ գիտակից ու մշակութասէր հանրութեան նեցուկը:

1998-ի արձանագրութիւնները կը բացուին Մարտին: Պայմանները առանձին պիտի հաղորդուին: Դիմել անձամբ եւ գրաւոր կերպով հետեւեալ հասցէին՝ նըշանակելով հեռաձայնի եւ եթէ կայ, հեռապատճէնի (фаfu) ու ելեկտրոնափոստի թիւ մը. -

Corso Intensivo di Armeno —
Dipartimento Studi Eurasiatici —
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

քայքայումներ կամ արիւնալի բռնութիւններ, պահպանելու համար կղզիին կայունութիւնը, մինչեւ որ իշխանութեան փոխանցումը կատարուի ու նոր կառավարութիւն մը գործի գլուխ գայ: Մինչ այդ, տիրող կարծիքը կը բացառէ համոզումներու, մօտեցումներու մասին հրապարակային վէճեր, հակառակ բազմաթիւ հոսանքներու գոյութեան: Ճիշդ է որ կան կեղծարարականներ, ռալականներ, բարեփոխականներ ու շատ ուրիշներ, սակայն այնքան ատեն որ Քասթրօ ողջ է ու գործի գլուխ, անոնք բոլորն ալ Ֆիտէլական են:

ԲԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ «ՍԻՐՏՍ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլ Գոլէժի հանդիսասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Փասատինայի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբին կողմէ Ուիլիըմ Սարոյեանի «Սիրտս լեռներուն մէջ» թատերգութեան ներկայացումը, անգլերէն: Առաջին ներկայացման ներկայ եղած է նաեւ թատերագրին որդին՝ Արամ Սարոյեան: Թատերախաղը բեմադրած է Սագօ Տատոյեան:

«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է ԻՐ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՆԱԽԿԻՆ ԴՊՐՈՑԱՎԱՅՐԸ

Աւելի քան մէկ միլիոն տոլար արժողութեամբ նորոգութիւններ կատարուելէ ետք Մոնթեպելլոյի «Մեսրոպեան» ազգային վարժարանը ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին հաստատուած է իր նախկին սեփական դպրոցավայրը: Վարժարանը այժմ ունի նոր եւ հարուստ միջոցներ՝ դասարաններու մէջ համակարգիչներ, դաստիարակչական տեսերիզներու գրադարան, հեռատեսիլներ, Աւստրալիայէն ներածուած գրասեղաններ եւ այլ արդիական յարմարութիւններ:

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ 50 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Մոնթեպելլոյի «Բագրատեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին տեղի ունեցած է տեղահանուած Հայերու վերահանդիպման երեկոյթը: Միացեալ-Նահանգներու զանազան շրջաններէն շուրջ 850 Հայեր հաւաքուած են միասնաբար վերյիշելու գերմանական ճամբարներու մէջ իրենց անցուցած օրերը: Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին, գերմանական բանակին կողմէ Ռուսիայէն, Ֆրանսայէն, Յունաստանէն եւ Ռումանիայէն տեղահանուած հազարաւոր Հայեր, որոնք մաս կը կազմէին տասնեակ հազարաւոր այլ տեղահանուածներու, ապրեցան Շթութկարթ քաղաքին մօտ գտնուող Ֆանքըր Քայզըրն ճամբարին մէջ, սահեծելով իրենց ուրոյն ապրելակերպը: Բ. Աշխարհամարտէն ետք Խորհ. Միութիւնը փորձեց ճամբարի Հայերը վերադարձնել Ռուսիա, սակայն, շնորհիւ Ամերիկայի նախագահին կնոջ՝ Էլինոր Ռուզվէլթի, կառավարութեան եւ ԱՆՁԱ-ի, տեղահանուած Հայերը կրցան 1947-էն սկսեալ գաղթել Միացեալ-Նահանգներ: Հանդիպման երեկոյթը ընթացած է յուշերու պատումով: Ցուցադրուած են սեւ-ճերմակ լուսանկարներ, որոնք ներկայացուցած են Գերմանիոյ ճամբարներուն մէջ Հայերուն անցուցած կեանքը: Տեղահանութեան 50-ամեակին առթիւ հրատարակուած է նաեւ պատկերազարդ գրքոյկ մը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ ՄԻՋ-ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Սան-Ֆրանսիսքոյի մէջ, Օգոստոս 30 - Սեպտեմբեր 1 շարաթավերջին տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Սան-Ֆրանսիսքոյի պասքէթպոլի 17-րդ միջ-մասնաճիւղային մրցումները, մասնակցութեամբ 11 մասնաճիւղերէ 48 խումբերու: Եզրափակիչ մրցումները տեղի ունեցած են Սեպտեմբեր 1-ին եւ կատարուած է բաժակաբաշխումի արարողութիւնը: Շընորհաւորանքի խօսք արտասանած են տեղւոյն մասնաճիւղին ատենապետ՝ Յարութ Տէյիրմէնճեան, յանուն Շրջ. Վարչութեան Րաֆֆի Իսպէնեան եւ Կեդր. Վարչութեան կողմէ Ժիրայր Սարգիսեան:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԵՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Լոս-Անճըլըսի «ԱրարատՏան» մատուռին մէջ, Օգոստոս 15-ի առաւօտեան Ս. Աստուածածնի տօնին առիթով, պատարագ մատուցուած է հայ տարեցներուն հոգեւոր մխիթարութիւն պարգեւելու համար: Թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան, գնահատանքի խօսք ուղղած է հաւատացեալ ծերունիներուն, Տան տնօրէնութեան, անձնակազմին եւ պաշտօնէութեան: Խօսք առած է նաեւ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան:

«ՎԱՀՐԱՄ ՀԱՃԵԱՆ» ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Սեւակ Արզումանեանի «Վահրամ Հաճեան» մենագրութեան գինեձօնը: Ցայտագիրը վարած է Խորէն Արամունի: Գիրքը ներկայացուցած են փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան եւ Պերճ Զէյթունցեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան եւ Թոմ Տէր-Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Վահրամ Հաճեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

Կ'ըսուէր թէ Թաղականները իրարու մէջ համաձայն չէին եւ թէ անոնք ալ երկու խումբի բաժնուած էին:

Այս ընդհանուր իրարանցումին մէջ երկու հոգի կային՝ որոնք չափազանց դէպքոտ էին խնդրին առած այս երեւոյթէն, առանցմէ մին Պօղոս Էֆէնտին էր եւ միւսը Մարգար Էֆէնտին:

Երբեք մօտերնէն չէին անցըներ մէկ օրէն միւսը այսպէս երկու ընդդիմամարտ խմբակներու պարագլուխները ըլլալ Թաղին մէջ, եւ սակայն այս պատահած էր եւ հիմա ճար չկար ընկրկելու, հարկ էր որ իրարու դէմ պայքար մղէին:

Թաղին կիներն ալ բնականաբար չահագրգռուած էին ժամկոչական խնդրով եւ անոնք ալ զանազան խմբակցութիւններու բաժնուած, որոնց գլխաւորներն էին Շաղիկեան եւ Սաթենեան խմբակները:

Այսպէս ուրեմն, Կիրակի առտու մինչ Թաղական Խորհուրդը գումարուած նիստ կ'ընէր, անսովոր ոգեւորութիւն մը կար եկեղեցիին շրջակայ սրճարաններուն մէջ:

— Պարոն Թորգոմ, ի՞նչ նոր լուր ունիս...:

Այս բառերով ողջունուեցաւ ակնոցաւոր երիտասարդ մը որ աճապարանքով սրճարան մտած աչքը չորսդի ժուռ կ'ածէր մէկը փնտռելու ձեւով:

Պարոն Թորգոմ Թաղին ազգային վարժարանի ուսուցիչներէն էր եւ մեծ եռանդով կը հետեւէր ներկայ պայքարին, իբրեւ ջերմ Պօղոսեան մը:

— Ցոյց պիտի ըլլայ, ցոյց, գոչեց ուսուցիչը իրմէ լուր հարցնողին:

— Ի՞նչ ցոյց...

— Պայքար լսարանին կողմէ մեծ ցոյց մը կազմակերպուած է... բայց ընկեր Կայծունին ո՞ւր է:

— Քիչ մը առաջ հոս էր, հիմա դուրս ելաւ, պատասխանեց ներկաներէն մէկը:

Այս պատասխանին վրայ ուսուցիչը մեկնեցաւ:

— Ըլլենք եկեղեցի երթանք սա ցոյցը տեսնենք, ըսաւ հետաքրքիր մը:

— Աւելի աղէկ է հեռու մնանք այդ տեսակ խնդիրներէ... մեզի ի՞նչ:

Եւ սակայն փորձութիւնը շատ մեծ էր եւ ամէն մարդ եկեղեցիին բակը կը հաւաքուէր:

Դպրոցականներ, երիտասարդներ ու փոքրիկ մանուկներ լեցուած էին արդէն, երբ յանկարծ ներս մտաւ ընկեր Կայծունի, մէկ քանի բարեկամներէ շրջապատուած:

Իր մուտքը հետաքրքրութեամբ ողջունուեցաւ: Պայքար լսարանի ներկայացուցիչը առաջ անցաւ եւ բակին մէկ կողմը գտնուած հորի մը կափարիչին վրայ ելաւ: Բազմութիւնը իր շուրջը բոլորակ մը կազմեց:

— Թաղեցինե՛ր, գոչեց Կայծունի, յանուն երիտասարդութեան է որ խօսք կ'առնեմ եւ կը յուսամ որ պիտի հաճիք լուրջ ուշադրութեամբ մտիկ ընելու ինծի:

«Թաղս չարաճէ մը ի վեր յուզող խընդիրը ծանօթ է ամէնուդ: Մենք ժողովուրդի զաւակներ, չէինք կրնար անտարբեր հանդիսականներ մնալ, չէինք կըրնար թոյլատրել որ ժողովուրդի զաւակ, համեստ պաշտօնեայ մը զոհուէր մենծաղայութեան քմահաճոյքին:

«Մենք կու գանք այժմ յանուն ժողովուրդին բողոքելու»:

— Իրաւունք չունիս ժողովուրդին անունով խօսելու, ընդմիջեց երիտասարդ մը զաւազանը ճօճելով:

Շանթ ակումբի անդամներէն մէկն էր:

— Դուն լռէ՛, ըսին իրեն:

— Ինչո՞ւ պիտի լռէ, մէջ մտաւ ուրիշ մը, մենք ալ ժողովուրդ ենք...:

— Դուք ժողովուրդ չէք, դուք միմիայն Պայքար լսարանը կը ներկայացնէք, իրաւունք չունիք յանուն ժողովուրդին խօսելու:

Վէճը հետզհետէ մեծցաւ, Թաղականները դուրս ելան խորհրդարանէն եւ ջանացին ամբոխը հանդարտեցնել:

— Եղբայրներ ցրուեցէ՛ք, ցրուեցէ՛ք, թողէք որ նիստը շարունակենք եւ որոշումնիս տանք, ըսաւ Պօղոս Էֆէնտի:

— Ոչ՛, չպիտի երթանք, հոս պիտի սպասենք, գոչեց ընկեր Սուսերեանց:

— Ի՞նչ բանի համար:

— Ժողովուրդին շահերը պաշտպանելու համար:

— Լա՛ւ, սպասեցէ՛ք, բայց աղմուկ մի հանէք, գոչեց ընկեր Կայծունի, միեւնոյն ատեն կ'ազդարարեմ Թաղական Խորհուրդին որ ժողովուրդին կամքը յարգէ, ծանր դէպքերու տեղի չտալու համար...

— Ո՞ր ժողովուրդին կամքը պիտի յարգեն, պոռաց Սուսերեանց:

— Բուն ժողովուրդին կամքը:

— Բուն ժողովուրդը մենք ենք:

— Լռեցէ՛ք...

Կրկին աղմուկը մեծցաւ:

Մանուկ աղա, որ միւս Թաղականներուն հետ եկած էր կարգապահութիւնը հաստատելու՝ դարձաւ ցուցարարներուն եւ գոչեց.

— Պարոննե՛ր, հաճեցէք հեռանալ բակէն, եկեղեցական արարողութիւնը աւարտած է ու ա՛լ գործ չունիք այստեղ, թողէք որ հանդարտ միտքով մեր ժողովը կատարենք:

(Շար. 13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սարհատեան եւ Զիլինկիրեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ–Ի

(Ծնեալ՝ Մուրատեան)
մահուան քառասունքին
եւ հօր ու մեծ–հօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ–Ի

մահուան 6–րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՆՄՈՐԱՆՍԻ.– Տիկին Սօնա Մոմճեան 250 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմէ, «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պրն. Սիմոն Աւտոյեանին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աւտոյեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թիֆթիքճեանին, Պ. Միսաք Աւտոյեանին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, հօրքոյրին, քրոջ եւ ազգականին՝ ընկերուհի Ատրինէ Աւտոյեանի (ծնեալ՝ Վեմեան) մահուան առթիւ։ Ողբացեալը մասնաճիւղիս նախորդ շրջաններուն 40 տարիներ ժրաջան եւ երիցագոյն անդամը եղած է։

Այս տխուր առթիւ եղած նուիրատուութիւններուն համար վարչութիւնս շնորհակալութիւն կը յայտնէ։ Նոյն առթիւ վարչութիւնս 500 Ֆր. կը նուիրէ «Համազգային»ի դպրոցին։

T E L E V I S I O N

FRANCE 2
Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

le Centre Culturel
SAINT MESROB
•
EXPOSITION DES OEUVRES DE
Haroutioun **YEKMALIAN**
PAYSAGES URBAINS
(Technique mixte: aquarelle
et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre
à 18 heures 30.
Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre:
de 15h à 20h.
Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Եղիս Մինթանճեան եւ զաւակները՝ Շաքէ և Վարուժան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հարազատին՝

ՍԱՐՕ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ–Ի

մահուան քառասունքին, նաեւ անոր ծնողաց Սեդրակ եւ Մարի Գարակէօզեանի, մօրաքրոջ եւ քեռայրին՝ Իսկուհի եւ Կարպիս Նիկողոսեանի յիշատակին, այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԶԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45–ին։
Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ ստատրողաց ննջեցեալներու յիշատակին։
Աւանդական մատաղի օրհնութիւն։
Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ։
Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ
Մատաղօրհնութիւն։ Արարողութեանց աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը շուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27. Տօն է Սրբբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Գաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ Արփինէ Փափազեանի յիշատակին, նաեւ Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ 500 Ֆր. տիկին Ա. Փափազեանի եւ տիկին Հանչէրեանի յիշատակին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօյա Սաստնի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10–ին Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները։

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino
Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et ARAX
Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

La Section *«Archalouys Tatheossian»* de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre* GAÏDZAG
Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)
Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4–ին։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ
13, rue du Perche, Paris 3ème
5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։
Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 թիւին։

Լ Ի Ո Ն Ի

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9–ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14–էն 16։

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. –
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին
Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63։

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19–էն 22.30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար։

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
VENDREDI
26 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.210 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.210

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24/25)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒԻ՞ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵՎԵՐՋ

ԻԹԱՌ — ԹԱՍ—ի հաղորդումին համաձայն Մինսկի խումբին նախագահներուն Բաքու այցելութեան ընթացքին Ֆրանսայի նախագահ Ժ. Վոժիէ յայտարարած է որ իրենց խումբը մտադիր է մինչեւ տարեվերջ կարգաւորելու Ղարաբաղի հարցը: Նախագահ Հ. Ալիեւի հետ հանդիպումին Ժ. Վոժիէ յայտնած է թէ երեք նախագահներն ալ պատրաստ են շարունակելու բանակցութիւնները այնքան ատեն որ հարկաւոր ըլլայ որոշ արդիւնքի հասնելու համար:

ՄԱՀ Գ. ԹՈՆՈՒՆՑԻ

Սեպտեմբեր 22—ին յանկարծամահ եղած է ծանօթ դերասան եւ կինոդերասանի պետական թատրոնի վարչութեան նախագահ Գուրգէն Թոնունց: 75 տարեկան էր:

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 23—ին, Ներքին գործերու եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան հանդիպում ունեցած է երիտասարդական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Նիւթ եղած է երիտասարդութեան հարցերով զբաղող կառոյցներու անբաւարար թիւը. յետոյ նախարարը պատասխանած է երիտասարդները յուզող մարզերու առնչուած հարցումներու:

ՉԱՐԵՆՑԵԱՆ ԷՋ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Եարոսլաւ մարզին պետական դիւաններէն գտնուած է Չարենցի «Նա այրեց Կապիտալը» խորագրով բանաստեղծութիւնը: Ան պահուած էր 1939—ին Վոլգեան ճամբարի կալանաւորներէն Հայկ Ներսիսեանի թղթածրարին մէջ: Բանաստեղծութիւնը ղրկուած է Երեւան:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԼՂՀ—Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Իսլամական Խորհրդաժողովը քննադատաբար արտայայտուած է ԼՂՀ—ի նախագահական ընտրութեան մասին: Ըսուած է թէ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է միջազգային օրինականութիւնը խախտելով. նաեւ հակասելով Մինսկի խումբին մշակած սկզբունքներուն: Սաուտական մամուլին մէջ լոյս տեսած յայտարարութեան մէջ Ղարաբաղը սահմանուած է որպէս «ադրբեջանական գրաւեալ տարածք» իսկ ընտրութիւնը «անօրինական»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Ուետ—Սթար եւ Վալանս 1 — 1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեցին 11—րդ օրուան մրցումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ վերջնական բնոյթ տուաւ 98—ի պիւտճէին որ պիտի ներկայացուի Ազգ. ժողովին: Մօտ 15 միլիառ Ֆր.ի նոր տուրքեր կան, որոնց կէսը պիտի գանձուի ձեռնարկներէն եւ կէսը՝ ընտանիքներէն, եկամուտի վրայ տուրքին դեղչը (ժիփէ) կը ջնջուի, պետական ծախքերը պէտք է նուազին, նաեւ կարգ մը նախարարութիւններու պիւտճէն, գլխաւորաբար՝ Պաշտպանութեան, հանրային բացերը պէտք է 3%—ի իջնեն (Ներքին արտադրութիւն) եւլն. եւլն.: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ մնաս կրողը, անգամ մը եւս, միջին դասակարգը պիտի ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, 478 հիւանդանոցներ «վտանգ» կը ներկայացնեն ըստ Սիանս զ'է Ավընիր պարբերականին որ այս եզրակացութեան յանգած է երկու տարիներու մանրազնին քննութենէ մը ետք: Մատնանշուած գլխաւոր բաժանմունքները կը վերաբերին մանկաբարձութեան, վիրաբուժութեան, զգայազրկումի եւ զարթնումի: Այս յայտնութիւնները մեծ իրարանցում ստեղծած են եւ կարգ մը հաստատութիւններ բողոք բարձրացուցած են, սխալներ կը գտնեն, ուրիշներ կ՚առարկեն թէ տեղեկագիրը նկատի առած է 1995—ի պայմանները, որոնք այսօր չկան եւլն. եւլն.: Ամէն պարագայի մէջ, ներկայացուած օրինակները մտահոգիչ են: Թերթը կու տայ ցանկը այն հիւանդանոցներուն «ուր ամէնէն աւելի կը մեռնին Ֆրանսայի մէջ»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Սեպտեմբեր 25—ին, Մոսկուա մեկնեցաւ եռօրեայ այցելութեան մը համար, որու գլխաւոր նպատակները կը վերաբերին առեւտրական փոխանակութեանց, Ռուսաստանի բարենորոգումներուն եւ ՕԹԱՆ—ի: Փշոտ թղթածրար մը կայ սակայն, այն է Էքիլիպր եւ այլ բարեսիրական ընկերակցութեանց հինգ անդամներու անհետացումը Կովկաս: Կ՚ըսուի թէ պատանդ են Չէչէնիա: Մետսէն սան Ֆրոնթիէռ դիմում ըրած էր արդէն այս ուղղութեամբ Շիրաքի, որպէսզի միջամտէ եւ ճնշում բանեցնէ Մոսկուայի վրայ: Իր մէկ գործակիցը առեւանգուած էր Յուլիս 2—ին Նազրան (Ինգուշիա) եւ Յուլիս 21—ին ՄՍՖ մէկ միլիոն տոլարի փրկագինի դիմում մը ստացած էր: Անկէ ի վեր ձայն չկայ:

ՖԻՍ—ի (Ալժերիոյ Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) բանակը հրադադարի հրահանգ տուաւ դեկոյցով մը որ հրապարակուեցաւ Սեպտեմբեր 24—ին: Ալժերական մամուլը անկիւնադարձ մը կը նկատէ այս նոր դիրքորոշումը, պայմանաւ որ արդիւնք ունենայ:

ՍԷՆ—ԼԱԶԱՐ կայարանի ուղեւորները 24 ժամէ 24 ժամ կ՚երկարաձգեն գործադուլի իրենց շարժումը եւ Սեպտեմբեր 25—ին երթեւեկը խանգարուած էր, ինչպէս նախորդ օրը: Դժգոհութիւնը միշտ կու գայ ձմրան ժամանակացոյցէն որ պէտք է գործադրուի շաբթուս վերջ: Մարսէյլի մէջ ալ, հանրակառքերու գործադուլ մը կար Սեպտեմբեր 24—ին, իբրեւ հետեւանք վարորդի մը դէմ գործուած յարձակման մը: Վարորդը թելադրած էր շունով մուտք գործող անձի մը որ բերանակապ մը անցընէ շունին եւ իբրեւ պատասխան բուռն յարձակման մը ենթարկուած էր ենթակային կողմէ:

ՆԻՒ—ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին առջեւ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Վետրին պաշտպանողականը ըրաւ ՄԱԿ—ի, շեշտելով թէ ի՛նչ պարտք որ կայ անոր պէտք է վճարուի ամբողջութեամբ եւ առանց պայմանի (ակնարկութիւն Գլինթընի որ պարտքերը վճարելու համար նախապայմաններ կը դնէ): Կրկնեց որ Ֆրանսա միշտ կողմնակից է Ապահովութեան Խորհուրդի ընդլայնման (Ճափոնի եւ Գերմանիոյ անդամակցութեան):

ԹՐՔԱԿԱՆ զօրքերու 15 հազար հոգինոց միաւոր մը Սեպտեմբեր 23—ին հակաքիւրտ գործողութիւններու համար կրկին մտած է հիւսիսային Իրաք: Օդային ռմբակոծումն ալ թիրախ առած է ՓՔՔ—ի բանակավայրերը: Թրքական ուժերը Իրաքեան հողին վրայ յառաջացած են մինչեւ քանի քիլոմեթր: Գործողութիւնը հետեւանք է վերջերս Հաքքեարիի մէջ ինը թուրք զինուորի մահուան որուն պատճառ եղած էր ՓՔՔ—ի կողմէ ականապատուած ճամբայ մը: Քրտական աղբիւրներու համաձայն թրքական ուժերու հիւսիսային Իրաքի գործողութիւնները պատճառ եղած են նաեւ քիւրտ քաղաքացիներու մահուան:

ԹՈՒՐՔԵՒԻՍՐԱՅԷԼ ծովային զօրափորձերը յետաձգուած են հաւանօրէն Նոյեմբերի վերջին շաբթուան: Լուրը հաղորդուած է ԱՄՆ—ու ծովուժի պատասխանատուներուն կողմէ որոնք եւս զօրափորձերուն պիտի մասնակցէին որպէս դէտ: Կը կարծուի թէ յետաձգումի որոշումը տրուած է Թուրքիոյ դիմումով, չվշտացնելու համար արաբական երկիրները որոնք խստիւ հակադրուած էին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-Ի ՏԱՔ ԱՊՈՒՐԻՆ ՊԱՂ ՋՈՒՐԸ, ԿԱՄ...

Ինչպէս սովորութիւն դարձած է այլեւս, այս անգամ եւս, Հայաստանի Փարիզի դեսպանատունը կարելին ըրաւ անկախութեան տօնի նշումներով միացնելու խանդավառութեան պաշտօնական եւ ժողովրդական մասերը:

Նախ օրուան առթիւ դեսպանատան նախաձեռնութեամբ համերգ մը տրուեցաւ ուր հայաստանցի երբեմն երիտասարդ արուեստագէտներու նուագով խանդավառութեան առաջին ալիք մը ծաւալեցաւ: Այնքան ալ կարեւոր չէր ատոր համար ձեռնարկին զուտ երաժշտական արժէքը. կը բաւէր որ այդ օրը աւելի քան եօթը տասնամեակ ետք վերագտնուած Հայաստանի անկախութեան վեցերորդ տարեդարձն էր: Որքա՜ն կարօտ, արցունք, մորմոք ու անձկութիւն կապուած էր այդ երկու բառով տարազուած երազին. Հայաստանի անկախութիւն: Եւ բնական էր որ Գորբօ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած բազմութիւնը տասնամեակներու անհամբերութեան համազօր խանդավառութեամբ ծափահարէր յաջող արուեստագէտն ալ, նուազ յաջողն ալ:

Յաջորդ օրը դեսպանատունը եղաւ խնդակցութեան վայրը, պաշտօնականին ու անպաշտօնին նոյն հաճելի միասնութեամբ: Օտար երկիրներու պաշտօնական ներկայացուցիչներուն հետ շնորհաւորութեան հերթին էին հայ գաղութին կազմակերպութիւններէն, մամուլէն, հաստատութիւններէն ալ դէմքեր: Այդքանով ալ չգոհանալով, դեսպանատունը յայտարարած էր թէ ընդունելութիւններու առաջին մասին աւարտէն ետք, պիտի հիւրընկալէր ներկայացուցչական, պաշտօնական ամէն հանգամանքէ զուրկ այցելուներ ալ: Իսկապէս յարմարագոյն կարգադրութիւն մը, հասարակաց խանդավառութիւններու ճիշդ արժեւորումին համար:

Տպաւորութիւններու այս տաք վերջակէտով պիտի փակուէր անկախութեան Զ. տարեդարձին փարիզեան երկօրեան եթէ անոր վրայ սառ ջուր չլեցնէր 12 տողնոց գրութիւն մը: Ան զետեղուած էր երկծալ փոքր քարտի մը մէկ երեսին: Քարտ մը որուն ճակտին վրայ կար Հայաստանի Պետութեան զինանշանը, Fête Nationale de la République d'Arménie - 21 Septembre արձանագրութեամբ: Միւս երեսներուն վրայ ալ տեղ գտած էին նոյն տողերուն ֆրանսերէն եւ անգլերէն տարբերակները: Պարբերութիւն մըն էր, առնուած Ու. Սարոյեանի ծանօթ մէկ արտայայտութենէն ուր կը պանծացուի հայ ժողովուրդին տոկուն նկարագիրը: Այդ քարտը բաժնուեցաւ Սեպտ. 21—ի համերգին ու յաջորդ օրը դեսպանատան ընդունելութեան հարիւրաւոր ներկաներուն:

Քարտին «հայերէն» երեսին 12 տողերը իբրեւ թէ գրուած են արեւմտահայերէն եւ դասական ըլլալու ճիգ մատնող ուղղագրութեամբ մը: «Իբրեւ թէ»ն եւ «դասական ըլլալու ճիգ մատնող» բացատրութիւնները հիմ ունին այդ 12 տողին ուղղագրական եւ լեզուական 12 սխալները: Ամէնէն կարճ երկու նախադասութիւններ միայն սխալէ զերծ են:

Առաջին հակազդեցութիւնը, բնականաբար, ընդվզումն էր, ի տես ամէն առիթով «սրբազան», «պապենական», «ռուկենիկ» որակուած ազգային մեր առաջին նուիրականութեան՝ հայերէն լեզուին եւ անոր մաշտոցեան ուղղագրութեան այդ աստիճան անարգ խայտառակումին. ան ալ հայկական պետականութեան զինանշանին շուքին տակ: Կային ուրիշներ որոնց մօտ ընդվզումէն աւելի ծանր կշռեց դառնութիւնը, հանդէպ՝ արժանաւորութեան բացակայութեան որ ա՛յդ մակարդակին վրայ յայտնուած էր, այնքան բացորոշ առիթով մը:

Սակայն, եթէ ոչ աւելի լաւատես, աւելի գործնապաշտ մօտեցումի մը փորձը այլ բան կրնայ նշմարել, ափի մը մեծութեամբ այդ քարտին հայերէն տողերուն ընդմէջէն: Արդեօք, այդ ձեւով նպատակը հետապնդուած չէ՞ր ուղղագրութեան ազգային վէճին անառարկելի փաստ մը բերելու. ցոյց տալու որ 70 տարի խորհրդային «ուղղագրութիւն»ը գործածող մը 12 տող 10 տառասխալով միայն կրնար գրել. հետեւաբար, խելացութիւնը հրաժարիլն էր դասականին վերադառնալու պնդումէն, երկու չարեաց փոքրագոյնը ունենալու իմաստութեամբ:

Գործնապաշտ նոյն մօտեցումը զարգացնելով նոյնիսկ կարելի է գնահատական խօսք ըսել երեւոյթին մասին: Ուղղագրութեան վէճին այնքա՜ն համոզիչ այս մասնակցութենէն զատ, դեսպանատունը հեռատեսութիւնն ալ ունեցած էր կանխարգիլելու ուրիշ վէճ մը որ կրնայ օր մը ծագիլ, այս անգամ երկու լեզուները միացնելու հեռանկարով: Չէ՞ որ արդէն կան նման անհեթեթութեան գիտական հանդերձ ձեւողներ: Մինչդեռ, տեսնելէ ետք Սեպտեմբեր 21—ի քարտին «հայերէն»ը, ոչ ոք կրնայ յանդգնիլ լեզուական միութեան առաջարկ բերելու:

Ինչ կը վերաբերի Ուիլիըմ Սարոյեանին, քարի հսկան կը ներէ անշուշտ որ նման ազգօգուտ նպատակի մը համար իր անունն ալ 2–3 տառասխալով գրուած ըլլայ...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ

Ազրպէյճանի քարիւղին քաղաքական հեռանկարները ԱՄՆ–ու աշխոյժ հետաքրքրութիւն մը կեդրոնացուցին Բաքուի վրայ: Քարիւղին ճամբով Ուաշինկթըն թէ՛ տնտեսական շատ շահաւոր գործառնութիւններու գլխաւոր կողմ կ'ըլլար եւ թէ աւանդաբար ռուսական ազդեցութեան գօտի նկատուած կովկասեան շրջանին մէջ ներկայութեան առիթ կը գտնէր: Ընդհանուր այս արժեւորումին մէջ մեկնաբանուեցաւ Հայաստան – Ռուսաստան վերջին համաձայնագիրն ալ որ Մոսկուայի մէջ ստորագրուեցաւ նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի եւ Բ. Ելցինի կողմէ. յատկապէս հոն տեղ գըտած զինուորական գործակցութեան յօդուածը հայեւռուս ճակատի մը յայտաբար նշանը նկատուեցաւ Բաքու – Ուաշինկթըն յարաբերութիւններու սերտացումին դէմ:

Ուժերու այսպէս կարգաւորուած համակարգը կռահել կու տայ ինչպէս Բաքու – Մոսկուա լարում մը որուն փաստը եղան արդէն Ազրպէյճանի նախագահի խորհրդական Գիւլիզադէի մեղադրական արտայայտութիւնները Մոսկուայի հասցէին, նոյնպէս ալ Երեւան – Ուաշինկթըն հակադրութիւն մը:

ԱՄՆ–ու արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ հեղինակութիւն նկատուած երկու եամսեաններու ամառնային թիւերուն մէջ լոյս տեսած երկու յօդուածներ յստակօրէն ցոյց կու տան ոչ թէ հակադրութիւն, այլ ուղղակի բաւական բծախնդրութեամբ յարդարուած ճակատ մը Հայաստանի դէմ:

Առաջինը «Ֆորէյն Աֆէրզ»ն է որուն մէջ Զպիկնիեւ Պրզէզինսկի ստորագրութեամբ գրութիւն մը տեղ գտած է «Եւրասիոյ համար աշխարհառազմավարութիւն մը» խորագրուած գրութիւն մը: Տողատակի ծանօթութեամբ մը կ'ըսուի թէ ան առնուած է հեղինակին «Ճատրակի մեծ տախտակը հատորէն»: Զ. Պրզեզինսկի ազգային ապահովութեան հարցերով նախագահի օգնական եղած է 1977–81: Ներկայիս Ճ. Հոփքինս համալսարանին մէջ արտաքին քաղաքականութեան դասախօս է, միեւնոյն ատեն խորհրդական՝ Մարտավարական եւ միջազգային ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին:

Գրութիւնը կը ծանրանայ Եւրասիոյ մէջ նոր աշխարհառազմավարութիւն մը մշակելու կարեւորութեան վրայ, գըլխաւոր նպատակ ունենալով ԱՄՆ–ու տիրական տեղը եւ դերը: Կը վերլուծուին տուեալ շրջանին մէջ կարեւոր ներուժի տէր նկատուած Չինաստանի, Հնդկաստանի տուեալները, հեռանկարները, Ճափոնի զարգացող ընթացքը եւ անջատ գըլուխի մը մէջ ձեռք կ'առնուի շրջանի հարաւային գօտին: Այդ շրջանին առնչըւած առաջին հաստատումը այն է որ կայուն խրամաձակի մը հեռանկարով, –յատկապէս Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ–, ԱՄՆ պէտք է ուշադիր ըլլան Թուրքիան չկորսնցնելու, միեւնոյն ատեն Իրանի հետ յարաբերութիւնները բարւոքելու ճամբաներ փնտռելով: Եթէ Թուրքիա Եւրոպայէն դուրս ձգուի, ա՛լ աւելի պիտի հակի դէպի իսլամութիւն, եւ մօտենայ Կեդր. Ասիոյ շրջաններուն: ԱՄՆ պէտք է ազդեցութիւն բանեցնեն Եւրոպայի վրայ, փայն մղելու որ Թուրքիան նկատէ եւրոպական պետութիւն մը, որպէսզի երկիրը դէպի իսլամականութիւն չդիմէ: Անգարայի հետ Կասպեան աւազանին եւ Կեդր. Ասիոյ առնչուած հեռանկարներու մասին կանոնաւոր խորհրդակցութիւններու շնորհիւ ԱՄՆ–ու ռազմավարական գործակիցը ըլլալու առաւելութիւնը պիտի ունենայ Թուրքիա: ԱՄՆ նաեւ պէտք է զօրավիգ կանգնին որ Բաքուի քարիւղին խողովակաշարը կառուցուի դէպի Միջերկրականի թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը որպէս ուժանիւթի այդ պաշարներուն արտահանման գլխաւոր ուղի:

ԱՄՆ–ու շահերուն հակառակ կը նըկատուի Իրանի հետ թշնամութեան կացութեան տեւականացումն ալ: Հաշտութեան հաւանական հոլովոյթ մը պէտք է հիմնուի անկայուն շրջապատի մը մէջ Իրանի կայունութեան ռազմավարական փոխադարձ շահուն ճանաչումին վրայ, երկու երկիրներուն կողմէ:

Երկրորդ եամսեան «Նէյշընըլ Ինթէրէսթ»ն է որուն Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ թղթակիցը Թամըս Կոյց որ նաեւ թղթակցութիւններ կը ղրկէ «Ուաշինկթըն Փոսթ»ին, «Նիւ–Եորք Թայմզ»ին, եւլն., կ'ըսուի թէ մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ Ազրպէյճանի մասին գիրք մը:

Իր էջնոց յօդուածը կը սկսի անկախ Ազրպէյճանի մայրաքաղաքին նկարագրականով: Սրճարաններով, վաճառատուներով, ակումբներով, եւլն., շատ եռուն կեանքի մը պատկերը կը գծուի նախ: Ուշագրաւ են քարիւղի միջազգային ընկերութիւնները եւ դեսպանատուները որոնց մէջ կը մատնանշուի իսրայէլեանին եւ իրանեանին ներկայութիւնը: Ապա բաւական մանրամասն պատմականը կ'ըլլայ անկախութեան վեցամեայ ընթացքին:

Գրութեան գրեթէ կէսէն աւելին ամենայն խստութեամբ նիւթ կ'ըլլան Ազրպէյճան – Հայաստան – Ղարաբաղ եռանկիւնը, անոնց յարաբերութիւնները եւ ԱՄՆ–ու քաղաքականութեան վրայ անդրադարձները: Կը բաւէ նշմարել թէ պատերազմին մէջ Ազրպէյճանի բաժինը կը նկատուի պաշտպանողական, իսկ Հայերը շուրջ 25%–ը գրաւած են ազրպէյճանական տարածքին, ներառեալ Ղարաբաղը: Գաղթականներու թիւ կը տրուի մէկ միլիոն եւ կը ժխտուի Հայաստանին կիրարկուած ազրպէյճանական շրջափակումի մը տուեալը:

Խօսելէ ետք ամերիկեան քաղաքական շրջանակներու մէջ Հայկ. համայնքին եւ Հայկ. լոպիական գործունէութեան մասին, Թ. Կոյց կը թուէ հայանպաստ կեցուածքի տէր ծերակուտականներու անունները: Կ'ըսուի ապա թէ Հայաստան եւ Ղարաբաղ Իսրայէլէն ետք, ամերիկեան օժանդակութեան մեծագոյն բաժինը կը ստանան. 1992–էն ի վեր պաշտօնապէս տրուած 600 միլիոն տոլարին հետ կը յիշուին նաեւ ԱՄՆ–ու հայկական Սփիւռքին միջոցով զրկուած կարեւոր գումարները: Այս բոլորը կը ներկայացուին որպէս ամերիկացի հարկատուին գրպանէն վճարուած դրամներ, մինչ Գլինթըն 90 միլիոն տոլար մը ջանացած է Բաքուի փոխանցել «ետեւի դռնէն»: Ակնարկելով Ազրպէյճանի տրուած ամէն եօթը տոլարին փոխարէն մէկ տոլար ալ Ղարաբաղին օժանդակելու մարդասիրականէն զատ քաղաքական նկատուած որոշումին, Թ. Կոյց կը մէջբերէ Ազրպէյճանի Ուաշինկթընի դեսպանին հակազդեցութիւնը. ան ըսած է թէ ամէն եօթը Ազրպէյճանցիէ մէկը ապաստանեալի կացութեան մէջ է իր երկրին մէջ, մինչ ոչ մէկ Ղարաբաղցի Հայ նոյն օրինավիճակը ունի այսօր:

Ազրպէյճան դժգոհ է անշուշտ ամերիկեան օժանդակութեան այս ձեւի բաշխումէն, բայց երբ Մ. Օլպրայթ իր նշանակումէն ետք թելադրեց փոխել կացութիւնը, հայկական վերոյիշեալ երկու կազմակերպութիւնները աղմուկ յարուցանելով յայտնեցին հայկական շրջանակներու դժգոհութիւնը: Այնպէս որ թէական է թէ Արտաքին նախարարութիւնը պիտի յաջողի՞ կացութիւնը փոփոխութեան ենթարկել: Այս հարցականը կրնայ հըպարտութիւն պատճառել քաղաքական գործունէութիւն տանող հայկական կազմակերպութիւններու, բայց անոնք ճիշդ ճամբու վրայ չեն, ըստ յօդուածագիրին: Հայաստան աւելի խելացի ընթացք ունեցած պիտի ըլլար եթէ հետամուտ ըլլար լաւ յարաբերութիւններ մշակելու կարեւոր դրացիի մը հետ: Սակայն ատոր չգոյութեան հետ 907 թիւ յօդուածը որով կը կարգաւորուի ԱՄՆ – Հայաստան եւ Ազրպէյճան օժանդակութիւնը, Գոնկրէսէն նոյն վերաբերումը կ'արտայայտէ Բաքուի բոլոր կառավարութիւններուն հանդէպ անկախութեան վեց տարուան ընթացքին. անտարբերութենէ իսկ աւելի ժխտական կը նկատուի այդ վերաբերումը, ըլլալով ուղղակի «թշնամական»:

Գրութեան վերջին պարբերութիւններուն մէջ նիւթ կ'ըլլայ Ռուսաստանէն Հայաստանի տրուած զէնքերու հարցը եւ Ռ. Քոչարեանի վարչապետի պաշտօնին կոչումը: Զինամթերքի յանձնումը բըռնաբարում կը նկատուի Մոսկուայի, Երեւանի եւ Բաքուի կողմէ ստորագրըւած՝ «Ոչ հիւլէական զինամթերքի եւրոպական Ուխտ»ին: Կոյց կ'աւելցնէ թէ խնդրոյ առարկայ զինամթերքին մաս կը կազմեն ռազմական հրասայլեր եւ մանաւանդ Սքուտ հրթիռներ որոնք կրնան հարուածել Բաքուն:

Ինչ կը վերաբերի Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետ նշանակումին, կը տրուի այն տեսակէտը որուն համաձայն ան այն անձնաւորութիւնն է որ ըսած է թէ նպատակ չունի ազրպէյճանական քարիւղի արտահանումը թոյլատրելու, այնքան ատեն որ ճանաչում չգտնէ Ազրպէյճանէն իրենց օրինաւոր անջատումը: Ատոր ետին կը նշմարուի խողովակաշարին շրջանին մէջ բուռն պատերազմ մը բռնկցնելու եւ ատով Ազրպէյճանցիները ջախջախիչ պարտութեան մատնելու հայկական նպատակ մը, շնորհիւ ռուսական զինամթերքին: Ատիկա պիտի յանգեցնէ անոր որ Բաքու պիտի մղուի Ալիեւը փոխարինելու Կովկասի մէջ ռուսական շահերուն աւելի հարկատու քաղաքական դէմքով մը:

Հակահայաստանեան յայտնապէս ամուր ճակատ մը որ նաեւ ունի ծայր աստիճան ազրպէյճանամէտ, թրքամէտ ըլլալու յատկանիշը: Համառօտ անդրադարձ մը անգամ բաւական է նշմարելու թէ քանի՛ Լիզպոն կրնայ կրկնուիլ յառաջիկայ բանակցութիւններուն:

Իսկապէս շատ փափուկ կացութիւն մը Հայաստանի արտաքին գործերու մարզին համար որուն ճապկումներու դաշտն ալ բաւական նեղցած է, հակառակ Ռուսաստանի հետ ստորագրուած վերջին համաձայնութեան: Կը բաւէ յիշել ռուսեւբելառուս Միութեան անդամակցելու ուղղութեամբ հաւաքուած մեծ թիւով ըստորագրութիւններու պարագան, որուն առթիւ մինչեւ իսկ մէկ միլիոն ստորագրութեան մասին կը խօսուի: Իսկ միւս կողմէ Բաքու ամէն միջոցի կը դիմէ խոչընդոտելու համար Անգարայի հետ որեւէ մերձեցում որ կրնայ շունչ առնելու բացուածք մը ըլլալ Երեւանի համար: Նոյն միջոցին Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնները կու գան ու կ'երթան կարգաւորման միշտ նոյն յանկերգներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐՕՐԵԱԿԻՆ ԴՈՒՐՍԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետի մը պաշտօնավարութեան առաջին 100 օրերը կարեւոր փորձաքար կը նկատուին անոր յետագայ գործունէութեան: Ֆրանսական հարցախոյզներու 51% նպաստաւոր արդիւնքէն զատ Լ. Ժոսփէն դրական արժեւորում ստացած է արտաքին շրջանակներէ ալ:

Մատրիտի «Էլ Մունտօ»ն օրինակ, նախ կը մատնանշէ ընտրապայքարի խոստումներուն չյարգուած կէտերը. սեփականաշնորհումներու ասպարէզ յայտարարուած էր, նորերու ձեռնարկուեցաւ. խոստացուած էր խստակեցութեան չդիմել յարգելու համար դրամական միութեան հանրային պարտքը 3%–ի սահմանափակելու պահանջը. բայց գեղչուեցաւ մշակոյթի պիւտճէն: Յանձնառութիւն կար, Տըպրէի եւ Փասքուայի կողմէ պատրաստուած ներգաղթի օրէնքները ջնջել յայտարարելու, բայց միայն սրբագրութիւններ եղան, եւլն.: Ատոր քով 4%–ի յաւելում ունեցաւ նուազագոյն աշխատավարձքը, աշխատանքի ծրագիր մը պատրաստուեցաւ, կայ հին բնակարաններու նորոգութեան որոշումը, եւլն.: Ասոնց հետ հանրային կարծիքը դրական տպաւորած ազդակներ կը նկատուին Լ. Ժոսփէնի խոհեմ ընթացքը ու իր ըրածին եւ չըրածին մասին պարզօրէն տուած բացատրութիւնները: Այս առումով, թերթը համեմատականի մըն ալ կը դիմէ նախորդին հետ, գրելով որ եթէ Ա. Ժիւփէ իր քաղաքականութիւնը ամէնէն ճախորդ ձեւով հրամցնողը եղաւ, Լ. Ժոսփէն յայտնուեցաւ իբր ամէնէն լաւ յարդարումով ներկայացնողը:

Այսօր Ֆրանսացին ըմբռնած է թէ Եւրոպայի Միութիւնը շարժելու լայն տարածք մը չի ձգեր անդամ պետութիւններու ղեկավարներուն որոնք իրարմէ շատ տարբեր միջոցներու դիմելու կարելիութիւնը չունին: Եւ աջակողմեան ճակատը իսկ կը գնահատէ այս իրականութիւնը ընկալելու Ժոսփէնի արագութիւնն ու անկեղծութիւնը:

Սպանիոյ մէջ սկիզբը վախեր, վերապահութիւններ յայտնուած են, Ժ.–Փ. Շըվէնըմանի Ներքին նախարար նշանակումով, հակահարկէչական պայքարին դէմ փրանքեւսպանական գործակցութեան յետագայ փուլերուն համար: Բայց առաջին հարիւրօրեակին փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ վախերը հիմ չունին:

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ առաջին փորձաքարը արդէն Լ. Ժոսփէնի անձին մէջ պետական մարդու յատկանիշները յայտնաբերած է:

Այս մօտեցումէն ետք, բաւական խոստացումներով միւս բեւեռին վրայ կը յայտնուի «Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ը: Թերթը ԺԹ. դարուն խրած մնացած ըլլալով կ'ամբաստանէ Ֆրանսան, ըսելով որ ոչ մէկ երկրի մէջ անցեալը այնքան զօրաւոր ներգործութիւն ունի, որքան հոն: Վարչապետին տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը ոչինչով տարբեր կը նկատուի 200 տարի առաջուընէն երբ նոյնպէս Ֆրանսա կը մերժէր ընդունիլ տնտեսական փոփոխութիւնները: Կը շեշտուի Փարիզի հովանաւորող եւ պետական միջամտութեան ենթակայ տնտեսական նախընտրութիւնը եւ անկլեւսաքսոններու տնտեսական ազատականացումի, ազատ փոխանակութեան կողմնակից դիրքին տարբերութիւնը:

ԺԹ. դարուն յեղափոխութիւններու հրատապ շրջանին իսկ կարգ–կանոնը պահպանելու Ֆրանսայի մտասեւեռումը նախաքայլ կը համարուի այսօրուան «ընկերային բեկում»ին: Ինչպէ՛ս, կ'ըսուի, իրենց անցեալ դարու նախորդները, ներկայի Ֆրանսացիներն ալ, ձախակողմեան ըլլան թէ աջակողմեան, կ'ենթարկըւին հաստատուածներու շահերուն. երկաթուղիի բանուորներուն, օդային գիծերու ընկերութիւններուն, հողագործներուն, եւայլն: Այս հակումներուն զուգահեռ կը նկատուի Լ. Ժոսփէնի ընթացքը երբ կ'ըսէ թէ սեփականաշնորհումները դանդաղեցնելով, նոր աշխատատեղիներու պայմանները տրամադրելով, աշխատանքի շաբաթական տեւողութիւնը կրճատելով կարելի է խուսափիլ փոփոխութիւններէ: Թերթը կը նախատեսէ որ ձեռնարկուած տնտեսական միջոցները պիտի օգնեն երկրին կառուցային հսկայական հարցերը քօղարկելու: Ոմանք կը հաւատան թէ վարչապետը ի վերջոյ պիտի ձեռնարկէ քանի մը վարանոտ բարեփոխումներու եւ թէ սենտիքաները պիտի վստահին ընկերվարական կառավարութեան մը: Այսուհանդերձ, Ժոսփէն կը նկատուի ղեկավար մը որ աւելի մօտիկ կանգնած է ԺԹ. դարուն, քան՝ ԻԱ.–ին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԱՆԻՔԻ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻՆ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12–ին, Մարսէյլի հայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Կարօ Յովսէփեանի կը յանձնուէր Ազգային Արժանիքի ասպետի կարգի շքանշանը, տրուած Կրթական նախարարութեան կողմէ, մեծարելու համար թուաբանութեան դասատուն, նաեւ քաջալերելու համար անոր գործունէութիւնը հայ ազգային թէ մշակութային գետնի վրայ։

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, շուրջ 300 հոգիի ներկայութեան, որոնց մէջ էին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Լիւսիէն Վէյկան, նախագահ Պուշ–տիւ–Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի, Թոլան Պլում, երեսփոխան եւ ներկայացուցիչ քաղաքապետ Ժ.–Գ. Կոտէնի, Կի Թեսիէ, երեսփոխաններ Սիլվի Անտրիէօ, Միշէլ Տառի, Թաղապետական խորհուրդի անդամ, քաղաքապետարանի Ա. կցորդը, երեսփոխան Ռ. Միւզըլիէ եւն.։ Հոն էին նաեւ հայ գաղութի ներկայացուցիչներ ինչպէս Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէրտէրեան, Նըշան Խչկր. Քհնյ. Գույումճեան, Մակար Խչկր. Քհնյ. Նաճարեան, Վարդեվառ Քհնյ. Գասպարեան, վեր. Ժոէլ Միքայէլեան եւ ուրիշներ։

Երեկոյթը վարեց Ժագ Աւտոյեան, ներկայացնելով Կարօ Յովսէփեանը, որմէ յետոյ Փիէր Ղազարեան անդրադարձաւ ենթակային կեանքին կարեւոր կէտերուն, համեստ ծագումին որպէս զաւակ Ապրիլեան սերունդէն վերապրած գաղթական ընտանիքի մը՝ հաստատուած Սէն–Լու, Մարսէյլի արուարձանը։ Ան աշակերտած է Սեւրի Մխիթարեան Հայերու Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, ապա ունեցած համալսարանական դասախարակութիւն։ Կանուխէն իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է հայ գաղութի կազմակերպչական աշխատանքներու, անդամ դառնալով մշակութային, մարզական կազմակերպութիւններու, Նոր Սերունդի, հիմնադիրներէն եղած է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան որու այժմու նախագահն է։ Հայաստանի անկախութենէն յետոյ եղաւ «Հայաստան» Հիմնադրամի հարաւային Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Հայաստանի ու Ղարաբաղի օժանդակելու համար։ 1995–էն ի վեր Մարսէյլի քաղաքապետարանի խորհուրդի անդամ է 13 եւ 14–րդ թաղամասերու։ Նշեց նաեւ որ կանոնաւոր աշխատակիցն ու թղթակիցն է «Յառաջ»ի 25 տարիներէ ի վեր։ Շեշտեց նաեւ թէ իր բաբեկամն է, միշտ պատրաստակամ, համեստ, ազնիւ։

Կարօ Յովսէփեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, ըսաւ թէ կը պատկանի երկու մշակոյթներու եւ կը ջանայ ծառայել երուքին, յիշեց նաեւ իր ողբացեալ հայրը եւ ընտանիքը։ Ան ըսաւ թէ իրեն եղած պատիւը կը բաժնէ գաղութին հետ, Հայ Մշակոյթի Տունը իրեն համար եղած է գործունէութեան մենաշնորհեալ վայրը, «Յառաջ»ը հայ լեզուի, մշակոյթի, ինքնութեան բերդը, իր գաղափարներու բեմը, իր յանձնառութեանց բաժնեկիցը։ Շքանշանը նուիրեց իր հօր, միակ բացական սա պահուն իր ընտանիքէն եւ անոր ընդմէջէն այն սերունդին որ դարուն սկիզբը ապրեցաւ ահաւոր ջարդերը, տեսաւ անապատին դժոխքը, ուր ինք ալ երկու ամիս առաջ ուխտագնացութիւն կատարած էր։ Եւ աւելցուց թէ ան միշտ հաւատարիմ եղած է եւ պիտի շարունակէ ըլլալ այդ սերունդին ձգած անժամանցելի հոգեկան, մշակութային, ազգային արժէքներուն։

Յանուն Հայ Մշակոյթի Տան, Ժերար Շայճեան ամփոփ գիծերով նշեց Կարօ Յովսէփեանի բերած նպաստը հայ դատին պաշտպանութեան եւ ընդհանրապէս հայ արժէքներուն։

Կարդացուեցան շնորհաւորական հեռագիրներ, Հայաստանի դեսպան՝ Վահան Փափազեանէ, Ալէն Տեքանէ (13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետ)։ Հուսկ Բոլհ. Գույումճեան հաստատեց կատակարանութեամբ՝ Կարօ Յովսէփեան Հայ է եւ այդ անբուժելի հիւանդութիւն մըն է եւ ըսաւ, համոզուած եմ որ այդ պատուանշանը իրեն համար վերջակէտ մը չէ, այլ ընդհակառակն, նոր եռանդի մը մեկնակէտը։

Երեկոյթը շարունակուեցաւ ճոխ սեղանի մը շուրջ։ Ֆրանսահայ գաղութի արժանաւոր անձերը մեծարելու առիթները քիչ են, պէտք է գիտնալ գնահատել։

Յ. Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

ԸՆԿ. ՓԱՆՁՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԱԽԱՆԴՈՒԹԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Ս. Թ. Սեպտեմբերի 1–ին ԼՂՀ–ում տեղի ունեցան ՀՀ յաջորդ վարչապետի ընտրութիւնները։

⁂

ՄՈՆՈՒՄԵՆՏԱԼ

Վազգէն Մանուկեանը չուտով կը հրատարակի իր «Երրորդ ուժի՝ գնացքից թռչելու բացառման ժամանակը» աշխատութիւնը։

ԻՆ՞Չ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

ՄՈՒՐԱՏ ՊԷԼԿԷԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՐԱՏԻՔԱԼ»Ի ՄԷՋ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ծանօթ լրագրող Մուրատ Պէլկէ, որ միաժամանակ կ՚անդամակցի Հելսինքիի Հայրենակիցներու Միութեան, «Րատիքալ» (Սեպտ. 13) թերթի ամէնօրեայ իր սիւնակին մէջ իր ակնարկը կը սեւեռէ Կովկասէ ներս պատահած ազգամիջեան երեք հակամարտութիւններուն վրայ, որոնք են՝ Ղարաբաղի, Աբխազիոյ եւ Չէչէնիոյ հարցերը։ Ան կ՚ընէ հետեւեալ արժեւորումները։

⁂

Հելսինքիի Հայրենակիցներու Միութեան մեր հերթական նիստի գլխաւոր նիւթն էր Պալքաններու հարցը, բայց հոն նմանապէս հետաքրքրուած էինք Կովկասի հարցերով։ Ժողովին կը մասնակցէր Ճիա, որ բանախօսութիւններ սարքած էր Վրաստանի մեր ամառնային դպրոցին մէջ։ Իրեն հետ երկար խօսեցանք կովկասեան իրադարձութիւններուն մասին։ Կ՚երեւի թէ Թրքերէնի մէջ ընդունուած «Գաֆ տաղըն արքասը» բացատրութիւնը Կովկասէն (Գաֆգաս) ծնունդ առած է։ Այս բացատրութիւնը ցոյց կու տայ բարձր լերան մը ետին մընացած խորհրդաւոր հողամաս մը, որ անհասանելի է։

Երբ Խորհրդային Միութիւնը փլուզումի ենթարկուեցաւ, Կովկասներու բոլոր շրջաններուն մէջ բախումներ պատահիլ սկսան։ Նախ ճանչցանք Ղարաբաղը։ Հայերը, որոնք նախկին արեւելեան կայսրութիւններու տեղադրման քաղաքականութեան գծով տեղադրուած էին Ադրբէջանի կեդրոնական մէկ հողամասին վրայ, եւ որոնք հոն տեղադրուելէ վերջ խրացուցած էին այդ հողամասը, տուին պատերազմի առաջին ազդանշանը։ Երբ մենք այդ կողմերը երթալով կը ջանայինք այդ պատերազմին մասին տեղեկութիւններ քաղել, լսեցինք որ վրացական զօրամիաւորումները Սուխումի մտած էին։ Ասիկա տեսակէտով մը կը նշանակէր ըսել՝ «Թուրքերը Աստափազար մտան»։ Բայց Սուխումին այն վայրն էր ուր արխազ փոքրամասնութիւնը մեծ բազմութիւն կը կազմէր։ Հոն ալ պատերազմը սկսաւ Աբխազներու ու Վրացիներու միջեւ։ Աւելի վերջ ալ Չէչէնիոյ պատերազմը եկաւ աւելնալ ատոնց վրայ։ Եւ այս երրորդը սաստկութեան տեսակէտէ միւսները շուքի մէջ թողուց։ Ասիկա հասկնալի էր, որովհետեւ Չէչէնները կը կռուէին Ռուսերուն դէմ։

Եթէ այս երեք իրադարձութիւններուն նայինք, կը տեսնենք որ անոնք հասարակաց կէտեր ունին։ Օրինակ, երեք պարագային ալ՝ մեր դիմաց ունինք փոքրամասնութիւններ, որոնք կարդ մը իրաւունքներու ձեռքբերման համար կռիւ կը մղեն մեծամասնութիւններու դէմ։ Ղարաբաղի մէջ Հայերը փոքրամասնութիւն կը կազմէին, բայց նոյնիսկ եթէ բոլոր Հայերը քով քովի բերենք, դարձեալ որպէս փոքրամասնութիւն կը մնան Ազերիներու դիմաց։ Չէչէնիան ու Ռուսաստանն ալ բացարձակապէս բաղդատելի չեն իրարու հետ, բայց եթէ այդ հարցին նայինք «որպէս հոն ապրող Ռուսեր», խնդիրը կը տեսնուի տարբեր տեսանկիւնէ մը։ Աբխազներն ալ իրենց բընակած վայրերուն վրայ երբեք մեծամասնութիւն չէին եղած Վրացիներու նըկատմամբ։

Կրնանք եզրակացնել ըսելով որ պատերազմներու նախաձեռնարկները այս երեք հողամասերուն վրայ ապարէզ կարդացին թիւով աւելի ուժեղ մեծամասնութիւններու դէմ։ Եւ անոնք, շատերու զարմանք պատճառելով յաղթանակեցին։ Ադրբէջան Ղարաբաղի դիմաց, Վրաստան Աբխազներու (եւ աւելի առաջ ալ Օսէթներու) դիմաց, իսկ հսկայ Ռուսաստանն ալ Չէչէնիոյ դիմաց անճար մընացին։

Երեք պարագային ալ, ապստամբներուն նպատակը՝ հողերու տիրանալ էր։ Անոնք այլեւս պարզ իրաւունք մը չէր որ կը փնտռէին, այլ դերիշխանութիւն կ՚ուզէին այն հողերուն վրայ զորս իրենց մայր հայրենիքը կը նկատէին։

Բոլոր բախումներու կարեւոր արդիւնքներէն մէկը դարձաւ «գաղթ»ը։ Հոգի համար մղուած պատերազմներուն անխուսափելի արդիւնքն է այս։ Ղարաբաղի մէջ միայն Հայերը մնացին, իսկ Ադրբէջանաբնակ Հայերն ու հայաստանաբնակ Ազերիները, Աբխազիոյ մէջ բընակող Վրացիները շատ դէշ պայմաններու հետ այլուր գաղթելու ստիպողութեան տակ մնացին։ Չէչէնիոյ մէջ ալ այսօր դիւրին չէ ապրիլ որպէս Ռուս։

Տկարներու դէմ հզօրներու այս պարտութիւնը ունեցաւ ուրիշ զարմանալի հետեւանք մըն ալ։ Պարտուած ղեկավարները իրենց երկիրներուն մէջ շարունակեցին մնալ իշխանութեան գլուխը։ Ալիեւ եկաւ բուն պարտութենէն վերջ, բայց գինուորական չօշափելի յաջողութիւն մը չկրցաւ արձանագրել։ Շեվարնածէ Սուխումիի հարցին մէջ պարտուեցաւ, բայց բան չփոխուեցաւ։ Ալիեւ եւ Շեվարնածէ կը շարունակեն մնալ որպէս անմրցակից նախագահներ։ Գոնէ առ այժմ։

Երկուքն ալ, տեսակէտով մը՝ նաեւ Բորիս Ելցին, նախկին Խորհ. Միութեան կարեւոր անձնաւորութիւններն էին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

– Իրաւունք չունիս այստեղէն վարնտելու, եկեղեցին ազգին կը պատկանի... եկեղեցին ժողովուրդին է, պոռաց տաքգլուխ մը։

– Այն ատեն մենք կը ցրուինք ուրեմն, ըսաւ Մանուկ աղա, որովհետեւ ճնշման ներքեւ չենք կրնար որոշում տալ։

Արդարեւ ամէնէն կարճ ճամբան այն էր խնդրին վերջ տալու համար։

Թաղականները, իրենց գլուխը ունենալով Պօղոս էֆէնտին, դուրս ելան եկեղեցիէն, մինչ ցուցարարները կը պոռային.

– Կեցցէ՛ ժողովուրդը, կեցցէ՛ աշխատաւոր դասակարգը, անկցի՛ բռնակալութիւնը, եւն.։

– Տղա՛ք, ա՛լ երթանք, գոչեց ընկեր Կայծունի իր շուրջիններուն դառնալով, եւ յաղթական պատերազմէ մը դարձող զօրավարի մը պէս ուղղուեցաւ դէպի Պայքար լսարանը, մինչ ընկեր Սուսերեանցը իր խումբով ոչ նուազ յաղթականօրէն, կ՚երթար դէպի Շանթ ակումբը։

Երկու խումբերը յաղթանակ տարած ըլլալու անոյշ պատրանքը ունէին, թէեւ իրականութեան մէջ այդ պատրանքը արդարացնող բան մը չէր պատահած, Թաղականները մեկնած էին առանց որոշում մը տալու։

Անհամաձայնութիւնը ծայր տուած էր Թաղական Խորհուրդին մէջ։ Մանուկ աղա եւ ուրիշ Թաղական մը՝ Սարգիս էֆէնտի՝ կը պահանջէին որ ժամկոչը անմիջապէս ճամբուէր եւ դոհացում տրուէր Մարգար էֆէնտիին։

Իսկ Պօղոս էֆէնտի եւ ուրիշ Թաղական մը կ՚ընդդիմանային ու պաշտպան կը կանգնէին Վարդան աղբօր։ Ռաֆիկ աղա բացարձակ չէզոքութիւն կը պահէր։

Մարգար էֆէնտի երբ իմացաւ Թաղական Խորհուրդի ապարդիւն նիստը, սաստիկ զայրացաւ։ Ինք կը սպասէր որ նոյն օրը որոշումը տրուէր ու խնդիրը լմննար ժամկոչին ճամբուելովը։

Տիկին Սաթէն գրեթէ հիւանդ եղած էր իր կրած յուզումներէն եւ երկու օրէ ի վեր իր մօրը տունը գացած էր։ Մարգար էֆէնտի դիտաւորութիւն ունէր իրիկուան դէմ երթալու եւ կինը տուն բերելու։

Բայց ահա ժամկոչին խնդիրը առկախ մնալուն համար խե՛ղճ մարդը չէր համարձակեր երթալ իր կինը բերելու։ Վստահ էր որ Սաթէնի առաջին հարցումը պիտի ըլլար.

– Ժամկոչը ճամբուեցա՞ւ։

Եւ եթէ «ո՛չ տակաւին» պատասխանէր, սոսկումով կ՚երեւակայէր յառաջ գալիք փոթորիկը։

Մարգար էֆէնտի կը մտածէր թէ այս կացութիւնը չէր կարելի տեւել, հարկ էր վճռական բան մը ընել, արմատական միջոցներու դիմել։

Մարդ ղրկեց եւ իր տունը հրաւիրեց Մանուկ աղան, որուն վրայ վստահութիւն ունէր եւ գիտէր թէ Թաղական Խորհուրդին մէջ անկեղծօրէն իր դատը կը պաշտպանէր։

– Աս ժամկոչին խնդիրը տակաւին պիտի տեւէ՞, հարցուց։

– Էֆէնտիս. ի՞նչ գիտնամ, պատասխանեց Թաղականը, պզտիկ խնդիր մը պարապ տեղը այսքան մեծցուցին եւ ձեր ալ սիրտը կոտրեցին...

– Բայց վերջապէս ինչո՞ւ համար Պօղոս էֆէնտին այսչափ ընդդիմութիւն ցոյց կու տայ կոր...

– Իր կնկանը ձեռքը գործիք եղած է, անոր խօսքէն դուրս չի կրնար կոր ելլել։

– Ամօթ չէ՞ իրեն... էրիկ մարդու մը կը վայելէ՞ իր կնոջ խելքովը կառավարուիլ։

Մարգար էֆէնտի այս խօսքերը կ՚ըսէր առանց անդրադառնալու որ ինքն ալ գրեթէ նոյն կերպով կը վարուէր այս խնդրին մէջ։

Պահ մը լռելէ ետք յանկարծ գոչեց.

– Ենթադրենք որ Պօղոս էֆէնտի իր կնոջ դրդումով այսպէս կը վարուի, իսկ դո՞ւք... դուք ալ անոր հրամաններուն կը հնազանդիք։

– Մարգար էֆէնտի, դուք լաւ գիտէք որ ես առաջին օրէն ժամկոչը ճամբելու կողմն էի եւ մինչեւ հիմակ ալ այնպէս եմ ու ատոր համար բաւական մեծկակ վէճեր ալ ունեցանք Խորհրդարանին մէջ, բայց ես առանձին ի՛նչ կրնամ ընել...

– Լսեցի որ ուրիշ Թաղական մըն ալ քեզի համակարծիք է եղեր...

– Այո, բայց Թաղականին մէկն ալ Պօղոս էֆէնտիի կողմն է եւ որովհետեւ Ռաֆիկ աղան ալ բոլորովին չէզոք կը մնայ կոր, կարելի չէ բացարձակ մեծամասնութիւն կազմել։

– Ո՞վ է տեսնեմ սա Պօղոս էֆէնտիին կողմը բռնողը։

– Էֆէնտիմ՝ Միսիս Գարեգինը... Գարեգին Կրիկեան։

– Նէճի՞ է այդ մարդը։

– Սամիկեան փաճառատան առաջին դըրագիրն է։

– Սամիկեան Հաճի Յակո՞բ էֆէնտիին քով, գոչեց Մարգար էֆէնտի։

(Շար. 14)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Աղամեան ընտանիքէն 400 Ֆր. ի նպաստ իր գպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, տիկին Նորա Գազանճեանի մահուան առթիւ։

⁂

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200ական Ֆր. Պ. Արամ Անթապլեանէ եւ Տիկին Սեզարէ Հէքիմեանէ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4–ին։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 թիւին։

⁂

LYON

Rentrée scolaire
de l'Ecole hebdomadaire
HAïGAZIAN

aura lieu :

MERCREDI 1er OCTOBRE à 9h

40, rue D'Arménie — 69003 Lyon

Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16h. Possibilité de cantine sur place et éventuellement un ramassage scolaire par quartier à la charge des familles. Le regroupement par quartier permettra une réduction du coût pour les familles.

Renseignements et inscriptions :
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8ᵉ

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63։

⁂

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտ. 1–ին։

Արձանագրութիւնները պիտի կատարուին նոյն օրը, ժամը 14–էն սկսեալ։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել դպրոց. –
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

⁂

ԱՆԹՈՆԻ

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1–ին, ժամը 14–էն մինչեւ 17։

Կրնան արձանագրուիլ 5 – 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները։

– Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,
– Երգ,
– Կրօնք,
– Պար,
– Թատրոն։

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակները ու թոռները։

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը. –
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45–ին։

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին։

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն։

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն։ Արարողութեանց աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը շուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27. Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Բաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.

Renseignements et inscriptions :
au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9ᵉ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14.30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաճալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18։

UGAB — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԼՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուրժար Օտոյի Լէօյա Սասունի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10–ին Պուրժար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները։

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et ARAX

Vente des billets : 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

T E L E V I S I O N

FRANCE 2
Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

le Centre Culturel
SAINT MESROB
•

EXPOSITION DES OEUVRES DE

Haroutioun YEKMALIAN
PAYSAGES URBAINS

(Technique mixte: aquarelle et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre à 18 heures 30.

Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre: de 15h à 20h.

Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10ᵇⁱˢ, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12h15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

⁂

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

⁂

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre G A ï D Z A G*

B u f f e t o r i e n t a l
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)

Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.211 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.211

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԱՆԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԴԷՄ

Ուաշինկթընի «Երկաթեայ տիկին»ը չըկրցաւ մեղմել Իսրայէլի վարչապետին անզիջող կեցուածքը: Այս վերջինը նոյնիսկ չենք–շնորհք պատասխան չտուաւ տիկին Օլպրայթի կրկնակի պնդումներուն որ հրաժարի միակողմանի քայլերէ որոնք Պաղեստինցիներու կողմէ որպէս գրգռութիւն կ'ընկալուին: Ընդհակառակը. այն պահուն իսկ երբ Մ. Օլպրայթ կը մեկնէր մերձաւոր Արեւելքէն, երեք հրեայ ընտանիքներ կը տեղաւորուէին արեւելեան Երուսաղէմի արաբական թաղին մէջ շէնք մը:

Ճիշդ է որ Նեթանիահու յայտարարեց թէ ներկայիս այդ շրջանին մէջ հրէական թաղ մը կառուցանելու խնդիր չկայ. նոյնիսկ փափաք յայտնեց որ այդ երեք ընտանիքները դուրս հանուին անկէ: Սակայն, փաստաբաններու կարծիքը կը յայտնէր թէ անոնք ամենայն օրինաւորութեամբ տիրացած են այդ բնակարաններուն: Վարձած են ամերիկեան հրեայ միլիոնատիրոջմէ մը որ միջոց մը առաջ շէնքը գնած է գաղտնօրէն, պաղեստինցի ընտանիքէ մը:

Նոյն միջոցին վեց արաբ ընտանիքներու կը հրահանգուէր պարպել նոյն շըրջանի իրենց տուները որոնք պիտի քանդուէին առանց հարկաւոր արտօնագրին կառուցուած ըլլալով: Աւելորդ է նշել թէ տարիներէ ի վեր իսրայէլեան իշխանութիւնները կը մերժեն շինութեան արտօնագիր տալ:

Ի՞նչ է պատճառը որ Նեթանիահու կըրցած է այնքան դիւրութեամբ անտեսել ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին յանձնարարութիւնները: «Հա'արեց» թերթը կը բացատրէ որ պատճառը ԱՄՆ–ու անզօրութիւնն է Իսրայէլի դէմ: 1956–ին, Սուէզի ջրանցքին խնդրին օրերուն նախագահ Այզընհաուըր, մէկ հեռագիրը բաւած էր որ Պէն Կուրիոն Սինայէն քաշէ իրենց ուժերը: Այսօր աներեւակայելի է նման բան մը: Աոոր առաջին պատճառը այն է որ ամերիկեան Գոնկրէսը հանրապետական եւ ժողովրդավար թեւերով միշտ վերապահ է Արաբներուն հանդէպ ու ոչ մէկ համակրանք ունի Արաֆաթին: Տարբեր չէ Ծերակոյտին ալ կեցուածքը. եթէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի իր վճռականութեան մասին Արաֆաթ լուրջ փաստեր չտայ, օժանդակութեան գումարը պիտի չփոխանցուի: Կայ նաեւ Գոնկրէսի ընտրութեան պարագան: Տարիէ մը տեղի կ'ունենայ ընտրութիւնը որմէ ետք փոխ–նախագահ Ալ Կոր երկարատեւ ընտրապայքարի պիտի ձեռնարկէ յաջորդելու համար Պ. Գլինթընի: Ուրեմն, ժամանակը չէ ժըլխական տրամադրութիւններ արթնցնելու միլիոնաւոր հրեայ ընտրողներու մօտ:

Արդէն, Գլինթըն Իսրայէլի վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու լուրջ լծակներ ալ չունի: 15–20 տարի առաջ օժանդակութեան գումարները խնդրոյ առարկայ ընել իմաստ մը կ'ունենար: Այսօր՝ ոչ: Երկրին տարեկան արտադրութիւնը 65 միլիառ տոլարի մօտ է. այսինքն՝ աւելի, քան՝ Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Յորդանանի եւ Պաղեստինի ներքին արտադրութիւնը: Աոոր քով շատ կշիռ չի կրնար ունենալ երեք միլիառի ամերիկեան օժանդակութիւնը: Մնաց որ առկէ ԱՄՆ ալ ոչ մէկ շահ կ'ունենան: 1968–էն ի վեր տրուած այդ օժանդակութեան 1,8 միլիառը զինուորական բնոյթի է ու կը յատկացուի ԱՄՆ–էն Իսրայէլի գնելիք զինամթերքին: Բնական է որ ամերիկեան զէնքի արտադրողներ պիտի չյօժարին նման շուկայ մը կորսնցնելու: Մնացեալ 1,2 միլիառն ալ կը ծառայէ ԱՄՆ–էն տարիներ առաջ գնուած զինամթերքին մնացած պարտքը հատուցանելու: Կարճ խօսքով՝ ԱՄՆ զուրկ են իսրայէլեան քաղաքականութեան վրայ ազդեցութիւն ունենալու մեծ միջոցներէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ԱԺՄ–Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Սեպտեմբեր 25–ին Ազգ. Ժողովրդավարական Միութեան կազմակերպած հանրահաւաքին շուրջ երկու հազար հոգիի ներկայութեան խօսք առած են նախագահ Վազգէն Մանուկեան, Դաւիթ Վարդանեան, ինչպէս նաեւ Հրանտ Խաչատրեան, Ալ. Պաղտասարեան եւ Արամ Սարգսեան: Վ. Մանուկեան քննադատելով իշխանութիւնները, ըսած է թէ իրենց նպատակը անոնց հեռացումն է, քանի որ յատկապէս անցեալ տարուան Սեպտեմբերի պատահարներէն ետք ժողովուրդը պիտի չներէ իրեն բաժին հանուած նըւաստացումը: Ան աւելցուցած է թէ Հայրենասիրութեան մասին խօսիլ, բանակին վստահութիւն ունենալ կարելի չէ երբ անոր ղեկավարները քննադատելի ընթացք կ'ունենան: Իրմէ ետք Դ. Վարդանեան ալ շեշտած է որ երբ ներկայի ընկերային պայմաններուն մէջ կը շարունակէ մնալ ժողովուրդին կացութիւնը, կարելի պիտի չըլլայ պահպանել Ղարաբաղի նուաճումները:

Ժողովուրդին ընկերային ծանր վիճակը բարուոքելու նոյն նիւթով ելոյթ ունեցած են Հ. Խաչատրեան, Ալ. Պաղտասարեան եւ Ա. Սարգսեան: Անոնք եւս ըսած են թէ իրենց նպատակն է ժողովրդավար եւ օրինաւոր ճամբաներով վերջ տալ ներկայ իշխանութեան գործունէութեան, որուն համար իրենք հետամուտ են ընկերային արդարութեան համար պայքարող ժողովրդական կազմակերպութեան մը ստեղծումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ հինգ ականախոյզ նաւեր պիտի ծախէ Թուրքիոյ շուրջ 50 միլիոն տոլար արժողութեամբ (300 միլիոն Ֆր.): Պայմանագիրը ստորագրուած է Սեպտ. 24–ին Թուրքիա, Պաշտպանութեան Թուրք նախարարութեան եւ Ֆրանսայի նաւային շինարարութեանց առեւտրական ճիւղին միջեւ: Հինգ նաւերը Սիրուէ տեսակի (500 թոն, 50 մեթր երկայնք) այլեւս մաս չեն կազմեր Ֆրանսայի ծովային ուժին: Պիտի յանձնուին 1998–ին Թուրք ծովային ուժին, նորոգուելէ յետոյ:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ երկրորդ անգամ ըլլալով դատապարտուեցաւ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին կողմէ, Սեպտեմբեր 25–ին, Սթրազպուրկի մէջ, չարչարանքի ծանր հարցի մը կապակցութեամբ: Այդ չարչարանքները կիրարկուած են երիտասարդ քիւրտ կնոջ մը՝ Շիւքրան Այտընի վրայ, 1993 Յունիս 29–ին, երբ ենթական 17 տարեկան էր: Ոստիկաններ եկած են Թասիթ գիւղի (Տէրիքի մօտ, հարաւ – արեւելեան Թուրքիա) իր բնակարանը եւ այն պատրուակով որ ընտանիքով ՓԲՔ–ի անդամներ ընդունած են, տարած են ոստիկանատուն: Հոն աղջնակը, աչքերը կապուած, չարչարանքի ենթարկուած է, բըռնաբարուած՝ ոստիկանի մը կողմէ, պատերկու օր ետք ազատ ձգուած: Ատեանը չափ ծանր վճիռ մը կայացուցած է ու Թուրքիան դատապարտած նաեւ 240 հազար ֆրանքի վնասուց հատուցում մըն ալ վճարելու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տնտեսութեան նախարարը՝ Սթրօս–Գահն մտքերը հանդարտեցնելու համար յայտարարած է (Լիպերասիոնի հարցազրոյց, Սեպտ. 26) որ 35 ժամ աշխատանքը՝ վճարուած 39 ժամ, կարելի միակ մեթոտ չէ: Կը կրկնէ որ այդպիսի բան ալ չէն ըսած, ըսած են միայն՝ աշխատավարձքերը չեն կրնար նըւազիլ: Այս հարցը շատ կը ծեծուի եւ գործատիրութիւնն ալ կը սպառնայ չը–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐ Կ'ԵՐԿԱՐԻ ՄԻՆՉԵՒ Ն.Ք. Գ. ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿ

Թուրք մամուլի ամէնէն տարածուն օրաթերթին՝ «Հիւրրիյէթ»ի Սեպտ. 25–ի թիւին յաւելուածը նուիրուած է կրթական համակարգին մէջ ազգային պատմութեան սխալ, ժամանակավրէպ ներկայացումին: Նեշտը դրուած է այն երեւոյթին վրայ որ յատկապէս Աթաթիւրքեան յեղաշրջումներու պատմութիւնը կ'աւանդուի որպէս թուականներու, դէպքերու շարայարում մը, զուրկ՝ խորքի, մտայնութեան մտահոգութենէն: Կը քննադատուի նաեւ պաշտօնական ընդհանուր մօտեցումը որ ազգային պանծացումի նպատակը կը հետապնդէ, փոխանակ շրջանի մը անցքերը նկատի առնելու, այդ ժամանակին ամբողջական տուեալներով:

Զորս էջնոց յաւելուածը լայն մէջբերումներ ունի 1994–ին նոյն նիւթերով գումարուած գիտաժողովի մը զեկուցումներէն ու շատ լուրջ վերլուծումներ կան ու տեղին դիտողութիւններ: Էջերուն անջատ անկիւններուն մէջ զետեղուած են պաշտօնական զեկոյցներէ, հրահանգներէ հատուածներ, որպէս կատարուած քննադատութեան փաստացի հիմ:

Հետաքրքրական է տեսնել նման անկիւնի մը մէջ, Կրթական նախարարութենէն Անգարայի կուսակալութեան ղըրկուած հրամանագիր մը, նախարարին ըստորագրութեամբ: Գրութիւնը կը կրէ 1983 Մարտ 21 թուականը: Ղրկուած է որպէսզի հարկաւոր «սրբագրութիւններ»ը կատարուին ընդհանուր պատմութեան դպրոցական քարտէսագիրքերուն մէջ:

Առաջարկուած սրբագրութիւնները կը բացատրուին հոն գտնուած անպատեհութիւններով: Կ'ըսուի. «*քարտէսագիրքին քննութիւնը ցոյց տուած է որ անպատեհ է դպրոցներու մէջ անոր գործածութիւնը*». իսկ քանի մը տող անդին կը տրուի սրբագրութեան հրահանգը. «*37–րդ էջի քարտէսին եւ 5–րդ էջի "Ն.Ք. Գ. – Ա. Հազարամեակներուն մերձաւոր արեւելքը" խորագրուած քարտէսէն "Հայաստան", իսկ 12–րդ ու 14–րդ էջերու քարտէսներէն "Արմենիա" անունները պիտի ջնջուին*»:

Դժուար չէ ենթադրել որ «Հայաստան» կամ «Արմենիա» արձանագրութիւնները ջնջել տալու հրահանգով այդ անուններով կոչուած երկիրը աշխարհի երեսէն սրբած ըլլալու գոհունակութեամբ քնացած է նախարարը այդ գիշեր: Անշուշտ առանց անդրադառնալու որ նման մանրուքով մը որքա՛ն մեծ մասնակցութիւն ունեցած է իր ժողովուրդին նոր սերունդը կուրացնելու գործին: Մասնակցութիւն որ ամենայն լրջութեամբ մեղադրուած է, բարեբախտաբար, տասամեակ մը ետք, երբ այդ նախարարը, հաւանօրէն, կը սպասէր ազգանուէր իր գործունէութիւնը գնահատող դափնիներու:

Պատմութիւնը ապագան ճիշդ վարելու անսխալական ուղեցոյց նկատուած է միշտ. այս օրինակով ան կը հանդիսանայ նաեւ անուղղակի, այլ անվրէպ վրիժառու մը որուն այս անգամ չարքաշ մարտիկը եղած է Հայաստանը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30–ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները կանխիկ վըճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յանեխ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած նուիրատուութիւնները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա՛լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն մեծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար– բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Ն Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ ԻՐԱԿԱ՞Ն Է ԼՂՀ-Ի ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը Սեպտեմբեր 12-ի թիւին մէջ «Մոսկովեան լուրեր»էն (Սեպտ. 7 — 14) արտատպած է հետեւեալ հարցազրոյցը որ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի հետ կատարած է Արա Թադեւոսեան:

— Ինչպէ՞ս էք գնահատում ղարաբաղեան բանակի մարտական պատրաստուածութեան աստիճանը:

— *Բանակը դեռեւս հեռու է այնպիսի վիճակից, որն ինձ իտէալական է թւում: Մարտունակութեան մակարդակը երեւում է ռազմադաշտում: Ես կ'առանձնացնէի մեր հսկայական փորձն ու մարտական գործողութիւնների ժամանակ մեր իւրայատուկ տակտիկան:*

— Երկու տարի առաջ Դուք ասացիք, որ սպասում էք պատերազմի վերջնական ռաունդին:

— *Այո, ասել եմ եւ հիմա էլ կարող եմ կրկնել, որ դա լինելու է չորրորդ եւ վերջին ռաունդը: Այսօր Ադրբեջանի առաջարկը ձեռք չի տալիս Ղարաբաղցիներին, իսկ մեր առաջարկը՝ ադրբեջանական կողմին: Գոյութիւն ունի այսպիսի նրբութիւն. մօտաւորապէս մէկ տարի անց Ադրբեջանում կը սկսուեն նախագահական ընտրութիւնները եւ մինչ այդ, իմ կարծիքով, ոչ ոք իր վրայ պատասխանատուութիւն չի վերցնի: Ընտրութիւնները կ'ընթանան 1998-ի Սեպտեմբերին, տարուայ մնացորդը կը գնայ դիրքորոշման կանոնաւորմանը, իսկ յետոյ՝ ձմեռ է:*

Ամէն ինչ, կարծում եմ, կը լուծուի 1999-ի գարնանը: Ադրբեջանը կամ զիջումների կը գնայ, կամ՝ պատերազմ կը սկսի: Այլ ճանապարհ չկայ: Մենք պատրաստւում ենք այդ պատերազմին:

— Պատերազմը կը լուծի՞ հարցը:

— *Այո: Այս անգամ ամէն ինչ կ'որոշուի վերջնականապէս, կամ նրանք՝ մեզ, կամ մենք՝ նրանց: «Մենք նրանց» ասելով, ես ի նկատի չունեմ, որ մենք Բաքուի վրայ կը գնանք: Ուղղակի պէտք կը լինի վերջակէտ դնել: Ռազմական գործողութիւնների ընթացքում քաղաքագէտները պէտք է ստորագրեն այն փաստաթղթերը, որոնց ընդունումն այսօր յաջողութեան չի հասել:*

— Ի՞նչ պայմաններում էք դուք պատրաստ վերադարձնելու գրաւեալ տարածքները:

— *Անիմաստ է տարածքների մասին խօսք բացել այնքան ժամանակ, մինչեւ չպարզուի Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակը: Սա ե՛ւ ժողովրդի, ե՛ւ ղեկավարութեան ամուր կարծիքն է: Այս թեմայով բանակցութիւններ կարելի է վարել միայն այն դէպքում, եթէ Բաքուն մոռանայ Լաչինն ու Քելբաջարը: Մենք պէտք է վստահ լինենք, որ մեր եւ Հայաստանի արանքում սեպ չկայ: Երբ Ադրբեջանը յիշատակում է այդ տարածքները եւ դեռ սուր է ճօճում Շուշիի վրայ, ինձ պարզ է դառնում, որ նա իրականում խնդրի կարգաւորմամբ մտահոգուած չէ:*

— Այսինքն Քելբաջարի շրջանի վերադարձման մասին ընդհանրապէ՞ս խօսք չի գնում:

— *Եթէ նոյնիսկ այսօր մենք ստանանք առանձին պետութեան կարգավիճակ, Քելբաջարի մասին խօսակցութիւնները անիմաստ կը լինեն: Ձնայած ես համոզուած եմ, որ Բաքուն չարունակելու է իր քմահաճոյքները Լաչինի եւ Քելբաջարի հարցում, գերազանց իմանալով, որ Հայերը դրանք ետ չեն տայ: Ադրբեջանը նաեւ մեզ ճնշելու է միջնորդի միջոցով, այսօր Ալիեւը միջազգային ընկերակցութեան խնդրում է կարգաւորմանը սպասել հէնց այս տարի: Ինը տարի է խնդիրը չեն կարողանում լուծել, իսկ հիմա չորս ամսում դա ուզում են անել: Դա աբսուրդ է:*

— Ի դէմս Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Ֆրանսայի, միջնորդները այսօր խանգարո՞ւմ են, թէ օգնում խնդրի կարգաւորմանը:

— *Սկզբունքօրէն ոչ խանգարում են, ոչ էլ՝ օգնում, չնայած Ադրբեջանին որոշակի զիջում են անում, որն սկսել է կոշտ պնդել իրենը: Նրանք անուղղակի օգնում են Բաքուին, բայց եթէ ամբողջութեամբ հասկանան, թէ ինչում է խնդիրը եւ հասկանան, որ ոչ ոք Ղարաբաղը սկուտեղի վրայ չի յանձնի, այն ժամանակ նրանց պէտք կը լինի լաւ մտածել, թէ ուր են գնում: Ձէ՞ որ Ադրբեջանը արդէն կորցրել է եօթը շրջան, վաղը կարող է էլի մի քանիսը կորցնել: Պարզապէս Բաքուն գիտի, որ այսօր Հայերը առաջ չեն շարժուի, եւ շարունակում է իր քմահաճոյքները: Միջնորդների մեծ յաջողութիւնն այն կը լինի որ նրանք կարողանան Ադրբեջանին համոզել ուղիղ բանակցութիւններ վարել ԼՂՀ-ի հետ:*

— Արդեօք ձեզ բաւարարո՞ւմ է կարգաւորման հարցում Հայաստանի դիրքորոշումը: Վերջերս Դուք բաւական կտրուկ յայտարարեցիք, որ իւրաքանչիւր հայ քաղաքական գործիչ իր վերաբերմունքը հիմնախնդրին պէտք է ոչ թէ խօսքով, այլ գործով ցոյց տայ:

— *Մենք կարծում ենք, որ Հայաստանը կամ պէտք է յստակ արտայայտի իր դիրքորոշումը, կամ ընդհանրապէս չարտայայտուի:*

— Հնարաւո՞ր է, որ հակամարտութեանը օտարերկրեայ զինուած միջամտութիւն կը լինի:

— *Այս տարածաշրջանում, բացի մեր շահերից, կայ նաեւ Ռուսաստանի եւ Իրանի շահը, եւ պոնտիական ուժային մեթոդով սցենարը այստեղ հնարաւոր չէ:*

— Ձեր մտքով անցնո՞ւմ է պատերազմի չորրորդ ռաունդում պարտուելու հնարաւորութեան մասին:

— *Զգիտես ինչու, մեր ժողովրդին միշտ վախկոտ են համարել, եւ մենք մի անգամ արդէն ապացուցել ենք հակառակը: Եթէ դու քո առջեւ նպատակ ես դրել եւ վստահ գնում ես մինչեւ վերջ, ապա չես պարտուի, թէկուզ ողջ աշխարհը դա ցանկանայ: 1991-92 թուականներին մենք կորցրինք Ղարաբաղի տարածքի շուրջ կէսը, եւ բոլորը համոզուած էին, որ մենք պարտուել ենք, բայց մենք այդ ամէնը վերականգնեցինք: Մի հաւատացէք այն լուրերին, թէ Ղարաբաղը ծախել են: Զի լինի մի մարդ, որն ստորագրի նման փաստաթուղթ, իսկ եթէ ստորագրի էլ, ապա այդ թուղթը ոչ մի ուժ չի ունենայ:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Նիսի մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21-ին: Ազատութեան պատարագին, որուն երգեցողութեան մասնակցեցան, հաւատարիմ դպրաց դասուն կողքին, Պարսամեան վարժարանէն շուրջ երկու տասնեակ աշակերտներ, կատարուեցաւ յատուկ գոհաբանական աղօթասացութիւն, եւ շրջանիս հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեանն ալ իր քարոզին մէջ վեր առաւ օրուան տօնին նշանակութիւնը:

Իսկ յետ միջօրէին, Պարսամեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ տարեդարձի աշխարհիկ հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարուեցաւ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի զոյգ փառերգներով, յաջորդաբար երգուած՝ դարձեալ Պարսամեանի աշակերտութեան կողմէ, առաջնորդութեամբ Դիւցազն Օհանեանի:

Ապա, օրուան խօսնակ Գասպար Գայաճանեան ընթերցումը ըրաւ Իսի-լէ-Մուլինոյի քաղաքապետ — երեսփոխան եւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Անտրէ Սանթինիի ուղերձին, քաղուածաբար՝ «Յառաջ»ի Սեպտ. 18-ի թիւէն, ու բացատրեց թէ օրուան հանդէսին գերակատարները պիտի ըլլային միայն պատանիներ ու երիտասարդներ, իբր հայութեան ապագայի յոյս:

Նախ բեմ բարձրացաւ Կարօ Մարտիրոսեան եւ կարդաց ֆրանսերէն ճառ մը(1) ընելով պատմականը այն պատահարներուն որոնք նախորդեցին Հայաստանի անկախացումին, ու տուաւ նաեւ մանրամասնութիւնները անկախութեան գործընթացին ու հռչակման: Պարզեց ներկայի դժուարութիւնները, ձեռք բերուած յաջողութիւնները եւ ապագայ հեռանկարները, եւլն.:

Իրեն յաջորդեց Գարոլին Այվազեան, որ այս անգամ հայերէնով(2) բացատրեց կարեւորութիւնը ազատ ու անկախ հայկական պետութեան մը անհրաժեշտութեան, իբր երաշխիք ո՛չ միայն Հայաստանի բնակչութեան, այլեւ աշխարհացրիւ սփիւռքահայութեան գոյատեւման: Յիշեցնելով որ Հայաստան երկրագունտի վրայ գտնուող միակ հայկական պետութիւնն է, մաղթեց որ օր առաջ իրականանայ այն մեծ իտէալը, զոր ամէն Հայ իր սրտին խորը կը պահէ, եւ որ է մէ՛կ ժողովուրդ, մէ՛կ ազգ, մէ՛կ հայրենիք:

Ու կարդաց հատուած մը Վահան Թէքէեանի նոյնիմաստ քերթուածէն, որ կը սկսի սա բառերով.

«Ծնած օրէս մինչեւ այժմ իմ հայրենիք ինձ հետ
Տարի ամէն տեղ, ամէ՛ն, աստղ մը ինչպէս կը տանի...»:

Քանի որ հարցը կը վերաբերէր ազատութեան եւ անկախութեան, Թամար Եվրէն յուզիչ շեշտով արտասանեց Փոլ Էլիւառի նշանաւոր «Լիպէրթէ» քերթուածը: Ծրագրուած էր զուգահեռաբար արտասանել նաեւ Միքայէլ Նալպանտեանի «Ազատութիւն»ը, ցոյց տալու համար որ Էլիւառէ գրեթէ դար մը առաջ, հայ ազատատենչ քերթող մըն ալ համանման գաղափարներ արտայայտած էր Ազատութեան մասին. բայց դժբախտաբար, երիտասարդը որ պիտի արտասանէր, վերջին պահուն հիւանդանալով, բացակայեցաւ:

Վերջին արտասանողն էր Անի Սրապեան, որ ընտրած էր Գէորգ Էմինի «Մենք» ոտանաւորը, որուն մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ ցիրուցան վիճակը հայ ժողովուրդին, որուն մէկ ոտքը հայրենիքի մէջ է, միւս ոտքը աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը, եւլն.:

Հանդէսը փակուեցաւ Անոյշ Մարտիրոսեանի կողմէ մեկնաբանուած երկու գեղեցիկ երգերով՝ Բարսեղ Կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը: Դաշնակով կ'ընկերանար, ինչպէս միշտ, Մարժորի Կոխմա: Անոյշ ունի սոփրանօ լի*րիքի* *նուրբ ձայն եւ քաղցրանոյշ* թէմպր, *ինչ որ գնահատուեցաւ ներկաներուն ստորընդոստ ծափերով:*

Կոկիկ, կարճ եւ ազդու հանդիսութիւն մը, որուն գերակատար պատանիներն ու երիտասարդները ապացուցանեցին թէ իրենք ալ նոյնքան հաղորդակից են համայն հայ ժողովուրդը շահագրգռող հարցերուն, որքան իրենց երէցները:

Հարկ է յիշել թէ, հանդէսին յաջողութեան մէջ կարեւոր բաժին ունեցաւ դերասան-բեմադիր Օշին Կէլլեան, որ սիրայօժար մասնակցեցաւ փորձերուն եւ կրցաւ փոքր ինչ բեմական շեշտ տալ ճառախօսներուն եւ արտասանողներուն:

Տ. Հ.

(1) Խմբագրուած՝ Գասպար Գայաճանեանէ:
(2) Խմբագրուած՝ Տիգրան Հանեանէ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի մէջ, համայնքային նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21-ին տօնախմբուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը: Շուրջ երեք հարիւր հոգի ներկայ եղան հանդիսութեան, Սէն-Ժան եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ: Առաջին կարգին տեղ գրաւած էին Վալանսի քաղաքապետը՝ Փաթրիք Լապոն, Տրոմի երեսփոխան՝ Միշէլ Ռիվասի, Պուր-լէ-Վալանսի քաղաքապետին Ա. կցորդը՝ Ժագ Գոլէթ, Վալանսի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ՝ Նուպար Քէչիչեան եւ Ժոզէֆ Տէմիրճեան: Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան որ հիւրաբար Վալանս կը գտնուէր, եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան իրենց ներկայութեամբ պատուեցին ձեռնարկը:

Բացման խօսքը արտասանեց եւ օրուան յայտագիրը յաջորդաբար ներկայացուց՝ Նինա Մուսայեան:

Հայկական փառերգէն՝ «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ, բանախօսելու հրաւիրուեցաւ Մարսէյլէն՝ Կարօ Յովսէփեան: Իր խօսքը սկսաւ հայերէնով՝ «6 դար առանց անկախութեան. նոյն դարուն մէջ երկու անկախութիւն: Առաջինը՝ ամբողջ Արեւմտահայաստանը կորսնցնելէ յետոյ, երկրորդը՝ 70 տարիներու անհարազատ մենատիրական վարչակարգէ մը դուրս գալով: Երկուքն ալ կերտուած՝ գոյապայքարով. Մայիս 28-ը Սարդարապատով, Սեպտեմբեր 21-ը՝ Արցախով: Երկու թուականներ որոնք կը փաստեն հայ ժողովուրդի պատմութեան շարունակականութիւնը, որոնք կը կամրջեն Հայը սերունդէ սերունդ եւ որոնք մշտական կոչեր են՝ պետութեան կերտումի գաղափարին, ինքնութեան գոյապայքարին, ազգային արժանապատուութեան»: *Ապա, ցոյց տուաւ թէ ինչպէս վեց տարիէ ի վեր հակառակ երկրին աշխարհագրական դիրքին, ուժանիւթի ճգնաժամին, տնտեսական դժուարութիւններուն, ընկերային ծանր պայմաններուն եւ այլ ժխտականներուն կարելի եղաւ երկիր պահել, փոփոխութիւններ բերել, զարգացման ընթացք մը տալ որուն արդիւնքները բաւարար դառնալու համար դեռ կը կարօտին աշխատանքի եւ զոհողութիւններու: Կարօ Յովսէփեան իր խօսք աւարտին ըսաւ՝* «Նորանկախ պետութեան տօնն է: Պէտք չէ փնտռել դափնեկիրներ: Դափնեկիրը ժողովուրդն է որ համբերութեամբ կը տոկայ, քաջութեամբ կը դիմագրաւէ ամէն դժուարութիւն յուսալով թէ վաղը ուրիշ օր մը պիտի ըլլայ: Հայրենիքի զարգացումը, պաշտպանութիւնը, ճառագայթումը պէտք է ըլլայ բոլորին ճիգերուն արգասիքը»: *Ֆրանսերէնով կարճ ներածականէ մը յետոյ, աւելի շեշտը դրաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վրայ, որուն կը մերժուի, ըսաւ, ինքնորոշման իրաւունքը, իրաւունք մը որ ճանչցուած է միջազգային գետնի վրայ եւ սակայն որուն կը հակադրեն տարածքային ամբողջականութիւնը, սահմաններու անփոփոխելիութիւնը, ինչ որ անտանելի եւ անընդունելի հակասութիւն մըն է: Կարօ Յովսէփեան աւելցուց՝* «ԼՂՀ-ին կը մերժուի այն ինչ որ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ շնորհեցին Սերպերուն, Պոսնիոյ, Խրուաթներուն, ինչպէս նաեւ Սլովենիոյ, Սլովա-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սքարպորոյի «Վահէ Թընկըր» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին տեղի ունեցած է Զարենցի 100-ամեակին նուիրուած ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Թէքէեան մշակութային միութեան: Բացումը կատարած է ատենապետ Հէրրի Ամբակումեան, որ նախ ներկաներէն խնդրած է մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել Ֆրունզէ Դովլաթեանի յիշատակը: Ապա, ՌԱԿ-ի ատենապետը՝ Ալեքսան Պալթայեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Կարլէն Դալլաքեան տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Կ. Դալլաքեան ներկայացուցած է Զարենցի կեանքն ու գրական վաստակը, որմէ յետոյ Սունդուկեան թատրոնի դերասան Ազատ Գասպարեան արտասանած է Զարենցի քերթուածներէն յատկանշական կտորներ:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ եկեղեցիներուն մէջ, մասնաւոր հանդիսութեամբ նշուած է Ս. Խաչի տօնը: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13-էն իսկ, կատարուած են բոլոր արարողութիւնները նախագահութեամբ Շահան Արք.-ի: Կիրակի օրուան պատարագին յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ: Սեղանօրհնութենէն ետք, Պէյօղլուի եկեղեցեաց գլխաւոր Վաղարշակ Սրկ. Ջիլեան բացումը կատարած է եւ բացատրած եկեղեցւոյ եւ դպրոցին դերը մեր հանրային կեանքին մէջ: Թաղային խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է ատենադպիր՝ Արէտ Կիւլթաչեան, ապա Ներսէսեան-Երմոնեան վարժարանի տնօրէնուհին՝ տիկին Թագուհի Հալաճեան ընդարձակ տեղեկագրով մը բացատրութիւններ տուած է իր դպրոցին մասին: Պ. Նալպանտեան դիմած է ազգայիններուն որոնք լիազումար նուէրներով փակած են դպրոցին պիւտճէն: Գեղարուեստական բաժնի մը աւարտին, Շահան Արք. արտասանած է փակման խօսքը, գնահատելով Թաղային խորհուրդի անդամներուն տարած աշխատանքը:

* * *

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր տաճարին մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին, Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Ս. Ներսէս ընծայարանի շրջանաւարտներէն՝ ակադեմական մը՝ Միքայէլ Սրկ. Ֆինտիքեանը: Նորընծան վերանուանուեցաւ Դանիէլ: Ան վերջերս պաշտպանած էր «Արեւելեան եկեղեցագիտական ուսմանց» տոքթորայի իր թէզը Հռոմի պապական արեւելեան Հիմնարկին մէջ: Յաւարտ արարողութեան ճաշ մը տրուած է:

...ֆիոյ եւ Ջելո Հանրապետութեան: Քարիւղը ծանր կը կշռէ, անկասկած»:

Բանախօսութենէն յետոյ, բեմը, աւելի ճիշդ եկեղեցւոյ դասը գրաւեց Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը որ տուաւ համերգ մը, երկու մասերով: Խաչիկ Երմազեան՝ խումբին ղեկավարը, նախ ընտրած էր Մ. Եկմալեանէն «Ո՛վ Հայոց աշխարհ» եւ «Տէր կեցո» ու Կոմիտասէն «Երազ», «Եար ջան արի», «Էսօր Ուրբաթ է» եւ «Հորովէլ», այս վերջինը մեկնաբանութեամբ Անդրանիկ Մինասեանի որ ջերմօրէն արժանացաւ երկար ծափահարութիւններու: «Հայրենիքիս հետ» (Ա. Յարութիւնեան), «Երգ բարեկամութեան» (Կէօզէլեան) եւ «Հայրենիքի կենացը» (Ա. Պարթեւեան) ամբողջացուցին առաջին բաժինը: Կարճ դադարէ մը յետոյ, երգչախումբը շարունակեց իր ելոյթը նախ Վերտիի «Նապուքօ»յով ապա դարձեալ Կոմիտասէն՝ «Իմ պէչեր լուսնակ պէչեր» եւ «Անտունի երթամ»ով, «Մոր սիրտը» (Ա. Պարթեւեան), «Հովիւին երգը» (Խ. Աւետիսեան), «Շուշօ» (Բ. Կանաչեան), երգուեցան յաջող կերպով: Երկու վերջին կտորները՝ «Երեւան էրեբունի» (Է. Յովհաննիսեան) եւ «Ազգ փառապանծ» (Ա. Բաբաջանեան) խանդավառեցին ներկաները որոնք ոտքի երկարօրէն ծափահարեցին երգչախումբը, իր ղեկավարը եւ՝ ընկերացող դաշնակահարուհին՝ Ժիւլիէթ Երմազեանը:

Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի համերգը գտաւ յաջողութիւն: Խաչիկ Երմազեան 1997 տարիով կը բոլորէ իր երգչախումբին 20-ամեակը, պատկառելի վաստակով մը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեանի «Պահպանիչ»ով եւ երգչախումբին եւ ժողովուրդին կողմէ երգուած «Հայր Մեր»ով:

Այս հաւաքական ձեռնարկով, Վալանսի հայ գաղութի կազմակերպութիւնները, առանց վերապահութեան, ցոյց տուին որ Ապրիլ 24-էն յետոյ նաեւ կարելի է համախմբութեան շղթայ մը կազմել եւ նշել մեր ժամանակակից պատմութեան ամրակուռ հիմնաքարերէն՝ Սեպտեմբեր 21-ը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՊԻԿԸ ՎՇՏԱՑՆՈՂՆԵՐԸ

1871-ին երբ Տարուին վերջակէտը կը դնէր մարդ-արարածին յայտնութեան մասին իր ծանօթ տեսութեան, նոյն ատեն վախ կը յայտնէր թէ շատերու հաճոյքին պիտի չպատճառէր ան, քանի որ կ'ըսէր թէ մարդը սերած է ոչ նոյնքան զարգացած սեռէ մը: Արդարեւ, անոր տեսութենէն դար մը ետքն ալ դժգոհութիւնը կ'արդարացուի ամենայն ուժգնութեամբ: Ի՞նչպէս կարելի է որ մարդն ու կապիկը եղբայր ըլլան: Խորհիլն իսկ աւելորդ է որ բնութիւնը մարդը ստեղծած է գլխուածով. ոչ՝ նախապէս մշակուած ծրագրով մը: Անընդունելի է Արարիչին վերագրուած նման անզօրութիւն:

ԱՄՆ-ու մէջ ուր ամէնէն զանգուածային մերժումին առարկայ կ'ըլլայ Տարուինի տեսութիւնը, աշխուժօրէն կը գործէ ստեղծագործեաններու կեդրոնը: Հոն պատրաստուած մասնագէտներու էջեր կը հրատարակուին 150 հազար տպաքանակով լուրջ թերթերու մէջ: Ստեղծագործեանները բողոքականներ են որոնք տառացի կերպով կը կարդան Աստուածաշունչը եւ կը ջանան գիտական փաստերով հիմնաւորել հոն ըսուածները: Իրենց տեսակէտը պարզ է. Աստուած ստեղծած է տիեզերքը, շուրջ 10 հազար տարի առաջ, 24 ժամնոց վեց օրուան ընթացքին: Անոնք ամէն բան կ'ընեն եղափոխութեան թէզին պաշտպանները լռութեան մատնելու համար, քանի որ անոնց հետքերով մարդ օրէ օր կը հեռանայ հաւատքէն ու կը կորսնցնէ բարոյական իր արժէքները:

Ստեղծագործեաններու Սան-Տիէկոյի կեդրոնին տնօրէնը կ'ըսէ թէ մեծ փափաք ունին տեսնելու որ գիտութիւնը կը վերադառնայ իր ճշմարիտ դերին: Ատիկա Աստուծոյ փառաբանումն է: Հիմնարկին նպատակն է պատրաստել ուժեր, հետազօտութիւններու եւ դասաւանդութեան համար ու անոնց միջոցով ամրացնել հաւատքը:

Այդ հիմնարկը 27 տարի առաջ հիմնուած է Հանրի Մորիսի կողմէ որ այսօր 78 տարեկան է եւ հակառակ ղեկավարութիւնը տղուն յանձնած ըլլալուն, միշտ ներկայ կ'ըլլայ: Իր հատորներուն ամէնէն ծանօթն է «Աստուածաշունչը պատասխան ունի»ն ուր կը պատասխանէ բոլոր անբացատրելիներուն. Ե՞րբ ապրած էր Ադամ, ի՞նչպէս բոլոր կենդանիները կրցան մտնել Նոյեան տապանը, քրիստոնեայ մը ի՞նչպէս պէտք է անցընէ իր ազատ ժամերը, եւլն.: Տարին շուրջ 30 հազար այցելու կ'ունենայ հիմնարկը: Այցին աւարտին անոնք կը գտնեն անկիւն մը ուր քով քովի ներկայացուած են բարի գիտունները՝ Նեւտոն, Փասքալ, Փասթէօր, Լիննէ, Ֆարատէյ եւ միւսները՝ Տարուին, Մարքս, Ֆրօյտ, Հիթլէր եւ Ռոքֆէլլէր:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՂԹԻՏ

•

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ Է

Ասում են՝ ՀՀՇ-ի նախագահի պաշտօնը ստանձնելուց յետոյ արձակագիր Վ. Սիրադեղեանը սկսել է աշխատել նոր՝ «Արա տղակալ եւ Շամիրամ» գրքի վրայ:

* * *

ԲՈԼՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ ՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ԱԹԷՆՔ

Ապակենտրոն՝ Դաշնակցութեան կենտրոնը յայտնաբերելուն ուղղուած պեղումներին մասնակցելու համար Աթէնք ժամանեց նախ Ռոպէր Քոչարեանը, իսկ այնուհետեւ՝ նաեւ Վազգէն Մանուկեանը: Հնագէտ Վահան Յովհաննիսեանը յայտնի պատճառներով առայժմ պեղումներին մասնակցել չի կարող:

* * *

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՈՒՄ Է

Անհասկանալի է, թէ ինչո՞ւ են մեր հայրենակիցները Գերմանիա մեկնում: Չէ՞ որ այնտեղ գործազուրկ են 6 միլիոն, իսկ մեզ մօտ՝ ընդամէնը 2 միլիոն մարդ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ
Պաշտօնաթերթ
Հայ կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Թիւ 5-8, Մայիս-Օգոստոս 1997

Պէյրութ, Լիբանան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

— Հրամմեր էք...

— Առաջուց չըսէ՞ր ուրեմն, գոչեց Մարգար էֆէնտի գոհունակութեամբ, հիմա խնդիրը դիւրացաւ:

— Միսիս Գարեգինը կը ճանչնա՞ք ուրեմն:

— Չէ՛, զինքը ճանչնալու պէտք չունիմ, պատասխանեց Մարգար էֆէնտի արհամարհոտ ձեւով մը, բայց Սարիկեան էֆէնտիին մտերիմ բարեկամս է, միասին գործ ալ ունինք, մէկ խօսքս կը բաւէ որպէսզի այդ Գարեգինին ականջէն քիչ մը քաշէ:

— Այդ տարբեր բան, ըսաւ Մանուկ աղա, միայն թէ Միսիս Գարեգինը քիչ մը տարօրինակ երիտասարդ է, ամէն խնդրի մէջ սկզբունքով կը վարուի եւ շատ դիւրաւ տեղի չի տար, մանաւանդ որ արժանապատուութեան զգացումն ալ շատ զօրաւոր է իր մէջ... ուղղամիտ եւ պարկեշտ անձ մըն է, այս խնդրին մէջ թէեւ իրեն համակարծիք չեմ, բայց շիտակը խօսելու համար շատ կը յարգեմ զինքը, որովհետեւ վստահ եմ որ ամէն խնդրի մէջ անկեղծ համոզումով կը վարուի:

Հակառակորդի մը — մանաւանդ դիրքով ու նիւթական կարողութեամբ իրմէ շատ ստորին հակառակորդի մը — տրուած այս գովեստները անհաճոյ թուեցան Մարգար էֆէնտիին որ յայտնի սրտնեղութեամբ պատասխանեց.

— Կը տեսնենք թէ այդ անկեղծ համոզումները քանի փարա կ'արժեն... գալով Ռաֆիկ աղային՝ ինծի բարեւ ըրէ՝ եւ ըսէ որ իր բռնած ընթացքը շատ տարօրինակ կը գտնեմ... երբոր Միհրանիկ էֆէնտիին հետ եկանք Խորհրդարանը եղածին դէմ բողոքելու, մեզի համակարծիք երեւցաւ եւ ինքն ալ քեզի հետ խոստացաւ հետեւեալ առտու ժամկոչը ճամբել:

— Ռաֆիկ աղան թոհաֆ մարդ մըն է, պատասխանեց Թաղականը, մէկու մը հետ աւրուիլ չուզեր, անոր համար այս տեսակ խնդիրներու մէջ որոշ դիրք մը չի բռներ:

— Բայց այդ ընթացքով թէ՛ զիս եւ թէ Պօղոս էֆէնտին դժգոհ կը ձգէ:

— Իրաւունք ունիք:

— Մինչդեռ եթէ երկուքէս մէկուն կողմը բռնէ՝ գոնէ անոր բարեկամութիւնը կը շահի:

— Շատ իրաւացի է ձեր դիտողութիւնը:

— Ու եթէ ինք քիչ մը խելք ունի՝ պէտք է որ իմ կողմս բռնէ, որովհետեւ իմ բարեկամութիւնս աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ իրեն քան թէ Պօղոս էֆէնտիինը:

— Շատ շիտակ է:

— Ասոնք իրեն հասկցուր, Ռաֆիկ աղա կարծեմ ոսկերիչ է:

— Այո, պատասխանեց Մանուկ աղա:

— Կարողութիւն ունի՞...

— Մեծ բան մը չէ, օրէ կը վաստկի, օրէ կ'ուտէ:

— Ապրանք չունի՞...

— Չէ՛, բայց պէտք եղած ատեն ինչ ապրանք որ պէտք ըլլայ կը գտնէ:

— Այսինքն միջնորդութի՞ւն կ'ընէ:

— Այո՛, իր քովը գտնուած քարերը ոչինչ բաներ են: Բայց Մարգար էֆէնտի, ինչո՞ւ այդչափ կը հետաքրքրուիս այդ բաներով, արդեօք բանի մը պէ՞տք ունիք...

— Այո՛, կը փափաքէի կնոջս համար մատանի մը առնել, սանկ շնորհքով բան մը... Ռաֆիկ աղային վրայ կարելի՞ է վստահիլ:

— Կատարելապէս, գործի մէջ շատ պարկեշտ է ու երբեք իր յաճախորդները չի խաբեր:

— Ուրեմն եթէ քեզի ձանձրութիւն չըլլար, անգամ մը զինք հոս ղրկէ... բայց նախ ըսածներս չմոռնաս իրեն կրկնելու:

— Գլխուս վրայ:

Տեսակցութիւնը այլեւս վերջացած էր եւ Մանուկ աղա մեկնեցաւ Մարգար էֆէնտիին քովէն:

Վաճառականը որ զուտ կնոջական խնդիր մը նկատած էր Վարդան աղբօր պարագան եւ մեծ կարեւորութիւն մը չէր տուած անոր ու տեսակ մը չկամութեամբ միջամտած էր, հիմա ընդհակառակն բոլոր հոգիովը փարած էր այս գործին, որ զուտ արժանապատուութեան խնդիր մը դարձած էր իրեն համար:

— Ժամկոչ մը չկրնամ ճամբել հա՛, կը խորհէր ինքնիրեն, ե՛ս, Մարգար էֆէնտի Սասունեան, ասկէ աւելի մեծ պզտիկութիւն, ասկէ աւելի նախատինք մի՞թէ կրնա՞յ ըլլալ... եթէ պէտք ըլլայ, հազար ոսկի պիտի ծախսեմ՝ այդ ժամկոչը պիտի չթողում:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յուզէր Մարգար էֆէնտին՝ սա պարագան էր որ խնդիրը աներեւակայելի համեմատութիւն մը առած էր Թաղին մէջ, օրուան հարցը դարձած էր եւ ամէն մարդ հետաքրքիր կը սպասէր տեսնելու համար թէ այս պայքարին մէջէն ո՞վ յաղթական պիտի ելլէր: Պարտուողը յայտնի էր որ իր ամբողջ համբաւը, պատիւն ու ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնէր Թաղին մէջ:

Մարգար էֆէնտի բոլոր ատոնք մտքին առջեւ բերաւ, կշռեց, դատեց եւ որոշեց վճռականօրէն նետուիլ կռուին մէջ:

Միայն թէ խոհեմ ու գրական մարդ՝ ուզեց իր կողմը ունենալ յաղթութեան բոլոր միջոցները: Մանուկ աղայի հետ տեսակցած ատեն տեսանք թէ ի՛նչ միջոցներ կը խորհէր Ռաֆիկ աղան իր կողմը շահելու եւ Միսիս Գարեգինը չէզոքացնելու համար: Բայց այսքանը բաւական չէր: Դեռ ձեռք առնելիք միջոցներ կային:

— Արդեօք ուղղակի Պատրիարքին երթա՞մ, մտածեց, եւ պահանջեմ որ ժամկոչը ճամբուի, բայց Պատրիարքը եթէ առարկէ որ ինք չի կրնար ատանկ խնդրի մը միջամտել, ես պզտիկ կը մնամ պարապ տեղը:

(Շար. 15)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր անմոռանալի զաւկին՝ Հայկ Պապ-եանի մահուան 34-րդ տարելիցին ի յի-շատակ, Տիկին Ա. Պապեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

մասնակցիլ Հոկտ. 10-ի ժողովին աշխա-տանքի մասին, եթէ այդ կէտը օրակա-նախապայման մնայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ կեդրոնը, Ադրիականի վր-րայ, Ափէննեաններու շրջանը երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, Սեպտ. 26-ին, Ռիխ-թէրի աստիճանաչափին վրայ: Ցնցու-մը մինչեւ Հռոմ զգալի եղած է: 3 մեռ-եալ եւ 20 վիրաւորներ կան, բայց, բա-ւական խուճապ ստեղծուած է:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ կը շարունակէ տապա-լել կարգալ բոլորին, սկսելով Միաց-եալ — Նահանգներէն: Սեպտ. 25-ին ալ յայտարարեց որ 300 նոր բնակարաններ պիտի շինուին Էֆրաթ, Այսրյորդանան, Բեթղեհէմի մօտ, այսինքն արաբական շրջանը, նոր գրգռութիւններ պատճառե-լով: Ուաշինկթըն հակազդած է յայ-տարարելով թէ տիկին Օլպրայթ կը գտնէ որ այդ ծրագիրները խոտոր կը հա-մեմատին այն մթնոլորտին հետ որ ան-հրաժեշտ է բանակցութիւնները վերսկսե-լու համար: Կը հաստատուի որ տիկին Օլպրայթի Իսրայէլ այցելութիւնը եւ թե-լադրութիւնները ոչ մէկ բանի ծառայած են, ինչ որ անակնկալ մըն ալ պէտք չէ ըլլայ Միացեալ-Նահանգներուն համար:

ՓԱՐԻԶ - ՏԷՆՔԵՐՔ ԹԷ - ԺԷ - ՎԷ ճե-պընթացը գիծէն ելաւ Սեպտեմբեր 25-ին, Պերկի մօտ: Ուղեւորը բաւական ծանրօրէն վիրաւորուած է, կան 10 վի-րաւորներ ալ ճամբորդներուն մէջ, բայց թեթեւ:

ԹՈՍՔԱՆԱՅԻ Գամիլիանօ գիւղը Ապ-րիլէն ի վեր քնախտէ բռնուած է եւ ոչ մէկ բացատրութիւն կը գտնուի: Գիւղը խորդենիի և այլ ծաղիկի պարտէզներ ու-նի: Արդէն ինը հոգի վարակուած է: Ենթական յանկարծ խոր քունի մէջ կ'իյ-նայ, մօտ 15-16 ժամ առանց երազի, ա-պա ախրութեամբ կը համակուի:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

** Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վա-րագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օր-ուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատա-րագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:
Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հան-գուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յի-շատակին:
Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:
Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ:
Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայու-թիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վե-րաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4-ին: Դասաւանդու-թիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրե-րը, ժամը 14-էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝
13, rue du Perche, Paris 3ème
5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:
Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 թիւին:

LYON

Rentrée scolaire
de l'Ecole hebdomadaire
HAïGAZIAN
aura lieu :
MERCREDI 1er OCTOBRE à 9h
40, rue D'Arménie — 69003 Lyon
Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16h. Possibilité de cantine sur place et éventullement un ramassage scolaire par quartier à la charge des familles. Le regroupement par quartier permettra une réduction du coût pour les familles.
Renseignements et inscriptions :
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ »

Միօրեայ Հայ Վարժարան
Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մար-սէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսում-նական տարուան մեր դպրոցի դասըն-թացքները կը վերսկսին
Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ ար-ձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. — 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հա-յերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտ. 1-ին:
Արձանագրութիւնները պիտի կատար-ուին նոյն օրը, ժամը 14-էն սկսեալ:
Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դի-մել դպրոց. —
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

[illegible]

ՓԱՓԱԶ-ի
գործերը կը ցուցադրուին «Արդիական Արուեստի Մեծ Շուկան» (Foyer de l'Arche de la Défense, stand 177) մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւ-ղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպ-տեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդր-ուի ներկայ գտնուիլ:

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino
Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et ARAX
Vente des billets : 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

le Centre Culturel
SAINT MESROB
●
EXPOSITION DES OEUVRES DE
Haroutioun **YEKMALIAN**
PAYSAGES URBAINS
(Technique mixte: aquarelle
et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre
à 18 heures 30.
Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre:
de 15h à 20h.
Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ-ի
ժամանակակից երեք թատերակներ

● Ուրիշի համար

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

● Ճամբուն վրայ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16-ին
Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոն
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

● Եսի Մարդը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Տունը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien

pour les enfants francophones de 8 à 13 ans
les Mercredi matin de 9h à 12h
L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.
En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.
Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30
Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.
L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*
Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau
par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS
par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.
le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 20h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MARDI 30 SEPTEMBRE 1997
LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.212 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.212

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍ-ն (Իսլամական Զինեալ Խումբ) առանձնեց Ալժերիոյ վերջին ջարդերու պատասխանատուութիւնը գեկոյցով մը զոր ստացած է Լոնտոնի արաբագիր Ալ Հայաթ թերթը: ԺԻՍ-ն կ՚արդարացնէ իր սպանդները եւ հաստ արիւնը արդիւնաւէտ անհաւատ կը նկատէ բռնատէրերը (Ալժերիոյ իշխանութիւնները), նաեւ անոնց կողմնակիցները եւ այդ պատճառաւ կը հաստատէ բռնատէրերու կողմնակիցները գիւղերու եւ անապատներու մէջ, կը քանդէ անոնց դաշտերը: Աշխարհ պէտք է գիտնայ, կ՚ըսէ ԺԻՍ-ն, որ այս բոլոր սպանդները, ջարդերը, հրդեհները, բռնկչութիւններու տեղահանութիւնները մատաղ մըն են Աստուծոյ եւ կ՚ազդարարէ որ ոչ երկխօսութիւն, ոչ հրադադար, ոչ ալ հաշտութիւն կարելի է նախատեսել: Միաժամանակ կը սպառնայ Ֆրանսայի.— «Ֆրանսայի կ՚ուղղենք մեր խօսքը եւ կ՚ըսենք իրեն՝ չենք մոռցած եւ պիտի չմոռնանք օգնութիւնը զոր կու տաք անհաւատներուն եւ պիտի չտկարանանք ձեզի դէմ մղած մեր պայքարին մէջ»: Ֆրանսան գլխաւոր թիրախն է իր բերած զօրակցութեան համար Ալժերիոյ իշխանութեան: ԺԻՍ-ն խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ նաեւ ՄԱԿ-ը՝ «ղեկավարուած անիծեալ Հրեաներու, Ամերիկայի և իր անզօր գինակիցներուն կողմէ»:

ՇԻՐԱՔ Փարիզ վերադարձաւ Ռուսաստան կատարած իր եռօրեայ այցելութենէն, զոր վերջացուց Ս. Պետերբուրգով, ուր խօսեցաւ համալսարանականներու առջեւ: Ֆրանսայի նախագահը երանի տուաւ 20-ամեայ ռուս երիտասարդներուն որոնք բախտն ունին նոր ժողովրդավարութիւն մը պատրաստելու, անցեալէն ազատ: Ելցին առաջին կարգի արժանիքի շքանշանով պարգեւատրեց Շիրաքը, շքանշան մը որ ցարդ միայն Ելցինի շնորհուած էր:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ մէջ, հրդեհները աւեր գործած են եւ աւելի քան տասը հազար հրշէջները չէին կրցած մարել մինչեւ Սեպտ. 29: Ապականութիւնը եւ մշուշը որ տարածուած է ամբողջ շրջանին վրայ պատճառ եղան նաեւ որ էրպիւս Ա-300 մը ջախջախուի Սումաթրայի հիւսիսը 234 հոգիով: Ոչ մէկը փրկուած է: Հրդեհները տարածուած են 900 հազար հեկտար անտառներու վրայ, ինչ որ կը համապատասխանէ 15 ֆրանսական նահանգներու: Թռչունները կը մեռնին, մինչ բազմաթիւ են անոնք որոնք կը գանգատին շնչահեղձութենէ: Այս աղէտներուն վրայ աւելցաւ նաեւ երկրաշարժ մը, Սեպտ. 28-ին, վեց աստիճանով Ռիխթէրի (9) վրայ, որու հետեւանքով առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 17 մեռեալ կար եւ 300 վիրաւորներ:

35 ժամերու հարցը որոշ պառակտում մը ստեղծած է ֆրանսական կառավարութեան ծոցը ուր դէմ առ դէմ են Մարթին Օպրի եւ Ստրօս-Քահն: Առաջինը ժամ առաջ կ՚ուզէ որ կիրարկուի այդ դրութիւնը (35 ժամ վճարուած՝ 39), մինչ Տնտեսութեան եւ Պիւտճէի նախարարը դէմ է անմիջական օրէնքի մը եւ չուզեր աճապարել: Կը կրկնէ որ ընտրապայքարին ատեն նման խոստում չէ եղած այլ ըսուած է՝ 35 ժամ առանց աշխատավարձքի նուազման (ինչ որ նոյն բանը ըսել է): Ժոսփէն պէտք է իրաւարարի դեր խաղայ, ինք որ հակատնտեսական որակած էր նման օրէնք մը: Մարթին Օպրի կը պնդէ որ անմիջապէս որդեգրուի օրէնքը (լուա-գատրը օրէնք մըն է որ կը ճշդէ բարենորոգման մը ընդհանուր գիծերն ու սկզբունքները եւ գործադրութեան մանրամասնութիւնները կը թողու կարգադիր իշխանութեան):

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԻ թեկնածուն է (թէեւ այդ պիտակին տակ չներկայացաւ) Ժեռար Ֆրէօլէ որ ընդհանուր խորհրդական ընտրուեցաւ Միւլհուզ – Հիւսիսի գաւառին, Սեպտեմբեր 28-ին, ընդդէմ ընկերվարական թեկնածուին որ քաղաքին երեսփոխան-քաղաքապետն է: Ձայներու 53,6%-ով Ֆրէօլէ հանգիստ մեծամասնութիւն մը ապահովեց: Նոյն օրը տեղի կ՚ունենար Ազգ. Ճակատի «Կապոյտ – Սպիտակ – Կարմիր» տարեկան դաշտահանդէսը, ուր Լը Փէն ճառեց նոր ընդդիմութիւնը եւ քաղաքագէտներուն երեսին նետեց Վիքթոր Հիւկոյի խօսք 1849-ին՝ «Անէութիւնն էք որ կը սպասէ քաոսին»:

ՍԻՏԻ ՊԷԼ ԱՊԷՍԻ շրջանը (Ալժերիա) 30 հոգի եւս մորթուած են, որոնց մէջ 11 ուսուցչուհիներ իրենց աշակերտներուն աչքին առջեւ: Լուրը հաղորդած է Լը Մաթէն օրաթերթը Սեպտեմբեր 29-ին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԻՏԱԼԻԱ պատահած երկրաշարժը աւելի ծանր հետեւանքներ ունեցաւ քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը, առաջին ցնցումէն (Սեպտ. 26, ժամը 2.33) ետք: Ինը ժամ յետոյ երկրորդ ցնցում մը, աւելի զօրաւոր (5,8 Ռիխթէրի վրայ) բաւական աւեր պիտի գործէր Ասիզէ ուր Ս. Ֆրանսուա մայր տաճարը մեծ վնասներ կը կրէր: Ջիմապուէի խաչկրութիւնը կտոր-կտոր կ՚ըլլար, մինչ Ճիոթթոյի 28 որմնանկարներն ալ լուրջ վնասներ կը կրէին: Անոնք, իրագործուած 1290-էն 95, իտալական նըկարչութեան գագաթներէն կը նկատուին: Մեռեալներու թիւն ալ 11 էր եւ 150 վիրաւորներ կային:

ԵԼՑԻՆ ստորագրեց, Սեպտեմբեր 26-ին, վէճի նիւթ դարձած օրէնք մը կրօնքներու վերաբերեալ եւ որուն առաջին տարբերակին իր վէթօն դրած էր: Օրէնքը ծխակատարութեան ազատութիւն կը հռչակէ բոլոր կրօնքներուն համար, բայց կ՚արգիլէ մարդորսութիւնը անոնց համար որ նոր արմատ ձգած են (15 տարիէ ի վեր): Վատիկան հակազդեց ցաւ յայտնելով օրէնքին վաւերացման համար: Գլխաւոր թիրախն է կաթողիկէ Եկեղեցին:

ՊՈԼՈՆԻԱՅԻ (Իտալիա) մէջ, Պապը ներկայ եղաւ համերգի մը ուր իտալացի արուեստագէտներու կողքին, կ՚երգէր Պոպ Տիլան, ինչ որ վէճի ալ նիւթ եղած էր քանի արուեստագէտը ծագումով հրեայ է: Համերգը կը տրուէր հաղորդութեան համագումարին առթիւ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ Սպայակոյտը բողոք ներկայացուցած է նախկին վարչապետ՝ Թանսու Չիլլէրի դէմ, բանակը նախատած ըլլալուն համար: Սեպտեմբեր 24-ին, տիկին Չիլլէր հեգնանքով արտայայտուած է Երմազի մասին, զայն ամբաստանելով որ «անպատուութիւնն ունեցած է տասնապետ մը ըլլալու»: Միւս կողմէ, քանի մը ոստիկաններ վիրաւորուած են Պոնիա, իսլամապաշտներու հետ բախումներու ընթացքին: Անոնք ցոյց կ՚ընէին կրօնական ուսման երկրորդական դպրոցներու փակման դէմ:

ՍԵԿԷՆ ապահովութիւն տուաւ որ միտք չունի Հանրապետութեան նախագահին դէմ ցուելու եթէ 2002-ին ան որոշէ կրկին ներկայանալ նախագահական ընտրութեան:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐԸ մէկ տարուան մէջ 300 հազար ընթերցող կորսնցուցած են, ինչ որ շատ ծանրակշիռ երեւոյթ մըն է, արդէն տագնապ ապրող ամէնօրեայ մամուլին համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 27/29)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին, կառավարութեան ընդունելութիւններու Տան մէջ տեղացի եւ արտասահմանեան մամուլի աւելի քան հարիւր ներկայացուցիչներու մօտ երկու ժամուան ասուլիս մը տուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը: Ան պատասխանելով հարցումներու, շօշափած է Ղարաբաղի, Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի հետ յարաբերութիւններու, ընկերային հարցերու մարզերը:

Զմխտելով Երեւանի եւ Ստեփանակերտի միջեւ տարակարծութիւններու գոյութիւնը, Լ. Տէր-Պետրոսեան բացատրած է թէ անոնք չեն վերաբերիր Ղարաբաղի ճակատագրին առընչուող տեսակէտին, այլ կարգաւորման ընթացքին, կամ լուծումի մեթոտաբանութեան: Այսուհանդերձ, ան ըսած է թէ հակամարտութեան տարիներուն ունենալով հանդերձ տարակարծութիւններ, լարուած պահեր, միշտ կարելի եղած է համագործակցիլ եւ ընդհանուր եզրեր գտնել:

Նախագահը ըսած է թէ խնդրին կարգաւորման համար ամէնէն յարմարը կը նկատէ աստիճանաւոր ընթացք մը եւ ոչ բոլոր հարցերուն նոյն հանգրուանին լուծումը: Ան չեշտելով որ միջազգային հանրութիւնը աւելի երկար ատեն պիտի չհանդուրժէ ներկայի վիճակին, տուած է փոխադարձ զիջումներու իր տեսակէտը. նախ՝ նահանջ ազրպէյճանական հրապարակէն որոնք չէգրաւուած են Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակին կողմէ, ապա գաղթականներու վերադարձը, միջազգային հաշտարար ուժերու շրջանփոխադրութիւնը, չէզոք գօտիի մը ստեղծումը Ազրպէյճանի եւ Ղարաբաղի միջեւ, յետոյ միայն Ղարաբաղի կարգավիճակին մասին բանակցութիւններ «երբ կողմերը պատրաստ ըլլան ատոր»:

⁂

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ժ. Շիրաքի Մոսկուա այցին ընթացքին Բ. Ելցինի հետ տեսակցութեան նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Երկու նախագահներն ալ կարեւոր նկատած են խնդրին լուծումին համար ՄԱԿ-ի եւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջանակներուն յետագայ գործակցութիւնը: Նիւթը տեղ գրաւած է երկու նախագահներու յայտարարութեան մէջ որ հրապարակուած է Կրեմլինէն: Նախագահ Շիրաք եւ Նախագահ Ելցին տրամադրութիւն յայտնած են այսուհետեւ եւս անհրաժեշտ ջանքեր գործադրելու այս ուղղութեամբ:

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԿՐԱԿԱԾ

Սեպտեմբեր 26-ի երեկոյեան ազրպէյճանական կողմէն մէկ ժամ տեւողութեամբ կրակ բացուած է Վայքի Խնձորուտ գիւղին պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Զոհ կամ վիրաւոր չկայ: Հայկական ուժերու փոխադարձութեամբ դադրած են կրակոցները:

⁂

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ ՅԱՏՈՒԿ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Սեպտեմբեր 25-ին ստորագրած հրամանագրով Արմէն Սարգսեան նշանակուած է յատուկ յանձնարարութիւններով դեսպան:

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Հայաստանեան պատուիրակութիւն մը ՄԱԿ-ի 52-րդ նստաշրջանին մասնակցելու համար Նիւ-Եորք գացած է, գլխաւորութեամբ Արտաքին նախարարին: Այդ առիթով նախարարը հանդիպումներ ունեցած է Պաhրէյնի, Իռլանտայի, Մոլտովայի, Կիպրոսի Արտաքին նախարարներուն, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախկին նախարար Հ. Քիսինճըրի, Հրէական Կոմիտէի ղեկավարութեան հետ: Նիւթ եղած են Հայաստանի հետ փոխ-յարաբերութիւնները, գործակցութեան հեռանկարները, եւլն.:

⁂

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Սեպտեմբեր 23-ի չափումներով Սեւանի մակարդակը 1896.86 մեթր եղած է, անցեալ տարուան նոյն օրուան համեմատ 4 սմ. բարձրանալով: Աշնանայանի համար լիճէն ջուրի արտահոսքին քանակը պիտի աւելնայ, բայց մասնագէտներու կարծիքով, ատիկա պիտի չիջեցնէ լիճին մակարդակը:

ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԳՈՐԲԱՉՈՎ

Օրերս լոյս տեսաւ Մ. Գորբաչովի յուշերուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը եւ այդ առթիւ արդէն հեղինակը Ֆրանսա եկած է:

940 էջնոց հատորին մէջ, Գորբաչով 10 էջ ալ յատկացուցած է Ղարաբաղի: Հակիրճ պատմականը կ՚ընէ Ղարաբաղի 85% հայ իր բնակչութեամբ եւ այն դէպքերուն որոնք ծայր տուին իր իշխանութեան օրերուն: Կ՚անդրադառնայ Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Զորի Բալայեանի հետ իր հանդիպումին, Սումգայիթի, փնտռուած լուծումին, առանց յստակ գիրքորոշման: Կ՚անդրադառնանք յետագային:

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ ԵՒ ԻՋԵՒԱՆ ՔՈՅՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Շաբաթ եւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին եւ 28-ին աշխարհական եւ կրօնական հանդիսութիւններով նուիրագործուեցաւ Ֆրանսայի Վառ նահանգի Սէն-Ռաֆայէլ քաղաքի եւ Իջեւանի քոյրութիւնը:

Շաբաթ առաւօտ, ժամը 11-ին, Սէն-Ռաֆայէլի քաղաքապետարանին մէջ է որ տեղի ունեցաւ պաշտօնական արարողութիւնը, Կիրակի կէսօրին ալ ժամը 18-ին պատարագ մը կը մատուցուէր Սէն-Ռաֆայէլի մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 3 – 2 յաղթելէ ետք Լորիանի 3-րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ, 22 կէտով: Գլուխը անցաւ Թուլ 23 կէտով, 22-րդ եւ վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Սէն Թ՚էթիէն 6 կէտով:

⁂

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐ

Սեպտեմբեր 28-ին, Հ.Մ.Ը.Մ – Ֆրանս 2 – 2 արդիւնք մը արձանագրեց Մէզոն Պէնֆիքայի դէմ: Իսկ Բ. խումբը 3 – 0 յաղթեց Մէզոն Պէնֆիքայի Բ. խումբին:

ԼՂՀ-Ի ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՓԱՍՏ

Բնական պէտք է նկատել այն չեշտակի հետաքրքրութիւնը որ Մոսկուա ունի ԼՂՀ–ի նոր նախագահին մօտեցումներուն, ծրագիրներուն նկատմամբ. հետաքրքրութիւն որ արտայայտութիւն չի գտներ ուղղակի քաղաքական մարզին մէջ բացէ ի բաց, այլ մամուլի ճամբով: Ատոր արդիւնքն են այն իրերայաջորդ հարցազրոյցները որոնք կը կատարուին Ա. Ղուկասեանի ու նաեւ անոր Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի հետ ռուսական գրաւոր թէ բանաւոր լրատուական անուններուն կողմէ: Ինչպէս հաւանօրէն այլ մայրաքաղաքներու, ռուսականին ալ հետաքրքրութիւնը նախ հի՞մ ունի Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման յետագայ փուլերը, անոնց հետեւանքները շրջանի աշխարհաքաղաքական զարգացումներուն. ապա Մոսկուայի համար կայ կարգաւորումի հոլովոյթին ամէնէն մօտիկ դիրքը ունենալու հանգամանքը: Ամէնէն մօտիկ, եւ գրեթէ հակամարտութեան կողմերէն մէկը կամ տարնչակից մըն է ան, քանի որ Ղարաբաղի հարցը ի վերջոյ հետեւանք է նոյն Մոսկուայի կարգադրութեան, որպէս խորհրդային մայրաքաղաք:

«Նեզավիսիմայա Կազետա»յի Սեպտ. 10–ի թիւին հարցազրոյցն ալ որ արտատպուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտ. 13–ի թիւին մէջ, Ա. Ղուկասեանը կը դրդէ խօսելու նախագահի պաշտօնին ընտրուած ղեկավարի յետագայ ընթացքին մասին: Դժուար չէ հարցումներէն կռահել թէ բարդ կացութեան մէջ գտնուող նախագահ մը նեղը դնելու, կամ իրեն սպասող դժուարութիւնները մատնանշելու տրամադրութեամբ մը կատարուած է հարցազրոյցը:

Հակառակ ընկալուած սովորութեան, զրոյցով առաջին շօշափուած մարզը քաղաքականը չէ: Առաջին հարցումները նիւթ ունին տնտեսականը: Օրինակ, լրագրողը կը հարցնէ թէ հակառակ հրադադարին երբ ներդրումներու համար վտանգաւոր գօտի է Ղարաբաղը, գործի մարդիկ կ'ընդառաջե՞ն այդ վտանգին: Ա. Ղուկասեան կը պատասխանէ թէ իրենք պայքարի իրենց գլխաւոր բաժինը տարած ու հողը պաշտպանած են: Հիմա կարօտ են տնտեսական օգնութեան: Չի ժխտեր թէ վտանգը կայ: Բայց իրենց ուզածը ստորաբաշխական գումարներ չեն: «Կան բաւականաչափ հարուստ մարդիկ որոնց համար մեզ անհրաժեշտ միջոցները ոչինչ չեն նշանակում» կ'ըսէ: Ապա հարց կու տայ թէ երբ իրենք վտանգած են իրենց կեանքը, միւսները ինչո՞ւ նոյն բանը չընեն, գոնէ իրենց դրամով: Կ'աւելցնէ թէ հայազգի գործի մարդիկ Ֆրանսայէն, Գանատայէն, Զուիցերիայէն արդէն արտադրութեան կը ձեռնարկեն գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ: «Հայազգի» գործի մարդոց մասին այս նշումը բաւական թափանցիկ կը դարձնէ թէ ո՛ր զանգուածն է նկատի առնուածը, կեանք վտանգելու արարքը դրամ վտանգելու հետ համեմատող արտայայտութեամբ:

Կը յաջորդէ Ռուսաստանի դիրքին արժեւորումին առաջնորդող հարցումը: Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահը սկիզբի շրջանին բաղդատած, այսօր բաւական կրաւորական կը նկատէ Ռուսաստանի կեցուածքը: Մինչեւ իսկ կ'ըսէ թէ կ'ընդունի, կը կրկնէ ԱՄՆ–ու տեսակէտները: Ինք չի բաւականանար Մինսկի խումբի շրջանակով. շփումներ կ'ուզէ ունենալ նաեւ ուրիշ երկիրներու եւ գլխաւորաբար Ռուսաստանի հետ:

Խօսելով ինքնորոշման իրաւունքին եւ տարածքի ամբողջականութեան հակասութեան բազմիցս կրկնուած նիւթին մասին, Ա. Ղուկասեան անգամ մը եւս կը չեշտէ իրաւական կնճիռի մը գոյութիւնը: Կ'ըսէ թէ իրենք առաջարկած են Բաքուի որ երկու տեսակէտներն ալ մէկզի ձգուին ու զէրօ կէտէն քննարկեն Ղարաբաղի կարգավիճակը, բայց ան պատրաստ չէ եւ միշտ կը պնդէ նախապայմաններու վրայ: Յետոյ կը ծանրանայ «ինքնակոչ» կամ «ինքնահռչակ» որակումին վրայ որով կը սահմանուի յաճախ ԼՂՀ–ն, միջազգային բեմին վրայ: Անհեթեթ կը նկատէ այդ որակումը, հարց տալով. «Ֆրանսան, Ռուսաստանը կամ հէնց ԱՄՆ–ը հռչակուել են ինչ–որ մէկ ուրիշի՞ կողմից: Եղել է ժողովրդի կամքով: Այդ պատճառով անհասկանալի է արհամարհական այն նրբերանգը որ կայ "ինքնահռչակ" եզրում»: Կ'ըսէ թէ շփումներ ունին այդպէս կոչուած այլ Հանրապետութիւններու հետ, բայց չկայ փոխադարձ օգնութեան հարց:

Արտայայտուելով լուծման Բաքուի տեսակէտներուն մասին, այսօր հայկական հսկողութեան ենթակայ շրջաններէ –Աղդամ, Քելպաջար, Լաչին, Շուշի– հեռանալ, համազօր կը նկատէ Ադրբեջանին ենթարկուելու: Իսկ ատիկա իրենց համար անընդունելի է: Նոյնպէս է պարագան միայն ադրբեջանցի գաղթականներու վերադարձին:

Ընդունելին կ'առնչուի հորիզոնական կապերու, այն պայմանով որ իւրաքանչիւր կողմ ապրի իր ուզած ձեւով: Ատոր մէջ հիմնական կը նկատէ ԼՂՀ–ի ճանաչումը որպէս միջազգային իրաւունքի ենթակայ, աւելցնելով որ պատրաստ են այդ պարագային սահմանափակել որոշ լիազօրութիւններ. օրինակ ռազմական որեւէ դաշինքի մաս չկազմել, եւլն.: Եթէ կը պնդէ միջազգային իրաւունքի հանգամանքին մասին, ատիկա այն պատճառով է որ միայն ատով քաղաքական ապահովութեան երաշխիք կ'ունենան: Իսկ եթէ ենթարկուին Ադրբեջանի, «ճգնաժամային իրավիճակում, ինչպէս արդէն բազմիցս եղել է, համաշխարհային հանրակցութիւնը գտնելու է որ Հայերի զանգուածային կոտորածը Ադրբեջանի ներքին գործն է»:

Վերադառնալով գաղթականներու հարցին, Ա. Ղուկասեան հաւանական չի նկատեր այսօր ադրբեջանցի գաղթականներու վերադարձը Ղարաբաղ: Պատրաստ են զիրենք ընդունելու, անոնց համար կեանքի ապահովութեան երաշխիք ստեղծելու, բայց միայն եթէ նման պայմաններ կը ստեղծէ Ադրբեջանն ալ հայ գաղթականներու համար: Աւելորդ է ըսել թէ Բաքու ոչ իսկ նկատի կ'ունենայ այս կէտերը, այլ միայն կը կրկնէ տարածքները ետ առնելու պահանջքը:

Իրերայաջորդ եւ որոշ չափով կըրկնութիւններով ընթացող այս հարցազրոյցներով կարճ ժամանակուան մէջ բաւական յստակութեամբ յայտնուած է Ղարաբաղի նոր ղեկավարութեան ուղեգիծը: Անկէ ետք հետաքրքրականը տեսնել պիտի ըլլայ թէ որքանո՞վ ան ներգործութիւն կ'ունենայ կողմերու յետագայ ընթացքին վրայ, եթէ ունենայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՆՎԱՒԵՐ ԲՆԱԳՐԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 18–20 ժընեւի համալսարանին մէջ միջազգային գիտաժողով մը տեղի ունեցաւ, նուիրուած՝ հայերէն անվաւեր բնագրերուն: Կազմակերպուած էր նոյն համալսարանին հայագիտական բաժնին եւ Լօզանի համալսարանին աստուածաշնչական գիտութիւններու հիմնարկին գործակցութեամբ: Կազմակերպիչները՝ ժընեւի հայագիտականէն Վալենթինա Գալցոլարի Պուվիէ եւ Պերնար Ութիէ, Լօզանէն Ժան–Տանիէլ Քաէսթլի ջանք չէին խնայած գիտական պատշաճ մթնոլորտ ապահովելու համար: Մասնակիցներու մէջ տեղ տրուած էր յունարէն, ասորերէն, լատիներէն բնագիրներու մասնագէտներու որոնց համար հայերէն բնագրերը բաղդատական նիւթ էին եւ երբեմն նոյնիսկ հիմնական աղբիւր, յիշեալ լեզուներով գրուած ու կորսուած գործեր վերականգնելու կամ լրացնելու համար: Այս մէկը հաւաքին յաջողութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն էր ու արժանի ընդօրինակութեան, այլ բնագաւառներու հայագէտներու կողմէ եւս նման ձեռնարկներ կազմակերպելու համար: Այդ հանգամանքին շնորհիւ կը ստեղծուէր մտքերու փոխանակութեան լուրջ մասնագիտական, աշխոյժ մթնոլորտ մը ուր հայկական բնագրերը ձեռք կ'առնուէին բաղդատական լուրջ սկզբունքներու շրջանակին մէջ, պատշաճ արժեւորումով:

Այս տեսակէտէն հետաքրքրական զեկուցումներ էին Պ. Ութիէի ներկայացուցածը Աբգար թագաւորի առասպելին հայկական ընդարձակ տարբերակին մասին, փրոֆ. Սթոնինը, Թ.–Մ. վան Լինտի նիւթը՝ Եզեկիէլի տեսիլքին մասին որով ան լուրջ վերլուծումի առարկայ բրաւ հայերէն անվաւեր այդ բնագիրը եւ նաեւ Նարեկացիէն հատուածներ ներկայացուց անգլերէն եւ հոլանտերէն թարգմանութեամբ: Այս շարքին մէջ պէտք է նշել Հայտըլպէրկի համալսարանէն Գրիսթոֆ Պիւրքարի զեկուցումը՝ Յովսէփի եւ Ասանէթի հայկ. տարբերակին ծագումին ու բնոյթին մասին: Ուշագրաւ էր Վ. Գալցոլարի Պուվիէի ելոյթը իր հեռանկարային հանգամանքով. ան կ'առաջարկէր որ անվաւեր բնագրերու ցանկ ստեղծուի. ծրագիր մը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ հայագիտութեան մարզի լուրջ մասնագէտներու ուժերը կեդրոնացնել: Սակայն, հարցը հոն է որ արտասահմանի հայագէտներ կարճատեւ այցերու ընթացքին չեն կրնար ձեռք առնել այդ ամբողջ նիւթը, իսկ Հայաստանի մասնագէտները նախ սակաւաթիւ են, ապա անկարող՝ ամբողջովին նուիրուելու իրենց նեղ մասնագիտական ասպարէզին, անբարենպաստ պայմաններու պատճառով: Մատենադարանը չունի նոյնիսկ այն ձեռագիրներուն ցանկը որոնց մէջ պարականոն բնագիրներ կան: Մինչեւ այսօր պատրաստ չէ մայր ցուցակի յաջորդ հատորը (Ա.ը կ'ընդգրկէ ընդամէնը 300 ձեռագիր): Առիթն էր յիշելու եւ հարց տալու թէ ո՛վ պիտի ձեռնարկէ համաքրիստոնէական մշակոյթի համար խիստ կարեւոր այդ աշխատանքին: Այդ մտահոգութիւնը արդեօք բան մը կ'ըսէ՞ օրինակ՝ 1700–ամեակի բազմազան, յաճախ բազմածախք, բայց ոչ միշտ յարմարագոյն ձեռնարկները ծրագրողներուն...:

Լ. Զ.

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»ՈՒ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԷՆ

«Առանց Սահմանի Լրագրողներ»ու տեղեկատուն կ'ամփոփէ բոլոր այն բռնաբարումները որոնք կը գործուին մամուլի ազատութեան ու լրագրողներու դէմ: Ամէն թիւի մէջ շուրջ 20 երկիրներու մէջ արձանագրուած այս կարգի պատահարներ կը տեղեկացուին հանրութեան: Այս երկիրներուն ցանկին վրայ յաճախակի ներկայութիւն են Ալժերիա, Չինաստան, Իրան, Թուրքիա, որոնց քով որքան ալ զարմանալի ըլլայ, անկարելի չէ հանդիպիլ Ֆրանսայի նման անհաւանական նկատուած երկիրներու ալ:

Տեղեկատուին Սեպտեմբեր 22–ի թիւին մէջ մէկէ աւելի պարագաներով տեղ գտած է Թուրքիան: Նախ կը տրուի գերմանացի անկախ լրագրողի մը պատահածը. ան գերմանական հեռատեսիլի կայանի մը համար տեսագրութիւններ ընելու նպատակով հասած է Պոլիս Օգոստոս 31–ին, ուր կը տեղեկանայ թէ արտօնուած չէ մնալու թրքական հողամասին վրայ: Ոչ մէկ պաշտօնական պատճառ կամ բացատրութիւն կը տրուի ու ստիպուած կը վերադառնայ Գերմանիա: Նախապէս գտնուած է Թուրքիա, տեսակցութիւններ կատարած ու ոչ մէկ հարց ունեցած սահմանին վրայ:

Սեպտեմբեր 2–ին քրտական հարցին խաղաղ լուծում մը գտնելու ջանքով երկրին հարաւ–արեւելեան շրջանը հասած արեւմտեցքի եւ թուրք անձնաւորութիւններու այցին մասին տեղեկութիւն տալ փորձող երեք լրագրողներ որոնք քրտասէր մամուլին կը պատկանին, հսկողութեան տակ կ'առնուին: Յաջորդ օրը ազատ կ'արձակուին: Նոյն օրը ոստիկանութիւնը կ'արգիլէ պատուիրակութեան Պոլսոյ մամուլի ասուլիսը ու հսկողութեան տակ կ'առնէ երեք այլ լրագրողներ, միշտ քրտամէտ, կամ ձախակողմեան մամուլէն:

Շինութեան ձեռնարկատէր մըն ալ թիրախ առած է «Ճումհուրիյէթ» թերթին Տիյարպէքիրի գրասենեակը ուրկէ լրատուութիւն կատարուած է իր ձեռնարկութեան կրած մէկ պատիժին մասին: Շինարարը երկու հոգիով խուժած է գրասենեակ ու պահանջած որ խմբագրութիւնը յայտնէ լուրին իր աղբիւրը, սպառնալով կոտրել–թափել. նաեւ քաշած է իր ատրճանակը եւ փորձած ապտակել լրագրողը: Այս վերջինը բողոք ներկայացուցած է:

Թուրքիայէն կատարուած վերջին տեղեկատուութիւնը կը վերաբերի լրագրող Մ. Կէօքթէփէի մահուամբ ամբաստանուած չորս ոստիկանի: Անոնք վըճիռը տրուելէ առաջ ազատ արձակուած են: Երիտասարդ լրագրողը սպաննուած էր 1996 Յունուարին Պոլսոյ մէջ. ան թղթակիցն էր ձախակողմեան «Էվրենսէլ» օրաթերթին:

Ադրբեջանն ալ ներկայ է մամուլի ազատութեան դէմ շարժած երկիրներու շարքին մէջ: Բազմաթիւ լրագրողներու եւ երեք երեսփոխաններու մերժուած է Սեպտեմբեր 11–ին մուտք գործել Նախիջեւան, երբ անոնք էջք կը կատարէին հոն, երթալու համար նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյի գիւղը: Բաքու վերադառնալով երեսփոխաններէն մէկը բողոք ներկայացուցած է երկրին Ներքին նախարարին որ ապօրինի նկատած է Նախիջեւանի ոստիկաններուն միջամտութիւնը:

Ռուսաստանի առնչուած երկու պարագաներ բաւական ծանրակշիռ բնոյթ ունին: Սեպտեմբեր 9–ին Լիփէցքի թերթի մը թղթակիցին դիակը գտնուած է Գոմմոս թատրոնին մօտը: «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» թերթը լուրը տալով կը գրէ թէ այդ վայրին մօտն է նաեւ այն սրճարանը ուր լրագրողը կը ժամադրուէր տեսակցութեան հրաւիրած անձերուն հետ: Ըստ ոստիկան գործակիցներուն, ըսպանութիւնը առնչուած է Վալերի Քրիվօչէեւի լրագրողի գործունէութեան:

Ռուսաստանի աղբիւրով տրուած գըլխաւոր նիւթը գրաւած է տեղեկատուին ամբողջ առաջին էջը: Կը վերաբերի ռուսական հեռատեսիլի աշխատակիցներու խմբակի մը վերջին անդամին որ բանտարկուած է Բելառուսիոյ մէջ: Անոր վերագրուած յանցանքն է Լիթուանիա – Բելառուսիա սահմանին վրայ ռեփորթաժ մը կատարել: Անոր հետ ձերբակալուած են շարժավարն ու տեսագրող գործակիցն ալ: Քանի մը օր ետք Մինսկի մէջ անոնց ի նպաստ արգիլուած ցոյցի մը ընթացքին ալ 15–ի չափ լրագրողներ հսկողութեան տակ առնուած, ապա ազատ արձակուած են:

Նոյն սահմանին վրայ աւելի ուշ նոր տեսագրութիւններու ձեռնարկած երեք ռուս եւ մէկ բելառուս լրագրող նոյնպէս ձերբակալուած են, ամբաստանուելով սահմանը ապօրինի կերպով անցած ըլլալու յանցանքով: Օգոստոս 18–ին ալ նոյն կայանէն այլ լրագրող մը հսկողութեան տակ առնուած ու քանի մը օր ետք երկրէն արտաքսուած է, իշխանութիւնը քննադատող յայտագիրներ պատրաստելու ամբաստանութեամբ:

Հարցը հասած է մինչեւ նախագահ Ելցինի որ սպառնացած է Ռուսեւբելառուս Դաշինքը խնդրոյ առարկայ ընել ռուս լրագրողներու ցոյց տրուած վարմունքին դէմ: Իսկ բելառուս նախագահը Լուկաշենկօ պատասխանած է թէ արժէք չի տար սպառնալիքներու: Այսուհանդերձ, բանտարկուած ռուս լրագրողները շուտով ազատ արձակուած են, բացի Պաւէլ Շէրէմէթէ, որ կը սպասէ իր դատավարութեան, բայց որուն թուականն իսկ ճշդըուած չէ տակաւին:

Թ. Ա. Թ.

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻԽԱՈՒՂԻՆԵՐ»ՈՒ, ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ...

Այս օրերուն Անգլիայէն զբօսաշրջիկներու առաջին խումբի մը Հայաստան ժամանումին առթիւ «Արմէնփրէս» ուզած է «Հայկական Աւիաուղիներ»ով ճամբորդած այդ հիւրերուն կարծիքը առնել, անոնց տպաւորութիւնները քաղել ընկերութեան մատուցած սպասարկութեան մասին:

Օդանաւերուն նստարաններու կակղութեան, թռիչքի ընթացքին հրամցուած ճաշերու համեղութեան եւ անձնակազմին ազնիւ վերաբերումին մասին դրական արտայայտութիւններէ ետք անոնք անմիջապէս անցած են հարցականներու, առաջարկներու բաժնին: Այսպէս, զբօսաշրջիկները իրենց զարմանքը յայտնած են ի տես այն երկար ժամանակամիջոցին որ հարկ է օդանաւէն իջնելու ու օդակայանէն դուրս գալու համար: Խօսքը կը վերաբերի, կ'ըսէ «Արմէնփրէս», մաքսային արարողութիւններուն, որոնք իրենց երկարութեամբ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառեն: Անոնց մեծ զարմանք պատճառած է նաեւ մաքսային յայտարարագրի բովանդակութիւնը, աւելի ճիշդ՝ հոն տեղ գտած հարցումները: Անոնք դիտել տուած են թէ իր հետ զէնք կամ թմրեցուցիչ բերող մէկը երբեք զանոնք պիտի չարձանագրէ հոն, ուրեմն ի՛նչ հարկ այդ հարցումներուն: Զանոնք շփոթի մատնած է նաեւ «դեղամիջոցներ ունի՞ք, թէ չունիք» հարցումը, երբ անոնք չեն գիտցած թէ խօսքը իրենց ամէնօրեա՞յ դեղերուն մասին է, թէ քիլոներով բերուածներուն. յայտարարագրին մէջ տեղ գտած ուղղագրական սխալներն ալ չեն վրիպած անոնց ուշադրութենէն, սակայն, «Արմէնփրէս» կը ճշդէ թէ նշուածը մաքսային սպասարկութեանց գործունէութեան ոլորտին մէջ կ'իյնայ եւ ոչ թէ «Աւիաուղիներ»ուն:

Հայաստանի Օդային Ընկերութեան թերութիւնները, ըստ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, կու գան անոր գործակալներէն: Ան, որպէս օրինակ կը նշէ վերջերս Երեւան գումարուած հայ ոսկերիչներու համագումարին մասնակցելու համար Ամսթերտամ – Երեւան թռիչքը առած կարգ մը ճամբորդներու պարագան. անոնք հակառակ որ «պիզնէս» դասակարգի տեղեր վերապահած էին, երթ ու դարձի համար, տեղաւորուած են սովորական տեղեր: Ու թղթակիցը կը խորհրդածէ թէ խորհրդային ժամանակներէն որեւէ ձեւով ճամբորդելու վարժուած հայաստանցիին համար ատիկա կրնայ թուիլ չնչին մանրամասնութիւն մը բայց հակառակ կողմէ դիտուած, նման «մանրուք» հարցեր կը խրտչեցնեն Հայաստան ներդրումներ ընելու կոչուածները: Այս պարագային, պատահածը այն է որ, ընկերութեան Ամսթերտամի գործակալները, վերապահուած տոմսեր չունենալով, առանց կեդրոնի տեղեկութեան, տոմսեր վաճառած են, եւ ճամբորդը օդանաւին մէջ ինքզինք գտած է նոյնիսկ «աւելորդ»ի կարգավիճակով:

Վերջապէս, «Արմէնփրէս» Հայաստանի Քաղաքացիական Օդուժի Վարչութենէն տեղեկացած է որ նման միջադէպերու առաջքն առնելու համար ստեղծուած է յատուկ յանձնաժողով մը, որ կ'առնէ անհրաժեշտ միջոցներ՝ նման անկանոնութիւններու հեղինակները բացայայտելու եւ անոնց հետ պայմանագիրները ջնջելու համար:

Ներկայիս Ընկերութիւնը կ'աշխատի նոր օդանաւեր ձեռք բերելու ուղղութեամբ: Կ'ըսուի նաեւ թէ դէպի Հայաստան սկսող զբօսաշրջիկներու հոսքը կը թելադրէ արագացնել փոխադրական հանգուցակէտերու, մասնաւորապէս Լոնտոնի հետ Երեւանի օդային միացումը:

Տարբեր կրօններ, բայց մէկ Աստուած

Քրիստոնեայ, իսլամ, հրեայ՝ բոլորն ալ Աբրահամի զաւակներն են: Այս երեք կրօնքները իրարու շատ նման են, սակայն նոյն ատեն գոյութիւն ունին կարեւոր տարբերութիւններ:

* * *

● ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ եւ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ պատմութեան մէկ մասը նոյնանման է: Աստուածաշունչին Հին Կտակարանը կը պատմէ, թէ ի՛նչպէս Աստուած մարդոց ուղղեց իր խօսքը: Երկու կրօնքներն ալ նոյն Աստծուն կ'աղօթեն, մէկ Աստծոյ՝ ամէն ինչի արարիչին կը հաւատան:

Քրիստոնեաները կը հաւատան, որ Յիսուս Մեսիան է՝ Աստծոյ կողմէ ղրկուած բոլոր մարդոց համար: Հրեաները տակաւին կը սպասեն Մեսիային, որ աշխարհի վրայ արդարութիւն եւ խաղաղութիւն պիտի հաստատէ: Անոնց համար Յիսուս Մեսիան չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Մեսիան չի կրնար խաչի մը վրայ մեռնիլ:

● ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ մէկ Աստծոյ կ'աղօթեն՝ քրիստոնեաներուն եւ հրեաներուն նման: Անոնք յաճախ պէտք է աղօթեն եւ բարիք գործեն: Մահմետականներուն (իսլամներուն) համար «Իբրեւ Աստուած՝ միայն Աստուած գոյութիւն ունի»: Աստուած միակն է, ամէնէն բարձրը, անմատչելին եւ խորհրդաւորը: Եւ Աստուած չի կրնար զաւակ ունենալ: Անոնց համար Մոհամէտ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած մարգարէ մըն է: Սակայն Յիսուս ալ Մովսէսի պէս մեծ մարգարէ մըն է:

ՄԻՒՍ ԿՐՕՆՔՆԵՐԸ

Միլիոնաւոր մարդիկ իրենց կեանքին իմաստը կը փնտռեն կրօնքի մը մէջ: Քրիստոնեաները, իսլամները եւ հրեաները մէկ Աստուծոյ կ'աղօթեն: Սակայն անոնք միակ հաւատացեալները չեն: Հինտուները եւ պուտտայականներն ալ բազմաթիւ են:

* * *

● ՀԻՆՏՈՒ կրօնքը աշխարհի ամէնէն հին կրօնքն է: Իւրաքանչիւր հինտու ազատ է իր աղօթքը ուղղելու ի՛ր նախընտրած աստծոյ: Անոնք կը հաւատան, թէ Աստուած ունի 330 միլիոն դէմք: Այս դէմքերէն ամէնէն ծանօթներէն են՝ Պրահմա, Վիշնու, Շիւա: Ամէն հինտու կը հաւատայ թէ արդէն ծնած է եւ մեռած բազմաթիւ անգամներ: Բազմաթիւ կեանքերէ ետք ան կը յուսայ աւելի մօտ ըլլալ աստուծոյ՝ իր խօսքերով, եւ վերածնելու կարիքը չունենալ: Մարդիկ հինտու կը ծնին եւ ոչ թէ հինտու կը դառնան:

● ՊՈՒՏՏԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ կը հետեւին Պուտտայի գաղափարախօսութեան: Ան գտած է միջոցը վերջնականապէս ձերբազատելու տառապանքէն: Պուտտա մարդոց կ'ուսուցանէ, թէ կարելի է երջանկութիւնը գտնել խոկալով, երբ մարդիկ հեռանան դրամէն, բռնութենէն եւ ատելութենէն: Ամէն մարդ կրնայ պուտտայական դառնալ:

* * *

Այժմ աշխարհի մէջ գոյութիւն ունին 1,8 միլիառ քրիստոնեաներ, մօտաւորապէս 1 միլիառ մահմետական, 750 միլիոն հինտու (գլխաւորաբար Հնդկաստանի մէջ), 330 միլիոն պուտտայական (յատկապէս Ասիոյ մէջ), 18 միլիոն հրեայ:

ՄՈՒԽԻՆ ԲԵՐԱԾ ՇԱՀԸ

Վերջին տասը տարուան ընթացքին գրեթէ եռապատկուած է մաքսանենգուած ծխախոտներու վաճառքը: Այդ երեւոյթին մեկնակէտը նոյնինքն ամենամեծ արտադրողներն են որոնք միլիառաւոր տոլարի ապրանք կու տան միջնորդներու. անոնք ալ այդ ապրանքը բազմաթիւ երկիրներու հրապարակը կը հասցնեն, շրջանցելով հարկերու գրասենեակները: Այս վերջին պարագան բնական է որ առիթ կ'ըլլայ հրապարակէն շատ աւելի աժանի ծախելու ծխախոտը:

Մեծ մասով, արտադրիչները կ'ուրանան թէ երեւոյթին մէջ մեղսակցութեան բաժին ունին: Կան սակայն խոստովանողներ ալ: Ամէնէն մեծ շուկայ ունեցողը ամերիկեան ծխախոտներն են, որոնց մաքսանենգուած վաճառքը հարիւրաւոր միլիոն տոլարի շահ կ'ապահովէ: Իսկ այդ վաճառքին տեղ գտած երկիրներուն տուրքի կորուստը կը կարծուի որ 16 միլիառ տոլարի կը հասնի:

Ապօրինի վաճառքին յաւելումին պատճառը Ռուսաստանի եւ արեւելեան Եւրոպայի նոր ու հսկայական շուկաներուն բացումն է եւ Եւրոպայի մէջ մաքսային քննութիւններուն ջնջումը: Կ'ենթադրուի որ ԱՄՆ–էն արտասահմանեան երկիրներու ծախուած տարեկան հազար միլիառ ծխախոտներէն 280 միլիառը մաքսանենգներու բաժին կը դառնայ. մինչդեռ 1989–ին այդ թիւը 100 միլիառ էր: Արտադրողներուն համար վաճառքի ձեւը տարբերութիւն չունի, քանի որ անոնք նոյն գինով կը յանձնեն ապրանքը:

Հարցը այնքան լայն տարողութիւն ըստացած է որ ամերիկեան հարկահաւաք սպասարկութիւններու համաձայն, արտադրողները յաճախ մեծ հեռաւորութիւն կը պահեն ծխախոտի մաքսանենգներէ, անկարելի դարձնելու համար մեղսակցութեան ամէն ամբաստանութիւն:

Ծխախոտի մաքսանենգուած վաճառքին եւրոպական բաժնի ապրանքը Զուիցերիոյ մէջ կը փոխանակուի, քանի որ հոն օրէնքը պատիժ չի սահմաներ այդ գործունէութեան: Եւրոպայի այլ երկիրներու մէջ գործի լծուած հետաքննողները կ'ըսեն թէ Զուիցերիոյ իշխանութիւններն ու ծխախոտի ընկերութիւնները շատ հազուադէպօրէն իրենց գործակցելու տրամադրութիւն կը յայտնեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

Յանկարծ յիշեց որ Քաղաքական ժողովի անդամներէն մին, իրեն պէս, ջոջ վաճառական մը, իր մտերիմ բարեկամն էր եւ որոշեց անոր մօտ դիմում մը ընել:

– Թերթերուն մէջ ալ բան մը գրել տալու է, խորհեցաւ, վաղը Նշանիկը բերել տամ եւ ըսեմ որ սանկ ակնարկութիւն մը գլտորեցնէ...

Նշանիկ թերթի մը լրաբեր խմբագիրն էր եւ ծանօթ՝ Մարգար էֆէնտիին, որուն հետ հեռաւոր ազգականութիւն մըն ալ ունէր, ազգականութիւն՝ զոր վաճառականը անգիտանալ կը ձեւացնէր եւ զոր Նշանիկ ամէն առթիւ կը յիշէր:

Հետեւեալ օրն իսկ վաճառականը ուղղուեցաւ իր բարեկամին՝ Քերովբէ էֆէնտի Քիւթիւկեանի գրասենեակը:

– Վա՛յ, Մարգար էֆէնտի, այս ի՞նչ հով փչեց, գոչեց Քերովբէ ոտքի ելլելով ու իր հիւրին թիկնաթոռ մը հրամցնելով:

– Ասկէ կ'անցնէի, մէյ մը վեր ելլեմ Քերովբէ էֆէնտին տեսեմ, միասին մէյ–մէյ սուրճ խմենք ըսի...

– Շատ աղէկ ըրիր...

– Զբաղած չե՞ս ա... գործիդ արգելք չըլլամ:

– Չէ, ճանըմ, պարապ նստեր էի, սիրտս կը նեղանար, աղէկ որ եկար:

Եւ վաճառականը նստած տեղէն պոռաց դուրսը գտնուող ծառային:

– Արթի՛ն, երկու հատ աղուոր սուրճ բէ մեզի, հետը թող պաղ ջուր ալ բերեն:

Երկու բարեկամները բաւական տեւակցեցան ետքը, օրուան քաղաքականութեան եւ առեւտրական հրապարակին մասին, Մարգար էֆէնտին յանկարծ ըսաւ.

– Աղէկ միտքս եկաւ, Քերովբէ էֆէնտի, քեզի խնդիրք մը ունիմ:

– Հրամա՛ն ըրէ՛, էֆէնտիս:

– Դուն Քաղաքական ժողովի անդամ ես, անանկ չէ՞...

– Անարժանաբար... ի՞նչ կայ որ:

– Կեցիր պատմեմ:

Եւ Մարգար էֆէնտի մանրամասնօրէն պատմեց ժամկոչ Վարդանի խնդիրը եւ անոր առած ահագին համեմատութիւնը թաղին մէջ:

– Եթէ գործը այս հանգամանքը չառնէր, հոգս անգամ չէ, եզրակացուց Մարգար էֆէնտի, բայց հիմա ալ արժանապատուութեան խնդիր դարձաւ ինծի համար... այդ ժամկոչը հոդ չի կրնար մնալ...

– Այսպէս է, հաստատեց Քերովբէ էֆէնտի:

– Դուն ալ եթէ իմ տեղս ըլլայիր, այդպէս չպիտի վարուէի՞ր:

– Բնականաբար:

– Հիմա դուն իբրեւ Վարչութեան անդամ, չե՞ս կրնար այդ ժամկոչը հոնկէ վռնտել տալ:

Քերովբէ էֆէնտի պահ մը մտածեց, ճակատը շփեց եւ ըսաւ.

– Ի՞նչպէս կարելի է միջամտել երբ խնդիրը Վարչութեան սեղանին վրայ չէ:

– Ճանըմ, բերնէ բերան իմացած կ'ըլլաք եւ թաղին մէջ տիրող յուզումը հանդարտեցնելու համար Թաղական Խորհուրդին հրաման կ'ընէք որ Վարդան աղբարը ճամբուի:

– Չըլլար, Մարգար էֆէնտի, չըլլար, մենք մեր կողմէ չենք կրնար միջամտել, ուրիշ ճամբայ մը գտնելու է...

– Մտածէ՝ տեսնենք, դուն սանկ գործերու մէջ աւելի փորձառութիւն ունիս:

– Քերովբէ էֆէնտի սիկառէթ մը վառեց, մուխը դէպի ձեղունը արձակեց եւ ըսաւ.

–Թաղեցիներուն տրամադրութիւնը ի՞նչ է ժամկոչին ու Թաղական Խորհուրդին հանդէպ:

– Ամէնքն ալ այս եղած խաղքութիւնը կը դատապարտեն կոր...

– Նոյնիսկ կարծեմ ըսիք որ Թաղական Խորհուրդին մէջ ալ երկու անգամ ժամկոչին հակառակ են:

– Այո՛, հաստատեց Մարգար էֆէնտի, Մանուկ աղան եւ մէյ մըն ալ ուրիշ մը:

–Այն ատեն տեսէ՛ք ինչ կ'ընէք, թաղեցիները թող բողոքագիր մը մատուցանեն մեզի. միւս կողմէ այդ երկու Թաղականները պատճառաբանեալ հրաժարական մը տան, այն ատեն Վարչութիւնը իրաւունք կ'ունենայ միջամտելու, քննութիւն կատարելու եւ պարտ ու պատշաճը տնօրինելու:

– Բայց ատով խնդիրը որչափ մեծցուցած պիտի ըլլանք:

– Ի՞նչ ընենք, ուրիշ կերպով մենք չենք կրնար միջամտել:

Երկու բարեկամները քիչ մը եւս շարունակեցին իրենց խօսակցութիւնը եւ Մարգար էֆէնտի հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ:

– Չըլլայ նէ անանկ կ'ընենք, կը խորհէր ճամբան, հանրագրութիւն մը պատրաստենք, ստորագրել տանք, հարկաւ քանի մը հարիւր ստորագրութիւն կրնանք հաւաքել...

Ճամբան նշմարեց իր ազգական խմբագիրը որ աճապարանքով կ'երթար եւ իսկոյն յիշեց որ անոր ալ խօսելիք ունէր:

– Նշանի՛կ, Նշանի՛կ, պոռաց:

Խմբագիրը կեցաւ, տեսաւ Մարգար էֆէնտին ու վազեց եկաւ ժպտերես:

– Ի՞նչ սանկ կը վազես կոր, ըսաւ վաճառականը:

– Խմբագրատուն կ'երթայի կոր... ուշ մնացի:

– Սա մեր թաղին վրայ բան մը չգրե՞ս...

– Ի՞նչ կայ որ ձեր թաղին մէջ:

– Զարմանալի՛ բան, այս ի՞նչ տեսակ խմբագիր ես, ամբողջ թաղը տակնուվրայ եղած է եւ դուն լուր չունիս:

– Հաւատացէք որ բան մը չեմ իմացած, պատմեցէ՛ք տեսնեմ:

(Շար. 16)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Սեդա Մուրատեան իրենց քեռայրին՝ Միշէլ Խաքբուբլեանի ապաքինման առթիւ 5·000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր եղբօր՝ Կարօ Թաշճեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Մոնրէալէն Թագուհի Թաշճեան 200 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայկ Պալըգճեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1·000 Ֆր. Տիկին Արփի Շահինեանէ, Տիկին Անահիտ Պաղտասարեանէ եւ Պ. Վիգէն Պաղտասարեանէ:

Լիոնի «Մարգարեան եւ Փափազեան» ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար, վաղամեռիկ Կի Թորոսեանի մահուան առթիւ.—

Օր. Վալերի Ագըլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պաշալեան 100 Ֆր.: Նոյն տխուր առթիւ Պ. Օննիկ Առաքելեան 1·000 Ֆր. եկեղեցւոյ: Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տօնիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 300-ական ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

— ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍԸ —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4-ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝
13, rue du Perche, Paris 3ème
5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 թիւին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտ. 1-ին:

Արձանագրութիւնները պիտի կատարուին նոյն օրը, ժամը 14-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել դպրոց.—
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

le Centre Culturel SAINT MESROB

•

EXPOSITION DES OEUVRES DE

Haroutioun YEKMALIAN

PAYSAGES URBAINS

(Technique mixte: aquarelle et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre à 18 heures 30.

Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre: de 15h à 20h.

Au Centre Culturel SAINT MESROB
10bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ-ի
ժամանակակից երեք թատերակներ

• Ուրիշի համար

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

• Ճամբուն վրայ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16-ին
Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոն
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

• Ես-ի Մարդը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Ոստանը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre* *GAÏDZAG*
Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)

Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise son GRAND BAL D'AUTOMNE le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h dans les Salons du Casino de Charbonnières «Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres Daniel GIRAUD et ARAX

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30-ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE vous propose ses activités pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :
au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

73ème FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

26 Septembre — 6 Octobre

présence du

PAVILLON ARMÉNIE

HALL 6

organisé et tenu
par la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

journée officielle de l'Arménie

Vendredi 3 Octobre, en présence de :
— M. Vahan PAPAZIAN, *Ambassadeur de la République d'Arménie en France*
— *M. le Ministre* Raphaël BAGHOYAN
— M Henry ROUX-ALEZAIS, *Président de la C.C.J.M.P.*
— M. Boris HARUTYUNIAN, *Président de l'E.D.I.P.A.* (*Arménie*)
— M. Gaguik ASATRIAN, *Président d'Uniservice* (*Arménie*)
et des personnalités locales

Programme :

12h — Accueil de la délégation et des personnalités — Visite du Pavillon Arménie;

12h30— Signature d'un protocole entre la C. C. Franco-Arménienne et l'Agence Promotion Investissements Etrangers en Arménie (E.D.I.P.A.);

13h — Déjeûner officiel (sur réservation);

15h30— Rencontre avec les chefs d'entreprises au Palais des Arts «*La Chambre de Commerce Franco-Arménienne et les investissements en Arménie*»;

18h30— Animation artistique — PAVILLON ARMENIE — HALL 6.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 **SIRET : 51027317 A** R.C. Paris